پوختەی

(مدارج السالکین)

بە کوردی

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

نووسینی:

إبن قیم الجوزیة

وەرگێڕانی:

عبدالکریم فتاح

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com
للكتب (كوردى ، عربي ، فارسي)
www.iqra.ahlamontada.com

بۆدابەزاندنی جۆرەها کتێب:سەردانی: (مُنتَدى إقْرَأ الثَقافِي)

لتحميل أنواع الكتب راجع: (مُنتَدى إقْرَأ الثَقافِي)

براي دانلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافي)

www. iqra.ahlamontada.com

منتدى إقراء الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى ,عربي ,فارسي)

www.iqra.ahlamontada.com

پوختەی

(مدارج السالكين)

بە كوردی

نووسینی: ابن قیم الجوزیة

وەرگێڕانی: عبدالكریم فتاح

چاپی یەكەم ١٤٣٦ك - ٢٠١٥ ز

www.iqra.ahlamontada.com

ناوی کتێب: پوختەی (مدارج السالكين) بە کوردی.

نووسینی: ابن قيم الجوزية.

پوختەکردنی: عبدالمنعم صالح العيلى العزي.

وەرگێڕانی: عبدالكريم فتاح.

نەخشەسازی ناوەوە: هەردی زیاد صالح.

تایپ: نووسەر.

نۆرەو ساڵی چاپ: یەکەم ۲۰۱۵ زایینی.

تیراژ: (۲۰۰۰) دانە.

بە سەر پەرشتی: نهرو محمود عبد الله

چاپخانە: كرين كلوري ـ لبنان

ژمارەی سپاردن: (۱۳۸)ی ساڵی ۲۰۱۵ لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکانی دراوەتێ.

مافی لە چاپدانەوەی پارێزراوە بۆ وەرگێڕ

٤

نووری حەقیقەت

Nuri.haqeeqat@gmail.com

www.iqra.ahlamontada.com

﴿بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝١ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
ٱلْعَٰلَمِينَ ۝٢ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝٣ مَٰلِكِ يَوْمِ ٱلدِّينِ
۝٤ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ۝٥ ٱهْدِنَا ٱلصِّرَٰطَ
ٱلْمُسْتَقِيمَ ۝٦ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ
عَلَيْهِمْ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ۝٧﴾

الفاتحة: ١ – ٧

www.iqra.ahlamontada.com

ناوەڕۆك

پێشەكی وەرگێڕ ٢١

ئەم پوختەیە ٢٦

پێشەكی: ٢٧

- مەنزڵگای بەرە و خوداچوون... و ترازووی میانگیری ٢٩

پەیڕەوی ئەم پوختەكردنە ٣٢

- چێژی ڕەوانبێژی زمانی عەرەبی ٣٥
- بەرهەڵستكارییەك... بەڵام ٣٥
- سەلەفی... و سۆفی... پێكەوە ٣٧

وەرگیراو لە پێشەكییەكەی (شێخ محمد حامد فەقی) ٣٩

ئیبن قەیمی جەوزی ٤٠

پێشەكی ئیبن قەیم ٤٥

سورەتی "الفاتحة"والأكەری داوا بەرز و بڵندەكان ٤٧

هیدایەت سەربەرزی بەدوای خۆیدا دەهێنێت ٥٥

- پەروەردگارم لەسەر شارێگەی ڕاست و دروستە ٥٧
- نامۆبوونی تەنهاكەوتنەوە چارەسەرەكەی ئاوڕنەدانەوەیە ٦٠
- بە ناوە جوانەكانی خودا و بەندایەتی كردنی تەوەسول دەكەین ٦٢

سورەتی "الفاتحة" والأكەری دەرگای یەكتاپەرستی ٦٤

- مانای ناوە جوانەكان نەریێ ناكەین ٦٨
- پێویستی تێگەیشتن لە پێویستییەكانی سیفاتە ٧٠
- ئاماژەی ناوی (الله) بەسەر تەواوی ناوە جوانەكانی خوداوە ٧١
- مانای پەروەردگار (الرب) و ڕەحمان (الرحمن) ٧٤
- ستایشكراو (المحمود) ٧٥

ئاستەكانی هیدایەت ٧٨

سورەتی "الفاتحة"والأكەری دەرگای شفا ٨٩

سورەتی "الفاتحة"والأكەری بەڵگەی دەمكوتكەر ٩٢

www.iqra.ahlamontada.com

خراپە لە بازنەی ویستی خودادایە، بەلام پێی رازی نییە ٢٤٨
چاودێری کردارەکانت بکە.......... و تاوتوێی دەروونی خۆت بکە ٢٥٣
گوناهی بچووکی باوەڕدار........ گەورەیە ٢٥٦
وەستان............ گەڕانەوەیە ٢٥٦

یاسا و ڕێساکانی تەوبە ٢٥٩

تەوبە بە هەمیشەیی نوێ دەبێتەوە ٢٦٠
باشی سەرئەنجام زەخیرەی تەمەن پارێزگاری لێ دەکات ٢٦٦
تەوبەی دڵ تەواوە ٢٦٦
گەردنی خۆمان بەوانە ئازاد دەکەین ستەممان لێ کردوون ٢٦٧
گەر بە گوناه دابەزێت بە تەوبە بەرز دەبێتەوە ٢٧٠

بەراوردکاری ٢٧٣

جوانی بەرائەت ٢٧٣
کەسی پێگەیشتوو جوانی خۆی هەیە.... هەروەها ٢٧٦

پایەی کۆکەرەوە ٢٨٥

لە باتڵ جیادەبینەوە و پاشان دەگەڕێینەوە بۆ حەق ٢٨٧
تەوبەی یەکجاریی ٢٩٠
خەڵاتکردنێك سەرەتاکەی بریتییە لە ئیلهام ٢٩٢
گوناهی بچووك لەخوار گوناهی گەورەوە ٢٩٥
راڤەی "اللمم" ٢٩٦
هەژمارکردنی گوناهە گەورەکان ٢٩٩
چاکەی گوناهکار شفاعەتی بۆ دەکات ٣٠١
بەرزی مەنزیلە وریای زۆرتری دەوێت ٣٠٦

جۆرەکانی حەرام ٣٠٨

بێباوەڕییەك کە نزمترە لە بێباوەڕییەکی تر ٣٠٨
هاوەڵدانانیش دوو هاوەڵدانانە ٣١٢
هەژمارکردنی دووڕوویی بچووك ٣١٨
نەخۆشی دووڕوویی ٣٢٠
ناشیرینییەکانی کەسایەتی دووڕوو ٣٢٢

جۆرەکانی لادان (فسوق) ٣٣٠

چەندین رەنگ لە خراپە، ئەوانیتر ٣٣٤

www.iqra.ahlamontada.com

۞ قسەكردن لەسەر خودا بەبێ زانست سەرچاوەی تێكدان و تێكچوونە.................. ٣٣٧

دیمەنەكانی یاخیبوون ٣٤٠

۞ سروشتی ئاژەڵی لە هەندێ مرۆڤدا ٣٤٠

۞ دیمەنی هاوەڵانی جەبر ٣٤٢

۞ دیمەنی قەدەری نەرێكەر.. ٣٤٣

۞ یەكەمین راوەستان لەسەر شارێگە بریتییە لە زانینی حیكمەتی دروستكرلو.......... ٣٤٤

۞ دیمەنی یەكتاپەرستی ٣٤٨

۞ دیمەنی كۆمەكی و شەرمەزاربوون.. ٣٥٢

۞ دیمەنی ناو و سیفەتەكان.. ٣٥٦

۞ دیمەنی زیادەی باوەڕ و فرەیی دیمەنەكانی.. ٣٦٠

۞ دیمەنی بەزەیی.. ٣٦٥

۞ داماو...... ئەو كەسە دەستەوسانە.. ٣٦٦

۞ هەستی هەژاری بۆ خودا.. ٣٦٨

٧- مەنزیلەی گەڕانەوەی بەردەوام بۆ لای خودا ٣٧٣

۞ گەڕانەوەی چاكسازی.. ٣٧٦

۞ گەڕانەوە وەفادارییە بە پەیمان ٣٧٧

۞ ترس.... بەبێ رەشبینی ٣٧٩

۞ دەبێت حاڵێك بوونی هەبێت گوفتار بەڕاست دەربكات.. ٣٨٠

٨- مەنزیلەی بەیادهاتنەوە.. ٣٨٣

۞ بیركردنەوە سەردەكێشێت بۆ كرداری چاكە ٣٨٦

۞ مەرجی سوودبینین لە پەند و ئامۆژگاری ٣٨٧

۞ مەرجەكانی پەندوەرگرتن.. ٣٨٩

۞ بەری بیركردنەوە بە كەمی و كورتی ئاواتەكان دەچنرێتەوە ٣٩١

۞ تێڕامان لە قورئان و تێگەیشتن لێی بیر بەرهەم دەهێنێت.. ٣٩٣

۞ لێڵكەرانی دڵ.. ٣٩٥

۞ تەنها لە خێردا تێكەڵ بە خەڵك دەبین ٣٩٧

۞ لە ئاواتخواستندا فەسادی زۆرتر هەیە ٣٩٩

۞ شەرمەزاری تەولو لە وابەستەبووندا بە كەسان و شتانێكەوە جگە لە خودا.................. ٤٠٠

۞ هەڵلوشینێكی تیابەر ٤٠١

۞ خەوی بێئاگایان ٤٠٢

www.iqra.ahlamontada.com

٩- مەنزیلەی دەستگرتن بە خودا و حەبلی خوداوە ٤٠٢
- پلەكانی دەستگرتن ٤٠٥
- ناپەیوەستبوون (لا علائق) ٤٠٦
١٠- مەنزیلەی هەڵهاتن ٤٠٩
- رووتبوونەوە ٤١١
١١- مەنزیلەی بیستن ٤١٥
- بیستنی ئیمانیانە ٤١٧
- بیستنی زەمكراو و ناپەسەند ٤١٩
١٢- مەنزیلەی ترس ٤٢٩
- تەواوكاری ترس و رجا ٤٣٣
١٣- مەنزیلەی خەمخۆری و بەزەیی ٤٣٥
١٤- مەنزیلەی گەردنكەچی و زەلیلییە لەبەردەم خودادا ٤٣٧
- گەردنكەچی زەلیلی و خۆڕادەستكردنە ٤٣٩
- نیشاندانی هەژاری و داوای داپۆشین ٤٤٠
١٥- مەنزیلەی تەختبوون ٤٤٣
١٦- مەنزیلەی زوهد ٤٤٩
- سوننەتی دونیانەویستی بەردەوامە ٤٥٣
- خۆپاك راگرتن و گیانی بالآبوون ٤٥٤
- تەلارێك..... لە سوكنایی ٤٥٥
- زوهد بەچی..... شتێك لەوێ بوونی نییە ٤٥٦
١٧- مەنزیلەی وەرع ٤٥٩
- بێداربوونەوەی دڵ، ئەندامەكان دەپارێزێت ٤٦١
- پیاوانی پلەی باڵا ٤٦٤
- بەری پاك ٤٦٥
١٨- مەنزیلەی دابڕان ٤٦٧
- پەیوەستبوون.......... و لەیەكتر دابڕان ٤٦٨
١٩- مەنزیلەی رجا ٤٧١
- بینای خۆشەویستی لەسەر رجایە ٤٧٣

www.iqra.ahlamontada.com

۞ پەروەردگارێکی لێخۆشبوو پێبخۆشە بەندەکانی رجایان پێی هەبێت ٤٧٦
۞ شك و گومانی ڕەشبینان ٤٧٧
۞ رجایەکی ژیانبەخش.. ٤٧٩
۞ بەر لە هێرش بردن...... شەوقێك.................................. ٤٨٢
٢٠- مەنزیلەی رەغبەت ٤٨٥
٢١- مەنزیلەی چاودێری ٤٨٩
٢٢- مەنزیلەی بە مەزنراگرتنی سنوور و دروشمەکانی خودا ٤٩٧
۞ لەسەر مەشخەڵی سوننە..........بەبێ تەئویل...................... ٥٠٤
٢٣- مەنزیلەی ئیخلاص.. ٥٠٧
۞ کرۆکی ئیخلاص بریتییە لە پاڵفتەکردنی کاروکردەوەکان لە خەوشخاڵ............ ٥١٠
۞ کارێك کە نەرێی شەرمەزاری ناکات................................ ٥١٢
٢٤- مەنزیلەی پاڵفتەکردن و پاککردنەوە ٥١٧
۞ پاڵفتەکردنی مەبەست و مەرام ٥١٩
٢٥- مەنزیلەی ئیستیقامە ٥٢١
۞ کۆشش لەسەر ڕەوگەی سوننەت....... لەناو میانەگیریدا.................... ٥٢٣
٢٦- مەنزیلەی پشتبەستن بە خودا...................................... ٥٢٧
۞ مانای پشتبەستن بە خودا و پلەکانی ٥٣٠
۞ نەرێی هۆکارەکان ناکەین ٥٣١
۞ خۆدارنین بنچینەی پشتبەستن بە خودایە ٥٣٣
۞ پەنابردن بۆ خودا ئارامی و سوکناییمان پێ دەبەخشێت ٥٣٣
۞ پاکێتی بۆ خودایەك کە خاوەن فەزڵ و منەتە ٥٣٤
۞ خۆ رادەستکردن ٥٣٤
۞ کارەکانمان رادەستی خودا دەکەین.................................. ٥٣٦
۞ رازیبوون بەری تەوەکولە ٥٣٧
۞ وەهمی هەندێك لە پشتبەستووان بە خودا.............................. ٥٣٨
۞ کەسی پشتبەستوو بە خودا بە ناوە جوانەکان بەندایەتی دەکات ٥٤٠
۞ هیممەتی نزم کەسی پشتبەستوو بە خودا دەخاتە ناو فریوخواردنەوە............ ٥٤٠
۞ کەسێك تەوەکولی نەبێت باوەڕی نییە................................ ٥٤١
٢٧- مەنزیلەی متمانە... ٥٤٣

www.iqra.ahlamontada.com

- فیترەتێك ئیلهاممان بكات لە داوای بەڵگە بێنیازمان بكات ٥٤٥
- شوبوهات(گومان و تەمومژ) و شەهەوات(حەز و هەوەس) هۆی دابڕانن........ ٥٤٧

٢٨- مەنزیلەی ئارامگرتن ٥٤٩

- باڵاترین ئارامگرتن ئەو ئارامگرتنەیە ویست و هەڵبژاردنی تێدابێت ٥٥٢
- ئاستەكانی ئارامگرتن........ ٥٥٣
- گران........ بەتام ٥٥٧
- وەرعكردن بەهۆی حەیاوە جوامێرانەترە لە وەرعكردن بەهۆی ترسەوە ٥٦٠
- شیرینی پاداشتی میحنەت ناخۆشییەكانمان لەبیر دەباتەوە ٥٦١
- ئارامگرتن بۆ خودا........ و بە خوداوە ٥٦٣

٢٩- مەنزیلەی رازیبوون ٥٦٥

- هیممەت و لێبڕانی بەرز و باڵا نیشانەكەی رازیبوونە ٥٦٩
- رازیبوون رۆڵە(بەر)ی دڵنیاییە ٥٧١
- رازیبوون بە "الله" وەك پەروەردگار بنچینەی باوەڕە ٥٧٢
- رازیبوون بە بڕیاری خودا لە تەواوكاریەكانی باوەڕە........ ٥٧٤
- پێویستیی جیاكردنەوەی ویست و بڕیار(مشیئة)ی خودا لە خۆشویستنی(محبته) ٥٧٩
- بەری پێگەیشتووی رازیبوون ٥٨٨
- كورتێكی نایاب لەسەر بابەتی رازیبوون........ ٥٩٢
- رازیبوونی خودا لە بەندەكەی مەزنترین پاداشتە ٥٩٣
- دڵی رازی فێنكە ٥٩٤
- كاری دڵ كۆتایی بۆ نییە ٥٩٥
- پێداگری لە دوعادا چاوگەی بەندایەتییە ٥٩٦

٣٠- مەنزیلەی شوكر........ ٥٩٩

- رێساكانی شوكر........ ٦٠٠
- نیعمەتی پەروەردگار دەناسین و قبووڵی دەكەین و باسی لەبارەوە دەكەین ٦٠٣
- هەندێ شوكر باڵاترە لە هەندێكی تری........ ٦٠٦

٣١- مەنزیلەی حەیا........ ٦٠٧

- زیندەگی دڵ لە حەیادایە ٦٠٨
- جۆرەكانی حەیا........ ٦٠٩
- حەیای چاودێری ٦١١
- حەیا لە خاوبوونەوە(ساردبوونەوە) لەكاتی یەكلابوونەوەدا بۆ خودا........ ٦١١

www.iqra.ahlamontada.com

٣٢- مەنزیلەی صدق ٦١٥

کۆمەڵێك وتە لەسەر صدق ٦٢١

صدقی پەیپێبردن ٦٢٤

زۆری تۆ کەمە ٦٢٦

٣٣- مەنزیلەی ئیسار ٦٢٩

بەرزبوونەوەکانی بەخشندەیی(الجود) ٦٣١

بەرینی تەنگەلانی ٦٣٥

لەبەر خودا لە لۆمەی لۆمەکران مەترسە ٦٣٦

٣٤- مەنزیلەی رەوشت ٦٤١

ئەخلاقە بنچینەییەکان ٦٤٥

پایەبەرزی زاڵبوون بەسەر خۆدا ٦٤٩

هەر کەس بەپێی توانای خۆی ٦٥٣

میحنەتی بانگکەران سوننەتێکی گەردوونییە و خودا بڕیاری لەسەر داوە ٦٥٥

لە میحنەتدا ئارامگرتن چێژی تێدایە ٦٥٥

عیززەتی لێبوردن ٦٥٥

رازی دەبین بۆ ئەوەی رازی بێت ٦٥٦

چاکە دەکەین لەگەڵ کەسێك کە خراپە دەکات ٦٥٦

نیازی تۆڵەسەندنەوە دڵ وێران دەکات ٦٥٧

لێبووردن نەفام لە پێداگری لەسەر ستەم رادەگرێت ٦٥٧

مامەڵەیەکی پڕ لە قازانج........ نرخەکەی: خوێن و شەرەفە ٦٥٨

هەڵوەرینی گوناه بە بەڵا و میحنەت نیعمەتە ٦٥٩

لەسەر هەمان رەوگە....نموونە نوێدەکەینەوە ٦٦٠

رێبواری رێگەی خودا دڕکوداڵ رایناگرێت ٦٦٠

بەدوای داوای لێبووردندا بگەڕێ...... وشوکر بکە ٦٦١

دوو خۆداڕنینی یەکتر تەواوکار ٦٦٢

٣٥- مەنزیلە ی تەوازوع ٦٦٣

بازنەکانی تەوازوع ٦٦٥

ملدان بە حەق گیانی تەوازوعە ٦٦٧

بە را و بۆچوون و کێشانە و پێوانە بەرهەڵستکاری بەڵگەی قورئان و فەرموودە ناکەین .. ٦٦٧

متمانە.....لەسەر رۆشنبینی(بەصیرەت) ٦٧٠

www.iqra.ahlamontada.com

۞ برایەتی هەموو موسڵمانێك دەكەین و عوزری قبووڵ دەكەین ٦٧١
۞ بەزەیی رزگارمان دەكات ٦٧٢
٣٦- مەنزیلەی جوامێری ٦٧٥
۞ لاو........ زەوی خێر ٦٧٦
۞ ناتەواوی........و بەخشندەیی ٦٧٧
۞ پێچەوانەبوونێكی بیناكار ٦٧٨
۞ بالآبوونی پیاوەتی ٦٨٠
٣٧- مەنزیلەی ئیرادە ٦٨٥
٣٨- مەنزیلەی ئەدەب ٦٨٩
۞ رێگەكانی ئەدەب ٦٨٩
۞ رەوشتی بەرزی پێغەمبەرایەتی ٦٩٥
۞ ئەدەب بەندایەتی جوان دەكات ٦٩٨
۞ نیوەی یەكتاپەرستی و ئەدەب بریتییە لە شوێنكەوتنی پێغەمبەر(ﷺ) ٦٩٩
۞ هەموو ژیان ئەدەب رێكی دەخات ٧٠٣
۞ ئادابی شێوازی میانڕەوی ٧٠٤
۞ كێشانەی حاڵ و مەقامەكان بە ئەدەب ٧٠٦
٣٩- مەنزیلەی یەقین ٧٠٩
۞ مەقامی هۆگربوون بە قورئان ٧١٢
۞ دڵی زیندوو ئامێری گوێگرتنە ٧١٣
٤٠- مەنزیلەی یاد ٧١٧
۞ یادكەرانی پێشرشەوان ٧٢١
۞ جۆرەكانی زیكر ٧٢٤
٤١- مەنزیلەی هەژاری ٧٢٧
۞ بنەمای هەژاری: دانەدەستە ٧٣١
۞ شكاندنی بتەكان ٧٣٢
۞ جگە لە فەزڵ چیتر هەیە؟ ٧٣٤
۞ هەژاری دەوڵەمەندترین دەوڵەمەندییە ٧٣٥
٤٢- مەنزیلەی هەڵبژاردن و پاڵفتەكردن ٧٣٩
۞ محمد مرۆڤە كامڵەكە(ﷺ) ٧٤١

www.iqra.ahlamontada.com

۞ ئوممەتی کامڵی محمد...خێرترین ئوممەتە ٧٤٢
٤٣- مەنزیلەی ئیحسان ٧٤٣
۞ فیقهی کاری نهێنی ٧٤٤
۞ کۆچکەران بە هەمیشەیی ٧٤٤
٤٤- مەنزیلەی زانست ٧٤٧
۞ "أخبرنا"-هەواڵیان پێداین.... سەرەتای زانستمانە ٧٤٨
۞ جۆرەکانی زانست ٧٥١
٤٥- مەنزیلەی فیراسەت ٧٥٩
٤٦- مەنزیلەی مەزنراگرتن ٧٦٥
٤٧- مەنزیلەی سەکینە ٧٦٩
۞ زمانی حیکمەت سەکینەت دەهێنێتە گۆ ٧٧١
۞ سەکینەت نوور و هێز و رۆحە ٧٧١
٤٨- مەنزیلەی دڵنیایی ٧٧٧
۞ کۆتاییەکەی.... ئاسایش ٧٧٨
٤٩- مەنزیلەی هیممەت ٧٨٣
۞ ئەم دونیایە.... پڕە لە نامۆیی ٧٨٣
٥٠- مەنزیلەی خۆشەویستی ٧٨٧
۞ هەر کەس تامی خۆشەویستی کرد..... دەیناسێت ٧٩١
۞ ئاسەوارەکانی خۆشەویستی و نیشانەکانی ٧٩٢
۞ خۆشەویستی.... عێراقی ٧٩٣
۞ چۆن خۆشەویستی فێرببین؟ ٧٩٣
۞ ئاستەکانی خۆشەویستی ٨٠٤
۞ خۆشەویستییەکی....هورەویانە ٨٠٨
۞ بیبەستەرەوە..... و دەست بە خۆشەویستی بکە ٨٠٩
۞ شەوق و تامەزرۆبوون بەری خۆشەویستییە ٨١٣
۞ شەوق بۆ بەهەشت.......ڕاستییە ٨١٣
۞ هەڵهاتن بۆ لای خودا ٨١٤
٥١- مەزنزیلەی غیرەت ٨١٥
۞ غیرەتی پیاگەیشتن ٨١٧

www.iqra.ahlamontada.com

- خاڵیبوونی دڵ...... بەتاڵیی دەکوژێت ٨١٨

٥٢- مەنزیلەی وەجد ٨٢١

- ئاستەکانی وەجد ٨٢٢
- تێڕامان سەردەکێشێت بۆ وەجد ٨٢٣
- ئاسۆکانی ڕۆح بەرزترە لە ئاسۆی بیر ٨٢٤
- کەماڵی ئازادی لە وەجدی پاکدایە ٨٢٥

٥٣- مەنزیلەی بروسکە ٨٢٩

- کەمی ئەو زۆرە، زۆری ئێمە کەمە ٨٣٠
- ئاماژەی ئامادەباشی ٨٣١
- ڕەنگەکانی وێنای لوتفی خودا ٨٣٢

٥٤- مەنزیلەی چێژ ٨٣٥

- ئەوانە کاروکردەوەن........ نەك خۆزگە و ئاوات ٨٣٧
- دڵی دابەشبوو: دەلەرزێ و دەترسێت ٨٤١
- بە خودا دڵخۆشین، و داوای جێگیربوون و راوەستاویی لێ دەکەین ٨٥٠
- یاوەرییەکانی سەرەتا دەتگێڕێتەوە بۆ شکور دوای خاوبوونەوە و ساردبوونەوە ٨٥٤
- رجای پاك و بێگەرد ئەوەی پێیەوە هۆگر دەبێت نیشانت دەدات ٨٥٧

٥٥- مەنزیلەی صەفا (پاڵفتەبوون و پاك و بێگەردی) ٨٥٩

- مۆڵەتی گوزەرکردن.... مەرجەکەی خۆداڕنینە ٨٥٩
- هیممەتی فەلەکی باڵا ٨٦٣
- مۆڵەتی مانەوە..... مەرجەکەی خاوێنییە ٨٦٥

٥٦- مەنزیلەی فەرەح ٨٦٧

- پەیوەستبوونێکی ئاوازدار ٨٧٢
- ڕووخۆشی زانست ٨٧٣
- سەکینەی کۆبوونەوە ٨٧٤
- گەلی برا: وەڵامی بانگخواز بۆ لای خودا بدەنەوە ٨٧٦

٥٧- مەنزیلەی نهێنی ٨٧٩

- خاوەنی نهێنی قووڵ ٨٨٨

٥٨- مەنزیلەی غوربەت ٨٩٣

٥٩- مەنزیلەی دامەزراوی ٩٠١

www.iqra.ahlamontada.com

- ئیخلاص.... لە ڕێگەیەكی بەرینەوە ٩٠٢
- بە لابردنی حیجابی وابەستەكان(حجاب العلائق) نوور دەچێتە ژوورەوە ٩٠٤

٦٠- **مەنزیلەی بینین** ٩٠٩

٦١- **مەنزیلەی زیندەگی** ٩١٧

- پاراوبوونی زانایان ٩١٩
- هیممەتەكان وەك ترپەن ٩٢٠
- حەیا جوڵەیە ٩٢٣
- چێژی گەیشتن بانگ دەكات بۆ تێهەڵچوونەوەی ڕۆیشتن بەرەو لای خودا ٩٢٥
- مردن قۆناغە نەك كۆتایی ٩٣٦
- تێر و تەواوی و پاداشتی كامڵ لەوێیە ٩٤٦

٦٢- **مەنزیلەی مەعریفە** ٩٥٢

- سیفەتەكانی خودای موتەعال جێگیر دەكەین بەبێ تەئویل و شوبهاندن ٩٥٧
- ناسینی سیفات: ڕۆحی سلوكە ٩٥٩
- بە یەكتایی وەك پەروەردگار و خودا دەیپەرستین ٩٧٧
- بەرزبوونەوە بۆ لوتكە ٩٧٨
- تەحقیق ترازووی كەسی یەكتاپەرستە ٩٨٣

٦٣- **مەنزیلەی ڕەچاوكردنی هۆكارەكان** ٩٨٧

- لا بەلای هۆكارەكاندا دەكەینەوە بەبێ ئەوەی مەیلیان پێ بدەین ٩٩٠

٦٤- **مەنزیلەی تێهەڵچوونەوەی تەوبە** ٩٩٥

٦٥- **مەنزیلەی تێهەڵچوونەوەی یەكتاپەرستی** ١٠٠١

- ئەو خودای دروستكەرە و .... خاوەنی ناوە جوانەكانە ١٠٠٣
- ئەو خودایەكی مەعبوودە... سبحانە ١٠٠٤
- هەر كەس خۆی بە كەسێكی خاوەن تەوەكول بزانێت تووشی وەهم بووە ١٠٠٥
- كەماڵی یەكتاپەرستی مەرجی ئیمامەتە ١٠٠٦
- یەكتاپەرستی تێگەیشتنی دڵە نەك ڕەوانبێژی زمان ١٠١١
- تۆوی یەكتاپەرستی دەڕوێت و گەشە دەكات ١٠١٣
- وابەستەبوونی هیدایەت بە تەوفیقی خوداییەوە نەرێی پێویستبوونی بانگەواز ناكات ١٠١٩
- ئیسلام جیابوونەوەیە ١٠٢٢
- بەندایەتییەكەمان بۆ خودا كۆبوونەوەیە ١٠٢٢

٦٦- **مەنزیلەی شەهادە** ١٠٢٥

www.iqra.ahlamontada.com

۞ ئایەتەكانی خودای موتەعال لە ئاسۆدا شایەتی دەدەن ١٠٢٩
۞ هەر شتێك خودای لەگەڵ نەبێت پووچ و بێبنەمایە ١٠٣٠
۞ هەستانی خودا بە دادپەروەری داوای پاداشت و سزا دەكات ١٠٣٢
۞ یەكە و تەنهایە....... و خاوەنی عەدلە.........سبحانە ١٠٣٥
۞ شایەتیدانی خودا بۆ خۆی –سبحانە– تەواوترە لە شایەتیدانی بیدعەچییەكان ١٠٣٧
۞ خودا بە شایەتیدانی لەسەر خۆی پشتیوانی پێغەمبەرانی دەكات......................١٠٤٦
۞ فیترەتی سەلیم شایەتیدانێكی رەببانییە ١٠٤٨
۞ باسی شایەتی زانایان لە باسی شایەتی پێغەمبەران بێنیازمان دەكات ١٠٥٠
۞ هیچ ئایینێك نییە جگە لە ئیسلام...١٠٥٢
كۆتایی ١٠٥٥

۞ ۞ ۞

www.iqra.ahlamontada.com

پێشەكی وەرگێڕ

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ﴾

بە ناوی خودای خاوەن میهر و بەزەیی و دلۆڤان

قَالَ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾ وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾﴾ آل عمران: ١٠٢ – ١٠٥

حەمد و سەنا بۆ خودای موتەعال، ئەو پەروەردگارەی ئێمەی بە مرۆڤ دروست كرد، لە رۆحی خۆی كردین بە بەردا و رێزی لێناین و داوای لە فریشتەكان كرد سوژدە بۆ باوكە گەورەمان ئادەم ببەن، شوكری پەروەردگار دەكەین پێغەمبەرانی بۆ رەوانە كردین و ئێمەی گێرا لە شوێنكەوتەی دوایین پێغەمبەر محمد دروود و سەلامی خودای لەسەر بێت، سوپاسگوزاریی نیعمەتەكانی خودامان پێ تەواو نابێت(**يا رب لك الحمد كما ينبغي لجلال وجهك وعظيم سلطانك**)، صەلات و سەلام بۆ سەر گیانی پاكی پێغەمبەری ئازیزمان محمد، ئەو پێغەمبەرەی لە پێناوی گەیاندنی پەیامی خودادا شانی دایە ژێر هەموو جۆرە ئازارێك و لە ماوەی بیست و سێ ساڵدا نە پڕ بە سكی خۆی نانی خوارد و نە پڕ بە چاوەكانی خەوی كرد و نە تاوێك خەمساردی لە گەیاندنی پەیام رووی تێكرد(**اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم في العالمين إنك حميد مجيد**)، دروود و سەلام بۆ سەر گیانی پاكی ئەهل و بەیتی پێغەمبەر و بۆ سەر گیانی یار و یاوەرانی و ئەوانەی شوێنی كەوتن و شوێنی دەكەون تا رۆژی دوایی.

كتێبی (مدارج السالكين) یەكێكە لەو كتێبانەی كە زانایانی كۆن و نوێی ئوممەتی ئیسلام شایەتی گرنگی و بەپێزی بۆ دەدەن، ئەم كتێبە مەزنە كە سەرچاوەیەكە بۆ

www.iqra.ahlamontada.com

باوەڕ و ئەخلاق زۆرینەی مەداریسە ئیسلامییەكان سوودیان لێبینیوە، دەتوانم بڵێم كتێبی (مدارج) ئەو ئەڵقە گەیەنەرەیە قوتابخانە ناكۆك بە یەك و تاكولۆكان لە یەكتر نزیك دەكاتەوە، وەك چۆن لای مەدرەسەی فەرموودە و پیاوانی فەرموودە گرنگی خۆی هەیە بە هەمان شێوە لە لای مەدرەسەی ئەهلی تەصەوف و ئەهلی فیقھ بە ڕێزەوە هەڵسەنگاندنی بۆ دەكرێت، ئەمەش بۆ دوو هۆ دەگەڕێتەوە:

یەكەم: سەرچاوەی باس و لێكۆڵینەوەی كتێبەكەیە كە بە قورئان و فەرموودەی شیرین ریشەدار كراوە لەگەڵ هێنانی قسە و وتەی بەپێزی كۆمەڵێك لە زانایان و عاریفان كە لە زانستی قورئان و فەرموودەدا قووڵ بوونەتەوە.

دووەم: گرنگی كەسایەتی شێخی هوری و شێخی ئیبن قەیم كە دوو كەسایەتین لەپاڵ زانستی قورئان و فەرموودەدا وردەكارییەكانی رۆح و نەفس و دڵ و بیریان لە قوتابخانەی تەصەوفەوە وەرگرتووە و خۆیان بەدوور گرتووە لە هەر ورێنە و زیادەڕەوی و بیدعە و نەزانییەك كە هەندێك لە شوێنكەوتووانی تەصەوف رووبەڕووی بوونەتەوە، بەڵكو ئەو دوانە قورئان و فەرموودەیان كردووە بە حەكەم بەسەر تەصەوف و بیروبۆچوونی مەدرەسەكانی تردا نەك بە پێچەوانەوە مەزهەب و بیروبۆچوونی پیاوان و ورێنە و بیدعە لە جێگەی شەرع و دین دابنرێن.

ئەم كتێبەی ئیبن قەیم كە ناوی (مدارج السالكين)ە لە كتێبی (منازل السائرين)ی شێخی هوروی وەرگیراوە و دواتر بانگخوازی دونیای ئیسلام "عبدالمنعم صالح العلي" پوختەی كردووە و ناوی ناوە (تهذيب مدارج السالكين)، ئێمە بە وەرگێڕانی ئەو پوختەیە هەستاوین.

ئەوەی پاڵنەری هەڵبژاردنی ئەم كتێبە بوو بۆ وەرگێڕان: جگە لە گرنگی و بەپێزی كتێبەكە و دانەرەكەی پێویستیی زۆری موسڵمانانە بە گشتی و گەنج و لاوی ئەم وڵاتە بە تایبەتی بە مەسەلەكانی ئیمان و ئەخلاق و ژیانەوەی رۆح و نهێنییەكانی بەرەوخوداچوون و مەعریفەی سەیر و سلوك.

وەرگێڕانی كتێبەكە بۆ زمانی كوردی كارێكی ئاسان نەبوو، چونكە تەعبیردان لەو وشە و زاراوە قووڵ و پڕ مانانە بە زمانێكی تر جگە لە زمانی عەرەبی كارێكی ئەستەم و گرانە، زمانی عەرەبی لەبەر ئەوەی زمانی قورئان و فەرموودەیە دەتوانێت زۆرێك لە

www.iqra.ahlamontada.com

مانا ورد و بەرز و بڵندەکان تەعبیر لێبدات، بەڵام کە دەتەوێت ئەو مانانە بۆ زمانێکی تر وەربگێڕیت ئەوا ڕووبەڕووی زۆرێك لە ئاستەنگی زمانەوانی دەبییەوە، بۆیە هەندێ جار ناچاربووم چەند وشەیەکی زمانی کوردی بخەمە پاڵ یەکتر تاکو تەعبیر لە مانای وشە عەرەبییەکە بکات، یاخود وشەیەکی ترم لەنێوان دوو کەواندا بەکارهێناوە تاکو خوێنەر بتوانێت لە ڕێگەی ئەو دوو سێ وشەوە وێنای ڕاستەقینەی ماناکەی لا دروست ببێت، هەندێ جار ناچاربووم لە پاڵ وەرگێڕانە کوردییەکەدا وشە عەرەبییەکەی بە وشەیەك یان بە چەند وشەیەك لەنێوان دوو کەواندا بنووسم، ئەمە جگە لەوەی جاری وابووە وشە عەرەبییەکەم بۆ ماوەی چەند هەفتەیەك بە ڕەنگێکی تر لە وەرگێڕانەکەدا وەك خۆی دەنووسییەوە تاکو وشەیەکی گونجاوم دەبینییەوە و لە جێگەی دامدەنا.

لەم وەرگێڕانەدا هەوڵمداوە ئەو دوو ڕێچکەیەی وەرگێڕان لە خۆمدا کۆبکەمەوە و بیکەم بە ڕێچکەی سێیەم، ڕێچکەی یەکەم ئەو جۆرە وەرگێڕانەیە کە دەست بە وشە بە وشەی دەقەکەوە دەگرێت و وەریدەگێڕێتە سەر زمانەکەی تر، هەڵبەت لەگەڵ دروستیی تەعبیر لە دەبڕینی ڕستەکاندا، ئەم جۆرە وەرگێڕانە بە وەرگێڕانی حەرفی ناوزەد کراوە، جۆری دووەم لە وەرگێڕان وەرگێڕانە بە وەرگرتنی مانا و کرۆکی ڕستە و پەرەگرافەکان، لەم جۆری دووەمەدا دانە دانەی وشەکان مەبەست نین، بەڵکو ئەو مانا و مەرامەی کۆی وشەکان لە ڕستەیەکدا یان لە پەرەگرافێکدا لەئامێزی دەگرن، من هەوڵمداوە هەردوو ڕێچکەکە لە یەك ڕێچکەدا کۆبکەمەوە، ئەویش خوێندنەوە و تێڕامان لە دانە بە دانەی وشەکان و دواتر تێڕامان لەو مانا گشتییەی لە کۆی وشەکانەوە سەرهەڵدەدات پاشان وەرگێڕانی ئەو ڕستەیە بە سەرنجدانی وشەکان و مانا گشتییەکەی، واتە لە یەك کاتدا یەك بەیەکی وشە عەرەبییەکان وشەیەکی کوردی بۆ دانراوە و لە هەمان کاتدا ئەو وشە کوردییانە تەعبیر لە مانا گشتییەکەی ڕستەکە یان پەرەگرافەکە دەکەن، ئەمەش تەنها وەك تەوفیقێکی خودایی تەماشای دەکەم و نایدەمە پاڵ نەفسێکی تەمبەڵ و نەزان.

لە وەرگێڕانی ئەم کتێبەدا زۆرێك لە کۆمەکی خوداییم بۆ خۆم هەست پێکرد، جاری وا هەبووە ڕستەیەك چەندین جار دەمخوێندەوە و وشە وشەی ڕستەکەم لە فەرهەنگی

www.iqra.ahlamontada.com

زمانی عەرەبیدا تەماشا دەكرد، بەڵام لە مانای رستەكە تێنەدەگەیشتم، پاش كەمێك دوعا و پاڕانەوە لە خزمەتی خودادا مانای رستەكەم بۆ دەكرایەوە و بە باڵاترین مانا و جوانترین دەربڕین وەرگێڕانی بۆ ئامادە دەبوو، ئەمەش دوای بەزەیی خودا بۆ بەرەكەتی كتێبەكە و ئیخلاصی دانەرەكەی(ئیبن قیم) دەگەڕێتەوە.
دڵنیام ئەم كتێبە دوای چەند چاپێك هەڵە و كەموكورتییەكانی بنبڕ دەكرێت و دەتوانرێت هەندێ پەراوێزی بۆ دروست بكرێت خزمەت بە خوێنەر بكات، تا ئەو كاتە پێویستە بۆ هەڵە و ناتەواوییەكان داوای لێخۆشبوونم لە خودا بۆ بكەن.
داوا لە خوێنەر دەكەم بە خوێندنەوەیەكی خێرا و سەرپێی بەسەر دێڕەكاندا گوزەر نەكات، چونكە یەك بەیەكی وشەكان پێویستی بە تێڕامان و بیركردنەوە هەیە، ئەم كتێبە كتێبێك نییە لە سەرەتاوە بەری پێدابگیرێت و بخوێنرێتەوە، بەڵكو كتێبێكە پێویستە بكرێتە مەنهەجی كاركردن بۆ پاڵفتەكردنی دڵ و ڕۆح و سەیر و سلوكێكی دروست بەرەو خودای موتەعال، بۆیە گەر لە ڕۆژێكدا تەنها یەك لاپەڕە بخوێنێتەوە و بیری لێبكاتەوە و كاری پێ بكات لە خوێندنەوەی سەد لاپەڕە باشترە كە تەنها وەك زانیارییەكی زەینی وەریبگرێت، بەندە بۆخۆم لە سەرەتای نەوەدەكانەوە ئاشنایم لەگەڵ كتێبی (مدارج)دا پەیدا كردووە، لەگەڵی ژیاوم و سوودێكی زۆرم لێبینیوە، بەڵام هەوڵم نەداوە خوێندنەوەم بۆ ئەم كتێبە تەنها وەرگرتنی زانیاری بێت، بەڵكو چەندەم توانیبێت كارم بە ناوەڕۆكەكەی كردووە و هەوڵمداوە لە ماناكانی بەهرەمەند ببم.
لە دوای كتێی (مدارج) تەنها چەند سەرچاوەیەكی تر بوونیان هەیە كە خزمەت بەم لایەنە گرنگەی موسڵمان بكات، بۆیە بە تامەزرۆیی و لێبڕانەوە رووی لێ بكە و هەوڵ بدە بیكەی بە وەسیلەیەك-لەدوای قورئان و فەرموودە- بۆ گەشتی بەرەو خوداچوون و بەدەستهێنانی رەزامەندی خودا.
ئەم كتێبە تەنها خۆی بۆ ئەوانە دەكاتەوە كە بە باوەڕێكی راستەقینەوە شوێنپێی پێغەمبەری خودایان هەڵگرتووە و بڕیاریان داوە سەفەرێك بۆ لای خودا دەست پێبكەن، بەڵام ئەوانەی خۆیان بۆ خودا ساغ نەكردۆتەوە و پێغەمبەر ناكەن بە ئیمام و پێشەوای خۆیان و بڕیاری تەوبە و گەڕانەوە بۆ لای خودا نادەن ئەوە لەم كتێبە بەهرەمەند نابن و كتێبەكەش خۆی بۆ ئەوان ناكاتەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

لە کۆتاییدا داوا دەکەم لە پەروەردگار ئەم وەرگێڕانەم لێ قبووڵ بفەرموێ و بیکات بە نوور و ڕۆشنایی بۆ خوشك و برا موسڵمانەکانم، دووبارە داوامە لە قاپی بەزەیی پەروەردگار لە هەڵە و ناتەواوییەکانم ببورێت و لەسەرم نەنوسێت.

ماوە بڵێم دەستخۆشی لەو کۆمەڵە برا دەکەم کە بە چاپکردنی ئەم کتێبە هەستان و کۆمەکی منیان کرد لە بەچاپ گەیاندنی، خودا دڵیان ڕۆشن و ژیانی دونیا و دواڕۆژیان پڕ لە ئارامی و سوکنایی و بەختەوەری بکات و لێیان ڕازی ببێت و هیممەت و لێبڕانیان بۆ خزمەت بە ئیسلام و موسڵمانان زیاد بکات.

عبدالکریم فتاح

کوردستان - سلێمانی

١٣/ ٢/ ٢٠١٥

www.iqra.ahlamontada.com

ئەم پوختەیە

پێشەکی:

سوپاس و ستایش بۆ خودای موتەعال، ئەو خودایەی ڕێگەی هیدایەتی لە تووڵەڕێی وێڵی و گومڕایی جیاکردۆتەوە، جوانییەکانی ئەخلاقی ئیمانیی خستۆتە ڕوو، کردوونی بە پێپلەی بەرزەوە بوو بۆ بەهەشت، ئەو پێپلانەی کە کراوەن لەبەردەم لێبڕاوان لە بەندەکانی خودادا.

دیسان شوکر و ستایشی خودا دەکەین، صەلات و سەلامیش لەسەر پێغەمبەرمان محمد باشترین و پاکترین کەسێك کە لەسەر ئەو ئەخلاقانە پێداگری دەکرد، بۆیە خێراترین ڕێبواری ڕێگە و یەکەمین کەسێك بوو کە بە مەنزڵ گەیشت.

خودا لە سەرجەم هاوەڵانی پاك و بێگەردی پێغەمبەری خودا ڕازیبێت، ئەوانەی بەباشی شوێنی پێغەمبەر کەوتن و فەرمانەکانیان جێبەجێ کرد و خۆیان لە زرقوبرقی دونیا بەدوور گرت و بۆ بەندایەتی و جیهاد یەکلابوونەوە، تا بوون بە باشترین نموونەی پەروەردەی پڕ لە بەخشندەیی پێغەمبەر(ﷺ)، ڕەزامەندی خودا لەسەر شوێنکەوتووان و ئەوانەی شوێنی ئەوان کەوتن لە سەدەکانی سەرەتای ئیسلامەوە، هەروەها لەسەر ئەوانەی ڕێگەی ئەوانیان گرتەبەر و دەستیان بە هیدایەتی ئەوانەوە گرت لە پێشینانی چاك و پاك، هەروەها لەسەر هەموو ئەوانەی بەدرێژایی سەدەکان بەوان گەیشتوون، لە فەقیهان و زاهیدان و بانگکەرانی خاوەن کار و پێشەوا لێبڕاوەکان.

لە ئەمڕۆدا لەناو پیاوانی ئیسلامدا خێر و فەڕ ماوە و لە ئێمەوە سەلام و نزایان بۆ دەکرێت.

www.iqra.ahlamontada.com

پاشان:

بێداری ئیسلامیی سەردەم کە لەگەڵ سەرەتای سەدەی کۆچی نوێی پڕ فەڕدا دەستی بە بڵاوبوونەوە کرد (سەدەی پازدەی کۆچی) بە یەکێك لە هەرە گرنگترین ڕووداوەکانی ئەم سەردەمە دادەنرێت، لە بەرینی و جۆشوخرۆشیدا ڕێگە خۆش دەکات بۆ دڵسۆزانی دەرخەری مەشخەڵی ڕابردووی ئیسلام تاکو بیکەن بە تاجەگوڵینەی ئەو کارە مەزنانەی لە سەدەی چواردەهەمدا بانگەوازی ئیسلامی پێشکەشی کرد، هەر بەو جۆرە ویست و لێبڕان و هۆشیاری پیاوانی بانگەوازی ئیسلام بە پێویستیی کاری سەروەر بۆ چارەسەری ئەو ناتەواویانە بەشێوەیەکی تر ڕێگە بۆ کەسی گەشبین خۆش دەکات بە مژدەی حەقیقەتێکی دابنێت، ئەوەش بوونی داهاتووە بۆ ئەم ئایینە بێگەردە لە سەدەی پازدەی کۆچیدا بە پشتیوانی خودا.

ڕابوونێك ئەمە شان و شکۆی بێت لە جوانکردنی میراتی پێشین و نزیکردنەوەی داهاتووی لێو بە خەندە ماف ئەو ڕابوونە لەسەر ئێمە ئەوەیە دەستبدەینە چاودێریکردن و گەشەپێدان و دامەزراندن و توندوتۆڵکردنی پرۆسە پەروەردەییەکەی کە هیوای ئەوەی لێ دەکرێت ئاستی شوێنکەتووانی بەرز بکاتەوە و پێدان و بەخشینی زۆرتریان لێ وەربگرێت، کڵپەیەك لە جۆشوخرۆش و ئازایەتی لە دڵ و بیریان بەربدات، هەروەك چۆن بیروباوەڕی بێگەردیان هەمان جۆش و خرۆشیان پێ دەبەخشێت، ئەمەش بە گێڕانەوەیان بۆ سنووری پێشینانێکی ڕەسەن بەبێ بیدعەی بێبنەما، هەروەها گێڕانەوەیان بۆ جوانی ڕەوشت بە: زیندووکردنەوەی جوامێری و پیاوەتی و کرداری باشی دڵ بەبێ زۆر لەخۆکردن، هەروەها ڕۆشنی فیقە بە گێڕانەوەیان بۆ سەر دەقەکان و فتوای جمهوری زانایان بەبێ لادان و تاکبوونەوە، هەر بەو جۆرە هوشیارییەکی هەمەلایەن بە دروستکردنی تەبایی لەنێوان هونەری کرداری و عورفی کۆمەڵگەکانی سەردەم و ڕەهەندە شارستانییەکەیان.

کۆششی ئێمە لەم پێناوەدا هەڵبژاردنی کتێبی ((پوختەی مەداریجی سالکین لە نێوان مەنزڵگای "إياك نعبد وإياك نستعين")) و هەستان بە پوختەکردنی و پێشکەش کردنی بە لاوانی ئیسلام، وەك ناونیشانێك بۆ بەشداربوون لە پەرەپێدانی پرۆسەی پەروەردە و پاشکۆی کتێبی ((پوختەی "شرح العقيدة الطحاوية")).

www.iqra.ahlamontada.com

تـەنها ئەوانـە نـرخ و بـەهای كتـێبی "پوختـەی مـەداریجی سـالكين" دەزانـن كـە بەرزبووبنـەوە بـە پلـەكانی بـاوەڕدا، ئـەم كتێبـەی "إبـن القـيم" كاركردنـە بـۆ ئـەو بەرزبوونەوەيە، لێوانلێوە بە سوود، دەرهێنانی مانای وردی ئيمـانی و ئامـاژەی ناسـكی دڵی تێدايە كە لە كتێبەكانی تـردا نـابينرێن، تەنانـەت نووسـينەكانی تـری "إبـن القـيم" ناتوانن پێشبڕكێی ئەم كتێبەی بكەن، وەك ئەوەی ببينم "إبـن القـيم" ئـەم كتێبـەی لـە گەشترين رۆژەكانی تەمەنی و لـەكاتی گەيشـتن بـە لوتكـەی پـاكی و پاڵفتـەبوونی ژيـان نووسيبێت، هەر چاكساز و دانەر و شاعيرێك يەك جار لە تەمەنی دەگاتـە لوتكەيـەك كـە لەوانەيە جارێكی تر دووبارە نەبێتەوە، كتێبی "مەداريجی سالكين" بەرهـەمی تێرامـانی ئەو رۆژە بەرز و بڵندانەن لە ژيانی "إبن القيم"دا، تەنانەت خـۆی نـەيتوانيوە پارێزگـاری لەو ئاستە باڵا بكات كاتێك پوختەی "مدارج"ی كردووە و ناوی ناوە "طريـق الهجـرتين"، جياوازييەكی فرە هەيە لەنێوان ئەو دوو شێوازە و ئەو دوو رۆحەدا.

۞ مەنزڵگای بەرە و خوداچوون... و ترازووی ميانگيری

ئەوەی بنچينەی قسەكانی "إبن القيم"ی رێكخستووە بريتييە لـە ((منازل السـائرين))ی "شيخ الإسلام أبي إسماعيل عبدالله بن محمد بن علي الأنصاري الهروي الحنبلـي الصـوفي" كـە ساڵی ٤٨١هـ كۆچی دوايی كردووە، رێگـەی بەرەوخوداچـوونی بـاوەڕداری كـردووە بـە "سەد" بەشەوە، هەر بەشێك وێستگەيەكی وەرگرتنی توێشووی رێگەی دووروودرێـژە، ياخود مەنزڵگای چين لەسەر چين و پلەی بەرزبوونەوە و پێپلەی گوزەركردنن، يەك لە دوای يەك بەدوای يەكتردا دێن، بۆ هەر مەنزڵگايەك تێگەيشتن و سنوورێكی داناوە كـە شايستەی موسڵمانان بێت بەگشتی و تێگەيشتنێكيش بۆ باوەڕدارانی تايبەت، پاشـان بۆ تايبەتانی ناو تايبەتەكان كە ناچاری كردووە زۆرلەخۆكردنی مەعنەوی و گـوزارەيی ئەنجام بدات كە لەگەڵ سروشتی ئارامیی باوەڕدا بە باش نابينرێت.

لای "إبن القيم" شوێنكەوتنی شێخی "الهروي" ئامانج نەبووە و ئامانجی ئێمـەش نييـە، بەڵام هەندێ لە بيدعەچييەكانی بينيوە بانگەشەيان بۆ هەڵەگـەلێك كـردووە كـە شـێخی "هـەروی" تێيكـەوتووە، هـەروەها ورێنـە و ئەنديشـەگەلێك كـە بـەهۆی مەشـرەبە سۆفييەكەيەوە رووی تێكردوون، سەرەڕای ئـەوەی شـێخی هـەروی لـە شـوێنكەوتوانی

www.iqra.ahlamontada.com

باوەڕ و فیقهـ و ڕێگەی سلوكی ئیمام ئەحمەدی كوڕی حەنبەل بووە بەشێوەیەكی گشتی، ئیبن قەیم ئەو هەڵانەی وەلاناوە و ئەندێشەكانی ڕۆشن كردۆتەوە، بەرپەرچدانەوەكان و ڕۆشنكردنەوەكانی ئیبن قەیم لە دووتوێی قسە و باسەكانی خۆیدا پڕن لە قسە و گفتوگۆی دڵئامێز كە بەسوودتر و گرنگترن لە بەرپەرچدانەوەكانی، ئەو خستنەڕووانەی ئیبن قەیم مەبەستی ئێمەن، ئەمەش بەهۆی بەپێزییانەوە لەڕووی پەروەردەوە، هەر ئەوەشە ئەم پوختەكردنە لەسەری دەوەستێت.

شێخی هەروی لە مەزنترین ئیمامانی پێشینە، بەڵام خودا نایەوێت هیچ كەس لە هەڵە بێگەرد بێت.

ئیبن قیم دەڵێت:

(خاوەنی "منازل السائرین" لەو كەسانە بوو زۆر بە توندی پێداگری دەكرد لەسەر جێگیركردنی ئەسمائو صیفاتی خودای موتەعال، لە هەموو ڕوویەكەوە دژی جەهمییەكان بوو، كتێبێكی هەیە بەناوی ((الفاروق)) كە فەرموودەكانی صفات و شوێنەواری صفات بەتێروتەواوی لەئامێز دەگرێت و نموونەی كەمە، هەروەها كتێبی ((ذم الكلام و أهله)) ڕێگە و شێوازی شێخ لەم كتێبەدا باشترین ڕێگەیە، هەروەها كتێبێكی تری لەسەر "أصول الدین" كە ڕێگەی ئەهلی جێگیركردن و دانپیانانی ئەسمائو صیفاتی تیادا گرتۆتەبەر، لە ڕووبەڕووبوونەوەی جەهمییەكاندا هەڵوێستی مەزن و ئاماژەبۆكراوی هەیە، چەندین هەوڵیاندا تاكو بتوانن بە دەسەڵاتداران بەكوشتی بدەن، خودا هەموو جارێك ئەوی دەپاراست، تۆمەتباریان كردووە بە چواندن و بەرجەستەكردن (التشبیه و التجسیم)، وەك عادەتی جەهمی و موعتەزیلە لە دروستكردنی بوختان بۆ ئەهلی سوننەت و فەرموودە، ئەوانەی لایەنگیری هیچ بیروبۆچوونێك ناكەن جگە لەوەی قورئان و فەرموودە ئاماژەی پێكردووە)

ئیبن قەیم پێداگری لەوە دەكات كە شێخی هەروی (بەریی بووە لەو تۆمەتی "چواندن و بەرجەستەكردن"ە كە ناحەزانی لە جەهمییەكان دەیاندایە پاڵی، هەروەك عادەتیان لە تۆمەتباركردنی ئەهلی فەرموودە)، (ئەویش"واتە شێخی هەروی" لەڕووی ژیری و ئاین و حاڵ و مەعریفەوە لەوان بەریی بوو)، لە هەندێك لە

www.iqra.ahlamontada.com

قسەکانی شێخی هەرویدا هاتووە کە (بەڵگەیە لەسەر قووڵی زانستی ئەو و وەستانی لەبەرەی ئەهلی سوننەتدا، هەروەها قووڵی فیقە و تێگەیشتنی لەم مەیدانەدا)

ویژدانی ئیبن قەیم جێگەی رێز و سەرسامی ئێمەیە کە خاوەنی ترازووی میانەگیری بووە و وای لێکردووە پێداگربێت لە سوودگەیاندن بە موسڵمانان لە چاکەی چاکەکارێکەوە کە راستەکانی بە هەڵە تێکەڵ دەبن، ئیبن قەیم وادەبینێت ئەوەی شێخی هەروی تێیکەوتووە لە نەپێکانی راستی بریتییە لە (وڕێنەگەلێك کە بە چاکەی زۆری ئەو جێگەی لێبوردنی خودایە و هەڵەکان لە کەماڵی راستگۆییدا نغرۆ دەبن، هەروەها دروستیی مامەڵەی ئەو و هێزی دڵسۆزی و نێتپاکی و رووتبوونەوە لە یەکتاپەرستیدا نیشان دەدات، بێگەردی و هەڵەنەکردن لەدوای پێغەمبەر بۆ هیچ کەسێك دەستەبەر نەبووە)

ژیاننامەی شێخی هەروی بە توندی شفاعەتی بۆ دەکات، هەڵوێستەکانی بە گومانی باش راست دەکەنەوە و ئەو باوەڕە دروست دەبێت کە شێخی هەروی قوربانیی دەستی ئەو تەئویلانەیە هەڵەی کردووە تیایاندا (شێخ الإسلام "إبن تیمیة" رەحمەتی خودای لێبێت دەیفەرموو: کردارەکانی شێخی هەروی لە زانستەکەی باشتر بوون)

ئیبن قەیم دەفەرموێ "شیخ الإسلام إبن تیمیة" -رەحمەتی خوای لێبێت- راستی فەرمووە، ژیاننامەکەی لە فەرمان بە چاکە و رێگری لە خراپە و جیهادی ئەهلی بیدعەت هیچ تەمومژێکی تێدا نییە، بۆ سەرخستنی خودا و پێغەمبەر چەندین هەڵوێستی بەناوبانگی هەیە، خودا نەیویستووە پۆشاکی بێگەردی و بێگوناهی بە بەر هیچ کەسێکدا بکات جگە لە راستگۆی بەڕاستزانراو(پێغەمبەر) کە لە ئارەزووەوە هیچ شتێك بەسەر زمانیدا نێنەپەڕیوە(ﷺ))

باشترە بۆ خوێنەر بە سینەساڧی بمێنێتەوە و خۆی بەدووربگرێت لەو لێڵبوونەی کە بەهۆی باسکردنی هەڵەکانی "شێخی هەروی"یەوە سەرهەڵدەدات، بەسە بۆ ئەو شوێنی ئیبن قەیم بکەوێت لە ویژدانیدا و کارکردن بە رێسای "هەڵسەنگاندن و بەراورد پێکردنی راست و هەڵەی پیاوانی ئیسلام، زانستەکەیان و کردارەکانیان"، باشترە بۆی نزای خێر بۆ شێخی هەروی و ئیبن قەیم بکات و بڵێت (خودا پاداشتی هەوڵ و کۆششی شیخ الإسلام (شێخی هەروی) بداتەوە، پلە و پایەی بەرزڕابگرێت، باشترین پاداشتی بۆ بنووسێت، ئێمە و ئەو لە بەهەشتی بەریندا کۆبکاتەوە)

www.iqra.ahlamontada.com

پەیڕەوی ئەم پوختەکردنە

ئەوپەڕی هەوڵمانداوە لەم پوختەکردنەدا کتێبی "مدارج" لە هەرچی ناباشە پاڵفتە بکەین کە خوێنەر دادەبڕێت لە بەردەوامی و تێکەڵبوون بەدڵ لەگەڵ مانای وشەکانی ئامۆژگاریکەردا، هەڵەکانی شێخی هەروی و هەوڵی بیدعەچییەکان بۆ برەودان بەو هەلآنە "ئیبن قەیم"ی ناچار کردووە کە لە زۆر بابەتدا بۆ هەڵوەشاندنەوەی باوەڕی "یەکێتی بوون (وحدة الوجود)"نەفەسی درێژبێت، هەروەها بێمانایی بۆچوونی ئەوانەی "هۆ و هۆکار" نەرێ دەکەن بخاتە ڕوو، ئێمەش هەوڵمانداوە هەموو ئەوانە لابدەین تەنها کەمێکی زۆر کەمی نەبێت، ئەمەش بەهۆی کەمی پێویستی موسڵمانان بۆ قوڵبوونەوە لە بەرپەرچدانەوەیان لەم سەردەمەدا، دیسان بەهۆی بەرتەسکی بازنەی ناوهێنانی ئەوانە و قرکردنی ئەو جۆرە لە بیدعەچی لە زۆربەی وڵاتانی دونیای ئیسلام و دەرکەوتنی جۆرێکی تر لە بیدعە، کتێبی "مەداریجی سالکین" بەردەوام ئەو نووره هەڵکراوە دەبێت کە یارمەتی هەموو ئەوانە دەدات بیانەوێت بەرپەرچی "یەکێتی بوون و نەرێکەرانی هۆ و هۆکار" بدەنەوە گەر لێرە و لەوێ یەکێکیان سەری دەرهێنا.

هەروەها لەو شتانەی لامداوە و سڕیومەتەوە: زۆرێك لە قسەکانی "شێخی هەروی"یە کە زۆرلەخۆ کردنیان پێوە دیارە، نەك تەنها دەربڕینە هەڵەکانی، وام بەباشزانی قسەکەمەکانی شێخی هەروی لەگەڵ قسەکانی ئیبن قەیم تێکەڵ بکەم بەبێ ئەوەی بە کەوانە جیایان بکەمەوە، تا وای لێهاتووە خوێنەر جیایان ناکاتەوە جگە لە چەند شوێنێکی زۆر کەمدا نەبێت، لەوانەیە هەندێ لە وشەکانیم بە وشەی ڕۆشنتر گۆڕیبێت، ئەمەم وەك ئیجتیهادێك کردووە بە مەبەستی تەواوکردن و بەردەوامی و ڕێگەبڕینەوە لە دابڕان و تێهەڵچوونەوە، لەو کارەدا خراپەیەکی گەورەم نەبینی، لە کاتێکدا ئەو کەسەی دەیەوێت وشەکانی شێخی هەروی بناسێتەوە دەتوانێت گەڕانەوە بکات بۆ دەقە بنچینەییە پوختەنەکراوەکە تاکو بەتەواوی و بەدرێژی بەرچاوی بکەوێت.

بە هەمان پێوەر مامەڵەم لەگەڵ پەراوێزەکاندا کردووە کە شێخ محمد حامد فەقێ – ڕەحمەتی خودای لێ بێت– لە تەحقیقی کتێبەکەدا خستوویەتە سەری، ئەمەشم بەزۆری لاداوە، یان بەهۆی دووبارەبوونەوەی مانا یان ڕەقی و وشکی وشەکان و توندی

www.iqra.ahlamontada.com

رەخنەكەی، بەشێكی بەسوود و پێویستم هێڵاوەتەوە، بەڵام لە پەراوێزدا نەمهێڵاون و بەرزم كردوونەتەوە بۆ شوێنی شایستەی خۆیان لەنێوان قسەكانی "ئیبن قەیم"دا بەبێ دابڕان، بۆ جیاكردنەوەیان بەپیتی بچووكتر جیا لە پیتی كتێبەكە چاپمان كردووە.

هەر بەو جۆرە لادانی والاكردنە زمانەوانییەكان و بەڵگە شیعرییەكان و وشە نامۆكان كە لە ئەمڕۆدا بەكارناهێنرێن، هەروەها زاراوە تەمومژدارەكانی ئەهلی تەسەوف و فەرموودەی لاواز و شوێنەواری ئیسرائیلیات و قسەی زاهیدانی رەخنەلێگیراو و مانای دووبارەوە بوو و ئەو مەنزڵگانەی شێخی هەروی گومانی بردووە مەنزڵگەی باوەڕ بن، بەڵام وەرنەگیراون و دەقی قورئان و فەرموودە و ئادابی پێشینانیان لەسەر نییە.

هەندێ جار چەندین دێرم لاداوە بۆ كورتكردنەوە لەو شوێنانەی درێژەی پێدراوە، هەروەها هەندێ رستە كە بە چێژ و ئەزموونی خۆم هەستم دەكرد لادان و بێنیازبوون لێیان دروستە، هەروەها چەندین دێڕە هۆنراوە كە ئیبن قەیم خۆی دایڕشتووە بەهۆی لاوازی مەلەكەی شیعری تیایاندا و ساردی لە زۆربەیاندا.

تاكە كارێكی ناباش نەمتوانی خۆمی لێ رزگار بكەم ئەوەیە لە راڤەكردنەكەی "ئیبن قەیم"دا هاتووە و ناچاری كردووە خۆی بگونجێنێت لەگەڵ "شێخی هەروی"دا لە بەكارهێنانی زاراوەگەلی گرنگی ئەهلی تەسەوف، وەك "السالك و المريد و الحال و المقام، هی تریش"، هێڵانەوەیانم بە خراپ نەبینی، لە كاتێكدا مانای هەڵە هاوملی ئەم زاراوانە ناكرێت، ئەم كتێبە كتێبێكی پێشینە لەسەر پەیڕەوی ئەهلی فەرموودە، ماناكانیم بە زاراوەگەلێكەوە گرێداوە كە دەتوانین لە دیدگای ئەو مانانەوە مانای دروست –كە دەق رەدی ناكاتەوە– تێبگەین، هەرچەند هەندێ كەس مەبەستیان پێی مانای تایبەت بووە.

شتێكی تر هاوشانی ئەم كارە ناباشە دەبێت: ئەویش تەحقیق نەكردنی ئەو برە لە فەرموودە یان دانەپاڵیان بۆ لای راویەكانیان، هۆی پەلەكردن لە دەرهێنانی كتێبەكە رێگەی نەدا ئەو كارە بكەین، رەچاوكردنی سوودەكانی كتێبەكە بۆ چاو بە دونیا هەڵهێنان وایكرد پەلەی تێدا بكەین، هەرچەند لەمەدا شتێك شفاعەتمان بۆ دەكات، ئەویش ئەوەیە كە زۆربەی فەرموودەكان فەرموودەی دروست و بەناوبانگن (صحيح و مشهور) و كەسی بەدواداچوو دەتوانێت بە ئاسانی لە "سەحیحی ئیمامی بوخاری و

www.iqra.ahlamontada.com

مسلم و چوار سونەنەکە و مەسنەدی ئیمام ئەحمەد"دا بیانبینێتەوە، ئیبن قەیم بۆ خۆی لە زۆر شوێن و بابەتدا ئاماژەی بە دروستی و باشی ئەو فەرموودانە کردووە.

بەرانبەر ئەم سڕینەوانە: هەرچی ناونیشانی ناوەندی و بەشەکی دیارە بە بازنەی بچووك و رەش لە نێوان ناوەندە سەردێڕەکاندا ئامادەم کردووە و خستوومەتە سەری، جوانترین دەستەواژەم بۆ داناون کە گونجاوبێت لەگەڵ دووتوێی بابەتەکە، ئەمەش وادەبینم خستنەسەرێکی گرنگ بێت، روونی و رۆشنی زیاتر دەکات، و ماناکان دەردەخات، سەرنجێکی بەردەوام و دانەبڕاو بۆ خوێنەر دروست دەکات، پەنابردن بۆ هەندێ پێشخستن و دواخستن یارمەتی گەیشتن بە روونیی و رۆشنیی بابەتەکان داوە، گواستنەوە لە بابەتێکەوە بۆ بابەتێکی تر و لە بەشێکەوە بۆ بەشێکی تر مانا هاوشێوەکانی لە یەك شوێندا کۆکردۆتەوە، پاشان دەرخستنی رێکخەری سەرەتای بەشەکان و مەنزڵگاکان و ژمارە بۆ دانان و رێکخستنی باڵایان زیاتر رۆشنیی داوە بە کتێبەکە.

بەم جۆرە کتێبی "مەداریجی سالکین" کە کتێبێکی گرانی لەیەکتر دابڕاو بوو بەم پوختەکردن و بەش بەشکردنە بوو بە کتێبێکی سادەی رەوانی نزیك لە هەموان، شایستە بوو بەوەی وەك پەیڕەوێکی تێروتەواو هەڵیبژێرم بۆ وانەی ئەخلاقی ئیسلامی لە پاڵ وانەی باوەڕدا لە کۆلیژەکانی شەریعەت و پەیمانگا ئاینییەکان و سەرجەم قوتابخانەکانی وەزارەتی پەروەردە بۆ وانەوتنەوە تاکو شانی لەسەر دابدەن، هەر بەو جۆرە ئەم کتێبە دەبێتە سەرچاوەیەکی سەرەکی بۆ کۆمەك کردنی واعیزان و وتارخوێنی هەینی و ئیمامانی مزگەوت، گونجاوە بکرێتە پەیڕەوێکی ئەدەبداران بۆ گەنجانی بانگەوازی ئیسلامی بەگشتی، لە ئێستایدا بەم شێوە پوختەکراوەیەوە باشترین شتێکە بخوێنرێتەوە بەسەر ئەهلی مەجلیسی پیاوە گەورەکانی شار و میوانانی دیوەخانی سەرۆك هۆزی لادێکان، وەسێتم بۆ بانگکەرانی ئیسلام بەتایبەتی جار لەدوای جار بیخوێننەوە و بیخوێننەوە و بیخوێننەوە، دێڕە گرنگەکانی و بەڵگە هێنراوەکان لە قورئان و فەرموودە لەبەربکەن، گەر ئەو کارە بکەن بەرزدەبنەوە بۆ بەرزترین توانای ئامۆژگاری و وتارخوێنی و گەیاندن و کارتێکردن و قەناعەت پێکردنی کەسی بەرانبەر.

www.iqra.ahlamontada.com

۞ چێژی ڕەوانبێژی زمانی عەرەبی

لەوانەیە وەرگێڕانی ئەم كتێبە بۆ زمانەكانی تر زۆر بەسوودبێت، بۆ ئەوەی ئەوانەی عەرەبی نازانن ئەم مانا بنچینەیی و گرنگانەیان پێ بگات، بەڵام چێژوەرگرتنیان لێی وەك چێژوەرگرتنی خوێنەری زمانی عەرەبی نابێت، زۆر دوورە ئەم ڕەوانبێژییە باڵا وەرگێراوە لە چرای بەیانی عەرەبی قورئانی بگوێزرێتەوە بۆ زمانێكی تر بەبێ ونكردنی بەشێك لە گەشی و جوانییەكەی، شێخی هەروی لە وشەكانیدا زۆر هونەرمەندە، هەر بەو جۆرە ئیبن قەیم لە ئەوپەڕی نوقمبوونی باوەڕدا بووە كاتێك ڕاڤەی كتێبەكەی كردووە، بۆیە دەربڕینەكانی ئاسان و جوان و خاوەن ڕووپۆشێكە ئەستەمە بۆ وەرگێڕان بەبێ *كەمبوونەوەی* بەهاكەی، ئەم دیاردەیە لە زۆر كتێبدا دووبارە دەبێتەوە، بۆیە باشە موسڵمانانی گەلانی ناعەرەب بە وردی زمانی عەرەبی فێربن تاكو بتوانن لە مانا وردەكان تێبگەن و چێژی لێ ببینن كە لە ڕێگەی وەرگێڕانەوە كەمتر بەرچنگیان دەكەوێت.

۞ بەرهەڵستكارییەك... بەڵام

هەندێك كەس بەرهەڵستكاری دەكەن و ڕەخنە لەو پلانە دەگرن كە لە پوختەكردنی ئەم كتێبە بەپێزەدا گرتوومەتەبەر، كەسی بەرهەڵستكار بەڵگە دەهێنێتەوە لەسەر عورفی خەڵكی لە پوختەكردن و كورتكردنەوەدا، یاخود لە لۆژیكی جۆشوخرۆشەوە بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی بیدعەچی دەست پێدەكات، بەڵام ئەزموونم لە مەیدانی پەروەردەدا ڕێگەیەكم بۆ ناهێڵێتەوە لەو باوەڕەم دابەزم كە ئەم بڕەی هەڵمبژاردووە لە كتێبەكە بەم ڕێكخستن و دەرهێنانەوە، چەندەها جار باشتر و بەسوودترە بۆ گەنجانی ئیسلام لە مەتنی تەواوی كتێبەكە، ژمارەی ئەوانەی لەم پوختەكردنە تێدەگەن چەند بەرانبەری ژمارەی ئەوانەیە لە مەتنە بنچینەییەكە تێدەگەن لەگەڵ چێژی زیاتر و تێكەڵبوونی زۆرتر لەگەڵ ئەم دێڕانەی كە ماونەتەوە، لە بەردەوامبوونێكی ئارامدا دڵان نەرم دەكاتەوە كە مەتنە بنچینەییەكە ئەوەی تێدا نەدەبوو بەهۆی تێكەڵبوونی گفتوگۆكان بە باسوخواس لەگەڵ فەیلەسوفان و بیدعەچییەكان، یان بەهۆی دابڕانی باسەكە لە

www.iqra.ahlamontada.com

یەکتر بە لق لێکردنەوەی زۆر و بابەتی لاوەکی و پەراوێز و جیاکردنەوەی قسەکانی "شێخی هەروی" و ڕاڤەکردنەکەی ئیبن قەیم.

بەڕاستم نەزانی عورفی "دانەر"ان ببێتە پەردەیەك و نەهێڵێت کتێبی "پوختەی مەداریجی سالیکین" ببێتە چارنامەیەکی پەروەردەیی دروست لەدەستی لاوانی موسڵماندا، ئەوانەی کتێب پوختە دەکەن پێداگری دەکەن لەسەر هەموو ماناکان لە دەقە بنچینەییەکەیەوە، بەڵام بە دەربڕینێکی کەم و کورت، ئێمە ئەوەمان ناوێت، بەڵکو ئامانجمان یارمەتیدانی گەنجی موسڵمانە لە پاکژکردنەوەی دڵ و دەروونیان و ئاوادانکردنەوەیان بە ئەخلاقی باوەڕئامێز، بەبێ دروستکردنی نیگەرانی بۆی لە باسکردنی بیدعە و بەرپەرچدانەوەی، زۆربەی ئەو بیدعانە لە ئەمڕۆدا خەریکە شوێنکەوتەیان بۆ نامێنێت، جگە لە کەمینەیەك کە لە بازنەی زۆر تەسکدا خۆیان سنووردار کردووە، ئەوەش لە هەندێ وڵاتدا بوونیان هەیە و هەندێکی تر نە، هەموو ئەمانە وای لێکردین بەباشی بزانین بیستنی گەنجی موسڵمان بەدوور بگرین لەو تێکەڵکردنەی کە ئیبن قەیم رسوای کردووە، هەروەها لێگەڕێین دڵ و بیری لاوان تەبا بن لەگەڵ شیرینی یادخستنەوەدا، بەبێ کێشمەکێشێك کە لێڵی و تەمومژ بەدوای خۆیدا دەهێنێت، هەرکەس لەسەر ئەم شێوازی پوختەکردنە لەگەڵماندایە ئەوە رازیبوونەکەی بەڵگەیە لەسەر نزیکی ئەزموونی پەروەردەیی ئەو لەگەڵ ئەزموونی ئێمە، هەرکەس پشت هەڵکردن و وەلانان و گۆڕینەکەی ئێمەی بە خراپ زانی بانگی دەکەین و پێی دەڵێین وا دابنێ "پوختەی مەداریجی سالکین" کتێبێکی نوێیە و کتێبی "مدارج السالکین" تەنها سەرچاوەیەکی بووە، پێمان خۆش نییە رووالەتگەرایی نەهێڵێت سوودەکان گشتگیر بکرێن، گرنگ ئەوە نییە شکۆمەندی ئیبن قەیم پارێزگاری لێ بکەین بە جیاکردنەوەی دەربڕینەکانی یان پێشڕەوی بدەینە پاڵ "شێخی هەروی" و سەربەخۆبوونی وشەکانی بپارێزین، ئەو دووانە (شکۆمەندی ئیبن قەیم و پێشڕەوی شێخی هەروی) لە چاپی "المدارج"دا بەتەواوی پارێزگاریان لێکراوە، بەڵکو گرنگ ئەوەیە پوختەیەکی پەروەردەییانە بخەینە بەردەم کەسی پەروەردەکار و شاگردان، تاکو یارمەتیان بدات لە نەرمکردنی دڵیان و پاکژکردنەوەی دەروونیان،

www.iqra.ahlamontada.com

گەر ئەم کارەی من لەگەڵ کتێبێکی مەختوتە(مخطوطة)دا کە پێشتر بڵاونەکراوەتەوە ئەنجام بدرابایە ئەو بەرهەڵستکارییە رەوا بوو، بەڵام هیچم نەکردووە جگە لە هەڵگۆزینی پەیرەوێك لە ئەسڵێکی چاپکراوی بەردەستی خەڵکی کە رێگەخۆشدەکات بۆ قوتابی تاکو لە دەقە تەواوەکە تێبگات.

۞ سەلەفی... و سۆفی... پێکەوە

وەك ئەوەی ئەم کتێبە گەر خودا بیەوێت کۆکەرەوە بێت، دڵی کەسانی مەشرەب جیا لە موسڵمانان لەسەری کۆببنەوە، ئەم کتێبە کۆمەڵێك مانا و راگەیەنراوی سەلەفییە و راڤەکراوە و بە زمانێکی سۆفیانە پێشکەش کراوە.

پەلە مەکە و بەناڕاستمان مەزانە گەر کتێبەکەمان لە زمان و زاراوەی سۆفیگەری پاڵفتە نەکردبێت، خوێنەری لەسەرخۆ و وردی ئەم کتێبە بەنرخە پەی بەوە دەبات-وەك پەیمان پێبرد- لە باڵاترین کتێبی دانراوی قوتابخانەی سەلەفییە و ناتوانرێت هەمان ئەو شتەی ئیبن قەیم بخرێتە روو ئەگەر شێوازەکەی لە زاراوەکانی ئەهلی تەسەوف رووتبکەینەوە، بۆیە لە هاوتەریب بوونی لەگەڵ "شێخی هەروی"دا لە هێڵانەوەی زاراوەکانی تەسەوف هیچ ناباشییەکمان تێدا نەبینی، چونکە ئیبن قەیم لەم کتێبە و سەرجەم کتێبەکانی تردا سەرکەوتوو بووە لە خستنەرووی گەمژەیی بیدعە و چواندن و تەئویل و لەکارخستن.

لە کۆتاییدا هەست دەکەم فەزڵی خودا زۆرە لەسەرم بەوەی ئیلهامی کردم بۆ براکانم (بانگخوازانی ئیسلام و تەواوی عابیدان) هەستم بە پوختەکردنی "مدارج السالکین" و سەرپەرشتی چاپەکەی بکەم، چەندین ساڵە و بەر لە چاپکردنی کتێبەکە هەوڵمداوە رەواج بەم کتێبە بدەم و هانی خەڵکی بدەم بۆ خوێندنەوەی، کاتەکانیانم بە سوود و بیر و ئەندێشەی قازانبەخش پڕکردەوە، زمانیانم راهێنا لەسەر وتەی جوان و ئامۆژگاری ناسك، هەستام بە بەرتەسك کردنەوەی کەلەبەری وەسوەسەی خراپ کە مرۆڤ لێیەوە دەچێتە ژوورەوە، ئەوەش نیعمەتێکە دەبێت شوکری بکەم، چاکەیەکە خودا تیایدا کۆمەکم بوو و ماف خۆمە بەهۆیەوە دڵم پڕ بێت لە خۆشی، هیوام وایە

www.iqra.ahlamontada.com

هەر کەس سوود لەم کتێبە دەبینێت نزای خێری زۆرم بۆ بکات، بەوەی لەلای منەوە ڕێگەی بۆ خۆشکرا لێیەوە هەڵبێت بۆ لای خودا، هەروەها سوپاسی "وەزارەتی داد و کاروباری ئیسلامی و ئەوقاف لە دەوڵەتی ئیماراتی عەرەبی یەکگرتوو" بکات بۆ ئەو ئاهەنگە مەزنەی بە بۆنەی هاتنی سەدەی پازدەی کۆچی پیرۆزەوە ئەنجامیان دا و پێداگرییان لەسەر ڕێخۆشکردن بۆ سالیکان کرد لەڕێگەی هەستان بە چاپی یەکەمی ئەم پێشەکییە بۆ پلەکانی باوەڕ کە باڵاترین ڕێگەیە و دەمانگەیەنێتە خۆبەکەمزانین و سوژدە و ڕاخستنی باڵی بەزەیی و دڵنەرمی.

لە هەر کۆتاییەکدا پەروەردگاری خاوەن میهر و بەزەیی شایستەی ستایشکردنە.

عبدالمنعم صالح العلي العزي

شارەزای باس و لێکۆڵینەوەی ئیسلامی

لە وەزارەتی داد و کاروباری ئیسلامی و ئەوقاف

لە دەوڵەتی ئیماراتی عەرەبی یەکگرتوو

محرم الحرام ١٤٠٢هجري

www.iqra.ahlamontada.com

وەرگێراو لە پێشەكییەكەی (شێخ محمد حامد فەقێ)

الحمد لله رب العالمين، الرحمن الرحيم، مالك يوم الدين، والعاقبة للمتقين، ولا عدوان إلا على الظالمين، و صلى الله و سلم على خاتم المرسلين و إمام المهتدين، من اصطفاه الله ربنا فأرسله رحمة للعالمين، و أحسن قدوة للمتقين، عبدالله و رسوله محمد، وعلى آله أجمعين و جعلنا من آله و حزبه المفلحين في الدنيا و يوم الدين.

پاشان:

ئەمە كتێبی "مدارج السالكين"ە لە دانراوی شیخ الإسلام والمسلمين هەستاو بە بەیانی حەق و سەرخەری ئاین، پارێزەر–بەو هێزەی پێیدرابوو– لە سوننەتی پێغەمبەر، وەشێنەری نووكی قەڵەمی تیژ لە سنگی بیدعەكاران، سەربڕی گەردنی خەرەفاوان، وەرگێڕی قورئان، خاوەن هونەری داهێنانی جوان، ئیلهامكراو لەلایەن خوداوە بە هەستان لە گەیاندنی هیدایەت و بەیان، پشتیوانكراو لەلایەن خوداوە بە رۆشنی بەڵگە و درەوشانەوەی بورهان، "أبي عبدالله محمد بن أبي بكر بن أيوب بن سعد بن الزرعي الدمشقي" ناسراو بە هەڵوێستە ئەمرەكانی:

www.iqra.ahlamontada.com

ئیبن قەیمی جەوزی

خودا لە ئێمە و ئەو و هەموو باوەڕداران ببوورێت، لە بەهەشتی بەریندا نیشتەجێی بکات، ئێمەش لەسەر صدقی باوەڕ بەو بگەیەنێت، ئیبن قەیم رەحمەتی خودای لێبێت هەوڵیداوە لەم کتێبەدا کتێبی "منازل السائرين"ی أبي إسماعيل، عبدالله بن محمد بن علي الهروي الحنبلي کۆچکردوو لە ساڵی ٤٨١ی کۆچی، بکات بە ئاسۆیەکی نوورین تاکو هیدایەت بێت بۆ رێگەی گەیشتنە کەماڵ و رێنوماکارێك بێت بۆ سەر رێگەی راست و دروست.

ئەم ئیسلامە بۆ هەمووان بە هەموو تایبەتمەندییەکانییەوە لەسەر بەندایەتی تەواو بۆ خودا وەستاوە، کەسی باوەڕدار دەبێت لە هەڵوێستەکانیدا راستگۆ بێت بە هەموو ملکەچی و خۆشەویستی و خۆڕادەست کردن و ملدان و شوێنکەوتن و گوێڕایەڵییەکەوە بۆ خودای موتەعال، پەروەردگاری هەموو جیهانان، ئەو کەسەی کەسی لێ نابێت و لە کەس نەبووە و هاوشانی بۆ نییە ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١١﴾﴾ الشورى: ١١، نەزان مەبە، بێئاگا مەبە و لەبیرت نەچێت، شتێك لەسەر خودا و بۆ خودا مەڵێ کە خودا و پێغەمبەر نەیانفەرموو بێت، شوکری خودا بکە بۆ ئەو نیعمەتەی بەسەر مرۆڤایەتی بیسەر و بینەر و خاوەن ژیری جیاکەرەوە و بەخشندەوە هەیەتی، شوکری خودا بکە لەسەر هیدایەتی فیترەت و هیدایەتی پەیامی خودا، تا ئەوپەڕی هەوڵ هەوڵبدە ماف بە هەموو خاوەن مافەکان بدەی، باوەڕت بەوە هەبێت کە خودا ئاسمانەکان و زەوی و ئەوەی لە نێوانیاندایە بە هەوانتە دروستی نەکردووە، بەڵکو هەرچی شتە بە حەقێکی جێگیر و نەگۆڕ دروستی کردوون کە بە ئارەزوو و نەزانی مرۆڤ و خۆزگەی پووچی ئەو گۆڕانی بەسەردا نایەت. پەروەردگارمان حەقە و بەڵێنەکانی راستە و قسەکانی دروست و کتێبەکانی حەق و بڕیارەکانی دادپەروەرانەیە.

ئایینی نەفامی، ئایینی شەیتانی ئینس و جین، ئایینی دوژمنانی خودا و دوژمنانی پێغەمبەری خودایە، ئەوانە دوژمنی خودی خۆیانن، شەیتان دەیەوێت ئایینەکەی زاڵ بێت و دەسەلات پەیدا بکات ﴿لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَٰطَكَ ٱلْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَءَاتِيَنَّهُم مِّنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَٰنِهِمْ وَعَن شَمَآئِلِهِمْ ۖ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَٰكِرِينَ ﴿١٧﴾﴾ الأعراف: ١٦ – ١٧، شەیتان رەواج بەو ئایینە دەدات و تەشەنەی پێدەکات، هەرکات تاریکی نەفامی باو چڕدەبێتەوە ئەم ئایینەش تونددەبێتەوە، هەرکات بۆگەنی پشت هەڵکردن لە خودا و کوێری لە بینینی

www.iqra.ahlamontada.com

شوێنەواری ناو و سیفەتەکانی خودای موتەعال لە ئاسۆی دەروون و گەردووندا بڵاودەبێتەوە و سوننەت و بەڵگە و نیشانەکانی خودا لەو ئاسۆیەدا نابینرێن و پشتهەڵدەکرێت لە کتێبەکانی خودا و تێگەیشتن و قووڵبوونەوە تیایاندا و هیدایەتی پێغەمبەران بەکەم تەماشا دەکرێت لە هەموو ئەم بارانەدا مرۆڤ ڕێگەی خێر و چاکەی لێ بزردەبێت، کوێردەبن لە ئاستی ڕاستییە نەگۆڕەکان لە ئاسمان و زەوی و ناخی خۆیاندا، بەهۆی بەش بەش بوونیانەوە لە شوێنکەوتنی شەیتان لە هەر دۆڵێك لە دۆڵەکانی تیاچووندا ڕووبەڕووی بەدبەختی دەبنەوە، پشتهەڵدەکەن و بێئاگادەبن و نیشانە و بەڵگەکانی خودا لە ئاسۆی دەروون و گەردووندا –کە ناو و سیفاتی خودای موتەعالیان وەبیردێنێتەوە– لەبیری خۆیان دەبەنەوە ﴿ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ أَعْمَىٰ ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِىٓ أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾ قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ ءَايَـٰتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ ٱلْيَوْمَ تُنسَىٰ ﴿١٢٦﴾ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنۢ بِـَٔايَـٰتِ رَبِّهِۦ ۚ وَلَعَذَابُ ٱلْـَٔاخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰٓ ﴿١٢٧﴾ ﴾ طه: ١٢٤ – ١٢٧.

* * *

هەرکەس سەرنجی وردی بەڵگە و نیشانە گەردوونییەکان و ئایەتە قورئانییەکان بدات، ڕاستگۆیانە و دڵسۆزانە تێڕابمێنێ و بەقووڵی –بەوەی خودا پێی بەخشیوە لە هۆکاری زانست و هیدایەت لە بیستن و بینین و ژیری– لە ئایەت و چیرۆکەکانی قورئان سەرنج بدات، و بیرخستنەوەکانی قورئان لە بەڵێن و هەڕەشە و ئاگادارکردنەوە و پەندوەرگرتن بخوێنێتەوە، و گوێ هەڵبدات و بەدڵ ئامادەبێت ئەوا زۆر بە ڕوونی بۆی دەردەکەوێت: هەموو ئەوەی مرۆڤایەتی پێیەوە گرفتارە –لە ئەمڕۆ و هەموو سەردەمەکاندا– لە بێباوەڕی و لادان و یاخیبوون هەموو ئەمانە بە تەواوی هۆیەکانیان لە ڕێگەی چاولێکەری کوێرانەوە لەدایك دەبن، کە دوژمنانی پێغەمبەران لە شەیتانی ئینس و جن جوانیان کردووە و بە لەخۆدەرچوون وشەی زرقوبرقیان بۆ داتاشیوە: ﴿ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ ۖ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغَىٰٓ إِلَيْهِ أَفْـِٔدَةُ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا۟ مَا هُم مُّقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾ ﴾ الأنعام: ١١٢ – ١١٣، لەو بیدعانەی بۆیان تەشریع دەکەن و ئەو ئەفسانە و ئارەزووانەی لایان جوان دەکەن و ئەو حەزانەی ڕەواجی پێدەدەن، تا دڵ لەسەریان ڕەق دەبێت و دەروون تاریك دەبێت و چاوی دڵی سەر سینە کوێردەبێتەوە، چەندە ئامۆژگارییەکەی پێغەمبەر(ﷺ) بۆ خەڵکی ڕاست و

www.iqra.ahlamontada.com

دروستە! گەر ژیر بن و خەمی خۆیان بخۆن ((**تركتكم على المحجة البيضاء، ليلها نهارها، لا يزيغ عنها إلا هالك**)) لەسەر شارێگەی روون و ئاشكرا ئێوەم بەجێهێڵاوە، شەوەكەی وەك رۆژەكەی وایە، تەنها تیاچووان لێی لادەدەن، دیسان دەفەرموێت ((**تركت فيكم ما إن تمسكتم به لن تضلوا: كتاب الله و سنتي**)) ئێوەم لەسەر دوو شت بەجێهێڵاوە گەر دەستیان پێوە بگرن گومڕا نابن: كتێبی خودا و سوننەتەكانم.

لە ئەمڕۆدا چەندە مرۆڤایەتی –لە خۆرهەڵات و خۆرئاوا– پێویستی بە گەڕانەوەیە بۆ سەر شارێگەی سپی و روون و ئاشكرا! دەستبگرن بە پەتی توندوتۆڵی خوداوە لە هیدایەتی كەلامی خودا كە تا ئێستا تەڕ و پاراوە وەك چۆن حەزرەتی جبریل دایبەزاند بەسەر پێغەمبەردا –هەڵبژاردەی خودا و بەڕێزترین بەندەی ئەو–**سبحانه**– و خاتەمی پێغەمبەران لەلایەن خوداوە كە پەروەردگار و مەلیكی خەڵكی و پەستراوی هەمووانە– قورئانێك كە هیدایەت و شیفایە بۆ دڵ و دەروون، هیدایەتدەر بۆ ئەو شتەی كە راسترینە لە هەموو كات و بارێكدا، ئەوان–سوێند بە خودا– گەر وابكەن و بگەڕێنەوە بۆ لای پەروەردگاریان و تێگەیشتن لە قورئان بەشێوەیەكی راستگۆیانە و دڵسۆزانە و خەمخۆرانە بۆ خودی خۆیان هیدایەت دەدرێن بۆ پاكترین گوفتار و شارێگەی خودایەك كە عەزیزە و ستایشكراوە.

* * *

لەڕاستیدا كتێبی ((مدارج السالكين)) لە باشترین ئەو كتێبانەیە ئیبن قەیم نووسیبێتی– ناوی ئیبن قەیم بەسە بۆ تۆ– لە مەیدانی پاككردنەوەی دەروون و ئەخلاق و خۆڕازاندنەوە بە ئادابی خۆپارێزان و راستگۆیان، ئەوەش رۆشنترین بەڵگەیە لەسەر ئەوەی كە ئەم كەسە لە دەستەی هیدایەتدراوان و راستگۆیانە، ئەوانەی بە لەخواترسان دەروونیان ساز دەبێت، بینینیان بە هیدایەتی خودا نووورانی دەبێت، ئەوانە –إنشاءالله– لە بەهەشتی "رضوان"دان لەگەڵ خۆپارێزان و راستگۆیاندا.

* * *

لەبەرئەوەی پلە و پێگەی ((مدارج السالكين)) بەو جۆرەیە، چاپی یەكەمی –كە لە چاپخانەی مەنار ساڵی ١٣٣٤هـ لەچاپدراوە– كۆتایی پێهات، داوا و تامەزرۆیی خەڵی

www.iqra.ahlamontada.com

بۆ کتێبەکە پەرەی سەند، پێویستییان بەم کتێبە زیادی کرد بەتایبەت لەم سەردەمەدا کە تۆفانی مادە مرۆڤی نوقم کردووە و خەڵکیش زۆرتر دەستیان بە مادەوە گرتووە و سەرکەوتنەکانیان لە هەموو کاروبارەکاندا بە کلکی مادەوە گرێداوە، ئاگری دوژمنایەتی و رق و کینە لەنێوانیاندا بڵێسەی سەندووە، وەحشیگەری بە کۆمەڵگەکانیاندا رۆچووە، بەو هۆیەوە شەکەتبوونیان زیادی کردووە، خەمەکانیان چەندبارە بووەتەوە، هۆکارەکانی بەدبەختی و دژواری ژیان بەسەریاندا کۆمابووە، بەلا و فیتنە رەگی داکوتیوە و لە هەموو روویەکەوە پێداگرییان لەسەر دەکەن، بەلا و فیتنەیەکی لەدایکبووی ژیان لەگەڵ مادەدا و چربوونەوەی سەرنج بە مادە و تەرخانکردنی کۆششەکان لە پێناویدا تا وای لێهاتووە مادە ببێت بە خودای زاڵ بەسەر دڵ و دەروونیاندا.

لەپێناوی ئەوەدا ویست و لێبڕان ئاراستە کرا بۆ چاپکردنی ئەم چاپە جوان و بەپێزە، تاکو ئەو پێویستییە زۆرە لە سەردەمی مادەدا پڕبکاتەوە، هیوام وایە خودا بەهۆیەوە سوود بە مەردوومان بگەیەنێت، دیسان داوامە لە خودا لەپاڵ ئەم چالاکییە مادییەی خەڵکیدا پاکێتی رۆح و خۆپارێزی دەروون و پاڵفتەبوونی ئەخلاقیان پێ ببەخشێت، تا بۆ عەرەب و موسڵمانان-لەوەی خودا پێیداون لە هۆکاری مادی و دەوڵەمەندی و پارەزۆری ئێستا و داهاتووی چاوەڕوانکراو، إنشاءالله- ژیانێکی خۆشگوزەران و بەخشندە و پاك و ئارامیان لە سێبەری ئیسلامدا پێ ببەخشێت، لەسەر ئەو رەوگەیەی پێشینی چاکان لەسەری بوون -خودا لە هەموویان رازی بێت- خودا-عزوجل- ترسی بۆ گۆڕین بە ئارامی و ئاسایش، چونکە ئەویان بە تاقوتەنها دەپەرست و هاوەڵیان بۆ دانەدەنا.

هەژاری لێخۆشبوونی خودا

محمد حامد الفقي

نووسیویەتی

١٣٧٥هـ-١٩٥٥ز-قاهیر

www.iqra.ahlamontada.com

پێشەکی ئیبن قەیم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(وبه نستعين، ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم)

الحمد لله رب العالمين، والعاقبة للمتقين، ولا عدوان إلا على الظالمين، وأشهد ان لا إلـه إلا الله وحده لا شريك له رب العالمين، وإله المرسلين، وقيوم السموات و الأرضين. و اشهد ان محمدا عبده و رسوله.

پێغەمبەری نێرراو بە قورئانێکی ڕۆشنەوە، جیاکەرەوەی هیدایەت و گومڕایی، سەرلێشێوان و ڕێنمایی، گومان و یەقین، خودا دایبەزاند تاکو لێی تێبگەین، بە وردی لێی ڕابمێنین، بە ئامۆژگارییەکانی بەختەوەر ببین، بە باشترین و ڕاسترین شێوە ماناکانی لێکبدەینەوە، باوەڕی پێ بهێنین و "ئەمر و نەهی"یەکانی جێبەجێ بکەین، بەری زانستە بەسوودەکانی کە مرۆڤ بە خودا دەگەیەنن لە درەختەکەی بچنینەوە، گوڵ و ڕێحانەی حیکمەتەکان لە باخچەی گوڵانی بکەینەوە، قورئان کتێبێکی ئاماژەدەرە بە خودا بۆ کەسێك دەیەوێت خودا بناسێت، ڕێگەی پانوپۆڕی سالیکانە بۆ لای خودا، نووری ڕۆشنی خودایە کە تاریکی ڕەواندەوە، بەزەیی و هیدایەتدەرێکە چاکبوونی هەموو دروستکراوەکانی پێوە بەستراوە، هۆکاری گەیاندنی نێوان خودا و بەندەکانییەتی کاتێك هەموو هۆکارەکان لەدەست دەچن، دەرگای مەزنی ئەوە -سبحانە- کە لێیەوە دەچنە ژوورەوە، داناخرێت کاتێك هەموو دەرگاکان دادەخرێن، ڕێگەیەکی ڕاست و دروستە کە بیروبۆچوون ناتوانێت خواری بکاتەوە، یادی "الحكيم"ە ئارەزووەکان کوێری ناکەنەوە، ئەو دابەزێنراوە بەخشندەیە کە زانایان لێی تێرنابن، شتە سەیروسەمەرەکانی کۆتایی پێ نایەت، هەورەکانی لەباران ناوەستن، ئایەتەکانی وشك ناکەن، ئاماژەکانی دژ بەیەکتر نابن، تا تێڕامان و بیرکردنەوەی زۆرتر و زیاتری تیا بکرێت هیدایەت و بەرچاوڕوونی زیاتر دەبەخشێت، لە هەر شوێنێك کانیاوەکەی هەڵدەقوڵێت جۆگەلەی حیکمەت لێیەوە سەرچاوە دەگرێت، قورئان نووری بەرچاوڕوونییە بۆ کوێران، شفای دڵ و دەروونە بە دەواکانی، زیندەگی دڵانە، چێژی دەروونە، باخچەیە بۆ دڵ، گەشتی ڕۆحە بۆ مەملەکەتی

www.iqra.ahlamontada.com

ئاسوودەیی، بەیانیان و ئێواران بانگمان لێ دەكات: ئەی ئەهلی رزگاری، وەرن بۆ رزگاری، بانگكەرێك لەسەر شارێگەی راست و درووست بانگدەكات ﴿ يَٰقَوۡمَنَآ أَجِيبُواْ دَاعِيَ ٱللَّهِ وَءَامِنُواْ بِهِۦ يَغۡفِرۡ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمۡ وَيُجِرۡكُم مِّنۡ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ ﴾ الأحقاف: ٣١

كەماڵی مرۆڤ بە زانستی بەسوود و كرداری چاكەوەیە، ئەو دوانە هیدایەت و ئایینی راستەقینەن، هەروەها بە گەیاندنە كەماڵی كەسانی تر جگە لە خۆی ﴿ وَٱلۡعَصۡرِ ﴿١﴾ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَفِي خُسۡرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ ﴿٣﴾ ﴾ العصر: ١-٣، خودای موتەعال سوێند دەخوات كە یەك بە یەكی مرۆڤەكان زەرەرمەندن جگە لەوانەی هێزی زانستی بە ئیمان كامڵ بكەن و هێزی كرداری بە كرداری چاكە تەواو بكەن، كەسانی تریش بە وەسێت كردن بە حەق و ئارامی بگەیەننە كەماڵ، حەق بریتییە لە ئیمان و كرداری چاكە، ئەو دووانەش تەواو نابن بە ئارامی و بانگكردن نەبێت بۆ سەریان، دەبوا مرۆڤ كاتەكانی تەمەنی -بەڵكو هەناسەكانی- بۆ گەیشتن بە پلە باڵاكان بەخت بكردبایە، بۆئەوەی خۆی لە زیانۆمەندی ئاشكرا رزگاربكردبایە، ئەوەش تەنها بە رووكردنە قورئان و تێگەیشتن لێی و قووڵبوونەوە تیایدا و دەرهێنانی گەنجینە و شاراوەكانی دەبێت، پێویستە هەموو لاكردنەوەت بۆ لای ئەو بێت و بە ورە و لێبڕانی بەرزەوە رووی تێبكەیت، قورئان دەستەبەری بەرژەوەندی بەندەكانە لە دونیا و دواڕۆژدا، دەیانخاتە سەر رێگەی رەوا و گەیشتنە كەماڵ.

ئێمە بە پشتیوانی خودا لەسەر ئەم بابەتە هۆشداری دەدەین بە قسەكردن لەسەر سوورەتی "الفاتحة"-دایكی قورئان- هەروەها ئاماژە بەو پلە باڵانەی ئەم سوورەتە پیرۆزە لەئامێزی دەگرێت، هەر بەو جۆرە بەرپەرچدانەوەی هەموو دەستەكان لە ئەهلی بیدعە و گومرایی كە ئەم سوورەتە لە ئامێزی دەگرێت، ئەو مەنزڵگانەی كاروانچییانی رێگەی خودا پێی تێدەنێن، ئەو مەقامانەی خوداناسان بەدەستی دەهێنن، جیاوازی لە نێوان هۆكارەكانی و ئامانجەكانی، باس كردنی ئەوەی هیچ سوورەتێك جێگەی ئەم سوورەتە ناگرێتەوە و كارەكانی ئەم سوورەتە تەواو ناكات، بۆیە لە تەورات و ئینجیل و قورئاندا نموونەی ئەم سوورەتە دانەبەزیوە.

خودا پشت و پەنایە، متمانە و كۆمەك هەر لەو داوا دەكرێت. ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم.

www.iqra.ahlamontada.com

سورەتی "الفاتحة"والآکەری داوا بەرز و بڵندەکان

بزانە کە ئەم سوورەتە (سورەتی الفاتحة) سەرجەم داوا بەرز و بڵندەکان بەتەواوترین و باشترین شێوە لەئامێز دەگرێت.

پێناسەی پەرستراو (معبود)–تبارك وتعالى– بە سێ ناو دەگرێتەخۆ، ئەو سێ ناوە دەبنە رووگە و خولگەی سەرجەم ناوە جوانەکانی خودا، ئەو سیانەش بریتین لە (الله، الرب، الرحمن)، سوورەتەکە لە خوایەتی و پەروەردگاری و بەزەیی بیناکراوە، "إياك نعبد" لەسەر خوایەتی (الإلهية) بونیادنراوە و "إياك نستعين" لەسەر پەروەردگاری (الربوبية) بیناکراوە، داواکردنی هیدایەتیش بۆ سەر شارێگەی راست و دروست (الصراط المستقيم) بە سیفەتی بەزەیی (الرحمة) دەبێت، ستایش (الحمد) هەر سێ راستییەکەی تێدایە، خودا لە خوایەتی و پەروەردگاری و بەزەییدا حەمدکراو (محمود)ە.

ئەم سوورەتە یەکلاکردنەوەی زیندووبوونەوەش دەگرێتەخۆ، پاداشتی دوارۆژ بە کردەوەکانیانە، چاکە و خراپە، تاکوتەنهایی خودا لەو رۆژەدا لە بڕیاردان و فەرمان دەرکردن لە نێوان دروستکراوەکانیدا، هەروەها دەرکردنی بڕیاری دادوەرانە، هەموو ئەمانە لەژێر "مالك يوم الدين"دا جێیان دەبێتەوە.

لە چەند رووییەکەوە باسی پێغەمبەرایەتی و جێگیرکردنی پێغەمبەرایەتی لەئامێز دەگرێت:

یەکەمیان: لەبەر ئەوەی ئەو–سبحانه– پەروەردگاری جیهانەکانە، شایستە نییە بەو خودایە بەندەکانی وێڵ و پشتگوێ بخات و ئاشنایان نەکات بەوەی کەڵکی لێ دەبینن لە ژیانی دونیا و دوارۆژیاندا، هەروەها ئاگاداریان نەکاتەوە لەو شتانەی زیانیان پێ دەگەیەنێت لە هەردوو دونیادا، ئەو جۆرە بیرکردنەوەیە سڕینەوەی پەروەردگارییە و دانەپاڵی شتێکە بۆ لای خودا کە شایستەی نییە.

دووەم: وەرگرتنە لە ناوی "الله" کە بریتییە لە "المألوه المعبود"واتە کەسێك کە بەندەکانی بۆ لای ئەو هەڵدێن و پەرستراوێکی راستەقینەیە، هیچ رێگەیەك نییە بۆ ناسینی بەندایەتی خودا لە رێگەی پێغەمبەرانەوە نەبێت.

سێیەم: لە ناوی "الرحمن"ەوەیە، بەزەیی خودا رێگرە لەبەردەم وێڵکردنی بەندەکانیدا، بەوەی ئاشنایان پێ پەیدا نەکات بەو رێگەیەی ئامانجی گەیشتنە کەماڵیان لەخۆ دەگرێت، هەر کەس مافی ناوی "الرحمن"بدات دەزانێت ئەم ناوە ناردنی

www.iqra.ahlamontada.com

پێغەمبەران و دابەزاندنی كتێب زیاتر لە دابەزینی باران و ڕوواندنی لەوەڕگا و سەوزوكردنی تۆ و دانەوێڵە لەئامێز دەگرێت، سیفەتی بەزەیی ژیانی دڵ و ڕۆح زیاتر لە ژیانی جەستە لەخۆ دەگرێت، بەڵام بێبەشان لەم ناوە جوانە بەئەندازەی ئاژەڵ و چوارپێكان بەشیان دراوە، لە كاتێكدا خاوەن كرۆك و ژیرییەكان شتێكی تر لەپشتی ئەوەوە لەم ناوە جوانە وەردەگرن.

چوارەم: لە باسكردنی "یوم الدین" ئەو ڕۆژەیە خودا سزا و پاداشتی بەندەكان دەداتەوە بە كردەوەكانیان، لەسەر چاكە پاداشت و لەسەر یاخیبوون و خراپەش سزادانیان، خودا هیچ كەس ئازار نادات بەر لە خستنەڕووی بەڵگە و بڕینی بیانووی بەندەكانی، بەڵگەش بە پێغەمبەران و كتێبەكانی ڕاست دەبێتەوە، بەو دووانەش پاداشت و سزا بە حەق دەگەڕێن، هەر بەو دووانە بازاڕی ڕۆژی دوایی دادەنرێت و چاكان بۆ بەهەشت ڕەوانە دەكرێن و خراپانیش بۆ دۆزەخ.

پێنجەم: لە "إياك نعبد" ئەوەی خودای پێ دەپەرسترێت دەبێت خودا پێی ڕازیبێت و خۆشیبوێت، بەندایەتی كردنی خودا-كە بریتییە لە شوكر و خۆشەویستی و ترسان- حاڵەتێكی فیترییە و لەلایەن ژیری تەندروستەوە ژنەوراوە، بەڵام ناتوانین بگەینە پەرستنی خودا و ئەوەی خودای پێ دەپەرسترێت لە ڕێگەی پێغەمبەران و بەیانی پێغەمبەرانەوە نەبێت، لەمەشەوە تێدەگەین ناردنی پێغەمبەران كارێكی جێگیر و سەلماوە لەڕووی ژیرییەوە، نابێت جیهان خاڵی بێت لێی، وەك چۆن نابێت جیهان دروستكەرێكی نەبێت، هەركەس باوەڕی بە پێغەمبەران نییە ئەوە باوەڕی بە نێرەری پێغەمبەران(خودا) نییە، بۆیە خودا-**سبحانه**- بێباوەڕی بە پێغەمبەران لە خانەی بێباوەڕی بە خودا داناوە.

شەشەم: لە "إهدنا الصراط المستقيم"، هیدایەت: بریتییە لە بەیانكردن و ڕێنمایی، پاشان كۆمەكی و ئیلهام كە لەدوای بەیانكردن و ڕێنماییە، ڕێگەیەك بۆ بەیان و ڕێنمایی بوونی نییە لە ڕێگەی پێغەمبەرانەوە نەبێت، كە بەیان و ڕێنمایی و ناساندن بەدەستهاتن هیدایەتی كۆمەكی كردن بەدوایاندا دێت، خودا باوەڕی لەناو دڵدا داناوە، لای بەندەكانی خۆشەویستی كردووە و لەدڵیاندا جوانی كردووە و پێی ڕازیبووە و ڕەغبەتی پێداوە.

ئەو دووانە (بەیان و ڕێنمایی و ناساندن لەگەڵ كۆمەك و ئیلهام) دوو هیدایەتی سەربەخۆن، سەركەوتن تەنها بەو دووانەوەیە، ئەو دووانە ناسینی ئەوەی نەمان ناسیوە

www.iqra.ahlamontada.com

لە حەق و راستی بەدووروودرێژی لـەخۆ دەگرێـت و ئیلهاممان دەکـات بـۆ لای و وامـان لێدەکات بمانەوێت شوێنی بکەوین لە ناوەوە و لە دەرەوەماندا، پاشـان دروسـتکردنی توانا بۆ هەستان بە گوفتار و کار و لێبڕان بەپێی هیدایـەت، پاشـان بـەردەوام کردنـی ئەوە و راوەستانمان لەسەری تا مردن.

لێرەوە ئاتاجیی بەنـدەی خـودا بـۆ گـەڕان بـەدوای ئـەم بانگـەوازەدا لەسـەرو هـەموو پێویستییەکەوەیە، بێبنەمایی قسەی ئەوانەی دەڵێن: ئەگەر ئێمە هیدایەتدراوین چۆن داوای هیدایـەت بکـەین؟ نادیـار لـە حـەق و راسـتی لـە ئێمـەوە زۆر زیـاترە لـەوەی دەرکەوتووە، ئەوەی نامانەوێت ئەنجامی بدەین بەهۆی پشتگوێخستن و تەمبەڵییـەوە بـە ئەنـدازەی ئەوەیـە ئـەنجامی دەدەیـن، یـان زیـاتر یـان کـەمتر. ئـەوەی دەسـتمان بەسەریدا نـاڕوات و نـاتوانین ئـەنجامی بـدەین هـەر بـەو جۆرەیـە، ئـەوەی بـە گشـتی دەیـزانین و لـە وردەکارییـەکانی بێئاگـاین نایەتـە هـەژماردن، ئێمـە پێویسـتمان بـە هیدایەتی تێروتەواوە، هەر کـەس هـەموو ئەمانـەی بەدەسـتهێنا ئـەوا داوای هیدایـەت داوایە بۆ راوەستان و بەردەوام بوون لەسەر ئەوانە.

هیدایەت پلەیەکی تری هەیە –کە دواین پلەیە– ئەوەش بریتییە لە هیدایەت بـۆ سـەر رێگەی بەهەشت لەڕۆژی دواییدا، ئـەو رێگەیـەی دەمانگەیەنێتـە بەهەشـت، هەرکـەس لـەم ژیـانی دونیـادا هیدایـەت درابێـت بـۆ سـەر شـاڕێگەی راسـت و دروسـتی خـودای موتەعال –کە پێغەمبەرانی بۆ نێرراوە و کتێبەکانی لەسەر دابەزێنراوە– ئەوا لـەوێ و لەو رۆژەدا هیدایەت دەدرێت بۆ سەر ئەو شاڕێگەیە، رێگـەی گەیشـتن بـە بەهەشـت و خانـەی پاداشـتی خـودایی. بـە ئەنـدازەی جێگیربـوونی هـەنگاوەکانی لەسـەر ئـەم شاڕێگەیە – کە لەم ژیانی دونیادا خودا بۆ بەندەکانی راخسـتووە– هـەنگاوەکانی لـە رۆژی دواییدا لەسەر ئەو رێگەیە –کـە بەسـەر دۆزەخـدا راخـراوە– جێگیردەبێـت، بـە ئەندازەی رۆیشتنی لەسەر ئەم رێگەیە رۆیشتنی لەسەر ئەو رێگەیە بەردەوام دەبێـت، هەندێکیان وەك تیشك گوزەر دەکەن، هەندێکیان وەك دەنـگ و هەنـدێکیان وەك بـا و هەیانە بە سواری و هەیانە بە پەلە و هەیانە بە پیادەڕەوی، و هەشیانە بـە گـاوەڵکێ، کەسانێك بریندار و رادەستبوو، کەسانێکی تر بەربووەوە بۆ ناو ئاگر، با بەندەکان لێرە تەماشای رۆیشتنی خۆیان بکەن کە بە سەر دۆزەخدا راخراوە، بێ کەم و زیاد، تۆڵە و پاداشت بەپێی کردار ﴿هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾﴾ النمل: ٩٠

www.iqra.ahlamontada.com

با سەرنجی تەمومژ (شبهات) و ئارەزوو (شهوات) بدات کە دەبنە لەمپەری رۆیشتنی بەرەو خوداچوونی لەسەر شارێگەی راست و دروست، ئەو دووانە ئەو قولاپانەن کە بە لاکانی پردی سیراتەوەن، دەیگرن و رایدەکێشن و لە جوولە بەسەر ئەو ڕێگەیەدا پەکی دەخەن، گەر لێرە زۆربن و بەهێزبن لەوێش هەر بەو جۆرەیە ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾﴾ فصلت: ٤٦، داواکردنی هیدایەت هەموو خێر و پارێزراوییەك لەشەڕ لەئامێز دەگرێت.

حەوتەم: لە ناسینی خودی داواکراوەکە کە شارێگەی راست و دروست (الصراط المستقيم)ە، ڕێگە پێی ناوترێت شارێگە (الصراط) تا پێنج مەرجی تێدا نەبێت: ڕێکی، و گەیشتنە مەبەست، و نزیکی، و بەرینی و فراوانی بۆ ئەوانەی بەسەریدا تێدەپەڕن، و تەنها ڕێگەیی بۆ گەیشتنە مەبەست، شارێگەی راست و دروستی خوداش (الصراط المستقيم) ئەو پێنج مەرجەی تێدایە.

وەسفکردنی بە ڕێکی و راستی (المستقيم) نزیکی لەخۆ دەگرێت، چونکە هێڵی راست نزیکترین ماوەی نێوان دوو خاڵە، تا هێڵەکە لار و خوار ببێتەوە ماوەکەی دووردەکەوێتەوە، راست و دروستییەکەی گەیشتنە مەبەست لەئامێز دەگرێت، راخستنی ئەو ڕێگەیە بۆ هەمووان فراوانی و بەرینی لەخۆ دەگرێت، دانەپاڵی ڕێگەکە بۆ لای ئەوانەی نیعمەتی خودایان بەسەردا باری(صراط الذين أنعمت عليهم) و وەسفکردنی بە جیاوازی لە ڕێگەی خەشملێگیراوان و سەرلێشێواوان(غير المغضوب عليهم ولا الضالين) تاککردنەوە و تەنهاکردنەوەی ڕێگەکەیە بۆ گەیشتن بە مەرام.

شارێگە(الصراط) هەندێ جار دەدرێتە پاڵ خودا کە ئەو-سبحانه- بەیانی کردووە و رایخستووە، وەك ﴿وَأَنَّ هَٰذَا صِرَٰطِي مُسْتَقِيمًا ﴿١٥٣﴾﴾ الأنعام: ١٥٣ ﴿وَإِنَّكَ لَتَهْدِيٓ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَٰطِ ٱللَّهِ ﴿٥٣﴾﴾ الشورى: ٥٢ – ٥٣، هەندێ جاریش دەدرێتە پاڵ بەندەکانی خودا، وەك لە سورەتی "الفاتحة"دا هاتووە (صراط الذين أنعمت عليهم) لەبەرئەوەی ئەهلی گرتنەبەری ڕێگەکەن، ڕێگەکە دەدرێتە پاڵیان و ئەوانیش کاروانچییانی سەر ئەو ڕێگەیەن.

هەشتەم: لە باسکردنی ئەوانەی نیعمەتی خودا بەسەریانەوەیە و جیاکردنەوەیان لە دوو تایەفەی خەشملێگیراوان و گومڕایان.

www.iqra.ahlamontada.com

خەڵكی بەپێی ناسینی حەق و كارپێكردنی بۆ سێ دەستە دابەش بوون، چونكە بەندە یان زانایە بە حەق یان نەزانە، زانا بە حەق: یان بەپێی حەق كار دەكات یان ملپێچی و یاخیبوون لە حەق دەكات، ئەمە بەشەكانی ئەوانەن كە لەلای خوداوە تەكلیف لێكراون، لەم سیانە دەرناچن، ئەوەی زانایە بە حەق و كاری پێ دەكات یەكێكە لە ئەهلی نیعمەت، ئەو كەسەیە كە دەروونی خۆی بە زانستی بەسوود و كرداری چاكە پاك كردۆتەوە، ئەو یەكێكە لە رزگاربووان ﴿ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ﴿٩﴾ ﴾ الشمس: ٩، ئەو كەسەی زانستی بە حەق هەیە و شوێنی ئارەزووەكانی دەكەوێت بریتییە لە خەشملێگیراو (المغضوب علیه)، ئەوەش كە حەق ناناسێت گومڕایە لە دۆزینەوەی كرداری چاكە، گومڕاش خەشملێگیراوە بەهۆی سەرلێشێوانی لە نەبوونی زانستێك كرداری پێ ئەنجام بدات، هەر یەكێك لەو دوانە گومڕا و خەشملێگیراوە، بەڵام ئەوانەی حەق دەناسن و كاری پێ ناكەن نزیكترن لە وەسفی خەشم (الغضب) و شایستەترن پێی، لێرەدا یەهوود شایستەتر و لەپێشترە بەو وەسفە، ئەو وەسفە پڕ لە رەقی و توندییە كاڵای باڵایانە، وەك ئایەتی ﴿ بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ أَن يَكْفُرُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَن يُنَزِّلَ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَىٰ غَضَبٍ ﴿٩٠﴾ ﴾ البقرة: ٩٠ ﴿ قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَٰلِكَ مَثُوبَةً عِندَ اللَّهِ مَن لَّعَنَهُ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضَلُّ عَن سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾ ﴾ المائدة: ٦٠، نەزان بە حەق شایستەترە بە وەسفی گومڕایی (الضلال)، لێرەدا وەسفی نەصارای پێكراوە لە ﴿ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِن قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَن سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٧٧﴾ ﴾ المائدة: ٧٧، یەكەمیان لە ڕووتوێی گوتارەكەدا لەگەڵ یەهوودە، دووەمیان لەگەڵ نەصارایە، لە سونەنی ئیمامی ترمذي و سەحیحی ئیبن حبان لە عەدی كوڕی حاتەمەوە، دەفەرموێت پێغەمبەری خودا فەرمووی ((الیهود مغضوب علیهم و النصاری ضالون)).

لە باسكردنی ئەوانەی نیعمەتی خودا بەسەریاندا داباریوە-كە ئەوانەن حەقیان ناسیوە و شوێنی كەوتوون- و خەشملێگیراوان -ئەوانەی حەقیان ناسی و شوێنی حەز و ئارەزوو كەوتن- و گومڕایانیش ئەوانەن حەقیان نەناسیوە، لە باسكردنی ئەم سێ دەستەیەدا پەیام و پێغەمبەرایەتی ساغ دەبێتەوە و جێگیر دەبێت، چونكە

www.iqra.ahlamontada.com

دابەشبوونی خەڵکی بۆ ئەو سیانە واقیعێکی بینراوە، ئەم دابەشبوونەش هاتنی پەیامی خودا ساغی دەکاتەوە.

خودای موتەعال نیعمەتی داوەتە پاڵ خۆی، بەڵام بکەری خەشم (غضب)ەکەی لاداوە(غیر المغضوب علیهم) بەچەند هۆیەکەوە:

رووی یەکەم: نیعمەت خێر و چاکەیە، بەڵام خەشم (الغضب) تۆڵە لێ کردنەوەیەکی داپەروەرانەیە، بەزەیی بەسەر تووڕەیی خودادا زاڵە، بۆیە تەواوتر و لەپێشتر و بەهێزتری داوەتە پاڵ خۆی-سبحانە- ئەمە شێوازی قورئانە لە دانەپاڵی خێر و نیعمەت بۆ لای خودا و لادانی بکەر لە دژەکانیاندا (واتە شەڕ و نیقمەت)، هەر وەك قسەی باوەڕدارە جنییەکان ﴿وَأَنَّا لَا نَدْرِيٓ أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَن فِي ٱلْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾﴾ الجن: ١٠، هەروەها قسەکەی "خضر" دەربارەی دیوارەکە و دوو منداڵە هەتیوەکە ﴿فَأَرَادَ رَبُّكَ أَن يَبْلُغَآ أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا ﴿٨٢﴾﴾ الکهف: ٨٢، دەربارەی کونکردنی کەشتییەکەش دەڵێت ﴿فَأَرَدتُّ أَنْ أَعِيبَهَا ﴿٧٩﴾﴾ الکهف: ٧٩، پاشان دوای ئەوە دەڵێت ﴿وَمَا فَعَلْتُهُۥ عَنْ أَمْرِي ﴿٨٢﴾﴾ الکهف: ٨٢.

رووی دووەم: خودا بۆخۆی بەتەنها خاوەنی نیعمەتەکانە ﴿وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ ٱللَّهِ﴾النحل: ٥٣، ئەو شتەی کە خودا-سبحانە- پێی تاك و تەنها بووەتەوە دایە پاڵ خۆی، گەر بدرێتە پاڵ کەسێکی تر جگە لە خودا ئەوا بەهۆی بوون بە رێگە و جاریبوونی نیعمەتەکەیە بە ئەودا، بەڵام خەشم لە دوژمنانی تەنها تایبەتی خودای موتەعال نییە، بەڵکو فریشتەکانی و پێغەمبەرانی و ئەولیاکانی بە تووڕەبوونی خودا تووڕە دەبن، لە دەستەواژەی "المغضوب علیهم" بە تەبایی ئەولیاکانی لەگەڵی بەڵگەیە لەسەر تاکبوونەوەی بە نیعمەت، نیعمەتی رەها تەنها لەوەوەیە، ئەو-سبحانە- پێی تاك و تەنها بووەتەوە، ئەم ئاماژەیە کە لەو دەستەواژەدا بوونی هەیە لە "المنعم علیهم"دا جێگەی نابێتەوە.

رووی سێیەم: لە لابردنی بکەری خەشمەکەدا سووکایەتی و کەم تەماشاکردن و بچووك کردنەوەی بۆ کەسی خەشملێگیراو (المغضوب علیە) تێدایە کە لە باسکردنی بکەری نیعمەتەکە بوونی نییە، ناوهێنانی بکەری نیعمەتەکە نیشانەی رێزگرتن و باسکردن و بەرزکردنەوەی پلەوپایەی کەسی نیعمەت بەسەردا داباریوە کە لە سڕینەوەی بکەری نیعمەتەکەدا ئەم مانایەی نەدەگەیاند، گەر کەسێکت بینی مەلیك

www.iqra.ahlamontada.com

ڕێز و شکۆمەندی پێدابوو و پلەوپایەی بەرزکردبوەوە، وتت: ئەوە ئەو پیاوەیە سوڵتان ڕێزی لێناوە و نیعمەتی خۆی بەسەردا ڕژاندووە و ئەوەی ئاواتی بوو پێی بەخشیوە ئەم دەربڕینە ڕەوانترە لە پیاهەڵدان و گەورەکردندا تا بڵێیت: ئەمە ئەو کەسەیە ڕێزی لێ گیراوە و نیعمەتی پێ بەخشراوە و پێیدراوە.

لە نهێنییەکی زۆر ورد ڕابمێنە ئەویش بریتییە لە باسکردنی هۆ و پاداشت و سزا بۆ ئەو سێ دەستەیە بە کورتترین و کەمترین وشە. نیعمەت لەسەر دەستەیەکیان نیعمەتی هیدایەت لەخۆ دەگرێت کە بریتییە لە زانستی بەسوود و کرداری چاکە ئەوەش بریتییە لە هیدایەت و ئایینی حەق (هدی و دين الحق)، کەماڵی نیعمەتیش پاداشتی چاکە بۆ ئەو کەسە لەخۆ دەگرێت، ئەم پاداشتەش بریتییە لە تەواوی نیعمەتی، دەستەواژەی "أنعمت عليهم" هەردوو کارەکە (هیدایەت و پاداشت)ی تێدایە.

باسی خەشمی خۆی لەسەر خەشملێگیراوان "المغضوب عليهم" ئەمیش دوو کار لەخۆ دەگرێت: سزادانیان بە خەشمی خودایی کە لوتکەی سزا و ڕسوابوون بەدوای خۆیدا دەهێنێت، لەگەڵ ئەو هۆیەی شایستەی بوون بەهۆیەوە خەشمی خودا بیانگرێتەوە، چونکە خودا بەبەزەییترە لەوەی بەبێ تاوان و گومڕایی لە ئەوان تووڕە ببێت و خەشمیان لێ بگرێت، وەك ئەوەی خەشم لەسەریان هاوملی گومڕاییان بێت، هەر بەو جۆرە ناوهێنانی "الضالين" هاوملی خەشمی خودایی و سزادانی ئەوانە، هەر کەس گومڕا ببێت شایستەی ئەو سزادان و خەشمەیە کە بەدوای گومڕابوونەکەیدا دێت.

وەسفی هەریەك لەم سێ دەستەیە بەباشترین شێوە هاومل و تەبا بوو لەگەڵ هۆ و پاداشت و سزایان، بە تەواوترین داواکردن هاتن بەدوایاندا، ئەوەش بە کورتترین دەربڕین و بەیانکردن و ڕەوانبێژی، لەگەڵ ناوهێنانی بکەر بۆ ئەهلی بەختەوەری و سڕینەوە و لادانی بکەرەکە بۆ خەشملێگیراوان، هەروەها دانەپاڵی "کارەکە" بۆلای "هۆی کارەکە" لە باسکردنی گومڕایان (الضالين)دا.

سەرنجی بەرانبەرکێ لەنێوان کۆمەڵێك وشەدا بدە: هیدایەت و نیعمەت لەگەڵ خەشم و گومڕایی، باسی خەشملێگیراوان (المغضوب عليهم) و گومڕایان (الضالين)ی کرد بەرانبەر هیدایەتدراوان (المهتدين) و نیعمەتداران (المنعم عليهم)، ئەم شێوازە لە قورئاندا زۆرە، بەراورد دەکات لەنێوان گومڕایی و چارەڕەشی لەگەڵ هیدایەت و ڕزگاری، ئەمەی

www.iqra.ahlamontada.com

دووەمیـــــــان وەك ﴿ أُوْلَٰٓئِكَ عَلَىٰ هُدٗى مِّن رَّبِّهِمۡۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ۝٥ ﴾ البقـــــــرة: ٥ ، هـــەروەها﴿ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلۡأَمۡنُ وَهُم مُّهۡتَدُونَ ۝٨٢ ﴾ الأنعـــام: ٨٢، هـــەروەها یەکـــەمیان (گومڕایی و چارەڕەشی) وەك ﴿ إِنَّ ٱلۡمُجۡرِمِينَ فِي ضَلَٰلٖ وَسُعُرٖ ۝٤٧ ﴾ القمر: ٤٧، ﴿ خَتَمَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ وَعَلَىٰ سَمۡعِهِمۡۖ وَعَلَىٰٓ أَبۡصَٰرِهِمۡ غِشَٰوَةٞۖ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٞ ۝٧ ﴾ البقـــــرة: ٧، هەروەها ، خودای موتەعال لەم ئایەتانەدا چوار شتی کۆ کردۆتـەوە کـە دەفـەرموێت: ﴿ فَإِمَّا يَأۡتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدٗى فَمَنِ ٱتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشۡقَىٰ ۝١٢٣ ﴾ طـە: ١٢٣، لـەم ئایەتەدا هیدایەت و بەختەوەری ئاماژە پێداوە، پاشـان دەفـەرموێت ﴿ وَمَنۡ أَعۡرَضَ عَن ذِكۡرِي فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةٗ ضَنكٗا وَنَحۡشُرُهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ أَعۡمَىٰ ۝١٢٤ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرۡتَنِيٓ أَعۡمَىٰ وَقَدۡ كُنتُ بَصِيرٗا ۝١٢٥ قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتۡكَ ءَايَٰتُنَا فَنَسِيتَهَاۖ وَكَذَٰلِكَ ٱلۡيَوۡمَ تُنسَىٰ ۝١٢٦ ﴾ طـە: ١٢٤ — ١٢٦، لێرەشدا گومڕایی و چارەڕەشی باس کردووە، کەوابوو هیدایەت و بەختەوەری هاوملی یەکترن و گومڕایی و چارەڕەشیش هەر بەو جۆرەیە.

❁ ❁ ❁

www.iqra.ahlamontada.com

هیدایەت سەربەرزی بەدوای خۆیدا دەهێنێت

باسكردنی شارێگەی راست و دروست"الصـراط المسـتقيم" بـە "تـاك" و بـە "ناسـراو" ئەمەش بە دوو ناساندن: یەكەم ناساندن بە "أل"ی ناسـاندن، دووەم ناسـاندنیش بـە دانەپاڵ (إضافة)، ئەمەش دیاریكردن و تایبەتمەندبوونی ئەو رێگەیـە دەگەیـەنێت، ئـەو رێگەیە تەنها یـەك رێگەیـە، بـەڵام رێگـەی خـەشملێگیراوان و گومڕایـان بـە تـاك و كـۆ هـــاتووە، وەك ﴿وَأَنَّ هَٰذَا صِرَٰطِي مُسۡتَقِيمٗا فَٱتَّبِعُوهُۖ وَلَا تَتَّبِعُواْ ٱلسُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمۡ عَن سَبِيلِهِۦۚ ذَٰلِكُمۡ وَصَّىٰكُم بِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ١٥٣﴾ الأنعـام: ١٥٣، وشـەی "صـراط" كـە رێگـەی خۆیـەتی بـە تـاك باسـی لێـوەكرد، پاشـان رێگـەی ئـەوانی تـری كـۆكردەوە "السبل"، ئیبن مەسعود دەفەرموێت: (پێغەمبەر(ﷺ) هێڵێكی بۆ كێشـاین و فـەرمووی ئەمە رێگەی خودایە، پاشان چەندین هێڵـی لـە راسـت و چـەپی ئـەو هێڵـەوە كێشـا و فەرمووی ئەمانە كوێرە رێگەكانن، لەسـەر هـەر یـەكێك لـەم كـوێرە رێیانـە شـەیتانێك دانیشتووە و بانگی بۆ دەكات، پاشـان ئـەم ئایەتـەی خوێنـدەوە: ﴿وَأَنَّ هَٰذَا صِرَٰطِي مُسۡتَقِيمٗا فَٱتَّبِعُوهُۖ وَلَا تَتَّبِعُواْ ٱلسُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمۡ عَن سَبِيلِهِۦۚ ذَٰلِكُمۡ وَصَّىٰكُم بِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ١٥٣﴾ الأنعام: ١٥٣، ئەمەش چونكە رێگـەی گەیشـتن بـە خـودا یـەك رێگەیـە، ئـەوەش بریتییـە لـەو رێگەیـەی پێغەمبـەرانی بـۆ رەوانـە كـردووە و كتێبـەكانی بـۆ دابەزاندووە، كـەس بـە خـودا ناگـات لـەم رێگەیـەوە نـەبێت، گـەر خـەڵكی لـە هـەموو رێگەیەكەوە بێن و لـە هەرچی دەرگایـە بـدەن، رێگـە بەڕوویانـدا كڵۆمـە و دەرگـا بـە ڕوویانـدا داخـراوە، تـەنها لـەو یـەك رێگەیـەوە نـەبێت، ئـەو رێگەیـەش بـە خـوداوە پەیوەسـتە و دەگاتـە لای خـودا ﴿هَٰذَا صِرَٰطٌ عَلَيَّ مُسۡتَقِيمٌ ٤١﴾ الحجـر: ٤١، شـێخ حەسەن دەفەرموێت ماناكەی بریتییە لە: "صراط إلي مستقيم"واتە رێگەیەكە راست بـۆ لای مـن، ئەمـەش دوو ئەگـەری هەیـە: یەكـەمیان، مەبەسـتی شـێخ حەسـەن هـاتنی حەرفەكان بێت هەندێكیان لە جێگەی هەندێكی تریان، لێرەدا "علـى"ی ئایەتەكـە لـە جێگەی "إلى" هاتبێت، دووەمیان: مەبەستی راڤەكردن لەسەر مانابێت كـە لـە رێگـەی پێشینانەوە نزیكترە، واتە رێگەی گەیشتن بە من، موجاهید دەفەرموێ: حـەق بـۆ لای خودا دەگەڕێتەوە، رێگەش لەسەر خودایە، بەسەر هیچ شتێكدا لارنابێتـەوە، ئەمـەش هەروەك قسەكەی "شێخ حەسەن"ە و رۆشنترە لەو، ئەوەش راسترین رایەكە لەسەر

www.iqra.ahlamontada.com

ئایەتەكە وترابێت، وتراوە وشەی "علی" واتە لەسەرم، مانای پێویستبوون دەگەیەنێت، واتە لەسەرمە ڕۆشنی بكەمەوە و بیناسێنم و ئاماژەی پێ بكەم، ئەو دوو قسەیە هاومانای ئەم ئایەتە پیرۆزەن ﴿وَعَلَى ٱللَّهِ قَصْدُ ٱلسَّبِيلِ ⁽٩⁾﴾ النحل: ٩، مانای دروست ئەو مانایەیە كە هاوشێوەی مانای ئایەتەكەی سورەتی "الحجر" دەكرێت: ڕێگەی "قاصد" –كە ڕێك و ڕاست و دروستە– بۆ لای خودا دەگەڕێتەوە و مرۆڤ بە خودا دەگەیەنێت، "طفیل الغنوي" دەڵێت:

مضو سلفا، قصد السبيل عليهم وصرف المنايا بالرجال تتقلب

وشەی "علیهم" لێرەدا واتە: گوزەركردن و تێپەڕبوونمان بەلایاندا بوو، گەیشتنمان بۆ لای ئەوان بوو، كەسێكی تر دەڵێت:

فهن المنايا: أي واد سلكته عليها طريقي أو علي طريقها

دەوترێت گەر ئەو مانایە مەبەست بوایە لە ئایەتەكەدا ئەوا بەكارهێنانی "إلی" شیاوتر بوو كە مانای گەیشتنە كۆتایی تێدایە نەك ئامرازی "علی" كە مانی پێویست بوون لەخۆ دەگرێت، نابینی كاتێك مەبەستی "گەیشتن"ە دەفەرموێت ﴿إِنَّ إِلَيْنَآ إِيَابَهُمْ ⁽٢٥⁾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ⁽٢٦⁾﴾ الغاشية: ٢٥ – ٢٦، هەروەها دەفەرموێت ﴿إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ﴾ یونس: ٧٠، هەروەها ﴿ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِم مَّرْجِعُهُمْ﴾ الأنعام: ١٠٨، كاتێكیش مەبەستی پێویستبوون بێت دەفەرموێت ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ⁽٢٦⁾﴾ الغاشية: ٢٦، دیسان دەفەرموێت ﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُۥ وَقُرْءَانَهُۥ ⁽١٧⁾﴾ القيامة: ١٧، هەروەها ﴿وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِى ٱلْأَرْضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزْقُهَا﴾ هود: ٦، هەر بەو جۆرە هاوشێوەكانی ئەمانە.

وتراوە لە بەكارهێنانی ئامرازی "علی"دا نهێنییەكی ورد هەیە ئەوەش تێگەیاندنی كەسی بەرانبەرە بەوەی سالیكی ئەو ڕێگەیە لەسەر هیدایەتە، هەر ئەوەش ڕاست و دروستە، وەك دەربارەی باوەڕداران دەفەرموێت ﴿أُو۟لَٰٓئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ﴾ البقرة: ٥، هەروەها بە پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت: ﴿فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى ٱلْحَقِّ ٱلْمُبِينِ ⁽٧٩⁾﴾ النمل: ٧٩، خودای موتەعال خۆی حەقە، ڕێگەكەی حەقە، ئایینەكەی حەقە، هەركەسێكیش لەسەر شاڕێگەی ئەو بێت لەسەر حەق و هیدایەتە، بۆیە لە بەكارهێنانی "علی" لەو جێگەیەدا مانایەك هەیە كە لە بەكارهێنانی "إلی"دا بزر دەبێت، تێڕابمێنە ئەمە نهێنییەكی زۆر وردە.

www.iqra.ahlamontada.com

گەر دەڵێی: سوودی ناوهێنانی "على" لەوەدا چییە، چۆن دەبێت باوەڕدار باڵاتر بێت لە حەق و لە هیدایەت؟

دەڵێم: بەهۆی ئەو باڵابوون و بەرزبوونەوەی لە حەق و هیدایەتەوە دەستی دەکەون، لەگەڵ جێگیربوون و بەردەوامی و راوەستاوی لەسەریان، لە هێنانی ئامرازی "على" ئاماژە بە باڵابوون و جێگیربوون و راوەستاوی هەیە، ئەمەش بە پێچەوانەی گومڕایی و دڵكرمێنی (ریب)ەوەیە، لەو میانەدا ئامرازی "في" بەكاردەهێنرێت كە بەڵگەیە لەسەر نوقمبوون و بزربوون و ژێرپێكەوتنی كەسەكە، وەك﴿ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ ﴾ التوبة:٤٥، دیسان دەفەرموێت ﴿ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ ﴾ الأنعام:٣٩، هەروەها ﴿ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾ ﴾ فصلت: ٤٥.

سەرنجی ئەم ئایەتە پیرۆزە بدە ﴿ وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾ ﴾ سبأ: ٢٤، بە گرتنەبەری رێگەی حەق باڵا لێی دەوەستێ و خاوەنەكەی بەرزدەكاتەوە بۆ پلەیەكی زۆر بەرز، رێگەی گومڕایش نزم لێی دەوەستێ و خاوەنەكەی بۆ نزمترین ئاست دادەبەزێنێت.

۞ پەروەردگارم لەسەر شارێگەی راست و دروستە

رێگەی رێك و رەوان بریتییە لە رێگەی خودا، خودا-سبحانە- هەواڵمان پێدەدات كە ناردن و راخستنی ئەو رێگەیە لەسەر خودا خۆیەتی، وەك باسمان لەبارەوە كرد، ئەو-سبحانە- رایدەگەیەنێت كە لەسەر شارێگەی راست و دروستە (على صراط مستقیم)، ئەمەش لە دوو جێگەی قورئاندا هاتووە: لە سورەتی "هود" و سورەتی "النحل"دا، لە سورەتی هودا دەفەرموێت: ﴿ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾ ﴾ هود: ٥٦، لە سورەتی "النحل"یشدا دەفەرموێت: ﴿ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَىٰ مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾ ﴾ النحل: ٧٦، ئەمە نموونەیەكە خودا دەیهێنێتەوە لەسەر ئەو بتانەی كە نەیاندەتوانی ببیستن و ئاخافتن بكەن و بژنەون، بەڵكو كۆڵ و باربوون بەسەر بەندەكانیانەوە، بتەكە ئاتاج بوو بەندەكەی هەڵیبگرێت و دایبنێ و لەسەر پێ رایبوەستێنێ و خزمەتی بكات، ئیتر چۆن بە خودا یەكسانی دەكەن كە فەرمان بە داد و راستڕەوی و یەكتاپەرستی دەكات؟ ئەو

www.iqra.ahlamontada.com

خودایەکی بەتوانای قسەکەرە، لە قسە و کرداریدا لەسەر شارێگەی راست و دروستە، قسەکانی راست و تەواو و ئامۆژگاری و هیدایەتن، کردارەکانی دانایی و دادپەروەری و بەزەیی و بەرژەوەندییە بۆ مرۆڤ، ئەمە راسترین قسەیە لەسەر ئایەتەکە، ئەو قسەیەیە کە زۆرینەی راڤەکەرانی قورئان جگە لەم بۆچوونە ئاماژەیان بە شتێکی تر نەداوە.

ئاماژەی لەسەر رێگەبوون "على الصراط" وادەگەیەنێت کە ئەو–سبحانە– لەسەر رێگەیەکی راست و دروست بێت، ئاماژەی ئەو "لەسەر رێگەبوونە" بە گوفتار و بە کردارە، واتە ئەو لەسەر شارێگەی راست و دروستە بە گوفتار و بە کرداری، ئەمەش ئەو قسەیە هەڵناوەشێنێتەوە کە دەڵێت: ئەو–سبحانە– لەسەر شارێگەی راست و دروستە (على الصراط المستقيم)

وتراوە: ئەو کەسەی لەسەر شارێگەی راست و دروستە بریتییە لە پێغەمبەری خودا کە فرمان بە دادپەروەری و راستڕەوی دەکات و لەسەر شارێگەی راست و دروست ڕاوەستاوە.

دەڵێم: ئەم بۆچوونەش دروستە و قسەی یەکەم هەڵناوەشێنێتەوە، چونکە خودا لەسەر شارێگەی راست و دروستە و پێغەمبەرەکەشی لەسەریەتی، فرمان ناکات و کردارێك ئەنجام نادات بەپێی ئەو رێگە و پێویستیی ئەو رێگەیە نەبێت، بینا لەسەر ئەمە لە ئایەتەکەدا نموونەکە هێنراوەتەوە بۆ ئیمامی باوەڕداران(پێغەمبەر) لەگەڵ رێنماییکەری هاوەڵدانەران –کە بتێکی کەڕولاڵە– ئەو بتە توانای هیدایەت و خێر و چاکەی نییە، هەروەها نموونە بۆ ئیمامی چاکان هێنراوەتەوە، ئەو کەسەش بریتییە لە پێغەمبەری خودا(ﷺ) کە فرمان بە راستڕەوی و دادپەروەری دەکات و لەسەر شارێگەی ڕاست و دروستە.

لەسەر قسەی یەکەم: نموونەکە دەربارەی پەرستراوی بێباوەڕان و پەستراوی چاکانە، لەسەر قسەی دووەمیش مەبەستی ئیمامی بێباوەڕان و بتێکی کەڕ و کوێرە. هەردوو قسەکە تەبا و هاوشان و هاوملی یەکترن.

هەندێك لە خاوەن تەفسیرەکان ئەوەی یەکەمیان باس کردووە و هەندێکیان ئەوەی دووەم، ئایەتە پیرۆزەکە هەردوو قسەکەی مەبەستە، دەڵێت: وتراوە، هەردووکیان بۆ باوەڕدار و بێباوەڕە، وەك چۆن"عطیة" لە ئیبن عەباسەوە دەگێڕێتەوە، "عطاء"ش دەفەرموێت: "الأبكم" کەڕولاڵەکە "أبي بن خلف"ە، ئەو

www.iqra.ahlamontada.com

کەسەش فرمان بە داد و راستڕەویی دەکات (یأمر بالعدل) بریتین لە حمزة و عثمان کوڕی عەفان و عثمان کوڕی مظعون.

دەڵێم: ئایەتەکە ئەم قسەیەش دەگرێتەخۆ و دوو قسەکەی پێشوو هەڵناوەشێنێتەوە، خودا لەسەر شارێگەی راست و درووستە، هەر بەو جۆرە پێغەمبەرەکەی و شوێنکەوتووانی پێغەمبەرەکەی، دژی ئەوەش: پەرستراوی بێباوەڕان و ڕێنماییکەریان، کەسی بێباوەڕی شوێنکەوتە(تابع) و شوێنکەوتوو (متبوع) و پەرستراو(معبود)، هەندێ ـە پێشینان بەرزترین جۆریان باس کردووە(خودا)، هەندێکیان ڕێنیشاندەرەکەیان باس کردووە (پێغەمبەر)، هەندێکیشیان وەڵامدەرەوەی بانگەوازیان ئامـاژە پێـداوە (باوەڕداران)، ئایەتەکە دەست بۆ هەموو ئەوانە دەبات و ئامـاژەیـان پێدەدات، هاوشێوەی ئەمە لە قورئاندا زۆرە.

ئایەتەکەی سوورەتی "هود"یش: زۆر روون و ئاشکرایە و جگە لە یەك مانا هیچ مانایەکی تر لەخۆ ناگرێت، ئەویش ئەوەیە کە خودا–سبحانە– لەسەر شارێگەی راست و دروستە. خودا–سبحانە– لە هەر کەسێك لەپێشترە لەسەر ڕێگەی راست و دروست بێت، سەرجەم قسەکانی راست و تەواو و هیدایەت و دادپەروەری و راستڕەوی و دڵنایین ﴿ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا ﴿١١٥﴾ ﴾ الأنعام: ١١٥، تەواوی کردارەکانی خودا بەرژەوەندی و حیکمەت و بەزەیی و دادپەروەری و خێر و چاکەیە، هەرگیز شەڕ تێکەڵ بە کردار و گوفتاری نابێت، چونکە شەڕ لە دەرەوەی شارێگەی راست و دروستە (الصراط المستقیم)، چۆن شەڕ تێکەڵ بە کردار یان گوفتاری کەسێك دەبێت لەسەر شارێگەی راست و دروست بێت؟ بەڵکو تێکەڵ بە کردار و گوفتاری کەسانێك دەبێت لەو ڕێگەیە لایاندابێت و دەرچووبن.

لە نزاکانیدا –علیه الصلاة والسلام– ((لبیك و سعدیك والخیر کله بیدیك والشر لیس إلیك))، خێر بەدەستی خودایە و شەڕ نادرێتە پاڵ خودا. لاناکرێتەوە بە لای راڤەکردنی کەسانێکدا کە لە راڤەکردنی فەرموودەکەدا دەڵێن: بەشەڕ کەس لە تۆ نزیك نابێتەوە، یان بۆ لای تۆ بەرز نابێتەوە. ماناکەی بالاتر و گەورەتر و ڕێزوپێزی مەزنترە لەو مانایە، کەسێك هەر هەموو ناوەکانی جوان و چاك و پاکبن و سەرجەم سیفەتەکانی لە کەماڵدا بن و کردارەکانی سەرتاپا حیکمەت بن، هەموو گوفتارەکانی راست و رەوان بن، هەرگیز نابێت شەڕ بچێتە ناو ناو و سیفەتەکانی، یان کردار و

www.iqra.ahlamontada.com

گوفتارەکانیەوە، ئەم مانایە لەگەڵ ئەم ئایەتە پیرۆزە لەسەر یەك دابنێ ﴿إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾﴾ هـود: ٥٦، تێڕابمێنـە و ببینـە چۆن بەدوایـدا دەفـەرموێت ﴿ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى ٱللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُم ﴾ هود: ٥٦، واتە ئەو پەروەردگارمـە، رادەسـتم ناکـات و بـزرم ناکات، ئەو پەروەردگاری ئێوەشە، ئێوە بەسەر مندا زاڵ ناکات و هێـز و دەسـەڵاتتان بەسەر مندا پێنادات، ناوچاوانی ئێوە بەدەسـتی ئـەوە ‑سبحانە‑ ئێـوە نـاتوانن هـیچ کارێك بەبێ ویستی ئەو بکەن، هەرچی پێی لەسـەر زەوی دانابێـت جڵـەوی لەدەسـتی ئەودایە، بە مۆڵەتی ئەو نەبێت ناتوانن بجووڵێن، ئەوە ‑سبحانە‑ کاریـان پـێ دەکـات، لەگەڵ ئەمەشدا لە کـارکردنی لەوانـەدا و جووڵـە و بزوانیـان و جێبـەجێکردنی بڕیـاری بڕاوە و قەدەر و ئەندازەگیرییەکەیدا: لەسەر شاڕێگەی راست و دروسـتە، هـیچ کارێـك لەو کارانە ناکات لەڕووی حیکمـەت و دادپـەروەری و بەرژەوەندییـەوە نـەبێت، ئەگـەر ئێوە بەسەر مندا زاڵ بکات ئەوە بۆ حیکمەتێکـە و دەبێـت لەسـەری ستایشـی بکـەم، چونکە زاڵکردنەکە بەدەستی کەسێکە کە لەسەر شـاڕێگەی راسـت و دروسـتە، سـتەم ناکات و کاری هەوانتە ئەنجام نادات بەبێ حیکمەتێکی بڕاوە.

❁ نامۆبوونی تەنهاکەوتنەوە چارەسەرەکەی ئاوڕنەدانەوەیە

لەبـەر ئـەوەی داخوازیکـەری شـاڕێگەی راسـت و دروسـت داخوازیکـەری ڕێگەیەکـە زۆرینەی خەڵکی تیایدا ڕووبەڕووی شکست بوونەتەوە، ئەو دەیەوێت ڕێگەیەك بگرێتـە بەر کە هاودەمی کەم و دەگمەنە، دەروونیش نامۆبوونی تـەنهایی و هـۆگری دۆسـت و هاوەڵ لە سروشت و هەویریدایە، خـودا ئاگاهیـداوە بـە هـاودەم لەسـەر ئـەم ڕێگەیـە، ئەوانەش بریتین لەوانەی کە ﴿أَنْعَمَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلصِّدِّيقِينَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَٱلصَّـٰلِحِينَ ۚ وَحَسُنَ أُو۟لَـٰٓئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾﴾ النساء: ٦٩، خودا ‑سبحانە‑ لێرەدا شـاڕێگە (صـراط)ی داوەتـە پـاڵ هاودەمـانی خـۆی لـە سـالیکانی ڕێگەکـە، ئەوانـە ئـەو دەسـتەیەن نیعمەتـەکانی خودایـان بەسـەردا دابـاری، تـاکو بـۆ داواکـەرانی هیدایـەت و سـالیکانی ڕێگەکە نامۆبوونی تەنهایی لە ئەهلی سەردەم و هاوڕەگەزەکانی خۆیان بڕەوێنێتەوە، بۆئەوەی بزانێت هاودەمانی ئەو لەسەر ئەم ڕێگەیە بریتین لەوانەی نیعمەتی خودایـان بەسەردا دابارێوە و گوێ نادەن بە پەرگرتنی شکستخواردووان لە ڕێگەکە، ئەوان کـەم نرخن با ژمارەیان زۆرتـر بێـت، وەك هەنـدێ لـە پێشـین دەڵـێن ((دەسـت بـە ڕێگـەی

www.iqra.ahlamontada.com

حەقەوە بگرەوە و کەمی شوێنکەوتووانی تووشی نامۆبوونت نەکات، ئاگاداری ڕێگەی بەتاڵ بە و فریونەخۆیت بە ژمارە زۆری تیاچووەکانی سەر ئەو ڕێگەیە))، هەرکات هەستت بە تەنهایی و نامۆبوون کرد تەماشای هاودەمی پێشتر بکە و هەوڵبدە پێیان بگەیت، چاوداخە لە خەڵکانی تر جگە لەوان، ئەوانە هیچ سوودێکت لای خودا پێناگەیەنن، گەر لەسەر ڕێگەی ڕۆیشتنت بەرەو خودا هاواریان لێکردی لا مەکەرەوە بە لایاندا، هەرکات لات کردەوە بە لایاندا پەلکێشت دەکەن و بەدبەختت دەکەن.

دوو نموونەت بۆ دەهێنمەوە با جێگەی بایەخی تۆ بن.

نموونەی یەکەم: پیاوێك لە ماڵەوە دەرچوو بۆ نوێژکردن، تەنها بۆ ئەو کارە چووبوویەوە دەرەوە، لەسەر ڕێگەکەی شەیتانێك لە شەیتانەکانی مرۆڤ هاتە بەردەمی، چەند قسەیەکی ئازاربەخشی پێوت، ئەویش وەستا و وەڵامی دایەوە و هەڵشاخان بە یەکتردا، لەوانەیە شەیتانە مرۆییەکە بەهێزتر بوویێت لە ئەو، بۆیە زاڵ بوو بەسەریدا و بەزاندی، چۆن؟ ڕێگەی لێ گرت تا نەگاتە مزگەوت، لەوانەیە پیاوەکە لە شەیتانە مرۆییەکە بەهێزتر بووبێت، بەڵام بەهۆی خەریکبوونی بە شەیتانەکەوە ڕیزی یەکەمی نوێژکردن و گەیشتنی تەواو بە نوێژی جەماعەتی لەدەست چوو، گەر لا بەلای شەیتانەکەدا بکاتەوە ورە بە شەیتانەکە دەدات بۆ پەلامار و زاڵبوون بەسەریدا، لەوانەیە ویست و لێبڕانی پیاوەکە خاوبێتەوە بۆ نوێژەکەی گەر مەعریفە و زانستی بە شەیتانەکە هەبێت، لە هەوڵی گەیشتنە جەماعەت بەئەندازەی لاکردنەوەی بیر و زەینی بەلایدا سارد دەبێتەوە، گەر پشتی تێکرد و تەنها بەو کارەوە خەریك بوو دەیەوێت ئەنجامی بدات، و ترسا نوێژەکەی لەدەست بچێت، یان کاتەکەی بڕوات، ئەوا دوژمنەکەی ئەو شتەی دەیەوێت دەستی ناکەوێت.

نموونەی دووەم: ئاسك لە سەگ خێراتر دەڕوات، بەڵام کاتێك هەستی بە دوژمنەکەی کرد لا بەلایدا دەکاتەوە، ئەمەش دەبێتە هۆی خاوبوونەوەی ڕاکردنەکەی، بۆیە سەگەکە دەیگاتێ و دەیخوات.

مەبەست لە باسکردنی ئەو هاودەمە لابردنی نامۆبوونی تەنهاکەوتنە و هانی ڕۆیشتنی بەردەوام و سووربوون و خۆهەڵکردن بۆ ئەو ڕۆیشتنە تاکو پێیان بگاتەوە.

ئەمە یەکێکە لە سوودەکانی دوعای قنوت ((أللهم اهدني فيمن هديت))، واتە بمخە ناو ئەو دەستەیەوە و بمکە بە هاودەمیان و لەگەڵیان بم.

www.iqra.ahlamontada.com

سوودی دووەم: بریتییە لە تەوەسول كردن بۆ لای خودا بە نیعمەتەكانی ئەو-سبحانه- هەروەها بە چاكەكانی لەگەڵ ئەوانەی نیعمەتی هیدایەتی پێ بەخشیون، واتە نیعمەتی هیدایەتت داوە بەوانەی كە هیدایەت دان، ئەمەش نیعمەتێكە لە تۆوە، لەو نیعمەتە بەشم بدە، بمكە بە یەكێك لەوانەی نیعمەتت بەسەردا باراندن، واتە تەوەسولكردن بە چاكەی خودا بۆ لای خودا.

سوودی سێیەم: وەك چۆن داواكارێك بە كەسێكی بەخشندە دەڵێت: خێرم پێ بكە لە ریزی ئەوانەی خێرت پێ كردوون، فێرم بكە لە ریزی ئەوانەی فێرت كردوون، چاكەم لەگەڵ بكە لەریزی ئەوانەی چاكەی خۆت دەیانگرێتەوە.

۞ بە ناوە جوانەكانی خودا و بەندایەتی كردنی تەوەسول دەكەین

لەبەر ئەوەی داوای هیدایەت لە خودا مەزنترین داوایە و گەیشتن پێی بەنرخترین بەخششە: بۆیە خودا بەندەكانی بە چۆنێتی داواكردنەكە فێر كردووە، فەرمانی پێداون لەبەردەمیدا ستایشی خودا بكەن و پیایدا هەڵبدەن و بەگەورە و شكۆمەند رایبگرن، پاشان ناوهێنانی بەندایەتی و یەكتاپەرستییان، ئەم دوانە دوو وەسیلەن بۆ گەیشتنە داواكانیان: بە ناو و سیفەتاكانی خودا تەوەسول بكە (الحمد لله رب العالمين، الرحمن الرحيم، مالك يوم الدين)، هەروەها بە بەندایەتیت بۆ خودا تەوەسول بكە (إياك نعبد وإياك نستعين)، ئەم دوو وەسیلەیە داوا لەگەڵیان ناگەڕێتەوە، ئەوەی پاڵپشتی ئەم دوو وەسیلە ئامارەبۆكراوە دەكات ئەو دوو فەرموودەیە كە ئیبن حەبان لە سەحیحەكەیدا و هەروەها ئیمام ئەحمەد و ترمذي دەربارەی"الإسم الأعظم" ریوایەتیان كردووە.

یەكێكیان: ((حديث عبدالله بن بريدة عن أبيه قال: سمع النبي(ﷺ) رجلا يدعو، ويقول: اللهم إني أسألك بأني أشهد أنك الله الذي لا إله إلا أنت، الأحد الصمد، الذي لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا أحد. فقال: والذي نفسي بيده، لقد سأل الله باسمه الأعظم، الذي إذا دعي به أجاب و إذا سأل به أعطى)) ئیمامی "ترمذي" دەفەرموێت: فەرموودەیەكی سەحیحە.

ئەم دوعایە تەوەسولە بە خودا بەیەكتاپەرستی خودا، شایەتیدانی داواكەرە بە تاك و تەنهایی خودا، جێگیركردنی سیفەتەكانی خودایە بە ئامارەی ناوی "الصمد" ئەم ناوە

www.iqra.ahlamontada.com

وەك ئیبن عەباس لەسەر ماناكەی دەفەرموێت: ((ئەو زانایەی كە زانستەكەی كامڵ بووە، ئەو بەدەسەڵاتەی كە دەسەڵاتەكەی كامڵ بووە))، لە ڕیوایەتێكی تردا لە ئیبن عەباسەوە ((ئەو سەردارەی كە هەرچی جۆری سەردارییە تیایدا گەیشتۆتە كەماڵ))، ئەبو وائیل دەڵێت ((ئەو سەردارەی كە سەرداریكردنەكەی ناكۆتایە))، سەعیدی كوڕی جوبەیر دەفەرموێت ((ئەو كەسەی لە هەرچی سیفات و كردار و گوفتاردا گەیشتۆتە كەماڵ))، هەروەها بە نەرێكردنی لێكچواندن (التشبیه) و نموونانـدن (التمثیل)ی ناو و سیفەتەكانی خودای موتەعال بە وتنی (ولم یكن له كفوا أحد)-هاوشان و هاوتا و هاوشێوەی بۆ نییە، ئەمەش بریتییە لە وەرگێڕان و نمایش كردنی باوەڕی ئەهلی سوننەت، سەرئەنجام تەوەسولكردن بە ئیمان -بە هەموو ئەوانەی ئاماژەیان پێدرا و شایەتیدان پێیان- بریتییە لە ناوی مەزنی خودای موتەعال (الإسم الأعظم).

فەرموودەی دووەمیان: ((حدیث أنس: أن رسول الله (ﷺ) سمع رجلا یدعو: أللهم إني نسألك بأن لك الحمد، لا إله إلا أنت، المنان، بدیع السموات و الأرض، ذا الجلال و الإكرام، یاحي یا قیوم، فقال: لقد سأل الله باسمه الأعظم)) ئەمەش تەوەسولە بە ناو و سیفەتەكانی خودای موتەعال.

سورەتی "الفاتحة" دوو جۆر تەوەسولی لەخۆ گرتووە، ئەو دوانەش: تەوەسول بە حەمد و سەنای خودا و شكۆمەند كردنی، لەگەڵ تەوەسول بۆ لای خودا بە بەندایەتی كردنی و یەكتاپەرستی، دواتر و دوای ئەو دوو وەسیلەیە داوای گرنگترین داوا و باشترین ویستراو دەكرێت كە بریتییە لە هیدایەت.

هاوشێوەی ئەمە، داواكەی پێغەمبەرە(ﷺ) كاتێك لە شەودا بۆ نوێژ هەڵدەستا و لە خودا داوای دەكرد، ئیمامی بوخاری لە سەحیحەكەیدا لە ئیبن عەباسەوە ڕیوایەتی كردووە ((أللهم لك الحمد، أنت نور السموات والأرض و من فیهن، و لك الحمد أنت الحق، ووعدك الحق، ولقاؤك حق، والجنة حق، والنار حق، والنبیون حق، والساعة حق، ومحمد حق، أللهم لك أسلمت وبك آمنت، وعلیك توكلت، وإلیك أنبت، وبك خاصمت، وإلیك حاكمت، فاغفر لي ما قدمت و ما أخرت وما أسررت و ما أعلنت، أنت إلهي لا إله إلا أنت))
لێرەدا باسی تەوەسول دەكات بە حەمد و سەنا لەسەری و بەندایەتی و ملكەچی بۆی، پاشان داوای لێخۆشبوون (المغفرة)ی لێكرد.

www.iqra.ahlamontada.com

سورەتی "الفاتحة" والآكەری دەرگای یەكتاپەرستی

سوورەتی "الفاتحة" هەر سێ جۆرە یەكتاپەرستییەكە لەخۆ دەگرێت، كە هەرچی پێغەمبەرانە —علیهم الصلاة والسلام— لەسەری كۆكن.

یەكتاپەرستی دوو جۆرە: **جۆرێكیان** لە "زانست و باوەڕ" (**العلم و الإعتقاد**)دایە، **جۆرێكی تریان** لە "ویست مەبەست" (**الإرادة والقصد**)دایە، بە یەكەمیان دەوترێت: یەكتاپەرستی زانستی، بە دووەمیشیان دەوترێت: یەكتاپەرستی ویست و مەرام و مەبەست، ئەمەش بەهۆی وابەستەبوونی یەكەمیان بە "هەواڵ و مەعریفە"وە و دووەمیان بە "مەبەست و ویست"ەوە. ئەمەی دووەمیان دیسان دوو جۆرە: **یەكتاپەرستی لە پەروەردگاری خودادا (توحید في الربوبیة) لەگەڵ یەكتاپەرستی لە خوایەتی خودادا (توحید في الإلهیة)، ئەمە سێ جۆر لە یەكتاپەرستی.**

یەكتاپەرستی زانست: خولگەكەی بەدەوری جێگیركردنی سیفاتی كەماڵدا دەسوڕێتەوە، هەروەها نەرێكردنی چوواندن و نموونادن (التشبیه والتمثیل) و پاكڕاگرتنی خودا لە نەنگی و ناتەواوی، دوو شت بە پوختی و بە دووروودرێژی ئاماژە بەم جۆرەیان دەكەن:

پوختەكەیان: بریتییە لە جێگیركردنی ستایش"حمد" بۆ خودا—سبحانه—، دووروودرێژەكەش: بریتییە لە باسكردنی سیفەتی خوایەتی و پەروەردگاریی و بەزەیی و موڵك، ئەم چوار سیفەتە دەبنە خولگەی هەموو ناو و سیفەتەكانی خودای موتەعال.

لەئامێزگرتنی ستایش (حمد) بۆ ئەم جۆرەیان (یەكتاپەرستی زانست): ستایش مەدح و پیاهەڵدانی كەسی ستایشكراو (محمود) بە سیفاتی كەماڵ و جوانی و شكۆمەندی لەخۆ دەگرێت، لەگەڵ خۆشویستن و ڕازیبوون لێی و ملكەچ بوون بۆی، كەسێك نابێت بە ستایشكەر (حامد) گەر نەرێی سیفەتێكی ستایشكراو (محمود)ەكە بكات، یاخود پشت لە خۆشویستنی بكات و بۆی ملكەچ نەبێت، تا سیفاتی كەماڵی ستایشكراوەكە زۆرتربێت ستایشكردنەكەی تەواوتر دەبێت، تا سیفاتی كەماڵی كەمتر بێت ستایشكردنەكەی كەمتر دەبێت، بۆیە هەرچی ستایشە بۆ خودایە (الحمد لله) ستایشێك كە جگە لە خودا كەس ناتوانێت ئاماری بكات بەهۆی كەماڵ و زۆری سیفەتەكانییەوە، لەم پێناوەدایە هیچ یەكێك لە دروستكراوەكانی ناتوانن ئاماری ستایشی خودا بكەن، ئەمەش بەهۆی بوونی سیفاتی

www.iqra.ahlamontada.com

کەماڵ و جوانیی و شکۆمەندییەوە کە جگە لەخۆی –سبحانە– کەس ناتوانێت بیانژمێرێت، خۆیە خودای موتەعال زەمی خواوەندەکانی بێباوەڕان دەکات و نەنگیان –بە دارنینی سیفاتی کەماڵ لێیان– دەداتە پاڵ، عەیبداریان دەکات بەوەی نابیستن و نابینن، ئاخافتن ناکەن و ناتوانن هیدایەت بدەن، سوود و زیان نابەخشن، ئەمە سیفەتی خوای جەهمی"یەکانە کە بتەکانی پێ عەیبدار کرا، سیفەتی بتەکانیان دایە پاڵ خودا، پاکی و بەرزی و شکۆمەندی بۆ خودا لەوەی ستەمکاران و ملپێچیکەران لەسەر ئەو دەیڵێن، خودا لە ئیبراهیمەوە –دۆستی خۆی(خلیل الله)– لە بەڵگە هێنانەوە بۆ باوکی دەگێڕێتەوە ﴿يَٰٓأَبَتِ لِمَ تَعۡبُدُ مَا لَا يَسۡمَعُ وَلَا يُبۡصِرُ وَلَا يُغۡنِي عَنكَ شَيۡـٔٗا ٤٢﴾ مریم:٤٢، گەر خودای ئیبراهیم بەو سیفەت و شێوە بووایە، ئازەر پێی دەوت: تۆش خوداکەت وەك خوداکەی منە، چۆن ئەوەی من بە خراپ دەزانی و داوام لێدەکەی نەیپەرستم؟ بەڵام لەگەڵ هاوەڵدانانی بۆ خودا ئازەر لە جەهمییەکان زیاتر خودای دەناسی، هەر بەو جۆرە بێباوەڕانی قورەیش لەگەڵ هاوەڵدانانیان بۆ خودا دانیان دەنا بە سیفاتی دروستکەر و بالابوونی ئەو لە دروستکراوەکانی، خودا دەفەرموێ ﴿وَٱتَّخَذَ قَوۡمُ مُوسَىٰ مِنۢ بَعۡدِهِۦ مِنۡ حُلِيِّهِمۡ عِجۡلٗا جَسَدٗا لَّهُۥ خُوَارٌۚ أَلَمۡ يَرَوۡاْ أَنَّهُۥ لَا يُكَلِّمُهُمۡ وَلَا يَهۡدِيهِمۡ سَبِيلًاۘ ٱتَّخَذُوهُ وَكَانُواْ ظَٰلِمِينَ ١٤٨﴾ الأعراف: ١٤٨، گەر خودای بوونەوەر –سبحانە– بەو جۆرە بوایە ئەوا ڕەخنەیان لێ نەدەگیرا، ئاماژەکردن بە پووچیی خوایەتی ئەو پەرستراوە نەدەکرا.

گەر بوترێت: خودای موتەعال ئاخافتن لەگەڵ بەندەکانیدا ناکات.

دەوترێت: با، خودا ئاخافتنی لەگەڵ کردوون، هەندێکیان لە پشتی پەردەوە لەوەوە بۆ خودا و بەبێ هۆکار وەك موسا(عليه السلام)، هەیانە لەسەر زمانی فریشتەیەکی نێرراو، وەك پێغەمبەران، مرۆڤەکانی تر لەسەر زمانی پێغەمبەرانەوە ئاخافتنیان لەگەڵ خودا کردووە، کەلامی خۆی بۆ دابەزاندوون کە پێغەمبەران رایانگەیاندووە.

پێیان وتن: ئەمە ئەو کەلامەی خودایە کە ئاخافتنی پێکردووە و فەرمانمان پێکراوە بە نێوەی بگەیەنین، لێرەدا پێشینان دەڵێن: هەرکەس باوەڕی بەوە نەبێت کە خوا قسەکەر (متكلم)ە ئەوا باوەڕی بە پەیامی سەرجەم پێغەمبەران نییە، چونکە حەقیقەتی ئەو پەیامانە گەیاندنی کەلامی خودا بووە کە ئاخافتنی پێکردووە لەگەڵ بەندەکانیدا، ئەگەر

www.iqra.ahlamontada.com

نەرێی کەلامی بکرێت ئەوا نەرێی پەیامی دەکرێت، خودا لە سورەتی "طـه" لەسەر "السامري" دەفەرموێت ﴿فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَٰذَا إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾﴾ طـه: ٨٨ – ٨٩، گێڕانەوەی وتە (رجع القول) بریتییە لە ئاخافتن کردن، هەروەها دەفەرموێت ﴿وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَىٰ مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُّ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ ۖ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَن يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ ۙ وَهُوَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾﴾ النحل: ٧٦، نەرێکردنی سیفەتی کەلامی کرد بە پووچی خواوەندیی، ئەمەش کارێکی زانراوە بە فیترەت و ژیری تەندروست و کتێبە ئاسمانییەکان: کەسی بێبەش لە سیفاتی کەماڵ نابێت بکرێت بە خودا و هەڵسوڕێنەر و پەروەردگار، بەڵکو ئەو کەسە زەمکراو و نەنگ و ناتەواوە، نە لە سەرەتا و یەکەمجارەوە، نە لە کۆتایی و دواجارەوە ستایشی بۆ نییە، ستایشی یەکەمجار و دواجار تەنها بۆ کەسێکە سیفاتی کەماڵ و جوانی و شکۆمەندی هەبێت کە لەو پێناوەدا شایستەی ستایشکردنە، بەو مەبەستە بووە پێشینان کتێبەکانیان –کە لەسەر سوننە دایان ناوە، یان لەسەر جێگیرکردنی سیفاتی پەروەردگار و بەرز و بڵندی لە دروستکراوەکانی، یان ئاخافتن کردنی خودا– ناوی "یەکتاپەرستی"یان لێناوە، چونکە نەرێکردنی یەکتاپەرستی و بێباوەڕی پێی، بێباوەڕییە بە دروستکەر (الصانع)، یەکتاپەرستی خودا بریتییە لە: جێگیرکردنی سیفاتی کەماڵی و پاکڕاگرتنی لە چوواندن و ناتەواوی، پەکخەران (المعطلة) نەرێ کردنی سیفات و پەکخستنی دروستکەر لەو سیفەتانە بە یەکتاپەرستی ناو دەبەن، بە چوواندن و بەرجەستەکردن و نموونادن (التشبیه، التجسیم، التمثیل) ئەو سیفەتانە بۆ خودا جێگیر دەکەن، بە ناوی حەق ناویان لە باتڵ نا بۆ پێدانی ڕەواج و رووکەش کردنی، بە ناوی باتڵیش ناوی حەقیان ناوە تاکو خەڵکی لە حەق دووربخەنەوە، زۆربەی خەڵکی رەخنەی رەخنەگرانەیان نییە ﴿مَن يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۖ وَمَن يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُّرْشِدًا ﴿١٧﴾﴾ الكهف: ١٧، ستایشکراو لەسەر نەبوونی سیفات و بێدەنگی و نەبوونی کەلام ستایش ناکرێت، مەگەر نەرێی نەنگی و ناتەواوی لێ بکرێت و سیفەتی پێچەوانەی ئەو سیفاتی نەنگی و ناتەواوییە لەخۆ بگرێت لە کەماڵە جێگیرکراوەکان، ئەگینا دارنینی سیفەتە ناباشەکان لە خودا هیچ ستایش و پیاهەڵدان و کەماڵێکی بۆ خودا تێدا نییە.

ستایشی خودا بۆ خۆی لەسەر نەبوونی کوڕ: سەرداری و دەوڵەمەندی و خاوەن موڵکی و ملکەچبوونی هەموو شتێك بۆ خودا لەئامێز دەگرێت، هەبوونی کوڕ نەرێی

www.iqra.ahlamontada.com

هەموو ئەوانە دەكات ﴿ وَقُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٌ فِى ٱلْمُلْكِ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ وَلِىٌّ مِّنَ ٱلذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًۢا ﴿١١١﴾ ﴾ الإسراء: ١١١.

ستایش كردنی خۆی -سبحانه- لەسەر نەبوونی هاوەڵ تاك و تەنهایی ئەو لە پەروەردگاری و خوایەتی لەخۆ دەگرێت، هەروەها یەكتایی لە سیفاتی كەماڵ لەئامێز دەگرێت كە وەسفی كەسی تری پێناكرێت، چونكە كەسەكە دەبێتە هاوەڵی خودا، گەر سیفاتی كەماڵی خودا نەریّ بكرێت ئەو كات بوونەكانی تر لە بوونی خودا كامڵترن، چونكە ئەوەی لە بووندایە كامڵترە لەوەی لە نەبووندایە، بۆیە خودا -سبحانه- بە نەبوون (عدم)ی سیفات ستایشی خۆی ناكات، مەگەر ئەو نەبوونە جێگیربوونی كەماڵ لەخۆبگرێت، وەك ئەو ستایش كردنەی خۆ كە ئەو -سبحانه- كەسێكە نامرێت ﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْحَىِّ ٱلَّذِى لَا يَمُوتُ ﴿٥٨﴾ ﴾ الفرقان: ٥٨، ئەم نەرێكردنە لەئامێزگرتنی ژیانە بۆ خودا، ستایشی خۆی كردووە بەوەی وەنەوز و خەو نایباتەوە ﴿ لَا تَأْخُذُهُۥ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ﴾ البقرة: ٢٥٥، ئەمەش كەماڵی راوەستاوی و راگیری (قیومیة)ی خودای تێدایە، ستایش كردنی خۆ بەوەی گەردیلەیەك لە زەوی یان لە ئاسمان، گەورەتر و بچووكتر لە گەردیلەی لێ بزر نابێت ﴿ وَمَا يَعْزُبُ عَن رَّبِّكَ مِن مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَلَآ أَصْغَرَ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْبَرَ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٦١﴾ ﴾ یونس: ٦١، ئەمەش كەماڵی زانست و ئابلۆقەدان لەخۆ دەگرێت، ستایشی خۆ بەوەی ستەم لە كەس ناكات كەماڵی دادپەروەری و چاكە لەخۆ دەگرێت ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ﴾النساء: ٤٠، ستایشی خۆ بەوەی بینین پەیی پیّ نابات ﴿ لَّا تُدْرِكُهُ ٱلْأَبْصَٰرُ ﴾ الأنعام: ١٠٣، ئەمەش بۆ كەماڵی مەزنی و شكۆمەندی خودا دەگەڕێتەوە كە نابینرێت و پەی پیّ نابرێت، هەر بەو جۆرە دەزانێت و هیچ زانست و زانینێك ئابلۆقەی خودای پیّ نادرێت، تەنها نەرێی بینین مانای كەماڵ ناگەیەنێت، چونكە نەبوون (عدم)یش نابینرێت، لە نەبینراوی شتێك بە تەنها هەرگیز كەماڵی تێدا نییە، بەڵكو كاتێك كەماڵی تێدایە نە ببینرێت و نە پەی پیّ ببرێت، بەهۆی مەزنی لە خودی خۆیدا و باڵابوونی لەوەی دروستكراو پەی پیّ ببات، هەر بەو جۆرە ستایش كردنی خۆ بە نەبوونی بێئاگایی و لەبیرچوون، بۆ كەماڵی زانستی خودا دەگەڕێتەوە.

هەرچی نەرێیە لە قورئاندا كە خودا ستایشی خۆی پیّ كردووە بۆ جێگیركردنی دژەكانی ئەو نەرێكراوانەیە و بۆ لە ئامێزگرتنی كەماڵی جێگیركردنی دژەكانە. ئەوەت

www.iqra.ahlamontada.com

زانی کە حەقیقەتی ستایش بەدوای جێگیرکردنی سیفاتی کەماڵدا دێت، نەرێکردنی سیفەتەکانی کەماڵ نەرێکردنی ستایشی خودایە، نەرێکردنی "ستایش"یش بەدوایدا دژی ستایش جێگیر دەکات.

۞ مانای ناوە جوانەکان نەرێ ناکەین

ئەمە بەڵگەیە لەسەر یەکتایی ناو و سیفەتەکانی خودا.

ئاماژەی پێنج ناوەکە لەسەر یەکتایی ناو و سیفاتی خودا کە (الله، والرب، والرحمن، والرحيم، والملك) لەسەر دوو بنچینە بونیادنراون:

یەکەمیان: ناوی "الرب" تبارك و تعالى ئاماژەیە لەسەر سیفاتی کەماڵی خودا، ئەو ناوە لە سیفات داتاشراوە، بۆیە هەم ناوە و هەم وەسفە، بەوەش بووە بە ناوی باش و جوان (الحسنى)، گەر وشەگەلێك بوونایە مانایان تێدا نەبووایە باش و جوان (حسنى) نەدەبوون و ئاماژەشیان بە مەدح و کەماڵ نەدەکرد، ئەوکات دانانی ناوی تۆڵەسەندنەوە (الإنتقام) و تووڕەیی (الغضب) لە جێگەی شوێنی بەزەیی (الرحمة) و چاکە (الإحسان) وەك یەك وابوون و بەپێچەوانەشەوە، ئەو کاتە دەوترا **(أللهم إني ظلمت نفسي فاغفر لي إنك أنت المنتقم، واللهم أعطني فإنك أنت الضار المانع)**، هەر بەو جۆرە.

نەرێکردنی مانای ناوە جوانەکانی خودا گەورەترین لادانە تیایاندا، خوا دەفەرموێت ﴿وَذَرُوا۟ ٱلَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِىٓ أَسْمَٰٓئِهِۦ ۚ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ﴾ الأعراف: ١٨٠، هەروەها لەبەر ئەوەی گەر ئەو ناوانە ئاماژەیان بە مانا و وەسف نەکردبایە دروست نەبوو هەواڵی لەمەڕ چاوگەکانیان بدابایە و خۆی پێ وەسف بکردبایە، بەڵام خودا هەواڵی داوە دەربارەی خۆی بە چاوگەکانی ئەو ناوانە، خۆی و پێغەمبەرەکەی جێگیری کردوون، وەك ﴿إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلْقُوَّةِ ٱلْمَتِينُ﴾ الذاريات: ٥٨، زانرا کە "القوي" لە ناوە جوانەکانی خودایە، ماناکەی وەسفکراو بە هێز (الموصوف بالقوة)، هەروەها ﴿فَلِلَّهِ ٱلْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾ فاطر: ١٠، عەزیز کەسێکە عیززەتی هەبێت، گەر جێگیرکردنی هێز و عیززەت نەبوایە بۆ خودا ناوی بەهێز و عەزیزی لێ نەدەنرا، بە هەمان شێوە ئایەتەکانی ﴿أَنزَلَهُۥ بِعِلْمِهِۦ﴾ النساء: ١٦٦ ﴿أَنَّمَآ أُنزِلَ بِعِلْمِ ٱللَّهِ﴾ هود: ١٤.

لە فەرموودەی سەحیحدا لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) **((إن الله لا ينام، ولا ينبغي له أن ينام، يخفض القسط و يرفعه، يرفع إليه عمل الليل قبل النهار، وعمل النهار قبل الليل، حجابه**

www.iqra.ahlamontada.com

النور، لو كشفه لأحرقت سبحات وجهه ماانتهى إليه بصره من خلقه))، فەرموودەكە ئەو چاوگەی جێگیركرد (بصر) كە ناوی "البصير"ی لێداتاشراوە.

لە سەحیحی بوخاریدا لە عائشەوە-خوای لێ رازی بێت- ((الحمد لله الذي وسع سمعه الأصوات))

لە سەحیحدا فەرموودەی ئیستیخارە ((اللهم إني أستخيرك بعلمك، وأستقدرك بقدرتك)) ئەو "قادر"-باڵادەستە بەهۆی "قدرة"ەوە.

خودای موتەعال بە موسا پێغەمبەر دەفەرموێت ﴿إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي﴾ الأعراف: ١٤٤، ئەو-سبحانه- قسەكەر (متكلم)ە بە "كەلام".

خودا مەزن"العظيم"ە، چونكە مەزنیی"العظمة"ی هەیە، لە فەرموودەی سەحیحدا لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) ((يقول الله تعالى: العظمة إزاري، والكبرياء ردائي))، ئەو حەكیمە چونكە خاوەنی حوكمە ﴿فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ﴾ غافر: ١٢، موسڵمانان كۆ دەنگن لەسەر ئەوەی ئەگەر كەسێك بە ژیانی خودا، یان بیستنی، یان بینینی، یان هێزی، یان عیززەتی، یان مەزنی سوێند بخوات سوێنەكەی دروستە و جێگیربووە و لەبارێكدا سوێندەكەی راست نەبێت دەبێت كەفارەتی بدات، چونكە ئەمانە سیفاتی كەماڵی خودان و ناوەكانیان لێوە داتاشراوە.

بیسان: گەر ناوەكانی خودا مانا و سیفاتیان لەئامێز نەگرتبایە گونجاو نەبوون هەواڵ لەمەڕ خودا بدەن بە فرمان(فعل)ەكانیان (واتە بە فرمانە داتاشراوەكان لەو ناوانە)، ئەو كاتە نەدەوترا: خودا دەبیستێ و دەبینێ و دەزانێ و تەقدیر دەكا و دەیەوێ، جێگیركردنی حوكمی سیفەتەكان وابەستەی لقێكە لە جێگیركردنی ناوەكانی، گەر بنچینە و سەرچاوەی سیفەتەكە (واتە ناوەكان) نەرێ كران ئەو كات ناتوانرێت حوكمی سیفەتەكان جێگیر بكرێن.

هەروەها گەر ناوەكانی خاوەن مانا و وەسف نەبوونایە ئەوا ناوی جامد دەبوون وەك ناوە تایبەتەكان (الأعلام) كە دانەنراون بۆ ناولێنراوەكان بەهۆی مانایەكەوە كە پێی هەڵدەستن، بۆیە هەموویان یەكسان دەبوون، جیاوازی لە ئامارژەبۆكراوەكانیاندا نەدەبوو، ئەمەش لوتبەرزییەكی ئاشكرایە و بوختانێكی روونە. ئەو كەسەی مانای ناوی "القدير" دەكات بە مانای ناوی "السميع و البصير" و مانای ناوی "التواب"

www.iqra.ahlamontada.com

دەكات بە مانای ناوی "المنتقم" و مانای ناوی "المعطي" دەكات بە مانای ناوی "المـانع" ئەوە لەڕووی ئەقڵ و زمان و فیترەتەوە لوتبەرزی نوواندووە.

بۆیە نەریّ كردنی مانای ناوەكانی گەورەترین لادانە لە ناوەكان.

۞ پێویستی تێگەیشتن لە پێویستییەكانی سیفاتە

بنچینەی دووەم: هەر ناوێك لە ناوە جوانەكانی خودا-تبارك و تعالى- وەك چۆن ئاماژە بە زات و سیفەت دەكات كە لێی داتاشراوە بە پڕاوپڕی ماناكەی، هەر بەو جۆرە دوو ئاماژەی تر دەگەیەنێت ئەوانەش "لەئامێزگرتن و پێویستبوون"ن، بە لەئامێزگرتن: ئاماژە بە سیفەت دەكات و هەر بەو جۆرە ئاماژە دەدات بە زاتی خودای موتەعال بەبێ سیفەت، هەروەها ئاماژە بە سیفەتێكی تر دەدات بە "پێویستوون". بۆ نموونە ناوی "السميع" ئاماژە بە زات و بیستنی پەروەردگار دەكات بەپڕاوپڕی مانا، هەروەها ئاماژە دەكات بە زات بە تەنها و بە بیستن بەتەنها، دواتر ئاماژە بە ناوی "الحي" و سیفەتی "الحياة" دەدات بە لەئامێزگرتن (چونكە گەر زیندوو نەبێت ناتوانێت ببیستێت)، هەر بەو جۆرە تەواوی ناو و سیفەتەكانی تری خودای موتەعال.

بەڵام خەڵكی لەمەڕ ناسینی "پێویستبوون" و "ناپێویستبوون" ئاستیان جۆراوجۆرە، لێرەوە جیاوازی دەكەوێتە نێوانیانەوە لە زۆرێك لە ناو و سیفات و ئەحكامدا، ئەو كەسەی كە دەزانێت ئەنجامدانی كرداری ئازادانە پێویستیی زیندەگییە، هەروەها بیستن و بینین پێویستیی زیندەگییەكی كامڵە و تەواوی كەماڵاتی تر لە پێویستییەكانی زیندەگییەكی كامڵەوە سەرچاوە دەگرن: ئەوا ئەو كەسە لە ناوی خودا و سیفات و كرداری شتێكی جێگیر كردووە كە هەر كەس ئەو پێویست بوونە نەزانێت و حەقیقەتی زیندەگی و پێویست بوون پەی پێ نەبات نەریی دەكات، هەر بەو جۆرە هەموو سیفەتەكانی تری.

ناوی "العظيم" كۆمەڵێك پێویستبوونی بۆ هەیە كە هەر كەس مەزنی خودا نەناسێت نەرێیان دەكات.

هەروەها ناوی "العلي" و ناوی "الحكيم" و هەموو ناوەكانی تر، لە پێویستییەكانی ناوی "العلي" بوونی بالابوونی ڕەهایە (العلو المطلق) بە هەموو شێوەیەك، ئەو-سبحانه- لە

www.iqra.ahlamontada.com

هەموو رووبەکەوە بالاّبوونی رەهای هەیە: بالاّبوونی قەدەر، بالاّبوونی زالّی، بـالاّبوونی خود، هەر کەس بالاّبوونی رەهای نەریّ کرد ئـەوا پێویستبوونەکانی نـاوی "العلي"ی نەریّ کردووە.

بە هەمان شێوە ناوی "الظاهر" لە پێویستییەکانی: ئەوەیە هیچ شتێك لەسەریەوە نەبێت، وەك لە فەرموودەی سەحیحدا لە پێغەمبەرەوە دەگێڕنەوە ((وأنت الظاهر فليس فوقك شيء))، بەڵکو ئەو–سبحانه– لەسەرو هەموو شتێکەوەیە، هەر کەس نەرێی "سەروو"بوونی خودا بکات ئەوا نەرێی پێویستی نـاوی "الظاهر"ی کردووە، دروست نییە "الظاهر" تـەنها بـریتی بێـت لـە سـەروبوونی قـەدر و گـەورەیی، وەك چـۆن دەوترێت: زێڕ لەسەروو زیوەوەیە، گەوهەر لـە سـەروو شووشـەوەیە.. چونکە ئـەو سەرووبوونەی خودای موتەعاله پەیوەستە بـە دەرکـەوتن (الظهور)ەوە، بـەڵکو بـۆی هەیە سەرخراوەکە(المتوفق) ئاشکراتر بێت لە سەرخەرەکە(الفائق)، دروستیش نییـە تەنها دەرکەوتنی زالّی و داگیرکردن بێـت، بـا خـودا–سبحانه– دەرکـەوتبێت بـە زالّـی (قهر) و سەرکەوتن، لەبەر بەرانبەربوونی ناوەکە بـە نـاوی "الباطن" کـە بریتییـە لـەو کەسەی کەس لە خوار ئەوەوە نییە، وەك چۆن ناوی "الأول" کە کەس لە پێشییەوە نییە بەرانبەرە بە ناوی "الآخر" کە کەس لە دوایەوە نییە.

هەر بەو جۆرە ناوی "الحكيم" لە پێویستییەکانی جێگیرکردنی ئامانجی ستایشکراو و مەبەستدارە بۆ خودا بە کردارەکانی و دانانی شتەکان لە جێگەی خۆیاندا و رووداندیان بە جوانترین شێوە، نەرێکردنی ئەمانە نـەرێکردنی ئـەم نـاوە و پێویستییەکانییەتی، هەر بەو جۆرە تەواوی ناوە جوانەکانی خودا.

❁ ئاماژەی ناوی (الله) بەسەر تەواوی ناوە جوانەکانی خوداوە

کە ئەم دوو بنچینەیە بڕیاریان لەسەر درا و جێگیرکران، ئەوا ناوی "الله" ئاماژەیـە بـۆ تەواوی ناوە جوانەکانی خودا و سیفەتە بەرزەکانی بە سێ ئاماژە، ئەم ناوە ئاماژەیـە بۆ خوایەتی کە جێگیربوونی سیفاتی خوایـەتی لـەئامێز دەگرێـت، لەگـەڵ نـەرێکردنی دژەکانیان (دژی ئەو سیفاتانە) لە خودا.

سیفاتی خوایەتی: بریتین لە سیفاتی کەماڵ، پاك وبێگەردی لە چوواندن و نموونانـدن (التشبيه و المثال) و نەنگی و ناتەواوی، بۆیە خودای موتەعال تـەواوی نـاوە جوانـەکانی

www.iqra.ahlamontada.com

تری دەداتە پاڵ ئەو ناوە، وەك ﴿وَلِلَّهِ ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ﴾ الأعراف: ١٨٠، بۆ"الله" ناوی جوان هەیە، دەوترێت ((الرحمن و الرحیم، والقدوس والسلام، والعزیز و الحکیم)) لە ناوە جوانەکانی ((الله))ن، ناوترێت ((الله)) لە ناوەکانی ((الرحمن))ە، یان لە ناوەکانی ((العزیز))ە، ئیتر بەو جۆرە.

زانرا کە ناوی ((الله)) بۆ مانای تەواوی ناوە جوانەکان پێویستە، ئاماژەیە بۆ سەریان بەگشتی، ناوە جوانەکانیش درێژەپێدان و روونکردنەوەیە بۆ سیفاتی خوایەتی (صفات الإلهیة) کە ناوی ((الله)) لەو سیفاتانە داتاشراوە، ناوی ((الله)) ئاماژەیە بەوەی کە خودا پەرستراوە (معبود) و جێی ئومێد و دڵدە و هەڵهاتنی بەندەکانییەتی بۆ لای، واتە (مألوه)ە، دروستکراوەکان کردوویانە بە "إله" لە خۆشەویستی و بە مەزن زانین و ملکەچی و فەرمانبەردارییەوە، هەروەها هەڵهاتن بۆ لای لە کاتی ترس و پێویستییەکاندا، ئەمەش پێویستیی کەماڵی پەروەردگاری و بەزەیی خودایە کە هەردوو سیفەتەی "موڵك و حەمد" لەئامێز دەگرن، خوایەتی خودا(الحمد لله) و پەروەردگاری خودا(رب العالمین) و بەزەیی خودا(الرحمن الرحیم) و موڵکی خودا(مالك یوم الدین) تەواوی سیفاتی کەماڵیان بەدوادا دێت، چونکە ئەو چوارە جێگیر ناکرێن بۆ کەسێك زیندوو (الحي)، و بیسەر (السمیع) و بینەر (البصیر) و بەتوانا (القادر) و قسەکەر (المتکلم) و بکەر (الفاعل)ی ئەو شتە نەبێت کە دەیەوێت و هەروەها لە کار و فرمانەکانیدا دانا نەبێت.

سیفاتی شکۆمەندی و جوانی (الجلال و الجمال): تایبەتمەندیترین سیفەتن بۆ ناوی ((الله)).

سیفاتی کار و توانین و تەنهابوون بە زیان و قازانج گەیاندن و بەخشین و لێگرتنەوە و جێبەجێ کردنی ویست و کەماڵی دەسەڵات و بەڕێوەبردنی کاروباری دروستکراوەکانی هەموو ئەمانە لە تایبەتمەندی ناوی ((الرب))ن.

سیفاتی چاکە و بەخشندەیی و بەزەیی و بەخشین و میهرەبانی تایبەتمەندی ناوی ((الرحمن))ن، چەند بارەی کردوونەتەوە بۆ جێگیرکردنی وەسفەکە و بەدەستهێنانی کاریگەری و وابەستەبوونی بە وابەستەبوونەکانەوە.

الرحمن: کەسێکە کە بەزەیی (الرحمة) وەسفەکەیەتی. الرحیم: بەبەزەیی بۆ بەندەکانی. بۆیە دەفەرموێت ﴿وَكَانَ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ رَحِيمٗا﴾ الأحزاب: ٤٣، ﴿إِنَّهُۥ بِهِمۡ

www.iqra.ahlamontada.com

﴿رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ التوبة: ١١٧، دەربڕینی "الرحمن بعباده" لە قورئاندا نەهاتووە، هەر بەو جۆرە "الرحمن بالمؤمنین" نەهاتووە، لەگەڵ ئەوەی ناوی "الرحمن" کە لەسەر کێشی (فعلان)ە تەواوی وەسفی بەزەیی (الرحمة) لەخۆ دەگرێت و هەرچی مانای بەزەییە کە خودا پێ وەسف بکرێت لەئامێزیدایە.

- بینی دەڵێن: "غضبان" پڕبوو بە تووڕەیی "غضب"، هەروەها "ندمان و حیران و سکران و لهفان" بۆ کەسێك بەکاردەهێنرێت بەو سیفەتانە پڕبووبێت، چونکە بونیادی کێشی (فعلان) بۆ بەرینی و گرتنەخۆ و گشتگیرییە، بۆیە دەستگرتنی بەسەر عەرشدا چەند جار بەم ناوە (الرحمن) دەردەبڕێت، وەك ﴿عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱسْتَوَىٰ﴾ طه: ٥، هەروەها ﴿ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱلرَّحْمَـٰنُ﴾ الفرقان: ٥٩، خودای موتەعال بە ناوی "الرحمن" بەسەر عەرشەکەی ئیستیوای (الإستواء)ی کردووە، چونکە عەرشی خودا ئابلۆقەی تەواوی دروستکراوەکانی داوە، لەئامێزی گرتوون، بەزەیش ئابلۆقەی دروستکراوەکانی داوە و بەسەریاندا پەخش بووتەوە ﴿وَرَحْمَتِى وَسِعَتْ كُلَّ شَىْءٍ﴾ الأعراف: ١٥٦، دەستی بەسەر فراوانترین دروستکراو (العرش)دا گرتووە بە فروانترین سیفەتی خۆی (الرحمن)، بۆیە بەزەیی خودا هەموو شتێکی گرتووەتەوە، لە فەرموودەی سەحیحدا هاتووە لە ئەبی هورەیرەوە –رضي الله عنه– ((قال: قال رسول الله –صلى الله عليه و سلم–: لما قضى الله الخلق كتب في كتاب، فهو عنده موضوع على العرش، إن رحمتي تغلب غضبي)) لە دەربڕینێکی تردا ((فهو عنده على العرش)).

تێرابمێنە لە تایبەتمەندی ئەو نووسراوە (الکتاب) بە ناوهێنانی بەزەیی (الرحمة)، ئەو کاتە ئەوە لەگەڵ ئایەتی ﴿عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱسْتَوَىٰ﴾ طه: ٥، هەروەها ئایەتی ﴿ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱلرَّحْمَـٰنُ فَسْـَٔلْ بِهِۦ خَبِيرًا﴾ الفرقان: ٥٩، بەراورد پێ بکە دەرگایەکی مەزن بە ناسینی خودا–تبارك و تعالى– بەڕووتدا دەکرێتەوە.

سیفاتی (العدل و القبض و البسط و الخفض و الرفع و العطاء و المنع و الإعزاز و الإذلال و القهر و الحکم و هەتا دوایی..) تایبەتن بە ناوی "الملك"، ئەو سیفەتانەی تایبەت کردووە بە ڕۆژی دوایی و دادگای خودایی، کە پاداشت و سزایە بە دادپەروەرانە، لەبەر تەنهابوون و تایبەت بوونی بە دادگایی کردنی بەندەکانی لەو ڕۆژەدا و لەبەر ئەوەی ڕۆژێکی دروست و ڕەوایە و ئامانجی کۆتاییە و ڕۆژەکانی دونیا قۆناغی گەیشتنن بەو ئامانجە.

www.iqra.ahlamontada.com

۞ مانای پەروەردگار (الرب) و رەحمان (الرحمن)

سەرنجی پەیوەندی بوون و بڕیار (الخلق والأمر) بدە بەو سێ ناوەوە کە بریتین لە (الله، الرب، الرحمن) چۆن دروستکراوەکان و ئەمر و پاداشت و سزایان لێوە پەیدابووە؟ چۆن دروستکراوەکانی کۆکردۆتەوە و بڵاوەی پێکردوون؟ کۆکردنەوە(الجمع) بۆ ئەوە و بڵاوەپێکردن (الفرق)یش هەر بۆ ئەوە.

ناوی پەروەردگار (الرب) کۆکەرەوەی کۆکەرەوەکانی سەرجەم دروستکراوەکانە، ئەو پەروەردگار و دروستکەری هەموو شتێکە، دەسەڵاتی بەسەریاندا هەیە و هیچ شتێك لە دەستی پەروەردگاریی (الربوبية) ئەو دەرناچێت، هەرچی لە ئاسمان و زەویدایە بەندەی ئەون و لەناو لەپی دەستی ئەودان و لەژێر زاڵی(القهر) خودای موتەعالدان، بە سیفەتی پەروەردگاریی (الربوبية) کۆبوونەتەوە و بە سیفەتی خواوەندی (الإلهية) جیابوونەتەوە، تەنها خۆشبەختەکان کردوویانە بە "إله" و ملکەچانە دانیان بەوەدا ناوە کە ئەو "الله"یە و هیچ خودایەکی تر جگە لە ئەو بوونی نییە، بەندایەتی و پشتبەستن بە خودا و هیوا و ترس و خۆشەویستی و ملکەچی و گەڕانەوە و پڕبوون بە خۆشەویستی و ترس و چوونە ژێر باری فەرمانەکان تەنها بۆ خودایە.

لێرەوە خەڵکی جیاوازی کەوتۆتە نێوانیان و بوون بە دوو دەستە: دەستەیەکی هاوەڵدانەر لە دۆزەخدا، لەگەڵ دەستەیەکی یەکتاپەرست لە بەهەشتدا، خواوەندیی (الإلهية) لەیەکتر جیای کردوونەتەوە، وەك چۆن پەروەردگاریی (الربوبية) کۆی کردوونەتەوە.

ئایین و شەرع و ئەمر و نەهی –ڕوواڵەت و ڕاوەستانی– لە سیفەتی خواوەندیی (الإلهية)ن، دروستکردن و هێنانەبوون و کارهەڵسوڕاندن و کارئەنجامدان لە سیفەتی پەروەردگاریی (الربوبية)ن، پاداشتی چاکە و سزادان و بەهەشت و ئاگر لە سیفەتی "الملك"ن، ئەو مەلیکی ڕۆژی دواییە، بە خواوەندی فەرمانی پێکردوون، بە پەروەردگاری یارمەتیداون و کۆمەکی کردوون و هیدایەتی داون و گومڕای کردوون. بە موڵکداری و دادپەروەری پاداشت و سزای بۆ دەرکردوون، هەریەك لەمانە لەوانی تر دانابڕێت.

بەزەیی (الرحمة): بریتییە لە هۆ و دەستپێوەگیراوی نێوان خودا و بەندەکانی، بە "إله"کردنە لە بەندەکانەوە بۆ ئەو–سبحانە–، پەروەردگاریش لە خوداوەوە–سبحانە–

www.iqra.ahlamontada.com

بۆ ئەوان، بەزەیش هۆی گەیاندنە لەنێوان خودا و بەندەکانیدا، بەو بەزەییە پێغەمبەرانی رەوانە کردووە و کتێبەکانی بۆ دابەزاندوون، بەو بەزەییە هیدایەتی داون و بە خانەی پاداشتدا (بەهەشت) نیشتەجێی کردوون، بە بەزەیی رۆزی داون و تەندروستی پێبەخشیون و بەهرەکانی خۆی بەسەردا باراندوون، لەنێوان بەندەکان و خودادا هۆی بەندایەتی هەیە، لەنێوان خودا و بەندەکانیدا هۆی بەزەیی هەیە.

نزیکبوونەوەی پەروەردگاریی لە بەزەیی وەك نزیکبوونەوەی دەست بەسەرداگرتنی عەرش وایە بە بەزەیی، بۆیە ﴿عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱسْتَوَىٰ﴾ پراوپرە لەگەڵ ﴿رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ۝ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ﴾، گشتگیری و فروانی پەروەردگاریی (الربوبیة) –بەجۆرێك هیچ شتێکی لێ دەرنەچێت– داوای گشتگیری و فراوانی بەزەیی دەکات، بەبەزەیی و پەروەردگاریی هەرچی شتە داگیری کردووە، لەگەڵ ئەوەی کە "رب العالمین" ئاماژەی ئەوەی تێدایە کە خودا باڵایە لە دروستکراوەکانی و لە سەروو هەموو شتێکەوە کە روونکردنەوەکەی بە پشتیوانی خودا دواتر دێت.

۞ ستایشکراو (المحمود)

بە ناوهێنانی ئەم ناوانە(الله، رب، الرحمن، الرحیم، الملك) لەدوای "حمد" و بوونی ناوەرۆك و داواکارییەکانی ئەو ناوانە لە "حمد"دا ئاماژە دەکات بەوەی خودا لە "خواوەندی و پەروەردگاری و بەزەیی و موڵکدا "دا ستایشکراوە، خودا(إلـە)یێکی ستایشکراوە، پەروەردگارێکی ستایشکراوە، رەحمانێکی ستایشکراوە، مەلیکێکی ستایشکراوە، بەوەش هەرچی بەشەکانی کەماڵە بۆ خودایە، کەماڵ بە تەنها بۆ ئەوە لەو ناوەدا، کەماڵ لە ناوەکانی تردا، هەروەها کەماڵ لە نزیکبوونەوەی هەر یەکێکیان (ناوێکیان) لەوی تریان.

نموونەی ئەوە: خودا دەفەرموێت ﴿وَٱللَّهُ غَنِىٌّ حَمِيدٌ﴾ التغابن: ٦، ﴿وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ النساء: ٢٦، ﴿وَٱللَّهُ قَدِيرٌ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ الممتحنة: ٧، دەوڵەمەند (غني) سیفەتی کەماڵە، هەر بەو جۆرە ستایش (حمد) سیفەتی کەماڵە، نزیکبوونەوەی دەوڵەمەندی لە ستایش دیسان کەماڵە. زانستی خودا کەماڵە و حیکمەتی خوداش کەماڵە، نزیکبوونەوەی زانست لە حیکمەت دیسان سیفەتی کەماڵە. دەسەڵاتی خودا کەماڵە، لێخۆشبوونی کەماڵە، نزیکبوونەوەی دەسەڵات لە لێخۆشبوون دیسان سیفەتی کەماڵە،

www.iqra.ahlamontada.com

هەر بەو جۆرە لێبوردن لە دوای دەسەڵات ﴿فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا﴾ النساء: ١٤٩، هەر بەو جۆرە نزیکبوونەوەی زانست لە حیلم ﴿وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾ النساء: ١٢.

هەموو ئەوانەی دەسەڵاتیان هەیە نابوورن، هەموو ئەوانەش دەبوورن لە دەسەڵاتەوە نابوورن، هەموو ئەوانەی دەزانن حەلیم نین، هەموو حەلیمێکیش زانا نییە، هیچ شتێك نزیك نەبووتەوە لە شتێکی تر جوانتر بێت لە نزیکبوونەوەی حیلم لە عیلم، هەروەها لە نزیکبوونەوەی لێبووردن لەکاتی دەسەڵاتدا، هەر بەو جۆرە لە نزیکبوونەوەی موڵك لە ستایش (حمد) و لە نزیکبوونەوەی عیززەت لە بەزەیی ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ﴾ الشعراء: ٩، لێرەدا مەسیح(عليه السلام) لەڕۆژی دواییدا بە خودا دەفەرموێت ﴿إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ١١٨﴾ المائدة: ١١٨. ئەم دەربڕینەی مەسیح(عليه السلام) چاکترە لەوەی بڵێت: گەر لێیان دەبووری ئەوە خۆت لێخۆشبوو و خاوەن بەزەیت بە بەندەکانت (وإن تغفر لهم فإنك أنت الغفور رحيم)، لە ئایەتە پیرۆزەکەدا ئەوە دەگەیەنێت: گەر لێیان خۆش ببیت ئەوا لێخۆشبوونەکەت لە عیززەتەوەیە کە کەماڵی دەسەڵاتی خودایە، هەروەها لێخۆشبوونەکەت لە حیکمەتەوەیە کە بریتییە لە کەماڵی زانست (علم)، هەرکەس لە دەستەوسانی و نەتوانین و نەزانینەوە لە تاوانی تاوانبار خۆش ببێت نابێتە "قادر و حکیم و علیم"، بەڵکو ئەو کارەی هیچیتر نییە جگە لە بێتوانایی و دەستەوسانی، تۆ نابووری تا توانای تەواو و زانستی تەواوت نەبێت، هەروەها خاوەنی حیکمەتێك نەبیت کە شتەکانی لە شوێنی خۆی پێ دابنێیت، ئەم دەربڕینەی مەسیح(﴿فَإِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ﴾) لەم جێگەدا جوانتر و کامڵترە لە وتنی ((الغفور الرحيم))، لەم شوێنەدا بەنهێنی ئاماژە بەوە دراوە کە داوای لێخۆشبوونەکە لە کاتی خۆیدا نییە و گوزەری کردووە و تێپەڕیوە، گەر بویتبایە (وإن تغفر لهم فإنك أنت الغفورالرحیم) لەمەدا داوای سۆز و لێخۆشبوونێك بەنهێنی و شاراوەیی بۆ کەسانێك بوونی هەیە کە شایستەی نین، ئەمەش لە پلە و پایەی مەسیح(عليه السلام) بەدوورە، بەتایبەت هەڵوێستەکە هەڵوێستی مەزنی و شکۆ و گەورەیی خودایە، هەڵوێستی تۆڵەیە لەوانەی کوڕیان بۆ خودا بڕیاردا و مەسیحیان کرد بە خودایەك لەخوار خوداوە، بۆیە ناوهێنانی عیززەت و حیکمەت شیاوترە پێی تا ناوهێنانی بەزەیی و لێخۆشبوون، ئەمە بە پێچەوانەی داواکەی

www.iqra.ahlamontada.com

ئیبراهیم (عليه السلام) كە دەفەرموێت ﴿ وَٱجۡنُبۡنِي وَبَنِيَّ أَن نَّعۡبُدَ ٱلۡأَصۡنَامَ ۝٣٥ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضۡلَلۡنَ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلنَّاسِۖ فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُۥ مِنِّيۖ وَمَنۡ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ۝٣٦ ﴾ إبراهيم: ٣٥–٣٦، نەیفەرموو: (فإنك عزيز حكيم)، چونكە هەڵوێستەكە هەڵوێستی داوای بەزەییە و بەنهێنی خوای لێخۆش بوونە لە رێگەی نزاكەیەوە، واتە گەر لێیان خۆش ببیت و رەحمیان پێبكەی بەوەی كۆمەكیان بكەی لە گەڕانەوەی هاوەڵدانان بۆ یەكتاپەرستی، هەروەها گێڕانەوەیان لە یاخیبوونەوە بۆ گوێڕایەڵی خۆت، وەك لە فەرموودەدا هاتووە ((أللهم اغفر لقومي فإنهم لا يعلمون)).

لەمەدا رۆشنترین بەڵگە بوونی هەیە لەسەر ئەوەی كە ناوەكانی خودای موتەعال لە وەسف و ماناگەلێك داتاشراون بە خوداوە راوەستاون، و هەر ناوێك گونجاوە لەگەڵ ئەوەی بۆی باسكراوە و لێی نزیك بووەتەوە لە كردار و بڕیارەكانی، خودا كۆمەك و پەرمەتیدەرە بۆ راستی و دروستی.

❁ ❁ ❁

www.iqra.ahlamontada.com

ئاستەكانی هیدایەت

ئاستەكانی هیدایەتی گشتی و هیدایەتی تایبەت دە ئاستن:

۞ **یەكەمین ئاست:** ئاخافتنی خودایە لەگەڵ بەندەكەیدا لە ئاگاهیدا بەبێ بوونی هۆكار لە نێواندا، بەڵكو راستەوخۆ لە خوداوە بۆ بەندەكەی، ئەمەیان بەرزترین ئاستی هیدایەتە، وەك چۆن خودا ئاخافتنی لەگەڵ موسای كوڕی عمران كرد-**صلوات الله وسلامه عليه و على نبينا**- خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿إِنَّآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ كَمَآ أَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ نُوحٖ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعۡدِهِۦۚ وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ وَيَعۡقُوبَ وَٱلۡأَسۡبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَٰرُونَ وَسُلَيۡمَٰنَۚ وَءَاتَيۡنَا دَاوُۥدَ زَبُورٗا ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلٗا قَدۡ قَصَصۡنَٰهُمۡ عَلَيۡكَ مِن قَبۡلُ وَرُسُلٗا لَّمۡ نَقۡصُصۡهُمۡ عَلَيۡكَۚ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكۡلِيمٗا ﴿١٦٤﴾﴾ النساء: ١٦٣-١٦٤، لە سەرەتای ئایەتەكەوە باسی وەحی خۆی كرد بۆ نوح و ئەو پێغەمبەرانەی بەدوایدا هاتن، پاشان موسای جیاكردەوە بەوەی ئاخافتنی لەگەڵدا كردووە، ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی كە ئاخافتن (تكليم) كە لەگەڵ موسادا كراوە تایبەترە لە وەحی بەگشتی كە لە سەرەتای ئایەتەكەوە ئاماژەی پێدراوە. پاشان ئاخافتنەكەی بە چاوگێكی راستەقینە دووپات كردەوە ئەویش چاوگی فرمانی "كلم"ە كە بریتییە لە "تكليم"، بۆ ئەوەی ئەو وەهمەی پەكخەران و جەهمییەكان و موعتەزیلە و كەسانی تریش بڕەوێنێتەوە كە دەڵێن ئاخافتنەكە بریتی بووە لە ئیلهام، یان ئاماژە (إشارة) یان پێناسە بۆ مانایەكی دەروونی بە شتێك جگە لە ئاخافتن، دووپاتی كردۆتەوە بە چاوگێك (المصدر) كە دەستەبەركردنی حەقیقەت و رەواندنەوەی مەجاز دەگەیەنێت، "الفراء"دەڵێت: "عەرەب هەموو ئەوەی بە مرۆڤ دەگات بە كەلام ناو دەبات بە هەر رێگەیەك گەیشتبێت، بەڵام بە چاوگ دووپاتی ناكاتەوە، كە بە چاوگ دووپاتی كردەوە هیچ مانایەكی تر ناگەیەنێت جگە لە حەقیقەتی ئاخافتن، وەك ویست"الإرادة" دەوترێت فلان "أراد إرادة" مەبەستیان حەقیقەتی ئیرادەیە، هەروەها دەوترێت "أراد الجدار" دیوارەكە دەیەوێت، بەدوایدا ناڵێن "إرادة"، چونكە ویستنەكە مەجازە و حەقیقی نییە" تا ئێرە قسەی "الفراء"بوو. خودای موتەعال دەفەرموێت: ﴿وَلَمَّا جَآءَ مُوسَىٰ لِمِيقَٰتِنَا وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ قَالَ رَبِّ أَرِنِيٓ أَنظُرۡ إِلَيۡكَۚ﴾ الأعراف: ١٤٣، ئەم ئاخافتنە ئەو ئاخافتنەی یەكەم نییە كە

www.iqra.ahlamontada.com

خودا ڕەوانەی کرد بۆ لای فیرعەون، لەم ئاخافتنی دووەمەدا داوای تەماشاکردنی کرد. نەک لە یەکەمیاندا، لەمەیاندا ئەلواحی تەوراتی پێدرا، ئەوەش لە دانانی مەوعیدێکەوە بوو لە خوداوە بۆ ئەو، ئاخافتنی یەکەم لەسەر مەوعیدی نێوانیان ـــەبوو، قورئـان دەفـەرموێ:﴿قَالَ يَـٰمُوسَىٰٓ إِنِّى ٱصْطَفَيْتُكَ عَلَى ٱلنَّاسِ بِرِسَـٰلَـٰتِى وَبِكَلَـٰمِى﴾ الأعراف: ١٤٤، (بكلامي) واتە بە ئاخافتنی من لەگەڵ تۆ، ئەم بۆچوونەش بە گوێەنگی پێشین. خودای موتەعال هەواڵی داوە لە قورئاندا کە بانگی لێکردووە و ئاخافتنی لەگەڵ کردووە (ناداه و ناجاه) ﴿وَنَـٰدَيْنَـٰهُ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ ٱلْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَـٰهُ نَجِيًّا﴾ مريم: ٥٢ بانگلێکردن (ناداه) بۆ دووره ئاخافتن(ناجاه) بۆ نزیکە. لە فەرموودەی تەوږەوی "الإسراء"دا لە بینینی موسا لە ئاسمانی شەشەم یان حەوتەم، بەپێی جیاوازی ڕیوایەتەکە، فەرمووی: ((وذالك بتفضيله بكلام الله))-ئەوەش بە هۆی ئەوەی موسا بە کەلامی خودا فەزڵی پێدرابوو. گەر ئەو ئاخافتنەی لەگەڵ خودا وەک ئەوەی پێغەمبەرانی تر بووایە ئەوا لەم فەرموودەیەدا تایبەت نەدەکرایەوە لەڕووی ماناوە، ئەو کات موسا بە "كليم الرحمن" ناو نەئەبرا ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ ٱللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَآئِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِىَ بِإِذْنِهِۦ مَا يَشَآءُ ۚ إِنَّهُۥ عَلِىٌّ حَكِيمٌ﴾ الشـــــــورى: ٥١، جیاوازی هەیە لە نێوان ئاخافتنی وەحی لەگەڵ ئاخافتن بە ناردنی نێرراوێك، هەروەها ئاخافتن لە پشتی پەردەوە.

✿ **ئاستی دووەم:** ئاستی وەحی تایبەت بە پێغەمبەران بەگشتی ﴿إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ نُوحٍ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعْدِهِۦ﴾ النساء: ١٦٣، هەروەها ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ ٱللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَآئِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِىَ بِإِذْنِهِۦ مَا يَشَآءُ ۚ إِنَّهُۥ عَلِىٌّ حَكِيمٌ﴾ الشورى: ٥١. وەحی لەم ئایەتی دووەمەدا بوو بە بەشێك لە بەشەکانی ئاخافتن(تكليم)، لە ئایەتەکەی سورەتی "النساء"یشدا بوو بە بەشێکی سەرەکی لە دوو بەشی ئاخافتن "تكليم"، ئەمەش لە دوو ڕێگەوە: وەحی بەشی سەرەکی ئاخافتنی تایبەتە کە بەبێ ناوبەند(الواسطة)ە دەگاتە کەسەکە، هەروەها بەشێکیشە لە ئاخافتنی گشتی کە بریتییە لە گەیاندنی مانا لە چەندین ڕێگەوە. وشەی "الوحي" لە زمانەوانیدا بریتییە لە ئاگادارکردنەوە و هۆشدارکردنەوەی خێرا و پەنهان، لەسەر فرمانەکەی دەوترێت: "وحى و أوحى"، "وحى لها القرار فاستقرت"، ئەمەش چەند بەشێکە وەک دواتر باسییان دەکەین.

www.iqra.ahlamontada.com

۞ **ئاستی سێیەم:** ناردنی پەیامبەرێکی فریشتە بۆ لای پێغەمبەرێکی مرۆڤ، ئەو وەحیەی لە خوداوە فەرمانی پێکراوە پێی دەگەیەنێت. ئەم سێ ئاستە تایبەتن بە پێغەمبەران و بەشی کەسی تر جگە لە پێغەمبەرانی پێوە نییە. ئەو پەیامبەرە فریشتەیە هەندێ جار وەك پیاوێك خۆی بۆ پێغەمبەرەکە دەردەخات، بەچاو دەیبینێت و ئاخافتنی لەگەڵ دەکات، هەندێ جاریش لەو شێوەدا دەیبینێت کە فریشتەکەی لەسەر دروستکراوە، هەندێ جار فریشتەکە دەچێتە ناخییەوە، ئەوەندەی پێویست بێت لە وەحی پێی دەگەیەنێت، پاشان لێی جیادەبێتەوە، یان لێی دادەبڕێت، ئەم سێ جۆرە لە وەحی بۆ پێغەمبەری ئێمە کراوە (ﷺ).

۞ **ئاستی چوارەم:** ئاستی رازگر(**محدث**)، ئەم ئاستە لەخوار ئاستی وەحی تایبەتەوەیە و لەخوار پلەی "صدیقین"ەوەیە، وەك چۆن بۆ عومەری کوڕی خەتاب رووی داوە، پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت ((**إنه كان في الأمم قبلكم محدثون، فإن يكن في هذه الأمة فعمر بن الخطاب**))، گوێم لە "**شيخ الإسلام، تقي الدين بن تيمية**"-**رحمه الله**- بوو دەیفەرموو: فەرموودەکە دووپاتی دەکاتەوە و پێداگری دەکات لەسەر ئەوەی کە لە گەلانی پێش ئێمەدا بوونی هەبووە و لەم ئومەتەشدا بەستوویەتەوە بە ئامرازی مەرجی "**إن**"، لەگەڵ ئەوەی ئومەتەکەمان باشترین ئومەتە، بەهۆی ئاتاجی ئومەتانی پێش ئێمە بەو رازگرانە و بێنیازی ئەم ئومەتە لەو جۆرە، ئەمەش بە هۆی کەماڵی پێغەمبەرەکەی و پەیامەکەیەوە، خودا لە دوای پێغەمبەر ئەم ئومەتەی ئاتاج نەکردووە بە بوونی رازگر و ئیلهامبۆکراو و خاوەن کەشف و خەون بینین، ئەم راگرتنە بۆ کەماڵی ئوممەت و بێنیازی دەگەڕێتەوە نەك ناتەواوی. رازگر"**محدث**" کەسێکە لە پەنهان و لەناو دڵیدا شتێك باس دەکات و بەو جۆرە دەردەچێت کە ئەو لە پەنهاندا باسی کردووە. شێخمان(شێخی هەروی) دەفەرموێت: صدیق لە رازگر کاملترە، چونکە بە کەماڵی صدیقییەت و شوێنکەوتنی پێغەمبەر بێنیاز بووە لە رازگری (التحديث) و ئیلهام و پەردە لەسەر لادان (کشف)، ئەو(صدیق) هەموو دڵ و نهێنی و دەرەوە و ناوەوەی رادەستی پێغەمبەر کردووە (ﷺ). دەڵێت: رازگر ئەوەی لەلایەتی دەیخاتەڕوو بەسەر ئەوەی پێغەمبەر هێناویەتی، گەر بەپێی ئەوەی پێغەمبەر بوو قبووڵی دەکات، ئەگەر نە بەرپەرچی دەداتەوە، لێرەوە تێدەگەین ئاستی صدیقییەت باڵاترە لە ئاستی

www.iqra.ahlamontada.com

رازگری. دەڵێت: ئەوەی زۆرێك لە خاوەنی ئەندێشە و نەفامی دەیڵێن ((حدثني قلبي عن ربي))–دڵم لە خوداوە پێی وتم، راستە دڵی پێی وتووە، بەڵام لە كێوە؟ لە شەیتانەكەیەوە، یان لە خوداوە؟ گەر بڵێت ((حدثني قلبي عن ربي)) دڵم لە خوداوە پێی وتم، ئەوا سەنەدی قسەكەی داوەتە پاڵ كەسێك كە نازانرێت پێی وتووە یان نە، ئەمەش دەبێتە درۆ. دەڵێت: رازگری ئوممەت (عومەری كوڕی خەتتاب) ئەو قسەیەی نەكردووە، هیچ رۆژێك لە رۆژان ئەو قسەیەی بە دەمدا نەهاتووە، خودا پاراستوویەتی لەوەی قسەی لەو جۆرە بكات، بەڵكو رۆژێك نووسەرەكەی نووسی (**هذا ما أرى الله أمير المؤمنين، عمر بن الخطاب**)–ئەم نووسینە ئەوەیە خودا نیشانی ئەمیری باوەڕداران، عومەری كوڕی خەتتابی داوە، عومەر فەرمووی: (**لا، امحه، واكتب: هذا ما رأى عمر بن الخطاب، فإن كان صوابا فمن الله، وإن كان خطأ فمن عمر، والله و رسوله منه بريء**) نەخێر، بیسڕەوە، بنووسە: ئەمە ئەوەیە عومەری كوڕی خەتتاب بەڕاستی زانی، گەر راست بێت لە خوداوەیە، گەر هەڵەش بێت لە عومەرەوەیە و خودا و پێغەمبەرەكەی لێی بەرین. لەسەر میراتی بەجێماو (**الكلالة**) دەڵێت: "رای خۆمی لەسەر دەردەبڕم، گەر راست بوو لە خوداوەیە، گەر هەڵەش بوو لە من و شەیتانەوەیە". سەرنجی قسەی ئەم دوو كەسە و ئەم دوو ئاستە و ئەم دوو قسە و ئەم دوو حاڵە بدە، ماف بۆ هەر خاوەن مافێك بگێڕەرەوە، پڕ لە خەوش و پاڵفتە مەكە بە یەك شت.

❁ **ئاستی پێنجەم**: ئاستی تێگەیاندن، خودا دەفەرموێت ﴿ وَدَاوُۥدَ وَسُلَيۡمَٰنَ إِذۡ يَحۡكُمَانِ فِي ٱلۡحَرۡثِ إِذۡ نَفَشَتۡ فِيهِ غَنَمُ ٱلۡقَوۡمِ وَكُنَّا لِحُكۡمِهِمۡ شَٰهِدِينَ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمۡنَٰهَا سُلَيۡمَٰنَۚ وَكُلًّا ءَاتَيۡنَا حُكۡمٗا وَعِلۡمٗاۚ ﴾ الأنبياء: ٧٨–٧٩، باسی ئەو دوو پێغەمبەرە بەڕێزەی كرد، وەسفی هەردووكیانی كرد بە زانست و حیكمەت، سولەیمانی لەم رووداوە دیاریكراوەدا بە تێگەیشتن (**فهم**) تایبەت كردەوە، عەلی كوڕی ئەبی تالب–خوای لێ رازی بێت– پرسیاری لێكرا (("ئایا پێغەمبەر ئێوەی بە شتێك جیا لە خەڵكی تایبەت كردووە؟)) فەرمووی ((نەخێر، سوێند بەو كەسەی تۆو دەڕوێنێ و رۆح بە بەردا دەكات، جگە لە تێگەیشتنێك لە قورئان خودا بە بەندەیەكی بدات و ئەوەی لەم لاپەڕەدایە" ئەوەی لە ناویدا بوو بریتی بوو لە مافی خوێنی كەسی كوژراو و كردنەوەی كۆت و بەندی دیل و نەكوشتنی موسڵمان بە بێباوەڕ))، لە نووسراوەكەی

www.iqra.ahlamontada.com

عومەری كوڕی خەتابدا بۆ ئەبو موسای ئەشعەری –خوایان لێ رازی بێت– ((**والفهم الفهم فيما أدلي إليك**)) تێگەیشتن، تێگەیشتن لەو شتانەی دەخرێتە بەردەمت و رووت تێدەكات. تێگەیشتن نیعمەتێكە خودا بە بەندەكەی دەدات، نورێكە هەڵیدەدات بۆ ناو دڵی، بەهۆیەوە دەزانێت و دەناسێت، پەی بە شتێك دەبات كە جگە لەو كەسی تر پەی پێ نابات، لە دەقێك شتێك تێدەگات جگە لەو كەس ئەو شتە تێنەگەیشتووە، لەگەڵ ئەوەی لە لەبەركردنی دەقەكە و تێگەیشتنی مانا بنچینەیی و سەرەكییەكەدا هەردوو یەكسانن. تێگەیشتن لە خودا و پێغەمبەر ناونیشانی صدیقییەتە، بڵاوكراوەی ویلایەتی پێغەمبەرایەتییە، ئەو جێگەیە ئاستی زانایان تیایدا جۆراوجۆرە، تا هەزاریان بە یەكێك دەژمێررێت، سەرنجی تێگەیشتنی ئیبن عەباس بدە، عمر بە ئامادەبوونی هەندێ لە ئەهلی بەدر و كەسانی تریش دەربارەی (**إذا جاء نصر الله والفتح**) پرسیاری لێ كرد، ئەوەی ئیبن عەباس پێی تایبەت كراوە لە تێگەیشتنی ئایەتەكە، فەرمووی ((ئەوە هەواڵی مردنی پێغەمبەرە لەلای خوداوە–**سبحانه**–)) ئاگاداركردنی پێغەمبەر بە ئامادەبوونی ئەجەلەكەی، عومەر رەزامەندی لەسەر ئەو قسەی ئیبن عەباس دەبڕی، لە كاتێكدا ئەو تێگەیشتنە لە زۆربەی هاوەڵان شاراوە بوو، ئیبن عەباس لەو كاتەدا لە هەموویان گەنجتر بوو. كوێی ئەم سورەتە ئاماژەی تێدایە بە مردنی پێغەمبەر، گەر تێگەیشتنی تایبەت نەبێت؟ ئەم تێگەیشتنە ورد دەبێتەوە تا دەگاتە ئاستێك تێگەیشتنی زۆربەی خەڵكی لێی دەستەوسان دەبێت، لەگەڵ دەقدا ئاتاجی كەسانی تر دەبێت، ناتوانێت بە تەنها دەق لە كەسانی تر بێنیازی بێت، بۆ خاوەن تێگەیشتنە تایبەتەكەش جگە لە دەق ئاتاجی شتێكی تر نابێت.

۞ **ئاستی شەشەم:** ئاستی بەیانی گشتی، بریتییە لە رۆشنكردنەوە و جیاكردنەوەی حەق لە باتڵ بە بەڵگە و شایەتی و را و بۆچوونی گەورە پیاوانی، تا وای لێ دێت بەدڵ ببینرێت، وەك بینینی چاو بۆ شتە بینراوەكان. ئەم ئاستە بریتییە لە بەڵگەی خودا بەسەر دروستكراوەكانییەوە، خودا هیچ كەس سزا نادات تا ئەو بەڵگانەیان پێ نەگات، دەفەرموێ ﴿ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًۢا بَعْدَ إِذْ هَدَىٰهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُم مَّا يَتَّقُونَ ﴾ التوبة: ١١٥، ئەم گومڕابوونە سزای خودایە بۆ ئەوان، كاتێك بۆی رۆشن كردنەوە، بەڵام ئەوەی ئەو–**سبحانه**– بۆی رۆشن كردنەوە وەریان نەگرت و كاریان پێ

www.iqra.ahlamontada.com

نەکرد، بۆیە سزایدان بەوەی گومرایکردن لە وەرگرتنی هیدایەت، خودا هیچ کەسێك گومڕا ناکات دوای ئەم ڕۆشنکردنەوەیە نەبێت، گەر ئەمە بزانیت لە نهێنی قەدەر تێدەگەیت و زۆرێك لە گومان و تەمومژەکان دەڕەوێنەوە، لە حیکمەتی گومڕاکردنی هەندێك لە بەندە گومڕاکانی تێدەگەیت، قورئان بە روونی لە چەند شوێنێکدا ئاماژە بەم بابەتە دەکات، وەك ﴿ فَلَمَّا زَاغُوٓا۟ أَزَاغَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمْ ﴾ الصف: ٥، ﴿ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌۢ بَلْ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ ﴾ النساء: ١٥٥، ئایەتی یەکەمیان بێباوەڕی سەرپێچی و ملنەدانە، دووەمیان بێباوەڕی مۆرکردنە، هەروەها ئایەتی ﴿ وَنُقَلِّبُ أَفْـِٔدَتَهُمْ وَأَبْصَـٰرَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا۟ بِهِۦٓ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِى طُغْيَـٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴾ الأنعام: ١١٠، لەسەر وازهێنان لە باوەڕ بە خودا کاتێك یەقینیان پێی هەبوو، هەروەها چووبوونە بنج و بناوانییەوە خودا سزای ئەوانی دا بە وەرگێڕانی دڵ و هۆشیان. لەم بابەتە بە وردی ڕابمێنە، چونکە بابەتێکی زۆر مەزنە. خوای موتەعال دەفەرموێ ﴿ وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَـٰهُمْ فَٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْعَمَىٰ عَلَى ٱلْهُدَىٰ ﴾ فصلت: ١٧، ئەمە هیدایەتێکە دوای ڕۆشنکردنەوە و روونکردنەوە و ڕێنمایی کردن، ئەمە مەرجە نەك پێویستبوون، چونکە گەر جۆرێکی تر لە هیدایەت بەدوایدا نەیەت ئەوا کەماڵی هیدایەتی لێوە بەدەست نایەت، کە ئەوەش هیدایەتی کۆمەك کردن و ئیلهام کردنە. ئەم ڕۆشنکردنەوە و روونکردنەوەیە(بیان) دوو جۆرە: ڕۆشنکردنەوە بە ئایاتی گوێلێگیراوی خوێنراوە(قورئان)، لەگەڵ ڕۆشنکردنەوە بە ئایاتی بینراوی بەرچاو(گەردوون)، هەردووکیان بەڵگە و نیشانەگەلێکن لەسەر یەکتایی خودا و ناو و سیفات و کەماڵی ئەو، هەروەها ڕاستیی ئەوەی پێغەمبەران دەربارەی خودا ڕایانگەیاندووە ڕادەگەیەنن، بۆیە خودا بەندەکانی بە ئایاتی خوێنراوە بانگ دەکات بۆ بیرکردنەوە لە بەڵگە و نیشانەی بینراو و بەرچاو و هانیان دەدات لە هەردوو جۆرە بەڵگە و نیشانەکان بیربکەنەوە، ئەمە ئەو ڕۆشنکردنەوەیە کە پێغەمبەرانی پێ ڕاوانەکراوە، دوای ئەوان بە زانایان دراوە، لەدوای ئەو ڕۆشنکردنەوەیە خودا هەر کەسی بوێت گومڕای دەکات، دەفەرموێت ﴿ وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِۦ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۖ فَيُضِلُّ ٱللَّهُ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴾ إبراهيم: ٤، پێغەمبەران ڕۆشن دەکەنەوە، خودا خۆیەتی بە عیززەت و دانایی خۆی هەر کەسێکی بوێت گومڕای دەکات، یان هیدایەتی دەدات.

www.iqra.ahlamontada.com

۞ **ئاستی حەوتەم:** رۆشنكردنەوە و روونكردنەوەی تایبەت كە بریتییە لە بەیانی پێویست بۆ هیدایەتی تایبەت، ئەو بەیانەیە كە چاودێری كردن و كۆمەك كردن و هەڵبژاردن لەئامێز دەگرێت، هەروەها بنبڕكردنی هۆكارەكانی رسوایی و سەرشۆڕی و كەرەستەكانی لە دڵی مرۆڤدا، ئەو دڵە هەرگیز هیدایەتی لێ دواناكەوێت، خودا دەفەرموێ ﴿ إِن تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَاهُمْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى مَن يُضِلُّ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴾ النحل: ٣٧، هەروەها دەفەرموێ ﴿ إِنَّكَ لَا تَهْدِى مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ ﴾ القصص: ٥٦، بەیانی یەكەم مەرجە و ئەمەی دووەمیان پێویستە.

۞ **ئاستی هەشتەم:** ئاستی پێبیستن (الإسماع)، خودا دەفەرموێ ﴿ وَلَوْ عَلِمَ ٱللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ ۖ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا۟ وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴾ الأنفال: ٢٣، هەروەها دەفەرموێ ﴿ وَمَا يَسْتَوِى ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا ٱلظُّلُمَٰتُ وَلَا ٱلنُّورُ ﴿٢٠﴾ وَلَا ٱلظِّلُّ وَلَا ٱلْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِى ٱلْأَحْيَآءُ وَلَا ٱلْأَمْوَٰتُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَآءُ ۖ وَمَآ أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِى ٱلْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ إِنْ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴾ فاطر: ١٩-٢٣، ئەم پێبیستنە تایبەترە لە پێبیستنی بەڵگە و پێڕاگەیاندن، ئەو بەڵگەیە بۆیان بەدەست هاتووە و بەهۆیەوە بەڵگە و حوجەیان بەسەردا خوێنراوەتەوە، بەڵام ئەوە هیدایەتێكە بە گوێ دەبیسترێت و ئەمەش هیدایەتێكە بەدڵ دەبیسترێت، قسە وشە و مانای هەیە، بە گوێ و دڵ دەژنەورێت، بیستنی وشەكە بەشی گوێیە، بیستنی راستێتی مانا و مەرامەكەی بەشی دڵە، خودا -سبحانه- نەرێی كردووە بێباوەڕان لە مانا و مەرامی كەلامی ئەو تێبكەن كە بریتییە لە بەشی دڵ و بیستنی وشەی بۆ جێگیركردوون كە بەشی گوێیە، دەفەرموێت ﴿ مَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّن رَّبِّهِم مُّحْدَثٍ إِلَّا ٱسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ ۗ ﴾ الأنبیاء: ٢-٣، ئەم پێبیستنە سوود بە گوێگر ناگەیەنێت جگە لە راستكردنەوەی بەڵگە لەسەری (قیام الحجة)، یان بەباشی تێگەیشتن لێی، مەرامی پێبیستن و بەری ئەو پێبیستنە و مەبەست پێی: بەدەست نایەت لەگەڵ سەرگەرمی و بێئاگایی دڵ و پشتهەڵكردنی، بەڵكو گوێگر دێتە دەرەوە دەڵێت بەو كەسەی كە دڵی ئامادەبووە "ئەوە ئێستا چی وت؟" ﴿ وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰٓ إِذَا خَرَجُوا۟ مِنْ عِندِكَ قَالُوا۟ لِلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ مَاذَا قَالَ ءَانِفًا ۚ ﴾ محمد: ١٦. جیاوازی نێوان ئەم ئاستە و ئاستی تێگەیاندن: ئەم ئاستە بەهۆی گوێوە بەدەست دێت، ئاستی تێگەیاندن (إلهام) گشتگیرترە، لە روویەكەوە ئاستی

www.iqra.ahlamontada.com

پێبیستن تایبەتترە لە ئاستی تێگەیاندن، لەروویەکی ترەوە ئاستی تێگەیاندن تایبەتترە لە ئاستی پێبیستن، ئەمەش گرێ دەدرێت بە مانای ویستراو و پێویستییەکانی و وابەستەکان و ئاماژەکانی. ئاستی پێبیستن خولگەکەی لەسەر گەیاندنی مەبەست و مەرامە بە گوتار بۆ ناو دڵ، لەم بیستنەوە بیستنی قبوڵکردن پەیدا دەبێت. کەوابوو ئەمە سێ ئاستە: بیستنی گوێ، بیستنی دڵ، بیستنی قبووڵ کردن و وەڵامدانەوە.

❁ **ئاستی نۆیەم:** بریتییە لە پلەی ئیلهام، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّىٰهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَىٰهَا﴾ الشمس: ٧ – ٨، پێغەمبەر(ﷺ) بە "الحصين بن منذر الخزاعي" فەرمووی ((قل: أللهم ألهمني رشدي، وقني شر نفسي))–بڵێ: خودا ئیلهامی روشد و کەماڵم بکە و لە شەڕی نەفسم بمپارێزە. ئیلهام گشتگیرترە لە راز (التحديث)، ئیلهام بۆ هەموو باوەڕدارانە بەپێی باوەڕەکەیان، هەموو باوەڕدارێك خودا ئیلهامی روشدی کردووە و بە باوەڕ بۆی بەدەستهاتووە، بەڵام "راز" پێغەمبەر(ﷺ) تیایدا فەرموویەتی ((إن يكن في هذه الأمة أحد فعمر))، واتە لەو رازگرانەیە، کەوابوو راز (التحديث) ئیلهامێکی تایبەتە، بریتییە لە وەحی بۆ کەسانێك کە پێغەمبەر نین، جا یان بۆ داوالێکراوەکان، وەك ﴿وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ أُمِّ مُوسَىٰٓ أَنْ أَرْضِعِيهِ﴾ القصص: ٧، هەروەها ﴿وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى ٱلْحَوَارِيِّـۧنَ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِى وَبِرَسُولِى﴾ المائدة: ١١١، یان وەحی بۆ گیاندارانێکی نا موکەلەف(داوالێنەکراو)، وەك ﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى ٱلنَّحْلِ أَنِ ٱتَّخِذِى مِنَ ٱلْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ ٱلشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾﴾ النحل: ٦٨، هەموو ئەمانە وەحی ئیلهامن. شێوە باوەکەی ئەوەیە گوتارێکە هەڵدەدرێت بۆ دڵی باوەڕدار کاتێك فریشتەیەك ئاخافتن لەگەڵ دڵی دەکات، وەك لە فەرموودە بەناوبانگەکەدا هاتووە ((إن للملك لمة بقلب بن آدم، وللشيطان لمة، فلمة الملك: إيعاد بالخير و تصديق بالوعد، ولمة الشيطان إيعاد بالشر و تكذيب بالوعد))، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿ٱلشَّيْطَٰنُ يَعِدُكُمُ ٱلْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِٱلْفَحْشَآءِ ۖ وَٱللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا﴾ البقرة: ٢٦٨، ئەم ئایەتە بۆ داگیرکردنی مرۆڤ لەلایەن شەیتانەوە ﴿إِذْ يُوحِى رَبُّكَ إِلَى ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ أَنِّى مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا۟ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟﴾ الأنفال: ١٢، ئەم ئایەتەش بۆ کۆمەك و پشتیوانی مرۆڤ لەلایەن فریشتەکانەوە، لە تەفسیرەکەیدا وتراوە: دڵیان بەهێز بکەن و مژدەیان بە سەرکەوتن پێبدەن. دیسان

www.iqra.ahlamontada.com

وتراوە: لە جەنگدا لەگەڵیان ئامادە بن، هەردوو قسەکە دروستە، ئەوان لە جەنگدا لەگەڵیان ئامادەبوون و دڵیان دامەزراندن. لەم گوتارەوە: خودا -عزوجل-ئامۆژگاری لە دڵی بەندە باوەڕدارەکانیدا داناوە، هەروەك لە جامعی ترمذي و مەسنەدی ئیمام ئەحمەددا لە فەرموودەی "النواس بن سمعان" لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) فەرموویەتی ((إن الله تعالى ضرب مثلا: صراطا مستقيما وعلى كنفي الصراط سوران، لهما أبواب مفتحة، وعلى الأبواب ستور مرخاة، وداع يدعو على رأس الصراط، وداع يدعو فوق الصراط، فالصراط المستقيم: الإسلام، والسوران حدود الله، والأبواب المفتحة محارم الله، فلا يقع أحد في حد من حدود الله حتى يكشف الستر، والداعي على رأس الصراط: كتاب الله، والداعي فوق الصراط واعظ في قلب كل مؤمن)) لە فەرموودەکە ئەم بەشەی جێگەی ئاماژەیە کە دەفەرموێت "والداعي فوق الصراط واعظ الله في قلب كل مؤمن" ئەو ئامۆژگاریکەرە لە دڵی باوەڕداراندا بریتییە لە ئیلهامی خودایی بەهۆی فریشتەوە، داگیرکردنی مرۆڤیش لەلایەن شەیتانەوە بریتییە لە بەڵێن و خۆزگەکان کاتێك هێرش دەکەنە سەر مرۆڤ و فەرمانی پێدەکەن و ڕێگری لێ دەکەن، خودا دەفەرموێ ﴿يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا﴾ النساء: ١٢٠، عومەری کوڕی خەتتاب بە غەیلانی کوڕی سەلەمەی فەرموو-یەکێکە لە هاوەڵان، کاتێك ژنەکەی تەڵاق دا وماڵەکەی لە نێوان کوڕەکانیدا دابەش کرد-((من وا گومان دەبەم شەیتان-کە بەگوێ شت دەدزن- مردنی تۆی بیستووە و هەواڵەکەی هەڵداوەتە دەروونتەوە))، نیشانەی ئەم ئیلهامە شەیتانیانە ئەوەیە کە هەڵەکانی زۆرن، وەك پێغەمبەر(ﷺ) بە ئیبن صائدی فەرموو((ما ترى؟ قال: أرى صادقا و كاذبا. قال: لبس عليك)) کەشفی شەیتانی دەبێت درۆ بکات و درۆی تێدا بێت، هەرگیز ڕاستییەکانی بەردەوام نابن.

۞ **ئاستی دەیەم لە ئاستەکانی هیدایەت:** خەونی ڕاست کە بەشێکە لە چەند بەشی پێغەمبەرایەتی وەك چۆن لە پێغەمبەرەوە ساغ بۆتەوە کە فەرموویەتی ((**الرؤيا الصادقة جزء من ستة و أربعين جزءا من النبوة**))، خەون سەرەتا و دەستپێکردنی وەحیە، ڕاستی خەونەکە بەپێی ڕاستگۆیی و ڕاستڕەوی کەسەکەیە، ڕاسترین خەون خەونی کەسێکە کە زۆر ڕاستگۆیە، لەگەڵ نزیکبوونەوەی قیامەتدا زۆر کەم هەڵەی

www.iqra.ahlamontada.com

تیادەکرێت، وەك پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی، ئەوەش بەهۆی دووری سەردەمەوە لە پێغەمبەرایەتی و ئاسەواری پێغەمبەرایەتی، باوەڕداران بە خەون باربوویان بۆ دەکرێتەوە، بەڵام لەسەردەمی هێزی نووری پێغەمبەرایەتیدا: لە ڕۆشنی و هێزی دەرکەوتنی نووری پێغەمبەرایەتی بێنیازبوون لە خەون. پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێ ((**لم يبق من النبوة إلا المبشرات، قيل: وما المبشرات، يا رسول الله؟ قال: الرؤيا الصالحة، يراها المؤمن أو ترى له**))-خەوی خۆش کە کەسەکە خۆی دەیبینێت، یان پێیەوە دەبینن، گەر خەونی موسڵمانان لەگەڵ یەکتر ڕێکەوتن ئەوە ئەو خەونە درۆ نییە، پێغەمبەر(ﷺ) بە یارانی فەرموو کاتێك شەوی قەدریان لە دە شەوی کۆتایی مانگی ڕەمەزاندا نیشان درابوو ((**أرى رؤياكم قد تواطأت في العشر الأواخر، فمن كان منكم متحريها فليتحرها في العشر الأواخر من رمضان**)). خەون وەك کەشف وایە، هەیانە ڕەحمانییە و لە خوداوەیە، هەیانە نەفسانییە و هەشیانە شەیتانییە. پێغەمبەر(ﷺ) دیسان دەفەرموێ ((**الرؤيا ثلاثة: رؤيا من الله، ورؤيا تحزين من الشيطان، ورؤيا مما يحدث به الرجل نفسه في اليقظة، فيراه في المنام**))، ئەوەی دەبێتە هۆی هیدایەت بریتییە لە خەونێك کە تایبەتە و لە خوداوەیە. خەونی پێغەمبەران وەحییە، چونکە خەونەکانیان لە شەیتان پارێزراوە بە کۆدەنگی ئوممەت، بۆیە ئیبراهیمی خەلیل بە خەونێك ویستی کوڕەکەی سەربڕێت-**عليهما السلام**- خەونبینی خەڵکانی تر جگە لە پێغەمبەران، ئەدرێت لە میزانی وەحی ڕوون و ئاشکرا، گەر قبووڵی کرد تەواوە و وەردەگیرێت، ئەگەر نە، کاری پێ ناکرێت، گەر بوترێت: ئەی چی دەڵێین گەر خەونەکە ڕاست بوو یان چەند کەسێك خەونەکەیان بینیبوو؟ دەڵێین: هەر خەونێك بەو جۆرە بێت هەرگیز پێچەوانە لەگەڵ وەحی ناوەستێتەوە، بەڵکو لەگەڵی بەتەواوی تەبا دەبێت و ئاکادارکەرەوەیە بۆ دەستگرتن بە وەحییەوە، یان ئاگادارکردنەوەیە لەسەر پرسێکی تایبەت بە حوکمەکانی، کەسی خەون بین هیچ شتێکی دەربارەی ئەو حوکمە نەزانیوە بە خەون لەسەر ئەوە ئاگاداری دەکەنەوە، هەر کەس دەیەوێت خەونەکانی ڕاست بن با بەدوای ڕاستگۆیی و خواردنی حەڵاڵدا بگەڕێت و پارێزگاری لە فەرمانەکانی خودا بکات و لە قەدەغەکراوەکان دووربکەوێتەوە. لەسەر دەستنوێژ و لەشپاکی تەواو ڕوو بە قیبلە بخەوێت، یادی

www.iqra.ahlamontada.com

خـودا بکـات تـا چـاوەکانی خـامۆش دەبـن، ئـەوکات خەونـەکانی دەگمـەن ناڕاسـت دەربچن. راستگۆترین خەون خەوی بەرەبەیانە، ئەو کاتە کاتی دابـەزینی خودایيـە، نزیکبوونەوەی بـەزەیی و لێخۆشـبوونە، دامرکانـەوەی شـەیتانەکانە، پێچـەوانەکەی خـەونی کـاتی داهـاتنی تـاریکی بڵاوبونـەوەی شـەیاتین و رۆحـە شـەیتانییەکان، عوبـادەی کـوڕی صـامت-خـوای لـێ رازی بێـت- دەفـەرموێ ((خـەونی بـاوەڕدار ئاخافتنێکە کە خودا لە خەودا لەگەڵی ئەنجام دەدات)).

۞ ۞ ۞

www.iqra.ahlamontada.com

سورەتی "الفاتحة"والاکەری دەرگای شفا

سورەتی "الفاتحة" دوو جۆر شفای تێدایە: شفای دڵ و شفای جەستە.

لەخۆگرتنی شفای دڵ بە باشترین شێوە لەئامێزی گرتووە، خولگەی دەرد و نەخۆشی دڵ لەسەر دوو پایەیە: تێکچوونی زانست و تێکچوونی ویست و مەرام. لەسەر ئەم دوانە دوو دەردی کوشندە سەر هەڵدەدەن کە بریتین لە گومڕایی و خەشملێگیراوی، گومڕایی بەهۆی تێکچوونی زانستەوەیە، خەشملێگیراویش بەهۆی تێکچوونی ویست و مەرامەوەیە، ئەم دوو دەردە سەرچاوەن بۆ هەرچی نەخۆشی دڵە، هیدایەتی شارێگەی راست و دروست شفای نەخۆشی گومڕایی لەخۆ دەگرێت، بۆیە داوای ئەم هیدایەتە کراوە (إهدنا الصراط المستقيم) و لەسەر هەموو بەندەکان کردنی ئەو دوعایەی لە شەو و رۆژدا و لە هەموو نوێژێکدا پێویست بووە، ئەمەش بەهۆی پێویستی زۆری بەندەی خودا بە هیدایەتی داواکراو، هیچ داوایەك جێگەی ئەم داوایە ناگرێتەوە.

جێبەجێ کردنی ((إياك نعبد و إياك نستعين)) بە زانست و مەعریفە و کردار و حاڵ شفای نەخۆشی دڵ و تێکچوونی مەرام و ویست دەستەبەر دەکات. تێکچوونی ویست و مەرام پەیوەندی بە ئامانج و هۆکارەکانەوەیە، هەر کەس ئامانجێکی دوابڕاو و کەموکورت و تیاچووی داواکرد و چەندین جۆر هۆکاری گەیشتن بەو ئامانجەی گرتەبەر، ئەوە هەردوو جۆرە مەرامەکەی تێکچووە، ئەمەش حاڵی هەموو ئەوانەیە کە ئامانجی بریتی نەبێت لە خودا و بەندایەتی کردنی: لە هاوەڵدانەران و شوێنکەوتووانی حەز و ئارەزوو کە هیچ ئامانجێکیان لەو شوێنکەوتنەدا نییە، هەروەها خاوەن دەسەڵاتەکان کە دەیانەوێت بە هەر نرخێك بووە -رەوا یان ناڕەوا- پێگەی دەسەڵاتیان قایم بکەن. ئەگەر رەوا هات و بەرهەڵستکاری دەسەڵاتەکەی ئەوانی کرد ئەوا دەیهاڕن و دەیخەنە ژێر پێیان، گەر لەوە دەستەوسان بوون ئەوا بە شمشێر -هەروەك بەرگری لە خاك و میللەت- بەرپەرچی دەدەنەوە، گەر ئەمەشیان نەتوانی ئەوا لە رێگەیەکەوە بەندی دەکەن و خۆیان بەرێگەیەکی تردا لادەدەن، ئەوان ئامادەن بەپێی توانای خۆیان رووبەڕووی ببنەوە و لە جووڵە و دەسەڵات و جێبەجێ کردن کەناری بخەن، ئەگەر "رەوا" سەریان بخات و لە بەرژەوەندی ئەواندا بێت ئەوا بەهۆیەوە هێرش و پەلامار دەدەن و بە ملکەچی دێن بۆ لای "رەوا"، نەك

www.iqra.ahlamontada.com

لەبەرئەوەی رەوایە، بەڵكو لەبەر ئەوەی لەگەڵ مەرام و حەز و سەركەوتنەكانی ئەواندا تەبایە ﴿ وَإِذَا دُعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِن يَكُن لَّهُمُ ٱلْحَقُّ يَأْتُوٓاْ إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾ أَفِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَمِ ٱرْتَابُوٓاْ أَمْ يَخَافُونَ أَن يَحِيفَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُۥ ۚ بَلْ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٥٠﴾ ﴾ النور: ٤٨ — ٥٠.

مەبەست ئەوەیە كە مەرام و ویستی ئەوانە لە ئامانج و هۆكارەكاندا تێكچووە، ئەوانە گەر ئەو ئامانجانەی داوایان دەكرد بەدەستیان نەهێنا و پوكانەوە و تیاچوون گەورەترین زیانۆمەندی و پەشیمانی دەدوورنەوە، ئەوانە پەشیمانترین و خەمبارترین مرۆڤن، كاتێك رەوا سەركەوتنی بەدەست هێنا و ناڕەوا پووچ بوویەوە و لە هۆكارەكانی گەیشتن بە ئامانجی نێوانیان دابڕان و دڵنیابوون كە لە دەستەی سەرفرازان و بەختەوەران نین، ئەمەش زۆرجار لە دونیادا روودەدات. بەهێزتر لەمە لە كاتی كۆچكردن لە دونیا و رۆیشتن بەرەو خودا روودەدات، دەركەوتن و یەكلابوونەوەی لە جیهانی بەرزەخدا دەبینێت، هەموو پەردەكان لە رۆژی گەیشتن بە خودا و بەو جیهانە لادەدرێن، كە راستییەكان دەركەوتن، راستڕەوان سەركەوتنیان بەدەستهێنا و ئەهلی باتڵیش زیانۆمەندی، بۆیان دەركەوت كە ئەوان درۆزن بوون، فریودرابوون و لەخۆیان دەرچووبوون، هاوار بۆ زانستێك لەو جیهانەدا كە بە كەڵكی خاوەنەكەی ناخوات! هاوار بۆ یەقینێك كە خاوەن یەقینەكە قوتار ناكات!.

هەر بەو جۆرە ئەو كەسەی كە ئامانجی باڵا و داوای بەرزی هەیە، بەڵام وەسیلەیەكی نەگرتۆتە بەر بە ئامانجەكەی بگەیەنێت، بەڵكو دەستی بە وەسیلەیەكەوە گرتووە وا گومانی بردووە بە ئامانجەكەی بگەیەنێت، ئەمەش خراپترین پەككەوتن و دابڕانە لە هۆكار، حاڵی ئەم كەسە وەك حاڵی ئەوەی یەكەم وایە، هەردووكیان مەرامەكەیان تێكچووە، شیفای ئەم نەخۆشییە بوونی نییە بە دەوای ((إياك نعبد و إياك نستعين)) نەبێت. ئەم دەوایە لە شەش توخم پێكهاتووە:

١. بەندایەتی تەنها بۆ خودا، نەك بۆ غەیری خودا

٢. بە فەرمانی خودا و شەرعی خودا

٣. نەك بە ئارەزوو

٤. نەك بە را و بۆچوونی پیاوان و رەوش و بەندوباو و بیریان

www.iqra.ahlamontada.com

٥. بەكۆمەك داواكردن لەسەر بەندایەتی بۆ خودا

٦. نەك بە حەزی بەندە و هێز وتوانا و هەوڵی خۆی و خەڵكانی تر.

ئەمانە بەشەكانی ((**إياك نعبد و إياك نستعين**))ن، گەر پزیشكێكی وردی لێزان، زانا بە نەخۆشی بیاندات لە یەك و نەخۆشەكەش بەكاری هێنا، ئەوا شفای تەواو بەدەست دەهێنێت، ناتەواوی لە شفادا بەهۆی ناتەواویەوەیە لە بەشێك لە بەشەكانیدا، یان دوو بەش یان زیاتر.

دڵ دوو نەخۆشی زۆر گەورە رووی تێدەكات، گەر كەسەكە چارەسەری نەكات دڵی لەكار دەخەن و تیاچوون دەبێتە بەشی، ئەو دوانەش: بریتین لە ریا و لوتبەرزی، دەوای ریا لە ((**إياك نعبد**)) دایە و دەوای لوتبەرزیش لە ((**إياك نستعين**))دا، زۆرجار لە "**شيخ الإسلام ابن تيمية –قدس الله روحه–**م دەبیست، دەیفەرموو ((**إياك نعبد**)) ریا پاڵدەنێت و نایهێڵێت، ((**إياك نستعين**)) لوتبەرزی پاڵدەنێت و نایهێڵێت.

گەر لە نەخۆشی ریا بە ((**إياك نعبد**)) چاكبوویەوە و لە نەخۆشی لوتبەرزی بە ((**إياك نستعين**)) شفای بۆ هات و لە نەخۆشی گومرایی و نەزانی بە ((**إهدنا الصراط المستقيم**)) رزگاری بوو، ئەوا ئەو كەسە لەسەرجەم نەخۆشی و دەرد و پەتاكان رزگاری بووە و پۆشاكی تەندروستی لەبەركردووە و نیعمەتی خودای بەسەردا داباریوە، ئەو كاتە لەو كەسانەیە نیعمەتی خودا دەیانگرێتەوە، ((**غير المغضوب عليهم**)) ئەوانەن كە مەرام و ویستیان تێكچووە، ((**والضالين**)) ئەمانەش ئەهلی تێكچوونی زانستن ئەوانەی حەقیان نەپێكا و نەیانناسی.

حەقی خۆیەتی سورەتێك كە ئەم دوو شفایە لەخۆ دەگرێت بەكاربهێنرێت بۆ شفای هەرچی نەخۆشییە، نەخۆشییە بچووكەكان لەپێشتر و ئاسانترن، وەك چۆن دواتر رۆشنی دەكەینەوە. هیچ شتێك بە ئەندازەی مانای ئەم سورەتە شفای دڵ نادات، دڵێك كە لە كەلامی خودا تێدەگات و تێگەیشتنی تایبەتی لە خوداوە بۆ دروست دەبێت ئەم سورەتە تایبەت دەبێت بەو.

لە فەرموودەی سەحیحدا لە "**أبي المتوكل الناجي عن أبي سعيد الخدري**" ((**أن ناسا من أصحاب النبي (ﷺ) مروا بحي من العرب فلم يقروهم، ولم يضيفوهم فلدغ سيد الحي، فأتوهم، فقالوا: هل عندكم من رقية، أو هل فيكم من راق؟ فقالوا: نعم، ولكنكم لم تقرونا،**

www.iqra.ahlamontada.com

فلا نفعل حتى تجعلوا لنا جعلا، فجعلوا لهم على ذالك قطيعا من الغنم، فجعل رجل منا يقرأ عليه بفاتحة الكتاب، فقام كأن لم يكن به قلبة، قال: فأوفوهم جعلهم الذي صالحوهم عليه، فقال بعضهم: أقسموا، فقال الذي رقى لا تضلوا حتى نأتي النبي (ﷺ) فأتيناه، فذكرنا له ذالك، فقال: ما يدريك أنها رقية؟ كلوا واضربوا لي معكم بسهم))، ئەم فەرموودەیە بەدەستهاتنی شفا بە سورەتی "الفاتحة"بۆ ئەو كەسە گەزراوە ئاماژە پێ دەدات، بەجۆرێك پێویستی بە دەوای تر نەبوو، بەڵكو بەجۆرێك دەوریگێڕا كە هیچ دەوایەك بەو جۆرە نییە. ئەمە لە جێگەیەكدا كە كەسەكان شایستەی ئەوە نین –بەهۆی ئەوەی موسڵمان نەبوون، یان بەخیل و چرووك بوون– ئەی ئەگەر كەسەكان شایستە بن دەبێت كاریگەری شفای سورەتەكە چۆن بێت؟

۞ ۞ ۞

www.iqra.ahlamontada.com

سورەتی "الفاتحة"والآكەری بەڵگەی دەمكوتكەر

سورەتی **"الفاتحة"** بەرپەرچی ئـەهلی بـەتاڵ لـە مەزهـەب و مەشرەبی ئایینـەكانی تـر دەداتەوە، هەر بەو جۆرە بەرپەرچدانەوەی ئەهلی بیدعەت و گومڕایی لـەم ئومەتـەدا.

ئەمەش بەدوو رێگە: بە **كورتی و پوختی**، هەروەها **بە دووروودرێژی**:

بە كورتی و پوختی: ئەوەیە كە شارێگەی راست و دروست ناسینی حەق و هەڵبـژاردنی و پێشخستنی بەسـەر هـەر شـتێكی تـردا و خۆشەویسـتی لـەخۆ دەگرێـت، هـەروەها ملكەچی و فەرمانبەرداری بۆی و بـانگردن بـۆ سـەری و كۆشـان دژی نـەیارانی حـەق بەپێی گونجان و بۆرەخسان لەئامێز دەگرێت.

حەق: بریتییە لەوەی كە پێغەمبەر و یارانی لەسەری بوون، هەروەها ئەوەی پێغەمبەر بە زانست و كردار دەربارەی سیفاتی پەروەردگار **–سبحانه–** و نـاو و یەكتاپەرسـتی و فەرمان و قەدەغەكردن و بەڵێن و هەڕەشە كە لە خوداوە بۆی هـات و ئـەویش بـەیانی كرد، هەر بەو جۆرە ئەوەی لە راستێتی باوەڕ خراوەتە روو كە بریتییـە لـە مـەنزڵگای رێبوارانی رێگەی خودا، هەموو ئەمانە رادەستی پێغەمبەر كرابێت بەبێ را و بۆچـوونی پیاوان و دۆخ و بیركردنەوە و زاراوەكانیان.

هەرچی زانست و كردارێك لە چرای پێغەمبەرایـەتی ئـەوەوە سەرچـاوەی گرتبێـت و مۆری محەمەدی لێدرابێت بەجۆرێك شوێنی سكە لێدانەكە مەدینـەیی بێـت ئـەوە لـە شارێگەی راست و دروستە، ئـەوەی بـەو جـۆرە نـەبێت لەسـەر توولـەڕێی خەشـم و گومڕاییە، بۆیە دەرچوون نییە لە یەكێك لەم سێ رێگەیە: **رێگەی پێغەمبـەر(ﷺ)** و ئەوەی لەگەڵ خـۆی هێنـای، **رێگـەی ئـەهلی خەشـم**(خـەشملێگیراوان) كـە حـەقیان ناسی و لەگەڵ ئەوەشدا چوون بە گژیدا، لەگەڵ **رێگەی ئەهلی گومڕایی** كـە بریتییـە لە رێگەی ئەو كەسانەی خودا گومڕای كردن لە دۆزینەوەی حەق، بۆ ئـەم مەبەسـتە عەبدوڵای كوڕی عەباس و جابری كوڕی عەبدوڵا –خوایان لێ رازی بێت–دەفەرموون ((شارێگەی راست و دروست **(الصراط المستقيم)** بریتییە لە ئیسلام))، **عەبدوڵای كوڕی مەسـعود و عـەلی كـوڕی ئـەبی تالـب–خوایـان لـێ رازی بێـت**–دەفـەرموون (ئـەو شارێگەیە بریتییە لـە قورئـان) لـەم بارەیـەوە فەرموودەیـەكی "بـەرزكراوە" لـەلای **ترمذي** و كەسانی تریش ریوایەتكراوە.

www.iqra.ahlamontada.com

سەهلی كوڕی عەبدوڵا دەفەرموێت ((ئەو ڕێگەیە بریتییە لە ڕێگەی سوننە و جەماعەت))، "بكر بن عبدالله المزني"ش دەڵێت ((ئەو ڕێگەیە بریتییە لە ڕێگەی پێغەمبەر(ﷺ))).

هیچ گومانی تێدا نییە ئەوەی پێغەمبەر و یارانی لەسەری بوون بە زانست و كردار بریتی بووە لە ناسینی حەق و پێشخستن و هەڵبژاردنی بەسەر هەرچی شتی تردا، ئەمەش بریتییە لە شاڕێگەی ڕاست و دروست. هەموو ئەم قسانەی پێشەوە ئاماژەن بۆ سەر ئەو شاڕێگەیە و كۆكەرەوەی مانای ڕێگەكەن.

بەم شێوە كورت و پوختە تێدەگەیت هەرچی پێچەوانەی ئەمە بێت پووچ و بێبنەمایە و دەچێتەوە سەر ڕێگەی دوو ئومەتەكە: ئومەتی خەشم و ئومەتی گومڕایی.

۞ ساغكردنەوەی پەروەردگاریی ئاتاجی بەڵگە نییە

ڕێگەی دووەم، بەدووروودرێژی: بەناسینی مەزهەبی بەتاڵ و بێبنەما و پووچكردنەوەیان بە وشەكانی سورەتی "**الفاتحة**". بۆیە دەڵێین: خەڵكی دوو بەشن: دانپیانەر بە حەقدا(بە خودادا) و ملپێچیكەر لە حەق، سورەتی"**الفاتحة**" بوونی دروستكەر یەكلادەكاتەوە و بەرپەرچی ئەوانە دەداتەوە كە ملپێچی دەكەن، ئەوەش بە جێگیركردن و ساغكردنەوەی پەروەردگاریی خودا بۆ هەموو جیهانەكان.

لە دۆخی هەموو جیهان ڕابمێنە، باڵا و نزمی، بە هەموو بەشەكانییەوە، دەبینی گەواهی بوونی دروستكەر و بەدیهێنەر و مەلیكی دروستكراوەكان دەدەن، باوەڕ نەبوون بە دروستكەر و نەرێكردنی وەك باوەڕنەبوون وایە بە بوونی زانست لە ئەقڵ و فیترەتدا، جیاوازی نییە لەنێوانیاندا، بەڵكو بەڵگەی بوونی دروستكەر لەسەر دروستكراوەكانی و بەڵگەی كاركەر لەسەر كارەكەی و بەدیهێنەر لەسەر بەدیهێنراوەكەی لەلای ژیری پاك و پرشنگدار و باڵا و لەلای فیترەتی تەندروست ڕوونتر و ڕۆشنترە لە پێچەوانەكەی.

ئەگەر خەڵكی كردارەكانی خودا و بەدیهاتووەكانی بكەنە بەڵگە لەسەر بوونی خودا، ئەوا خوداناسانی خاوەن بینینی ڕۆشن خودا دەكەنە بەڵگە لەسەر كردارەكانی و بەدیهاتووەكانی، هەردوو ڕێگەكە ڕاست و دروستن، هەردووكیان حەقن و قورئان هەردوو ڕێگەكەی لەخۆ گرتووە.

www.iqra.ahlamontada.com

بەڵگە هێنانەوە بە بەدیهاتووەکان زۆرن، بەڵام بەڵگەهێنانەوە بە خودا لەسەر بەدیهاتووەکان شان و شکۆی تایبەت بەخۆی هەیە، ئەمە ئەو ئاماژەیە پێغەمبەران دەیانکردە بەڵگە و بە گەلانی خۆیان دەوت ﴿أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ إبراهيم: ١٠، واتە چ گومانێك لە بوونی خودادا هەیە تا بەڵگە لەسەر بوونی بهێننەوە؟ چ بەڵگەیەك ڕۆشنتر و دەرکەوتووترە لەو حەقەی بەڵگەی لەسەر دەهێنرێتەوە؟ چۆن دەبێت ناڕوون و نائاشکرا بکرێتە بەڵگە لەسەر ڕوون و ئاشکرا؟ پاشان بەئاگایان دێننەوە بە وتنی ﴿فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾.

لە "**شيخ الإسلام تقي الدين بن تيمية –قدس الله روحه–**"م بيست، دەیفەرموو: چۆن بەڵگە لەسەر بوونی کەسێك داوادەکرێت کە بۆخۆی بەڵگەیە لەسەر هەموو شتێك؟ زۆرجار ئەم دێڕە هۆنراوەی دەکردە نموونە:

وليس يصح في الأذهان شيء   إذا احتاج النهار إلى دليل

(هیچ شتێك لە بیر و زەینی مرۆڤدا بەڕاست ناگەڕێت، گەر ڕۆژ پێویستی بە بەڵگە بێت)

ئاشکرایە بوونی خودای موتەعال لە ژیری و فیترەتدا ئاشکراترە لەبوونی خۆر، هەرکەس لە ژیری و فیترەتیدا ئەوە نەبینێت با گومانیان لێ بکات.

✿ جیاوازی خەڵکی لە خواوەندی خودادا

چەند دەستەیەك لەناو خەڵکیدا هەن فیترەتیان ئەم برە لە حەقیان نیشان دەدات، لە پەروەردگاری خودادا هیچ کەس بە هاوەڵ بۆ خودا دانانێن، خودایەکی تر لەگەڵ خودا بڕیار نادەن، بەڵام لە خواوەندی خودادا هاوەڵ بڕیار دەدەن، ئەوان دان بەوەدا دەنێن کە خودا بەتەنها پەروەردگار و مەلیك و دروستکەری هەموو شتێکە، ئەو پەروەردگاری خۆیان و باب و باپیرانیانە، پەروەردگاری حەوت ئاسمانەکە و پەروەردگاری عەرشی مەزنە، لەگەڵ ئەو دان پیادانانەشدا جگە لە خودا کەسێکی تر یان شتێکی تر دەپەرستن، لەخوار خوداوە کەسانی تر لە خۆشەویستی و گوێڕایەڵی و بەمەزن زانین بە خودا یەکسان دەکەن. ئەو دەستەیە ئەوانەن کە لەخوار خوداوە کۆلکە خواوەندیان پەرست، ئەوانە وەفایان نەکرد بە مافی ((**إياك نعبد**))–تەنها تۆ دەپەرستین، هەرچەند بەشیان لە دەتپەرستین((**نعبدك**))دا هەبوو، بەڵام بەشیان لە

www.iqra.ahlamontada.com

((إياك نعبد))دا نەبوو كە ماناكەی ئەم راستییە لەئامێز دەگرێت: بە خۆشەویستی و ترس و گوێڕایەڵی و بەمەزن زانین هیچ كەس ناپەرستین جگە لە تۆ، ((إياك نعبد)) تەحقیق كردنی ئەو یەكتاپەرستییە و پووچكردنەوەی هاوەڵدانانە لە خوایەتی خودادا، وەك چۆن ((إياك نستعين)) تەحقیق كردنی یەكتاپەرستی پەروەردگارییە، هەر بەو جۆرە ((إهدنا الصراط المستقيم، صراط الذين أنعمت عليهم)) ئەوانە ئەهلی یەكتاپەرستین و ئەهلی تەحقیقی ((إياك نعبد وإياك نستعين))ن، ئەهلی هاوەڵدانانیش بریتین لە ئەهلی خەشم و گومڕایی.

۞ پەكخستنی پەكخستووان

سورەتی "الفاتحة" بەرپەرچدانەوەی جەهەمییەكانی تێدایە كە پەكخەری سیفاتی خودای موتەعالن، ئەوان ئەهلی یەكتاپەرستی ناتەواون، ئەوانەی نەرێی ئەوە دەكەن كە زاتی خودای موتەعال خاوەنی سیفاتی "زانست و توانین و رۆزی، هتد.."بێت، ئەمەش لە چەند روویەكەوە:

یەكەم: لە وتنی (الحمدلله)، جێگیركردنی ستایشی تەواو بۆ خودا داوادەكات هەموو ئەوەی لەسەری ستایشكراوە بۆی جێگیر بكرێت، لە سیفاتی كەماڵ و شكۆمەندی و جوانی، چونكە كەسێك سیفاتی كەماڵی نەبێت بەرەهایی ستایشكراو نییە، بۆیە لەڕوویەكەوە ستایشكراوە، بەڵام لە روویەكی ترەوە ستایش ناكرێت، واتە لە هەموو روویەكەوە و لە هەموو رێگەیەكەوە بە هەموو جۆرەكانی "حمد" ستایش ناكرێت، تەنها كەسێك هەموو ستایشێكی بۆ هەیە كە خاوەنی سیفاتی كەماڵ بێت، گەر تەنها یەك سیفەتی ناتەواو بێت بەپێی ئەوە لە ستایشەكەی كەم دەبێتەوە.

هەر بەو جۆرە لە جێگیركردنی سیفەتی بەزەیی(الرحمة) بۆی: دەبێ هەموو ئەو سیفەتانەی بۆ بەزەیی پێویستن لەخۆ بگرێت لە (زیدوێتی، ویست و توانین و بیستن و بینین، هتد...)

هەروەها سیفەتی پەروەردگاریی: هەموو سیفەتەكانی كردار و سیفەتی خواوەندی و سەرجەم سیفەتەكانی كەماڵ داوا دەكات، لە خود و لە كرداردا وەك پێشتر رۆشنمان كردەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

بەوەی ستایشكراوە و خواوەندە و پـەروەردگارە، و رەحمـان و رەحیمـە، و مـەلیك و پەرسـتراوە، و كۆمـەككار و ڕێنماییكـەر و نیعمەتبەخشـە، و رازی دەبێـت و تـووڕە دەبێت -لەگەڵ نـەرێكردنی راوەسـتاویی سـیفات بـەو خودایـەوە- كۆكردنـەوەی دوو دژە، بۆیە هەرگیز نابێت و بۆ خودا شیاو نییە.

ئەم ڕێگەیە جێگیركردنی سیفاتی هەواڵیی لە دوو ڕووەوە لەخۆ دەگرێت:

یەكەمیان ڕێگەی ژیری: ئەو سیفەتانە لـە پێویسـتییەكانی كـەماڵی ڕەهـان، دەسـت بەسەر عەرشدا گرتن (**الإستواء على العرش**) لە پێویستییەكانی بالآبوون (علو)ی خودای موتـەعالن، دابـەزینی بـۆ ئاسمـانی دونیـا لـە نیـوەی دووەمـی هـەموو شـەوێكدا لـە پێویستییەكانی پەروەردگاری و بەزەییە، هەر بەو جۆرە تەواوی سیفاتی هەواڵیی.

دووەمیان ڕێگەی بە گوێ بیستن: وەك مەدح و سەنای خودای موتەعال و خۆناسـاندنی بە بەندەكانی، نەرێكردنی ئەو سیفەتانە لەوەی ئاماژەی پێ دەدەن و پێیـان مەبەسـتە پێچەوانەی ئەوەیە بۆی هاتوون، دەتوانیت بە ڕێگـەی بیسـتن كـە لـە كەماڵدایـە بەڵگـە بهێنیتەوە، هەروەها بە ڕێگەی ژیریش وەك پێشترمان ئاماژەمان پێداوە.

۞ تێكشكانی جەبرییەكان

هەر بەو جـۆرە ئـەم سورەتە بەرپەرچـدانەوەی جەبرییـەكانیش لـەخۆ دەگرێـت، كـە دەڵێن: مرۆڤ هیچ ویست و هەڵبژاردەیەكی بۆ نییە لە ئەنجامدانی كردارەكانیدا.

ئەم بەرپەرچدانەوەیەش لە چەند ڕوویەكەوە:

یەكەم: لە جێگیركردنـی ستایشـی خـودا-**سبحانە**- بەگشـتی، ئـەم ستایشـكردنە داوا دەكات كە بەندەكانی سزا نەدات لەسەر شتێك كە توانایان نییـە بەسـەریدا و كـرداری ئـەوان نییـە، بـەڵكو ئـەو كردارانـە وەك ڕەنـگ و درێـژی و كـورتی جەسـتەیان هـیچ ویستێكی ئەوانی تێدا نییە، ئەو-**سبحانە**- لەسەر شتێك سزایان دەدات كە خۆی پێـی ئەنجامداون، ئەو بكەری ڕاستەقینەی خراپەكانیانە، لەگەڵ ئەوەشدا لەسەر ئەو كارانە سزایان دەدات، ستایشكردنی خودا هەموو ئەمانە ڕەد دەكاتـەوە و بەتونـدی نـەرێیان دەكـات، پـاكێتی و مـەزنی بـۆ خودایـەك كـە هەرچـی ستایشـە شایسـتەی ئـەوە لـەم تۆمەتانەی دەدرێنە پاڵی، خودا سزایان دەدا لەسەر كردارگەلێكی خراپ كـە بەڕاسـتی

www.iqra.ahlamontada.com

ئەنجامیان دابێت، ئەو کردارە خراپانە کرداری خودا نین، بەڵکو کرداری ئەو-سبحانه- دادپەروەری و خێر و چاکەیە.

رووی دووەم: جێگیرکردنی بەزەیی و رەحمانبوونی خودا ئەوە ئەرێ دەکات، چونکە هەرگیز گونجاو نییە ئەو دوو دۆخە کۆبکرێنەوە، خودا رەحمان و رەحیم بێت و لەگەڵ ئەوەشدا سزای بەندەکەی بدات لەسەر شتێك کە هیچ دەسەڵاتێکی ئەوی تێدا نییە و کرداری ئەو نییە، بەڵکو داوایەکی لێکردووە کە لە توانایدا نییە و دەستی بەسەریدا ناڕوات، پاشان لەسەری سزای بەندەکەی دەدات، ئایا ئەمە پێچەوانەی بەزەیی و دژی بەزەیی و هەڵوەشانەوەی بەزەیی خودا نییە؟ ئایا لە تێگەیشتنی کەسێکدا کۆبوونەوەی ئەمە و بەزەیی کامڵ و تەواو لە یەك زاتدا بەڕاست دەزانرێت؟

رووی سێیەم: جێگیرکردنی بەندایەتی و پەرستن و کۆمەکی کردنیان لەسەری و دانەپاڵی بەندایەتی و داواکردنی کۆمەکی بۆ لای بەندەکانی ((**نعبد، نستعين**)) کە دانەپاڵی راستەقینەیە نەك مەجازی، خودا وەسف ناکرێت بە بەندایەتی و پەنابردن و داواکردنی کۆمەك کە کار و کردەوەی بەندەکانییەتی، بەڵکو لەڕاستیدا مرۆڤ بەندە و پەنابەرە بۆ خودا، خودا پەرستراو و پەنابۆبراوە (**المعبود و المستعان**)

✿ ساغکردنەوەی پێغەمبەرایەتی

سورەتی "**الفاتحة**" بەرپەرچدانەوەی نەرێکەری پێغەمبەرایەتی تێدایە.

ئەمەش لە چەند روویەکەوە:

یەکەم: جێگیرکردنی ستایش(حمد)ی تەواو بۆ خودا، ئەم کەماڵی ستایشە داوای حیکمەتی خودا دەکات بەوەی دروستکراوەکانی بە هەوانتە بەدینەهێنابێت، هەروەها دەستبەرداریان نەبێت، فرمانیان پێ بکات و رێگرییان لێ بکات، بۆیە لە چەندین شوێنی قورئاندا خودا لەو کارە خۆی بەپاك راگرتووە، هەواڵی داوە کە هەر کەس پەیام و پێغەمبەرایەتی نەرێ بکات و پێیوابێت هیچ شتێك بۆ سەر مرۆڤ دانەبەزیوە، ئەو کەسە بە حەق خودای نەناسیوە و رێز و شکۆی تەواوی بە خودا نەداوە، بەڵکو خودای داوەتە پاڵ شتێك کە شایستەی نییە و ستایشکردن و مەزنڕاگرتنی خودا ئەو جۆرە لە دانە پاڵ رەد دەکاتەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

هەر کەسێك مافی ستایش بدات –لەڕووی زانست و ناسین و بینینی قووڵەوە– ئەوا ((أشهد أن محمدا رسول الله))ی لێ دەردەهێنێت، وەك چۆن ((أشهد أن لا إلـه إلا الله))ی لێ وەردەگرێت، ئەو کات بۆی دەردەکەوێت کە پەکخستنی پێغەمبەرایەتی –لە نەرێکردنی بۆ ستایش– وەك پەکخستنی سیفاتی کەماڵ وایە، بەڵکو وەك جێگیرکردنی هاوەڵ و کۆلکە خودا وایە لەپاڵ خودادا.

دووەم: خواوەندی خودا: لەبەرئەوەی خودا "إلـه"ە کەوابوو دەبێت پەرستراوێکی بەگوێکراو (معبودا مطاعا) بێت، هیچ ڕێگەیەك نییە بۆ زانینی ئەوەی خودای پێ دەپەرسترێ و ئەوەی گوێڕایەڵی خودای لەسەر دەکرێت لە ڕێگەی پێغەمبەرانەوە نەبێت.

سێیەم: بەوەی پەروەردگارە ئەوا سیفەتی پەروەردگاریی داوا دەکات فەرمان و ڕێگری هەبێت بۆ بەندەکانی، پاداشتی چاکەکاران بە چاکە بداتەوە و سزای خراپەکاران بە خراپەکانیان بدات، ئەمە حەقیقەتی پەروەردگارییە، ئەوەش جێبەجێ نابێت بە پەیام و پێغەمبەرایەتی نەبێت.

چوارەم: بەوەی ڕەحمان و ڕەحیمە، ئەوا کەماڵی بەزەیی داوادەکات خۆی و سیفەتاکانی بە بەندەکانی بناسێنێت، ئەوەیان نیشان بدات کە لە خوایان نزیك دەکاتەوە، هەروەها ئەوەیان بخاتە بەردەم لە ئەو –سبحانه– دووریان دەخاتەوە، پاداشتیان لەسەر گوێڕایەڵی بەچاکە دەداتەوە، ئەمەش بە پێغەمبەرایەتی و پەیام نەبێت نایەتە دی، کەوابوو بەزەیی خودا داوا دەکات پەیام و پێغەمبەرایەتی بوونی هەبێت.

پێنجەم: بەوەی مەلیکە و خاوەنی موڵکە. موڵك داوا دەکات بە قسە و گوفتار تاوتوێی دەسەڵاتەکەی بکات، هەروەك چۆم موڵك داوا دەکات بە کردار تاوتوێ بکات، مەلیك کەسێکە بە بڕیار و گوفتار تاوتوێی موڵکەکەی دەکات، چۆنی بوێت بەو جۆرە فەرمانەکان و مەراسیمەکانی جێبەجێ دەکات، مالیکیش تاوتوێکەرە لە موڵکەکەیدا بە کارەکانی، خودا خاوەنی موڵکە و بە گوفتار و کردار تاوتوێی دروستکراوەکانی دەکات.

تاوتوێکردن بە گوفتار دوو جۆرە: تاوتوێکردن بە کەلیماتە گەردوونییەکانی، هەروەها تاوتوێکردن بە کەلیماتە ئاینییەکانی، کەماڵی موڵکیش بەو دوانەوەیە.

ڕەوانەکردنی پێغەمبەران: پێویستیی کەماڵی موڵك و دەسەڵاتی خودایە، ئەمە شێوەی ئەو "مەلیك"ە ژنەوراوەیە لە فیترەت و ژیری مرۆڤدا بوونی هەیە، هەر مەلیکێك پەیامنێری نەبێت کە بڵاوەیان پێبکات لە مەملەکەتەکەیدا ئەو کەسە مەلیك نییە.

www.iqra.ahlamontada.com

بەم ڕێگەیە بوونی فریشتە دەزانرێت و دەژنەورێت، باوەڕ بە فریشتە لە پێویستییەکانی باوەڕە بە مولکی خودا، ئەوان پەیامهێنی خودان لە بوون و بڕیار(الخلق والأمر)ی خودادا.

شەشەم: ساغبوونەوەی (یوم الدین) کە بریتییە لە ڕۆژی تۆڵە و پاداشت، ئەو ڕۆژەی خودا بە کرداری بەندەکان –چاك یان خراپ– پاداشت و سزا دیاری دەکات، ئەمەش کاتێك دێتە دی پەیام و پێغەمبەرایەتی ڕەوانە بکرێت، بەڵگە بخرێتە ڕوو کە بەهۆیەوە گوێڕایەڵ و یاخی بوو حەقی خۆیان وەربگرن.

حەوتەم: بەوەی پەرستراو (معبود)ە، ئەوا دەبێت بەوە بپەرسترێت کە خۆشی دەوێت و پێی ڕازییە، هیچ ڕێگەیەك لەبەردەم مرۆڤدا نییە بزانێت خودا چی پێخۆشە و لە چی ڕازییە لە ڕێگەی پێغەمبەرانەوە نەبێت، ئەوەی نەڕێی پێغەمبەران دەکات نەڕێی ئەوە دەکات خودا پەرستراو بێت.

هەشتەم: بەوەی خودا هیدایەتدەرە بۆ سەر شاڕێگەی ڕاست و ڕەوان، ئەوەش بریتییە لە ناسینی حەق و کارکردن بە حەق، ئەو ڕێگەیەش نزیکترین ڕێگەیە بۆ گەیشتن بە خودا، چونکە هێڵی ڕاست نزیکترین ماوەی نێوان دوو خاڵە، ئەو ڕێگەیەش نازانرێت لە ڕێگەی پێغەمبەرانەوە نەبێت، ناسینی حەق و کارکردن بە حەق تەنها لە ڕێی پێغەمبەرانەوەیە و لەسەر ئەوان وەستاوە، بەڵکو وەستانەکەی لەسەر ئەوان زۆر پێویستە، پێویستر لە وەستانی ڕێگەی هەست لەسەر تەندروستی هەستەکان.

نۆیەم: بەوەی نیعمەتبەخشە بە ئەهلی هیدایەت بۆ سەر شاڕێگەی ڕاست و دروست، نیعمەتی خودا لەسەر مرۆڤ بە ناردنی پێغەمبەرانە بۆیان، تاکو بیانکات بە وەرگری پەیامەکە و وەڵامدەرەوەی بانگەوازەکەی، لەم ڕێگەیەوە خودا منەتی خۆی و نیعمەتەکانی لە قورئاندا یادی بەندەکانی دەخاتەوە.

دەیەم: دابەشبوونی بەندەکانی بۆ نیعمەتداران و خەشملێگیراوان و گومڕایان، ئەم دابەشبوونە پێویستە بەپێی دابەشبوونیان لە ناسینی حەق و کار پێ کردنی، زانا بە حەق و کارکەر بە داواکانی حەق بریتین لە ئەهلی نیعمەت، زانا بە حەق و سەرپێچیکەر لە حەق بریتین لە خەشملێگیراوان، نەزان بە حەقیش بریتین لە گومڕایان، ئەم دابەشبوونە دوای ناردنی پێغەمبەران سەریان هەڵداوە، گەر

www.iqra.ahlamontada.com

پێغەمبەران نەبوونایە تەنها یەك ئوممەت دەبوون، دابەشبوونیان بۆ ئەو بەشانە بەبێ ناردنی پەیام هەرگیز روونادات، ئەو بەشانە بەپێی واقیع پێویستن، چونکە ناردنی پەیام پێویستە.

لەم رێگەیەوە و لەوەی پێشتریش لات ئاشکرابوو: کە سورەتەکە بەیانی ساغبوونەوەی پاداشت و سزا و ئەمر و نەهی لەئامێز دەگرێت، ئەوەش ئەو حەقەیە ئاسمانەکان و زەوی لە پێناودا دروستکراوە و دونیا و دواڕۆژی بۆ دانراوە، هەر ئەوەشە داواکاری بوون و بڕیار، نەرێکردنی ئەو حەقە نەرێ کردنی بوون و بڕیارە.

۞ خودا لەگەڵ موسا ئاخافتنی کرد

گەر پێغەمبەرایەتی و پەیام ساغبوویەوە ئەوا سیفەتی قسەکردن و ئاخافتن جێگیر دەبێت. راستێتی پەیام بریتییە لە گەیاندنی قسەی نێرەرەکە (خودا). گەر کەلام بوونی نەبێت پێغەمبەرەکە چی بگەیەنێت؟ بەڵکو چۆن دەژنەورێت ئەو کەسە پەیامهێن بێت؟ بۆیە چەندین کەس لە پێشین دەڵێن: هەر کەس نەرێی ئەوە بکات کە خودا خاوەنی کەلامە و ئاخافتنی کردووە، یان نەرێی ئەوە بکات قورئان کەلامی خودا بێت، ئەوە نەرێی پەیامی محمدی کردووە (ﷺ) بەڵکو نەرێی پەیامی تەواوی پێغەمبەران کە راستییەکەی بریتییە لە: گەیاندنی کەلامی خودا -تبارك وتعالى- بۆیە نەرێکارانی پەیامی محمد(ﷺ) دەربارەی قورئان دەیانوت ﴿إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا قَوْلُ ٱلْبَشَرِ ﴿٢٥﴾﴾ المدثر: ٢٤-٢٥، مەبەستیان ئەو قورئانە بیستراوە بوو کە پێیانگەیشت و ئاگادارکرانەوە لەسەری.

هەر کەس بڵێ: خودا بەم قورئانە قسەی نەکردووە (واتە قورئان کەلامی خودا نییە)، قسەی ئەو کەسە وەك قسەی بێباوەڕانی "مەکە" وایە، بەرزی و شکۆمەندی بۆ خودا لەوەی ستەمکاران دەیڵێن.

۞ ۞ ۞

www.iqra.ahlamontada.com

پەرسش و داوای کۆمەك

نهێنی بوون و بڕیار، وکتێب و شەریعەت، وپاداشت وسزا: کۆتاییەکەیان دەگاتە ئەم دوو وشەیە (إياك نعبد وإياك نستعين) ئەو دوانەش لەنێوان پەروەردگار و بەندەکەیدا بۆ دوو بەش دابەشبووە، نیوەی بۆ خودایە کە بریتییە لە ((إياك نعبد)) و نیوەی بۆ بەندەکەیەتی کە بریتییە لە ((إياك نستعين)).

پەرستن دوو بنچینە کۆدەکاتەوە: لوتکەی خۆشەویستی لەگەڵ لوتکەی ملکەچی و چوونە ژێر فەرمانەوە، عەرەب دەڵێن: **"طريق معبد"** واتە ڕێگەیەکی تەخت، **"التعبد"** واتە **"التذلل"** گەردنکەچی و فەرمانبەرداری. گەر کەسێکت خۆشویست و بۆی ملکەچ نەبوویت و نەچوویە ژێر فەرمانییەوە ئەوە تۆ بەندەی ئەو نیت، گەر بۆی ملکەچ بوویت و چوویە ژێر فەرمانییەوە و خۆشتنەویست ئەوە تۆ بەندەی ئەو نیت، تا خۆشتدەوێت و بۆی ملکەچ دەبی و دەچییە ژێر فەرمانییەوە. لێرەدا نەڕێکارانی خۆشەویستی بەندەکان بۆ پەروەردگاریان، نەڕێی ڕاستێتی بەندایەتی دەکەن، هەروەها نەڕێی ئەوە دەکەن کە پەروەردگار خۆشەویستی بەندەکانی بێت. خودا لوتکەی داوای بەندەکانییەتی و ڕووی جوانی ئەو دواین داوایانە. ئەوانە بەو نەڕێکردنەیان نەڕێی ئەوە دەکەن کە خودا "إله" بێت، هەرچەند دانیان بەوەدا ناوە کە خودا پەروەردگار و دروستکەری جیهانەکانە، ئەمە لوتکەی یەکتاپەرستی ئەو دەستەیەیە کە یەکتاییە لە پەروەردگارییدا و هاوەڵدانەرانی عەرەب دانیان پیادا نابوو، لەگەڵ ئەوەشدا بەو جۆرە یەکتاییە لە هاوەڵدانان نەهاتنە دەرەوە، خودا دەفەرموێت ﴿ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ﴿٨٧﴾ ﴾ الزخرف: ٨٧، هەروەها دەفەرموێت ﴿ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۚ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ ﴾ لقمان: ٢٥، ﴿ قُل لِّمَنِ ٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبْعِ وَرَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾ ﴾ المؤمنون: ٨٤–٨٩، بۆ ئەو مەبەستە خودا یەکتایی خۆی لە پەروەردگارییدا دەکاتە

www.iqra.ahlamontada.com

بەلگە بۆ سەر یەکتایی لە خواوەندیدا و دروست نییە جگە لە خودا کەسێکی تر بپەرسترێت، وەك چۆن هیچ دروستکەر و پەروەردگارێك جگە لە "الله" بوونی نییە.

داوای کۆمەك دوو بنچینە کۆدەکاتەوە: متمانە بە خودا و شانداداان لەسەری، کەسێك متمانە بە کەسێك دەکات، بەڵام لە کارەکانیدا شانی لەسەر دانادات –لەگەڵ ئەوەی کە متمانەی پێیەتی– بەهۆی بێنیازی ئەو لە کەسەکە، لەوانەیە شانی لەسەر دابدات لەگەڵ بێمتمانەیی بەو کەسە، بەهۆی پێویستی ئەو بە کەسەکە، هەروەها بەهۆی نەبوونی کەسێکی تر بەو کارە هەڵبسێت، بۆیە ئاتاجی شاندادان دەبێت لەسەری، لەگەڵ ئەوەی کە بێمتمانەیە پێی.

پشتبەستن (التوکل) مانایەکە ئەو دوو بنچینەیە دەگرێتە خۆ: لە متمانە و لە شاندادان لەسەری، ئەوەش حەقیقەتی **((إياك نعبد و إياك نستعين))**ە، پشتبەستن لە چەندین شوێنی قورئاندا باس کراوە و ئەو دوو بنچینەی کۆکردۆتەوە کە ئایەتەکەی سورەتی **"الفاتحة"**یەکێکە لەو ئامازانە.

دووەم ئامازەی قورئان بەو بنچینەیە: قسەکەی شوعەیبە (عليه السلام) ﴿وَمَا تَوْفِيقِيٓ إِلَّا بِٱللَّهِۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾ هود: ٨٨

سێیەم ئەم ئایەتە پیرۆزەیە: ﴿وَلِلَّهِ غَيْبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ ٱلْأَمْرُ كُلُّهُۥ فَٱعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ﴾ هود: ١٢٣

چوارەم: ﴿رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٤﴾﴾ الممتحنة: ٤

پێنجەم: ﴿وَٱذْكُرِ ٱسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨﴾ رَّبُّ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَٱتَّخِذْهُ وَكِيلًا﴾ المزمل: ٨ – ٩

شەشەم: ﴿قُلْ هُوَ رَبِّي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ﴾ الرعد: ٣٠.

ئەمە شەش ئامازە قورئانییە کە ئەو دوو بنچینەیە کۆدەکاتەوە بریتین لە **((إياك نعبد وإياك نستعين))**

پێشخستنی پەرستن **((العبادة))** بەسەر داوای کۆمەك **((الإستعانة))**دا لە سورەتی **"الفاتحة"**دا لەپێشخستنی ئامانجە بەسەر هۆکارەکاندا، پەرستن بریتییە لەو ئامانجەی بەندەکانی لەپێناودا دروستکراوە، داوای کۆمەکیش هۆکارە بۆ بەندایەتی، لەبەرئەوەی **((إياك نعبد))** وابەستەی خواوەندی خودا و ناوی **((الله))**یە و **((إياك**

www.iqra.ahlamontada.com

نستعين))یش وابەستەی پەروەردگاریی و ناوی ((الرب))ە بۆیە ((إياك نعبد))ی پێشخست بەسەر ((إياك نستعين))دا، وەك چۆن لەسەرەتای سورەتەكەدا ناوی ((الله))ی پێشخست بەسەر ناوی ((الرب))دا، چونكە ((إياك نعبد)) بەشی خودایە، بۆیە لە بەشی یەكەمدایە كە بریتییە لە مەدح و سەنای خودا بەوەی لەپێشترە پێی، ((إياك نستعين)) بەشی بەندەیە، بۆیە لە بەشەكەی خۆیدایە كە بریتییە لە ((إهدنا الصراط المستقيم)) و تا كۆتایی سورەتەكە.

لەبەرئەوەی داوای كۆمەك ((الإستعانة)) بەشێكە لە پەرستن ((العبادة)) بەبێ پێچەوانە، هەروەها لەبەر ئەوەی ((الإستعانة)) داوایە لە خودا و ((العبادة))ش داوایە بۆ ئەو.

لەبەرئەوەی ((العبادة)) ئەنجام نادرێت لە كەسی دڵسۆزەوە نەبێت، بەڵام ((الإستعانة)) لە كەسی دڵسۆز و نادڵسۆزەوە ئەنجام دەدرێت.

لەبەرئەوەی ((العبادة)) مافی خودایە و لەسەر تۆی پێویست كردووە و ((الإستعانة))ش داوای كۆمەكییە بۆ پەرستنی خودا، داوای كۆمەكی بەیانی چاكەی خودایە كە بە تۆی بەخشیوە، بۆیە بەجێهێنانی مافی خودا گرنگترە لە وەرگرتنی چاكەی خودایی.

لەبەرئەوەی ((العبادة)) شوكركردنی نیعمەتەكانی خودایە لەسەر تۆ، خودا پێیخۆشە شوكر بكرێت، كۆمەكی خودا((الإعانة)) كاری خودایە لەسەر تۆ و یارمەتی ئەوە بۆ تۆ، گەر پابەندی بەندایەتی خودا بیت و چوویتە ژێر نیری بەندایەتییەوە ئەوا خودا كۆمەكیت دەكات لەسەری، پابەندبوون بە بەندایەتییەوە و چوونە ژێر نیری بەندایەتی هۆی گەیشتنە بە كۆمەك و یارمەتی خودایی، تا بەندەكە بەندایەتییەكەی كامڵتر بێت یارمەتی و كۆمەك لە خوداوە بۆ ئەو گەورەتر دەبێت.

بەندایەتی ((العبودية)) بە دوو كۆمەك دەورەدراوە: یارمەتییەك بەر لە پابەندبوون و ئەنجامدانی بەندایەتی، یارمەتییەكیش دوای ئەنجامدانی بەندایەتی بەوەی كۆمەكی بكات بە ئەنجامدانی بەندایەتییەكی تر، بەو جۆرە بەبەردەوامی تا بەندەكە كۆچی دوایی دەكات.

هەموو ئەم نهێنیانە حیكمەتی ئەوە دەردەخەن بۆچی ((إياك نعبد)) بەسەر ((إياك نستعين))دا پێشخراوە.

پێشخستنی ((المعبود)) و ((المستعان)) بەسەر دوو فرمانەكەیاندا (مەبەست لە هاتنی دوو "إیاك"ی پێش "نعبد" و "نستعين"ە)، چەند حیكمەتێكی تێدایە: ئەدەبی

www.iqra.ahlamontada.com

بەندەكان لەگەڵ خودا بە پێشخستنی ناوەكەی بەسەر كارەكەیاندا، هەروەها گرنگی و لاكردنەوەی زۆر بەلای خودادا، هەروەها تایبەتمەندكردنی خودا بەو دوو شتە كە لە زمانەوانیدا پێی دەوترێت كورتهەڵهێنان و سنووردارکردن"الحصر"، هێزی ئەو شێوازە وەك ئەوە وایە بڵێت: (لا نعبد إلا إياك و لانستعين إلا بك)، دادوەر لەمەدا زەوقی زمانی عەرەبی و تێگەیشتنی قووڵە لە زمان.

تێڕابمێنە لەم دوو ئایەتە ﴿وَإِيَّٰىَ فَٱرۡهَبُونِ﴾ البقرة: ٤٠، ﴿وَإِيَّٰىَ فَٱتَّقُونِ﴾ البقرة: ٤١ و بزانە هێزەكەی لەگەڵ (لا ترهبوا غيري)، (ولا تتقوا سواي) چۆن دەبینیت؟ ئەوانە وەك ئەوە وایە بڵێیت (لا نعبد غيرك) و (ولا نستعين بسواك)، هەر خاوەن زەوقێكی تەندروست لە زمانی عەرەبی ئەم تایبەتمەندییە هەست پێدەكات.

دووبارەكردنەوەی ((إيـاك)) بەڵگەیە لەسەر وابەستەبوونی ئەو دوو دەربڕینە (بەندایەتی و داوای كۆمەك) هەریەك بە فەرمانەكەی خۆیەوە، لە دووبارەكردنەوەی جێناودا (إياك) هێزی داواكردن بوونی هەیە كە لە سڕینەوەی جێناوەكەدا ئەو هێزە بوونی نامێنێت، گەر بە مەلیكێكت وت، بۆ نموونە: هەر تۆم خۆشدەوێت و هەر لە تۆ دەترسم"إياك أحب وإياك أخاف" لەم دەربڕینەدا خۆشەویستی و ترس تایبەت دەكەیت تەنها بەو كەسە و گرنگیدان بە ناوهێنانی، ئەمەش لە دەربڕینی (إياك أحب و أخاف)دا بوونی نییە.

۞ داوای كۆمەك لە خودا دەكەین بۆ بەندایەتیكردنی

گەر ئەمەت زانی، ئەوا خەڵكی لەم دوو بنچینەدا-پەرستن و داوای كۆمەك- چوار بەشن:

بەرزترین و چاكترینیان: ئەهلی پەرستن و داوای كۆمەككەرن بۆ پەرستن، پەرستنی خودا و داوای كۆمەك بۆ پەرستن و سەركەوتنیان لەو كارەدا لوتكەی دواكاری و ئامانجیانە، بۆیە باشترین شتێك لە خودا-تبارك وتعالى- داوابكرێت: بریتییە لە داوای كۆمەكی بۆ ئەو كارانەی رەزامەندی خودای تێدایە، ئەو دوعایەش ئەوە بوو كە پێغەمبەر(ﷺ) فێری خۆشەویستەكەی خۆی كرد "معاذ بن جبل" ((يا معاذ، والله إني أحبك، فلا تنس أن تقول دبر كل صلاة: اللهم أعني على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك))-

www.iqra.ahlamontada.com

ئەی مەعاز سوێند بە خودا خۆشم دەوێیت، لەبیرت نەچێت لەدوای هەموو نوێژێك بڵێیت: "اللهم أعني على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك".

بۆیە بەسوودترین دوعا داواکردنی کۆمەکییە بۆ کارێك لە رەزامەندی خودادا بێت، باشترین بەخشش: بەهاناهاتنی خودایە بۆ پێدانی ئەو داوایە بە بەندەکەی، خولگەی هەرچی داوا و نزای بەدەستگەیشتووە لەسەر ئەم راستییەیە و پاڵپێوەنانی دژەکەی و کامڵکردن و ئاسان کردنی هۆکارەکانیەتی، بۆیە لێیڕابمێنە و سوودیان لێ ببینە.

"شیخ الإسلام ابن تیمیة -قدس روحه-" دەفەرموێت: سەرنجمدا لە بەسوودترین دوعا بینیم بریتییە لە داوای بەندەی خودا بۆ کاروبارێك لە رەزامەندی خودادا بێت، پاشان لە سورەتی "الفاتحة"دا بینیمەوە ((إياك نعبد وإياك نستعين))

۞ یارمەتی بێباوەڕ بیانوو بڕین و بەڵگەی زیاترە لەسەری

بەرانبەر ئەوەی یەکەم بەشی دووەمە: ئەوانەی پشتیان کردۆتە پەرستن و داوای کۆمەك، نە پەرستنیان هەیە و نە داوای کۆمەك، بەڵکو گەر کەسێك لەوانە داوای لە خودا کرد و پەنای بۆ برد ئەوە بۆ بەش و حەزی خۆیەتی، نەك بۆ رەزامەندی خودا و مافی خودا لەسەری، ئەو-سبحانه- هەرچی لە ئاسمانەکان و زەویدایە داوای لێدەکەن، دۆستەکانی خودا و دوژمنەکانی داوای لێدەکەن، ئەویش-سبحانه- کۆمەکی هەردوو لایان دەکات.

خراپترین دروستکراوی، دوژمنی خودا ئیبلیسە -لەگەڵ ئەوەدا- داوای لە خودا کرد و خوداش پێیدا و بەوە خۆشحاڵی کرد (ئاماژە بە ئایەتی ﴿ قَالَ أَنظِرْنِيٓ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ قَالَ إِنَّكَ مِنَ ٱلْمُنظَرِينَ ﴿١٥﴾ ﴾ الأعراف: ١٤ – ١٥ دەکات، بەڵام لەبەر ئەوەی کۆمەکی نییە بۆ رازی کردنی خودا بوو بە زیادە بەدبەختی ئیبلیس و دوورکەوتنەوەی لە خودا و دەرکردنی لە بەزەیی خۆی، هەر بەو جۆرە هەموو ئەوانەی داوای کۆمەك دەکەن بۆ کارێك کە کارەکە یارمەتیدەر نەبێت بۆ ملکەچی و گوێڕایەڵی خودا دەبێتە دوورخستنەوە لە رەزامەندی ئەو و رێگەی خودای لێ دەبڕێتەوە.

با کەسی ژیرمەند لە ناخی خۆیدا لەمە و غەیری ئەمە رابمێنێت، بزانێت وەڵام و بەدەمەوەچوون بۆ ئەو کەسەی هەموو کات داوا لە خودا دەکات و خوداش وەڵامی دەداتەوە بۆ رێز و حورمەتی کەسەکە ناگەڕێتەوە، بەڵکو بەندەکەی داوایەکی لێدەکات و بۆی جێبەجێ دەکات، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو کارە داواکراوە تیاچوون و

www.iqra.ahlamontada.com

بەدبەختی ئەوی تێدایە، جێبەجێ كردنی داواكەی لە سووكی و كەمیی بەندەكەیەتی لەلای و لەبەرچاوكەوتنیەتی، پێ نەبەخشین و ڕێگری كردن لە داواكەی بۆ ڕێزی ئەو كەسە لەلای خودا و خۆشەویستی ئەو-سبحانە- بۆ بەندەكەی دەگەڕێتەوە، بۆیە ڕێگری لێ دەكات تاكو پاسەوانی بكات و بیپارێزێ و بە لوتفی خۆی مامەڵەی لەگەڵدا بكات، ئەو بە نەزانی خۆی وا گومان دەبات خودا خۆشیناوێت و ڕێزی ناگرێت، دەبینێت خودا داوای خەڵكانی تر جێبەجێ دەكات گومانی بە پەروەردگاری بۆ دروست دەبێت، ئەمەش لە ناواخنی دڵیدایە و زۆرجار هەستی پێ ناكات، پارێزراو كەسێكە خودا پارێزراوی بكات، مرۆڤ لەسەر خۆی باشبینە(بصیر)، نیشانەی ئەمە: ململانێی لەگەڵ قەدەردا و سەرزەنشتی ناوەكی بۆی، وەك دەوترێت:

وعاجز الرأي مضياع لفرصته   حتى إذا فات أمر عاتب القدرا

(ئەوەی دەستەوسانە لە بیروبۆچوونیدا هەلەكانی خۆی لەدەست دەدات، تا هەموو شتێكی لەدەست دەچێت ئەوكات دەست دەكات بە لۆمەی قەدەر)

سوێند بە خودا گەر پەردە لەسەر ناخ و نهێنی خۆی لابدات دەبینێت كە سەرزەنشتی قەدەر دەكات و تۆمەتی دەداتەپاڵ، پێویست بوو ئاوا و ئاوا بێت، بەڵام من چی بكەم، كارەكە لەدەست مندا نەبوو؟ ژیرمەند نەیاری نەفسی خۆیەتی و نەفامیش نەیاری قەدەری پەروەردگاری.

زۆر ئاگاداربە لەوەی كە داوایەكی تایبەتی لێ بكەی خێر و سەرئەنجامەكەیت لێوە دیارنەبێت، گەر ناچاربوویت داوای بكەیت ئەوا بیبەستەوە بە مەرجی زانستی خودای موتەعالەوە كە خێری تێدابێت، بۆیە ئیستیخارە بكە لەپێش داواكەتەوە، ئیستیخارەكەت با تەنها بە زمان نەبێت بەبێ مەعریفە، بەڵكو ئیستیخارەی كەسێك كە زانستی بە بەرژەوەندی خۆی نییە و توانای بەسەریدا ناشكێت و نازانێت وردەكارییەكانی چییە و ناتوانێت زیان و قازانج بەخۆی بگەیەنێت، بەڵكو گەر ئەو مرۆڤە بدرێتە دەست نەفسی خۆی بەتەواوی تیادەچێت و كارەكەی لەدەست دەچێت.

گەر بەبێ داوا شتێكی پێدای: داوای لێبكە بۆت بكات بە یارمەتیدەر لەسەر گوێڕایەڵی خۆی و گەیشتنە ڕەزامەندی ئەو-سبحانە-، نەیكات بە ڕێگر لەسەر ڕێگەی بەرەو خودا چوونت و لادانت لە ڕەزامەندی خودا، واگومان مەبە هەموو پێدانێك بەهۆی ڕێزی بەندەوەیە لەلای خودا، یان هەموو پێنەدانێك بەهۆی سوكی و كەم نرخی

www.iqra.ahlamontada.com

بەندەکەوەیە لەلای ئەو–سبحانه– ﴿ فَأَمَّا ٱلْإِنسَٰنُ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ رَبُّهُۥ فَأَكْرَمَهُۥ وَنَعَّمَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّىٓ أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّآ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّىٓ أَهَٰنَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّا ﴿١٧﴾ ﴾ الفجر: ١٥ – ١٧، واتە هەموو ئەوانەی پێم بەخشیون و نیعمەتم پێداون و بێنیازم کردوون بەهۆی ئەوەوە نییە کە ئەوانە لەلام خاوەنی ڕێزن، بەڵکو تاقیکردنەوەیە لەلایەن منەوە بۆ ئەوان، ئایا شوکرم دەکات تا زیاتر لەوەی پێبدەم، یان کوفری نیعمەتم دەکات و لێی وەردەگرمەوە و دەیدەم بە کەسێکی تر؟ ئەوانەش وا بە بەرتەسکبوونەوەی ڕۆزیی تاقیدەکەمەوە و ئەوەندەی دەدەمێ لێی زیاد نەبێت بەهۆی سوکی و کەمی ئەو بەندەیەوە نییە لەلام بەڵکو تاقیکردنەوەیەکە، ئایا ئارام دەگرێت؟ زیاتر و زۆرتر لەوەی پێ بدەم کە لەدەستی چووە لە ڕزق و ڕۆزی، یان بێزار و ناڕازی دەبێت و سەرئەنجامەکەی توورەیی و ناڕازیبوونی خودا دەبێت لە ئەو؟.

خودا–سبحانه– دەمکوتی ئەوانەی کرد کە گومانیان دەبرد فراوانی ڕۆزی ڕێزگرتن بێت و هەژاریش سوکایەتی، بۆیە فەرمووی: بەندەم تاقینەکردۆتەوە بە دەوڵەمەندی بەهۆی ڕێزییەوە لەلام، هەروەها تاقیمنەکردۆتەوە بە هەژاری بەهۆی کەمی و سوکی ئەو لەلای من، بۆیە ڕایگەیاند ڕێزداری و بێڕێزی لەسەر ماڵ و دارایی و فراوانی ڕۆزی و بەرتەسکییان ناسوڕێتەوە، خودا بە بێباوەڕ دەبەخشێت، نەك بەهۆی ڕێزییەوە، لە باوەڕدار دەگرێتەوە، نەك بۆ سوکایەتی پێکردنی، بەڵکو بە خوداناسی و خۆشەویستی و گوێڕایەڵی ڕێز لە کەسێك دەنێت و بە پشتهەڵکردن و یاخیبوونیش کەسێك سوك و ڕسوا دەکات، ستایش بۆ خودایە لە هەردوو بارەکەدا، ئەو دەوڵەمەندی ستایشکراوە، لێرەوە بەختەوەری دونیا و دواڕۆژ گەڕایەوە سەر ((إياك نعبد و إياك نستعين))

❁ ❁ ❁

www.iqra.ahlamontada.com

پەرستن بەبێ داوای کۆمەك ناتەواوە

بەشی سێیەم: ئەوانەی پەرستنیان هەیە بەبێ داوای کۆمەك، ئەمانەش دوو جۆرن:

جۆری یەکەم: قەدەرییەکان، ئەوانەی دەڵێن خودا هەموو شتێکی بە لوتف و قەدەر بۆ بەندەکەی بڕیوەتەوە، ئەو بەندەیە لە قەدەریدا کۆمەکی بۆ کارەکانی نەماوەتەوە، خودا کۆمەکی کردووە بە دروستکردنی ئەندامەکانی و تەندروستیان و ناساندنی ڕێگەکە و ناردنی پێغەمبەران و توانینی کەسەکە لە ئەنجامدانی کارەکەی، لەدوای ئەمانە کۆمەکییەکی بڕاوە و دیاریکراو نەماوە تا داوای بکات، بەڵکو خودا دۆستەکانی و دوژمنەکای لە کۆمەکیدا یەکسان کردووە، یارمەتی ئەوانەی داوە وەك چۆن یارمەتی ئەمانەی داوە، بەڵام دۆستەکانی خودا باوەڕیان بۆ خۆیان هەڵبژارد و دوژمنەکانی بێباوەڕی، بەبێ ئەوەی خودا دەستەی یەکەمی بە کۆمەکی زیادە تایبەت کردبێتەوە تا شایستەی باوەڕبن، ئەوانەی دووەمی بە بڕیارێکی تر ڕسوا کردبێت و بێباوەڕی شایستە کردبن. ئەمانە (واتە قەدەرییەکان) بەشێکی ناتەواویان لە پەرستن بەرکەوتووە، داوای کۆمەکی لەگەڵ پەرستنەکەیاندا نییە. ئەوانە دراونەتە دەست خودی خۆیان، دەرگای داوای کۆمەك و یەکتاپەرستییان بەڕوودا داخراوە، ئیبن عەباس -خودا لە خۆی و باوکی ڕازی بێت- دەڵێت: باوەڕ بە قەدەر یاسای یەکتاپەرستییە، هەر کەس باوەڕ بە خودا بهێنێت و قەدەری بەدرۆ زانی ئەوا بەدرۆزانینەکە یەکتاپەرستییەکەی هەڵدەوەشێنێتەوە.

جۆری دووەم: ئەوانەی پەرستن و ئەورادیان هەیە، بەڵام بەشیان لە "پشبەستن بە خودا و داوای کۆمەکی" ناتەواوە، دڵیان فراوان نەبووە تا تێبگەن و هۆکارەکان بە قەدەرەوە گرێبدەن و لەناو قەدەردا بزریان بکەن، هەستانی قەدەر بە هاتن و ڕوودانی هۆکارەکان نابینن، ئەو هۆکارانە بەبێ قەدەر وەك مردووەکان وان کە هیچ کاریگەرییەکیان نییە، بەڵکو وەك عەدەمێکن و بوونیان نییە، قەدەر وەك ڕۆحی بزوێنەر وایە بۆ هۆکارەکان، هەموو شان دادانێکیش بۆ جووڵەکان بۆ بزوێنەری یەکەم (خودا) دەگەڕێتەوە.

ئەوان (قەدەرییەکان) هێزی بینینی قووڵیان نەگەیشتە ئەم ڕاستییە "لە بزواوەوە بۆ بزوێنەر، لە هۆوە بۆ دابینکەری هۆ، لە ئامێرەوە بۆ بکەر"، بۆیە ویست و لێبڕانیان

www.iqra.ahlamontada.com

لاواز بوو، بەشیان لە ((إياك نستعين)) كەم بوویەوە و چێژی پەرستنیان بە پشتبەستن بە خودا و داوای كۆمەك لێی نەبینییەوە، هەرچەند چێژی پەرستنیان لە ئەوراد و جێبەجێ كردنی دروشمەكانی پەرستندا بینیوەتەوە.

ئەوانە بەشی خۆیان هەیە لە كۆمەك و سەركەوتن و كاریگەری بەپێی داوای كۆمەك و پشتبەستنیان بە خودا، گەر بەندە بەتەواوی پشتی بە خودا بەستبێت لە سڕینەوەی چیایەك لە شوێنی خۆی -گەر فەرمانی پێكرابێت- سڵ ناكاتەوە و دەتوانێت بیسڕێتەوە.

گەر دەپرسی مانای پشتبەستن بە خودا(التوكل) و داوای كۆمەك چییە؟

دەڵێم: حاڵێكە لە دڵدا لە مەعریفەی خوداوە سەرهەڵدەدات، هەروەها باوەڕ بەتاك و تەنهایی ئەو وەك كارهەڵسوڕێنەر و گەیاندنی زیان و قازانج و بەخشین و لێگرتنەوە، هەرچی بیەوێت دەبێ و گەر نەیەوێت نابێت، ئەو شتەی ئەو نەیەوێت نایەتەدی با خەڵكیش بیەوێت، ئەمە پێویست دەكات بۆ هەڵسوڕاندنی كارەكان باوەڕی پێ بكەی و رادەستی ئەویان بكەی، لەو تەوەكولەی لە كاروبارەكانتدا بە خودا بەستووتە دڵنیایی و ئارامیت هەبێت و متمانە و یەقینت بە توانا و دەسەڵاتی ئەو ببێت، ئەوەی دەیەوێت دەبێت خەڵكی بیەوێ و نەیەوێ.

حاڵەتی ئەو كەسە لەگەڵ خودادا-سبحانە- وەك حاڵەتی منداڵێكی لێ دێت لەگەڵ دایك و باوكی لەو شتانەی حەزیان لێدەكات و لەو شتانەی لێیان دەترسێت، دایك و باوكی ئاگایان لێیەتی و چاودێری دەكەن و لەئامێزی دەگرن، سەرنجی یەكلابوونەوەی دڵی ئەو منداڵە بدەن بۆ لای دایك و باوكی و لانەكردنەوەی بەلای هیچ كەسێكی تردا، هەروەها بەندكردنی حەز و ویستی خۆی بۆ ئەو شتەی كە دایك و باوكی بۆ ئەویان دەوێت، ئەم نموونەیە حاڵی كەسی پشتبەستووە بە خودا(المتوكل على الله)، هەركەس لەگەڵ خودادا بەم جۆرە بێت ئەوا خودا بۆ ئەو بەسە، خودای دەفەرموێت ﴿وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُۥٓ﴾الطلاق: ٣، واتە خودا بۆ ئەو بەسە، وشەی ((الحسب)) مانای "الكافي"هەیە، گەر لەگەڵ ئەمەدا لە ئەهلی تەقوا بوو ئەوا سەرئەنجامێكی زۆر باشی دەبێت، گەر لە ئەهلی تەقوا نەبوو ئەوا ئەو كەسە لە بەشی چوارەمە:

بەشی چوارەم: كەسێك شایەتی تاكوتەنهایی خودا بدات لە زیان و قازانجدا، باوەڕی وابێت ئەو-سبحانە- هەرچی بوێت دەبێت و هەرچی نەوێت نابێت، هەروەها كەسەكە

www.iqra.ahlamontada.com

لەگەڵ ئەو شتەی خۆی خۆشیدەوێت و پێیڕازییە ناسورێتەوە، بۆیە پشت بە خودا دەبەستێت و داوای کۆمەکی لێدەکات بۆ بەش و حەز و مەبەست و مەرامەکانی، لەو داوایان دەکات و ڕەوانەی لای ئەویان دەکات، بۆیە داواکانی جێبەجێ دەبێت و خودا دەچێت بە هانایەوە، جا ماڵ بێت یان کورسی و پلە و پایە لەلای خەڵکی، یان حاڵێک بێت لە پەردە لەسەر لادان و کاریگەری و هێز و پتەوبوونی پێگە، بەڵام سەرئەنجامێکی دواڕۆژیی نییە، ئەوانە لە جۆری موڵکی ڕووالەتی و ماڵ و سامانن، پەیوەست بە ئیسلامەوە نین چجای ویلایەت و نزیکبوونەوە لە خودا، موڵك و پلە و پایە وماڵ و حاڵ بە چاك و خراپ و باوەڕدار و بێباوەڕ دەدرێت، هەر کەس شتێك لەوانە بکاتە بەڵگەی خۆشەویستی خودا و ڕازیبوونی لەو کەسەی پێی بەخشیوە و بە ئەولیای نزیك لە خودای بزانێت ئەو کەسە نەفامترین کەسی ناو نەفامەکانە، دوورترین کەسە لە ناسینی خودا و ناسینی ئاینەکەی و جیاکردنەوەی ئەوەی خودا خۆشی دەوێت و پێی ڕازییە لەگەڵ ئەوەی خۆشی ناوێت و ڕقی لێیەتی. حاڵ لە دونیادا وەك موڵك و ماڵ وایە، گەر یارمەتی خاوەنەکەی بدا لەسەر گوێڕایەڵی و ڕەزامەندی خودا و جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی ئەوا دەچێتە خانەی مەلیکە دادپەروەرە چاکەکانەوە، ئەگەر نە، ئەوە دەبێتە بارێکی قورس بەسەر شانی خاوەنەکەیەوە و لە خودا دووری دەخاتەوە و دەچێتە خانەی مەلیکە ستەمکارەکان و دەوڵەمەندە فاجیرەکانەوە.

۞ شوێنکەوتن و ئیخلاص

گەر ئەمەی زانی: بەندە ((إياك نعبد)) بە دوو بنچینەی مەزن جێبەجێ دەکات:

یەکەمیان: شوێنکەوتنی پێغەمبەر(ﷺ).

دووەم: ئیخلاص بۆ پەرستراو کە خودای موتەعالە، ئەم دوانە بریتین لە جێبەجێکردنی ((إياك نعبد))

خەڵکی بەپێی ئەم دوو بنچینەیە بۆ چوار بەش دەبەش دەبن:

جۆری یەکەم: ئەهلی ئیخلاص بۆ خودا و شوێنکەوتن، ئەمانە بریتین لە حەقیقەتی ئەهلی ((إياك نعبد))، هەموو کارەکانیان و قسەکانیان و بەخشین و لێگرتنەوە و خۆشەویستی و ڕقیان بۆ خودایە، مامەڵەکانیان لە ناوەوە و لە دەرەوە تەنها بۆ ڕووی پاکی خودایە، بەو کارەیان پاداشت و شکوریان لە خەڵکی ناوێت، بەڵکو خەڵکی

www.iqra.ahlamontada.com

لەلایان وەك مردووی گۆڕستان وان، زیان و قازانج و مردن و ژیان و زیندووبوونـەوەیان لەدەستدا نییە، كاركردن لە پێناوی خەڵكدا و داوای پلە و پایە لەوان و هیوای زیـان و قازانج لێیان نیشانەی نەناسینی خەڵكییـە، بـەڵكو نـەزانینی شانوشـكۆیانە، هـەر بـەو جۆرە كەسەكە نەزانە بە خودا و نایناسێت، هەر كەس خەڵكی بناسـێت لـە مـەنزڵگای خۆیاندا دایان دەنێت، هەر كەس خودا بناسێت كردارەكانی و قسـەكانی و بەخشـین و لێگرتنەوە و خۆشەویستی و رقی تەنها بۆ ئەو دەبن، هـەر كـەس مامەڵـەی خـودا بـە كەسـێك لـە خوارخـوداوە بگۆڕێتــەوە نیشـانەی نەناسـین و نەزانینیـەتی بـە ئـەو و دروستكراوەكانی، ئەگەر نە، گەر خودا و خەڵكی بناسـیبایە مامەڵـەی خـودای بەسـەر مامەڵەی خەڵكیدا هەڵدەبژارد.

هەر بەو جۆرە تەواوی كاروكردەوەكان و پەرستنیان بەپێی فـەرمانی خـودا دەبێـت و بەو جۆرە دەبێت كە خودا خۆشیدەوێت و پێیرازییە، ئەمە ئەو كردەوانەیە كـە خـودا قبووڵی ناكات بە كەسێكی تر جگە لە ئەو بدرێت، لـەپێناوی ئـەو كردەوانەدایـە خـودا بەندەی بە مردن و ژیان تاقیكردۆتەوە ﴿ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْمَوْتَ وَٱلْحَيَوٰةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْغَفُورُ ﴿٢﴾﴾ الملـك: ٢، جـوانی و رازانــەوەی بــە زەوی بەخشـیوە تــا تاقییــان بكاتەوە كامیان باشترین كاروكردەوە بە ئەنجام دەگەیەنێت. فـوزەیلی كـوڕی عیـاض دەفەرموێت: كاری چاكە ئەوەیە كە بۆ خودا بێت و بـەپێی شـوێنكەوتنی پێغەمبـەری خودا بێت، واتـە (أخلصه و أصوبه). وتیـان: بـاوكی عـەلی "أخلصـه و أصـوبه" چییە؟ فەرمووی: كاروكردەوە ئەگەر بۆ خودا بێـت و دروسـت نـەبێت قبـوڵ ناكرێـت، ئەگـەر دروست بێت و بۆ خودا نەبێت قبوڵ ناكرێت، تا ئـەو كاروكردەوەیـە بـۆ خـودا بێـت و دروست بێت. "الخالص" ئەوەیە بـۆ خودابێـت، "الصـواب" ئەوەیـە بـەپێی سـوننەتی پێغەمبەر بێت، ئەمەش لە قورئاندا باس كراوە ﴿فَمَن كَانَ يَرْجُوا۟ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدًۢا﴾ الكهـف: ١١٠، هـەروەها ﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ ﴾ النساء: ١٢٥، خودا كاروكردەوەیەكی قبووڵ نییە مەگەر تەنها ئەو كاروكردەوانـە بـۆ خـودا ئـەنجام درابـن و لەسـەر شـوێنكەوتنی پێغەمبـەر ئـەنجام درابـن، جگـە لـەو جـۆرە كاروكردەوانـە بەسـەر خاوەنەكەیـدا دەدرێتــەوە و لێـی وەرناگیرێتەوە، بەسەریدا دەدرێتەوە و دەكرێتە تۆزی بـەر بـا لـە ڕۆژێكدا كـە زۆر پێویستی بەو كاروكردەوانە هەیە. لە فـەرموودەی سـەحیحدا لـە عائشـەوە كـە لـە

www.iqra.ahlamontada.com

پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) دەگێڕێتەوە ((کل عمل لیس علیه أمرنا فهو رد))، هەر کاروکردەوەیەك بەبێ شوێنکەوتنی پێغەمبەر(ﷺ) بێت کەسەکە لە خودا دووردەخاتەوە، دەبێت خودا بە فەرمانەکانی خۆی بپەرسترێت نەك بە بیروبۆچوون و حەز و ئارەزووی مرۆڤ.

جۆری دووەم: ئەو کەسەی کە نە ئیخلاص و نە شوێنکەوتنی پێغەمبەری خودای هەیە، کارەکانی بەپێی شەرع نییە، خودی خۆی بۆ خودا ساغ نەبووەتەوە، وەك کاروکردەوەی ئەهلی خۆڕازاندنەوە بۆ خەڵکی و ریاکاران بۆیان کە خودا و پێغەمبەر لەسەری نین و پێی رازینین، ئەوانە لەلای خودا-عزوجل- خراپترین دەستە و خەشم لێگیراوترین خەڵکن، زۆرترین بەشیان لە ئایەتی ﴿ لَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَآ أَتَوا وَّيُحِبُّونَ أَن يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُم بِمَفَازَةٍ مِّنَ ٱلْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ آل عمران: ١٨٨، دڵخۆشن بەوەی پێیان دراوە لە بیدعە و گومڕایی و هاوەڵدانان، دەیانەوێت بە شوێنکەوتنی سوننە و ئیخلاص مەدح بکرێن. ئەمانە جۆرێکن لە لادەرانی شارێگەی راست و دروست، خۆیان داوەتە پاڵ زانست و هەژاری و بەندایەتی کردنی خودا، ئەوانە بیدعە و گومڕایی و ریا و گەڕان بەدوای ناوبانگدا ئەنجام دەدەن و دەیانەوێت ستایش بکرێن لەسەر شتێك کە ئەنجامیان نەداوە لە شوێنکەوتنی پێغەمبەر و ئیخلاص و زانست، ئەوانە ئەهلی خەشم و گومڕایین.

جۆری سێیەم: ئەو کەسەی لە کاروکردەوەکانیدا موخلیصە بەڵام لەسەر شوێنکەوتنی پێغەمبەر نییە، وەك عابیدان و شوێنکەوتووانی رێگەی زوهد و هەژاری. هەر کەس خودای پەرست بە شتێك کە فەرمانی خودای لەسەر نەبوو، باوەڕی وابوو بەندایەتی کردنەکەی نزیکبوونەوەیە لە خودا ئەوە حاڵی وەك حاڵی ئەو کەسە وایە کە پێیوایە گوێگرتن لە ئاواز و سەدا نزیکبوونەوەیە لە خودا، یان کەسی خەڵوەنشین کە جومعە و جەماعەتی تیادا وازلێدەهێنێت پێیوابێت نزیکبوونەوەیە لە خودا، یان دانە دەمی رۆژووی رۆژ لەگەڵ شەو بە نزیکبوونەوە بزانێت، یان رۆژووی رۆژی جەژنی رەمەزان بە نزیکبوونەوە بزانێت و نموونەی ئەمانە.

جۆری چوارەم: هەندێك لە کاروکردەوەکانی بەپێی شوێنکەوتنی پێغەمبەر بێت، بەڵام بۆ خودا نەبێت، وەك گوێڕایەڵی ریابازان، یان وەك پیاوێك کە بۆ ریا و دەمارگیری و

www.iqra.ahlamontada.com

ناوی ئازایەتی دەجەنگێت، حەج دەكات و قورئان دەخوێنێت بۆ ئەوەی باس بكرێت، ئەوانە كارەكانیان لە رواڵەتدا كاری چاكەن و بەئەنجامدانیان فەرمان كراوە، بەڵام لە ناوەرۆكدا كاروكردەوەی ناباشن و قبوولّ ناكرێن ﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُواْ ٱلزَّكَوٰةَۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلۡقَيِّمَةِ﴾ البينة: ٥، تەنها ئەوانەی بەو جۆرەی فەرمانیان پێكرابوو پەرستنی خودایان ئەنجامدا و ئیخلاصیان لە بەندایەتیدا هەبوو، ئەو كەسانە دەچنە ریزی ئەهلی ((**أياك نعبد وإياك نستعين**))ەوە.

۞ ترازووی دروست بۆ باشترین پەرستن

پاشان ئەهلی پلەی ((**إياك نعبد**)) چوار رێگەیان لەبەرە بۆ تایبەتكردنەوە و هەڵبژاردنی باشترین و بەسوودترین و لەپێشترین بەندایەتی، ئەوان لەو كارەدا دەبن بە چوار پۆلەوە:

پۆلی یەكەم: بەسوودترین و باشترین پەرستن لەلایان بریتییە لەو پەرستنەی كە زەحمەترین و گرانترین پەرستنە.

وتوویانە: لەبەر ئەوەی دوورترین شتە لە حەزی مرۆڤەوە، ئەوەش بریتییە لە حەقیقەتی بەندایەتی.

وتوویانە: پاداشت بەپێی گرانی و زەحمەتە، فەرموودەیەكیان ریوایەت كردووە كە بناغەی نییە ((**أفضل الأعمال أحمزها**)) باشترین كردەوە گرانترین و زەحمەترینە.

ئەمانە ئەهلی كۆشان و ستەمكردنن لە نەفسی خۆیان، دەڵێن: نەفسی مرۆڤ بەوە راست دەبێتەوە، چونكە سروشتی نەفس تەمبەڵی و بچووكی و پاڵدانەوە و لكان بە زەوییەوەیە، بۆیە نایەتە راستە بە ئەرك و ماندوویێتی و ئازاری زۆر نەبێت.

پۆلی دووەم: وتویانە: باشترین بەندایەتی خۆ یەكلاكردنەوەیە بۆ خودا و زوهد لە دونیا و كەمكردنەوەی دونیا چەندە بتوانیت، هەروەها گوێپێنەدان و لانەكردنەوە بەلای هەموو ئەوەی لە دونیایە و سەر بە دونیایە.

ئەمانەش دەبن بە دوو بەشەوە:

خەڵكی رەشۆكی: وا گومانیان برد ئەم خۆیەكلاكردنەوەیە ئامانجە، بۆیە خۆیان بۆ هەڵكرد و كاریان كرد لەسەری و خەڵكیان بۆ بانگ كرد و وتیان: ئەم خۆیەكلاكردنەوە

www.iqra.ahlamontada.com

لە زانست و پەرسش باشترە، بۆیە وایبۆچوون کە زوهد لە دونیا لوتکە و ئامانجی هەموو پەرسش و بەندایەتییەك بێت.

ئەهلی تایبەتیان: وایبۆچوون کە زوهد بۆ جگە لەخودی زوهدەکە مەبەستە، مەبەست پێی ئەوەیە دڵ لەسەر خودا بمێنێتەوە و ویست و لێبڕان تەنها لەسەر ئەو بێت و دڵ خاڵی بکرێتەوە لە هەموو شتێك جگە لە خۆشەویستی خودا و گەڕانەوە بۆ لای ئەو و تەوەکول لەسەری و خەریکبوون بە رەزامەندییەکانییەوە و بەردەوامی یادی ئەو -**سبحانه**- بە دڵ و بە زمان، بەبێ پەرتکردن و دابەشبوونی دڵ و دابڕانی.

پۆلی سێیەم: وایان بینی بەسوودترین پەرسش و باشترین بەندایەتی بریتییە لەو کاروکردەوانەی چەندین سوود و قازانج لەخۆ دەگرن، وایان بینی ئەو کردەوانە باشترن لە کاروکردەوەیەك کە سوود و قازانجەکەی کەموکورت بێت، بۆیە وای بۆچوون خزمەتی هەژاران و سەرقاڵی بە بەرژەوەندییەکانی خەڵکیەوە و جێبەجێ کردنی پێویستییەکانیان و یارمەتیدانیان بە ماڵ و پلە و پایە بەسوودترین و قازانجترینە، بۆیە خۆیان بۆ تەرخان کرد و کاریان لەسەر کرد و فەرموودەکەی پێغەمبەریان (ﷺ) کرد بە بەڵگە ((**الخلق كلهم عيال الله وأحبهم إليه أنفعهم لعياله**)) رواه أبو يعلي. هەروەها بەڵگەی ئەوەیان هێناوە کە کاری عابید تەنها بۆ خودی خۆیەتی، بەڵام کاری بەسوود ئەوەیە سەربکێشێ بۆ کەسانی تر، ئەمەیان لەوەیان زۆر جیاوازە!

دەڵێن: بۆ ئەو مەبەستەیە کە پلە و گەورەیی زانا بەسەر عابیددا وەك گەشی و جوانی مانگ وایە بەسەر هەسارەکانی تردا.

دەڵێن: پێغەمبەر(ﷺ) بە عەلی کوڕی ئەبی تالبی فەرموو ((**لإن يهدي الله بك رجلا واحدا خير لك من حمر النعم**)) گەر بەهۆی تۆوە خودا تەنها یەك کەس هیدایەت بدات چاکترە بۆت لە رانە وشتری زۆر و زەبەلاح، دەڵێن: ئەم چاکتربوون و باشتربوونە بۆ فرە سوودی دەگەڕێتەوە.

بەڵگەیان بە فەرموودەی پێغەمبەر(ﷺ) هێناوە ((**من دعا إلى هدى كان له من الأجر مثل أجور من اتبعه من غير أن ينقص من أجورهم شيء**))-هەر کەس بانگ بۆ هیدایەتێك بکات هەروەك ئەو کەسەی شوێنی دەکەوێت پاداشتی بۆ هەیە بەبێ ئەوەی لە پاداشتی هیچ کەسێکیان کەم ببێتەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

بەڵگەیان هێنایەوە بەوەی خاوەن عیبادەت كاتێك مرد كارە چاكەكانی كۆتایی پێ دێت، كەسی خاوەن كاری بەسوود كۆتایی پێنایەت هەتا ئەو سوودەی كە دەدرێتە پاڵ ئەو بەردەوام بێت.

بەڵگەیان هێنایەوە كە پێغەمبەران بۆ چاكە لەگەڵ مەردوومان و هیدایەتیان رەوانە كراون، هەروەها سوود پێگەیاندنیان لە دونیا و دوارۆژدا، پێغەمبەران بە خەڵوەنشینی و دابڕان لە خەڵكی و رەهبانییەتەوە رەوانە نەكراون، بۆیە پێغەمبەر(ﷺ) هەڵوێستی ئەو چەند كەسەی بەباش نەزانی كە دەیانویست خۆیان بۆ عیبادەت یەكلابكەنەوە و واز لە تێكەڵبوونی خەڵكی بهێنن.

پۆلی چوارەم دەڵێن: باشترین عیبادەت كاركردنە لەسەر رەزامەندی خودا لە هەموو كاتێكدا بەو جۆرەی كاتەكە لە كار و ئەرك داوای دەكات، باشترین عیبادەت لە كاتی جیهاددا بریتییە لە جیهاد هەرچەند ببێتە هۆی وازهێنان لە ئەورادەكانی و شەونوێژ و رۆژوو، بەڵكو تەواوكردنی نوێژی فەرزیش وازلێبهێنێت وەك ئەو نوێژەی لە حاڵەتی ترسدا و لە جەنگدا ئەنجام دەدرێت.

باشترین كاروكردەوە لە كاتی هاویندا، بۆ نموونە: هەستان بە حەقی كشتوكاڵ و كردنەوەی بەرەكان، تەنانەت با ببێتە هۆی تیاچوونی ئەورادی پەسەندكراو، هەر بەو جۆرە لە جێبەجێ كردنی ماف ژن و منداڵدا.

باشترین كار لە كاتی بەرەبەیاندا خەریكبوونە بە نوێژ و قورئان و نزا و یاد و داوای لێخۆشبوونەوە.

باشترین كار لە كاتی پێویستی رێنمایی كردنی قوتابی و فێركردنی نەزاندا رووكردنە لە فێركردنی و سەرقاڵ بوون پێیەوە، باشترین كار لە كاتی بانگدا وازهێنانە لە ئەورادەكان و خەریكبوون بە وەڵامی بانگوێژەكەوە، باشترین كار لە كاتی پێنج نوێژەكەدا بریتییە لە كۆشان بۆ جێبەجێ كردنیان بە باشترین شێوە و رۆیشتن بە دەمیانەوە لە سەرەتای كاتەكانیانەوە و رووكردنە مزگەوت بۆ ئەنجامدانیان، هەتا دووربێت باشترە.

باشترین كار لە كاتی پێویستی كەسێكی ئاتاج بە پێویستییەك -بە پلە و پایە، بە جەستە یان بە ماڵ- خەریكبوونە بە یارمەتیدانی و پەنادانی ئاتاجییەكانی و هەڵبژاردنی ئەو ئەركە بەسەر ئەوراد و خەڵوەت كردندا.

www.iqra.ahlamontada.com

باشترين كار لە كاتی خوێندنەوەی قورئاندا كۆكردنەوەی دڵ و ويستە لەسەر تێڕامان و وردبوونەوە و تێگەيشتن لێی تا وابزانيت كە خودا بەو قورئانە قسە لەگەڵ ئەودا دەكات، دڵت كۆبكەرەوە لەسەر تێگەيشتن و لێوردبوونەوە، لێبڕانت لەسەر جێبەجێ كردنی فەرمانەكانی زۆرتر بێت لە لێبڕانی كەسێك كە لە دەسەڵاتدارێكەوە نامەيەكی بۆ هاتووە.

باشترين كار لە كاتی وەستان لە عەرەفە تێكۆشانە بە ملكەچی و نزا و پاڕانەوە و يادی خودا بەبێ رۆژوويەكی لاوازكەر لە ئەنجامدانی ئەوانە.

باشترين كار لە رۆژەكانی "ذي الحجة"دا زۆر عيبادەت كردنە بەتايبەت كردنی "الله أكبر" و "لا إله إلا الله" و "الحمد لله" ئەوانە باشترن لە جيهادێكی ديارينەكراو.

باشترين كارێك لە "دە"ی كۆتايی مانگی رەمەزاندا: پابەندبوون بە مزگەوتەوە و خەڵوەت و ئيعتيكاف و كەمكردنەوەی تێكەڵبوون بە خەڵكی و خەريكبوون پێيانەوە، تەنانەت باشترە لە فێركردنی خەڵكی بە زانستێك و قورئان پێ خوێندنەوەيان لە لای زۆرێك لە زانايان.

باشترين كار لە كاتی نەخۆشی براكەتدا يان كاتی مردنی سەردانی كردن و ئامادەبوونە لەسەر جەنازەكەی و بەڕێكردنی.

باشترين كار لەكاتی داباريني بەڵا و ناخۆشی بەسەر خەڵكيدا ئارامگرتن و تێكەڵ بوون بە خەڵكی بەبێ هەڵهاتن لێيان، ئەو باوەڕدارەی تێكەڵ بە خەڵكی دەبێت و ئارام دەگرێت لەسەر ئازارەكانيان چاكترە لەوەی پێيان تێكەڵ نابێت و ئازاری نادەن. باشترە لە كاری خێردا تێكەڵيان ببيت، ئەو كارە باشترە لە كەنارگرتن لێيان، كەنارگرتن لە شەڕ باشترە لە تێكەڵبوونيان، گەر واتزانی تێكەڵيان ببێتە هۆی نەهێڵانی شەڕەكەيان، يان كەم كەمكردنەوەی شەڕەكانيان ئەو كارە باشترە لە كەنارگرتن لێيان.

باشتر لە هەموو كات و بارێكدا: بريتييە لە هەڵبژاردنی رەزامەندی خودايی لەو كات و بارەدا، سەرقاڵ بوون بە ئەرك و فەرمانی ئەو كاتە تايبەتە و داواكارييەكەی.

ئەم پۆلی چوارەمە ئەهلی بەندايەتی رەهان، پۆلەكانی پێشتر ئەهلی بەندايەتی سنووردارن، كاتێك كەسێك لەوانە دەست لە جۆرێك عيبادەت هەڵدەگرێت كە دەقی پێوەگرتووە –بۆ كارێكی تر– خۆی وادەبينێت وەك ئەوەی كەمی كردبێت و وازی

www.iqra.ahlamontada.com

لەو عیبادەتە هێنابێت، ئەو بە یەك شێوە خودا دەپەرستێت، خاوەنی بەندایەتی رەها مەبەستێكی تایبەتی نییە لە بەندایەتییەكەیدا تا بەسەر بەندایەتییەكی تردا هەڵیبـژێرێت، بەڵكو بەردەوام لە مەنزڵگای بەندایەتیدا تەكان بەخۆی دەدات و دەگوێزێتەوە، هەركات مەنزیلەیەكی بۆ دەردەكەوێت كاردەكات بۆ گەیشتن پێی، پێیەوە خەریك دەبێت تا مەنزیلەیەكی تری بۆ دەردەكەوێت، ئەمە ئاكاریەتی لە رۆیشتن بەرەو خودا تا كۆتایی كاروانەكەی، گەر زانایان ببینیت ئەویان لەگەڵ دەبینی، گەر عابیدان ببینیت ئەویان لەگەڵدایە، گەر موجاهیدان ببینیت ئەویان لەگەڵدایە، گەر یادكەران ببینیت ئەویان لەگەڵدایە، گەر خێرخوازان و چاكەخوازان ببینیت ئەویان لەگەڵدایە.

ئەمە بریتییە لە بەندەی رەها كە بەندوباو داگیری ناكات و كۆتوبەندەكان پێوەندی ناكەن كارەكانی بەپێی حەز و چێژ و ئاسانی و ئاسوودەیی دەروونی نییە، بەڵكو بەپێی ویستی پەروەردگاریەتی با ئاسوودەیی دەروونی لە شتێكی تردا بێت، ئەمە ئەو كەسەیە بە حەق دەستەبەری مانای ((إياك نعبد و إياك نستعين))ی كردووە، راستگۆیانە بەو دوو بنچینەیە هەستاوە، جلوپۆشاكی ئەوەیە كە بۆی ئامادە ببێت، خواردنی ئەوەیە بۆی دەست بدات، سەرقاڵبوونی بەوەی خودا فەرمانی پێكردووە لە هەر كاتێكدا بە كاتی خۆیەتی، شوێنی دانیشتی لە مەجلیسدا ئەو شوێنەیە كە چۆڵە، ئاماژە داگیری ناكات و كۆتوبەند پێوەندی ناكات، بەندوباو دەست بەسەریدا ناگرێت، كەسێكی ئازادی دارنراو لە هەموو شت، روو لە هەركوێ بكات لەگەڵ فەرمانەكانی پەروەردگاردایە، لەسەر ئایینی فەرماندەكەیەتی كاروانەكەی روو لە هەر كوێ بكات، لە كوێ ئەستوونەكانی هەڵدا لەگەڵی دەسوڕێتەوە، هەموو كەسێكی ئەهلی حەق هۆگرییان لەگەڵیدا هەیە، هەموو ئەوانەی ئەهلی باتڵن نامۆن لەگەڵی، وەك بارانی رەحمەت وایە لە كوێ باری سوود دەگەیەنێت، وەك دارخورما وایە گەڵاكانی ناوەرێن، هەمووی بەسوودە تەنانەت درِكەكەی، جێگەی توندی و گرژییە لە سەرپێچیكەرانی فەرمانی خودا و تووڕەیی و رق لەوانەی سنووری خودا دەبەزێنن، ئەو بۆ خودا و بە خودا و لەگەڵ خودایە، هاوەڵی خودا دەكات بەبێ خەڵك، هاوەڵی خەڵكی دەكات بەبێ نەفس، بەڵكو كاتێك لەگەڵ خودایە دروستكراوەكان لەنێوان خۆی و خودا

www.iqra.ahlamontada.com

لادەدات، کاتێکیش لەگەڵ دروستکراوەکانی خودادایە نەفسی لەو ناوەندە لادەدات و وازی لێدەهێنێت، ئای چەند مرۆڤێکی نامۆیە لەناو خەڵکیدا! چەندە غوربەتی لەدەستیان هەیە! چەندە هۆگری و دڵخۆشی و ئارامی و دڵنیایی لەگەڵ خودا هەیە!! خودا تەنها کۆمەککارە و پشتبەستن هەر بە ئەوە.

❁ بێبەشبوونی جەبرییەکان لە شیرینی عیبادەت

پاشان خەڵکی لە قازانجی پەرستش و حیکمەت و مەرامی پەرستشدا چوار ڕێگەیان هەیە، بۆیە دەبن بە چوار پۆلەوە:

پۆلی یەکەم: جەبرییەکان کاروبارەکان دەگێڕنەوە بۆ تەنها ویستنی خودا و وەلانانی ویستی مرۆڤ، لای ئەوانە هەستان بەکار تەنها فەرمانە، بەبێ ئەوەی ببێتە هۆی بەختەوەری دونیا و دواڕۆژ و رزگاری لە ئاگر، بەڵکو هەستان بە کار تەنها بەهۆی فەرمان و ویستی خوداوەیە.

ئەوانە شیرینی و چێژی پەرستش ناکەن و خۆشی لێ نابینن، نوێژ نابێتە رۆشنایی چاویان و فەرمانەکان سرووری دڵ و دەروون و خۆراکی رۆح و ژیانیان نییە، بۆیە بەو پەرستشانە دەڵێن ئەرکی داواکراو "**تکالیف**"، واتە داوایان لێکراوە بەو ئەرکە هەستن، گەر کەسێکی بانگەشەکەری خۆشەویستی مەلیکێك لە مەلیکەکان ئەوەی مەلیك فەرمانی پێکردووە ناو بنێت ئەرکی داواکراو "**تکلیف**"، بڵێت من ئەو کارە بە تێچوونێك (**کلفة**) ئەنجام دەدەم ئەوا هیچ کەس ئەو پیاوە بە خۆشەویستی مەلیك نازانێت، بۆیە جەبرییەکان-یان زۆربەیان- نەرێی خۆشەویستی بەندە بۆ پەروەردگار دەکەن، دەڵێن: بەندە پاداشتەکە و ئەوەی خودا لە نیعمەت بۆی ئامادەکردوون خۆشدەوێت، نەك خودی خودایان خۆشبوێت، بۆیە خۆشەویستیان بۆ دروستکراوێك لەخوار خوداوە بریار داوە، لە کاتێکدا راستی بەندایەتی بریتییە لە کەماڵی خۆشەویستی بۆ خودا، بۆیە حەقیقەتی بەندایەتی و کرۆکی بەندایەتییان نەرێ کردووە. حەقیقەتی خواوەندی: بریتییە لە داڵدە و پەنا (**مألوه**) و خۆشەویست بە لوتکەی خۆشەویستی و هاوتا لەگەڵ لوتکەی ملکەچی و فەرمانبەرداری و هەروەها پێدانی شکۆمەندی و مەزنی بۆ ئەو-**سبحانه**-، بۆیە نەرێی ئەوەیان

www.iqra.ahlamontada.com

کرد خودا خۆشەویست بێت، ئەمەش نەرێکردنی خواوەندی خودایە، شێخی ئەوانە بریتی بوو لە "جەعدی کوڕی درهەم" کە خالیدی کوڕی عەبدولڵای قەسری لە رۆژی جەژنی قوربانیدا کردی بە قوربانی و وتی ((ئەمە بانگەشەی ئەوە دەکات خودا ئاخافتنی لەگەڵ موسا نەکردووە و ئیبراهیمی نەکردووە بە خەلیلی خۆی))، لەڕاستیدا نەرێکردنی "جەعد" ئەوە بوو خودا خۆشەویست (محبوب) بێت یان کەسێکی خۆشبوێت، واتە (محب) بێت، نەرێی پێویستی ئیبراهیمی نەکرد بەو خۆشەویستییە، کە لای جەهمییەکان پێی دەوترێت (الخلة) لوتکەی خۆشەویستی کە هەموو دروستکراوەکان تیایدا یەکسانن، لای جەهەمییەکان هەموو خەلیلی خودان.

۞ هەندێك منەت بە ئیسلامبوونی خۆیەوە دەکات

پۆلی دووەم: بریتین لە قەدەرییە نەرێکەرەکان ئەوانەی دەڵێن کە پەرستش دانراوە وەك نرخێك بۆ ئەو پاداشت و نیعمەتەی بەندە بەدەستی دەهێنێت، وەك پێدانی کرێی کرێکار وایە.

دەڵێن ئەو پاداشتە خودا دەیکات بە باربووکردنەوەی بەندەکانی، وەك لە ئایەتی ﴿وَنُودُوٓاْ أَن تِلۡكُمُ ٱلۡجَنَّةُ أُورِثۡتُمُوهَا بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾ الأعراف: ٤٣، هەروەها ﴿ٱدۡخُلُواْ ٱلۡجَنَّةَ بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾ النحل: ٣٢، هەروەها ﴿هَلۡ تُجۡزَوۡنَ إِلَّا مَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾ النمل: ٩٠، فەرموودەکەی پێغەمبەر(ﷺ) کە لە خوداوە -عزوجل- دەگێڕێتەوە ((يا عبادي إنما هي أعمالكم أحصيها لكم، ثم أفيكم إياها))، هەروەها ئایەتی ﴿إِنَّمَا يُوَفَّى ٱلصَّٰبِرُونَ أَجۡرَهُم بِغَيۡرِ حِسَابٖ﴾ الزمر: ١٠.

دەڵێن خودا ئەو پاداشتەی بە "جزاء، أجر، ثواب" باسکردووە، چونکە لە کردارەکەوە دەگەڕێتەوە بۆ کرێکارەکە (ئەنجامدەری کارەکە)، ئەمەش مانای "یثوب"ە کە مانای "رجع-واتە دەگەڕێتەوە" دەگەیەنێت، واتە لە کارەکەوە بۆ ئەو دەگەڕێتەوە.

پاداشت (الجزاء) بە "ثواب"باسکراوە-خودا باشتر دەزانێت- چونکە پاداشتەکە بۆ بەجێهێنەری کارەکە دەگەڕێتەوە، بەری کردارەکەی لە دونیا بۆ دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی رەخنەی لێ بگرێت و لەسەری دادگایی خۆی بکات و بزانێت چ جۆرە ناتەواوی

www.iqra.ahlamontada.com

و لادانێك لە ڕاستە شەقام–كە زۆرجار ڕوودەدات– ڕووی لە كاروكردەوەكانی كردووە بە ئەندازەی ئەوەی بینیویەتەوە لە بەری كارەكەی كە جێگیرە و لە دونیادا بۆی گەڕاوەتەوە، وەك هەر جۆرە كاروبارێكی دونیایی، لە پیشەسازی و كشتوكاڵ و بازرگانی، هاوشێوەكانی ئەوانە، بەندە بەهانای ناتەواویەكەوە دەچێت و بەدوای شارێگەی ڕاست و ڕەواندا دەگەڕێت، گەر ڕەخنە لە كردارەكانی نەگرێت و خۆی لەسەر دادگایی نەكات بۆ ئەو بێئاگایی و نەفامی و شوێنكەوتنە كوێرانەی لێیوەشاوەتەوە ئەوە لە ڕۆژی دواییدا هیچ بیانوویەكی نییە.

دەڵێن: گەر پاداشت پەیوەستی كردارەكە نەبوایە ئەوا ناونانی بە "جزاء، أجر، ثواب"مانایەكی بۆ نامێنێتەوە.

دەڵێن: كێشانە و پێوانەی كردارەكان بەڵگەیە لەسەری، گەر پاداشت و سزا بە كردارەكانەوە وابەستە نەبووبن و بە دوایاندا نەیەن و نەبنە نرخێك بۆ ئەو كاروكردەوەنە، ئەوكاتە بۆ كێشان و پێوانی كردەوەكان مانایەك نامێنێتەوە، خودا دەفەرموێ ﴿وَٱلۡوَزۡنُ يَوۡمَئِذٍ ٱلۡحَقُّۚ فَمَن ثَقُلَتۡ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ٨ وَمَنۡ خَفَّتۡ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓاْ أَنفُسَهُم بِمَا كَانُواْ بِـَٔايَٰتِنَا يَظۡلِمُونَ ٩﴾ الأعراف: ٨ – ٩.

ئەم دوو دەستەیە (جەبرییەكان و قەدەرییەكان) بەتوندترین شێوە بەرانبەر بە یەكتر وەستاون و لەنێوانیاندا گەورەترین بۆشایی (جیاوازی) هەیە.

جەبرییەكان هیچ جۆرە پەیوەندی و پەیوەست بوونێك لەنێوان كردەوە و پاداشتدا دانانێن، لایان گونجاوە خودا كەسێك سزا بدات كە هەموو تەمەنی لە گوێڕایەڵی و بەندایەتیدا بەسەر بردێت، هەر بەو جۆرە لایان گونجاوە خودا كەسێك بباتە بەهەشتەوە كە هەموو تەمەنی لە یاخیبوون و بێباوەڕیدا بەخت كردبێت، هەردووكیان لەلای خودا یەكسانن، گونجاوە كەسێكی خاوەن كرداری كەم بەرزبكرێتەوە بەسەر كەسێكی خاوەن كرداری زۆر و پلەی بەرز و باڵا، هەر هەموو ئەمانە دەگەڕێتەوە بۆ ویستی ڕەهای خودا، بەبێ هۆ هێنانەوە و حیكمەت و مەرام كە تایبەتمەندكردنی پاداشت بۆ ئەمەیان و سزا بۆ ئەوەیان دەخوازێت.

قەدەرییەكان پێویستیان كردووە لەسەر خودا چاودێری چاكتر (الأصلح) بكات، هەموو ئەوانە بەهۆی كردەوەكان و نرخەكەیانەوە، گەیشتنی پاداشت بە بەندە بەبێ

www.iqra.ahlamontada.com

كرێی كردەوەكانی وەك خێری بەندە وایە بە بەندە، تەنانەت دەڵێن: پێدانی كرێ لەسەر كردار بۆ بەندە خۆشتر و باشترە لەوەی لە فەزڵی خوداوە و بەبێ كردار پاداشت بدرێتەوە.

جەبرییەكان بە توندترین شێوە رووبەڕوویان بوونەوە و تەنانەت بۆ كار و كردەوە كاریگەرییەكیان لە پاداشت نەهێڵایەوە.

هەردوو دەستەكە ستەمكارن، لە شارێگەی راست و دروست كە خودا بەندەكانی لەسەر بارهێناوە و پێغەمبەرانی بۆ هاتووە و كتێبەكانی بۆ دابەزاندووە لایانداوە، كردار هۆی گەیشتنە بە پاداشت و سزا، داخوازی دەكات و بەدوایدا دێت وەك داخوازیكردن و بەدواداهاتنی سەرجەم هۆیەكانی تر بۆ ئەو شتانەی دەبن بە هۆ بۆیان، كردەوەی چاكە لە كۆمەكی خوداوەیە، فەزڵ و منەت و خێرێكە بەسەر بەندەكەیەوە، بەوەی یارمەتی داوە لەسەری و سەركەوتووی كردووە و ویست و توانینی بۆ ئەنجامدانی تیا دروست كرد و كردەوەكەی لا خۆشەویست بوو و لە دڵیدا جوانی كرد و دژی ئەو كردەوەیەی لەلا ناشیرین و بێزراو كرد، لەگەڵ بوونی ئەمانەدا ئەو كردەوانە نابنە نرخی پاداشت و بەئەندازەی ئەو پاداشتە مەزنە نییە خودا بە بەندەكەی دەبەخشێت، بەڵكو ئامانجەكەی –گەر بەندە هەوڵ و كۆششی خۆی بدا و بەجوانترین شێوە جێبەجێی بكات– شوكرێك بێت بۆ خودا بۆ بەشێك لەو نیعمەتانەی بە بەندەكەی بەخشیوە. گەر خودا بە تەواوی داوای مافی خۆی لە بەندەكەی بكات ئەوەندە شوكری لەسەر دەمێنێت كە ناتوانێت پێیان هەڵبستێت، بۆیە گەر ئەهلی ئاسمانەكان و زەوی سزا بدات بۆ خودا نابێت بە ستەم لە بەندەكانی، گەر بەزەییان پێبكات بەزەییەكەی باشترە بۆ ئەوان لە كاروكردەوەكانیان، ئەو مەبەستە لە پێغەمبەرەوە(ﷺ) ساغبووەتەوە نەرێی ئەوە دەكات مرۆڤ بە كردەوەكانی خۆی بچێتە بەهەشتەوە، وەك دەفەرموێت ((**لن يدخل أحدا منكم الجنة عمله–وفي لفظ: لن يدخل أحد منكم الجنة بعمله، و في لفظ: لن ينجي أحدا منكم عمله– قالوا: ولا أنت يا رسول الله؟ قال: ولا أنا إلا أن يتغمدني الله برحمة منه و فضل**)) خودای موتەعال چوونە بەهەشتی بە كردەوەكان ساغكردۆتەوە، وەك ﴿ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ النحل: ٣٢، دژایەتی لە نێوان فەرموودەكە و ئایەتەكەدا نییە، لە كاتێكدا نەرێ و ئەرێی هاتوو لەو دوو

www.iqra.ahlamontada.com

جێگەیەدا بە یەك مانا نییە، نەرێكردنەكەی پێغەمبەر مانای وایە مرۆڤ تەنها بە كردەوەكانی شایستەی بەهەشت نابێت و كردار نابێتە نرخ و بەهای پاداشتەكە، ئەمە وەك بەرچەرچدانەوەیەكی قەدەرییە مەجوسییەكان، كە دەیانوت گەر پاداشت بە زیادە بدرێت ئەوا منەتكردن بەسەر بەندەوە چەند بارە دەبێتەوە.

ئەم دەستەیە نەفامترین دروستكراوی خودان بە خودا و چڕترین پەردە كەوتۆتە نێوان ئەوان و خوداوە، ئەوانە شایستەن بین بە مەجوسی ئەم ئوممەتە، بەسە نەزانینیان بە خودا: كە نەزانن ئەهلی ئاسمانەكان و زەوی لە ژێر منەتی خودادان، لە كەماڵی دڵخۆشی و سروور و چێژە ئەوان لەژێر منەتی سەرداری حەق و گەورەی خۆیاندا بن، ئەوان بەو منەتە خودابیە ژیانیان بەتامتر و خۆشتر دەبێت، مەزنترین پلەوپایە و نزیكترین كەسیان لە خوداوە و گەورەترین دانپیانەر و یادكەر و شوكركەر و خۆشویست بۆ خودا لەو پێناوەدا زاناترینیانە بەم منەتە خودابیە، هەموو مرۆڤەكان لەناو نیعمەت و منەتی خودای موتەعالدا نغرۆبوون ﴿ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُل لَّا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُم بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴾ الحجرات: ۱۷.

منەتی دروستكراو ناتەواوییە، چونكە كەسەكە هاوشانی خۆیەتی، گەر منەت بەسەریدا بكات ئەوا بەسەریدا سەردەكەوێت، ئەو كات منەت بەسەرداكراو خۆی لەخوار خاوەن منەتەكەوە دەبینێت، ئەمە لە كاتێكدا منەت لەناو هەموو دروستكراوەكاندا بوونی نییە، پێغەمبەر(ﷺ) لەسەر ئوممەتەكەی بۆی هەیە منەت بكات، یارانی پێغەمبەر دەیانفەرموو ((الله و رسوله أمن)) خودا و پێغەمبەرەكەی شایستەترن بە منەتكردن، ناتەواوی نییە باوك منەت بەسەر رۆڵەكەیدا بكات، شەرمەزاری نییە بۆ كوڕەكەی ئەو منەتە هەڵبگرێت، ئەی ئەبێت پەروەردگار چۆن بێت كە هەموو دروستكراوەكان لە دەریای منەتی ئەو و خێرپێكردنی ئەودا مەلە دەكەن، بەبێ بەرانبەر لەوانەوە؟ با كارەكانیشیان ببنە هۆ بۆ ئەوەی بەدەستیان هێناوە لە بەخشین و سەخاوەتیی خودا.

خودا خاوەن منەتی زۆرە لەسەریان، بەوەی یارمەتی داون بۆ ئەو هۆیانە و هیدایەتدانیان بۆ بەدەستهێنانیان، خودا كۆمەكی كردن و بۆی كاملكردن، لە كۆتاییشدا لێی قبووڵ كردن بە هەندێ ناتەواوییەوە؟ ئەمە ئەو مانایەیە كە چوونە ناو بەهەشتی پێ جێگیر بووە لە ئایەتی ﴿ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴾.

www.iqra.ahlamontada.com

ئەو پیتی "باء" پێی دەوترێت "باء السببية" واتە پیتی (ب) مانای هۆ دەگەیەنێت، ئەمەش بەرپەرچدانەوەی قەدەری و جەبرییە کە دەڵێن: هیچ پەیوەندییەك لە نێوان کردار و پاداشتدا بوونی نییە و کردار نابێتە هۆ بۆ پاداشت.

دەقەکان قسەی جەبرییەکان پووچ دەکەنەوە وەك چۆن قسەی قەدەرییەکانیش پووچ دەکەنەوە، بەڵگە لە ئەقڵ و فیترەت قسەی هەردوو دەستەکە پووچ دەکاتەوە، تا ئێرە بۆ ئەوانەی دڵ و ناوەڕۆکیان هەیە بڕی قسەی ئەهلی سوننەت و جەماعەت ڕۆشن بوویەوە، ئەوان دەستەی ناوەندن، ویستی خودا و دەسەڵاتی خودا بەگشتی جێگیر دەکەن، هەروەها دروستکردنی بەندەکانی و کردارەکانیان، هەموو ئەمانەش بۆ حیکمەتێکی تەواو و ئامێزگرتنی پەیوەندی هۆ بۆ ئەنجامەکان دەگەڕێتەوە، هەر بەو جۆرە ئەنجام پەیدابوون لەو هۆیانە لەڕووی شەرع و قەدەرەوە و وەستان لەسەری لە ئێستا یان لە داهاتوودا.

هەر یەکێك لەم دوو دەستە لادەرە بەشێك لە حەقیان وازلێهێناوە، لەو پێناوەدا دەستیان بۆ جۆرێك لە باتڵ بردووە، بەڵکو چەندەها جۆر لە باتڵ، خودا بە ویست و بڕیاری خۆی ئەهلی سوننەتی هیدایەت دا بۆ سەر ئەوەی ئەوان لە حەق جیاوازیان لەنێواندا هەبوو ﴿وَٱللَّهُ يَهۡدِي مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٍ﴾ البقرة: ٢١٣، ﴿ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلۡفَضۡلِ ٱلۡعَظِيمِ﴾ الحديد: ٢١.

❁ ❁ ❁

www.iqra.ahlamontada.com

فەلسەفەلێدان

پۆلی سێیەم: ئەوانـەن کـە باوەڕیـان وابـوو سـوودی پەرسـش: وەرزشـی دەروونـە، ئامادەکردنیەتی بۆ وەرگرتنی نووری زانستی جۆراوجۆر، هاتنـەدەرەوەی هێزەکـانی لـە هێزی نەفسی ئاژەڵی، گـەر پەرسـش نـەکات دادەبـەزێت بـۆ ئاسـتی نەفسـی دڕنـدەیی و ئـاژەڵی. پەرسـش و بەندایـەتی کەسـەکە لـە ئولفـەت پێوەگیراوەکـان و خووخـدەکان دەهێنێتە دەرەوە و دەیگوێزێتـەوە بـۆ هاوشـێوەی ژیریـە رووتـەکان (العقـول المجـردة)، ئەوکات زانا دەردەچێ و ئامادە دەبێت بۆ نەقشگرتنی وێنەی زانست و زانیاری لەسەری.

۞ خۆشەویستی بنچینەی بەندایەتییە

پۆلی چوارەم: بریتین لە دەستەی محەمەدی ئیبراهیمی، شـوێنکەوتەی دوو خەلیلەکـە، شارەزا بە خـودا لـە حیکمـەت و بڕیـار و شـەرع و دروسـتکراوەکانیدا، ئـەم دەسـتەیە ئـەهلی بینـینی ڕۆشـنن لـە پەرسشـیاندا و لـەو حیکمەتـە تێگەیشـتوون خـودا لـە بەندایەتیدا داینـاوە.

سێ دەستەکەی پێشوو پەردەدراوە بەسەریاندا بەهۆی ئـەو تەمومـژە باتـڵ و یاسـا و ڕێسا تێکچووانەوە کە لەلایانە، لە پشتی ئەوەوە شـتێکی تریـان لـەلا نییـە، دڵخۆشـن بەو بیروبۆچوونە بێبنەمایانەی لەلایانە، خۆیان ڕازیکردووە بـە کتـێبی دانـراوی پـڕ لـە خەیاڵ، گەر بیانزانیبایە لە پشتی ئەوەوە مەزنتر و گەورەتر بـوونی هەیـە بـە شـتێکی تری خوار ئەوە ڕازی نەدەبوون، بەڵام ژیرییان کەموکورتە و ئاگات بەو شـتە مەزنـە و نەیانتوانی بە نووری پێغەمبەرایەتی بیدۆزنەوە، هەستیان پێ نەکرد تا کۆشش بکـەن لە پێناویدا، ئەوان بینیان ئەوەی لایانە باشترە لە نەزانی، لـەپاڵ ئەوەشـدا دژیـەکی و تێکچوونی دەستەی بەرانبەریان بینی.

لە کـۆی ئـەو کاروبارانـە هەڵبـژاردنی ئـەوەی لەلایانـە بەسـەر شـتانی تـردا –جگـە لەوەی خۆیان– هاتە ئاراوە، ئەمە بەڵای دەستەگەرییە، سەلامەت کەسێکە خـودا سەلامەتی بکات.

بزانـە نهێنی بەندایـەتی و ئامـانج و حیکمـەتی: تـەنها کەسـێك پێـی دەگـات سیفاتی پەروەردگاری –عزوجل– ناسی بێت و پەکینەخسبن، مانـای خواوەنـدی و حەقیقـەتی

www.iqra.ahlamontada.com

خواوەندی زانیبێت، لەگەڵ ئەوەی خواوەندە، بەڵكو خواوەندێكی راستە، هەموو خواوەندێكی تر جگە لە ئەو پووچە، بەڵكو پووچی ناو پووچانە، راستێتی خواوەندی بۆ كەس شیاو نییە جگە لە ئەو، پەرسش و بەندایەتی داخوازی خواوەندی و كاریگەری و داواكانییەتی، پەیوەستبوونی بەندایەتی بە خواوەندییەوە وەك پەیوەستبوونی زانراو وایە بە زانین و توانراو بە توانین و دەنگ بە بیستن و چاكە بە بەزەیی و بەخشین بە سەخاوەتەوە.

هەركەس حەقیقەتی خواوەندی نەرێ بكات و نەیناسێت، دەبێ چۆن زانینی پەرسشەكان و ئامانجەكانیان و مەرامەكانیان و ئەوەی لە پێناویاندا بەیانكراون بۆ بێتە راستە؟ چۆن زانستی بۆ راستدەبێتەوە كە بریتییە لە ئامانجی مەبەستدار لە دروستكردن، ئەو ئامانجەی لە پێناویدا دروستكران و پێغەمبەرانی لە پێناودا رەوانەكراوە و كتێبەكانی لە پێناودا دابەزێنراوە و بەهەشت و دۆزەخ لەو مەرامەوە خولقێنراون؟ ئەگەری پەكخستنی بەندەكان لە پەرسش و بەندایەتی دانەپاڵی شتێكە بۆ لای خودا كە بە شكۆمەندی ئەو شیاو نییە، ئەو كەسەی ئاسمانەكانی بە حەق دروستكردبێت و پووچی لە دروستكردن و كاروكردەوەیدا نەبێت باڵاترە لەو دانەپاڵە بێجێیە، خودا مرۆڤی بە هەوانتە دروستنەكردووە و هەرواش وێڵی ناكات و دەستی لێ بەرنادات، دەفەرموێت ﴿ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴾ المؤمنون: ١١٥، واتە دروستكرابن بەبێ هیچ شتێك یان بەبێ حیكمەتێك یان بەبێ پەرسش و پاداشت و سزا، لە ئایەتێكی تردا دەفەرموێ ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ الذاريات: ٥٦، پەرسش: ئەو ئامانجەیە كە مرۆڤ و جنی و تەواوی دروستكراوەكانی لە پێناودا دروستكراوە، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿ أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى ﴾ القيامة: ٣٦، مانای "سدى" واتە "مهملا" بەبێ مەرام و ئامانج و حیكمەت. ئیمامی شافعی لەسەرمانای "سدى" دەفەرموێت "لا يؤمر ولا ينهى —واتە فەرمانی بەسەردا نەكرێت و رێگری لێنەكرێت"، كەسانی تر دەڵێن: پاداشت نەدرێتەوە و سزا نەدرێت. دروسترینیان دوو شتە: پاداشت و سزا لەسەر بنچینەی فەرمان و قەدەغەكردن (الأمر والنهي)، فەرمان و رێگریش ویست و داوای پەرسش و بەندایەتییە، حەقیقەتی بەندایەتی جێبەجێ كردنی فەرمان و قەدەغەكردنە، خودا دەفەرموێت ﴿ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ

www.iqra.ahlamontada.com

وَٱلۡأَرۡضِ رَبَّنَا مَا خَلَقۡتَ هَٰذَا بَٰطِلٗا سُبۡحَٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴾ آل عمـــران: ١٩١، ﴿ وَمَا خَلَقۡنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَمَا بَيۡنَهُمَآ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ ﴾ الحجـر: ٨٥، ﴿ وَخَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ بِٱلۡحَقِّ وَلِتُجۡزَىٰ كُلُّ نَفۡسِۭ بِمَا كَسَبَتۡ ﴾ الجاثية: ٢٢.

خـودای موتـەعال رایگەیانـد دروسـتكردنی ئاسمانـەكان و زەوی بـە حـەق فـەرمان و قەدەغەكردن و پاداشت و سزا لەخۆ دەگرێت.

بـا مرۆڤـی هۆشمەنـد لـە جیـاوازی نێـوان ئـەم بۆچـوونانە و وەحـی رابمێنێـت، دەبینێـت خـاوەنی ئـەو بیروبۆچـوونانە شـكۆ و گـەورەیی خودایـان رانـەگرتووە و بە دروستی نەیانناسیوە.

خودای موتەعال دروستكراوەكانی بۆ بەندایـەتی دروسـت كـردووە، بەندایەتییـەك كـە كۆكـەرەوەی كـەماڵی خۆشەویسـتییە بـۆ خـودا، لەگـەڵ ملكەچـی و چـوونە ژێـر فەرمانەكانییـەوە. بنچـینەی پەرسـش بریتییـە لـە خۆشەویسـتیی خـودا، بـەڵكو تەنهاكردنی خودا بە خۆشەویستی و سەرجەم خۆشەویستی بۆ ئەو بێت، لەگەڵ ئـەودا كەسێكی تری خۆش نەوێت، بەڵكو لە پێناوی ئەو و بـۆ ئـەو كەسانی تـر و شـتەكانی تـری خۆشـبوێت، وەك خۆشەویسـتی پێغەمبـەران و فریشـتە و دۆسـتانی خـودا، خۆشەویستی ئێمە بۆ ئەوان لە تـەواوكردنی خۆشەویسـتیی خوداوەیـە، خۆشەویسـتی ئەوانە نابێتە خۆشەویستی لەپاڵ خودادا، وەك خۆشەویستی ئەوانەی لەخوار خـوداوە كۆلكە خودایان دەپەرست و بەئەندازەی خۆشویستنی خودا خۆشیان دەویستن.

گەر خۆشەویستی بۆ خـودا حەقیقـەت و نهێنی بەندایـەتی و پەرسـش بێـت، ئـەوا بـە شوێنكەوتنی فەرمانەكانی و دووركەوتنەوە لە قەدەغەكراوەكانی دەستەبەر دەكرێـت، لـە جێبـەجێ كردنـی فەرمانـەكان و دووركەوتنـەوە لـە قەدەغـەكراوەكان حەقیقـەتی بەندایـەتی و خۆشەویسـتی رۆشـن دەبێتـەوە، بـۆ ئـەو مەبەسـتە خـودای موتـەعال شوێنكەوتنی پێغەمبـەری كـردووە بـە نیشانە لەسـەر خۆشویستنی خـودا و شـایەتە لەسـەر كەسـێك بانگەشـەی خۆشەویسـتی و بەندایـەتی راسـتەقینە بكـات، خـودای موتـــەعال دەفـــەرموێت ﴿ قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ ﴾ آل عمـــران: ٣١، شـــوێنكەوتنی پێغەمبـــەری كـــردووە بـــە مـــەرجی خۆشویســـتنی خـــودا و مـــەرجی خۆشەویستی خوداش بۆ ئەوان، بوونی بەمەرجگیراو رێگرە بەبێ بوونی مەرجەكـەی و جێبـەجێكردنی، ئـەوەش بـە دەسـتەبەركردنی بەمەرجگیراوەكـە، بەدەسـتهێنانی خۆشەویســـتی بـــە دەســـتەبەركردنی شـــوێنكەوتنی پێغەمبەرەوەیـــە، گەیشـــتن بـــە

www.iqra.ahlamontada.com

خۆشەویستی خودا پێویستە لە شوێنکەوتنی پێغەمبەرەوە بێت، شوێنکەوتنی پێغەمبەریش مەرجی خۆشەویستی خودایە، بۆیە هەرگیز خۆشەویستییان بۆ خودا ساغ نابێتەوە و خۆشەویستی خوداش بۆ ئەوان بەدەست نایەت بەبێ شوێنکەوتنی پێغەمبەرەکەی -علیه الصلاة والسلام-.

ئایەتەکە ئاماژە بەوە دەکات کە شوێنکەوتنی پێغەمبەر(ﷺ) بریتییە لە خۆشەویستی خودا و پێغەمبەرەکەی و گوێڕایەڵی فەرمانەکانی، ئەمە لە بەندایەتیدا بەس نییە تا خودا و پێغەمبەرەکەی لە هەرچی شتێك -لەخوار ئەوانەوە- خۆشتر نەوێن، شتێکی نەبێت لە خودا و پێغەمبەر زیاتر خۆشی بوێت، هەر کەس شتێکی هەیە لە خودا و پێغەمبەر زۆرتر خۆشی دەوێت ئەوە ئەو هاوەڵدانانەیە کە خودا لە خاوەنەکەی نابورێت و هیدایەتی نادات، دەفەرموێت ﴿ قُلْ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَٰنُكُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَٰلٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَٰرَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِىَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٢٤﴾ ﴾ التوبة: ٢٤، هەر کەس گوێڕایەڵی کەسێکی پێشخست بەسەر گوێڕایەڵی خودا و پێغەمبەردا، یان قسەی کەسێکی دا بەسەر قسەی خودا و پێغەمبەردا، یان ڕازیکردنی کەسێکی بەسەر ڕازیکردنی خودا و پێغەمبەردا پێشخست، یان ترسان لە کەسێك، هیوا بە کەسێك، پشتبەستن بە کەسێك زۆرتر و زیاتر بوو لە ترسان و هیوا و پشتبەستن بە خودا، یان مامەڵەی کەسێکی سەرخست بەسەر مامەڵەی خودادا، ئەوە کەسێکە خودا و پێغەمبەری لە شتەکانی تر خۆشترنەویستووە، گەر بە زمان بیڵێت ئەوە درۆیەکەوە لە ئەوەوە و هەوڵێکە پێچەوانەی ئەوەی لەسەریەتی، هەر بەو جۆرە هەر کەس بڕیاری کەسێکی بەسەر بڕیاری خودا و پێغەمبەردا پێشخست.

۞ چوار پایەکەی پەرستشی تەواو

((**إياك نعبد**)) لەسەر چوار پایە بیناکراوە: خۆڕازاندنەوە بەوەی خودا و پێغەمبەر خۆشیان دەوێت و پێی ڕازین، لە قسەی زمان و دڵ و کرداری دڵ و ئەندامەکان.

بەندایەتی: ناوێکی کۆکەرەوەیە بۆ ئەو چوار ئاستە لە بەندایەتی، شوێنکەوتووانی ((**إياك نعبد**)) بە ڕاستی و دروستی خاوەنی بەندایەتی ڕاست و دروستن.

www.iqra.ahlamontada.com

قسەی دڵ: بریتییە لەو باوەڕەی کە خودا دەربارەی خۆی و ناو و سیفات و کردار و فریشتە و گەیشتنەوە بە خودا لەسەر زمانی پێغەمبەرەکەی هەواڵی لەبارەوە داوە.

قسەی زمان: بریتییە لە گەیاندنی ئەو هەواڵانە لە خوداوە و لە ڕێگەی پێغەمبەرەکەیەوە بەدەستمان گەیشتووە، بانگکردن بۆی و بەرگری لێی و بەیانکردنی پووچی بیدعەی پێچەوانە بەوەی خودا و پێغەمبەر، هەروەها هەستان بە یادی خودا و گەیاندنی فەرمانەکانی.

کردەوەی دڵ: وەك خۆشویستنی خودا و پشت پێبەستن و گەڕانەوە بۆ لای و ترسان لێی و هیوا پێی و دڵسۆزی لە ئاییندا بۆ خودا و ئارامگرتن لەسەر فەرمانەکانی و قەدەغەکراوەکانی و قەدەرەکانی، ڕازیبوون بەو قەدەرانە و ڕازیبوون لە خودا، وەلا (الولاء) لەبەر خودا و لە پێناوی خودادا و دوژمنایەتی لە پێناویدا و ملکەچی و فەرمانبەرداری و یەکلابوونەوەی دڵ بەلای خوداوە و دڵنیایی بە خوداوە، جگە لەمانە زۆرێکی تریش لە کردەوەی دڵ، کردەوەی ئەندامەکان بەبێ ئەمانە یان بێسوودن، یان کەم سوود.

کردەوەی ئەندامەکان: وەك نوێژ و جیهاد، ڕۆیشتن بەپێ بۆ جومعە و جەماعەت، کۆمەکی و یارمەتی کەسی دەستەوسان و پەککەوتوو، چاکە لەگەڵ خەڵکیدا و هاوشێوەکانی ئەمانە.

بۆیە ((**إياك نعبد**)) پابەندوون و دانپیانانی ئەحکامەکانی ئەم چوار پایەیە، ((**إياك نستعين**))یش داواکردنی کۆمەك و یارمەتییە لەسەر ئەو چوارە و بۆ ئەو چوارە، ((**إهدنا الصراط المستقيم**)) پێناسەی ئەو دوانەی پێشوو بە وردی و ئیلهامی هەستان بەو دوانە و گرتنەبەری ڕێگەی ڕێبواران بۆ لای خودا بەهۆیانەوە لەخۆ دەگرێت.

۞ ۞ ۞

www.iqra.ahlamontada.com

بەندایەتی لوتکەی شەرەفمەندییە

هەموو پێغەمبەران بانگیان بۆ ((إياك نعبد و إياك نستعين)) کردووە، ئەوان هەموویان بانگیان بۆ یەکتاپەرستی و ئیخلاص لە پەرستندا کردووە، لە یەکەمیانەوە تا دوایین پێغەمبەر، حەزرەتی نوح دەفەرموێت ﴿ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥٓ﴾ الأعراف: ٥٩، هەر بەو جۆرە هود و صالح و شوعەیب فەرموویان ﴿وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمۡ هُودٗاۚ قَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥٓۚ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ الأعراف: ٦٥، ﴿وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمۡ صَٰلِحٗاۚ قَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥۖ قَدۡ جَآءَتۡكُم بَيِّنَةٞ مِّن رَّبِّكُمۡۖ هَٰذِهِۦ نَاقَةُ ٱللَّهِ لَكُمۡ ءَايَةٗۖ فَذَرُوهَا تَأۡكُلۡ فِيٓ أَرۡضِ ٱللَّهِۖ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٖ فَيَأۡخُذَكُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ﴾ الأعراف: ٧٣، ﴿وَإِلَىٰ مَدۡيَنَ أَخَاهُمۡ شُعَيۡبٗاۚ قَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥۖ قَدۡ جَآءَتۡكُم بَيِّنَةٞ مِّن رَّبِّكُمۡۖ فَأَوۡفُواْ ٱلۡكَيۡلَ وَٱلۡمِيزَانَ وَلَا تَبۡخَسُواْ ٱلنَّاسَ أَشۡيَآءَهُمۡ وَلَا تُفۡسِدُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ بَعۡدَ إِصۡلَٰحِهَاۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ﴾ الأعراف: ٨٥.

هەر بەو جۆرەی ئەوان ئیبراهیم (عليه السلام) خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَلَقَدۡ بَعَثۡنَا فِي كُلِّ أُمَّةٖ رَّسُولًا أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجۡتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ﴾ النحل: ٣٦، هەروەها ﴿وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ﴾ الأنبياء: ٢٥، هەروەها ئایەتی ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلرُّسُلُ كُلُواْ مِنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ عَلِيمٞ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَأَنَا۠ رَبُّكُمۡ فَٱتَّقُونِ﴾ المؤمنون: ٥١–٥٢، خودای موتەعال بەندایەتی کردووە بە وەسفی تەواوترین دروستکراو و نزیکترین کەس لە خۆی، دەفەرموێت ﴿سُبۡحَٰنَ ٱلَّذِيٓ أَسۡرَىٰ بِعَبۡدِهِۦ﴾ الإسراء: ١، هەروەها دەربارەی مەسیح(عليه السلام) دەفەرموێت ﴿لَّن يَسۡتَنكِفَ ٱلۡمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبۡدٗا لِّلَّهِ وَلَا ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ ٱلۡمُقَرَّبُونَۚ وَمَن يَسۡتَنكِفۡ عَنۡ عِبَادَتِهِۦ وَيَسۡتَكۡبِرۡ فَسَيَحۡشُرُهُمۡ إِلَيۡهِ جَمِيعٗا﴾ النساء: ١٧٢، هەروەها ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ لَا يَسۡتَكۡبِرُونَ عَنۡ عِبَادَتِهِۦ وَيُسَبِّحُونَهُۥ وَلَهُۥ يَسۡجُدُونَ﴾ الأعراف: ٢٠٦، ئەمە ڕۆشنی دەکاتەوە کە وەستانی تەواو لە ئایەتەکەی سورەتی "الأنبياء" ﴿وَلَهُۥ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ﴾لەم شوێنەدایە، پاشان ئایەتەکە دەست پێدەکاتەوە ﴿وَمَنۡ عِندَهُۥ لَا يَسۡتَكۡبِرُونَ عَنۡ عِبَادَتِهِۦ وَلَا يَسۡتَحۡسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ لَا يَفۡتُرُونَ﴾ الأنبياء: ١٩، ئەو دوو بەشەی ئایەتەکە دوو ڕستەی سەربەخۆی تەواون، واتە ئەو

www.iqra.ahlamontada.com

کەسەی لە ئاسمان و زەویدا بەندە و موڵکی هەیە، پاشان رستەیەکی تر دەست پێدەکات ﴿وَمَنْ عِندَهُۥ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِۦ﴾ الأنبياء: ١٩—٢٠، واتە فریشتەکان کە لەلای خودان لوتبەرزی لە پەرستنی خودا ناکەن و خۆیان بە گەورە نازانن. "لايستحسرون" ماندوونابن تاکو واز لە بەندایەتی بهێنن، دەوترێت "حسر واستحسر" واتە "تعب و أعيا"–ماندوو بوو، بەڵکو بەندایەتیان و تەسبیحاتیان وەك هەناسەدانی مرۆڤ وایە، بۆیە یەکەم: وەسفی بەندەی پەروەردگاریی خودایە، دووەم: وەسفە بۆ بەندەی خواوەندی خودا، خودای موتەعال دەفەرموێ ﴿وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا﴾ الفرقان: ٦٣، هەروەها ﴿عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ ٱللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا﴾ الإنسان: ٦، ﴿وَٱذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُۥدَ﴾ ص: ١٧، ﴿وَٱذْكُرْ عَبْدَنَآ أَيُّوبَ﴾ ص: ٤١، ﴿وَٱذْكُرْ عِبَٰدَنَآ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ﴾ ص: ٤٥، لەسەر سلێمان دەفەرموێت ﴿نِعْمَ ٱلْعَبْدُ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ﴾ ص: ٣٠، دەربارەی مەسیح (ﷺ) ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ﴾ الزخرف: ٥٩، ئامانجی مەسیحی دیاری کرد کە بریتییە لە بەندایەتی، نەك خواوەندی، وەك چۆن دوژمنەکانی مەسیح لە نەصارا دەیانوت، وەسفی بەرێزترین دروستکراوی خۆی و بەرزترین کەس لە پلەی بەندایەتی لە بەرزترین مەقامدا ﴿وَإِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا﴾ البقرة: ٢٣، ﴿تَبَارَكَ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِۦ﴾ الفرقان: ١، ﴿ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ ٱلْكِتَٰبَ﴾ الكهف: ١، بە بەندایەتی ناوی هێناوە لە مەقامی دابەزینی قورئان بەسەریدا لە جێگەیەك کە جێگەی پێکوڵیيە بەوەی کتێبێکی تر وەك قورئان بهێنن ﴿وَأَنَّهُۥ لَمَّا قَامَ عَبْدُ ٱللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا۟ يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾﴾ الجن: ١٩، لە مەقامی بانگەوازدا بە بەندایەتی وەسفی کرد، هەروەها دەفەرموێت ﴿سُبْحَٰنَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ لَيْلًا﴾ الإسراء: ١، لە مەقامی ئیسرادا بە بەندایەتی وەسفی کرد، لە فەرموودەیەکی سەحیحی پێغەمبەردا(ﷺ) ((لا تطروني كما أطرت النصارى المسيح بن مريم فإنما أنا عبد، فقولوا عبدالله ورسوله))، لە فەرموودەیەکی تردا ((أنا عبد، آكل كما يأكل العبد و أجلس كما يجلس العبد))، لە سەحیحی بوخاریدا لە عەبدوڵای کوڕی عەمرەوە ((قرأت في التوراة صفة محمد(ﷺ): محمد رسول الله، عبدي ورسولي، سميته المتوكل، ليس بفظ ولا غليظ ولا صخاب بالأسواق، ولا يجزي بالسيئة السيئة ولكن يعفو ويغفر)).

خودا مژدەی رەهای بەبەندەکانی داوە، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ ٱلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُۥٓ﴾ الزمر: ١٧–١٨، ئاسایشی رەهای پێداون

www.iqra.ahlamontada.com

﴿ يَٰعِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ ٱلْيَوْمَ وَلَآ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ۝٦٨ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَكَانُوا۟ مُسْلِمِينَ ﴾ الزخرف: ٦٨-٦٩، شەیتانی لە دەسەڵات كەنارداوە بەسەر بەندەكانییەوە، دەسەڵاتی شەیتانی لەسەر ئەوانە داناوە كە دەیكەنە سەرپەرشتكاری خۆیان و هاوەڵی بۆ خودا پێ دادەنێن ﴿ إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَٰنٌ إِلَّا مَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلْغَاوِينَ ۝٤٢ ﴾ الحجر: ٤٢، هەروەها ﴿ إِنَّهُۥ لَيْسَ لَهُۥ سُلْطَٰنٌ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝٩٩ إِنَّمَا سُلْطَٰنُهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُۥ وَٱلَّذِينَ هُم بِهِۦ مُشْرِكُونَ ﴾ النحل: ٩٩—١٠٠.

پێغەمبەر(ﷺ) چاكە لە بەندایەتیدا بە بەرزترین پلەی ئایین دادەنێت كە بریتییە لە پلەی ئیحسان، لە فەرموودەكەی جیبریلدا كە پرسیاری ئیحسانی لێ كرد، فەرمووی ((أن تعبدالله كأنك تراه، فإن لم تكن تراه فإنه يراك)).

۞ پێویستی ((إياك نعبد)) بۆ هەموو بەندەیەك هەتا مردن

خودای موتەعال بە پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت ﴿ وَٱعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ ٱلْيَقِينُ ﴾ الحجر: ٩٩، ئەهلی دۆزەخ دەڵێن ﴿ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ۝٤٦ حَتَّىٰٓ أَتَىٰنَا ٱلْيَقِينُ ﴾ المدثر: ٤٦-٤٧، یەقین لێرەدا بریتییە لە مردن بە كۆدەنگی ئەهلی تەفسیر، لە فەرموودەی سەحیحدا لە بەسەرهاتی "عثمان بن مضعون"دا خوای لێرازی بێت، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی ((أما عثمان فقد جاءه اليقين من ربه))، واتە مردن و ئەوەی لەناو مردندایە، مرۆڤ تا لە خانەی دونیادا بێت داوای بەندایەتی لەسەر هەڵناگیرێت، بەڵكو لە جیهانی بەرزەخدا جۆرە بەندایەتییەكی تری لەسەرە، كاتێك دوو فریشتەكە پرسیاری لێ دەكەن ((من كان يعبد؟ وما يقول في رسول الله (ﷺ))) داوای وەڵامی لێ دەكەن، لە رۆژی دواییدا بەندایەتییەكی تری لەسەرە، ئەو رۆژەی خودا هەموو بەندەكانی بۆ سوژدەبردن بانگ دەكات، باوەڕداران راستەوخۆ سوژدە دەبەن، بەڵام بێباوەڕان و دووڕووان ناتوانن سوژدە ببەن، كاتێك دەچنە خانەی پاداشت و سزاوە داواكردنی خودا لێیان كۆتایی پێ دێت، بەندایەتی ئەهلی پاداشت دەبێت بە تەسبیحات نزیك و تەبا لەگەڵ هەناسەیان، نە ماندوویی و نە شەكەتی لێوە نابینن.

هەر كەس پێیوابێت دەگاتە مەقامێك بەندایەتی لەسەر هەڵدەگیرێت، ئەو كەسە زەندیقە و بێباوەڕە بە خودا و پێغەمبەرەكەی(ﷺ)، ئەو كەسە گەیشتۆتە مەقامی

www.iqra.ahlamontada.com

بێباوەڕبوون بە خودا و دەرچوون لە ئایینەکەی، بەڵکو تا بەندە لە پلە و ئاستی بەندایەتییدا بەرزببێتەوە بەندایەتییەکەی بۆ خودا مەزنتر دەبێت، بۆ ئەو مەبەستە ئەرک لەسەر شانی پێغەمبەر و سەرجەم پێغەمبەرانی تر –**علیهم الصلاة والسلام وعلی نبینا**– مەزنتر و گەورەتر بووە لەوەی لەسەر شانی گەل ونەتەوەکانیان دانراوە، ئەرک لەسەر شانی خاوەنانی ویست و لێبڕان "**أولوا العزم**" زۆرتر و گەورەتر بووە لەوەی لەسەر شانی خەڵکانی خوار ئەوان دانراوە، ئەرک لەسەر شانی خاوەن زانستەکان "**أولوا العلم**" زۆرتر و زیاترە لەوەی لەسەر شانی کەسانی تر دانراوە، هەر کەسێك بەپێی پلە و ئاستی خۆی.

❁ دابەشبوونی بەندایەتی بۆ گشتی و تایبەت

بەندایەتی دوو جۆرە: گشتی و تایبەت.

بەندایەتی گشتی: بریتییە لە بەندایەتی ئەهلی ئاسمانەکان و زەوی، هەموویان بۆ خودان، چاکانیان و خراپانیان، باوەڕداران و بێباوەڕانیان، ئەمە بەندایەتی زاڵیی خودا و موڵکی خودایە، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَّقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَن دَعَوْا لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنبَغِي لِلرَّحْمَٰنِ أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ إِن كُلُّ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴾ مریم: ٨٨-٩٣، ئەم جۆرە بەندایەتییە باوەڕدار و بێباوەڕ دەگرێتەوە.

هەروەها ﴿ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ أَأَنتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِي هَٰؤُلَاءِ ﴾ الفرقان: ١٧، خودا بەبەندەی خۆی ناوی هێنان سەرەڕای گومڕاییان، بەڵام ناونانێکی سنووردار بە ئامارە. بەندایەتی رەهاش نەهاتووە بۆ ئەهلی جۆری دووەم نەبێت، دواتر بە پشتیوانی خودا باسی لەبارەوە دەکەین.

خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿ قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴾ الزمر: ٤٦، هەروەها دەفەرموێت ﴿ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴾ غافر: ٣١، هەروەها ﴿ إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴾ غافر: ٤٨، ئەمانە باس لە بەندایەتی تایبەت و گشتی دەکەن.

www.iqra.ahlamontada.com

جۆری دووەم: بریتییە لە بەندایەتی گوێڕایەڵی و خۆشەویستی و شوێنکەوتنی فەرمانەکان ﴿ يَٰعِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ ٱلْيَوْمَ وَلَآ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴾ الزخرف: ٦٨، ﴿ فَبَشِّرْ عِبَادِ ۝١٧ ٱلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُۥٓ ﴾ الزمر: ١٧-١٨، ﴿ وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ قَالُوا۟ سَلَٰمًا ﴾ الفرقان: ٦٣، هەروەها خودای موتەعال دەربارەی ئیبلیس دەفەرموێت ﴿ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۝٣٩ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ ٱلْمُخْلَصِينَ ﴾ الحجر: ٣٩-٤٠، ﴿ إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَٰنٌ ﴾ الإسراء: ٦٥ تەواوی دروستکراوەکان بەندەی پەروەردگاریی خودان، ئەهلی گوێڕایەڵی و دۆستایەتی خوداش بریتین لە بەندەی خواوەندی خودا.

لە قورئان وشەی "عباد" نەدراوەتە پاڵ خودا بۆ مانای ئەو دەستەیە نەبێت.

وەسفکردنی بەندەکانی پەروەردگاریی بە بەندایەتی، لەسەر یەکێك لەم پێنج رووە دێت:

یەکەم، بەشێوەی نەناسراو، وەك ﴿ إِن كُلُّ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ إِلَّآ ءَاتِى ٱلرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴾ مریم: ٩٣

دووەم: ناسراو بە "لام" ﴿ وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ۝٣١ ﴾ غافر: ٣١ ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ ٱلْعِبَادِ ﴾ غافر: ٤٨

سێیەم: سنووردار بە ئامازە ﴿ ءَأَنتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِى هَٰٓؤُلَآءِ ﴾ الفرقان: ١٧

چوارەم: لەگەڵ کۆی گشتی بەندەکاندا ناویان بهێنێت، لەگەڵ ئەهلی گوێڕایەڵیدا ناویان بهێنرێت ﴿ أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِى مَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴾ الزمر: ٤٦

پێنجەم: ناویان بهێنرێت بە وەسفکردنیان بەو کارانەی ئەنجامیان داوە ﴿ قُلْ يَٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا۟ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِ ﴾ الزمر: ٥٣

لەوانەیە بوترێت بۆیە بە "عبادە" ناوبراون چونکە بێهیوا نەبوون لە بەزەیی خودا، گەڕاونەتەوە بۆ لای، شوێنی باشترین لەوەی بۆیان دابەزیوە کەوتوون، بۆیە لە بەندەی خواوەندی و گوێڕایەڵین.

بەندایەتی بۆ تایبەت و گشتی دابەش کراوە، چونکە بنچینەی مانای وشەکە بریتییە لە ملکەچی و فەرمانبەرداری، دەوترێت ((طريق معبد)) ئەگەر تەخت بێت لەژێر پێدا، هەروەها ((فلان عبده الحب)) واتە نازداری کردووە، بەلام دۆستانی خودا بە ویست و

www.iqra.ahlamontada.com

هەڵبژاردنی خۆیان بۆی ملکەچ بوون و شانیان داوەتە ژێر فەرمان و دوورکەوتنەوە لە قەدەغەکراوەکان، دوژمنانی خودا بە زاڵیی و زۆری خودا ملکەچ بوون.

هاوشێوەی دابەشبوونی بەندایەتی بۆ تایبەت و گشتی بریتییە لە دابەشبوونی "القنوت–واتە گەردنکەچی" بۆ تایبەت و گشتی، هەروەها دابەشبوونی ((السجود)) سوژدە بەهەمان شێوە، خودای موتەعال لەسەر "قنوت"ی تایبەت دەفەرموێت ﴿ أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ ﴾الزمر: ٩، هەروەها لە حەقی مەریەمدا –علیها السلام– دەفەرموێت ﴿ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ ﴿١٢﴾ ﴾ التحریم: ١٢، لەم شێوانە زۆرن لە قورئاندا.

دەربارەی "قنوت"ی گشتیش دەفەرموێت ﴿ وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾ ﴾ الروم: ٢٦، "قانتون" واتە فەرمەنبەردار و ملکەچن.

دەربارەی سوژدەی تایبەتیش دەفەرموێت ﴿ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ۩ ﴿٢٠٦﴾ ﴾ الأعراف: ٢٠٦﴿ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾ ﴾ مریم: ٥٨، لەم شێوەیە لە قورئاندا زۆرە.

لەسەر سوژدەی گشتیش دەفەرموێت﴿ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ۩ ﴿١٥﴾ ﴾ الرعد: ١٥.

بۆیە ئەم سوژدەی ناچارییە جیایە لە سوژدەی ناوبراو لە ئایەتی ﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ﴾الحج: ١٨، لێرەدا زۆربەی خەڵکی تایبەت کرد بە سوژدە، لە سورەتی "النحل"یشدا بەسەریاندا گشتگیری کرد ﴿ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ ﴾ النحل: ٤٩، ئەمە بریتییە لە سوژدەی ملکەچی و زاڵیی خودا–سبحانە–، هەموو کەسێك فەرمانبەرداری پەروەردگاریی خودایە، ملکەچی عیززەتی ئەون، لەژێر زاڵیی دەسەڵاتی ئەودان.

www.iqra.ahlamontada.com

ئاستەكانی ((إياك نعبد)) بە زانست و كردار

بەندایەتی بەپێی زانست و كردار چەندین ئاستی هەیە، ئاستە زانستییەكەی دووجۆرە:

یەكەم: زانست بە خودا.

دووەم: زانست بە ئایینی خودا.

زانست بە خودا-سبحانه- بریتییە لە پێنج ئاست: زانست بە خودی خودا، بە سیفەتەكانی، بە ناوەكانی، بە كردارەكانی، پاكڕاگرتنی خودا لە شتێك كە شایستەی خودا نەبێت.

زانست بە ئایینی خودا دوو ئاستە:

یەكەم: زانست بە ئایینە شەرعییە ئەمرییەكەی خودا كە بریتییە لە شارێگەی ڕاست و دروست و گەیەنەر بە خودا(الصراط المستقيم).

دووەم: زانست بە ئایینی بەشەكی كە پاداشت و سزا لەخۆ دەگرێت، زانست بە فریشتە و كتێبەكان و پێغەمبەران دەچێتە ناو ئەم بەشەوە.

ئاستە كردارییەكەشی دوو جۆرە:

یەكەم: پلەیەك بۆ "أصحاب اليمين" ئەوانەی بە دەستی ڕاست بڕوانامەكەیان وەردەگرن.

دووەم: پلەیەك بۆ "السابقين المقربين" پێشكەوتووانی نزیكان لە خودا.

ئاستی "أصحاب اليمين": بریتییە لە جێبەجێ كردنی ئەركەكان و وازهێنان لە قەدەغەكراوەكان لەگەڵ چوونە ناو موباحات و هەندێ لە ناپەسەندەكان (مكروهات) و وازهێنان لە هەندێك لە پەسەندەكان (مستحبات).

پلەی پێشكەوتووانی نزیكان (السابقين المقربين): هەستان بە واجبەكان و پەسەندەكان (الواجبات والمستحبات) و دووركەوتنەوە لە قەدەغەكراوەكان و ناپەسەندەكان، دوورەپەرێزی لە هەر شتێك لە ڕۆژی دواییدا سوودیان پێ ناگەیەنێت، خۆپارێز لە هەر شتێك بترسن لە ڕۆژی دواییدا زیانیان پێ بگەیەنێت.

كەسە تایبەتەكانی پێشكەوتووان و نزیكان لە خودا: موباح بۆیان بووە بە گوێڕایەڵی و نزیكبوونەوە لە خودا، ئەوەش بە باشی نێتەكانیان، لە وەرگرتنی

www.iqra.ahlamontada.com

نيعمەتەكان و بەهرەكانی پەروەردگاری زانا و دانا كە هيچ نيعمەتێكی بە بەندەكانی نەبەخشيوە بۆ پەروەردەكردنيان نەبێت بەو نيعمەتانە، تاكو نيێت و مەلەكەی خێريان تيادا پەرەپێبدات، بەو بەهرە و نيعمەتانە رەگەزی مرۆيی بەخشندەيان بۆ زياد بكات تاكو پێی بەرزببنەوە بۆ پلەكانی خێر و چاكە و كەماڵ و حيكمەت و بەو هۆيەشەوە بچنە ريزی چاكانەوە، ئەوان لە هەموو بار و حاڵێكياندا عابيد و زاكيری پەروەردگاريی خاوەن بەزەيين، بە هەموو جۆرەكانی ملكەچی و چوونەژێربار و خۆشەويستی و تەسليمبوون، ئەوانە لە كێڵگەكانياندا عابيدن، لە بازرگانييەكانياندا عابيدن، لە سەرجێگە و لەگەڵ هاوسەرەكانيان عابيدن، بەو جۆرە بەهۆی ئەو شتانەی خودا پێيداون سەرمەست نابن و خوا و ناوەكانی خوايان لەياد ناچێت، سەيری هەر شتێك دەكەن بە رەگەزێكی نوێی تەماشا دەكەن لە پەروەردە و ئيحساندا، بۆيە بۆ خاوەن نيعمەتەكە شوكر و خۆشەويستی و ملكەچی و تەسليمبوون و گوێڕايەڵی زۆرتر دەردەبڕن.

لەلای ئەوان موباحی يەكسان لە هەردوو بەردا بوونی نييە (واتە نەخێری بۆ بنووسرێت، نە شەڕ)، هەموو كردەوەكانيان پارسەنگ بووە، خەڵكانی خوار ئەوان موباح واز لێ دەهێنن و بە پەرسشەوە خەريك دەبن، بەڵام ئەم دەستەيە موباح بە گوێڕايەڵی و نزيكبوونەوە لە خودا دەزانن، بۆ ئەهلی ئەم دوو ئاستە پلە و پايەگەلێك بوونی هەيە كە مەگەر تەنها خودا هەژماريان بكات.

۞ رێسكانی بەندايەتی

دەستهاڕی بەندايەتی لەسەر پازدە رێسا دەسوڕێتەوە، هەر كەس تەواويان بكات ئاستەكانی بەندايەتی كامڵ كردووە.

بەندايەتی دابەشبووە بۆ سەر دڵ و زمان و ئەندامەكانی لەش، لەسەر هەريەك لەمانە بەندايەتی تايبەت بەخۆی هەيە.

ئەحكامی بەندايەتی پێنجن: پێويست، باش، حەرام، ناباش، موباح، ئەمانە بۆ هەريەك لە دڵ و زمان و ئەندامەكانە.

ئەوەی "پێويستە" لەسەر دڵ هەندێكی كۆدەنگی لەسەر پێويستبوونيان هەيە و هەندێكی تريان جياوازيان تێدايە.

www.iqra.ahlamontada.com

ئەوەی كۆدەنگی لەسەر پێویستبوونی هەیە وەك: ئیخلاص و پشتبەستن بە خودا و خۆشەویستی و ئارامی و گەڕانەوە بۆ لای خودا(الإنابة) و ترس و هیوا و بەراستزانین (التصديق) و نییەت لە بەندایەتی و پەرستشدا، ئەم نییەتە بڕێكی زیاترە لە ئیخلاص، چونكە ئیخلاص بریتییە لە تەنهاكردنەوەی پەرستراو(معبود) لە كەسانی تر.

نێتی پەرستش دوو ئاستی هەیە:

یەكەم: جیاكردنەوەی پەرستش لە دەق پێوەگرتن.

دووەم: جیاكردنەوەی ئاستەكانی پەرستش هەندێكیان لە هەندێكی تریان.

هەرسێ بەشەكە پێویست (واجب)ن.

ئوممەت كۆدەنگی هەیە لەسەر پێویستی ئەو كارانە لەسەر دڵ بەشێوەیەكی گشتی.

هەر بەو جۆرە گەردنكەچی تەواو لە بەندایەتیدا كە خولگەی ئایینی لەسەرە، ئەوەش بریتییە لە كۆشان بۆ دەربڕینی بەندایەتی بەجۆرێك پەروەردگار پێیخۆش بێت و لێی ڕازی بێت، بنچینەی ئەم گەردنكەچبوونە پێویست (واجب)ە و كەماڵی "گەردنكەچبوون"یش پلەی نزیكان (المقربين)ە.

هەریەك لەو "پێویست"انە لەسەر دڵ دوو بەرەی هەیە: پێوستی شایستە (واجب مستحق) كە ئاستی "أصحاب اليمين"ە لەگەڵ كەماڵی پەسەند (كمال المستحب) كە بریتییە لە ئاستی نزیكان (المقربين)

هەر بەو جۆرە ئارامگرتن بە كۆدەنگی ئوممەت پێویست (واجب)ە، ئیمامی ئەحمەد دەفەرموێت: خودا باسی ئارامگرتنی لە نەوەد شوێنی قورئاندا كردووە، یان زیاتر لە نەوەد، دوو بەرەی هەیە: پێویستی شایستە و كەماڵی پەسەند.

ئەوانەی كە ئوممەت جیاوازیان لەسەری هەیە، وەك ڕازیبوون، لە "پێویستبوون"یدا دوو قسە هەیە:

ئەوەی بە پێویستی داناوە دەڵێت: ناڕازیبوون لە خودا حەرامە، ڕزگاربوون لەو حەرامە تەنها بە ڕازیبوونە لە خودا بەدەست دێت، ئەو شتەی بەهۆیەوە لە حەرام ڕزگارت دەبێت پێویست (واجب)ە.

ئەو كەسەش كە دەڵێت ڕازیبوون لە خودا پەسەندە (مستحب)ە، دەڵێت: لە قورئان و فەرموودەدا فەرمانی پێنەكراوە، بەپێچەوانەی ئارامگرتن (صبر)ەوە خودا لە چەندین شوێنی كتێبەكەیدا فەرمانی پێكردووە.

www.iqra.ahlamontada.com

هەر بەو جۆرە پشتبەستن بە خودا پێویستە ﴿إِن كُنتُمْ ءَامَنتُم بِٱللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوٓا۟ إِن كُنتُم مُّسْلِمِينَ﴾ یونس: ٨٤

خودا فەرمانی بە گەڕانەوەی بەردەوام كردووە بۆ لای خۆی ﴿وَأَنِيبُوٓا۟ إِلَىٰ رَبِّكُمْ﴾ الزمر: ٥٤، فەرمانی بە ئیخلاص كردووە ﴿وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ﴾ البینة: ٥، هەروەها ترسان لە خودا ﴿فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾﴾ آل عمران: ١٧٥، ﴿فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَٱخْشَوْنِى﴾ البقرة: ١٥٠، ﴿وَإِيَّٰىَ فَٱرْهَبُونِ﴾ البقرة: ٤٠، هەر بەو جۆرە فەرمان بە صدق ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَكُونُوا۟ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ﴾ التوبة: ١١٩، هەروەها خۆشەویستی كە یەكێكە لە مەزنترین واجبەكان، چونكە بریتییە لە كرۆكی بەندایەتی كە فەرمانی پێكراوە، بەڵكو مۆخ و رۆحی بەندایەتییە ﴿يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُۥٓ﴾ المائدة: ٥٤. لێرەدا خۆشەویستی كراوە بە یەكێك لە سیفەتەكانی "حزب الله"

بەڵام رازیبوون: لە قورئاندا مەدح و سەنای ئەوانە كراوە كە رازین، فەرمانی پێنەكراوە ﴿رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ﴾ المائدة: ١١٩.

لای هەندێ كەس كۆبوونەوەی رازیبوون لەگەڵ ئازارچەشتن جێگەی پرسیارە، وادەزانن ئەو دوانە لەیەكتر جیان و پێكەوە كۆنابنەوە، بەڵام بەو جۆرە نییە كە ئەو گومانی پێ دەبات، نەخۆشێك كە دەوایەكی بێزراو و تاڵ دەخوات ئازاری پێ دەچێژێت، بەڵام پێی رازییە، رۆژووگر لە مانگی رەمەزاندا و لە گەرمای زۆردا ئازاری پێ دەچێژێت، بەڵام پێی رازییە، مرۆڤی بەخیل بە دەركردنی زەكات لەماڵەكەی ئازار دەچێژێت، بەڵام پێی رازییە، وەك چۆن ئازارچەشتن نەرێی ئارامگرتن ناكات، هەر بەو جۆرە نەرێی رازیبوونیش ناكات.

جیاوازی نێوانیان لە رازیبوون بە بڕیارە بڕاوە گەردوونییەكانی خودادایە، بەڵام رازیبوون بەوەی ئەو -سبحانە- پەروەردگار و خودایە و رازیبوون بە فەرمانە ئاینییەكانی كۆدەنگی هەیە لەسەر پێویستبوونیان، بەڵكو بەندە نابێتە موسڵمان تا ئەو رازیبوونەی نەبێت، رازی بێت بە خودا وەك پەروەردگار، رازی بێت بە ئیسلام وەك ئاین، رازی بێت بە محمد(ﷺ) وەك پێغەمبەر.

لێرەدا جیاوازی هەیە لە نێوانیان لەمەڕ بوونی "الخشوع-ترس و ملكەچی" لە نوێژدا، فەقیهان دوو بۆچوونیان هەیە: ئیبن حامد كە لە هاوەڵانی ئیمام ئەحمەدە

www.iqra.ahlamontada.com

و ئەبو حامد غەزالی لە "إحیاء"دا بە پێویستی دادەنێن، بەڵام زۆربەی فەقیهان بە پێویستیان دانەناوە.

بەڵگەیان هێناوەتەوە بەوەی پێغەمبەر(ﷺ) فەرمانی کردووە گەر کەسێك لە نوێژەکەیدا هەڵەی کرد سوژدەی سەهو ببات فەرمانی پێنەکردووە نوێژەکەی دووبارە بکاتەوە، لەگەڵ فەرموودەی ((**إن الشیطان یأتي أحدکم في صلاته، فیقول: أذکر کذا، أذکر کذا-لما لم یکن یذکر- حتی یضل الرجل أن یدري کم صلی**)) بەڵام کێبەرکێ لەوەدا نییە کە ئەو نوێژە پاداشتەکەی بە ئەندازەی ئامادەبوونی دڵ و ملکەچییەتی بۆ خودا، وەك پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت: ((**إن العبد لینصرف من الصلاة ولم یکتب له إلا نصفها، ثلثها، ربعها، حتی بلغ عشرها**))، ئیبن عەباس -خوایان لێ رازی بێت- دەفەرموێت ((ئەوەندەت لە نوێژەکەت بۆ دەنوسرێ کە تێیگەیشتووی (دڵت ئامادەبووە)))، ئەو نوێژە -بەپێی کەماڵی مەبەست لە نوێژ- دروست نییە، هەرچەند دروستە بەپێی فەرمان نەکردن بە دووبارە کردنەوەی، نابێت وشەی "دروستە"ی بەسەردا بسەپێت و بوترێت "نوێژێکی دروستە" لەکاتێکدا ئەنجامدەرەکەی لەسەر نوێژەکە پاداشت وەرناگرێت، ئەو قسەیەی گوایە "ئەو نوێژەی خشوعی تێدا نەبێت دروستە، واتە ئەو ئایەتانەی کە دەیانخوێنی و ئەو یادانەی تیایدا ئەنجامی دەدات تێڕامانیان بۆ نەکات"، ئەم بەکارهێنانی وشەی "دروستە" بۆ ئەو مەرجە زاراوەییانە بەکاردەهێنرێت کە پەیوەندی بە کار و جوولەی رووالەتی و بەدەنییەوە هەیە، نەك کار و کردەوەی ناوەوەی مرۆڤ وەك ئیخلاص، هەروەك چۆن پزیشکان وشەی "تەندروست" بۆ جەستە بەکاردەهێنن بەبێ سەرنجدان لە تەندروستی دەروون و بیروباوەڕ و ئەخلاق، دروستیی نوێژ بەم مانایە ئەوە ناگەیەنێت فەرزەکەی لەکۆڵ بوویبێتەوە و لە رۆژی دواییدا لەسەریان پرسیاری لێ نەکرێت، مەبەست ئەوەیە کە لە رووالەتیدا دروستە وەك بەکارهێنانی ناوی "موسڵمان" بۆ کەسی "دووڕوو" لە دەرەوەدا.

کرۆکی مەبەست: ئەم کار و کردەوانە -پێویست و بەباشزانراویان- بریتین لە بەندایەتی دڵ، هەر کەس پەکیان بخات ئەوا بەندایەتی مەلیك(دڵ)ی پەکخستووە با بە بەندایەتی رەعییەتەکان کە ئەندامەکانی جەستەیەتی هەستابێت.

www.iqra.ahlamontada.com

ئەوەی پێویستە ئەوەیە کە مەلیکی هەموو ئەندامانی جەستە -کە بریتییە لە دڵ- بە بەندایەتی خۆی بۆ خودا -سبحانه- هەڵبستێت، ئەو و رەعییەتەکانیشی.

ئەو قەدەغەکراوانەی کە لەسەریەتی وەك "لوتبەرزی و ریا و لەخۆدەرچوون و حەسودی و بێئاگایی و دووڕوویی و لەخۆباییبوون" دوو جۆرن: بێباوەڕی و یاخیبوون.

یاخیبوون دوو جۆرە: گەورە و بچووك.

گەورە: وەك ریا و لەخۆدەرچوون و لوتبەرزی و شانازی و خۆمەزن کردن و بێهیوایی لە بەزەیی خودا و رەشبینی لە دەرگای خودا و گوێنەدان بە مەکری خودا و خۆشی و سروور بە ئازاری موسڵمانان و دەستهێنان بە ریشدا بۆ بەلاّ و ناخۆشییەکانیان و حەزکردن لەوەی خراپە لەناویان بڵاوبێتەوە، حەسوودی بەوەی خودا پێیداون، ئاوات خواستن بۆ ئەوەی نیعمەتەکانیان لێ وەربگیرێتەوە، سەرئەنجامەکانی ئەم ئاماژە بۆکراوانە کە لە زینا و خواردنەوەی ئارەق و گوناهە گەورە دیارەکان حەرامترن، چارەسەری دڵ و جەستە دوورکەوتنەوەیە لە هەموو ئەوانە و تەوبەکردن لێیان، ئەگەر نە، ئەوە دڵێکی نەخۆش و شێواوە، گەر دڵیش تێکبچێت هەموو جەستە تێکدەچێت.

ئەم ئافاتانە لە نەناسین و نەزانینی بەندایەتی دڵەوە سەرهەڵدەدەن، هەروەها هەڵنەستان پێیان.

بۆیە ئەرك و کاری ((إياك نعبد)) لەسەر دڵە بەر لە ئەندامەکان، گەر پشتگوێیان بخات و جێبەجێیان نەکات بە دژەکانی ئەوانە پڕدەبێت، بەپێی جێبەجێ کردنی ئەوانە لە دژەکانیان خاڵی دەبێتەوە.

ئەو کاروکردەوانە لەوانەیە گوناهی بچووك بن یان گەورە بن بەپێی هێز و توندیان یان سووکی و وردیان.

لە گوناهە بچووکەکان: حەزی حەرام و ئاوات بۆ خواستنی، جیاوازی پلەی حەز لە گوناهی گەورە و گوناهی بچووك بەپێی پلەی حەزلێکراوەکەیە، حەزی بێباوەڕی و هاوەڵدانان بێباوەڕییە، حەزی بیدعە لە ئایین دەرچوونە، حەزی گوناهە گەورەکان یاخیبوونە، گەر بۆ خودا ئەو گوناهە گەورەیە ئەنجام نەدا -لە کاتێکدا دەیتوانی ئەنجامی بدات- پاداشت لەسەری وەردەگرێت، گەر هەوڵیدا بۆ ئەنجامدانی گوناهەکە و پێینەگەیشت وەك بکەری گوناهەکە خراپەی بۆ دەنوسرێت، چونکە لە ئەحکامی

www.iqra.ahlamontada.com

پاداشت و سزادا ئەو دوو کەسە یەکسانن، یا لە ئەحکامی شەرعدا هەمان دوو کەس نەبن، بۆیە پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی ((گەر دوو موسڵمان بە شمشێرەکانیان رووبەڕووی یەکتر وەستانەوە، بکوژ و کوژراوەکە هەردوو لە ئاگردان، وتیان: ئەمەیان بکوژە ئەی پێغەمبەری خودا، ئەی کوژراوەکە بۆ؟ فەرمووی: ئەویش سووربوو لەسەر کوشتنی بەرانبەرەکەی))، کوژراوەکەشی وەك بکوژەکە دانا بە هۆی سووربوونی لەسەر کوشتنی کەسی بەرانبەر، هەردوو یەکسانن لە گوناهدا، نەك لە حوکمی شەرعدا، نموونەی ئەمانە لە پاداشت و سزا زۆرن.

بەم برەی خستمانەڕوو پەسەندەکانی دڵ و موباحەکانی زانرا و روون بوویەوە.

۞ بەندایەتی زمان

پێنج بەندایەتییەکەی زمان:

یەکەم پێویستەکانیان: گۆکردنی دوو شەهادەکە (لا إله إلا الله، محمد رسول الله) خوێندنەوەی قورئان چەندە پێویست بێت، ئەو برەش ئەوەیە کە نوێژی پێ دادەمەزرێت، گۆکردنی ئەو زیکرە پێویستانەی لە نوێژدا دەخوێنرێن کە خودا و پێغەمبەر فەرمانیان پێکردوون، وەك چۆن فەرمان بە "تسبیح"کراوە لە رکوع و سوژدەدا، هەروەها فەرمانی کردووە بە وتنی "ربنا ولك الحمد"دوای راستبوونەوە لە رکوع، هەروەها فەرمانی بە تەحیات و وتنی "الله اكبر" کردووە.

هەروەها لە پێویستییەکان لەسەر زمان وەڵامدانەوەی سڵاوکردنە، لە سەلامکردنی سەرەتادا دوو بۆچوون هەیە.

هەروەها لە پێویستییەکانی سەر زمان فەرمان بە چاکە و رێگری لە خراپەیە، فێرکردنی نەزان و رێنومایی سەرلێشێواو و شایەتی دانی تایبەت بە حەق و راستگۆیی لە گوفتاردا.

بەڵام پەسەندەکانی زمان: خوێندنەوەی قورئان و بەردوامی لە یادی خودا و کۆڕی زانستی بەسوود و هاوشێوەکانی ئەمانە.

حەرامەکانی زمان: وتنی هەر شتێك خودا و پێغەمبەرەکەی پێیان ناخۆش بێت، وەك وتنی هەندێ بیدعە کە پێچەوانەی ئەوە بێت خودا پێغەمبەری بۆ رەوانە کرد و بانگردن بۆ ئەو شتانە و جوانکردنیان و بەهێزکردنیان، هەروەها دروستکردنی تۆمەت و جنێودان

www.iqra.ahlamontada.com

بە موسڵمان و ئازاردانی بە هەر وتنێك، هەر بەو جۆرە درۆ و شایەتیدانی ناحەق و وتنی قسەیەك دەربارەی خودا زانستت پێی نەبێت كە لە هەموویان قەدەغەكراوترە.

ناپەسەندەكان: وتنی شتێك كە نەوتنی باشتربێت لەگەڵ نەبوونی سزا لەسەری.

پێشین جیاوازی لەنێوانیاندا هەیە: ئایا لە زماندا موباح بوونی هەیە كە هەردوو بەرەكەی یەكسان بێت، واتە وتن و نەوتنی وەك یەك وابێت؟ لەمەشدا دوو بۆچوون هەیە كە "إبن منذر" و كەسانی تریش باسیان كردووە، یەكێكیان: هەموو ئەوەی مرۆڤ دەیكات بە قسە: یان بەخێر بۆی دەنوسرێت یان بە شەڕ لەسەری دەنوسرێت، قسەیەك بوونی نییە نە بۆی بنووسرێت نە لەسەری بنووسرێت. بەڵگەیان بەوە هێناوەتەوە كە هەموو قسەیەكی مرۆڤ دەنوسرێت ﴿ مَّا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾ ﴾ ق: ١٨، بۆیە جگە لە خێر و شەڕ شتێكی تر نانوسرێت.

دەستەیەكیش دەڵێن: موباح لە قسەدا بوونی هەیە و كەسەكە هیچی بۆ نانوسرێت نە پاداشت نە سزا، هەروەك جووڵەی ئەندامەكانی تر، دەڵێن: چونكە زۆرێك لە قسە بكە و مەكە(الأمر والنهي) نایانگرێتەوە، ئەمەش تایبەتمەندی موباحە.

راستییەكەی: جوڵاندنی زمان بە قسەكردن دوو بەرەی یەكسانی نییە، بەڵكو یان وەرگیراوە یان رەدكراوەتەوە، چونكە زمان تایبەتمەندییەكی هەیە كە ئەندامەكانی تر نییانە، زۆربەی ئەوانەی لە ئاگری دۆزەخدا بەڕوودا وەریان دەگێڕن بەری زمانیانە، هەر وشەیەك لە زمان دێتە دەرەوە، یان خودا و پێغەمبەر رازی دەكات، یان نە، گەر رازی كرد وەرگیراوە، ئەگەر نە، رەد دەكرێتەوە، ئەمە پێچەوانەی جووڵەی ئەندامەكانی تری جەستەیە، خاوەنەكەی سوود لە جووڵاندنیان دەبینێت لە موباحێكی "دوو بەرە یەكسان"دا، بۆ ئەو ئاسوودەیی و قازانجەی تیایاندا هەیە، بەكارهێنانیان موباح كراوە لەو جێگەدا بە قازانجێك بۆی بگەڕێتەوە و لە رۆژی دواییدا زیانی پێ نەگەیەنێت، بەڵام جوڵاندنی زمان(قسەكردن) بە شتێك سوود و قازانجی نەبێت هەر بە زیان دەشكێتەوە بەسەر كەسەكەدا.

لەوانەیە جووڵە هەبێت بۆ ئەندامەكانی جەستە تیایدا زیان و قازانج و بەرپرسیارێتی یەكسان بن، دەرنەكەوتنی ئەوە لە زمان بۆ زۆری بەكارهێنانی زمان لەلایەن مرۆڤەوە دەگەڕێتەوە، ئەو لێی بەئاگایە، بەڵام لە ئەندامەكانی تر ئاگاهی نییە بەتایبەت بیستن و بینین.

www.iqra.ahlamontada.com

وتـراوە جووڵـەی زمـان لـە کـاتی پێویسـتیدا وەرگـیراوە و لـەکاتی ناپێویسـتدا رەد دەکرێتەوە و سوودی بۆی نییە، ئەوکات لەسەری دەنوسرێ و بۆی نانوسرێت.

ئەگەر بوترێت: گەر کارەکە دوو بەرە یەکسان (موباح) بـوو، ئـەوا جووڵـەی زمـان کـە وەسیلەیە بۆ ئەو موباحە دیسان موبـاح دەبێـت، چـونکە هۆکارەکـان شـوێن مـەرام و حوکمەکان دەکەون.

وتـراوە: مـەرج نییـە وابێـت، لەوانەیـە شـتێك موبـاح بێـت یـان پێویسـت بێـت، بـەڵام هۆکارەکەی ناپەسەند بێت، وەك وەفاکردن بە گوێڕایەڵییەکی نەزرکراو، لەگـەڵ ئـەوەی کەجێبەجێ کردنی واجبە هۆکارەکەی کە بریتییە لە "نەزر" ناپەسـەندە و نـەهیلێکراوە. هەر بەو جۆرە سوێندی ناچاریی رەد دەکرێتەوە لەگەڵ پێویستی وەفا بـە سـوێندەکە، یان دانی کەفارەت، سواڵکردن لە کاتی پێویستیدا بە ناپەسـەند دانـراوە کەچـی ئـەوەی بە سـواڵ پەیـدای کـردووە موباحـە سـوودی لـێ ببینێـت، لـەم شـێوانە زۆرن. لەوانەیـە هۆکارێکی فەسادئامێز بەهۆی ئەو فەسادەوە ناپەسەند بێت یان حەرا بکرێت، بەڵام ئەو شتەی هۆکارەکەی بۆ دەگێڕێتەبەر نە حەرام بێت نە ناپەسەند.

۞ بەندایەتی ئەندامەکانی جەستە

پێنج بەندایەتییەکە لەسـەر ئەندامـەکانی جەسـتە: بیسـت و پێـنج پلـەن، هەسـتەکان پێنجن و ئەحکامەکانیش پێنج (پێنج بەندایەتییەکە)

لەسەر گوێ:

پێویستی گوێگرتن: وەك گوێگرتن بۆ ئەو شتانەی خودا و پێغەمبەرەکەی پێویسـتیان کردووە لە گوێگرتن لە ئیسـلام و بـاوەڕ و فـەرزەکانی، هـەر بـەو جـۆرە گـوێگرتن لـە خوێندنی ناو نوێژی بە کۆمەڵ کاتێك ئیمام دەیخوێنێت، هەروەها گوێگرتن لـە وتـاری هەینی لە دروستترین قسەی زانایاندا.

حەرامکراو: گوێگرتن لە بێباوەڕی و بیدعە، مەگەر لە گوێگرتنیدا بەرژەوەندییـەك بـوونی هەبێت، لە بەرپەرچدانەوەی یان شایەتیدان لەسەر ئەو کەسەی دەیڵێت، یـان زیـادکردنی هێزی باوەڕ و سوننەت بە زانینی دژەکانیان لە بێباوەڕی و بیدعە و هاوشێوەکانیان.

www.iqra.ahlamontada.com

هەر بەو جۆرە گوێگرتن لە دەنگی ئافرەتی نامەحرەم گەر گوێگرتن لە دەنگیان فیتنەی لێ پەیدا ببێت، گەر پێویستییەك لە پشتییەوە بوونی نەبێت، لە شایەتیدان و مامەڵە و داوای فتوا و دادگایی و چارەسەر و هاوشێوەی ئەمانە.

هەر بەو جۆرە گوێگرتن لە مۆسیقا و ئامێرەکانی ئاواز و گۆرانی و سەرمەستی، وەك "عود و تەنمبوور و بەراع" و هاوشێوەکانیان، لەسەری پێویست نییە گوێی بئاخنێت ئەگەر دەنگەکەی دەگەیشتە لای، ئەو نایەوێت گوێیان بۆ بگرێت، مەگەر لەوە بترسێت گوێی بۆ بگرێت و هەستی بەلایدا ببزوێت، ئەو کات پێویستە لە گوێگرتن دوور بکەوێتەوە لە دەروازەی پێویستیی ڕێگری کردن لە هۆ"**سد الذرائع**".

هاوشێوەی ئەمە سەیرکردنی لەناکاو و بێ مەبەست کە لەسەر تەماشاکەرەکە حەرام نەکراوە، بەڵام سەیرکردنی دووەم لەسەری حەرامە گەر بە ویستی خۆی بێت.

گوێگرتنی پەسەند: گوێگرتنی پەسەند لە زانست و خوێندنەوەی قورئان و یادی خودا و گوێگرتن لە هەر شتێك خودا پێیخۆشە و نەبووەتە فەرز.

گوێگرتنی ناپەسەند: پێچەوانەی پەسەندە، گوێگرتن لە هەر شتێك بەناباش و ناپەسەند زانرێت و سزای لەسەر نەبێت.

موباحی گوێگرتن ڕۆشن و دیارە.

لەسەر چاو:

سەیرکردنی پێویست: تەماشاکردنی قورئان و کتێبە زانستییەکان لەکاتی پێویستبوونی ئەو زانستانەدا، تەماشاکردن بۆ جیاکردنەوەی حەڵاڵ لە حەرام بۆ ئەو شتانەی دەیخوات، یان دەیبەخشێت، یان خۆشی و چێژیان لێ دەبینێت، سەیرکردنی ئەو ئەمانەتانەی دەیانگێڕێتەوە بۆ خاوەنەکانیان، هاوشێوەکانی ئەمانە.

سەیرکردنی حەرام: سەیرکردنی نامەحرەم بە حەز و ئارەزووەوە، یان بەبێ ئارەزوو مەگەر بۆ پێویستی، وەك سەیرکردنی کەسی داخوازیکەر و مامەڵەکەر و شایەت و دادوەر و پزیشك و خاوەن مەحرەم.

سەیرکردنی پەسەند: سەیرکردنی کتێبی زانستی و ئاینیی کە کەسەکە باوەڕ و زانستی پێیان زیاد دەکات، سەیرکردنی بەڵگە و نیشانە بینراوەکان بۆ ئەوەی بیانکات بە بەڵگەی یەکتای خودا و ناسین و حیکمەتەکانی، ئەمە پێویستترین

www.iqra.ahlamontada.com

پێویستییە، لە زۆر شوێنی قورئاندا بە توندی فەرمانی پێکراوە، هەڕەشەی توندی کردووە لەوانەی خۆیان کوێر و بێئاگا کردووە لە بەڵگە و نیشانە گەردوونییەکان، کوێربوون لەوانە سەردەکێشێت بۆ بەدرۆزانینی بەڵگە و نیشانەکانی خودا لە ئاسۆی دەروون و گەردووندا. باوەڕ بە خودا و کتێبەکەی و پێغەمبەرەکەی بەری تێڕامان و بیرکردنەوەیە لە بەڵگە و نیشانەکانی خودا لە دەروون و گەردووندا.

سەیرکردنی ناپەسەند: زیادە سەیرکردن کە هیچ بەرژەوەندییەکی تێدا نییە، چاو زیادە سەیرکردنی هەیە وەك چۆن زمان هەیبوو، زۆرن ئەوانەی زیادە سەیرکردن بە ئەنجامێکی گەیاندوون زۆر بە زەحمەت لێی قوتاربوون و چارەسەرکردنەکەی زۆر گران بووە، هەندێ لە پێشین: سەیرکردنی زیادیان بە ناپەسەند دەبینی وەك چۆن قسەکردنی زیادیان بە ناپەسەند دەزانی.

سەیرکردنی موباح: ئەو سەیرکردنەی کە زیان و قازانجی تێدا نییە لە ئێستا و داهاتوودا.

لە سەیرکردنی حەرام سەیری عەوراتە کە دوو بەشە: عەورەتێك لە پشت پۆشاکەوە، لەگەڵ عەورەتێك لە پشت دەرگاوە، گەر تەماشای ئەو عەورەتە بکات کە لە پشتی دەرگاوەیە و خاوەن عەورەتەکە تیرێکی بۆ وەشاند و چاوی کوێر کرد ئەوا تیرئەندازەکە هیچی لەسەر نییە و خوێنی چاوەکەی بە بێ بەرانبەر دەڕوات، بە دەقی فەرموودەی پێغەمبەر(ﷺ) کە فەرموودەیەکی سەحیحە و ئیمامی بوخاری و مسلم ریوایەتیان کردووە، لە ئەبو هورەیرەوە، ئەویش لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) فەرموویەتی ((**من اطلع في بيت قوم بغير إذنهم، فقد حل لهم أن يفقأوا عينه**))، هەروەها ئەبو داوود ریوایەتی کردووە ((**ففقأوا عينه فقد هدرت**)).

ئەمە لە کاتێکدا سەیرکەرەکە هۆیەکی نەبێت بۆ سەیرکردنی ئەو شوێنە، وەك بوونی عەورەتێکی خۆی لەو جێگە کە بیەوێت سەیری بکات، یان گومانێك -ئەو فەرمانی پێکرابێت، یان رێگەی پێدرابێت- چاودێری بکات.

لەسەر تام و چێژ:

چێژی پێویست: خواردن و خواردنەوەی پێویست بە مرۆڤ گەر نەیخوات ترسی مردنی لێ بکرێت،گەر کەسەکە تا مردن خواردنی نەخوارد، ئەوا مردنەکەی یاخیبوونە

www.iqra.ahlamontada.com

و کوشتنی خۆیەتی، ئیمام ئەحمەد و طاووس دەڵێن: هەر کەس ناچاربوو بە خواردنی مردارەوە بوو نەیخوارد و بەو هۆیەوە مرد دەچێتە ناو ئاگرەوە.

چێژی حەرام: وەك چێژی ئارەق و ژەهری کوشندە و چێژی قەدەغەکراو لێی لەکاتی رۆژووی پێویست (واجب)دا.

چێژی ناپەسەند: وەك چێژی گومان لێکراوەکان و خواردنی ناپێویست و چێژی خواردنێك خانەخوێ نەیویستبێت تۆ بانگهێش بکات بۆ سەری، هەروەها چێژ و چەشتنی خواردنی ریابازەکان لە وەلیمە و دەعوەتەکاندا، لە سونەتی پێغەمبەردا هاتووە: پێغەمبەر(ﷺ) ((نهى عن طعام المتبارين))، هەروەها چێژی خواردنی کەسێك لەشەرمدا پێت ببەخشێت نەك بە دڵ و دەروون.

چێژی پەسەند: خواردنی ئەوەی یارمەتیت دەدات لەسەر گوێڕایەڵی خودا-عزوجل- لەو خواردنانەی خودا رێگەی پێداون، خواردن لەگەڵ میوان تاکو خواردنەکەی لەلا خۆش و باش بێت و مەبەستی خۆیی لێوە بەدەست بهێنێت، خواردنی کەسێك بانگهێشی کردبێت کە پێویست بێت یان بەباش بزانرێت بچیت بەدەم بانگهێش کردنەکەیەوە.

هەندێ لە فەقیهان خواردنی وەلیمەی پێویست بە رۆیشتن بۆی بە واجبیان داناوە، بەهۆی بوونی فەرمانەوە لەسەری لەلای شاریعەوە.

چێژی موباح: چێژێکە گوناهی تێدا نەبێت و نەکەوتبێت بەلای یەکێك لە دوو بەرەکەدا(پەسەند و ناپەسەند).

۞ پەیوەستبوونی پێنج بەندایەتییەکە (پێنج ئەحکامەکە) بە بۆنکردنەوە:

بۆنی پێویست: هەر بۆنێك رێگەی حەڵاڵ و حەرامی شتێك رۆشن بکاتەوە، وەك ئەو بۆنەی شتێکی تایبەتی پێ جیادەکەیەوە تاکو بزانیت پاکە یان پیسە؟ ژەهرێکی کوشندەیە یان زیانی تێدا نییە؟ دەتوانرێت سوودی لێ ببینرێت یان زەرەر؟ لەو بۆنکردنەوە راستییەك ساغ ببێتەوە بەهۆی کەسی خاوەن شارەزایی و هاوشێوەکانی ئەوانەوە.

بۆنی حەرام: بۆنکردنی بۆنی خۆش لە ئیحرامدا بە مەبەستەوە، بۆنکردنی بۆنی داگیرکراو و دزراو، بۆنکردنی بۆنی ئافرەتێك بۆنی لەخۆی دابێت، نەوەك رووبەرووی فیتنەی دوای بۆنکردن ببێتەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

بۆنی پەسەند: بۆنی شتێك كۆمەكیت بكات لەسەر گوێڕایەڵی خودا، هەستەكانت بەهێز بكەن و دەروون بۆ زانست و كردار بكەنەوە، لەوانە هەدییەی بۆنی خۆش و ڕێحان گەر هەدیەت كرا.

لە سەحیحی "مسلم"دا لە پێغەمبەرەوە(ﷺ) **((هەر كەس ڕێحانەی پێدرا ڕەدی نەكاتەوە، چونكە بۆنەكەی خۆشە و هەڵگرتنی ئاسانە))**

بۆنی ناپەسەند: وەك بۆنكردنی بۆنی ستەمكاران و كەسانی خاوەن شوبهە و هاوشێوەكانی ئەمانە.

بۆنی موباح: بۆنكردنێكە لەلای خوداوە قەدەغە نەكرابێت و هیچی لەسەر نەبێت و بەرژەوەندییەكی ئاینیی تێدا نەبێت و وابەستەی شەرع نەكرابێت.

پەیوەستبوونی ئەو پێنج ئەحكامە بە هەستی دەستلێدانەوە ((اللمس)):

دەستلێدانی پێویست: دەستلێدانی هاوسەر كاتێك هاوسەریكردن لەگەڵی پێویست بێت.

دەستلێدانی حەرام: دەستلێدانی نامەحرەم بەبێ هۆیەكی شەرعی.

پەسەند: ئەگەر چاوداخستنی تێدابێت و خۆی لە حەرام پێ بگرێتەوە و پاكداوێنی هاوسەرەكەی تێدابێت.

ناپەسەند: دەستدان لە هاوسەری خۆت بە مەبەستی چێژ لە كاتی ئیحرامدا، هەروەها لە ئیعتیكافدا و لە كاتی ڕۆژوودا ئەگەر لەخۆی دڵنیا نەبوو، هەروەها دەستدان لە ڕانی پیاو لەبارێكدا بە عەورە سەرژمێر كرابێت.

موباحیش: ئەوەیە نە بەرژەوەندییەكی ئاینیی نە مەفسەدەیەكی تێدایە.

هەر بەو جۆرە ئەم پێنج بەندایەتییە ڕوو لە دەست و پێ دەكات و نموونەكانیان شاراوە نین.

كاسپی دیاریكراو بۆ بژێوی خۆی و خانەوادە و ماڵ و منداڵ پێویستە، لە پێویستبوونی كەسابەت بۆ گێڕانەوەی قەرز جیاوازی هەیە، ڕای دروست ئەوەیە: بۆ گێڕانەوەی قەرزەكەی كەسابەت پێویستە، كاسپی بۆ دەركردنی زەكات پێویست نییە، لە پێویستبوونی بۆ جێبەجێ كردنی فەریزەی حەج جێی بیر لێكردنەوەیە،

www.iqra.ahlamontada.com

بەهێزترین بەڵگە: پێویستبوونە، چونکە لە توانای مرۆڤدایە و بەو هۆیەوە دەتوانێت فەریزەی حەج ئەنجام بدات، ئەوەی لای زانایان مەشهورە پێویست نەبوونیەتی.

نموونەی دەستوەشاندنی پێویست: کۆمەکی کەسی پەککەوتە و ناچار و رەجمکردنی شەیتان (رمي الجمار).

حەرام: کوشتنی ئەو نەفسەی خوا کوشتنی حەرام کردووە، تالانکردنی ماڵ و سامانی کەسی بێگوناه، لێدانی کەسێك کە لێدانی دروست نییە، هەروەها یارییە حەرامکراوەکان بە دەقی رۆشن وەك یانەسیب یان حەرامتر لەوە لەلای ئەهلی مەدینە وەك شەترەنج، یان هاوشێوەی ئەوە لای فەقیهەکانی فەرموودە وەك ئەحمەد و کەسانی تر، یان لەخوار ئەوەوە لای هەندێکی تریان. هەروەها نووسینی بیدعەی پێچەوانە بە سونەت، دانان یان لەبەرگرتنەوە، مەگەر پەیوەست بێت بۆ بەرپەرچدانەوە و هەڵوەشانەوەی. هەروەها نووسینی شتی درۆ و ستەم و حوکمی ناڕەوا و دەستدان لە ئافرەتی نامەحرەم و نووسینی شتێك زیان بە موسڵمانان بگەیەنێت لە دونیا و دواڕۆژدا، بەتایبەت گەر ماڵ و دارایی لەسەر وەرگرتبێت ﴿فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا يَكْسِبُونَ﴾ البقرة: ٧٩، هەر بەو جۆرە نووسینی فتوایەك لەلایەن موفتیەوە کە پێچەوانەی حوکمی خودا و پێغەمبەرەکەی بێت، مەگەر کەسەکە موجتەهیدێك بێت تووشی هەڵە بووبێت، ئەو کاتە گوناه لەسەریان نییە.

پەسەند: نووسینی هەر شتێك سوود و قازانجی ئایینی تێدا بێت، یان بەرژەوەندی موسڵمانێك، یارمەتیدانی کەسێکی پیشەوەر بەدەستی، کار بۆ کەسێکی نەزان، یان ئاوی دۆلکەی خۆی بکات ناو دۆلکەی ئەوەوە، یان سواری وڵاخەکەی بکات، یان وڵاخەکەی بۆ بگرێت تا سوار دەبێت، یان بەدەستی یارمەتی بدات لە شتێك کە ئاتاجی بێت، و هاوشێوەکانی ئەمانە، هەروەها: دەستدان لە روکن لە تەوافدا، لە ماچکردنی روکن دوو بۆچوون هەیە.

موباحیش ئەوەیە کە نە زیانی تێدا بێت و نە پاداشت.

رۆیشتنی واجب: رۆیشتن بۆ جومعە و جەماعات، لە راستترین بۆچووندا بە بوونی زیاتر لە بیست بەڵگە، کە لە جێگەی تردا باسکراون، گەڕانی تەواف بەدەوری کەعبەدا، رۆیشتن لەنێوان سەفا و مەروە یان بەسواری، رۆیشتن بۆ جێبەجێ کردنی

www.iqra.ahlamontada.com

حوكمی خودا و پێغەمبەر ئەگەر بانگی بۆ كرا، ڕۆیشتن بۆ بەجێهێنانی سیلەی رەحم و چاكەی دایك و باوك، ڕۆیشتن بۆ مەجلیسی زانست كە فێربوونی واجبە، ڕۆیشتن بۆ حەج گەر ماوەكەی نزیك بوو و زیانی پێنەدەگەیاند.

حەرامیش: ڕۆیشتن بۆ كاری خراپە و تاوان، ئەوە پیادەڕەوی شەیتانە ﴿وَأَجْلِبْ عَلَيْهِم بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ﴾ الإسراء: ٦٤، موقاتل دەڵێت: كۆمەكیان بكە بە سەربازە سوار و پیادەڕەوەكانت، هەر سواربوویەك و ڕۆیشتوویەك بەپێ بۆ یاخیبوون لە خودا سەربازی شەیتانە.

ئەم پێنج حوكمە سواربوونیش دەگرێتەوە:

پێویستەكەی: سواربوون بۆ غەزا و جیهاد و حەجی واجب.

پەسەندەكەی: سواربوونی بەباشزانراو لەوەدا، بۆ داوای زانست و سیلەی رەحم و چاكەی دایك و باوك، لە وەستان لە عەرەفە جیاوازی هەیە: ئایا سواربوون باشترە یان وەستان لەسەر زەوی؟ سواربوون باشترە گەر بەرژەوەندی تێدابوو: لە فێركردنی مەناسك و چاولێكردنی و یان باشتر بوو بۆ نزاكردن و زیانی بە وڵاخەكە نەدەگەیاند.

حەرامەكەی: سواربوون بۆ یاخیبوون لە خودا.

ناپەسەندەكەی: سواربوون بۆ كات كوشتن و یاری، هەروەها هەموو ئەو شتانەی وازلێهێنانیان باشترە لە كردنیان.

موباحەكەی: سواربوون بۆ شتێك پاداشتی تیا نەبێ و گوناهی لێوە بەدەست نەیەت.

ئەمە بریتییە لە پەنجا ئاست لە دە شت: دڵ و زمان و گوێ و چاو و لوت و دەم و دەست و لاق و فەرج و سواربوون لەسەر پشتی وڵاخ.

❁ ❁ ❁

www.iqra.ahlamontada.com

زاراوە و شێواز

خەڵکی قسەی زۆریان لە سیفەتی ((إياك نعبد)) کردووە کە دڵ قۆناغ بە قۆناغ دەگوێزێتەوە لە حاڵی ڕۆیشتنی بەرەو خودا، چەندین پلەی بەرزبوونەوەیان بۆ لای خودا باس لێوە کردووە، هەندێکیان بە هەزاری دادەنێن، هەندێکی تر بە سەد، هەندێکیان زیادیان یان کەمیان کردووە، هەریەك لەوانە وەسفی ڕێگەکەی کردووە بەپێی سلوك و ڕۆیشتنی تایبەت بەخۆی بەرەو خودا.

خاوەن سلوکەکان جیاوازی زۆر لەنێوانیاندا هەیە لەمەڕ ژمارەی مەقامەکان و ڕێکخستنەکانیان، هەر کەس بەو جۆرەی پێی تێناوە و حاڵی بۆ خولقاوە وەسفی دەکات، لە هەندێ مەنزیلەی بەرەو خوداچووندا جیاوازیان هەیە، ئایا لە بەشەکانی حاڵە یان لە مەقامە؟

جیاوازی نێوانیان: مەقامی بەدەستهێنراوەو پەیوەندی بە کۆششی مرۆڤەوەیە، بەڵام حاڵ بەخششە و لە خوداوەیە. هەیانە دەڵێت: حاڵ بەرهەمی مەقامە، مەقامەکانیش دەرئەنجامی کاروکردەوەکانن، هەر کەس کرداری باشتر بێت مەقامی بەرزتر دەبێت، هەر کەس مەقامی بەرزتر بێت حاڵی مەزنتر دەبێت.

ڕای دروست لەمەدا: هاتووەکان (شەپۆلە مەعنەوییە هاتووەکان لە خوداوە بۆ سەر باوەڕدار) بەپێی حاڵەکان ناوی جۆراوجۆریان بۆ دانراوە، لەسەرەتای دەرکەوتنیانەوە بریسکانەوە و بریقانەوە و دەرکەوتنیان بۆ هەیە، وەك چۆن لەدوورەوە تیشکێك دەردەکەوێت، کە پێی تێنا و دەستی پێکرد دەبێت بە حاڵ، کە تیایدا قووڵ بوویەوە و جێگیربوو بەبێ گواستنەوە پێی دەوترێت مەقام، لەسەرەتاوە بریسکانەوە و بەرچاوکەوتنە و لە ناوەڕاستەوە حاڵە و لە کۆتاییدا مەقامە. ئەوەی دەبریسکێتەوە لە خودی خۆیدا حاڵە، ئەوەش کە حاڵە لە خودی خۆیدا مەقامە، ئەم ناوانە بەپێی وابەستەبوونیان بە دڵەوە و دەرکەوتنیان و جێگیربوونیان بۆیان داتاشراون.

حاڵ بەری زانستە، و پاڵفتە نابێت بە پاڵفتەبوونی زانستی بەردار نەبێت. بینا لەسەر ئەمە حاڵ بریتییە لە جۆربوونی دڵ و ڕەنگ گرتنی بە بڕیاری هاتووەکان، حاڵ خاوەنەکەی بۆ ئەو ماقامە بانگ دەکات کە بووە بە سەرچاوەی هاتووەکە، وەك چۆن

www.iqra.ahlamontada.com

باخ و سەهەندێك بە بۆنی خۆشی خۆی ڕێبواران بانگ دەكات بێنە ژوورەوە و ماوەیەك تیایدا بمێننەوە.

لەوانەیە كەسێك بە شتێك زانا بێت، بەڵام خۆی پێ نەڕازاندبێتەوە و بەكاری نەهێنابێت، زانست بە بابەتەكە شتێكە و بوون بە حاڵ شتێكی ترە، زانست بە عیشق و تەندروستی و شوكر و لەشساغی جیایە لە بەدەستهێنانی عیشق و تەندروستی و ئەوانی تریش، گەر حاڵی ئەو زانراوانە زاڵ بوو بەسەر كەسەكەدا زانست پێیان وەك بێئاگابوون وایە لێیان، كە لە ڕاستیدا لێیان بێئاگا نییە، بەڵكو زانستەكە گۆڕاوە بۆ حاڵ.

كەسێك لەڕووی زانستەوە دەزانێت "ترس" چییە، بەڵام كاتێك سیفەتی ترس دایدەگرێت و ترس ڕوو لە دڵی دەكات: حاڵی ترس و بێزاری بەسەریدا زاڵ دەبێت و زانستەكەی لە حاڵەكەدا نوقم دەبێت، ئەو كات بەهۆی زاڵبوونی حاڵەوە بیری زانستەكەی نییە (بیری ترسەكەی نییە).

هەركەس ئەمە حاڵی بێت ئەوا پەیی بە ڕاوەستان (**الإستقامة**) بردووە، چونكە زانست كاتێك حاڵ بەرهەم دەهێنێت كەسەكە لەسەر كاروكردەوە باشەكان ڕاوەستاویی هەبێت و بە دروستی جێبەجێیان بكات. خاوەنی زانستەكە بەهۆی زانستەكەیەوە -لە ئاماژە بۆ ئەو حاڵانەی دەیبینێتەوە- دڵنیابوویێت، ئاماژەكەی "گریمانە" و "گومان" و "پێموایە" نەبێت، ئیتر ئەو كەسە شایستەی خۆدانە پاڵی بەندایەتی دروست بۆ "الرحمن"بووە ﴿ إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَٰنٌ ﴾الإسراء: ٦٥، ﴿ وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا ﴿٦٣﴾ ﴾، ئایەتی ﴿ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ ٱللَّهِ ﴾ الإنسان: ٦، هەروەها ئایەتی ﴿ يَٰعِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ ٱلْيَوْمَ وَلَآ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ ﴾ الزخرف: ٦٨

كرۆكی مەبەست: ئەو كەسەی ئەمە سیفەتی بێت لە تەنها ئەحكامی كردارەوە گواستوویەتەوە بۆ ئەحكامی كردار بە حاڵێكی هاوڕێ لەگەڵ زانست، ئەو ئەنجامدەری كارە بە تام و چێژی حاڵێكەوە كە هاوڕێیە لەگەڵ زانستی هەڵقووڵاو لە چرای پێغەمبەرەوە، جیاكردنەوەی زانست لە حاڵ پەكخستن و دەست بەتاڵییە، جیاكردنەوەی حاڵیش لە زانست بێباوەڕی و لادانە، كامڵ ئەوەیە: بەهۆی بینینی زانستەوە حاڵ بزر نەبێت، هەرچەند بەهۆی نوقمبوونی لە حاڵدا زانستی لێبزر دەبێت، بەڵام بە ئەحكامەكانی زانست هەڵدەستێت و بزربوون لەناو حاڵدا زیانی پێ ناگەیەنێت.

www.iqra.ahlamontada.com

لەوانەیە سالیك لە مەقامەكەی بێتە دەرەوە و لێی دابڕنرێت وەك چۆن پۆشاك لەبەر دەكرێتەوە، لەو بارەدا دادەبەزێت بۆ مەقامێكی خوارتر لەوە، پاشان لەوانەیە جارێكی تر بۆ مەقامەكە بگەڕێتەوە، یان بۆ هەمیشەیی لەدەستی بدا و نەگەڕێتەوە ناوی.

هەندێك مەقام هەیە دوو مەقام لەخۆیدا كۆدەكاتەوە.

هەیانە زیاتر لە دوان كۆدەكاتەوە.

هەیانە هەرچی مەقامە كۆ دەكاتەوە، كەسەكە شایستەی ئەو مەقامە نابێت تا تەواوی مەقامەكانی تری تیا كۆنەكاتەوە.

تەوبە كۆكەرەوەی "مەقامی دادگایی خۆ" و مەقامی "ترس"ە، وێنای تەوبە ناكرێتە بەو دوو مەقامە نەبێت.

مەقامی هیوا (رجا) كۆكەرەوەی مەقامی "ترس" و مەقامی "ویست"ە.

مەقامی "ترس"یش دیسان كۆكەرەوەی مەقامی "رجا" و "ویست"ە.

مەقامی گەڕانەوەی بەردەوام بۆ لای خودا(الإنابة) كۆكەرەوەی "خۆشەویستی" و "زاڵبوونی ترس"ە، بەندە نابێتە "منیب" تا ئەو دوو مەقامە لە خۆیدا كۆنەكاتەوە.

مەقامی تەختبوون (الإخبات) كۆكەرەوەی مەقامی "خۆشەویستی" و "گەردنكەچی" و "فەرمانبەرداری"یە، بەپێی مەقامی تەختبوون هیچیان بەبێ ئەویتریان كامڵ نابێت.

مەقامی "زوهد" كۆكەرەوەی مەقامی رەغبە و رەهبە (ویستی بەرین و ترس و شڵەژان)ە، پێی ناوترێت زاهید تا رەغبەتی ئەو شتەی بۆ پەیدا نەبێت كە لێوەی هیوای بەدەست هێنانی سوود هەیە و ترسی زیانی هەیە.

مەقامی "خۆشەویستی" كۆكەرەوەی مەقامی "ناسین" و "ترس" و "رجا" و "ویست"ە، خۆشەویستی مانایەكە لەو چوارەوە گەڵاڵە دەبێت و بەو چوارە دەستەبەر دەبێت.

مەقامی "زاڵبوونی ترس" كۆكەرەوەی مەقامی ناسینی خودا و ناسینی مافی بەندایەتی كردنەیەتی، هەركات خودای ناسی و حەقی خودای لەسەر خۆی زانی ترسی زۆر دەبێت ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾فاطر: ٢٨، پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت ((أنا اعلمكم بالله واشدكم له خشية)).

www.iqra.ahlamontada.com

مـەقامی "هەیبـەت" کۆکـەرەوەی مـەقامی "خۆشەویسـتی" و "شـکۆ و مەزنییـە بـۆ خودا".

مـەقامی "شـوکر" کۆکـەرەوەی تـەواوی مەقامـەکانی بـاوەڕە، بۆیـە بـەرزترین و باڵاترینیانـە، تەنانـەت لەسـەروو مـەقامی "رازیبـوون"ەوە، شـوکر ئـارامگرتن (صـبر) لەخۆدەگرێت بەبێ پێچەوانەکەی، هـەروەها "پشتبەسـتن بـە خـودا" و "گەڕانـەوەی بــەردەوام بــۆ لای خــودا" و "خۆشەویســتی" و "تــەختبوون" و "زاڵبــوونی خۆشەویسـتی" و "رجـا" و تـەاوی مەقامـەکانی تـر لـەژێر ئـەم ناونیشـانەدا(شـوکر) کۆدەبنەوە. هیچ کەس شایستەی ئەو ناو و مەقامە نابێت تا تەواوی مەقامات لەخۆیدا کۆنەکاتەوە، بۆیە ئیمان دوو بەشە: بەشێکی ئارامگرتنـە و بەشـەکەی تـری شـوکرە، ئـارامگرتن لـەناو شـوکردایە، کـەوابوو هـەموو بـاوەڕ بریتییـە لـە شـوکر، بۆیـە سوپاسگوزاران کەمترین ژمارەی بەندەی خودان، وەك خـودای موتـەعال دەفـەرموێت ﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ ۝١٣﴾ سبأ: ١٣.

مەقامی "حەیا" کۆکەرەوەی مەقامی "خوداناسی" و "چاودێری"ە.

مەقامی "هۆگربوون" کۆکەرەوەی مەقامی خۆشەویستییە لەگەڵ مەقامی نزیکی، گەر خۆشەویست دووربێت لە مەحبوبەکەی هۆگری نابێت، گـەر نزیـك بێـت لـە کەسـێك و خۆشی نەوێت دیسان هۆگری نابێت، تـا خۆشەویسـتی لەگـەڵ نزیکـی بـۆ ئـەو کەسـە تیایدا کۆببێتەوە ئەوجا هۆگری دەبێت.

مەقامی صدق کۆکەرەوەی مەقامی "ئیخلاص" و "لێبڕان"ە، کۆبوونەوەی ئەو دووانە مەقامی صدق دەستەبەر دەکەن.

مەقامی چاودێری کۆکەرەوەی ناسین و زاڵبوونی ترسە، بە بوونی ئەو دووانە مـەقامی چاودێری راست و دروستە.

مــەقامی "دڵنیــایی" کۆکــەرەوەی "گەڕانــەوە" و "پشتبەســتن بــە خــودا" و "دانەدەست" و "رازیبوون" و "خۆڕادەست کردن"ە، ئـەو مەقامـە مانایـەکی گەلاڵـە بووە لەم مەقامانە، کە کۆبوونەوە کەسەکە دەبێت بە خاوەنی دڵنیـایی، هـەتا لەوانـە کەم ببێتەوە دڵنیایی کەم دەبێتەوە.

هەر بەو جۆرە ویستی بەرین (الرغبـة) و تـرس و شـڵەژان (الرهبـة) هەریـەك لەوانـە لـە مەقامی "رجا" و "ترس" گەلاڵـە بـووە، رجـا لەسـەر ویسـتی بـەرین زۆرتـرە و تـرس لەسەر شڵەژانیش زیاترە.

www.iqra.ahlamontada.com

سالیكانی هەریەك لەم مەقامانە دوو جۆرن: چاكان و نزیكان، چاكان بە دەورووبەریدان و نزیكان لە لوتكەیدان، هەر بەو جۆرە تەواوی مەقامەكانی باوەڕ، جیاوازی هەریەك لەم دووانە (چاكان و نزیكان) و بەرزونزمی پلە و پایەیان نایەتە هەژماردن مەگەر بەخودا.

مورید لە زاراوەدا: ئەو كەسەیە دەستی كردووە بە رۆیشتن بەرەو خودا، لەسەروو عابید و لەخوار گەیشتووانەوەیە(واصلين)، ئەمە زاراوەیەكە بەپێی حاڵی سالیكەكان، ئەگەر نە، عابید و سالیك و گەیشتوو هەر هەموو موریدن، ویست لە بەندە جیانابێتەوە هەتا لەژێر بڕیاری بەندایەتیدا بێت.

عاریف لەسەرو سالیكەوەیە و سلوكی لێ جیانابێتەوە، بەڵام لەگەڵ سلوكدا پەیی بە مەعریفە بردووە، بۆیە ناوێكی لێوە وەرگرتووە تایبەتترە لە ناوی سالیك، هەر بەو جۆرە لە تەواوی مەقام و حاڵدا، ئەو مەقامەی لێوەی بەرز دەبێتەوە لێی نابێتەوە، بەڵام كە پێ دەنێتە مەقامێكی تر ناوی ئەو مەقامە وەردەگرێت، ئەو ناوە بەو شایستەترە لەگەڵ جێگیركردنی مەقامی پێشووتردا بۆی.

قسەكەران لەم بارەیەوە مەعریفە بەسەر زانستدا سەردەخەن، زۆركەس بە زانست سەری بەرز نابێتەوە و پێیان وایە بەبێ مەعریفە زانست رێگر و پەردەیە، ئەهلی راوەستاو لەسەر شارێگە: زۆرترین وەسێت بە زانست بۆ موریدان دەكەن، لای ئەوان دۆستی خودا هەرگیز نابێتە خاوەنی ویلایەتی كامڵ ئەگەر نەبێت بە خاوەن زانست (أولي العلم)، خودا نە لە رابردوو و نە لە داهاتوودا دۆستی نەزان و نەفامی نەبووە و نابێت، نەزانی دایكی هەرچی بیدعە و گومڕایی و ناتەواوییە، زانست بنچینەی هەرچی خێر و هیدایەت و كەماڵە.

جیاوازی نێوان ((زانست)) و ((مەعریفە)) لای ئەهلی راوەستاو لەسەر شارێگە و قسەكەران لەم بارەیەوە:

مەعریفە لەلایان ئەو زانستەیە كە زانا بە داوا و داخوازییەكانی هەڵدەستێت، ناوی مەعریفە بەكارناهێنن بۆ ئاماژەی زانست بە تەنها، بەڵكو تەنها ئەوانە بە مەعریفە وەسف دەكەن كە خودا دەناسن و شارەزای رێگەی گەیشتنن بە خودا و ئاگادارن لە ئافاتەكانی رێگە و لەمپەر و رێگرەكانی، لەگەڵ خودادا حاڵێكی هەیە كە گەواهی مەعریفەی بۆ دەدات.

www.iqra.ahlamontada.com

عاریف لای ئەوان کەسێکە خودای بە ناو و سیفات و کردارەکانی ناسیوە، پاشان لە مامەڵەکردنی لەگەڵ خودادا راستڕەوە، ئەوجا مەرام و مەبەست و نییەتی بۆ خودا پاڵفتە کردووە، لە ئەخلاقی ناباش خۆی داڕنیوە و لە پیسی و چڵك و پاشەڕۆ پاك بووەتەوە، ئەوجا ئارامی گرتووە لەسەر یاسا و بڕیارەکانی خودا لە نیعمەت و لە بەڵا، پاشان لەسەر ڕۆشنبینی بە ئایین و بەڵگە و نیشانەکانی خودا بانگ بۆ لای خودا دەکات، ئەوجا بانگکردن بۆ لای خودا بەوەی پێغەمبەر(ﷺ) هێناویەتی لە هەرچی شتی ترە ڕووت دەکاتەوە، بانگەواز تێکەڵ ناکات بە بیروبۆچوون و چێژ و تام و کێشانە و پێوانە و ماقووڵ و ناماقووڵی پیاوان، ئەوانە ناکات بە ترازووی پێوانەکردنی ئەوەی پێغەمبەر(ﷺ) هێناویەتی، ئەمە ئەو کەسەیە بە دروستی شایستەی ناوی عاریفە، گەر بە کەسێکی تر بوترێت عاریف ئەوە بانگەشە و خواستنە.

جیاوازی نێوان زانست و مەعریفە لە چەند ڕوویەکەوە:

یەکەم: مەعریفە وابەستەی خودی شتەکەیە، زانست وابەستەی حاڵ و دۆخی شتەکەیە، دەڵێت: ((**عرفت أباك**)) باوکی تۆم ناسی و ((**وعلمته صالحا عالما**)) زانیم کەسێکی صالح و زانایە، بۆیە لە قورئاندا فەرمان بە زانست کراوە نەك بە مەعریفە، وەك ئایەتی ﴿ فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۗ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مُتَقَلَّبَكُمۡ وَمَثۡوَىٰكُمۡ ١٩ ﴾ محمد: ١٩، ﴿ ٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ﴾ المائدة: ٩٨، ﴿ فَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَآ أُنزِلَ بِعِلۡمِ ٱللَّهِ ﴾ هود: ١٤

بۆیە مەعریفە: ئامادەبوونی وێنەی شتەکە و نموونەی زانستی شتەکەیە لە زەیندا، زانست ئامادەبوونی دۆخ و سیفاتی شتەکە و دانەپاڵی شتەکە بۆلای کەسەکەیە، کەوابوو مەعریفە وەك وێناکردن وایە، بەڵام زانست وەك بەڕاست زانین یان بەڕاست دانان وایە (تصدیق).

دووەم: بەزۆری مەعریفە بۆ شتێکە لە دڵ بزربووبێت دوای پەی پێ بردنەوەی، کە پەی پێ بردەوە دەوترێت ناسییەوە (**عرفە**)، یان بۆ شتێکە بە سیفتگەلێك وەسفکرابێت لە ناخی کەسەکەدا بوونی هەبێت، کە بینییەوە و زانی ئەوەیە لە ناخیدا وەسفکراوە دەوترێت ناسییەوە (**عرفە**)، قورئان دەفەرموێت ﴿ وَيَوۡمَ يَحۡشُرُهُمۡ كَأَن لَّمۡ يَلۡبَثُوٓاْ إِلَّا سَاعَةٗ مِّنَ ٱلنَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيۡنَهُمۡ ﴾ یونس: ٤٥، ﴿ وَجَآءَ إِخۡوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُواْ

www.iqra.ahlamontada.com

عَلَيۡهِ فَعَرَفَهُمۡ وَهُمۡ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٥٨﴾ ﴾ یوسف: ٥٨، ﴿ ٱلَّذِينَ ءَاتَيۡنَٰهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ يَعۡرِفُونَهُۥ كَمَا يَعۡرِفُونَ أَبۡنَآءَهُمُ ﴾ الأنعام: ٢٠.

سیفاتی کەسەکە لایان زانراوە کە بینیانەوە بەو سیفاتانە ناسیانەوە، لە فەرموودەیەکی سەحیحدا ((أن الله تعالى يقول للآخر أهل الجنة دخولا: أتعرف الزمان الذي كنت فيه؟ فيقول: نعم، فيقول: تمن، فيتمنى على ربه))، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿ وَكَانُواْ مِن قَبۡلُ يَسۡتَفۡتِحُونَ عَلَى ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ فَلَمَّا جَآءَهُم مَّا عَرَفُواْ كَفَرُواْ بِهِۦ ﴾ البقرة: ٨٩، مەعریفە وەك یادکردنەوەی شتێك وایە، یان هاتنەوە بەریادی شتێکی لەیادکراو، بۆیە دژی مەعریفە لەم شوێنەدا وێنانەکردن (الإنکار) بەکاربراوە، دژی زانستیش نەزانی (الجهل)ە، دەفەرموێت ﴿ يَعۡرِفُونَ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ ثُمَّ يُنكِرُونَهَا ﴾ النحل: ٨٣، دەوترێت حەقی ناسی و دانی پیادانا، ناسی، یان حەقی وێنای نەکرد.

لە قورئاندا وشەی "مەعریفە" و وشەی "زانست" هاتوون، وەك ﴿ مِمَّا عَرَفُواْ مِنَ ٱلۡحَقِّ ﴾ المائدة: ٨٣ ﴿ ٱلَّذِينَ ءَاتَيۡنَٰهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ يَعۡرِفُونَهُۥ كَمَا يَعۡرِفُونَ أَبۡنَآءَهُمۡ ﴾ البقرة: ١٤٦، وشەی زانست "العلم" لەم ئایەتە پیرۆزانەدا ﴿ فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۗ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مُتَقَلَّبَكُمۡ وَمَثۡوَىٰكُمۡ ﴾ محمد: ١٩ ﴿ شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَأُوْلُواْ ٱلۡعِلۡمِ قَآئِمَۢا بِٱلۡقِسۡطِۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴾ آل عمران: ١٨ ﴿ وَٱلَّذِينَ ءَاتَيۡنَٰهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ يَعۡلَمُونَ أَنَّهُۥ مُنَزَّلٞ مِّن رَّبِّكَ بِٱلۡحَقِّ ﴾ الأنعام: ١١٤ ﴿ وَقُل رَّبِّ زِدۡنِي عِلۡمٗا ﴾ طه: ١١٤ ﴿ أَفَمَن يَعۡلَمُ أَنَّمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَ ٱلۡحَقُّ كَمَنۡ هُوَ أَعۡمَىٰٓ ﴾ الرعد: ١٩ ﴿ قُلۡ هَلۡ يَسۡتَوِي ٱلَّذِينَ يَعۡلَمُونَ وَٱلَّذِينَ لَا يَعۡلَمُونَ ﴾ الزمر: ٩ ﴿ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ وَٱلۡإِيمَٰنَ لَقَدۡ لَبِثۡتُمۡ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡبَعۡثِ ﴾ الروم: ٥٦ ﴿ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ وَيۡلَكُمۡ ثَوَابُ ٱللَّهِ خَيۡرٞ لِّمَنۡ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا ﴾ القصص: ٨٠ ﴿ وَتِلۡكَ ٱلۡأَمۡثَٰلُ نَضۡرِبُهَا لِلنَّاسِۖ وَمَا يَعۡقِلُهَآ إِلَّا ٱلۡعَٰلِمُونَ ﴾ العنكبوت: ٤٣، ﴿ قَالَ ٱلَّذِي عِندَهُۥ عِلۡمٞ مِّنَ ٱلۡكِتَٰبِ ﴾ النمل: ٤٠ ﴿ ٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ يُحۡيِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَا ﴾ الحديد: ١٧ ﴿ ٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَا ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا لَعِبٞ وَلَهۡوٞ ﴾ الحديد: ٢٠ ﴿ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّكُم مُّلَٰقُوهُ ﴾ البقرة: ٢٢٣ ﴿ فَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَآ أُنزِلَ بِعِلۡمِ ٱللَّهِ ﴾ هود: ١٤، نموونەی ئەمانە زۆرن لە قورئاندا.

خودای موتەعال ناوی "العلم" و ئەوەی لە وشەی "العلم" دادەتاشرێت بۆخۆی هەڵبژاردووە، وەسفی خۆی کردووە بە "علم" و "علیم" و "علام"، هەروەها فەرمانی "علم" و "یعلم"ی وەك کاری خۆی بەکارهێناوە، هەواڵی داوە کە "علم"ی هەیە.

www.iqra.ahlamontada.com

بەڵام وشەی "مەعریفە"ی بۆ خۆی لە قورئانندا بەکارنەهێناوە، دیارە ئەو ناوەی خودا بۆ خۆی هەڵیبژاردووە تەواوترین مانای تێدایە بۆ ئەو شتەی بۆی بەکاربراوە، لێرەوە هەڵەی ئەوانە تێدەگەیت وشەی "مەعریفە"یان داوە بەسەر وشەی "علم"دا و وتیان بە دەوردا کردووە، لە پێناوی گەیشتن بە راستی و دەرچوون لە جیاوازی قسە و باسەکانی ئەوانمان هێناوە، هەروەها بە هۆی پێداگری و خەمخۆریمانەوە بۆ مانای پڕ فەڕ و دروست کە عاریفانیان پێ وەسف کردووە.

وشەی "مەعریفە" تایبەتە بە باوەڕدارانی ئەهلی کیتاب، وەك ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾ وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَىٰ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ﴾ المائدة: ٨٢–٨٣ ﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمُ﴾ الأنعام: ٢٠

سالیکانیش لە ڕوویەکی ترەوە دوو جۆرن: سالیکان لەسەر حاڵ کە لاکەرەوانن بۆ لای زانست، لەگەڵ سالیکان لەسەر زانست کە لاکەرەوانن بۆ لای حاڵ، تا لەگەڵ یەکتر وەك دوو دەستەی جیا و دوو ئاراستەی لێهاتووە، هیچ دەستەیەکیان هۆگریی لەگەڵ ئەویتردا نییە، پێی تێکەڵ نابێت و مامەڵەی لەگەڵ ناکات مەگەر بە چاولێخشان و هەندێ زۆر لەخۆکردنەوە.

ئەمەش لە کەمتەرخەمی هەردوو دەستەکەوەیە، یەکێکیان تووشی لاوازی بەرەو خوداچوون بووە بەهۆی کەمی زانستەوە، ئەویتریان لاوازە لەبەرەو خودا چوون بەهۆی کەمی حاڵەوە، لایەکیان زانست و فراوانی زانست و نووری زانستیان پێ باش بوو، لایەکی تریان حاڵ و دەسەڵاتی حاڵ و دامەزرانی حاڵیان پێ باش بوو، کەسانی راستگۆی لاواز لە هەردوو دەستەکە دروست بوون، بە یەکێك لە باڵەکان دەفڕێ و بەلاوازی لا بەلای ئەویتریاندا دەکاتەوە.

ئەمەیان گوێڕایەڵی حاڵە و ئەوەیان گوێڕایەڵی زانست، بەڵام گوێڕایەڵی حاڵ هەرکات زانستی لێبڕا لە حاڵەکەی دادەبڕێت و پەردە دەکەوێتە نێوانەوە، با حاڵەکەی هەرچییەك بێت، گوێڕایەڵی زانست هەر کات بەهۆی زانستەکەوە پشتی کردە حاڵ ئەو کەسە وێڵبوو و ناتەواوە، خۆی بە هۆکارەوە سەرقاڵ کردووە، نەك بە ئامانجەوە.

کەسی دامەزراو: زانستەکەی لە حاڵدا بەخت دەکات، بڕیاری پێ دەردەکات بەسەر حاڵدا و ئەویش دێتە ژێر بڕیارەکانییەوە، هەر بەو جۆرە حاڵەکەی لە زانستەکەیدا

www.iqra.ahlamontada.com

بەكاردەهێنێت، دەستبەرداری نابێت و تەنها لە پایدا بوەستێت، بەڵكو بانگی دەكات بۆ ئامانجی زانست، ئەویش وەڵامی دەداتەوە و دەچێت بەدەم بانگەكەیەوە، ئەمە حاڵی كەسانی كامڵی ئەم ئوممەتەیە، هەر كەس تاوتوێی حاڵی هاوەڵانی پێغەمبەر –خوایان لێ رازی بێت– بكات بەم جۆرە دەیانبینێت.

كە پاشین (المتاخرون) جیاوازیان خستە نێوان حاڵ و زانستەوە: ناتەواوی و هەڵە رووی تێكردن، خودا تەنها كۆمەكە ﴿يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَٰثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَن يَشَآءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُۥ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾ الشوری: ٤٩–٥٠، هەر بەو جۆرە زانست بە كەسێك دەدات و حاڵیش بە كەسێك، یان هەردووكیان كۆدەكاتەوە و بە كەسێكی دەدا، یاخود لە هەردووكیان خاڵی و نەزۆك دەردەچێت.

بزانە ئەو رێخستنەی كە هەر رێكخەرێك بۆ مەنزیلەكان ئاماژەی پێ دەدەن خاڵی نییە لە سەپاندن و بانگەشە بەبێ مانای پڕاوپڕ، ئەگەر كەسێك پابەندبوو بە بەندەكانی ئیسلامەوە و بەتەواوی هاتە ناوی، ئەوا پابەندبووە بە پێویستییە ناوەكی و رووالەتییەكان و مەقام و حاڵەكانەوە، لە هەر بەندێك لە بەندەكانی ئیسلام و ئەركێك لە ئەركەكانیدا حاڵ و مەقامی تایبەت بەخۆی هەیە، وەفادار نییە بەو بەند و گرێبەست و ئەركە گەر ئەو حاڵ و مەقامانە بەدەست نەهێنێت، هەركات وەفا دەكات بە ئەركێك ئەركێكی تری دوای ئەوە بەڕوویدا دەكرێتەوە، هەركە مەزنزیلەیەك دەبڕێت لەگەڵ مەنزیلەیەكی تر رووبەڕوو دەبێتەوە.

لەوانەیە بەرزترین مەقام و حاڵ لە سەرەتای بەرەو خوداچوون بۆ كەسێك واڵا بكرێت، بۆیە دەرگای حاڵی خۆشەویستی و رازیبوون و هۆگری و ئارامی بەڕوودا دەكرێتەوە كە تەنانەت بۆ كۆتا پلەی سالیكێك ناكرێتەوە، ئەم سالیكە لە كۆتاییدا پێویستی بە چەند مەنزیلەیەك دەبێت لە رۆشنبینی (بصيرة) و تەوبە و دادگاییكردنی خۆ زیاتر لە كەسێكی سەرەتای بەرەو خوداچوون، لە مەنزیلەكاندا

رێكخستنێكی پێویست و تایبەت و دیاریكراو بۆ سالیك بوونی نییە.

بەڵكو ئەو تۆبەی –كە لە یەكەمین مەقامدا بۆیان داناوە– ئامانجی عاریفەكان و كۆتایی دۆستانی نزیكی خودایە، گومانی تێدا نییە پێویستیی ئەوانە بە "دادگایی خۆ" لە كۆتاییەكانیاندا زیاترە تا سەرەتاكانیان.

www.iqra.ahlamontada.com

بزانە ڕێبواری ڕێگەی خودا هەتا لە ژیاندا بێت ڕۆیشتنەكەی تەواو نابێت، بەندە تا لە ژیاندا بێت ڕۆیشتنەكەی نایگەیەنێت بە شوێنێك بێنیاز بێت لە ڕۆیشتنی زیاتر بۆ لای خودا، چونكە ئەمە ئەستەمە، بەڵكو هەركات سەرنجی وردی یەكتاپەرستی خودا و ناو و سیفاتی دەدات ڕۆیشتن و تەكانی زیاتر بەخۆی دەدات، بۆیە پێغەمبەر(ﷺ) لە هەموو كەس زیاتر كۆشاوە و بەكار هەستاوە و پارێزگاری لێ كردووە تا وەفاتی فەرمووە، ئەو زۆرترین هەوڵ و هەستانی هەبووە بۆ جێبەجێ كردنی ئەركی بەندایەتی، گەر كەسێك هەرچی كار و كردەوەی ئینس و جینە ئەنجامی بدات كۆتایی بە ڕۆیشتنی بەرەو خودا نایەت، دوای ئەوە هێشتا بەدوای ڕێگەی داوا و ویست و لێبڕانەوەیە.

بینا لەسەر ئەمە دابەش كردنی ڕێبوارانی ڕێگەی خودا بۆ داواكەر و ڕێبوار و گەیشتوو و مورید و موراد (موراد لە مورید بەرزترە، خودا بۆ خۆی دەیەوێت و بۆ لای خۆی كێشی بكات) دابەشكردنێكە بۆ ئاسانكاری، نەك دابەش كردنێكی ڕاستەقینە، چونكە گەر داوا و سلوك و ویست لە بەندەی خودا جیابوویەوە بەتەواوی لە خودا دادەبڕێت.

ئەم دابەشكردنە بەپێی گواستنەوەی كەسەكەیە لە ئەحواڵی بەرەو خوداچوونیدا، ئەگینا بەندەی ویستراو یان داواكراو (موراد) لەلایەن خوداوە ویست و داوا و بەرەو خوداچوونی زیاتر و زۆرترە لە ویست و لێبڕان و داوا و بەرەو خوداچوونی هەر كەسێكی تر.

ئەو كەسە یەكەمجار ویستراو (موراد)ە، واتە لە مەقامی داوادا دانراوە و داواكراوە، كێشكراوە بۆ گرتنەبەری ڕێگەی خودا، هەموو موریدێك مورادە، هەر كەسێكی گەیشتوو و سالیك و داواكەر داوا و ڕۆیشتنی لێ جیانابێتەوە، با ڕێگەی بەرەو خوداچوون جۆراوجۆر بێت بەپێی جیاوازی حاڵی كەسەكان.

هەندێ لە سالیكان ڕۆیشتنیان بەرەو خودا بە جەستە و بە ئەندامەكانی زاڵترە بە سەریدا لە ڕۆیشتن بەرەو خودا بە دڵ و ڕۆح.

هەیانە ڕۆیشتن بەدڵ و ڕۆح زاڵترە بەسەریدا، مەبەستم هێز و خێرایی ڕۆیشتنی بەرەو خودایە، هەیانە –كە ئەم جۆرەیان كامڵ و بەهێزەكانن– هەر پلە و ئاستێك حەقی خۆی پێ دەدات، بە جەستە و ئەندامەكان و دڵ و ڕۆحی بەرەو خودا دەچێت.

خودا دەربارەی هەڵبژاردەكانی لە دۆستانی خۆی هەواڵی داوە كە هەمیشە لە مەقامی ویستدان بۆ خودا ﴿ وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَوٰةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ

www.iqra.ahlamontada.com

وَجْهَهُۥ﴾ الأنعام: ٥٢، ﴿وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾﴾ الليل:١٩-٢١

تايبەتمەندترين وەسفی بەندە و بەرزترين مەقامی ئەوەيە كە موريدێكی راستگۆ بێت لە ويستدا، بەندە بێت بۆ خودا لە ويستيدا، ويستەكانی وەك ويستە ئاينييە شەرعييەكەی خودا وابێت، ويستی تری نەبێت لە شتێكی تردا جگە لە خودا.

لەپێشترە قسەكردن لەم مەقامانە لەسەر رەوگەی پێشرەوان لە ئيمامانی رێگەكە قسەكردنێكی گشتی بێت، بۆ هەر مەقامێك مەقامێك هەيە، بە خستنەڕووی حەقيقەتی ئەو مەقامە و داواكارييەكانی، ئەو ئافاتانەی دەبنە رێگر لە بەدەستهێنانی، كۆسپ و لەمپەرەكانی و باسی تايبەتەكانی و گشتييەكانی.

هەر كەس تێبڕامابێت دەبينێت قسەی ئيمامانی رێگەكە لەسەر ئەم پەيڕەوەيە، وەك - سهل بن عبدالله التستري و أبي طالب المكي و الجنيد بن محمد و أبي عثمان النيسابوري و يحيى بن معاذ الرازي- و بەرزتر لەم چينەش وەك - أبي سليمان الداراني و عون بن عبدالله (كە پێی دەوترا دانای ئوممەت و نموونەی زيندوو).

ئەمانە لەسەر كارەكانی دڵ و حاڵ بەشێوەيەكی ورد و دووردرێژ و رۆشن و كۆكەرەوەی مانا و بەگشتی و بەبێ رێكخستن قسەيان كردووە، مەقامەكان بە ژمارەيەكی تايبەت سنووردار نەكراون، ناوبراوان مەزنتر بوون لەوەی سەرقاڵی هەژماركردنی مەقام بن، ويست و لێبڕانيان مەزنتر و بالاتر بووە، ئەوان بەدەوری وەرگرتنی حيكمەت و مەعريفە و پاككردنەوەی دڵ و خاوێنكردنەوەی دەروون و راستكردنەوەی مامەڵەدا دەگەڕان، بۆ ئەو مەبەستە قسە كەم و پوختەكانيان لێوان لێوە بە پيت و فەڕ، قسەی پاشينيش زۆر و درێژ، بەلام فەڕ و پيتی كەمی تيا دەبينرێت.

بزانە كۆتايی ويست و لێبڕانی راستگۆيان و خاوەن رۆشنبينی سێ شتە:

يەكەم: پەردە لادان لەسەر مەنزيلەكانی بەرەو خوداچوون.

دووەم: پەردە لادان لەسەر نەنگی و ناتەواوييەكانی دەروون و ئافاتی كردەوەكان و تێكچوونيان.

سێيەم: پەردە لادان لەسەر مانای ناو و سيفەتەكان و حەقيقەتی يەكتاپەرستی و خوداناسی.

www.iqra.ahlamontada.com

ئەم سێ دەرگایە: بریتییە لە کۆکەرەوەی زانستی رێگەکە، لەسەر ئەمە دەسوڕێنەوە و بەدەوریدا خول دەخۆن و خۆیان بۆ لای هەڵدەکەن، هەیانە زۆرینەی قسەی لەسەر رۆیشتن بەرەو خودا و سیفەتی مەنزیلەکانە، هەیانە زۆربەی قسەی: لە ئافات و رێگرەکانە، هەشیانە بەشێکی زۆری قسەکانی: لەمەڕ یەکتاپەرستی و خوداناسی و حەقیقەتی ناو و سیفاتی خودایە.

راستگۆی زیرەك لە هەریەکێك لەم سیانە ئەوەی حەقە وەریدەگرێت، دەیکات بە کۆمەکی داواکەی خۆی، ئەوەی حەقە رەدی ناکاتەوە بەهۆی کەمتەرخەمی کەسەکە لە حەقێکی تر، ئەوەیان بەوە بەفیڕۆ نادات، چونکە کەماڵی رەها تەنها بۆ خودایە و هیچ بەندەیەك نییە پلەیەکی زانراو بە خۆی نەبێت.

پێویستە قسە لەگەڵ ئەهلی سەردەمی خۆماندا بە زاراوەی خۆمان بکەین، ئەوان هێزی ئەوەیان نییە خۆیان یەکلا بکەنەوە بۆ وەرگرتنی سلوك لە پێشینی یەکەم و قسە و هیدایەتیان، گەر هیدایەت و حاڵی پێشینیان بۆ دەربکەوێت نەرێی دەکەن و بە سلوکی خەڵکی رەشۆکی دەزانن، بۆ کەسانی تایبەت جۆرێك لە سلوکی تر هەیە، وەك هەندێ لە گومڕایانی کەلامییەکان و نەزانەکانیان دەڵێن: ئەوانەی پێش ئێمە سەلامەتتر بوون هەرچەند رێگەکەی ئێمە زانایانەترە، یان یەکێك لەوانەی خۆی داواتە پاڵ فیقە و نەگەیشتۆتە بەرزی پلە و پایەی پێشین دەڵێت: ئەوان دەستیان بەتاڵ نەبوو بۆ هەڵهێنجانی فیقە لە دەقەکان و دامەزراندنی رێسا و ئەحکامەکانی، چونکە بە شتێکی ترەوە خەریك بوون، پاشینەکان دەستیان بۆ فیقە کراوە بوو، بۆیە لەم مەیدانەدا شارەزاتر و تێگەیشتووترن.

هەموو ئەمانە بێبەشن لە ناسینی پلە و پایەی پێشین و قووڵی زانستیان و کەمی زۆر لەخۆکردنیان و کەماڵی رۆشنبینییان، سوێند بەخوا پاشینەکان تەنها بە زۆر لەخۆ کردن و خەریکبوون بە توێکڵەوە خەریك بوون، بەڵام ویست و لێبڕانی پێشین چاودێری بنچینەکانیان و دانانی رێسا بۆیان و توندکردنەوەی شیرازەیان بووە، ویست و لێبڕانیان خۆ یەکلاکردنەوە بوو بۆ داوای بەرز و بڵند لە هەموو شتێکدا، پاشینەکان لە بارێکدان و پێشینەکان لە بارێکی تردا ﴿قَدْ جَعَلَ ٱللَّهُ لِكُلِّ شَىْءٍ قَدْرًا﴾ الطلاق: ٣، باشترە بۆ ئێمە مەنزیلەکانی بەندایەتی باس لێوە بکەین، سنووری ئەوەی خودا بۆ

www.iqra.ahlamontada.com

سەر پێغەمبەرەکەی دابەزاندووە روون بکەینەوە، ئەو کەسەی سنووری خودای موتەعالی نەناسیوە خودا بە بێباوەڕی و دووڕوویی وەسفی دەکات ﴿ ٱلْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا۟ حُدُودَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ ﴾ التوبة: ٩٧، بە ناسینی سنوورەکەی پەیبردنی تێدایە و هەستان بە داواکانی چاودێری پێویستە، ئەو کاتە بەندە باوەڕی کامڵ دەبێت و دەبێتە ئەهلی ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾ الفاتحة: ٥ ڕێکخستنێك بۆ مەنزیلەکان دەخەینە روو کە نالێین تەواو و شایستەیە، بەڵکو باش و گونجاوە بەپێی ڕێکخستنی دیاری ڕۆیشتن بەرەو خودا، تاکو ئەوە نزیکتر بێت لە دابەزاندنێکی ژنەوراو بۆ مەنزیلەی بینراو بە هەستەکان، ئەو کات بەڕاست زانین تەواوتر دەبێت و ناسینی کامڵتر دەبێ و دەست بەسەردا گرتنی ئاسانتر.

ئەمەیە سوودی نموونە هێنانەوەیە، بریتییە لە کرۆك و جەوهەری ئەقڵ، بۆیە خودا لە قورئاندا نموونەی زۆری هێناوەتەوە، نەرێی تێگەیشتنی ئەو نموونانەی لە مرۆڤە نازاناکان کردووە، دەفەرموێت ﴿ وَتِلْكَ ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۖ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا ٱلْعَٰلِمُونَ ﴾ العنکبوت: ٤٣.

❁ ❁ ❁

www.iqra.ahlamontada.com

یەکەم چوار مەنزیلەی بنچینەیی

(١) (منزلة اليقظة) مەنزیلەی بێداربوونەوە (٢) (منزلة الفكرة) مەنزیلەی بیر

(٣) (منزلة البصيرة)مەنزیلەی رۆشنبینی(بەصیرەت)(٤) (منزلة العزم) مەنزیلەی عەزم

(١) (منزلة اليقظة)

مەنزیلەی بێداربوونەوە

۞ راپەڕینی بەئاگاهاتن

یەکەمین مەنزیلەی بەندایەتی بریتییە لە بێداربوونەوە((اليقظة))، ئەوەش بێزاری دڵە بۆ ترسی سەرنجدان لە خەوی بێئاگایی، ئای خودایە چەندە ئەو ترسە بەسوودە! چەندە قەدەر و هەڕەشەیەکی مەزنە! چەندە کۆمەککارە بە گرتنە بەری ڕێگەی خودا! هەر کەس هەستی پێ بکات –سوێند بەخودا– هەستی بە ڕزگاری کردووە، ئەگەر نە، ئەو لە مەستی بێئاگاییدایە، هەرکات بەئاگا هات خۆی ئامادە دەکات بە ویست و لێبڕانی بۆ سەفەرکردن ڕووەو مەنزیلەی یەکەم و ئەو نیشتمانەی لێیەوە بەدیلگیرا و ڕەوانەی ئێرە کرا.

بزانە بەندە بەر لە گەیشتنی بانگکەر بۆ لای لە خەوی بێئاگاییدایە، دڵی خەوتووە و چاوەکانی بەئاگا، ئامۆژگاریکەرێك هاواری لێدەکات، بانگی سەرفرازی پێدەبیستێت، بانگکەرێکی "الرحمن" بانگی لێدەکات: وەرە بۆ ئازادی(حي على الفلاح).

یەکەم ئاستی ئەم کەسە خەوتووە: بێداری و بەئاگاهاتنە لە خەو، باسمان لەبارەوە کرد، بێداربوونەوە بێزاری دڵە بۆ ترسی سەرنجدان لە خەوی بێئاگایی.

وەك ئەوەی ئەو ڕاستبوونەوەیە هەستانێك بێت بۆ خودا کە لەم ئایەتەدا ئاماژەی پێدراوە ﴿قُلۡ إِنَّمَآ أَعِظُكُم بِوَٰحِدَةٍۖ أَن تَقُومُواْ لِلَّهِ مَثۡنَىٰ وَفُرَٰدَىٰ﴾ سبأ: ٤٦، ڕاستبوونەوە بۆ خودا بریتییە لە بێداری لە وەنەوزی بێئاگایی، هەستانەوە لە تێکەوتنی ساردی و

www.iqra.ahlamontada.com

خاوبوونەوە، ئەوە یەکەمین شتە کە دڵی بەندە بە زیندەگی ڕۆشن دەکاتەوە بۆ بینینی نووری هۆشداری، یەکەمین نووری سەرنجی دڵە بە نیعمەت لەگەڵ دەستەوسانی لە ژماردنیان و دیاریکردنی کۆتاییەکەیان و خۆیەکلایی کردنەوە بۆ ناسینی منەتی نیعمەتەکان و زانست بە کەمتەرخەمی لەپای نیعمەتەکاندا.

ئەمە داوای بێداری و کاریگەرییەتی، گەر لە تێکەوتنی بێئاگایی ڕاستبوویەوە بۆ ڕۆشنکردنەوەی دڵی بە نووری هۆشداری ئەو کات تێبینی کردنی نیعمەتەکانی ناوەوە و دەرەوەی بۆ پێویست دەبێت، هەتا بە دڵ و چاو چاویان تێبرێت زۆری و مەزنی نیعمەتەکانی بۆ دەردەکەوێت، بێهیوا دەبێت لە ژماردنیان و دیاریکردنی کۆتاییەکەیان، بۆیە دڵی یەکلادەبێتەوە بۆ بینینی منەتی خودا بە نیعمەتەکانی لەسەر ئەو، بەبێ ئەوەی شایانیان بێت و نرخێکی بەرانبەریان پێشکەش کردبێت، ئەو کاتە هەست بە کەمتەرخەمی لە ئەرکی سەرشانی دەکات کە هەستانە بە شوکری خودا.

بینینی ئەو منەتە خواییە و کەمتەرخەمی خۆی شایستەی دەکات بە دوو جۆر لە بەندایەتی: خۆشەویستی خاوەن نیعمەت و ناوهێنانی و یادکردنی و چوونە ژێر فەرمانەکانییەوە و بێزکردنەوە لە دەروونی خۆی بەوەی نەیتوانیوە شوکری نیعمەتەکانی بکات، ئەو کات تەحقیقی **((أبوء لك بنعمتك علي وأبوء بذنبي فاغفر لي فإنه لا يغفر الذنوب إلا انت))** دەکات، دەزانێت کە ئەم داوای لێخۆشبوونە شایستەی ئەوەیە پێی بوترێت سەروەری داوای لێخۆشبوون"سيد الإستغفار"، ئەو کات دەزانێت گەر خودا سزای ئەهلی ئاسمانەکان و زەوی بدات سزایان دەدات و ستەمیان لێ ناکات، گەر بەزەییان پێ بکات بەزەییەکەی باشترە بۆ ئەوان لە کردارەکانیان، ئەو کات دەزانێت بەندە بەردەوام بەرەو لای خودا دەڕوات لە نێوان خوێندنەوە و بینینی منەتی خودایی و سەرنجدانی کەمتەرخەمی خۆی.

ئەم بینین و سەرنجدانە سەردەکێشێت بۆ خوێندنەوەی خراپەکانی خۆی و وەستان لەسەر هەڕەشەکانی و خۆ ئامادە کردن بۆ چارەسەری و خۆرزگارکردن لە بەندایەتییەکەی و داوای رزگاری بە پاڵفتەکردنی.

سەرنجی ئەو خراپانە دەدات پێشتر ئەنجامی داون، دەزانێت-لەوەی لێی وەشاوەتەوە- لەبەردەم هەڕەشەیەکی مەزندایە، ئەو خەریکە تیادەچێت بە وەرگرتنەوەی مافی خاوەن ماف، خودای موتەعال زەمی ئەوانە دەکات کە کارە

www.iqra.ahlamontada.com

خراپەكانی پێشووی خۆیان لەبیر دەچێت ﴿ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِىَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ ﴾الكهف: ٥٧، كاتێك گوناهەكانی خۆی دەخوێنێتەوە خۆی یەكلا دەكاتەوە بۆ زانست و كار و لە كۆیلایەتی گوناهەكانی خۆی رزگار دەكات بە داوای لێخۆش بوون و پەشیمانی، هەروەها داوای پاڵفتەكردن كە بریتییە لە پاككردنەوەی باوەڕ و مەعریفە لە پیسی گوناه، وەك پاڵفتەكردنی زێڕ و زیو كە پاككردنەوەیانە لە خەوشوخاڵ، ناتوانێت بچێتە بەهەشتەوە بەو پاڵفتەكردنە نەبێت، بەهەشت پاك و بێگەردە و تەنها پاكان و بێگەردانی تێدەچێت، بۆیە فریشتەكان پێیان دەڵێن ﴿ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ ﴿٧٣﴾ ﴾ الزمـــــر: ٧٣ ﴿ ٱلَّذِينَ تَتَوَفَّىٰهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمُ ٱدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ ﴾ النحل: ٣٢، لە بەهەشتدا گەردیلەیەك لە پیسی بوونی نییە.

ئەم پاڵفتەكردنە لە دونیادا بە گرتنەبەری چوار رێگەیە:

تەوبەكردن، داوای لێخۆشبوون، ئەنجامدانی كرداری چاكەی سڕەرەوەی گوناه، چوارەمیش بەڵا و ناخۆشییەكان كە دەبنە كەفارەتی گوناهان.

گەر ئەم چوارە پاڵفتەی كرد و خاوێنی كردەوە دەچێتە ریزی ئەوانەوە فریشتەكان بە باشی گیانیان دەكێشن و مژدەی پێدەدەن بە بەهەشت و دەبێت بە یەكێك لەوانەی﴿ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ ﴾ فصلت: ٣٠، لە كاتی مردن ﴿ أَلَّا تَخَافُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَبْشِرُوا۟ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِىٓ أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴾ فصلت: ٣٠ – ٣٢

گەر ئەم چوارە پاڵفتەی نەكرد و پاكی نەكردەوە، تەوبەكەی تەوبەی یەكجاریی و تەواوەتی نەبێت و داوای لێخۆشبوونەكەی كامڵ و تەواو نەبێت (داوای لێخۆشبوونی تەواو پێویستە لە سەرجەم گوناهەكان بەدوور بێت و پەشیمانیان لەگەڵدا بێت، نەك پیاڵەی ئارەقەكەی لەدەستدا بێت و بڵێت "أستغفر الله" پاشان پیاڵەكە ببات بۆ دەمی)، چاكەكانی لە چەندێتی و چۆنێتیدا نەگاتە ئاستی كەفارەتی گوناهەكانی، هەر بەو جۆرە بەڵا و ناخۆشییەكانی ژیانی گوناهەكانی بەتەواوی نەسڕێتەوە –ئەمە یان بەهۆی گەورەیی گوناهەكانییەوە، یان بەهۆی لاوازی پاڵفتەكەرەكانەوە، یان بەهۆی هەردووكیانەوە– ئەوا لە بەرزەخدا بە سێ شت پاڵفتە دەبێت:

www.iqra.ahlamontada.com

یەكەم: نوێژی جەنازە لەسەری، داوای لێخۆشبوون بۆی و شفاعەتی ئەوان بۆی.
دووەم: پاكبوونــەوە بــە فیتنــەی گــۆڕ و ترســاندنی دوو فریشــتەی پرســیاركە و تاقیكەرەوە، گوشارو گوشار و ترسان.
سێیەم: ئەوەی برا موسڵمانەكانی لە كاری چاكە هەدیەی دەكەن، لـە خێـر و حـەج و ڕۆژوو و خوێندنی قورئان و نوێژ، خێری ئەوانەی بـۆ ڕەوانـە بكـەن، گەیشـتنی خێـری صەدەقە و دوعا كۆدەنگی لەسەرە، ئیمام ئەحمەد دەفەرموێت: لەو دوانـەدا نـاكۆكی بوونی نییە لەوانی تردا ناكۆكی هەیە، زۆرینـە لەسـەر ئـەوان كـە حـەج دەگـات، ئـەبو حەنیفە دەفەرموێت: تەنها بەخشینی مـاڵ و دارایـی پـێ دەگـات، ئیمـامی ئەحمـەد و ئەوانەی لەگەڵ ئەون مەزهەبەكەیان لـەم بابەتـەدا فـراوانترین مەزهەبـە، دەڵـێن: هـەر كارێك نزیكبوونەوە بێت لە خودا بە مردوو دەگات، بەدەنی و دارایی.
گەر ئەم سیانەش پاڵفتەی نەكرد ئەوا لە وەستان لە بـەردەم خـودادا بـە چـوار شـت پاڵفتە دەبێت:
ترسـەكانی قیامـەت و ترسـی وەسـتان لەبـەردەم خـودا و شـفاعەتی شـفاعەتكاران و لێبوردنی خودا –عز وجل–
گەر ئەم سێ وێستگەیە (لە دونیا و لە بەرزەخ و لە ڕۆژی حیساب) نـەیتوانی پاڵفتـەی بكات ئەوا دەبێت بخرێتـە نـاو كـوورەی ئـاگرەوە، ئـەو كـارەش بەزەییـە لـەپای ئـەو كەسەدا تا لە ئاگردا پاڵفتە ببێت و پاك ببێتەوە، ئاگر پاككەرەوە و پاڵفتەكەر بێت بۆ لێكردنەوەی پیسییەكانی، مانـەوەی لـە ئـاگردا بـەپێی كـەم و زۆری پیسـییەكەیەتی، هــەروەها بــەپێی بــەهێزی و لاوازی و كۆمــابوونی گوناهــەكانی، كــە پیســییەكەی لێبوویـەوە و ئاڵتوونەكـەی پاڵفتــە بـوو و خـاوێن و بـێ خـەوش مایـەوە لـە ئـاگر دەردەهێنرێت و دەخرێتە بەهەشتەوە.
بەرزترین ئاستی بێداربوونـەوە (**اليقظة**) لاكردنەوەیـە بـەلای زۆری و كـەمی ڕۆژەكـانی تەمەندا، خۆلادان لە بەفیڕۆدانیان، تۆمەتباركردنی بۆ بـە هاناچـوونی ئـەوەی مـاوە و باربووكردنەوەی لەدەست چووەكانی.
وردنەبێتەوە لەوەی لای ماوە لـە زیـاد و لـە كـەم، فریـای لەدەستچووەكانی تەمـەنی دەكەوێت، ئەو برە تەمەنەی كە ماوە بە هیچ نرخێك ناپێورێت، ساتەكانی تەمـەنی –

www.iqra.ahlamontada.com

بەڵكو هەناسەكانی- دەستپێوە دەگرێت لەوەی لە شتێكدا بەختی بكات رەزامەندی خوای لەسەر نەبێت، ئەمەیە حەقیقەتی ئەو زیانۆمەندییەی مەردوومان تیایدا هاوبەشن، لەگەڵ جیاوازیان لە برەكەیدا كەم یان زۆر، هەر هەناسەیەك دێتە دەرەوە و لە رەزامەندی خودادا بەخت ناكرێت لە رۆژی دواییدا پەشیمانی بەدواوەیە، وەستانێكە لەسەر رێگەی بەرەو خوداچوون، یان شكستێكە گەر بەردوام بێت لەسەر گوناهان، یان پەردەیەكە گەر بوو بە رێگر لەسەر رێگەی بەرەو خوداچوونی.

ئەوە نوورێكە بێداربوونەوەی بەدوای خۆیدا هێناوە، دڵ پێی نوورانی بووە بە بینینی هۆشداربوونەوە، بەپێی بەهێزی و لاوازی نوورەكە بینینی نیعمەتەكانی بۆ یەكلا دەبێتەوە، ئەو كەسەی كە تەنها نیعمەتی خودا لە خواردن و خواردنەوە و تەندروستی جەستە و رێز و ناوبانگی ناو خەڵكی دەبینێت بەشی لەو نوورە نەدراوە، نیعمەتی خودا بە ئیسلام و ئیمان و كێشكردنی بەندەكەی بۆ رووكردنە خودا و خۆشی لە یادی خودا و چێژوەرگرتن لە گوێڕایەڵییە، ئەمانە مەزنترین نیعمەتن، ئەمانەش بە نووری ئەقڵ و هیدایەتی كۆمەك كردنی خودایی پەی پێ دەبرێن.

هەر بەو جۆرە ئەخلاقی مامەڵەی لەگەڵ منەتەكانی خودا لەسەری، بە بینینیان و خودێندنەوەیان لە رێگەی هەوری خوخدە و تاریكی دەروونەوە، سەیركردنی ئەهلی بەلا-كە بریتین لە ئەهلی بێئاگایی لە خودا و بیدعەكاری لە ئایینی خودادا- ئەو دوو پۆلە ئەهلی بەلای راستەقینەن، كە ئەوانی بینی و زانی لەسەر چین نیعمەتی خودا لە دڵیدا مەزن دەبێت و پاڵفتە دەبێ و نرخ و بەهای دەزانێت، جوانی دژ دژێكی تر دەریدەخات، شتەكان بە دژەكانیان جیا دەبنەوە.

تەنانەت لە كەماڵی نیعمەتی ئەهلی بەهەشت بریتییە لە بینینی ئەهلی دۆزەخ و ئەو سزایەی تێیكەوتوون.

بینین و خوێندنەوەی گوناه و خراپەكان بەسێ شت دەبێت: بە مەزنڕاگرتنی حەق و ناسینی دەروون و بەڕاست زانینی هەڕەشەكان.

هەر كەس مەزنیی خودای موتەعال لە دڵیدا كامڵ بێت سەرپێچی كردنی لا گەورە دەبێت، چونكە سەرپێچی كەسی گەورە وەك سەرپێچی نییە لە كەسانی خوار ئەو، هەر كەس نەفسی خۆی بناسێت و لە حەقیقەتی بگات، و تێبگات لە هەموو سات و

www.iqra.ahlamontada.com

هەناسەيەكيدا چەندە هەژار و ئاتاجی دەرگای خودايە، ئەوكات تاوانی سەرپێچی لە فەرمانی كەسێك كە زۆر پێويستی پێيەتی لا گەورە دەبێت.

گەر نزمیی ئەو نەفسەی بۆ دەركەوت -لەگەڵ ناسینی گەورەیی ئەو كەسەی سەرپێچی لێدەكات- ئەوا تاوانەكانی لا گەورە دەبێت و خۆی یەكلادەكاتەوە بۆ رزگاربوون لێیان، خۆیەكلاكردنەوەی بۆ رزگاربوون لە تاوانەكان بەپێی بەڕاست زانینی هەڕەشەكانی خودا و یەقین بە بوونی ئەو هەڕەشانەیە.

خولگەی سەعادەت و مێخی دەستاڕی بەختەوەری لەسەر بەڕاستزانینی هەڕەشەكانە، ئەگەر لە دڵیدا بەڕاستزانینی هەڕەشەكان پەكی كەوت، ئەوا ئەو دڵە بە جۆرێك دادەڕوخێت و وێران دەبێت هیوای رزگاربوونی لێ ناكرێت، خودای موتەعال رایگەیاندووە كە بەڵگە و نیشانەكان و ئاگاداركردنەوەكان تەنها ئەوانە دەیانناسن و لێیان تێدەگەن كە هەڕەشەكانی خودا بەڕاست دەزانن، هەر ئەوانەش شایستەی ترساندن و ئاگاداركردنەوەن، ئەوانەن سوود لە بەڵگە و نیشانەكان دەبینن ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ﴾ هود: ١٠٣ ﴿إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَاهَا﴾ النازعات: ٤٥ ﴿فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾﴾ ق: ٤٥

خودای موتەعال رایدەگەیەنێت كە ئەهلی سەرفرازی لە دونیا و دواڕۆژدا ئەوانەن هەڕەشەكان بەڕاست دەزانن و لێیان دەترسن، دەفەرموێت ﴿وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِن بَعْدِهِمْ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾﴾ إبراهيم: ١٤

زانینی كەم و زۆری رۆژەكانی تەمەن بەسێ شت دێتە راستە: گوێگرتن لە زانست، وەڵامدانەوەی بانگخوازی خۆپارێزی لە حەرام و دۆستایەتی ساڵحان، بەدەستهێنانی ئەم سیانە لە دەستبەرداربوون و خۆرووتكردنەوەدایە لە خووخدەی خراپ و ناپەسەند.

سالیكی رێگەی خودا: بەپێی زانستی بە پلە و ئاستی كاروكردەوەكان و بەنرخیی بەدەستهێنانیان ناسینی بە كەم و زۆری حاڵ و ئیمان لا دروست دەبێت، هەر بەو جۆرە پشكنینی "وەڵامدانەوەی بانگخواز بۆ بەرزڕاگرتنی سنوورەكانی خودا" لە دڵیدا: ئایا خێرا وەڵامی دەداتەوە یان هێواش؟ بەپێی وەڵامدانەوەی بانگی بانگكەرەكە -بەخێرایی یان بەهێواشی- كەم و زۆری بەرهەم دێت.

www.iqra.ahlamontada.com

هەر بەو جۆرە هاوەڵی کەسانی خاوەن ویست و لێبڕان، خۆ یەکلاکەرەوە بۆ پەیوەستبوون بە کۆڕی باڵای فریشتەکان (الملأ الأعلى)، لەو ڕێگەیەوە لە زیاد و کەمی خۆی دەگات.

ئەوەی کە هەموو ئەمانەی پێدەگرێتە دەست دەرچوونە لە خوخدە و دەقپێوەگیراوەکان و نیشتەجێکردنی دەروون بەدوور لەوانە، نامۆبوون لەناو ئەهلی بێئاگایی و پشتکەران لە خودا، خراپترین زیان بۆ کەسێك ئەوەیە خوخدەکان جڵەوی بگرنە دەست، بێباوەڕان بە خوخدەی جێگیر لەلایان و هاتوو لە باوباپیرانەوە بەرهەڵستکاری پێغەمبەرانیان دەکرد، هەر کەس دەروونی خۆی دوور لەوانە نیشتەجێ نەکات و لێیان نەیەتە دەرەوە و خۆی بۆ ئەوەی لێی داواکراوە ئامادە نەکات ئەوە دابڕاوە و لە ڕزگاری و بەدەستهێنانی سەرکەوتن بەری لێگیراوە ﴿وَلَوْ أَرَادُوا ٱلْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُۥ عُدَّةً وَلَٰكِن كَرِهَ ٱللَّهُ ٱنۢبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ ٱقْعُدُوا مَعَ ٱلْقَٰعِدِينَ ﴿٤٦﴾﴾ التوبة: ٤٦.

۞ ۞ ۞

www.iqra.ahlamontada.com

(٢) (منزلة الفكرة)

مەنزیلەی بیر

كە بێداربوونەوە تێر و تەواو دەبێت بەدوای خۆیدا "بیر" دەهێنێت، ئەوەش-وەك پێشتر ئاماژەمان پێكرد- چاوتێبڕینی دڵە بۆ رووگەی داوا بە مەبەستی بەدەستهێنانی.

بیر دوو بیرە: بیرێك پەیوەستە بە زانست و ناسینەوە، بیرێك پەیوەستە بە داوا و ویستەوە.

ئەوەی پەیوەستە بە زانست و ناسینەوە: بریتییە لە جیاكردنەوەی حەق و باتڵ لەیەكتر، هەروەها جیاكردنەوەی ئەریٚ و نەریٚ(جێگیركردن و سڕینەوە)، ئەوەش كە پەیوەستە بە داوا و ویستەوە: ئەو بیرەیە بەسوودی لە بێسوود پێ جیادەكەیەوە.

دواتر لە گرتنەبەری رێگەی بەدەستهێنانی ئەوەی سوود دەگەیەنێت بیریكی تری لێوە پەیدا دەبێت، هەروەها لەسەر رێگەی ئەوەی زیان دەگەیەنێت و دەستبەرداری دەبێت دیسان بیریكی تر سەرهەڵدات.

ئەمە شەش بەش كە مەیدانی بیركردنەوەی زانایان و حەوتەمی نییە.

بنچینەكەیان:

بیر لە یەكتاپەرستیدا: بریتییە لە هەوڵی ئامادەكردنی بەڵگەكانی یەكتاپەرستی، هەروەها بەڵگە و نیشانەكان لەسەر پووچی هاوەڵدانان و بێبنەمابوونی، خواوەندی هەرگیز بۆ دوو كەس جێگیر ناكریٚ و ساغ نابێتەوە، وەك چۆن پەروەردگاریی لە هیچ رێگەیەكەوە بۆ كەسێكی تر جگە لە خودا جێگیر ناكریٚ و ساغ نابێتەوە، هەر بەو جۆرە تێگەیشتن لەوەی كە پووچترینی پووچان بریتییە لە پەرستنی دوو كەس و پشتبەستن بە دوو كەس، بەڵكو پەرسش و بەندایەتی تەنها و تەنها بۆ یەك خودایە، ئەو خودایەی پەروەردگاری راستەقینەیە و تاك و تەنها و زاڵ و بەدەسەڵاتە.

ئەم بیرە بریتییە لە حەقیقەتی خۆبەریكردن و پێدانی وەلا (البراء والولاء)، خۆبەریكردن لە پەرستنی كەسێك جگە لە خودا و پێدانی وەلا بە خودا، خودای موتەعال دەفەرموێت

www.iqra.ahlamontada.com

﴿ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِيٓ إِبْرَٰهِيمَ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ إِذْ قَالُوا۟ لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءَٰٓؤُا۟ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةُ وَٱلْبَغْضَآءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَحْدَهُۥٓ ﴾ الممتحنة: ٤، هەروەها دەفەرموێت ﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ ﴾ الزخرف: ٢٦– ٢٧، ﴿يَٰقَوْمِ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾ إِنِّى وَجَّهْتُ وَجْهِىَ لِلَّذِى فَطَرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ حَنِيفًا ۖ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴾ الأنعام: ٧٨– ٧٩، هەروەها ﴿إِنِّى وَجَّهْتُ وَجْهِىَ لِلَّذِى فَطَرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ حَنِيفًا ۖ﴾ الأنعام: ٧٩، خودای موتەعال بە پێغەمبەرەکەی دەفەرموێت﴿قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١﴾ لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ﴿٤﴾ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ﴿٦﴾﴾ الكافرون: ١– ٦، ئەم خۆ بەریکردنە لێیان و لەوەی دەیانپەرست بە بەریبوون لە هاوەڵدانان بۆ خودا ناوزەدی کرد.

بەریبوون بریتییە لە حەقیقەی سڕینەوە و جێگیرکردن، بە سڕینەوەی خۆشەویستی کەسێك، شتێك جگە لە خودا لە دڵیدا لەڕووی زانست و ویست و پەرستنەوە وەك چۆن لە بووندا سڕاوەتەوە و جێگیرکردنی بە تەنها بۆ خواوەندی خودای موتەعال.

هەروەها بریتییە لە حەقیقەتی کۆکردنەوە و جیابوونەوە: جیاوازی دەکات لەنێوان خودای حەق و ئەوانەدا کە بانگەشەی پووچی خواوەندییان بۆ دەکرێت، بەخودا زانین و پەرسش و خۆشەویستی و ترس و رجا و پشتبەستن و داوای کۆمەکی تەنها لەسەر خودای حەق دەبێت کە هیچ خودایەك جگە لە ئەو بوونی نییە.

هەروەها بریتییە لە حەقیقەتی خۆداڕنین و تەنهاکردنەوە لە بەندایەتی بۆ هەر کەسێك جگە لە خودا و لە خوارخوداوە، لە بەندایەتی هەموو ئەوانە خۆی دادەڕنێت و خودا بە پەرستن تاك و تەنها دەکاتەوە، خۆداڕنین نەرێکردنە و تەنهاکردنەوەش جێگیرکردنە، کۆکردنەوەی هەردووکیان بەیەکەوە بریتییە لە یەکتاپەرستی.

ئەمە بریتییە لە وەلا و بەڕا، وسڕینە و جێگیرکردن، وکۆکردنەوە و جیاکردنەوە، وخۆداڕنین و تەنهاکردنەوە. تەنهاکردنەوەی پەیوەست بە یەکتایی خواوەندی بریتییە لە سوودی بە بەرهەم و رزگارکەر کە ئاسوودەیی و رزگاری لێوە بەدەست دێت.

www.iqra.ahlamontada.com

(٣) (منزلة البصيرة)

مەنزیلەی رۆشنبینی

۞ رۆشنبینییەکان هیدایەتدەرن

کە بیری کەسەکە راست و دروست بوو دەرگای ((رۆشنبینی)) بۆ دەکرێتەوە کە بریتییە لە بوونی نوورێك لە دڵدا بەڵێن و هەڕەشەکان و بەهەشت و ئاگری پێ ببینێت، هەروەها ئەوەی خودا لەبەهەشتدا بۆ دۆستەکانی ئامادەی کردووە و ئەوەی لەدۆزەخدا بۆ دوژمنەکانی دایناوە، خەڵکی دەبینێت لە گۆڕەکانیان هاتوونەتە دەرەوە و دەچن بەدەم بانگی حەقەوە، فریشتەکانی ئاسمان دابەزیوون و ئابلۆقەیان داون، دادگایی دانراوە و لاپەڕەی کردارەکان والاکراون، پێغەمبەران و شایەتەکان دەهێنرێن، ترازووی پێوانە دانراوە، لاپەڕەکان دەچن بە ئاسماندا و باڵدەگرنەوە، دوژمنان کۆدەکرێنەوە، هەر خاوەن حەقێك دەستی بەو کەسەوە گرتووە کە حەقی لایەتی، حەوزی کەوسەر و کوپەکانی لەدوورەوە دیارن، نوور دابەش دەکرێت بۆ ئەوەی بەهۆیەوە ئەهلی بەهەشت خۆیان بگەیەننە بەهەشت، ئاگر هەندێکی تری وردوخاش دەکات، ئەوانەی دەکەونە ناوی چەند بەرانبەری رزگاربووانن.

لە دڵیدا چاوێك دەکرێتەوە و هەموو ئەوانەی پێ دەبینێت، گەواهیدەرێك لە گەواهیدەرانی دوارۆژ لە دڵیدا راست دەبێتەوە و دوارۆژ و بەردەوامی دوارۆژی نیشان دەدات، هەروەها دونیا و خێرایی تیاچوونی دەخاتە پێش چاو.

((رۆشنبینی)) نوورێکە خودا هەڵیدەداتە ناو دڵەوە، بەهۆی ئەو نوورەوە راستێتی ئەوەی پێغەمبەران هەواڵیان پێداوە دەبینێت، وەك ئەوەی بە چاوی سەر ببینێت، سوود و قازانجی ئەوەی پێغەمبەران بانگیان بۆ کردووە بەدەست دەهێنێت و خۆی لە زیانی سەرپێچی بانگی پێغەمبەران دووردەخاتەوە، ئەمە مانای قسەی هەندێ لە عاریفانە ((رۆشنبینی بریتییە لە پیاچوونەوە بۆ دڵنیابوون لە سوود لێبینین و زیان لێبینینی شتێك))، هەندێکی تریان فەرموویانە ((رۆشنبینی ئەو شتەیە تۆ لە سەرگەردانی رزگار دەکات، جا یان بە باوەڕ یان بە بینین))

www.iqra.ahlamontada.com

"ڕۆشنبینی" سێ پلەیە: هەر كەس كاملْیان بكات ئەوا ڕۆشنبینی تەواوكردووە، ڕۆشنبینییەك لە ناو و سیفەتەكانی خودای موتەعالدا، و ڕۆشنبینییەك لە بكە و مەكە(ئەمر و نەهیدا)دا، و ڕۆشنبینییەك لە بەڵێن و هەڕەشەكاندا.

۞ یەكەمین ئاستی ڕۆشنبینی(بەصیرەت)

ڕۆشنبینی لە ناو و سیفەتەكاندا: باوەڕت ڕووبەڕووی گومانێك نەبێتەوە پێچەوانەی ئەوە بێت خودا وەسفی خۆی پێكردووە، یان پێغەمبەرەكەی وەسفی كردووە، بەڵكو گومان لە ناو و سیفەتەكاندا وەك گومان وابێت لە بوونی خودا، هەردووكیان لای ئەهلی ڕۆشنبینی لە بەلادا یەكسانن.

دامەزرانی ئەم حەقیقەتە بەم جۆرەیە: دڵت پەروەردگار-تبارك وتعالى- لەسەر عەرشەكەی ببینێت، كە ئەمر و نەهی دەردەكات، ئاگادار و بینەرە بە جووڵەی گەورە و بچووكی جیهان و كەسەكان و بوونەكان، دەنگیان دەبیستێت، چاودێری ویژدان و نهێنی پەنهانیانە، كاروباری مەملەكەتەكەی لەژێر بەڕێوەبردنی ئەودایە، وەسفكراوە بە سیفاتی كەماڵ و شكۆمەندی، پاك و بێگەردە لە نەنگی و ناتەواوی و نموونە و هاوشێوە، ئەو بەو جۆرەیە خۆی لە كتێبەكەیدا باس خۆی كردووە، لەسەروو وەسفی دروستكراوەكانیەوەیە، زیندووە و نامرێت، ڕاگری بوونە و ناخەوێت، زانایە و گردیلەیەكی لە ئاسمان و زەوی لێ بزر نابێت، بەصیرە و لە شەوێكی تاریكدا و لەسەر تاشەبەردێت مێرووله‌یەك دەبینێت و دەنگی پێی دەبیستێت، بیسەرە و دەنگەكان بە جیاوازی زمانیان و جۆراوجۆری پێویستییانەوە دەبیستێت، وشەكانی ڕاست و دروستن، سیفاتەكانی بالاترن لەوەی بە سیفاتی دروستكراوەكانی بشوبهێنرێن و بەرجەستە بكرێن و نموونادنیان بۆ بكرێت، خودی خودا مەزنتر و بالاترە لەوەی بە خودێكی تر بچوێنرێت، كردارەكانی دادپەروەرانە و دانایانە و بەبەزەییانە و چاكەخوازانە و بەخشندانە هەموو مرۆڤ و سەرجەم دروستكراوەكانی تری گرتۆتەوە، بوون و بڕیار (خەلق و ئەمر) هەر بۆ ئەوە، نیعمەت و چاكە هەر لای ئەوە، موڵك و ستایش هی ئەوە، سەنا و شكۆمەندی بۆ ئەوە، یەكەمینە و بەر لەو هیچ نەبووە، دواهەمینە و لەدوای ئەو هیچ نییە، دیارە و هیچ بە سەریەوە نییە، شاراوەیە و هیچ لە خواریەوە نییە، ناوەكانی هەر هەموو ناوی مەدح و ستایش و سەنا و شكۆدانەپاڵن، بۆیە ئەو ناوانە ناوی جوانن (الحسنى)، سیفەتەكانی هەر هەموو سیفەتی كەماڵن،

www.iqra.ahlamontada.com

ئەوسافەكانی هەر هەموو ئەوساف شكۆمەندین، كردارەكانی هەر هەموو دانایی و بەزەیی و بەرژەوەندی خەلقن و دادپەروەرانەن، هەر چی دروستكراوە ئاماژەی بۆ دەكەن، رێنماییكاری كەسێكن بە چاوی رۆشن بۆ لای خودا تەماشایان بكات، ئاسمانەكان و زەوی و ئەوەی لە نێوانیاندایە هەروا و بەبێ هۆ دروستی نەكردوون، مرۆڤیشی بەبێ كار و حیكمەت وێڵ نەكردووە، بوونەوەری بەدیهێناوە بۆ هەستان بە یەكتاپەرستی و بەندایەتی، نیعمەتەكانی خۆی بەسەردا دابارانددوون تاكو بەهۆی شوكر كردنەوە بگەنە رێز و پلە و پایەی مەزن، خۆی بە چەندین ناساندن بە دروستكراوەكانی ناساندووە، نیشانەی بۆ خستوونەتە روو و بەڵگەی جۆراوجۆری بۆ هێناونەتەوە، بانگی كردوون بۆ خۆشویستنی خودا لە هەموو دەرگایەكەوە، بەهێزترین هۆكاری لە نێوان خۆی و ئەواندا درێژەپێداوە، نیعمەتی بێشوماری بۆ تەواوكردوون و بەڵگەی گومانبڕی بۆ هێناونەتەوە، لێشاوی نیعمەتی بەسەریاندا رێژاوە، لەسەر خۆی بەزەیی نووسیوە، دەستەبەری ئەو نووسراوەی كردووە كە نووسیویەتی: بەزەیی زاڵە بەسەر تووڕەییدا.

جیاوازی ئاستی خەڵك لەم رۆشنبینییەدا بەپێی جیاوازی ئاستی ناسین و تێگەیشتنیانە لە دەقی فەرموودەی پێغەمبەر و زانست بە فەسادی ئەو گومانانەی پێچەوانەی حەقیقەتی فەرموودەكانن.

بۆیە لاوازترین رۆشنبینی بریتییە لە رۆشنبینی ئەهلی كەلامی پووچ و زەمكراو كە پێشین بە خراپ دایانناوە، بەهۆی نەزانینیان بە دەقەكان و ماناكانیان و زاڵبوونی گومانی پووچ بەسەر دڵیاندا، گەر سەرنجێكی حاڵی خەڵكی رەشۆكی بدەی –كە لای زۆرینەی ئەهلی كەلام بە باوەڕدار تەماشا ناكرێن– رۆشنبینی لە بۆچوونەكانیاندا زیاترە و باوەڕیان بەهێزترە، خەڵكی رەشۆكی خۆیان رادەستی وەحی دەكەن و مل بە حەق دەدەن.

❁ ئاستی دووەم لە رۆشنبینی

رۆشنبینی لە بكە و مەكە (ئەمر و نەهی)دا: كە بریتییە لە خۆدارنین لە هەر بەرهەڵستكارییەك بە تەئویلكردن و شوێنكەوتنی كوێرانە و ئارەزووبازی، لە دڵیدا گومانێك نامێنێتەوە بەرهەڵستی زانست بە "بكە و مەكە"ی خودایی بكات، ئارەزوویەكی تیا نامێنێتەوە رێگری بكات لە جێبەجێ كردنی "بكە و مەكە" و

www.iqra.ahlamontada.com

دەستبۆبردنیان، شوێنکەوتنی کوێرانەی تیا نامێنێتەوە ئاسوودەی بکات لە کۆشش بۆ وەرگرتنی ئەحکام لە چرای دەقەکان، ئەهلی ڕۆشنبینی لە زانایان لەم حەقیقەتانە تێگەیشتوون.

❁ ئاستی سێیەم: ڕۆشنبینی لە بەڵێن و هەڕەشەدا

ئەوەیە گەواهی بدەی کە خودا لەسەر هەموو نەفسێك وەستاوە بەوەی بەدەستی دەهێنێت لە خێر و لە شەڕ، لە ئێستا و لە داهاتوودا و لە خانەی کردەوە و خانەی پاداشت و سزادا. ئەو ڕاستییە داواکاری خواوەندی خودا و پەروەردگاریی و دادپەروەری و دانایی ئەوە، گومان لەوەدا گومانە لە خواوەندی و پەروەردگاریی خودا، بەڵکو گومانە لە بوونی خودا، هەرگیز پێچەوانەی ئەوە بۆ خودا شیاو نییە، نابێت پەکخستنی کاری دروستکراوەکان و وێڵکردنیان و وازلێهێنانیان بدرێتە پاڵ خودا، ئەو–سبحانه–بەرز و بڵندترە لەوەی ئەم جۆرە بیرکردنەوانەی بدرێنە پاڵ.

گەواهیدانی ژیری بە بوونی پاداشت و سزا وەك گەواهیدان وایە بە یەکتاپەرستی، بۆیە دروست ئەوەیە کە زیندووبوونەوە بە ئەقڵ و بیر زانراوە، لە ڕێگەی "وەحی"شەوە وردەکارییەکان بەردەست دەکەون، بەو هۆیەوەیە خودا نەرێکردنی زیندووبوونەوەی بە بێباوەڕی بە خودی خۆی–سبحانه–داناوە ﴿وَإِن تَعۡجَبۡ فَعَجَبٌ قَوۡلُهُمۡ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا أَءِنَّا لَفِي خَلۡقٖ جَدِيدٍۗ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِمۡۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ ٱلۡأَغۡلَٰلُ فِيٓ أَعۡنَاقِهِمۡۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ﴾الرعد: ٥.

لەسەر ئەم ئایەتە پیرۆزە دوو بۆچوون هەیە:

یەکەم: گەر سەرت سوڕبمێنێ لەم قسەیان ﴿أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا أَءِنَّا لَفِي خَلۡقٖ جَدِيدٍ﴾، قسەکەیان جێی سەرسوڕمانە! چۆن نەرێی زیندووبوونەوە دەکەن، لە کاتێکدا ئەوانە لە خاك دروستکران و شتێك نەبوون.

دووەم: گەر سەرت سوڕبمێنێ لەو هاوەڵدانانەی بۆ خودا بڕیاری دەدەن و ملکەچ نەبوونیان بۆ یەکتاپەرستی و بەندایەتی تەنها بۆ خودای تاق و تەنها و بێهاوەڵ، ئەوا نەرێکردنی زیندووبوونەوە و وتنی ﴿أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا أَءِنَّا لَفِي خَلۡقٖ جَدِيدٍ﴾ لەوە زیاتر جێگەی سەرسوڕمانە.

www.iqra.ahlamontada.com

لەسەر ئەم دوو قسەیە: نەرێکردنی زیندووبوونەوە کارێکی سەرسوڕهێنە کە لە مرۆڤ دەوەشێتەوە، هەر ئەوەش مانای نەرێکردنی پەروەردگار و بێباوەڕییە پێی و سەرپێچییە لە خواوەندی خودا و توانین و دانایی و دادپەروەری و دەسەڵاتی.

لای "شیخ الإسلام الهروي" -خاوەنی کتێبی "منازل السائرين" کە ئێمە شرۆڤەی دەکەین- ڕێگەیەکی تر بۆ "ڕۆشنینی(بصیرة) باس لێوە دەکرێت، ئەو دەڵێت ((ڕۆشنبینی ئەوەیە ڕزگارت بکات لە سەرگەردانی))، لەلای ناوبراو **یەکەمین پلەی ڕۆشنبینی ئەوەیە** بزانیت فەرموودەکانی پێغەمبەر(ﷺ) شایستەن بەوەی بە یەقینەوە جێبەجێ بکرێن، لە پێناویاندا خاوەن غیرەت بیت و بۆیان تووڕە ببیت))

مانای قسەکەی: ئەوەی پێغەمبەر(ﷺ) ڕایگەیاندووە لە حەقیقەتێکی ڕاستەوە سەرچاوەیان گرتووە، ئەو کەسانەی شوێنی دەکەون ترسی شتێکی خراپیان نابێت لە سەرئەنجامدا، بەڵکو ئاسایش بەخشە بە سەرئەنجامی شوێنکەوتووانی، چونکە حەقە و شوێنکەوتەی حەقیش ترسی لەسەر نییە، مافی ئەوەی پێغەمبەر ڕایگەیاندووە بەسەر تۆوە بریتییە لە: ئەوەی فەرمانت پێکراوە لەو پەیامە بەبێ گومان و سکاڵا ئەنجامی بدەی، ئەوەی بە هۆیەوە ڕزگارت دەبێت بریتییە لە دەست بردن بۆ جێبەجێ کردنی پەیامەکەی لە بەڕاست زانینێکی تەواو و دوور لە گومانەوە، تووڕە ببیت لەسەر سەرپێچی لەو پەیامە نەبادا حەقێکی پێشێل بکرێت و لایەنێکی پشتگوێ بخرێت، ئەمەش باشترین شتێکە بۆ تۆ.

غیرەت بۆ ئیسلام لای "شیخ الإسلام" لە کەماڵی "بەصیرەت"ە، چونکە بە ئەندازەی ناسینی حەق و شایستەبوونی و خۆشەویستی بۆی و شکۆدانەپاڵی ئەوەندە غیرەت دەیگرێت تاکو حەق بزر نەبێت، بۆیە تووڕەیە لەوانەی حەق بزر دەکەن، ئەمە بەڵگەیە لەسەر خۆشویستنی خاوەن حەقەکە(خودا) و شکۆمەندی و مەزنی دانەپاڵی. ئەمەش چاوگەی "ڕۆشنبینی"یە، وەك چۆن شك و گومانی کەسەکە عەیبدارکەری کەماڵی ملکەچییە و چاوی ڕۆشنبینی کوێر دەکاتەوە، هەر بەو جۆرە نەبوونی تووڕەیی و غیرەت بۆ حەقی خودا لە بارێکدا پێشێل بکرێت، یان بۆ مەرز و سنووری خودا کاتێك بشکێنرێت دەبێتە هۆی کوێری لە "ڕۆشنبینی"دا.

پاشان پلەی دووەم لای شێخی هەروی: بریتییە لەوەی گەواهی بدەی لەسەر دادپەروەری خودا لە هیدایەتی خەڵکی و گومڕاکردنیاندا، پەتی گەیشتن بە خودا بۆ ڕاکێشانت لەناو نەفسی فرمانکەر بە خراپەدا ببینیت.

www.iqra.ahlamontada.com

مەبەستی شێخی هەرەوی -رەحمەتی خوای لەسەر بێت- لە گەواهیدان بە دادپەروەری خودا لە هیدایەتی ئەوەی هیدایەتی داوە و گومڕاکردنی ئەوەی گومڕایی کردووە دوو شتە:

یەکەم: تەنهاکردنەوەی خودا بە دروستکردن و هیدایەتدان و گومڕاکردن.

دووەم: ڕوودانی ئەوانە لە خوداوە بە حیکمەت و دادپەروەری، نەك بە ڕێکەوت، یان تەنها ویستێك لە دانانی شتەکان بەو جۆرە لە جێگاکەیاندا و دابەزاندنیان بۆ شوێنەکانیان، بەڵکو حیکمەتێك داوای کردووە هیدایەتی کەسێك بدات کە هەوڵی خۆ خاوێنکردنەوە دەدات لەسەر هیدایەت، قبووڵی هیدایەت دەکات و شوکر دەکات لەسەری، دەرئەنجام هیدایەت لەلای کەسەکە بەر دەگرێت، خودا خۆی دەزانێت -لە بنچینەدا و بە میرات- پەیامی بەکێ دەبەخشێت ﴿وَكَذَٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَٰؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّن بَيْنِنَا ۗ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ﴿٥٣﴾﴾ الأنعام: ٥٣، ئەمانە ئەوانەن ڕێزی نیعمەتی خودا بە هیدایەت دەزانن، شوکری خودای لەسەر دەکەن، خودایان خۆشدەوێ و ستایشی دەکەن لەسەر ئەوەی کردوونی بە ئەهلی هیدایەت، خودا -سبحانه- لە حەقی دادپەروەری و چاکە لاینەداوە لە هیدایەتی ئەوانەی هیدایەت وەردەگرن و گومڕایی ئەوانەی گومڕا دەبن، کەسێك لە دەرگانەی خودا دەست بەڕوویدا نەنراوە و لە خودا دوور نەخراوەتەوە شایستەی نزیکبوونەوە و هیدایەت و ڕێزلێنان بێت، بەڵکو ئەوانە دەرکراون کە جگە لە دەرکردن و دوورخستنەوە شایستەی شتێکی تر نین، حیکمەتی خودا و ستایشی ئەو نایەوێت کەسەکە لە خۆی نزیك بکاتەوە و ڕێزی لێ بنێت، واتە نایەوێت کەسەکە بکات بە ئەهل و دۆستی خۆی و لە خاسانی بگێڕێت.

شتێکی تر نەماوە وتنی ئەم قسەیە نەبێت: باشە بۆ خودا ئەو کەسەی بەو جۆرە دروست کردووە شایستەی هیدایەت نەبێت؟

ئەمە پرسیاری مرۆڤێکی نەزانی ستەمکاری گومڕایە، لە نەفامی و ستەم و گومڕاییدا زیادەڕەوی کردووە، چونکە دروستکردنی دژەکان و بەرانبەرەکان لە کەماڵی پەروەردگاریی خودایە، وەك شەو و ڕۆژ، گەرم و سارد، چێژ و ئازار، خێر و شەڕ بەهەشت و دۆزەخ.

قسەکەی تری شێخی هەرەوی: خودا بەوە دەیەوێت کۆمەکی خۆییت بە گوێڕایەڵی کردن پێ نیشان بدات، لە نەفست دەرتبهێنێ و ڕاتبکێشێت بۆ لای خۆی، ئەو دەیەوێت تۆ

www.iqra.ahlamontada.com

نزیکت بکاتەوە و تۆ بەخۆی بگەیەنێت، بۆ یارمەتی تایبەت وشەی راکێشان "الجذب"ی خواست و بۆ نزیکردنەوەش وشەی بە یەکترگەیشتن "الوصال"ی بەکارهێنا. مەبەستی بە پەت "الحبل" ئەوهۆکارەیە تۆ بە خودا دەگەیەنێت(دەقەکەی شێخی هەرەوی"أن تشهدفي هداية الله للناس وإضلاله لهم: إصابة العدل وتعاين في جذبه إياك من نفسك الأمارة بالسوء: حبل الوصل").

ئاماژەی بەوە داوە کە بەڵگە دەهێنیتەوە بە یارمەتی ئەو بۆ تۆ و راکێشانت بۆ لای خۆی و دەستگرتن بە پەتەکەیەوە –کە بریتییە لە پەیمان و وەسێتی خودا بۆ بەندەکانی– بۆ نزیك کردنەوەت لە خۆی، ئەم راستییە ببینیت بۆ ئەوەی لە خۆشەویستی و شوکردا بەهێزتر بیت و باشتر لە بەندایەتیدا ملکەچ ببی و کۆشش بکەی. هەموو ئەمانە لە کەماڵی "بەصیرەت"ن کە سەردەکێشن بۆ جۆری سێیەم لە مەعریفە کە لای شێخی هەرەوی بریتییە لە هەڵقوڵینی مەعریفە و سەوزبوونی فیراسەت.

راستی کردووە–رەحمەتی خودای لێ بێت– بەو رۆشنبینییە لە دڵی خاوەنەکەیدا کانیاوی مەعاریف هەڵدەقوڵێت کە بە هەوڵ و کۆشش و باس و لێکۆڵینەوە بەدەست نایەت، ئەوە تێگەیشتنێکە خودا لە کتێبەکەی و ئایینەکەیەوە بە بەندەیەکی دەبەخشێت بەپێی رۆشنبینی دڵی کەسەکە.

۞ فیراسەت بەری رۆشنبینیینە

رۆشنبینی لە زەوی دڵدا فیراسەتی راستگۆ دەڕوێنێت، ئەوەش نوورێکە خودا هەڵیدەدات بۆ ناو دڵ، بەو نوورە حەق لە باتڵ جیادەکاتەوە ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ﴾ الحجر: ٧٥، موجاهید لەسەر مانای "المتوسمين" دەفەرموێت: "المتفرسين" واتە خاوەن فیراسەتەکان، ئیمامی "الترمذي"لە "أبي سعيد الخدري"ەوە لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) ریوایەتی کردووە فەرموویەتی ((إتقوا فراسة المؤمن، فإنه ينظر بنور الله))، پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوە﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ﴾ الحجر: ٧٥

((التوسم)) لەسەر کێشی "تفعل"ە لە "سیما"وە هاتووە کە مانای نیشانەی هەیە، کەسی خاوەن فیراسەت، واتە"متفرس"ی بە "متوسم" ناوبرد، چونکە ئەوەی ئامادە و بینراوە دەکاتە بەڵگە لەسەر ئەوەی بزر و نادیارە، واتە بینراوەکانی گەردوون دەکاتە

www.iqra.ahlamontada.com

بەڵگە بۆ باوەڕ بە خودا، بۆیە خودای موتەعال سوود بینینی لە ئایات كردووە بە تایبەتمەندی ئەو كەسانە، چونكە ئەوەی دەیبینن دەكەنە بەڵگە لەسەر ئەوەی پێغەمبەران هەواڵیان لەبارەوە داوە، لە بكە و مەكە و پاداشت و تۆڵە. خودا ئەوەی ئیلهامی ئادەم كرد، كاتێك هەموو ناوەكانی فێركرد، بیستن و بینین و دڵی گرگرتوو(فؤاد) و شتی تریشی پێبەخشی تاكو حەقیقەت و سیفەتی شتەكانی پێ بناسێت و بە سوود لێ بینینیان شوكری خودا بكات لەسەریان، لە شوێنی باشی خۆیان بە بنچینە و بنەمای دروستكراو و فیترەت دایان بنێت، چونكە هەموو ئەوانە بۆ ئەو و رۆڵەكانی و شێوە و جێنشینەكانی دروستكراوە و دانراوە، هەموو دڵێك توانای ئەوەی هەیە، چونكە هێزێكی تێدا هەیە، بەوە بەڵگە دەهێنرێتەوە و پەند وەردەگیرێت و ئاماژە كردن راست دەردەچێت، خودا پێغەمبەرانی بە نووری وەحی و باوەڕەوە رەوانە كردووە بۆ یادخستنەوە و هۆشداركردنەوە و تەواوكردنی ئەو ئامادەییە، پەیامی پێغەمبەران دەخرێتە پاڵ نووری فیراسەت و ئامادەیی، دەبێت بە نوور لەسەر نوور، رۆشنبینی بەهێز دەبێت و نوور مەزن و بەردەوام دەبێت بە زیادبوونی مادە و تەواوبوونی نووری وەحی و باوەڕ. ئەو نوورە بەردەوام لە زیادبووندایە تا لە روخسار و ئەندامەكان و قسە و كرداردا دەبینرێت، هەر كەس هیدایەتی خودا قبوڵ نەكات و سەری بەو هیدایەتە بەرز نەبێتەوە دڵی دەچێتە ناو بەرگ و رووپۆشەوە، تاریك دەبێت و لە بینین كوێردەبێت، حەقیقەتی باوەڕی لێ دەشارێتەوە، ئەو كات حەق بە باتڵ دەبینێت و باتڵیش بە حەق، راستی بە سەرلێشێواو و سەرلێشێواو بە راستی ﴿ كَلَّا ۖ بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ ﴾ المطففين: ١٤."الرين" و "الران" بریتییە لەو پەردە چڕوپڕە رێگرە لەسەر دڵ كە بینینی حەق و ملكەچی بۆ حەق دەشارێتەوە.

بەپێی هێز و لاوازی رۆشنبینی فیراسەت سەرهەڵدەدات، فیراسەتی راستگۆیان و عاریفان بە خودا و فەرمانەكانی پەیوەستە بە خوداوە، چونكە كاتێك ویست و لێبڕانیان پەیوەست بوو بە خۆشەویستی و ناسین و پەرستشی خوداوە و بانگەوازی خەڵكی بۆ سەری فیراسەتیان پەیوەست دەبێت بە نووری وەحی و نووری باوەڕەوە، ئەوەی خودا خۆشیدەوێ و ئەوەی خودا خۆشیناوێت لە شت و قسە و

www.iqra.ahlamontada.com

كردار لە یەكتر جیادەكاتەوە، پیس لە پاك و حەق لە باتڵ و راستگۆ لە درۆزن جیادەكاتەوە، بڕی ئامادەیی سالیكانی ڕێگەی خودا دەزانێت، مامەڵە دەكات لەگەڵ هەر مرۆڤێك بەپێی تواناكەی لەڕووی زانست و ویست و كار و كردارەوە.

فیراسەتی ئەوانە هەمیشە دەسوڕێتەوە بە دەوری ڕێگەی پێغەمبەر و ناسینی ڕێگەی پێغەمبەر(ﷺ) و رزگاركردن و جیاكردنەوەی لە توولە ڕێگەكانی تر، هەروەها نەنگییەكانی دەروون و ئافاتی كاروكردەوەكان، و لەمپەر لەبەردەم گرتنەبەری ڕێگەی پێغەمبەراندا روون دەكاتەوە، ئەمە بەرزترین جۆری رۆشنبینی و فیراسەتە و بەسوودترینیانە بۆ ژیانی دونیا و دواڕۆژی بەندەی خودا.

۞ مەبەستێك مرۆڤ بۆ هێرش بردن هانبدات

كە بەئاگاهات و بە رۆشنی بینی ئەو كات دەست دەبات بۆ "مەبەست" و "راستی لە ویست و لێبڕان"دا، مەرام و نیەتی كۆدەكاتەوە بۆ سەفەری كۆچكردن بۆ لای خودا، دەزانێت و یەقین پەیدا دەكات كە دەبێت ئەو كۆچە بكات، كۆڵی سەفەر دەپێچێتەوە و توێشوو و پێویستییەكانی سەفەر ئامادە دەكات، خۆی لە كۆسپ و لەمپەرەكانی سەفەر دادەڕنێت و لەو پەیوەندییانەی ڕێگەی دەرچوونی لێدەگرن دادەبڕێت.

شێخی "هەرەوی" وادەبینێت كە ئەوە (("مەبەستێكە" هاندەدات بۆ هەستان و لە دڵەڕاوكێ رزگاری دەكات و بانگ دەكات بۆ دووركەوتنەوە لە مەرامەكانی تر"قصدا يبعث على الإرتياض و يخلص من التردد، ويدعو إلى مجانبة الاغراض"))

ئەو مەبەستە هانیدەدات بۆ گرتنەبەری ڕێگە بەبێ وەستان و دڵەڕاوكێ و پاساو، كەسەكە خۆی دادەڕنێت لە هەرچی شتە جگە لە بەندایەتی خودای موتەعال لە ریا و ناوبانگ و داوای ستایش و پلە و پایە و مەنزیلە لەلای خەڵك، هەموو ئەو هۆیانەی دەبنە ڕێگر بۆ گەیشتن بە مەبەست ریشەكەند دەكات و كۆسپ و تەگەرەكان بنبڕ دەكات، دژوارییەكان ئاسان دەكات و رەوشتی دەبێت بە خۆڕادەست كردن بۆ پاڵفتەكردنی زانست و وەڵامدانەوەی بڕیاری ئایین.

ئەو ملكەچ دەبێت بۆ زانست تاكو خۆی پێ چاك و خاوێن بكاتەوە، هەر كات بانگكەری بڕیاری ئایینی بانگی لێكرد دەچێت بە دەمییەوە، بۆ هەر بڕیارێك لە

www.iqra.ahlamontada.com

بابەتەکانی زانست بانگەرێك بوونی هەیە بانگ دەکات بۆ باوەڕ پێ هێنانی لەڕووی زانست و کردارەوە، ئەویش ڕوودەکاتە وەڵامدانەوەی بانگکەرەکەکانی.

وەڵامدانەوەی نهێنی و حیکمەتی بانگکەر بۆ بڕیاری شەرع بڕێکی زیادەیە لە جێبەجێ کردن، ئەو بانگ دەکات بۆ خۆشەویستی و شکۆ و ناسین و ستایشی خودا، فەرمانەکە (بڕیارەکە) بانگ دەکات بۆ جێبەجێ کردن و دەستەبەرکردنی ئەو حیکمەتانەی تێیدایە، ئامانجەکانیش بانگ بۆ ناسین و خۆشەویستی دەکەن.

❁ ❁ ❁

www.iqra.ahlamontada.com

(٤) (منزلة العزم)

مەنزیلەی عەزم

۞ دەسپێکردنی لێبڕان تا کۆتایی

کە مەبەستەکە داگیری کرد دەبێت بە لێبڕانی پێداگر (عزما جازما)، دەکەوێتە سەرەتای سەفەرەوە هاوڕێ لەگەڵ پشت بەستن بە خودا﴿ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ﴾ آل عمران: ١٥٩

"لێبڕان" بریتییە لە مەبەستێکی پێداگری پەیوەست بە کارەوە، بۆیە وتراوە: بریتییە لە دەستکردن بە سەرەتای جووڵە بۆ داوای مەبەست، لە بەدواداچوونی ئەم بابەتەدا دەرکەوتووە کە: دەستکردن بە جووڵە لە "لێبڕان"ەوە سەرهەڵدەدات، نەك خودی "لێبڕان" بێت، بەڵام کە "لێبڕان" پەیوەست بووە بە جووڵەوە وا گومان دەبرێت لەگەڵ جووڵە یەك شت بن.

راستییەکەی: بریتییە لە کۆکردنەوەی هێزی ویست بۆ کارکردن.

"لێبڕان" دوو جۆرە:

یەکەم: لێبڕانی مورید بۆ چوونە ناو رێگەکە، ئەوەش لە سەرەتاکانی رۆیشتنە بەرەو خودا.

دووەم: لێبڕانێك کە لەگەڵیدایە لە حاڵی گەشت بەرەو خودا تا کۆتایی، ئەمەیان تایبەترە لەوەی یەکەم، ئەم دووەمە لە مەقامەکانە کە لە شوێنی خۆیدا بە پشتیوانی خودا باسی لێوە دەکەین.

لەم مەنزیلەدا سالیك پێویستی بە جیاکردنەوەی "ئەوەی بۆ خۆیەتی" لە "ئەوەی لە سەریەتی"، تاکو هاوەڵی ئەوە بکات کە "بۆ ئەوە" و جێبەجێی ئەوە بکات کە "لەسەریەتی"، ئەم مەنزیلەش بریتییە لە "دادگایی خۆ" کە لە بەدوای یەکتر هاتندا لە پێش "تەوبە"وەیە، کاتێك سالیك ئەو دووانە لە یەکتر جیادەکاتەوە و دەیانناسێت: دەست دەکات بە راپەڕاندنی ئەوەی لەسەریەتی و چوونەدەرەوە لێی کە بریتییە لە تەوبە.

www.iqra.ahlamontada.com

بزانە ڕێکخستنی ئەم مەقامانە بەو پێیە نییە کە سالیك مەقامەکە دەبڕێت و لێی جیادەبێتەوە و دەگوێزێتەوە بۆ مەقامێکی تر، وەك مەنزیلەی ڕۆیشتنێکی بەرهەست، ئەمە هەرگیز بەو جۆرە نییە، نابینی کە "بێداربوونەوە" لە تەواوی مەنزیلەکاندا لەگەڵیدایە و لێی جیانابێتەوە، هەر بەو جۆرە "ڕۆشنبینی" و "ویست" و "لێبڕان" و "تەوبە"، ئەمانە با لە مەقامەکانی سەرەتا بن لەگەڵ ئەوەشدا لە مەقاماتی کۆتایین، لەگەڵ یەك بە یەکی مەقامەکاندا هاوڕێیەتی دەکەن. خودای گەورە لەسەر غەزوەی تەبوك دەفەرموێت ﴿ لَّقَد تَّابَ ٱللَّهُ عَلَى ٱلنَّبِيِّ وَٱلْمُهَٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ ٱلْعُسْرَةِ مِنۢ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُۥ بِهِمْ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴾ التوبة: ١١٧، تەوبەی کرد بە یەکەمین و دواهەمین کاریان، لە سورەتی ئەجەلی پێغەمبەردا(ﷺ) کە دواین سورەتە دابەزیبێت ﴿ إِذَا جَآءَ نَصْرُ ٱللَّهِ وَٱلْفَتْحُ ۝١ وَرَأَيْتَ ٱلنَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا ۝٢ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَٱسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًۢا ﴾ النصر: ١– ٣

لە سەحیحی ئیمامی "بوخاری و مسلم"دا لە عائشەوە –خوا لێی ڕازی بێت– ((پێغەمبەر(ﷺ) لە هەموو نوێژەکانیدا دوای دابەزینی ئەم سورەتە بۆ سەری لە روکوع و سوژدەکانیدا دەیفەرموو: "سبحانك اللهم ربنا و بحمدك، اللهم اغفر لي" تەئویلی قورئانی دەکرد))، تەوبە کۆتایی هەموو سالیك و دۆستێکی خودایە، ئەو ئامانجەیە کە عاریفان بە خودا و بە بەندایەتی خودا و ئەوەی شایستەی خودایە رووی تێدەکەن، خودا دەفەرموێ ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّهُۥ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ۝٧٢ لِّيُعَذِّبَ ٱللَّهُ ٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱلْمُنَٰفِقَٰتِ وَٱلْمُشْرِكِينَ وَٱلْمُشْرِكَٰتِ وَيَتُوبَ ٱللَّهُ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًۢا ۝٧٣ ﴾ الأحزاب: ٧٢ – ٧٣، خودا–**سبحانە**– لێرەدا تەوبەی کردووە بە ئامانجی هەموو باوەڕدارێکی ژن و پیاو.

هەر بەو جۆرە "ئارامگرتن" لە هیچ یەکێك لە مەقامەکاندا لێی جیانابێتەوە.

ئەم ڕێکخستنە ڕێکخستنێکی بەمەرجگیراوی وەستاوە لەسەر ئەو مەرجەی هاوڕێیەتی دەکات.

نموونەی ئەوە "ڕازیبوون" لەسەر "ئارامگرتن" وەستاوە، واتە ڕازیبوون لەسەر ئارامگرتن شان دادەدات، بەبێ "ئارامگرتن" مەقامی "ڕازیبوون" جێگیر نابێت.

www.iqra.ahlamontada.com

گەر بوترێت: هاتنی مەقامی "رازیبوون" بە دوای مەقامی "ئارامگرتن"دایە مانای ئەوە نییە کەسەکە لە "ئارامگرتن" جیا دەبێتەوە و بۆ "رازیبوون" دەگوێزێتەوە، بەڵکو مانای ئەوەیە کە مەقامی "رازیبوون" بەدەست نایەت تا مەقامی "ئارامگرتن" پێشی نەکەوێت، لە مەقامەکانی بەندایەتیدا ئەم بەدوای یەکتر هاتنانە تێبگە.

کەوابوو لەوە گەیشتیت کە "مەبەست" و "لێبڕان" پێش هەموو مەنزیلەکان دەکەون، لەوەش گەیشتیت کە "دادگایی خۆ" لە پلەدا پێشی "تەوبە" کەوتووە، کاتێك بەندە دادگایی خۆی دەکات لەو دۆخە دێتە دەرەوە کە لەسەریەتی، ئەوەش حەقیقەتی تەوبەیە، هەروەها مەنزیلەی "پشتبەستن بە خودا" پێش مەنزیلەی "گەڕانەوەی بەردەوام"ە، چونکە بۆ بەدەستهێنانی پشت بە خودا دەبەستێت، تەوەکول هۆکارە و گەڕانەوەی بەردەوام ئامانجە.

❁ ❁ ❁

www.iqra.ahlamontada.com

(٥) (منزلة المحاسبة)

مەنزیلەی خۆدادگایی کردن

باسی "بێداربوونەوە" و "بیر" و "رۆشنبینی" و "لێبڕانمان" کرد.

ئەم چوار مەنزیلەیە بۆ مەنزیلەکانی تر وەك بناغە وان بۆ بیناکردن، تەواوی مەنزیلەکانی سەفەر بۆ لای خودا لەسەر ئەم چوارەن، سەفەر بەبێ چوونە ناو ئەم چوار مەنزیلەیە وێنا ناکرێت، ئەو چوارە لەسەر رێکخستنی بەرهەست و بینراو رێکخراون، ئەو کەسەی لە نیشتمانی خۆیدایە سەفەر دەست پێ ناکات تا لە بێئاگایی بێدار نەبێتەوە بۆ سەفەرەکەی، پاشان وردەبێتەوە لە کاروباری سەفەرەکەی و ترس و هەڕەشەکانی و ئەو سوود و قازانجانەی لە سەفەرەکەوە دەستی دەکەوێت، پاشان بیردەکاتەوە لە پێچانەوەی کۆڵی سەفەر و توێشووی سەفەر و پێویستییەکانی، پاشان بۆی لێدەبڕێت، کە بۆی لێبڕا و مەبەست و مەرامی خۆی کۆکردەوە و دەگوێزێتەوە بۆ مەنزیلەی "خۆ دادگایی کردن" کە بریتییە لە جیاکردنەوەی ئەوەی بۆ ئەوە و ئەوەی لەسەر ئەوە، ئەوەی بۆ ئەوە دەیکاتە هاوەڵی سەفەر و ئەوەی لەسەر ئەوە جێبەجێی دەکات، چونکە ئەو موسافیری سەفەرێکە کە جارێکی تر ناگەڕێتەوە.

لە مەنزیلەی "خۆدادگایی کردن"ەوە پێدەنێتە مەنزیلەی "تەوبە کردن"، چونکە گەر خۆی دادگایی کرد ئەو مافە رەوایەی لەسەریەتی دەناسێتەوە، جێبەجێیان دەکات و لێیان دێتە دەرەوە، واتە دەیانگێڕێتەوە بۆ خاوەنەکانیان، ئەمەش حەقیقەتی تەوبەکردنە، بۆیە پێشکەوتنی "خۆدادگایی کردن" لەسەر تەوبە لەپێشترە.

قسەیەك هەیە "خۆ دادگاییکردن" دەخاتە دوای "تەوبەکردن"، چونکە دەڵێن: "خۆ دادگایی کردن" پێکنایەت ئەگەر "تەوبە" پێشی نەکەوێت.

راستییەکەی ئەوەیە: تەوبە لەنێوان دوو "خۆدادگایی کردن"دایە، خۆدادگایی کردنێك لە پێشەوە کە تەوبە پێویست دەکات و بەدوای خۆیدا دەیهێنێت، لەگەڵ خۆدادگایی کردنێك بەدوای تەوبەدا کە پاراستنی تەوبە پێویست دەکات، تەوبەکردن بەو دوو

www.iqra.ahlamontada.com

خۆدادگاییکردنە دەورە دراوە، ئەم ئایەتە پیرۆزە ئاماژە بە خۆدادگاییکردن دەکات ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ﴾الحشر: ١٨، خودا–سبحانه– فەرمانی بە بەندەکانی کردووە تەماشای ئەو کار و کردەوانەی خۆیان بکەن کە بۆ سبەینێی پێش خۆیان خستووە، ئەمەش دادگاییکردنی نەفسی خۆ لە ئامێز دەگرێت، بەندە سەیری کاروکردەوەکانی خۆی دەکات تا بزانێت شایستەن پێیانەوە بە خودا بگات، یان نە؟

مەبەست لەم سەیرکردنە: ئەو سەرئەنجامانەیە لە کار و کردەوەکانەوە پەیدا دەبن، ئامادەیی تەواو دەکات بۆ رۆژی دادگایی و سەرنجی ئەوە دەدات پێشی خۆی خستووە بۆ ئەو رۆژە سەختە، هەروەها وردبوونەوە لەو کاروکردەوانەی لە سزای خودا دەیپارێزن و رووی سپی دەکەن، عومەری کوڕی خەتتاب –خوا لێی رازی بێت– دەفەرموێت ((حاسبوا أنفسكم قبل أن تحاسبوا، وزنوا أنفسكم قبل أن توزنوا، وتزينوا للعرض الأكبر)) ﴿ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾ ﴾ الحاقة: ١٨، واتە کاروکردەوەکان ((دەخرێنە روو لەلای کەسێك کە کردارەکانی ئێوەی لا شاراوە نییە))

۞ چ شتێك مەغروری کردووی بە پەروەردگاری بەخشندەت

سەرەتای "خۆدادگایی کردن" ئەوەیە بەراورد بکەیت لەنێوان نیعمەتی خودا و خراپەکانی خۆت، ئەو کات جیاوازی نێوانیانت بۆ دەردەکەوێت، تێدەگەیت یان لێبوردن و بەزەیی خودایی یان تیاچوونی یەکجاریی چاوەڕوانت دەکات.

بەم بەراوردکارییە حاڵی دەبیت کە خودا خودایە و بەندەش بەندەیە، هەروەها حەقیقەتی نەفس و سیفاتی نەفست بەراورد بە مەزنی و شکۆمەندی و تاکوتەنهایی پەروەردگار بەتەواوی بۆ رۆشن دەبێتەوە، هەرچی نیعمەتی خودایە لە گەورەیی و چاکەی خۆیەوەیە، هەرچی بەلا و ناخۆشی و تاڵی ژیانە لە دادپەروەرییەوەیە، تۆ بەر لەم بەراوردکارییە نەزانی بە حەقیقەتی دەروونی خۆت و پەروەردگاریی دروستکەر و بەدیهێنەری نەفست، گەر بەراوردت کرد بۆت دەردەکەوێت کە نەفس سەرچاوەی هەموو شەڕێك و بنچینەی هەموو ناتەواوییەکە، سنوورەکەی: بریتییە لە نەفام و ستەمکار، گەر بە گەورەیی و بەزەیی خودا پاك نەبێتەوە هەگیز پاك نابێتەوە، گەر

www.iqra.ahlamontada.com

هیدایەتی نەدا هیدایـەت نابینێتـەوە، گـەر خـودا رێنمـایی نـەكات و راینـەگرێت هـەرگیز ناگاتە هیچ خێرێك، بەدەستهێنانی هەموو ئەوانە لە دروسـتكەر و بەدیهێنەرەكەیەوەیـە، وەستانی نەفس لەسەر خودا وەك وەستانی بـوونی نـەفس وایـە لەسـەر هاتنـەبوونی، وەك چۆن لە خودی خۆیدا بوونی نییە هەر بەو جۆرە لە نەفسیدا كەماڵ بوونی نییـە، لە ناخیدا جگە لـە عـەدەم شـتێكی تـر بـوونی نییـە، مـرۆڤ دوو جـۆر عـەدەم لـەئامێز دەگرێت: عەدەمی خود و عەدەمی كەماڵ، لێرەدا دەبێـت دان بـەوەدا بنێـت و بڵێـت ((أبوء لك بنعمتك علي و أبوء بذنبي)).

پاشان بەراورد دەكات لەنێوان چاكەكانی و خراپەكانی، بەو بەراوردكارییەش دەزانێت كام تایـان زۆرتـر و سـەنگینترە، ئـەم بەراوردكارییـەی دووەم بەراوردكارییـە لـەنێوان كاروكردەوەكانت و ئەوەی تایبەتە بە خۆتەوە.

۞ ئامێری بەراوردكاری

ئەو بەراوردكارییە لەسەر شانی كەسێك گرانە كە نـووری حیكمـەتی نـەبێت، گومـانی خراپ بە نەفس و جیاكردنەوەی نیعمەت لە فیتنە لەسەر نووری حیكمـەت وەسـتاوە، ئەوە ئەو نوورەیە كە خودا دڵی شوێنكەوتەی پێغەمبەرانی پێ ڕۆشـن كردۆتـەوە، بـە ئەندازەی نووری حیكمەت جیاوازییەكە دەبینی و خۆدادگاییەكە باشتر دەبێت.

نـووری حیكمـەت لێرەدا: ئـەو زانسـتەیە بەنـدە حـەقی لـە باتـڵ پـێ جیادەكاتـەوە، هەروەها هیدایەت لە گومڕایی و زیانبەخش لە سوودبەخش و تەواو لـە ناتـەواو و خێـر لـە شـەڕ، هـەر بـەو جـۆرە ئاسـتەكانی كـردار لـە قبـووڵكراو و ڕەدكـراوەی پـێ جیادەكاتەوە، تا بەشی كەسەكە لەو نوورە زۆرتربێت بەشی لە خۆدادگایی تـەواوتر و كامڵتر دەبێت.

گومانی خراپیش بە نەفس: بەندە ئاتاجییەتی، چونكە گومانی باش بـردن بـە نـەفس ڕێگرە لە كەماڵی خۆپشكنین و شتەكانی لا تێكەڵ دەكات، خراپە بـە چـاكە و نـەنگی بە كەماڵ دەبینێت، خۆشویستنی نەفس خراپە و نەنگییەكانی خۆشەویست نابینرێت.

فعين الرضا عن كل عيب كليلة كما أن عين السخط تبدي المساويا

www.iqra.ahlamontada.com

هەر کەس نەفسی خۆی ناسی گومانی خراپی پێ دەبات، ئەو کەسەی گومانی باش بە نەفسی خۆی دەبات نەزانترین کەسە بە نەفسی خۆی.

جیاکردنەوەی نیعمەت لە فیتنە: جیاوازی بکات لە نێوان نیعمەت کە چاکە و لوتفی خودایی پێ دەبینێت و بەختەوەریی هەتاهەتایی لێوە بەدەست دێت لەگەڵ نیعمەتێك کە فریوخواردنی لێوە بەدەست دێت، زۆرن ئەوانەی بە نیعمەت فریویان خواردووە و بەخۆیان نازانن، بە مەدح و سەنای نەفامان تووشی فیتنە بوون، فریویان خواردووە بەوەی خودا کارەکانی بۆ جێبەجێ کردوون و ستری خۆی داوە بەسەریاندا، لەلای زۆربەی خەڵکی: ئەو سیانە(مەدحی نەفامان، جێبەجێبوونی داوا و کارەکانیان، ستری خودا لەسەر خراپەکانیان) کراون بە نیشانەی خۆشبەختی و سەرکەوتن، زانستی ئەوانە تا ئەو جێگە بڕ دەکات.

کە ئەو سیانەی تێدا کامڵ بوون(نووری حیکمەت، گومانی خراپ بە نەفس، جیاکردنەوەی نیعمەت لە فیتنە) لەوە تێدەگات کە هەر نیعمەتێك کۆی بکاتەوە و بەرەو خودا ئاراستەی بکات نیعمەتێکی راستەقینەیە، ئەو نیعمەتەش لە خودا جیایدەکاتەوە و دووری دەخاتەوە ئەوە بەڵایە لە شێوەی نیعمەتدا پێیدراوە، با ئاگای لەخۆی بێت، چونکە ئەو حاڵەتە بریتییە لە هەڵنان و فریوخواردن، هەروەها جیاوازی بکات لەنێوان منەتی خودایی(کە نیعمەتە) و بەڵگەی خودا لەسەر ئەو (کە بیانوو بڕینە)، زۆرجار کەسەکە ئەم دوانەی پێ لەیەکتر جیاناکرێتەوە.

بەندە لە نێوان منەتێکدایە لە خوداوە لەگەڵ بەڵگەیەك لە خوداوە بۆ سەر ئەو، لەو دوانە جیانابێتەوە، ئەوەش ئەم ئایەتە پیرۆزانە ئاماژەی پێدەدەن ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ﴾ آل عمـــران: ١٦٤ ﴿بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾﴾ الحجرات: ١٧﴿فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ﴾الأنعام: ١٤٩.

هەر هێزێك (نیعمەتێك)ی دیار یان شاراوە جێبەجێ کردنی فەرمانەکان –بۆ رەزامەندی خودا– بەدوایدا هات ئەوە منەتە لە خوداوە بۆ ئەو کەسە، ئەگەر نە، ئەوە دەبێتە بەڵگە لەسەری، هەر بەهرەیەك بەختکردنی ماڵ و دارایی لەپێناوی خودا و گوێڕایەڵی خودای بەدوادا هات–نەك بۆ داوای پاداشت و سوپاس لە خەڵکی– ئەوە منەتێکە لە خوداوە، ئەگەر نە، بریتییە لە بەڵگە لەسەری.

www.iqra.ahlamontada.com

هەر دەست بەتاڵییەك خەریكبوون بەوەی خودا لە بەندەكەی دەوێت بەدوایدا هات ئەوە بریتییە لە منەت، ئەگەر نە، بەڵگەیە.

هەر قبوڵ كردنێكی ئەو لەلای خەڵكی و خۆشەویستیان بۆی پەیوەست بوو بە ملكەچی بۆ خودا و چوونەژێر فەرمانی و زانینی نەنگی و ناتەواوییەكانی نەفس و كردار و ئامۆژگاری مەردوومانی بەدوا هات ئەوە منەتە، ئەگەر نە، بەڵگەیە.

هەر رۆشنبینی و ئامۆژگارییەك و یادخستنەوە و ناساندنێكی حەق -سبحانه- پەیوەست بوو بە پەند و وانە وەرگرتنەوە لە ئەقڵدا و ناسنی باوەڕ، ئەوە منەتە، ئەگەر نە، بەڵگەیە.

هەر حاڵ و مەقامێك لەگەڵ خودادا گەشتكردنی بەرەو خودا بەرهەم هێنا و ویست و داوای خودای بەسەر ویست و داوای خۆیدا هەڵبژارد ئەوە منەتە، ئەگەر كەسەكە لەو حاڵ و مەقامەدا وەستا و پێی رازی بوو و نەفس چێژی لێبینی و پاڵیلێدایە و مەیلی پێدا، ئەوە بەڵگەیە لەسەری.

با بەندە تێڕامان بكات لەم بابەتە ترسناكە مەزنەدا، جیاوازی بكات لەنێوان جێگەی نیعمەت و میحنەت، و بەڵگە و نیعمەت، زۆرن ئەوانەی ئەمەیان لا تێكەڵ دەبێت لە خەڵكانی تایبەت و خاوەن سلوكان ﴿وَٱللَّهُ يَهۡدِي مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٍ ٢١٣﴾ البقرة: ٢١٣

۞ بۆ تۆ و لەسەر تۆ

گەر لەم بەراوردكارییانەدا رۆبچیت، "خۆدادگایی" دەرگایەك بە رووتدا واڵا دەكات لە جیاكردنەوەی نێوان ئەوەی لەسەرتە لە داواكاریی بەندایەتی و پابەندبوون و گوێڕایەڵی و دووركەوتنەوە لە خراپە لەگەڵ ئەوەی بۆ تۆیە، ئەوەی بۆ تۆیە بریتییە لە موباحی شەرعی، بۆیە ئەركت لەسەر شانە و مافیشت هەیە، ئەوەی لەسەر شانتە ئەنجامی بدە ئەوەی ماف تۆیە پێت دەدات.

پێویستە جیاكاری بكەیت لەنێوان ئەوەی بۆ تۆیە و ئەوەی لەسەرتە بە پێدانی ماف بە هەموو خاوەن مافێك.

www.iqra.ahlamontada.com

خـەڵكی بەشـێكی زۆری ئـەوەی لەسـەر شـانیەتی دەیكـات بـە بەشـی ئـەوەی مـاف خۆیـەتی، بۆیـە سـەرگەردان دەبێـت لـەنێوان ئەنجامـدانی و وازلێهێنـانی، گـەر بـینی كردارەكە چاكە ئەنجامی دەدات، بەڵام نەك وەك حەقێك كە لەسەریەتی.

هەروەك ئەو دەستەیە كۆمەڵێك هەن ئەو شتانەی كە مـاف خۆیـەتی ئـەنجامیان بـدات یان وازیان لێ بهێنێت-واتە كارەكە موباحە بۆی- لە ڕیـزی ئەوانـە سـەرژمێر دەكـات كە پێویستە ئەنجامی بدات، یان بەشی ئەوەی پێویستە ئەنجامی نەدات.

بە وازهێنان لەوەی بۆی هەیە ئەنجامی بدات بەندایەتی دەكات، وەك وازهێنان لە زۆرێـك لە موباح، وادەزانێت ئەو وازهێنانە حەقێكە لەسەری، وەك كەسێك بیەوێت بـە وازهێنـان لە ژنهێنان بەندایەتی بكات، یان دووركەوتنەوە لە خواردنی گۆشت، یان میوە، یان هـەر حەڵاڵێك لە خواردن و پۆشاك، بەهۆی نەزانینەكەیەوە وادەبینێت ئەوە لـەو بەشـەیە كـە لەسەریەتی، بۆیە وازهێنان لەو شتە لەسەر خۆی پێویست دەكـات، یـان دووركەوتنـەوە لێی بە باشترین نزیكبوونەوە لە خودا و مـەزنترین گوێڕایـەڵی دەبینێـت، پێغەمبـەر(ﷺ) كاری ئەوانەی بەباش نەزانی كە بەم جۆرە بیریان دەكردەوە، لە فەرموودەی سـەحیحدا **((أن نفرا من أصحاب النبـي (ﷺ) سألوا عن عبادته في السر، فكأنهم تقالوها، فقـال أحـدهم: أما أنا فلا آكل اللحم، وقال الآخر: أما أنا فلا أتزوج النسـاء، و قال الآخر: أما أنا فلا أنام على فراش، فبلغ النبـي (ﷺ) مقالتهم، فخطب وقال: مابال أقوام يقول أحدهم: أمـا أنـا فـلا آكـل اللحم، ويقول الآخر: أما أنا فلا أتزوج ويقول الآخر: أما أنا فلا أنام على فراش؟ لكني أتـزوج النساء، وآكل اللحم، و أنام و أقوم و أصوم و أفطر، فمن رغب عن سنتي فليس مـني))** خـۆی بەریكردن لەوانەی پشت لە سونەتەكانی هەڵدەكەن، بە وازهێنان لەوەی خودا لە پـاك و حـەڵاڵ موبـاحی كـردووە دەیـەوێت خـودا بپەرسـتێت، خـۆی لێیـان دووردەخاتـەوە، وا گومان دەبات خۆ لێ دوورخستنەوەیان بەندایەتییە، ئەم كەسـانە نـەیتوانیوە جیاكـاری بكەن لەنێوان ئەوەی لە سەریەتی و ئەوەی بۆی هەیە ئەنجامی بدات.

۞ زۆری....... كەم

لە تەواوكردنی ئەم جیاكارییە ئەوەیە بزانێت ڕازیبوونی بەندە لە كار و گوێڕایەڵییـەكانی بەڵگەیە لەسەر گومانی باش بەخۆ بردن و نەزانی بە مافی بەندایەتی و كار نـەكردنی بـەو جۆرەی پەروەردگار-**جل جلاله**- شایستەیەتی مامەڵەی لەگەڵ بكرێت.

www.iqra.ahlamontada.com

ئەنجامی ئەمە: نەناسینی نەفسی خۆ و سیفات و ئافات و ناتەواوی کاروکردەوەکانی و نەناسینی پەروەردگار و حەقی پەروەردگار و ئەوەی پێویستە مامەڵەی لەگەڵ خودا پێ بکرێت هەموو ئەمانە رازیبوون لە کارەکان و گومانی باش بەخۆ بەرهەم دەهێنێت، لەمەشەوە زۆرێك لە نەخۆشی پەیدا دەبێت لەوانە: خۆپەسەندی و لوتبەرزی و گەلێك لە ئافات کە لە گوناهە گەورەکان - زینا و خواردنەوەی ئارەق و هەڵهاتن لە جیهاد- گەورەترن.

رازیبوون لە کاروکردەوەکانی خۆ لە گێلێتی نەفس و بێئەقڵییەکانییەتی.

خاوەن لێبڕان و رۆشنبینییەکان زۆرترین داوای لێخۆشبوونیان لەدوای کاروکردەوەی چاکەیانەوەیە، بەهۆی بینینی ئەو کەموکورییانەی تێیدایە، نەیتوانیوە بۆ شکۆمەندی و گەورەیی خودا وەك پێویست کارەکانی ئەنجام بدات، گەر جێبەجێ کردنی فەرمانی پەروەردگاریان نەبووایە هیچ کام لەم کەسانە لەو جۆرە بەندایەتییە نەدەچوونە پێشەوە و بۆ سەردارەکەیان(خودا) پێی رازی نەدەبوون.

خودا فەرمان بە نوێنەرانی خۆی حاجیانی ماڵی خودا دەکات کە دوای هاتنەوەیان لە عەرەفات داوای لێخۆشبوون بکەن ﴿فَإِذَآ أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَٰتٍ فَٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ عِندَ ٱلْمَشْعَرِ ٱلْحَرَامِ ۖ وَٱذْكُرُوهُ كَمَا هَدَىٰكُمْ وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِۦ لَمِنَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ أَفِيضُوا۟ مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ ٱلنَّاسُ وَٱسْتَغْفِرُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٩﴾﴾ البقرة: ١٩٨ - ١٩٩ ﴿وَٱلْمُسْتَغْفِرِينَ بِٱلْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾﴾ آل عمران: ١٧، شێخ حەسەن دەفەرموێت: هاوەڵان نوێژیان درێژە پێ دەدا تا سەحەر، دواتر دادەنیشتن داوای لێخۆشبوونیان لە خودا-عزوجل- دەکرد، لە فەرموودەی سەحیحدا ((پێغەمبەر(ﷺ) کە لە نوێژ سڵاوی دەدایەوە، سێ جار داوای لێخۆشبوونی دەکرد، پاشان دەیفەرموو: "اللهم أنت السلام ومنك السلام، تبارکت یا ذا الجلال و الإکرام"))

خودا فەرمانی بە داوای لێخۆشبوون بە پێغەمبەرەکەی کردووە دوای گەیاندنی پەیامەکەی و هەستان بەو کۆڵە مەزنەی لەسەر شانی دانرابوو، هەروەها فەرمانی بە داوای لێخۆشبوون کردووە لە جێبەجێ کردنی فەرزی حەج و نزیکبوونەوەی ئەجەلیدا، لە دواین سورەتدا دەفەرموێت ﴿إِذَا جَآءَ نَصْرُ ٱللَّهِ وَٱلْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ ٱلنَّاسَ يَدْخُلُونَ فِى دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَٱسْتَغْفِرْهُ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًۢا ﴿٣﴾﴾ النصر: ١ - ٣.

www.iqra.ahlamontada.com

لێرەدا عومەر و ئیبن عەباس -خوایان لێ رازی بێت- لەوە گەیشتوون کە ئەو سورەتە (سورەتی نصر) ئەجەلی پێغەمبەرە(ﷺ) بەو سورەتە پێغەمبەری ئاگادارکردووە لە نزیکبوونەوەی ئەجەلی، بۆیە فەرمانی پێ کردووە داوای لێخۆش بوون بکات لەدوای جێبەجێ کردنی ئەوەی لەسەر شانی دانرابوو، وەك ئەوەی پێی بفەرموێت ئەوەی لەسەر شانت بوو جێبەجێت کرد، شتێکی تر لە سەر شانت نەماوە ئەنجامی بدەیت، بۆیە کۆتایی کارەکەت دەبێ داوای لێخۆش بوون بێت، وەك چۆن کۆتایی نوێژ و حەج و شەونوێژ دەبێت داوای لێخۆش بوون بێت، دوای لێبوونەوە لە دەستنوێژ دەبێت بڵێت ((**سبحانك اللهم و بحمدك، أشهد أن لا إله إلا انت، أستغفرك و اتوب إليك، اللهم اجعلني من التوابين واجعلني من المتطهرين**))

ئەمە کاری ئەو کەسەیە کە دەزانێت چی لەسەر شانە بەرانبەر بە خودا و چی شایستەی شکۆ و گەورەیی خودای موتەعالە لە حەقی بەندایەتی و مەرجەکانی.

هەندێ لە عاریفان دەڵێن: هەر کات لە نەفس و کردارت رازیبووی بۆ خودا بزانە کە خودا لێیان رازی نییە، هەر کەس زانی نەفسی جێگەی هەموو نەنگی و خراپەیەکە و کردارەکانی لەبەردەم هەموو ئافات و ناتەواوییەکدایە، چۆن لە نەفس و کرداری خۆی بۆ شایستەبوون لەلای خودا رازی دەبێت؟!

شێخ ئەبو مەدین دەفەرموێت: هەر کەس لە بەندایەتی وردببێتەوە بە چاوی ریا تەماشای کردارەکانی دەکات، حاڵەکانی بە چاوی بانگەشەی بێجێ، قسەکانی بە چاوی هەڵبەستنی درۆ، تا داواکراو(خودا) لە دڵدا مەزن بێت نەفسی خۆتت لا بچووك دەبێتەوە و ئەو بەها و نرخەی بۆ بەدەستهێنانی داواکراو بەختی دەکەیت لات بچووك و کەم بایەخ دەبێتەوە، هەرکات حەقیقەتی پەروەردگاریی و حەقیقەتی بەندایەتی دەبینیت و خودا دەناسی و خۆشت دەناسی: بۆت رۆشن دەبێتەوە کە ئەو شمەکەی لەلای تۆیە بەکاری بردن نایە بۆ لای مەلیکی حەق، گەر کاروکردەوەی ئینس و جین ئەنجام بدەی دەبێت لە سەرئەنجامەکەی بترسیت، بەڵکو خودا بە بەخشندەیی و گەورەیی خۆی ئەو کار و کردەوانە وەردەگرێت، هەر بەو جۆرە بە بەخشندەیی و چاکەی خۆی لەسەریان پاداشتت دەداتەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

۞ کەم تەماشاکردنی هێواش..... خۆ نمایشکردنێکە خراپەی تێدایە

ئەوەی ئەم مانایە تەواو دەکات ئەوەیە نەفسی خۆت بەرز رابگریت لەوەی خەڵکی بە کەم و کەمتەرخەم تەماشا بکەیت، لەوانەیە عەیبدارکردنی براکەت بە گوناهێك گوناهێکی زۆر گەورەتر و یاخیبوونێکی زۆر توندتر بێت، بەوەی چاکی و پاکی خۆت نمایش دەکەی و تەزکیەی دەروونی خۆت دەکەی و وانیشان دەدەی لەناو شوکری خودادای و لە گوناهان بەریت، بەڵام براکەت گوناهکارە، لەوانەیە شکانی نەفسی ئەو بەو گوناهە و ئەوەی بۆی دروست بوو لە ملکەچی و شەرمەزاری و بێز لە خۆ کردنەوە و رزگاربوون لە نەخۆشی بانگەشە و لوتبەرزی و خۆپەسەندی و وەستانی لە بەردەم خودادا بە گەردنکەچی و سەر نزمی و چاوداخراوی و دڵشکاوی، لەوانەیە هەموو ئەوانە بەهۆی ئەو گوناهەوە باشتر بێت بۆی و خێرتر بێت لەو چاکە و گوێڕایەڵیەی تۆ لە ناویدای و بانگەشەی بۆ دەکەی و بەزۆری دەزانی و دەیژمێری و منەتی پێ دەکەیت بەسەر خودا و خەڵکیدا، چەندە ئەو یاخیبووە لە بەزەیی خوداوە نزیکە! و چەندە ئەم دەورگێڕە لە رقی خوداوە نزیکە! گوناهێك مرۆڤ لە بەردەمی خودادا زەلیل بکات چاکترە لە گوێڕایەڵییەك ئاماژەی پێ بکەیت، گەر شەو و رۆژ بخەوی باشترە لەوەی شەونوێژ بکەی و خۆتت لاپەسەند بێت، مرۆڤی خۆپەسەند کاروکردەوەکانی بۆ لای خودا بەرز نابنەوە، گەر پێبکەنی و دان بە گوناهەکانی خۆتدا بنێیت باشترە بۆت بگری و ئامارە بە چاکەکانت بدەی، گریە و ناڵەی گوناهکاران لەلای خودا باشترە لە گرمە و ناڵەی تەسبیحاتکەرانێك ئامارە بە کاروکردەوەی خۆیان دەدەن، لەوانەیە بەو گوناهە خودا دەوایەکی دەرخوارد دابێت کە نەخۆشییەکی گەورە و کوشندەی تێدا چارەسەر کردبێت کە لە تۆدا بوونی هەیە و پێی نازانیت.

خودا نهێنی زۆری لە ئەهلی گوێڕایەڵی و ئەهلی یاخیبووندا هەیە کە جگە لە خۆی کەس نایانزانێت، جگە لە ئەهلی رۆشنبینی کەس ناتوانێت هەستیان پێ بکات، ئەوانیش بە ئەندازەی زانیاری مرۆڤ ئەو نهێنیانە دەبینن، لە پشتی ئەوەوە تەنانەت فریشتەکانی چاودێری مرۆڤ و نووسەرانی چاکە و خراپەش نایزانن، پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت ((گەر کەنیزەکێکی ئێوە زینای کرد داری حەدی لێ بدرێ و دوای ئەوە

www.iqra.ahlamontada.com

عەیبداری نەکات)) واتە بە خراپە ناوی نەهێنێت، لە فەرموودەکەی یوسفەوە (عليه السلام) ﴿لَا تَثۡرِيبَ عَلَيۡكُمُ ٱلۡيَوۡمَ﴾یوسف: ٩٢

تـرازوو بـە دەسـتی خودایـە، بڕیـار لەدەسـتی ئەودایـە، ئـەو قەمچییەی لـەو کەسـە یاخیبووە دەدرێت بەهۆی زیناکەیەوە بە دەسـتی "مقلـب القلـوب" وەرگێـڕی دڵانـە، مەبەست جێبەجێ کردنی سنوور و بڕیاری خودایە، نەك عەیبـدارکردن و سـووکایەتی، هێرش و پەلامارەکانی قەدەر و زۆر و زەبری کەس لێی دڵنیا نییە جگە لە نەفامان بە خودا، خودا بە زاناترین دروسـتکراوی خـۆی و نـزیکترین کـەس لـەوەوە وەك وەسـیلە دەفەرموێت ﴿وَلَوۡلَآ أَن ثَبَّتۡنَٰكَ لَقَدۡ كِدتَّ تَرۡكَنُ إِلَيۡهِمۡ شَيۡـٔٗا قَلِيلًا ٧٤﴾ الإسراء: ٧٤، یوسفی راستگۆ دەفەرموێت ﴿وَإِلَّا تَصۡرِفۡ عَنِّي كَيۡدَهُنَّ أَصۡبُ إِلَيۡهِنَّ وَأَكُن مِّنَ ٱلۡجَٰهِلِينَ ٣٣﴾ یوسـف: ٣٣، بەگشـتی سـوێندی پێغەمبـەر(ﷺ) ئەمـە بـوو ((لا ومقلـب القلـوب))نـا، سوێند بە وەرگێڕی دڵان، هەروەها دەفەرموێت ((**ما من قلب إلا وهو بين إصبعين مـن أصابع الرحمن عزوجل، إن شـاء أن يقيمـه أقامـه، وإن شـاء أن يزيغـه أزاغـه**)) پاشـان فەرمووی ((**اللهم مقلب القلوب ثبت قلوبنا على دينك، اللهم مصرف القلوب صرف قلوبنا على طاعتك**)).

۞ ۞ ۞

www.iqra.ahlamontada.com

(٦) (منزلة التوبة)

مەنزیلەی تەوبە

گەر ئەم مەقامە (مەقامی خۆدادگایی كردن) دروست بوو و بەندە پێی تێنا نزیك دەبێتەوە لە مەقامی ((تەوبە)) چونكە بە خۆدادگایی ئەوەی بۆ ئەوە و ئەوەی لەسەر ئەوە لای روون بوویەوە، با توانا و لێبڕانی كۆبكاتەوە بۆ دابەزینە ناوی و خۆ یەكلاكردنەوە بۆی هەتا مردن.

مەنزیلەی تەوبە یەكەمین مەنازیل و ناوەند مەنازیل و دواین مەنازیلە، بەندەی سالیك لێی جیا نابێتەوە، بەردەوام تیایدا دەمێنێتەوە هەتا مردن، كە دەچێت بۆ مەنزیلەیەكی تر بە تەوبەوە دەڕوات، هاوڕێیەتی دەكات و پێكەوە دەچنە ناو مەنزیلە نوێیەكە، تەوبە سەرەتا و كۆتایی بەندەیە، پێویستی بە تەوبە لە كۆتاییەكاندا پێویسترە، وەك چۆن لە سەرەتاوە پێویستی پێی بوو، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَتُوبُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۝٣١﴾ النور: ٣١، ئەم ئایەتە لە سورەتێكی مەدەنیدایە، خودا لەگەڵ ئەهلی ئیمان و باشترین دروستكراویدا قسە دەكات و داوایان لێدەكات تەوبە بكەن دوای ئیمان و ئارامگرتنیان و كۆچ و جیهادیان، پاشان رزگاری وابەستەی تەوبە كرد وەك وابەستەبوونی هۆ بە ئەنجامەوە، ئامرازی "لعل"-بەڵكو-ی بەكارهێنا وەك دروستكردنی هەستی هیوا و رجا لەلای بەرانبەر، پێیان دەفەرموێت گەر تەوبە بكەن لەسەر هیوا و رجای رزگاریدان، تەنها تەوبەكاران هیوای رزگاربوون دەكەن، خودا بمانگێڕە لەوانە، خودا دەفەرموێت﴿وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ۝١١﴾ الحجرات: ١١، عابیدانی دابەش كرد بۆ تەوبەكار و ستەمكار، بەشی سێیەم بوونی نییە، ناوی "ستەمكار"ی بەكارهێنا بۆ ئەوانەی تەوبە ناكەن، ستەمكارتر لەو كەسە بوونی نییە بەهۆی نەزانی بە پەروەردگار و ماف پەروەردگار، هەروەها بێئاگایی بە نەنگییەكانی دەروون و ئافاتی كردارەكانی، لە فەرموودەی سەحیحی پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی ((خەڵكینە، تەوبە بكەن بۆ لای خودا، سوێند بە خودا من لە رۆژێكدا حەفتا جار تەوبە دەكەم و داوای لێخۆشبوونی لێ دەكەم))، هاوەڵانی پێغەمبەر لە یەك دانیشتندا بەر لەوەی پێغەمبەر(ﷺ) هەڵبسێت سەد جار ((رب اغفر لي وتب علي إنك أنت التواب

www.iqra.ahlamontada.com

الرحيم))یان دەژمارد، دوای دابەزینی (إذا جاء نصر الله والفتح) هیچ نوێژێكی نەكردووە تیایدا نەفەرموێت ((سبحانك اللهم ربنا وبحمدك اللهم اغفر لي))، لە فەرموودەی سەحیحدا پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی ((كردارەكان هیچ كام لە ئێوە رزگار ناكات، وتیان: تۆش ئەی پێغەمبەری خودا(ﷺ)؟ فەرمووی منیش، مەگەر خودا نوقمی بەزەیی و فەزڵی خۆیم بكات))

صەلات و سەلام لەسەر زاناترین دروستكراوی خودا بە خودا و حەقی خودا و مەزنی و ئەوەی شایستەیەتی لە شكۆمەندی بەندایەتی بۆی، زاناترین كەس بە بەندایەتی و حەقی بەندایەتی، راوەستاوترین كەس بەو ملكەچی و بەندایەتییە.

۞ واڵاكەری تەوبە

لەبەر ئەوەی تەوبە گەڕانەوەی بەندەیە بۆ لای خودا و خۆبواردنە لە ڕێگەی خەشملێگیراوان و گومڕایان، ئەمەش بە هیدایەتی خودا بۆ سەر شاڕێگەی راست و دروست بەدەست دێت، هیدایەتیش بە كۆمەكی خودایی و یەكتاپەرستی دەستەبەر دەبێت، سورەتی "الفاتحة" بە جوانترین و وردترین شێوە رێكیخستوون و بەباڵاترین شێواز لە ئامێزی گرتوون، هەر كەس حەقی "الفاتحة"بدات–لەڕووی زانست و گەواهی و حاڵ و مەعریفەوە– دەزانێت كە خوێندنەوەی ئەو سورەتە بۆ بەندایەتی دروست نابێت بە تەوبەیەكی یەكجاریی نەبێت، هیدایەتی تەواو بۆ سەر شاڕێگەی راست و ڕەوان دەستەبەر نابێت لەگەڵ نەزانین بە گوناهان و بەردەوامبوون لەسەریان، یەكەمیان نەزانینێكە نەرێی ناسینی هیدایەت دەكات، دووەم نەفامییەكە دژی مەبەست و ویستییەتی، بۆیە دوای زانین و ناسینی گوناهان و دانپیادانان و داوای رزگاربوون لە خراپی سەرئەنجامی لە دونیا و دوارۆژدا تەوبە راست و دروست دەبێت.

۞ دەستگرتن بە حەبلی خوداوە..... یان گوناهان

یەكەم مانای تەوبە: سەیری دەستبەردان لە حەبلی خودا بكات لە كاتی ئەنجامدانی گوناهدا، خودا پاكێتی خۆی لە تۆ وەرگرتۆتەوە، سەیری ئەو دڵخۆشییەی خۆی بكات بەوەی گوناهەكەی بۆ رێككەوتووە، سەیری كەمتەرخەمی و پاڵدانەوەی خۆت بكات لە بەهاناچوون و فریاكەوتنی خۆت بۆ رزگاربوون لە گوناهانێك كە سوور و بەردەوامی

www.iqra.ahlamontada.com

لەسەری، لەگەڵ باوەڕی تەواو بە تەماشاکردنی خودا بۆت، گەر بەندەی گوناهکار دەستی بە حەبلی خوداوە بگرتبایە لە هیدایەتی گوێڕایەڵی دەرنەدەچوو، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَمَن يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ۝١٠١﴾ آل عمران: ١٠١، گەر بە تەواوی دەستی بە خوداوە بگرتبایە ئەوا شەرمەزاری نەدەکرد، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۖ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ۝٧٨﴾ الحج: ٧٨، واتە هەرکات دەستتان پێوەگرت سەرپەرشتیتان دەکات، و بەسەر نەفس و شەیتاندا سەرتان دەخات، ئەو دووانە دوو دوژمنن کە لە مرۆڤ جیانابنەوە، دوژمنایەتییەکەیان زیانبەخشترە لە دوژمنی دەرەکی، سەرکەوتن بەسەر ئەو دوو دوژمنەدا گرنگترە و بەندە ئاتاجترە بەو سەرکەوتنە لە هەر شتێکی تر. کەماڵی سەرکەوتن بەسەر دوژمندا بەپێی کەماڵی دەستگرتن بە حەبلی خوداوەیە، کەمی ئەم دەستگرتنە سەردەکێشێت بۆ رووتبوونەوە لە پاراستنی خودایی بۆ ئەو کەسە، ئەوەش حەقیقەتی شەرمەزارییە، خودا دوای شەرمەزار کردنی بەندەکەی وێڵی دەکاتە ناو لەوەڕگای گوناهان و دەیداتە دەست نەفسی خۆی، گەر خودا تۆی بە پاکی رابگرتبایە گوناهان سەریان تێنەدەکردی.

عاریفان کۆدەنگییان هەیە لەسەر ئەوەی کە **شەرمەزاربوون** ئەوەیە خودا کەسەکە بسپێرێت بە نەفسی و بیداتە دەست نەفسی خۆی. **کۆمەك و یارمەتی خوداییش ئەوەیە کە:** کەسەکە نەداتە دەست نەفسی خۆی، خودای موتەعال لەم وازهێنانە لە بەندەکەی و وێڵکردنی و دانە دەست نەفسی خۆی تا دەکەوێتە ناو گوناهان حیکمەت و نهێنی زۆری هەیە، هەندێکی ئامارە پێدەدەین:

بەم جۆرە تەوبە دەگەڕێتەوە بۆ دەستگرتنت بە خوداوە و پارێزگاری خودا بۆ تۆ.

بێئاگایی لە مرۆڤدا بەجۆرێك سەردەکات تا خۆشحاڵ دەبێت بەوەی ئارەزوویەکی حەرامکراوی جێبەجێ کردووە، ئەم خۆشحاڵییە بە گوناهان بەڵگەیە لەسەر زۆری ئارەزووی گوناهان و نەزانی بە شکۆ و مەزنی ئەو کەسەی لێی یاخیبووە، هەروەها نەزانینی خراپی سەرئەنجام و گەورەیی ترس و هەڕەشەکەی، خۆشحاڵبوونی بە گوناه هەموو ئەوانەی بەسەر دەهێنێت، خۆشحاڵبوونی بە گوناهان زیانەکەی گەورەتر و توندترە لە ئەنجامدانی گوناهەکە، باوەڕدار هەرگیز چێژ لە گوناه نابینێت و پێی دڵخۆش نابێت، هەر گوناهێك دەکات خەم و ئازار تێکەڵ بە دڵ و دەروونی دەبێت، بەڵام مەستی حەز و ئارەزوو رێگرە لەوەی هەستی پێ بکات، هەر کات دڵی لەو خەم

www.iqra.ahlamontada.com

و نیگەرانییە خاڵی بوویەوە و بە گوناهان خۆشی رووی تێکرد با باوەڕی خۆی تۆمەتبار بکات، بۆ مردنی دڵی خۆی بگری، چونکە گەر زیندوو بوایە ئەنجامدانی گوناه خەمبار و نیگەرانی دەکرد، لای سەخت و دژوار دەبوو، کە بە گوناه ئازار ناخوات نیشانەی مردنە و مردووش بە برینداركردن ئازار ناچێژێت، وەك دەوترێت (فما لجرح بميت إيلام).

ئەم شکستخواردنە لە گوناهدا کەمن ئەوانەی پەی پێ دەبەن و لایەکی بەلادا دەکەنەوە، بابەتێکی زۆر ترسناکە، سەردەكێشێت بۆ تیاچوون گەر بە سێ شت فریای نەکەویت: ترسان لە مردن بەر لە تەوبەکردن، پەشیمانی بەوەی لەدەستی چووە لەلای خودا بە سەرپێچی لە فرمانەکانی، و خۆ یەکلاکردنەوە بۆ کاری سەروەر تاکو پیایدا بگەیت.

کە بێئاگایی تا ئەو سنوورە توندبوویەوە: دەگوێزێتەوە بۆ پێداگری و بەردەوام بوون لەسەر گوناهان کە بریتییە لە جێگیربوون لەسەر سەرپێچی و لێبڕان بۆ دووبارەکردنەوەی هەمان گوناه کە دەبێتە گوناهێکی تر و لەوانەیە زۆر گەورەتر بێت لە گوناهەکەی یەکەم، ئەمە بریتییە لە سزای گوناه کە گوناهێکی گەورەتر بەدوای خۆیدا دەهێنێت. پاشان گوناهی دووەم و سێیەم و بەم جۆرە تا لێواری تیاچوون. بەردەوام بوون لەسەر گوناه گوناهێکی ترە، پاڵدانەوە لە دەستبردن بۆ کار و کردەوەیەك بارببووی ئەو گوناهانە بکاتەوە کە ئەنجامت داون و رازی بوون بە گوناه و دڵنیایی بۆ لایان نیشانەی تیاچوونە، لە هەموو ئەمانە خراپتر ئاشکراکردنی گوناهە لەگەڵ بوونی یەقین بەوەی خودا -جل جلالە- لەسەر عەرشی خۆیەوە سەیری کەسی گوناهکەر دەکات، گەر باوەڕی بەو سەیرکردنەی خودا هەبێت و بەئاشکرا گوناهی ئەنجامدا ئەوە تاوانێکی زۆر مەزنە، گەر باوەڕی بە سەیرکردنی خودا نەبێت بۆی ئەوە بێباوەڕییە و بەتەواوی دەرچوونە لە ئیسلام، ئەو لەنێوان دوو حاڵدایە: لەنێوان کەمی حەیا بەوەی بەئاشکرا لەبەردەم خودادا ئەنجامی دەدات، لەگەڵ بێباوەڕبوون بە خودا و دەرچوونی تەواو لە ئیسلام بەوەی پێی وانییە خودا ئەو ببینێت، بۆیە مەرجی تەوبەی دروست ئەوەیە یەقینی هەبێت کە خودا تەماشای کردووە و -ئێستاش تەماشای دەکات- و ئاگادارە بە کاروکردەوەکانی، لە کاتی ئەنجامدانی گوناهە ئاشکراکانیدا خودا ئاگای لێی بووە.

www.iqra.ahlamontada.com

چونکە تەوبە تەنها لە موسڵمان قبووڵ دەکرێت، مەگەر کەسەکە بێباوەڕ بوو بێت بە خودا و سەیرکردنی خودا بۆ ئەو، ئەو کاتە تەوبەکردنەکەی هاتنە ناو ئیسلام و موسڵمان بوونە و داننانە بە پەروەردگار و ناو و سیفات و بەڵگە و نیشانەی لە ئاسۆی دەروون و گەردووندا، زانینی ئەوەی کە ئەو هەڵهاتووە بۆ لای خودا و دیلی دەستی دوژمنەکەی بووە، ئەو بەهۆی نەناسینی خودا و بوێریی گوناە کردن لە بەردەمیدا کەوتۆتە بەر چرنووکی دوژمنەکەی، دەبێ بزانێت چۆن نەفام و نەزان بووە؟ کەی نەفام و نەزان بووە؟ چۆن بوو بە بەندی دوژمنەکەی و کەی بوو بە دیل و بەخسیر؟ باوەڕی بەوە هەبێت کە تەوبە کارێکی گرانە و کۆششێکی مەزنی گەرەکە، بێداربوونەوەیەکی تەواوە بۆ رزگاربوون لەدەستی دوژمن و گەڕانەوە و هەڵهاتن بۆ لای پەروەردگاری رەحمان و رەحیم، گەڕانەوەی لە رێگەی تیاچوون کە دوژمنەکەی ئەوی ناوەتە سەری، بڕی ئەو هەنگاوانەی بەهۆیەوە لە خودا دوورکەوتۆتەوە، هەروەها بڕی هەوڵ و کۆشش و ئەو کۆسپ و لەمپەرانەی کە پێویستە بیانبڕێت و بەسەریاندا زاڵ ببێت تاکو بگەڕێتەوە سەر شارێگەی راست و دروست.

مەرجەکانی تەوبە سیانن: پەشیمانی، و دەستبەرداربوون لە گوناە، و داوای لێبوردن و لێخۆش بوون.

راستێتی تەوبە: بریتییە لە پەشیمانی لەوەی لە رابردوودا لێی روویداوە، یەکسەر دەستکێشانەوە لە گوناە و لێبڕان کە جارێکی تر لەداهاتوودا نەگەڕێتەوە سەری.

هەر سێ مەرجەکە کۆدەبنەوە لەو کاتەی تەوبەی تیادا روودەدات، چونکە لەو کاتەدا پەشیمانە و دەستی لە گوناە هەڵگرتووە و لێبڕاوە بۆ نەگەڕانەوە بۆ سەر گوناهان، لەو کاتەوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو بەندایەتییەی لەپێناویدا خولقاوە، ئەو گەڕانەوەیە بریتییە لە راستێتی تەوبە.

لەبەر ئەوەی تەوبە لەسەر ئەو سیانە وەستاوە بۆی کراون بە مەرج.

پەشیمانی: تەوبە بەجێنایەت بە پەشیمانی نەبێت، چونکە هەر کەس پەشیمان نەبێت لە خراپە ئەوە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی پێی رازییە و بەردەوامە لەسەری، لە "مەسنەد"ی ئیمام ئەحمەددا هاتووە ((الندم توبة))پەشیمانی تەوبەیە.

دەستگرتنەوە: تەوبە روونادات گەر کەسەکە دەستی لەناو گوناهاندا بێت.

www.iqra.ahlamontada.com

داوای لێبوردن: لە کەماڵی تەوبەیە، مەبەستمان بە "داوای لێبوردن" قسـە و گفتوگۆ نییە لەسەر گوناهەکە، بەڵکو بەدڵ و بە زمان بڵێت: (أللهم لا براءة لي من ذنب فأعتذر، ولا قوة لي فانتصر، ولكني مذنب مستغفر، أللهم لا عذر لي، وإنما هو محض حقك، و محض جنايتي، فإن عفوت وإلا فالحق لك)

ئەمە داوای لێبوردنێکە بە نیشاندانی لاوازی و ملکەچی و رووزەردی لە خزمەتی خودادا، ئەو بووەتە قوربانی دەستی زاڵبوونی شـەیتانی دوژمـن و هێـزی نەفسـی فەرمانکـەر بـە خراپە، بە زمان بڵێت:

(خودایە ئەوەی لە من روویدا سووکایەتی نەبوو بە حەقی تۆ، و نەزان نەبووم بە تـۆ، و نـەرێی بینـینی تـۆم نـەکردووە لـە کـاتی گوناهانـدا، هەڕەشـەکانتم بـە کـەم تەماشـا نـەکردووە، بـەڵکو هـەوا و ئـارەزوو بەسـەرمدا زاڵ بـوو، لـە بـەرگری نەخۆشـی حـەز و ئارەزوودا هێزم لاواز بوو، هیوام بە لێخۆشبوون و لێبوردنی تۆ هەیە، گومـانی باشـم بـە تۆ هەیە، رجای بەخشینی تۆ دەکەم و هیـوام بـە حـیلم و بـەزەیی تـۆ زۆرە، شـەیتان و نەفسی فەرمانکەر بە خراپە تووشـی لەخۆدەرچـوونی کـردم، تـۆ ئـەو گوناهانـەی منـت داپۆشیی، نەزانینم کۆمەکی کردم، رێگەیەك نییە بـۆ پاراسـتنم لـە گونـاه تـەنها بـە تـۆ نەبێت، هیچ کۆمەکییەك نییە بۆ گوێڕایەڵی تۆ بە یارمەتی و کۆمەکی تۆ نەبێت).

هاوشێوەی ئەم نزا و پاڕانەوانە کە داوای بەزەیی خودا و ملکەچی و هەژاری و داننان بە گوناهان و دەستەوسانی و بڕیاردان بۆ بەندایەتی تێدایە.

ئەمـە لـە کـەماڵی تەوبەوەیـە، مرۆڤـی ژیـر و هۆشمەنـد کـە خـۆی لای خـودا دەباتەبەرەوە ئەم شێوازە دەگرێتە بەر، خودا پێی خۆشە کە بەندەکەی خـۆی لـە خودا بباتە بەرەوە.

۞ راستێتی تەوبە

راستێتی تەوبە سێ شـتە: ١.گونـاه و تاوانەکـە بـە گـەورە بزانیـت، و ٢.تەوبەکـەی خۆی تۆمـەتبار بکـات، و ٣.غـیرەت بـۆ خـودا و توڕەبـوون بـۆ ئـەو-سبحانە- گـەر سەرپێچی فرمانەکانی کرا و بیانوو و پاسا و قبوڵنەکردن لە سەرپێچیکار گوایە قەدەر بڕیاری داوە ئەو کارە خراپە ئەنجام بدات.

www.iqra.ahlamontada.com

بە گەورەزانینی گوناھ و تاوان: گەر گوناھ بە سوك و کەم بزانێت، ئەوا لێیی پەشیمان نابێتەوە، بەپێی بەگەورەزانینی گوناھەکە پەشیمانییەکەی لە ئەنجامدانی گەورە دەبێت، ھەر کەس دۆڕاندنی فلسێك -بۆ نموونە- بە کەم بزانێت لە دۆڕاندنی پەشیمان نییە، کە زانی دینارێکە پەشیمانییەکەی زیاد دەکات و تیاچوونەکەی لا گەورە دەبێت.

بە گەورەزانینی گوناھ و تاوان لە سێ شتەوە سەر ھەڵدەدات: بە مەزن زانینی فرمان و بڕیاریی خودایی(کە ئەو سەرپێچی لێکردووە)، و بە مەزن زانینی فرمانکەر(خودای موتەعال)، و بەڕاست زانینی تۆڵە و پاداشت (دواڕۆژ)

تۆمەتبارکردنی تەوبەی خۆ: چونکە تۆبە مافێکی خودایە لەسەر ئەو، یەقینی نییە ئایا تەوبەکردنەکەی بە کامڵترین و باشترین شێوە ئەنجامداوە، یان نە، دەترسێت حەقی تەوبەی نەدابێت و لێی وەرنەگیرێت، دەترسێت کۆششی تەواوی نەکردبێت لە پێناوی تەوبەیەکی ڕاست و دروستدا، تەوبەیەکی ناتەواو بێت و ئەو ھەستی پێ نەکات، وەك تەوبەی خاوەن پێویستی و ئیفلاسکەران، یان وەك تەوبەی ئەوانەی دەیانەوێت لە ناو خەڵکیدا پارێزگاری لە پێویستی و پلە و پایەی خۆیان بکەن، یاخود تەوبەی کردووە بۆ ئەوەی پارێزگاری لە حاڵ و کاروباری خۆی بکات، بۆیە تەوبەکەی بۆ حاڵە، نەك بۆ خودای خاوەن شکۆ و مەزنی، یاخود تەوبەی کردووە بۆ ئەوەی ڕزگاری ببێت لەدەست شەکەتی و ماندووبوونی گەڕان بەدوای گوناھدا، یان لە ماڵ و شەرەف و پلە و پایەی خۆی دەترسێت، یان بەھۆی لاوازبوونی بانگکەری گوناھ لە نەفسیدا و خامۆشبوونەوەی ئاگری حەز و ئارەزووەوە، یان بەھۆی نەبوونی گوناھەوە، واتە گوناھی دەست نەکەوێت، یان بەھۆی سەرقاڵی کەسەکەوە بە بەدەستھێنانی زانست و ڕۆزیەوە، ھاوشێوەی ئەمانە کە تەوبە عەیبدار دەکەن لەوەی بۆ خودا بێت و بۆ مەزنی ئەو و پارێزگاری لە سنوورەکانی ئەو بێت، ھەروەھا تەوبەکەی بۆ شکۆمەندی خودا بێت و ترسانی بەربوونەوە بێت لەو مەنزیلەی لەلای خودا بۆی دانراوە و دوورخستنەوە و دەرکردنی لە دەرگای ئەو -سبحانه- و دروستبوونی پەردە لە ڕۆژی دواییدا بۆ نەبینینی ڕووی جوانی خودا، ئەم تەوبەیە ڕەنگێکی ترە و تەوبەی خاوەن بەرژەوەندییەکان ڕەنگێکی تر.

ھەروەھا لە تۆمەتبارکردنی تەوبە: لاوازی ویست و لێبڕان و ناو بەناو لاکردنەوەی دڵ بەلای حەزی گوناھەکەدا، و ھێنانەوە بەریادی شیرینی گوناھەکە، لەوانەیە ھەناسەیەکی

www.iqra.ahlamontada.com

خەم و پەشیمانی هەڵبكێشێت بۆ ئەنجامدانی گوناهەكە، لەوانەشە بە یادكردنەوەی گوناهەكە نەفس بهروژێت و دیسان حەزی ئەنجامدانی تیا دروست ببێتەوە.

هەروەها لە تۆمەتباركردنی تەوبە: دڵنیایی و متمانە بەوەی تۆبەی كردووە، وەك ئەوەی لاپەڕەیەكی داڵدەدان و سەلامەتی لە خوداوە پێگەیشتبێت، ئەمە لە نیشانەكانی تۆمەتباركردنە.

دیسان لە نیشانەكانی تۆمەتباركردنی تەوبە: وشكی چاو و بەردەوامبوونی بێئاگایی و دەرنەكەوتنی كۆمەڵێك دیاردەی چاكە لە دوای تەوبەكەی كە پێش تەوبەكە نەیبووبن.

تەوبەی قبوڵكراو و دروست نیشانەی تایبەت بەخۆی هەیە:

لەوانە: بەبەردەوامی ترس لێی جیانابێتەوە، لە مەكری خودا بۆ چاوتروكانێك بێباك نییە، ترسەكەی ئەو بەردەوامە تا گوێی لە قسەی نێرراوەكەی خودا دەبێت ﴿أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾﴾ فصلت: ٣٠، ئەو كاتە ترس نامێنێت.

لەوانە: خۆدارنینی دڵ و پارچە پارچە بوونی بەهۆی ترس و پەشیمانییەوە، ئەمەش بەپێی گەورە و بچووكی گوناه و تاوانەكەی، ئەم نیشانەیە تەئویلی "إبن عيينة"یە بۆ ئایەتی﴿ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَن تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ ﴾ التوبة: ١١٠، دەڵێت: بە ترس پارچە پارچەی بكە، گومانی تێدا نییە ترسی زۆر لە سزای مەزنی خودا دڵ شەق پێ دەبات و رووتدەبێتەوە، ئەمەش مانای پارچە پارچە بوونیەتی، هەر ئەوەش بریتییە لە حەقیقەتی تەوبە، چونكە دڵ بەهۆی پەشیمانییەوە پارچە پارچە دەبێت و دەترسێت لە سەرئەنجامی خراپ، هەر كەس لە دونیادا دڵی بە ترس و پەشیمانی پارچە پارچە نەبێت ئەوا لە دوارۆژدا كە راستییەكان دەردەكەون دڵی پارچە پارچە دەبێت، كاتێك پاداشتی گوێڕایەڵان دەبینێ و سزای یاخیبووانی دەكەوێتە پێش چاو، بۆیە دەبێت دڵ یان لە دونیادا یان لە دوارۆژدا پارچە پارچە ببێت.

لە پێویستییەكانی تەوبەی راست و دروست: گەردنكەچی بۆ دڵ (دڵشكاوی) بەرهەم دێت كە بە هیچ شتێك ناچێت، و تەنها بۆ گوناهكارانە، بە برسێتی و خۆشەویستی

www.iqra.ahlamontada.com

بەدەست نایەت، بەڵكو شتێكە لە پشت هەموو ئەمانەوە، دڵشكاویی لەبەردەم خودادا بە شكاندنێكی تەواو، لە هەرچی لاوە بە زەلیلی دەورە دراوە، بە گەردنكەچییەوە هەڵدراوەتە بەردەمی خودا.

هیچ شتێك بە ئەندازەی ئەم دڵشكان و زەلیل بوون و ملكەچی و تەختبوون و خۆخستنە بەر دەرگای خودا و خۆڕادەست كردنە لای خودا خۆشەویست نییە، لەو حاڵەدا ئەم وتەیە چەند شیرینە ((أسألك بعزك وذلي إلا رحمتني، أسألك بقوتك وضعفي وبغناك عني وفقري إليك، هذه ناصيتي الكاذبة الخاطئة بين يديك، عبيدك سواي كثير، وليس لي سيد سواك، لا ملجأ ولا منجا منك إلا عليك، أسألك مسالة المسكين، وأبتهل إليك إبتهال الخاضع الذليل، وادعوك دعاء الخائف الضرير، سؤال من خضعت لك رقبته، ورغم لك أنفه، وفاضت لك عيناه، وذل لك قلبه))

ئەمە و هاوشێوەكانی ئەمە لە نموونەی تەوبەی قبووڵكراون، هەر كەس ئەم حاڵەتەی لە دڵدا نەبینی با تەوبەكەی تۆمەتبار بكات و بگەڕێتەوە بۆ راستكردنەوەی، چەندە تەوبەی راست و دروست گرانە گەر حەقیقەت بێت! چەندە تەوبەی نادروست ئاسانە گەر زمان و بانگەشە بێت! گرانترین شتێك لای مرۆڤی صادق بیەوێت راستی بكاتەوە بریتییە لە راستكردنەوەی تەوبەكەی، بەوەی بیكات بە تەوبەیەكی پوخت و پاڵفتە و راست و دروست بۆ خودا. و"لا حول ولا قوة إلا بالله"

۞ قەدەر.......و هەڵبژاردن

غیرەت بۆ خودای موتەعال لەكاتی سەرپێچی خەڵكی لە فەرمانی خودا و پاساو هێنانەوە بە بیانووی قەدەر(گوایە قەدەر لەسەری نووسیوە گوناه ئەنجام بدات)، لەبەرئەوەی خودا-عزوجل- بەبەزەیتر و دەوڵەمەنتر و دادپەروەرترە لەوەی كەسی خاوەن بیانوو سزا بدات، هیچ كەس بە قەدەر خودا بیانوو و پاساوی پێخۆش نییە، بۆیە لەو پێناوەدا پێغەمبەرانی رەوانە كردووە و كتێبەكانی دابەزاندووە بۆ ئەوەی بیانووی خەڵكی ببڕێت و لەلای خودا بیانوو دروست نەكەن و پاساو نەهێننەوە.

وەك زانراوە بانگەشەكەری ئەو بیانووە(بیانووی قەدەر) لەسەر بەڵگەیەك وەستاوە كە خودا لە هەموو روویەكەوە پووچی كردۆتەوە، مەزنترین بەڵگەی یەكلاكەرەوە لەلای خودایە.

www.iqra.ahlamontada.com

ئەوەی ساغبووەتەوە: ئەو كەسانەی یاخی دەبن لە خودا و سەرپێچی دەكەن هیچ بیانوویەكیان نییە، لەگەڵ بوونی زانست بە كارەكە و توانای هەڵبژاردن لەنێوان ئەنجامدان و دووركەوتنەوە لێی، گەر بیانوویەكی هەبوایە شایستەی سزا و لۆمەكردن نەدەبوو نە لە دونیا و نە لە دواڕۆژدا، هەر كەس بانگەشەی ئەوە بكات گوناهەكەی بڕیارێكی بڕاوەی خودابیە و نەیتوانیوە ئەنجامی نەدات ئەوە ئەو كەسە ستەمكارە و نەفامە، گەر نەفامی و ستەمەكەی نەبوایە دەیزانی بەڵا و گیرۆدەبوونەكەی لە خودی خۆیدایە، نەفسی خۆی شایستەترە بە هەموو خراپەدانە پاڵ و زۆر و ستەمێك، نەفسی جێگەی هەموو خراپەیەكە ﴿إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٌ ۝٦﴾ العادیات: ٦، "ئیبن عەباس و موجاهید و قەتادە" لەسەر مانای "كنود" دەفەرموون: "كفور، جحود بنعم الله" واتە سپڵە و بێوەفا و گەردنكەچ نەبوو بۆ نیعمەتەكانی خودا. "حەسەن"یش دەفەرموێت: ئەو مرۆڤە ئەو كەسەیە بەڵا و ناخۆشییەكانی دەژمێرێت و نیعمەتەكانی لەبیردەچێتەوە. ئەبو عوبێدە دەفەرموێ: ئەوە كەسێكە كە خێری كەمە، چونكە "كنود" زەوییەكە هیچی لێ نەڕوێت، هەروەها وتراوە: "كنود" ئەو شتەیە هیچ جۆرە سوود و قازانجێكی لێ ناڕوێت. "فضل بن عباس" دەفەرموێت: "الكنود" ئەو كەسەیە تەنها یەك خراپە هەرچی چاكەیە لەبیری دەباتەوە.

گەر نەزانینەكەی نەبوایە دەیزانی كە نەفسی خۆی لەسەر ڕێگەی بەرژەوەندییەكانی دانیشتووە و ڕێگری دەكات لەوەی پێیان بگات، ئەوە بووە بەو تاشە بەردەی لەمپەری لەبەردەم ئاوی ژیانیدا دروست كردووە، نەفسی خۆیەتی بووە بە زەل و قامیش و مەجرای ئاوی بۆ ناو بێستانەكەی داخستووە، لەگەڵ ئەوەشدا پەنا دەبات و هاوار دەكات: تینوێتی، تینوێتی، لەسەر ڕێگەی ئاو وەستاوە و ناهێڵێت ئاوەكە بەخۆی بگات، ئەو بریتییە لە پەردەی سەر دڵی خۆی و ناهێڵێت نهێنی جیهانی پەنهان ببینێت، ئەو بریتییە لەو هەورە ڕەشەی كە ڕۆشنایی خۆری هیدایەتی بۆ سەر دڵی شاردۆتەوە، هیچ شتێك بە ئەنداوەی نەفسی زیانی پێناگەیەنێت، هیچ دوژمنێكی نییە دڕندەتر و دوژمنكارتر لە نەفسی خۆی.

ما تبلغ الأعداء من جاهل ما يبلغ الجاهل من نفسه

(ئەوەی نەزان بەخۆی دەكات هیچ دوژمنێك پێی ناكات)

www.iqra.ahlamontada.com

دەستی بە برین بچێت ئەو ستەمكارەی لە قاڵبی ستەملێكراودا خۆی دەردەخات، سكاڵاكارێت كە تاوانەكە بۆ خۆی ئەنجامیداوە، بەئەوپەڕی توانایەوە خەریكی پشت هەڵكردنە لە خودا و هاوار دەكات: دەریانكردم، دووریانخستمەوە.

كەسێكی خاوەن بەزەیی پەلی دەگرێت تا نەكەوێتە ناو ئاگرەوە، كەچی ئەو جلوبەرگەكەی رادەكێشێت و بەسەر كەسەكەدا زاڵ دەبێت و لەگەڵ خۆی دەیخاتە ناو دۆزەخەوە، پاشان هانا دەبات و هاوار دەكات: گوناهی من چی بوو، هیچ دەسەڵاتێكم نەبوو؟ بردمیان بۆ لێواری ئاگر و هەڵیاندامە ناویەوە، سوێند بە خودا زۆر ئامۆژگاریكەر هاواریان لێ كرد: ئاگاداربە، ئاگادار، وریابە، وریا، چەندین كەس دەستیان بە پۆشاكەكەی گرت، كێشمەكێشی لەگەڵ ئەوانەدا دەكرد رایانگرتبوو تا نەكەوێتە ناو ئاگرەوە، بەلام ئەو تەنها چوونە ناو ئاگری دەویست.

وەیل بۆ كەسێك بووە بە پشتیوانی شەیتان دژ بە پەروەردگاری، بووە بە ناحەزی خودا و لەسەر نەفسی خۆی دەكاتەوە، یاخیبووەكانی جەبریبانەیە و گوێڕایەڵییەكانی قەدەریانە(واتە گوناهەكانی دەداتە پاڵ خودا و چاكەكانی دەداتە پاڵ خۆی)، دەستەوسانە لە بڕیاردا و تیابەری هەلی خۆیەتی، پاڵیداوەتەوە لە بەرژەوەندییەكانی و لۆمەی قەدەرەكانی پەروەردگاری دەكات، بیانوویەك بۆ خودا دەهێنێتەوە كە لە كوڕەكەی و ژنەكەی قبووڵ ناكات كاتێك لە كەمتەرخەمی هەندێ لە كاروبارەكان بیانووی بۆی بهێننەوە، گەر فەرمان بە یەكێكیان بكات و ئەنجامی نەدا و شتێك لە یەكێكیان قەدەغە بكات و ئەنجامی بدات و دواتر بیانووی قەدەری بۆ بهێننەوە لێیان قبووڵ ناكات و دەست بە سزادانیان دەكات.

گەر قەدەر بەڵگەی دەستی تۆ بێت لە ئەنجام نەدانی حەقی خودا لەسەرت ئەی مرۆڤی ستەمكاری نەفام ئەدی بۆ نابێتە بەڵگە و بیانوو بۆ ژنەكەت لە ئەنجام نەدانی هەندێك لە مافەكانت؟ بەڵكو ئەگەر خراپەكارێك خراپەی لەگەڵ كردی و ستەمكارێك دەستدرێژی كردە سەرت و بیانووی قەدەری هێنایەوە ئەوا لێی توورە دەبیت و تاوانەكەی گەورەتر دەبێت لەلات و بیانووەكەی بەبێ بنەما تەماشا دەكەیت، پاشان دێیت و ئەو بیانووە بۆ خودا دەهێنیتەوە و بە پاساوی خۆتی دەزانی، كێ شایستەترە بە ستەم و نەزانی لە كەسێك ئەمە حاڵی بێت؟!.

www.iqra.ahlamontada.com

ئەمە و بەردەوام بوونی چاكەی خودا لەسەرت لەگەڵ بە بەردەوام بوونی هەناسەكانت: نەخۆشییەكانی نەهێڵایت، توانای چوونە بەهەشتی پێ بەخشیت، بەڵگەی بۆ ناردی، كۆڵی سەفەری بۆ ئامادە كردوی و توێشووی بۆت رێكخستووە، ئەوەی لەگەڵ رێگراندا پێی دەجەنگیت پێی بەخشیوی، بیستن و بینین و بیركردنەوەی پێداویت، خێر و شەڕ و قازانج و زیانی پێ ناساندووی، پێغەمبەری خۆی بۆ رەوانەكردووی، كتێبەكەی بۆ دابەزاندووی، ئاسانی كردووە بۆ یاد و تێگەیشتن و كارپێكردن، بە سەربازە بەرێزەكانی كۆمەكی كردووی، دامەزراوت دەكەن و چاودێریت دەكەن، لەگەڵ دوژمنەكەت دەجەنگن و لێتی دووردەخەنەوە، دەیانەوێت تۆ مەیلی پێ نەدەی و لەگەڵی رێكنەكەویت، ئەوان بۆت چارەسەر دەكەن، بەڵام تۆ جگە لە پشتیوانی كردنی دوژمنەكەت دژ بەوان شتێكی ترت ناوێت، بەڵكو دژ بە سەرپەرشتیاری حەقی خۆت پشتیوانی دەكەیت، ئەو پشتیوانەی كە نزیكترین كەسە بە تۆ و شایستەی دۆستایەتییە ﴿ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِءَادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِۦٓ ۗ أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ وَذُرِّيَّتَهُۥٓ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِى وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّۢ ۚ بِئْسَ لِلظَّٰلِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ ﴾ الكهف: ٥٠، خودا فەرمانی پێكردووی بە شوكر كردنی، نەك ئەو پێویستی بە تۆ بێت، بەڵكو بۆ ئەوەی داوای چاكەی زۆرتری لێ بكەی، بێباوەڕی بە نیعمەتەكانی و بەكارهێنانیان لە نارەزامەندی خودادا لە گەورەترین هۆی لێ وەرگرتنەوەی نیعمەتەكانە، فەرمانی پێ كردووی بە یادی خودا تاكو چاكەكانی خۆیت بیربخاتەوە، لەبیرچوونەوەی خودا هۆیەكە بۆ ئەوەی خودا تۆ لەبیری خۆی بباتەوە ﴿ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمْ أَنفُسَهُمْ ﴾ الحشر: ١٩ ﴿ فَنَسِيَهُمْ ۗ إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٦٧﴾ ﴾ التوبة: ٦٧.

فرمانی پێ كردووی داوای لێ بكەی تا پێت ببەخشێت، بەڵكو شیرینترین بەخششی بە بێ داواكردن بە تۆ بەخشیوە، كەچی قبووڵت نەبوو.

سكاڵا لەدەست كەسێك دەكەیت كە بەزەیی بە تۆدا دێتەوە لەلای كەسێك كە بەزەیی پێتدا نایەتەوە، داوا لە كەسێك دەكەیت كە دەستدرێژی دەكاتە سەرت و ستەمت لێ دەكات، گەر تەندروستی و لەشساغی و ماڵ و دارایی و پلە و پایەی پێ بەخشیت بەكاریان دەهێنیت لە یاخیبوونی خودادا!

www.iqra.ahlamontada.com

بانگی کردی بۆ دەرگانەی خۆی نە لە بەردەمیدا وەستای، نە تەقـەت دا لـە دەرگـای، پاشان دەرگاکەی بۆ کردیەوە، بەڵام نەچوویە ژوورەوە.

پێغەمبەرەکەی خۆی رەوانـە کـرد بـۆ لات تـاکو بانگـت بکـات بـۆ خانـەی رێزلێنـان و بەخشندەیی، کەچی یاخیبووی لە پێغەمبەرەکەی و وتت: دەستبەرداری ئەو شتە نابم کە دەیبینم(دونیا) بۆ ئەو شتەی کە دەیبیستم(دواڕۆژ).

لەگەڵ ئەمەشدا لـە بـەزەیی خـۆی بێهیـوای نـەکردووی، بـەڵکو فەرموویـەتی هـەرکات بێیت بۆ لام دەرگات بۆ دەکەمەوە، گەر شەو بگەڕێیەوە بۆ لام قبووڵت دەکـەم، گـەر رۆژ بگەڕێیەوە قبووڵـت دەکـەم، گـەر بسـتێك لـە مـن نزیـك ببیـەوە باڵێـك لێـت نزیـك دەبمەوە، گەر باڵێك لێم نزیك ببیەوە دوو باڵ لێـت نزیـك دەبمـەوە، گـەر بـە رۆیشـتن رووم تێبکـەی بـە راکـردن رووت تێدەکـەم، گـەر پـڕ بـە زەوی گونـاه بکـەی و رووم تێبکـەی –و هاوەڵـت بـۆ دانـەنابم– منـیش بـە پـڕ بـە زەوی لێخۆشـبوونەوە رووت تێدەکەم، گەر گوناهـەکانت بگاتـە ئاسمـان و دواتـر داوای لێبـوردنم لـێ بکـەیت لێـت دەبوورم، کێ لە من بەخشندەترە؟!

بەنـدەکانم بـە گونـاهی گـەورە رووبـەڕووم دەبنـەوە و منـیش لـەناو جێگـەکانیان ئاسوودەیان دەکەم، مـن و جـن و ئینـس لـە هـەواڵێکی مـەزن و سەرسـوڕهێنداین: دروستی دەکەم و کەسی تر دەپەرستێت، رۆزی دەدەم و شوکری کەسی تر دەکات، خێرم بۆ بەندەکانم دادەبارێنم و شەڕیان بۆم بەرز دەبێتەوە، خۆم بـە نیعمەتـەکانم لەلایان خۆشەویست دەکەم –لەگەڵ ئەوەی کـە لێیـان بێنیـازم– کەچـی بـە گونـاه خۆیان لام بێزراو دەکەن و لەگەڵ ئەوەشدا ئاتاجترین کەسن بۆ لای من.

هـەر کـەس رووم تێبکـات لـەدوورەوە قبـووڵی دەکـەم، هـەر کـەس پشـتم تێبکـات لـە نزیکەوە بانگی دەکەم، هەر کەس لەبەر من دەستبەرداری شتێك ببێت بە زیادەوە پێـی دەدەم، هەر کەس رەزامەندی منی بوێت ئـەوەم دەوێـت کـە دەیـەوێت، هـەر کـەس بـە توانا و هێزی منەوە هەڵسوکەوت بکات ئاسنی بۆ نەرم دەکەم.

ئەهلی یادی من ئەهلی دیوانی منـە، ئـەهلی شـوکرم لـەلام ئـەهلی زیـادکردنن، ئـەهلی گوێڕایەڵیم ئەهلی رێز و بەخشینی منن، ئەهلی یاخیبوونم لە بـەزەیی خـۆم بێبەشـیان ناکەم، گەر تەوبە بکـەن و بـۆ لام بگەڕێنـەوە مـن خۆشەویسـتیانم، مـن تەوبـەکاران و

www.iqra.ahlamontada.com

پاکانم خۆشدەوێت، گەر تەوبە نەکەن من پزیشکیانم، بە بەڵا تاقییان دەکەمەوە تاکو لە نەنگی و ناتەواوی پاکیان بکەمەوە.

هەر کەس من هەڵبژێرێت بەسەر کەسانی تردا منیش ئەو بەسەر کەسانی تردا هەڵدەبژێرم، چاکە لەلای من یەك بە دە تا یەك بە حەوتسەدە، تا چەندەها بەرانبەر، خراپە لەلام یەك بە یەکە، گەر پەشیمانیش بێتەوە لێی لێخۆش دەبم.

کەمێك لە کار شوکر دەکەم (واتە بۆی زیاد دەکەم)، لە زۆرێك لە خراپە دەبوورم، بەزەییم لەپێش تووڕەبوونمەوەیە، حیلمم لەپێش تۆڵەسەندنەوەیە، لێبوردنم لەپێش سزاوەیە، من لە دایك بە منداڵەکەی بە بەزەییترم **((لله أشد فرحا بتوبة عبده من رجل أضل راحلته بأرض مهلكة دوية عليها طعامه و شرابه، فطلبها حتى إذا أيس من حصولها، نام في أصل شجرة ينتظر الموت، فاستيقظ فإذا هي على رأسه، قد تعلق خطامها بالشجرة، فالله أفرح بتوبة عبده من هذا براحلته))**

ئەمە خۆشحاڵی چاکە و لوتفە، نەك خۆشحاڵی ئاتاجێك بە تەوبەی بەندەکەی و قازانجکەر لێی، هەر بەو جۆرە سەرپەرشتی کردنی بەندەکەی چاکەیە لەگەڵی و خۆشەویستییە بۆی، بەهۆی کەمییەوە نییە خودا بیەوێت بە بەندەکانی خۆی زیاد بکات، بێ دەسەڵات نییە تا خۆی بە بەندەکانی بەهێز بکات، شکستی نەخواردووە تا بە بەندەکانی خۆی راست بکاتەوە، بۆ کاتی تەنگانە نییە بەندەکەی خۆی ئامادە بکات و داوای کۆمەکی و یارمەتی لێ داوا بکات ﴿ وَقُلِ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي لَمۡ يَتَّخِذۡ وَلَدٗا وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٞ فِي ٱلۡمُلۡكِ وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ وَلِيّٞ مِّنَ ٱلذُّلِّۖ وَكَبِّرۡهُ تَكۡبِيرَۢا ١١١ ﴾ الإسراء: ١١١، لە ئایەتەکەدا نەرێی ئەوەی کرد کە لە زەلیلان و بێدەسەڵاتان دۆستی هەبێت، خودا دۆستی ئەوانەیە باوەڕیان هێناوە، ئەوانەن دۆستانی خودا.

ئەمە مەزنی و شکۆمەندی خودایە و ئەوەش ئاستی بەندەکەی، ئەوان هەڵگری پاساو و بیانووی خۆیانن و گوناهەکانیان بە ئەندازەی ئەوە هەڵدەگرن.

إستأثر الله بالمحامد والمج د و ولى الملامة الرجلا

ساغکردنەوە: غیرەت بۆ خودا و تووڕەبوون بۆ ئەو لە حەقیقەتی تەوبەن، پووچکردنەوەی بیانووی خەڵك بۆ سەرپێچی لە ئەمر و نەهی و تووڕەبوون لەو پێناوەدا لە نیشانەکانی گەورە راگرتنی سنوورەکانی خودان و راستێتی تەوبە رادەگەیەنن.

www.iqra.ahlamontada.com

بە تایبەت گەر ئەو بیانووە ببێتە پاساوی ئەوانەی "بت"یان پەرست و پێغەمبەرانیان شەهید کرد لە فیرعەون و هامان و نەمرودی کوڕی کەنعان و ئەبو جەهل و یاوەرانی و ئیبلیس و سەربازەکانی و هەموو بێباوەڕان و ستەمکاران و دەستدرێژکارانی سەر سنووری خودا و مەرزبەزێنانی مەحاریمی خودا، پێیان وابێت هەموو ئەوانە لەژێر قەدەردان و ئەوانیش لە دروستکراوەکانن و قەدەری خودایان بەسەردا جاری دەبێت.

تەوبەکارانی راستەقینە ئەوانەن کە بە راستی و دروستی باوەڕیان بە قەدەر هێناوە، ئەوانەن چاوەڕوانی کەشتی ئەمری خودایی دەکەن، کە لێیان نزیك بوویەوە کەشتییەوان بانگیان دەکات ﴿ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا﴾ هود: ٤١، ئەوە بەراستی کەشتییەکەی نوحە و کەشتی تەواوی پێغەمبەرانی دوای ئەوە، هەر کەس سەرکەوت رزگاری بوو، هەر کەس لێی دواکەوت نوقم بوو، سواری کەشتی ئەمری خودا بوون بە قەدەر، بەناو شەپۆلەکاندا و لەسەر بڕیاری تەسلیمبوون بە کەسێك کە کاروباری دەریای بەدەستە دەیانگوێزێتەوە، ماوەیەکی کەمە و بە زەوی و ئاسمان دەوترێت ﴿يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ﴾هود: ٤٤، لەسەر چیای جودی لەنگەر دەگرێت کە بریتییە لە خانەی نیشتەجێ بوونی هەتاهەتایی.

ئەوانەی لە کەشتییەکە دواکەوتن –وەك هۆزەکەی نوح– هەموو نوقم بوون و پاشان سووتان، لەسەر سەری هەموو جیهانەکانەوە بانگیان لێدەکرێت و پێیان دەوترێت ﴿وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ هود: ٤٤﴿ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ﴾ الزخرف: ٧٦، پاشان بە زمانی شەرع و قەدەر بانگ دەکرێت، بۆ تەحقیقی یەکتاپەرستی و جێگیرکردنی بەڵگەی خۆی–سبحانه– کە ئەو دادپەروەرترین دادپەروەرە ﴿قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ الأنعام: ١٤٩

۞ قەدەر بە قەدەر پاڵ پێوە دەنێین

سواربووی سەر ئەو دەریایە لە کەشتی بڕیاردا ئەرکەکەی بریتییە لە: رووبەڕووبوونەوەی شەپۆلەکانی قەدەر، بەرهەڵستکاری شەپۆلەکان هەندێکیان بە هەندێکی تریان، ئەگەر نە، لەسەر دەریا تیادەچێت، ئەو دەبێت قەدەر بە قەدەر بەرپەرچ بداتەوە، ئەمە بریتییە لە کەشتی کەسانێکی لێبڕاو لە عاریفان، ئەمە مانای قسەی شێخی عاریف و پێشەوا "عبدالقادر الگیلانی"ە کە دەفەرموێت ((کە دەگەنە

www.iqra.ahlamontada.com

قەزا و قەدەر هەمووان بێدەنگ دەبن، جگە لە من، من دەرگایەکم لەناو قەدەردا بەڕوودا کراوەتەوە، بۆیە ململانێی قەدەری حەق بە حەق و لەپێناوی حەقدا دەکەم، پیاو ئەو کەسەیە ململانێی قەدەر دەکات، نەك خۆی رادەستی قەدەر بکات))، بەرژەوەندی خەڵکی لە دونیادا بەهۆی ململانێی قەدەرەوەیە هەندێکی بە هەندێکی تری، ئەی دەبێت بۆ دواڕۆژیان چۆن بن؟

خودای موتەعال فەرمانی کردووە خراپە -کە قەدەرێکە- بە چاکە -کە قەدەرێکی ترە- پاڵ پێوە بنێین، هەر بەو جۆرە برسێتی لە قەدەرەکانی خودایە و فەرمانی کردووە بە خواردن لایبدەن کە ئەوەش دیسان لە قەدەری خودایە، گەر کەسەکە خۆی رادەستی قەدەری برسێتی بکردبایە -لەگەڵ توانای لادانی ئەو برسێتییە بە خواردن- تا مردن ئەو کەسە بە یاخیبوو لە قەڵەم دەدرا، هەر بەو جۆرە ساردی و گەرمی و تینوێتی، هەر هەموو ئەمانە لە قەدەری خودان، فەرمانی کردووە بە لادانیان بە کۆمەڵێك قەدەری دژ بەوانە، پاڵنەر و پاڵنراو و پاڵنان هەر هەموو لە قەدەرەکانی خودان.

پێغەمبەر(ﷺ) ئەم مانایەی بەڕەوانی و تێر و تەواوی دەربڕیوە، وتیان ((ئەی پێغەمبەری خودا، ئەو دەرمانانە چۆن دەبینی بۆ چارەسەر بەکاریان دەهێنین، یان "رقية" کە چارەسەری پێ دەکەین، یان "توقية" کە خۆمانی پێ دەپارێزین، ئایا هیچ کام لەمانە لە قەدەری خودا دەگێڕێتەوە؟ فەرمووی: ئەوانە لە قەدەری خودان))، لە فەرموودەیەکی تردا ((دوعا و بەلا لە نێوان ئاسمان و زەویدا تێك دەئاڵێن)). ئەگەر دوژمنێکی بێباوەڕ تەقەی دا لە دەرگای وڵاتێکی ئیسلام ئەوا تەقەی لێ بدەن بە قەدەری خودا، ئایا حەڵاڵە بۆ موسڵمانان خۆیان رادەستی قەدەر بکەن، دەرکردنی ئەو دوژمنە بە قەدەرێکی تر واز لێ بهێنن کە بریتییە لە جیهاد، ئەوەش وەك قەدەرێك قەدەری خودای پێ لابدەن؟

هەر بەو جۆرە گوناه و یاخیبوون گەر بە قەدەر بۆت بڕابوویەوە و بە قەدەر ئەنجامت دا ئەوا بە تەوبەیەکی یەکجاریی بیسڕەوە، چونکە تەوبەش لە قەدەرە.

لادانی قەدەر بە قەدەر دوو جۆرە:

یەکەم: پاڵنانی قەدەرێك کە هۆیەکانی ئامادەبووە تاکو رووبدات -بەڵام هێشتا روونەداوە- بە کۆمەڵێك هۆی تر کە بەرانبەرکێی لەگەڵ دەکات و ناهێڵێن رووبدات،

www.iqra.ahlamontada.com

وەك لادانــی دوژمــن بــە جــەنگان لەگــەڵی، هــەروەها لادانــی ســەرما و گــەرما، و هاوشێوەکانیان بە کۆمەڵێك هۆی تر..

دووەم: لادانی قەدەرێك کە روویداوە و جێگیر بووە بە قـەدەرێکی تـر کـە ئـەو قـەدەرە لادەبات و دەیسڕێتەوە، وەك لادانی قەدەری نەخۆشی بە قەدەری چارەسەر، هـەروەها لادانی قەدەری گوناه بە قەدەری تەوبە و لادانی قەدەری خراپە بە قەدەری چاکە.

ئەمەیـە شـکۆی عاریفـان و شـکۆی قـەدەرەکان، نـەخێر، بـۆ خـۆ رادەسـت کردنـی و وازهێنان لە جووڵە، بەڵێ، بۆ گرتنەبەری هۆکارەکان، خۆڕادەست کـردن و وازهێنـان لـە جووڵە بریتییە لە دەستەوسانی و خودای موتەعال لۆمەی دەستەوسان دەکات.

✿ سێ مەرج

نـاواخنی حەقیقـەتی تەوبـە سـێ شـتە: ١.جیاکردنـەوەی توقییـە لـە عیـزەت، و ٢.لەبیرکردنی گوناه و تاوان و ٣.تەوبەکردن لە تەوبە، چونکە تۆبـەکار دەچێتە نـاو هــــەموو ئەمانــــەوە، لــــە ئایــــەتی ﴿وَتُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾﴾ النور: ٣١، فەرمانی بە تۆبەکار کردووە تۆبە بکات لەوەی تێکەڵ بـە تەوبەکەی بووە لە خەوش و خاڵی ئاماژە کردن بە کارە چاکەکانی خۆی و خۆنمـایش کردن و ریایی و رووپامایی.

جیاکردنەوەی "توقییە" لە عیزەت: مەبەست لە تەوبەکردنەکەی خۆپارێزی بێت لـە گوناهـان، ئـەوەش بریتییـە لـە ترسـان لـە خـودا و هەسـتان بـە فەرمانـەکانی و خـۆ دوورخستنەوە لە قەدەغەکراوەکانی، بە گوێڕایەڵی خودا کـار دەکـات لەسـەر نوورێـك کە لە خوداوەیە و مەبەستی پاداشـتێکە لـەلای خودایـە، یـاخیبوون لـە خـودا واز لـێ دەهێنێت لەسـەر نوورێـك کـە لـە خوداوەیـە و لـە سـزای خـودا دەترسـێت، لـە کـارە چاکەکانیدا سەربەرزی دونیـایی مەبەسـت نییـە، گوێڕایـەڵی و تەوبـەکردن سـەربەرزی دەرەکی و ناوەکیان لەگەڵدایە، ئەو مەبەستی بەدەستهێنانی سەربەرزی دونیایی نییە با بشزانێت بەهۆی گوێڕایەڵی و تەوبەکردنەوە ئەو سـەربەرزییە بەدەسـت دێـت، هـەر کەس لە پێناوی سەربەرزی دونیاییدا تەوبەی کردبێت تەوبەکەی تێکەڵە.

زۆرێك لە صادیقان لەم بابەتـەدا حـاڵی دەروونـی خۆیـان لا تێکـەڵ دەبێـت، جگـە لـە ئـەهلی بەصـیرەت کـە دەتـوانن جیـای بکەنـەوە، ئەوانـەش لـەناو صـادیقاندا وەك صادیقان وان لەناو خەڵکیدا.

www.iqra.ahlamontada.com

لەبیرچوونەوەی گوناه و تاوان: ئەمە بابەتێكە جێگەی درێژەپێدانە، پیاوانی ڕێگە جیاوازیان تیایدا هەیە.

هەیانە: وادەبینێت بە تەواوی گوناهەكە لەبیری خۆی بباتەوە و پشتی تێبكات، كاتی پاك و پڕ لە سەفا لەگەڵ خودادا لەپێشترە بۆ تەوبەكار و قازانجی زیاترە لە بیركردنەوە لە گوناهانی پێشووی خۆی، بۆیە وتراوە: یادكردنەوەی جەفا لە كاتی سەفادا جەفایە.

هەیانە: وادەبینێت كە گوناهەكانی خۆی لەبیرنەچێت، بەڵكو بەبەردەوامی لەبەر چاوانی دایانبنێت و هەموو كاتێك سەرنجیان بدات، ئەوەش دەبێتە هۆی سەرهەڵدانی گەردنكەچی و دڵشكاوی و زەلیلی و چوونە ژێر فەرمانەوە، هەر ئەمەش قازانجترە بۆ كەسی تەوبەكار لە سەفای كاتەكانی.

دەڵێن بۆ ئەم مەبەستە بووە كە پێغەمبەر داوود گوناهەكەی خۆی لەسەر دەستی هەڵكۆڵی بوو، سەیری دەكرد و دەگریا.

وتوویانە: هەر كات لە ڕێگەكە وێڵ بوویت بیر لە گوناهەكانت بكەرەوە دێیەوە سەر ڕێگە.

مانای ئەمە: كاتێك دەگەڕێیەوە بۆ سەرنجی گوناهەكانت گەردن كەچ دەبیت و لە بەردەم خودادا -**عزوجل**- بە ترس و زەلیلی و گەردن كەچییەوە سەرت دادەخەی، ئەمەش ڕێگەی بەندایەتییە.

ڕاستییەكەی: درێژەدان بەم بابەتە، ئەوەیە بوترێت: گەر كەسەكە لە حاڵی سەفادا پەڵە هەوری بانگەشە و هەندێ خۆ لاپەسەندی و لەبیرچوونەوەی منەتی خوایی هەست پێ كرد و نەفسی لە حەقیقەتی هەژاریی دەرگانەی خودا و هەستكردن بە ناتەواویی دووری خستەوە، ئەوا بیركردنەوە لە گوناهەكانی بۆ ئەو قازانجترە، بەڵام گەر لە حاڵەتی بینینی منەتی خوداییدا بوو، هەروەها لە كەماڵی هەژارییدا بوو بۆ دەرگانەی خودا و بێنیاز نەبوون لە خودا لە گەردیلەیەك لە گەردیلەكانی بوونی، حاڵەتی خۆشەویستی و ئاسوودەیی لەگەڵ خودا و هۆگری بە خودا و شەوق بۆ لیقای ئەو تێكەڵ بە دڵی بووبوو، هەستی بە بەرینی بەزەیی و حیلم و لێبوردەیی خودا دەكرد و نووری ناو و سیفەتەكانی خودا دڵی ڕۆشن كردبووەوە، ئەوا لەبیركرنی گوناه و پشتكردن لە رابردووی گوناهاوی باشترە بۆی و سوودی زیاترە، چونكە هەركات بیر

www.iqra.ahlamontada.com

لەو گوناه و تاوانانە دەكاتەوە ئەو حاڵەتە باشانەی نامێنێت، لە بەرزییەكەوە دادەبەزێت بۆ خوارەوە، لە حاڵێكەوە بۆ حاڵێكی تر كە دووری نێوانیان وەك دووری ئاسمان وایە لە زەوی، ئەمە لە حەسوودی شەیتانە بەو، دەیەوێت لەو پلە و پایە بەرزە و رۆیشتنی دڵی لە مەیدانی مەعریفە و خۆشەویستییەوە دابەزێنێت.

دوای ئەمە: تەوبە دەكات لە بینینی تەوبەكەی خۆی، ئەو بە منەت و ویستی خودا تەوبەی بەدەست هێناوە، گەر بدرایەتە دەست نەفسی خۆی ئەوا تەوبەی نەدەبینییەوە، گەر وایزانی تەوبەكردنەكەی ئازایەتی خۆیەتی و لە خودی خۆیەوە سەرچاوەی گرتووە و بێئاگابوو لە منەتی خودا لەسەری ئەوا پێویستە تەوبە بكات لە بینینی تەوبە و شەپۆلی بێئاگایی.

لەوانەیە لە تەوبەدا عیللەت و ناتەواوی بوونی هەبێت و ئافەتێك سەریهەڵدابێت رێگر بێت لە گەیشتنە كەماڵی تەوبە، لەوانەیە خاوەن تەوبەكە هەست بەم حاڵەتە بكات، یان هەستی پێ نەكات، بۆیە لە ناتەواوی تەوبەكەی و نەدانی حەقی تەوبەكەی با تەوبە بكات، واتە تەوبە لەو برە دەكات كە بزر و نادیارە و تەوبەكەی ناتەواو كردووە.

۞ حەلیمی دادپەروەر.....سبحانە

وردی نهێنی تەوبە لە سێ شتدایە: ئەو گوناهە بناسێت كە بۆی براوبوییەوە و لەوێوە مەبەستی خودا بزانێت لە ئەنجامدانی ئەو گوناهە، خودا جڵەوی نەفسی نەگرتی لە ئەنجامدانی گوناهەكە، ئەو-سبحانە- مرۆڤ دەداتە دەست گوناه بۆ دوو مانا:

یەكەم: تاكو عیززەتی خودا لە بڕیارەكانی و چاكەی ئەو لە داپۆشینی گوناهەكانی و حیلمی ئەو لە شلكردنی رەشوەی كەسەكە بۆ ئەنجامدانی گوناه و بەخشندەیی ئەو لە وەرگرتنی پاساو و بیانوو لە گوناهكاران و فەزڵی ئەو لە لێخۆشبوونی گوناهان بزانێت و بناسێت.

دووەم: تاكو بەڵگەی دادپەروەری خۆی لەسەر بەندەكەی بهێنێتەوە و بەو بەڵگانە لەسەر گوناهەكانی سزای بدات.

درێژەی ئەم بابەتە: خاوەن رۆشنبینی(بەصیرەت) كە هەڵەیەكی لێ دەوەشێتەوە تەماشای پێنج شت دەكات:

www.iqra.ahlamontada.com

یەکەم: سەیری ئەمر و نەهی خودایی بکات، لەوێوە دانبنێت بەوەی روویداوە کە هەڵەیە و نەفسی تێبکەیەنێت گوناهی کردووە.

دووەم: سەیری بەڵێن و هەڕەشەی خودایی بکات، ئەمەش ترس و بیمی لا دروست دەکات و هانی دەدات شان بداتە ژێر تەوبەکردن.

سێیەم: سەیری ئەوە بکات چۆن خودا جڵەوی بۆ شل کرد تاکو ئەو گوناهە ئەنجام بدات، ئەوی دایە دەست گوناه و بڕیاری لەسەردا، گەر بیویستبایە ئەوی لە گوناه دەپاراست، لێرەوە چەندین جۆری مەعریفە بە خودا و ناو و سیفات و حیکمەت و بەزەیی و لێبوردەیی و لێخۆشبوون و حیلم و بەخشندەیی سەرهەڵدەدەن، ئەم مەعریفەیە بەندایەتی بەو ناوە جوانانە لا دروست دەکات کە بەبێ داواکارییەکانیان ئەو بەندایەتییە دەستەبەر نابێت، ئەو کاتە پەیوەندی بوون و بڕیار (الخلق و الأمر) و پاداشت و بەڵێن و هەڕەشە بە ناو و سیفەتەکانی پەی پێ دەبات، ئەمەش داوای ناو و سیفاتی خودای موتەعال و کاریگەرییانە لەسەر بوون، هەر ناو و سیفەتێك داوای شوێنەوار و کاریگەرییەکەی دەکات و پێیەوە گرێدراوە.

ئەم دیمەنە پەلکێشی دەکات بە ناو باخچەیەکی رازاوە لە مەعریفە و باوەڕ و نهێنی قەدەر و حیکمەت کە بەزمان دەربڕینی ئەستەمە.

هەندێك لەوانە: تاکو بەندەی خودا عیززەتی ئەو **-سبحانه-** لە کارە بڕاوەکانیدا بناسێت، ئەو **-سبحانه-** "عزیز"ێکە کە هەرچی بوێت بڕیاری لەسەر دەدات، لە کەماڵی عیززەتی ئەوە بڕیار لەسەر بەندەکەی دەردەکات و بەسەریدا جێبەجێی دەکات، بەوەی دڵی وەرگێڕا و ویستی ئاراستەکرد بۆ ئەو شوێنەی دەیەوێت، و جیاوازی خستە نێوان مرۆڤ و دڵی مرۆڤەوە، وای لێکرد ئەوەی بوێت کە خودای عەزیز و حەکیم داوای لێ دەکات، ئەوەش لە کەماڵی عیززەتی خودایە و تەنها ئەوە **-سبحانه-** دەستی بەسەر ئەو کارەدا باڵایە، ئامانجی دروستکراوانی خودا لە تۆدا: ئەوەیە کە دەتوانن جەستە و رواڵەتت ئاراستە بکەن، بەڵام لە ناوەوە وات لێبکات ئەو شتەت بوێت کە ئەو **-سبحانه-** دەیەوێت هیچ کەس لە توانایدا نییە جگە لە خاوەن عیززەتێکی سەرسامکەر.

کە بەندە عیززەتی سەردارەکەی خۆی ناسی و بەدڵ سەرنجی دا و توانی بەباشی بیبینێت، ئەوا خەریکبوون بە گەردنکەچی گوناهەوە لەپێشتر و بەسوودترە بۆی، چونکە ئەو کات لەگەڵ خودا دەبێت نەك لەگەڵ دەروونی خۆی.

www.iqra.ahlamontada.com

لە ناسینی عیززەتی خودا لە كارە بڕاوەكانیدا: ئەوەیە بزانێت كە ئەو(بەندە) هەڵسوڕێنراو و ژێردەستەیە و ناوچاوانی بەدەستی كەسێكی ترەوەیە، پاراستنی لە گوناه بە پارێزگاری ئەوەوەیە، سەركەوتنی بۆ نییە بە كۆمەك و یارمەتی ئەو نەبێت، ئەو كەم و زەلیلە و لەناو دەستی كەسێكدایە كە "عزیز و حمید"ە.

هەروەها لە ناسینی عیززەتی خودا لە كارە بڕاوەكانیدا ئەوەیە: شایەتی بدات كە كەماڵ و ستایش و دەوڵەمەندی تەواو و عیززەت هەر هەموو بۆ خودایە، بەندە لەپێشترە بە كەمتەرخەمی و لۆمەكردن و نەنگی و ستەم و پێویستی، تا بینینی زەلیلی و ناتەواوی و هەژاری زۆرتر و زیاتر بێت بینینی بۆ عیززەت و كەماڵ و ستایش و دەوڵەمەندی خودا زۆرتر دەبێت، بە پێچەوانەوە هەر بەو جۆرە دەبێت، كەمی گوناه و كەمی زەلیلی دیمەنی عیززەتی خودی خۆی(بەندە) دێنێتە پێش چاو.

هەروەها لەوانە: چاكەی خودا ببینێت لە داپۆشینی ئەو لە كاتی ئەنجامدانی گوناهاندا، لەگەڵ كەماڵی بینینی خودا، ئەو-سبحانە- گەر بویستبایە لەناو خەڵكیدا ئاشكرای دەكرد و ئەوانیش لێی دوور دەكەوتنەوە، ئەمە لە كەماڵی چاكەی خودایە، یەكێك لە ناوە جوانەكانی "البر"چاكەكار و چاكەخوازە، ئەم چاكەیە لە خوداوە لەگەڵ كەماڵی بێنیازی لە بەندەكەی و كەماڵی هەژاری بەندەكەی بۆ ئەو-سبحانە- بەندە خەریكی بینینی ئەم منەتە خوادادییە و چاكە و بەخشندەیی خودا دەبێت، بۆیە لە یادی گوناهان بێئاگا دەبێت، تەنها لەگەڵ خودادا دەمێنێتەوە، ئەمە قازانجترە بۆ ئەو لە خەریكبوون و هێنانەوە بەر یادی گوناهەكانی و بینینی زەلیلی یاخیبوونەكانی، خەریك بوون بە خوداوە و بێئاگابوون لە هەموو شتێك جگە لە ئەو بریتییە لە داوای باڵا و مەرامی ئاسۆ دوور.

ئەمە مانای ئەوە نییە بە رەهایی گوناهەكانی خۆی لەبیر بچێتەوە، بەڵكو تەنها لەو حاڵەدا، گەر حاڵەكەی لەبیرچوویەوە با بگەڕێتەوە بۆ سەیركردنی گوناهەكانی و یادی تاوان و خراپەكانی، بۆ هەر كات و مەقامێك جۆرێك لە بەندایەتی شیاو هەیە.

هەروەها لەوانە: بینینی حیلمی خودا لە مۆڵەتدان بە كەسی خاوەن هەڵە و گوناهان، گەر بویستبایە دەیتوانی سزاكەی بۆ پێش بخات، بەڵام ئەو حەلیمە و پەلە ناكات، ئەمەش ناسینی خودا-سبحانە- و ناسینی ناوی "الحلیم" و بینینی سیفەتی "حیلم"ی دێنێتە پێش چاو و بەو ناوە جوانە بەندایەتی خودا دەكات.

www.iqra.ahlamontada.com

هەروەها لەوانە: بەندە بەخشندەیی پەروەردگاری بناسێت لە قبول کردنی پاساو و بیانوو لێی کاتێك داوای لێبوردنی لێ دەکات، ئەو-سبحانه- بە بەخشندەیی خۆی بیانووەکەی لێ قبوول دەکات، ئەمەش داوا دەکات بەندە سەرقاڵ بێت بە یادی خودا و شوکر کردن و خۆشەویستییەکی تر کە پێشتر بەدەستی نەهێناوە، خۆشەویستیت بۆ کەسێك کە لەسەر چاکەکانت شوکری کردووی و پاداشتی داویتەوە و پاشان لە خراپەکانت بووراوە و بەو تاوانانە نەیگرتووی زۆرتر و زیاترە لە خۆشەویستیت بۆ شوکرکردنی چاکەی خودا لەگەڵت بەتەنها، واقیع شاهیدی ئەمە دەدات، بەندایەتی خودا بە تەوبە لە دوای گوناه رەنگێکە و ئەمەش رەنگێکی ترە.

هەروەها لەوانە: فەزڵی خودا لە لێخۆشبوونیدا ببینێت، لێخۆش بوون فەزڵێکە لە خوداوە، ئەگەر نە، گەر خودا بیەوێت تەنها بە مافەکانی لەسەر تۆ سزات بدات ئەو دادپەروەر و ستایشکراوە و ستەمی لە تۆ نەکردووە، لێبووردنی خودا بە فەزڵی خۆیەتی نەك بە شایستەبوونی تۆ، ئەمەش دیسان داوای شوکر و خۆشەویستی و گەڕانەوەی بەردەوام و دڵخۆشی و گەشانەوەت لێ دەکات، هەروەها داوای ناسینی ناوی "الغفار" و بینینی سیفەتی "الغفران"ت لێ دەکات تاکو بە مانا و داواکاری ئەو ناوە جوانە بەندایەتی ئەنجام بدەیت، ئەوەش کامڵترین بەندایەتییە لەناو بەندایەتی و خۆشەویستی و مەعریفەدا.

هەروەها لە حیکمەتەکانی رێگەدان بە گوناه: تاکو پلەی زەلیلی و گەردنکەچی بۆ خودا و نیشاندانی هەژاری لەبەردەم دەرگانەی خودادا بۆ بەندەکەی کامڵ بکات، نەفس حەزی خۆ بە "پەروەردگارزانین"ی تێدایە، گەر بۆی بڕەخسێت قسەکەی فیرعەون دووبارە دەکاتەوە، بەڵام فیرعەون بۆی رەخسا و رایگەیاند و خەڵکانی تر بۆیان نارەخسێت و دەیشارنەوە، لەم حەزی خۆ بە "پەروەردگارزانین"ە رزگاری نابێت بە بەندایەتی نەبێت کە ئەویش چوار ئاستی هەیە:

ئاستی یەکەم: هەموو خەڵکی تیایدا بەشدارن، کە بریتییە لە زەلیلی پێویستی و هەژاری بۆ لای خودا، ئەهلی ئاسمانەکان و زەوی هەرهەموو ئاتاجی دەرگانەی ئەون، هەژارن بۆ لای ئەو، ئەو-سبحانه- بە تەنها لە هەمووان بێنیازە، هەموو ئەهلی ئاسمانەکان و زەوی داوای لێدەکەن و ئەو داوا لە کەس ناکات.

www.iqra.ahlamontada.com

ئاستی دووەم: گەردنکەچی لە گوێڕایەڵی و بەندایەتیدا کە بریتییە لە گەردنکەچییەك بە ویست و هەڵبژاردنی کەسی بەندە، ئەمەیان تایبەتە بە ئەهلی گوێڕایەڵی خودا کە بریتییە لە نهێنی بەندایەتی.

سێیەم: زەلیلی خۆشەویستی: ئەو کەسەی کەسێکی خۆشدەوێت لە خودی خۆیدا بۆی زەلیل و گەردنکەچە، واتە بە ئەندازەی خۆشەویستییەکەی بۆ ئەو کەسە زەلیل و گەردنکەچ دەبێت، خۆشەویستی لەسەر زەلیلی بۆ مەحبوب دامەزراوە، وەك وتراوە:

إخضع وذل لمن تحب، فليس في   حكم الهوى أنف يشال و يعقد

ئاستی چوارەم: زەلیلی و گەردنکەچی بەهۆی یاخیبوون و گوناه و تاوانەوە.

گەر ئەم چوار ئاستە پێکەوە کۆبوونەوە ئەوا زەلیلی و گەردنکەچی بۆ خودا کاملتر و تەواوتر دەبێت، بە هۆی ترس و خۆشەویستی و گەڕانەوە بۆ لای خودا و گوێڕایەڵی و هەژاری بۆی زەلیل و گەردنکەچ دەبێت.

حەقیقەتی ئەمەش: بریتییە لەو هەژارییەی کە پیاوانی ڕێگە ئاماژەی پێدەدەن، ئەم مانایە باڵاترە لەوەی پێی بوترێت هەژاری، بەڵکو کرۆك و نهێنی بەندایەتییە، بەدەستهێنانی بەسوودترین شتە بۆ بەندەی خودا و خۆشەویسترین شتە لەلای ئەو-سبحانه-.

هەروەها لە حیکمەتەکانی ڕێگەدان بە گوناه ئەمەیە کە: ئاسەوارەکانی ناوە جوانەکانی خودا داوای دەکەن وەك داواکردنی هۆ بۆ ئەنجامەکان، ناوی "الرزاق" داوای "مرزوق"ڕۆزیدراو دەکات، ناوی "الرحيم" داوای "مرحوم"بەزەییپێکراو دەکات، هەر بەو جۆرە ناوی "الغفور، العفو، التواب، الحليم" داوادەکەن کەسانێك بوونیان هەبێت " لێخۆشبوونیان بۆ هەبێت و تەوبەیان لێقبوڵ بکات و لێیان ببورێ و لەگەڵیان حەلیم بێت"، نابێت ئەم ناو و سیفەتانە پەکیان بخرێت(لەکار بخرێن)، چونکە ناوی جوانن و سیفاتی کەماڵ و شکۆمەندی و کرداری حیکمەت و چاکە و بەخشندەین، دەبێت ئاسەواری ئەم ناوانە لەسەر جیهان دەربکەون، زاناترین کەس بە خودا ئاماژەی بەمە داوە-صلوات الله وسلامه عليه- ((**لو لم تذنبوا لذهب الله بكم، ولجاء بقوم يذنبون ثم يستغفرون فيغفر لهم**)).

www.iqra.ahlamontada.com

تۆ گەر وادابنێیت گوناه و هەڵە و تاوان لە جیهاندا نەمێنێت، ئەی خودا لە کێ خۆشبێت؟ و لەکێ ببورێت؟ و تەوبە لە کێ قبوڵ بکات و حیلمی بۆ کێ و لەسەر چی هەبێت؟ گەر هەرچی داوا و پێویستییەکانە هەمووی جێبەجێ بکرێت، هەموو بەندەکان دەوڵەمەند و لەشساغ بن، ئیتر داوا و نزا و پاڕانەوە بۆچی بێت؟ ئەو کاتە وەڵامدانەوە و فەزڵ و منەت و تایبەت کردنەوە بە نیعمەت و بەخشش چ مانایەکی دەبێت؟

پاکێتی بۆ ئەو خودایەی خۆی ناساندووە بە بەندەکانی بە چەندین شێوەی خۆناساندن، ڕێگەی نیشانداون بە چەندین شێوەی ڕێگە نیشانداندان و هەرچی ڕێگەی خێرە لە بەردەمیاندا واڵای کردووە، پاشان ڕاکشانی شاڕێگەی ڕاست و ڕەوان(**الصراط المستقیم**) لە بەردەمیاندا و ناساندنی پێیان و ڕێنمایی کردنیان بۆ سەری ﴿لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنۢ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَىٰ مَنْ حَىَّ عَنۢ بَيِّنَةٍ ۗ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾﴾ الأنفال: ٤٢

۞ ڕەحیم..............سبحانه

هەروەها لە حیکمەتەکانی: مەزنترین نهێنی کە دەربڕین ناچێتە ناویەوە و ئاماژە بوێری نییە بۆی و بانگکەری باوەڕ لەسەر سەری گەواهیدەرەکانەوە بانگی لێ ناکات، بەڵکو تەنها دڵی بەندە تایبەتەکانی خودا دەیبینن، پەیبردن بەو نهێنییە ناسینی خودا و خۆشەویستی بۆی زیاد دەکات، هەر بەو جۆرە دڵنیایی بە خوداوە و شەوق بۆ لای ئەو و پاراوبوونی زمان بە یادی و بینینی چاکە و لوتف و بەخشندەیی و ئیحسانی و سەرنجی نهێنی بەندایەتی و تەماشای خواوەندی خودا زیاد دەکات، ئەوەش ئەوەیە کە لە سەحیحی "البخاري ومسلم"دا هاتووە، لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە-ڕەزای خودای لێ بێت- فەرمووی: پێغەمبەری خودا(ﷺ) فەرموویەتی ((**لله أفرح بتوبة عبده-حين يتوب إليه- من أحدكم، كان على راحلة بأرض فلاة، فانفلتت منه، وعليها طعامه وشرابه، فأيس منها، فأتى شجرة فاضطجع في ظلها قد أيس من راحلته، فبينما هو كذالك إذ هو بها قائمة عنده، فاخذ بخطامها، ثم قال: -من شدة الفرح- اللهم انت عبدي وأنا ربك، أخطا من شدة الفرح**)) ئەمە فەرموودەی بە "لفظ"ی مسلم هاتووە.

www.iqra.ahlamontada.com

مەبەست: ئەم دڵخۆش بوونە تایبەتمەندییەکی هەیە کە نابێت بەندە پشتگوێی بخات و پشتی تێ بکات، هیچ کەس پەی پێ نابات ئەوانە نەبێت کە ناسینی تایبەتیان هەیە بە خودا و ناو و سیفات و ئەوەی شایستەی شکۆی ئەوە.

خودا –سبحانه– رەگەزی مرۆڤی لەنێوان دروستکراوەکانیدا تایبەت کردووە، بەوەی رێزی لێناوە و بەرزی کردۆتەوە و شەرەف پێ بەخشیوە و بۆ خودی خۆی دروستی کردوون و هەرچی شتە بۆ خاتری ئەوان بەدیهێناوە و رامیکردوون و لە خزمەتی ئەواندایە، مرۆڤی تایبەت کردووە بە ناسین و خۆشەویستی و نزیکی لە خودا و رێزلێنانی کە بە هیچ کەسێکی تری نەداوە، لەپێناوی مرۆڤدا ئاسمان و زەوی و ئەوەی لە نێوانیاندایە موسەخەری کردووە، تەنانەت فریشتەکانی –کە ئەهلی نزیکیی خودان– بەکاریهێناون بۆ مرۆڤ، کردوونی بە پارێزەر لە کاتی خەو و ئاگاهی و سەفەر و نیشتەجێبوونیان، کتێبەکانی بە ئەواندا بۆ سەر مرۆڤ دابەزاندووە، پێغەمبەرانی لە مرۆڤ بۆ مرۆڤ رەوانە کردووە، ئاخافتنی لەگەڵ کردووە راستەوخۆ لە خوداوە بۆ ئەو، "خەلیل و کەلیم"ی لێ هەڵبژاردوون، دۆستان و تایبەتان و هەڵبژێراوانی لێ دیاری کردوون، ئەوانی کردووە بە کانزای نهێنی خۆی و جێگەی خۆشەویستی تایبەتی، بەهەشت و دۆزەخی بۆ دروست کردوون، خولگەی بوون و بڕیار(خەلق و ئەمر)، و پاداشت و سزا لەسەر رەگەزی مرۆیی دامەزراوە، مرۆڤ پوختەی بوونەوەرە، ئەو کەسەیە تایبەت کراوە بە ئەمر و نەهی و لەسەر ئەو ئەمر و نەهییەش پاداشت و سزا دامەزراوە.

مرۆڤ شان و شکۆیەکی هەیە کە دروستکراوەکانی تر نییانە، باوکی مرۆڤی بەدەستی خۆی دروست کردووە، رۆحی خۆی بە بەردا کردووە، سوژدەی بە فریشتەکان بۆ مرۆڤ بردووە، ناوی هەموو شتەکانی فێرکردووە، لای فریشتەکان گەورەیی مرۆڤی دەرخستووە و هەر بەو جۆرە دەرخستنی گەورەیی مرۆڤ لەلای ئەوانەش لە خوار مرۆڤەوەن لە دروستکراوەکانی تر، ئیبلیسی لە نزیکی خۆی دەرکردووە و لە دەرگای خۆی وێڵی کردووە، چونکە لەگەڵ سوژدەبەران سوژدەی بۆ ئادەم نەبرد، خودای موتەعال بەهۆی ئەو سەرپێچییەوە شەیتانی کرد بە دوژمنی خۆی.

باوەڕدار لە رەگەزی مرۆڤە: بەرەهایی باشترین دروستکراوی خودایە، خێرترین بەندەی خودایە لە جیهانەکاندا، ئەوی دروستکردووە تاکو نیعمەتی خۆیی لەسەر تەواو بکات و چاکەکانی بەبەردەوام بۆ رەوانە بکات، بۆ ئەوەی بە فەزڵ و رێز و

www.iqra.ahlamontada.com

بەخشینێك تایبەتی بكات تەنانەت ئاواتەكانی مرۆڤ پێی نەگەیشتبن، بە خەیاڵیدا نەهاتبێت و هەستی پێ نەكردبێت، تاكو بەخششە شاراوە و دیارەكان و كاتی و هەمیشەییەكان لە خودا داوا بكات كە بە خۆشەویستی نەبێت بەدەست نایەن، خۆشەویستیش بەدەست نایەت بە گوێڕایەڵی و هەڵبژاردنی خودا نەبێت بەسەر شتاكانی تردا، مرۆڤی كردووە بە خۆشەویستی خۆی، باشترین شتێك كە خۆشەویست و بەخشندەی بەتوانا ئامادەی دەكات ئەو-سبحانه- بۆ مرۆڤی ئامادە كردووە كاتێك دەبێت بە میوانی خودا، پەیمانێكی لەگەڵ بەستووە كە ئەمر و نەهی خۆی تیا تۆمار كردووە و ئاگاداری كردووە لەو شتانەی لە خودا نزیكی دەكاتەوە و خۆشەویستی و ڕێزی بۆ زیاد دەكات، هەروەها ئەو شتانەی دووری دەخاتەوە و ڕووبەڕووی تووڕەبوونی خودای دەكاتەوە و لەبەرچاوی خودای دەخات.

بۆ خۆشەویست دوژمن هەیە، كە بێزراوترین دروستكراوی خودایە، دوژمنایەتی خۆی بۆ ئاشكرا كردووە و فەرمانی بە بەندەكانی خودا كردووە كە ئایین و گوێڕایەڵی و پەرستش و بەندایەتییان بۆ ئەو بێت-نەفرەتی خودای لێ بێت- داوای لێكردوون بەندایەتی خودای حەق و پەرستراوی حەق نەكەن، بەشێك لە بەندەكانی خوای بۆ خۆی بڕیوە، حیزبێكی لێ دروست كردوون، پشتیان لە پەروەردگاریان كردووە و لێی بەدوورن، لەپاڵ ئەم دوژمنەدا بوون بە دوژمنی خودا، بانگ بۆ خەشم و تووڕەیی خودا دەكەن، تانە لە پەروەردگاریی و خواوەندی و یەكتایی خودا دەدەن، جنێوی پێدەدەن و بەدرۆی دەزانن، دۆستانی خودا تووشی فیتنە دەكەن و بە چەندین شێوە ئازاریان دەدەن، دەكۆشن تاكو بوونیان نەهێڵن و دەوڵەتی شەیتان دابمەزرێنن، دەیانەوێت هەرچی خودا خۆشی دەوێت و پێی ڕازییە بیسڕنەوە و بیگۆڕن بە شتێك كە خودا پێی ناخۆشە و لای ناپەسەندە، خودا ئەم دوژمنە و ڕێگاكانی و كارو كردەوەكانی و ئەوەی بەدەستییەوەیە بە مرۆڤی ناساندووە، ئاگاداری كردووین لە خۆ ڕادەستكردن و چوونە ناو حیزبەكەی و ژیان و هاودەمی لەگەڵی.

لەو پەیمانەدا بە مرۆڤی ڕاگەیاندووە: كە ئەو-سبحانه- لە هەموو كەس بەخشندەترە، ڕێزدارترین ڕێزدارە، بەبەزەییترین خاوەن بەزەییە، بەزەییەكەی پێش تووڕەبوونی كەوتووە، حیلمی پێش سزای كەوتووە، لێبوردنی پێش تۆڵە لێكردنەوە كەوتووە، نیعمەتی بەسەر دروستكراوەكانیدا داباراندووە، بەزەیی لەسەر خۆی نووسیوە، خودا

www.iqra.ahlamontada.com

خۆشی دێت لە چاكە و بەخشندەیی و بەخشش، هەموو فەزڵێك بەدەست خۆیەتی، هەموو خێرێك لە خوداوەیە، بەخشین هەموو بۆ ئەوە، خۆشەویستترین شت لەلای: بە بەندەكانی ببەخشێت و چاكەیان بۆ فراوان بكات و لەناو ئیحسان و بەخششی خۆیدا نوقمیان بكات، و نیعمەتی خۆی لەسەریان تەواو بكات، و منەتی خۆی بەسەریانەوە چەند بارە بكات، و بە ناو و سیفەتەكانی خۆی بە بەندەكانی بناسێنێت، و بە نیعمەت و بەهرەكانی خۆی لایان شیرین و خۆشەویست بكات.

ئەو لە خودی خۆیدا بەخشندەیە، بوونی هەرچی بەخشندەییە خودا دروستی كردبێت و خودا دروستی بكات كەمترە لە گەریدەلەیەك بە بەراورد لەگەڵ بەخشندەیی خودای موتەعال، بەخشندەی رەها و تەواو هەر بۆ خۆیەتی، خۆشەویستی خودا بۆ چاكە لەگەڵ كردن و نیعمەت پێدان لەسەرو بیری مرۆڤ و ئەندێشەی مرۆڤەوەیە، خۆشحاڵی خودا بەبەخشین و پێدان زۆرتر و زیاترە لە خۆشحاڵی ئەوانەی چاكەیان لەگەڵ دەكرێ و بەخششەكە وەردەگرن، كامەیان ئاتاجتر بن بە دەرگای ئەو لە هەموویان قەدر و حورمەتی زیاترە، گەر پێویستیی زۆر و مەزنیی قەدری پێدانەكە و سوود لێ بینینی نیعمەتەكە هەر سێ كۆبوونەوە، دەبێ خۆشحاڵی ئەو كەسە چۆن بێت كە نیعمەتەكەی بەخشیوە؟ خۆشحاڵبوونی خودا–**سبحانە**– بە بەخشین و پێدان زۆرتر و زیاترە لە خۆشحاڵی ئەو كەسەی كە وەریدەگرێت، نموونەی بەرز و بڵند هەر بۆ خودایە، خۆشحاڵبوون بە بەخشین سروشتی كەسی بەخشندەیە لەناو خەڵكیدا، ئەو كە دەبەخشێت خۆشی و سرووری بۆ دروست دەبێت و گەشانەوە و چێژی بە بەخشینەكەی لەلا گەلآڵە دەبێت زیاتر لەو كەسەی كە پێی دەبەخشێت و بەخششەكە وەردەگرێت، بەڵام كەسی وەرگر لە وەرگرتنەكەی خۆیدا نوقم بووە و ئاگای لە چێژ و خۆشی و سروور و گەشانەوەی كەسی بەخشندە نییە، ئەمە و مرۆڤی بەخشندە پێویستی و هەژاری بۆ ئەو شتە هەیە كە بەخشیویەتی و دڵنیا نییە لەوەی بە شتێكی تر گەورەتر یان بچووكتر لەوەی بەخشیویەتی جێگەی بگیرێتەوە، هەروەها ترسی پێویستی بۆ ئەو شتەی بەخشراوە و ئەگەری ئەوەی ئەمیش رووبەرووی زەلیلی هەژاری و نەبوونی ببێتەوە بۆ ئەو شتە یان بۆ شتێكی خوارتر لەوە، لەگەڵ ئەمانەشدا سروشتی دەروونی مرۆڤ بە هەڵپە و ژەنگ و ژار نەقش كراوە، كەچی لەكاتی بەخشیندا بەو ئەندازەیە دڵخۆش دەبێت و سروور رووی تێدەكات.

www.iqra.ahlamontada.com

ئەی دەبێ گومان چۆن بێت بە کەسێك کە پاکتر و پیرۆزترە لە هەموو ئەو شتانەی سیفەتی مرۆڤن؟ گەر ئەهلی ئاسمانەکان و زەوی و یەکەمین دروستکراو تا دواهەمین دروستکراو و ئینس و جین و تەڕ و وشك و هەر هەموو لە یەك شوێندا کۆببوونەوە و داوایان لێکرد ئەوا بەخشین و پێدانی هەر یەك لەوانە گەردیلەیەك لە خەزێنەی ئەو کەم ناکاتەوە.

ئەو لە خودی خۆیدا بەخشندەیە، وەکو چۆن لە خودی خۆیدا زیندووە و زانایە و بیسەر و بینەرە، بەخشندەیی لە سیفەتەکانی خودی خۆیەتی-سبحانه- لێبوردنی لە تۆڵە پێخۆشترە، بەزەیی لە سزادان لا خۆشەویسترە، مامەڵەکردن بە چاکەی لە مامەڵەکردن بە دادپەروەری پێ باشترە، بەخشینی لە لێگرتنەوە پێخۆشترە.

گەر بەندەکەی و خۆشەویستەکەی کە بۆ خۆی دروستی کردووە و چەندین جۆر ڕێز و بەخشینی پێداوە و ڕێزی داوە بەسەر هەموو دروستکراوەکانی تردا و کردوویەتی بە جێگەی ناسینی خۆی و کتێبی بۆ دابەزاندووە و پێغەمبەرانی بۆ ڕەوانە کردووە، سەرپەرشتی کاروبارەکانی دەکات و پشتگوێی ناخات و هەر وا دەستی لێ بەرنادا و وێڵی ناکات، گەر ئەم بەندەیە ڕووبەڕووی خەشمی خودا بوویەوە و هەڵە و تاوانی گەورەی لێوەشایەوە و ئەوەی خودا لای پەسەند نەبوو ئەنجامی دا و لە سەردارەکەی هەڵهات و چووە ڕیزی دوژمنی خوداوە و بوو بە پێڕی ئەو و دژ بە خودا پشتیوانی ئەو دوژمنەی کرد و دایە پاڵی و ڕێگەی نیعمەتەکان و چاکەی خودای نەگرتەبەر کە خۆشەویسترین شت بوو لەلای ئەو-سبحانه- و دەرگای سزا و خەشم و تۆڵەی بە ڕووی خۆیدا کردەوە، ئەوە داوای لە خودای بەخشندە کردووە شتێکی پێ ببەخشێت پێچەوانەی چاکە و بەخشین بێت و خۆی خستۆتە بەر تووڕەیی و خەشم و ڕق و تۆڵەی خوداییەوە، بە گوناهەکانی داوای شتێکی کرد لە خودا کە پێچەوانەی پێویستی زاتی خودای موتەعال بوو لە بەخشندەیی و چاکە.

ئەمە جێگەی ئەو باسە بەناوباگەیە کە لە هەندێ عاریفانەوە دەیگێڕنەوە: لە کۆڵانێکدا دەرگایەکی بینی کرایەوە و منداڵێکی لێهاتە دەرەوە و هانای دەبرد و دەگریا، دایکی بەدوایدا رایدەکرد، منداڵەکە لەدەستی دەرچوو و دایکی گەڕایەوە ژوورەوە و دەرگاکەی بەدوای منداڵەکەدا داخست، منداڵەکە هەندێ دوورکەوتەوە و پاشان وەستا و کەمێك

www.iqra.ahlamontada.com

بیری كردەوە، هیچ جێگەیەكی شك نەبرد بۆی بچێت جگە لەو ماڵەی لێی هەڵهاتبوو، كەسی شك نەبرد بیگرێتە خۆی جگە لە دایكی، بۆیە بەدڵشكاوی و خەمبارییەوە گەڕایەوە بۆ بەر دەرگای ماڵەكە، بینی دەرگاكە داخراوە، لەبەردەم دەرگاكە راكشا و رووی نایە سەر چوارچێوەی دەرگاكە و خەوی لێكەوت، دایكی هاتە دەرەوە كە بینی لەو حاڵەدایە خۆی پێ نەگیرا و باوەشی پیا كرد، لەئامێزی گرت و ماچی دەكرد و دەگریا و دەیوت: رۆڵە گیان، بۆ كوێ هەڵدێیت لەدەستم؟ جگە لە من كێ داڵدەت دەدات؟ پێم نەوتی بەگوێم بكە و سەرپێچی مەكە، بە سەرپێچییەكانت وام لێ مەكە پێچەوانەی ئەوە لەگەڵت بجووڵێمەوە كە لەسەری بارهاتووم لە بەزەیی و سۆز و میهر بۆ تۆ و ویستی خێرم بۆت؟ پاشان پەلی گرت و بردییە ژوورەوە.

بیر لەم بەشەی قسەی دایكەكە بكەرەوە "وام لێ مەكە پێچەوانەی ئەوە لەگەڵت بجووڵێمەوە كە لەسەری بارهاتووم لە بەزەیی و سۆز و میهر"، لە فەرموودەكەی پێغەمبەر(ﷺ) تێڕابمێنە ((لله أرحم بعباده من الوالدة بولدها))، بەزەیی دایك لە كوێ و بەزەیی خودا لە كوێ كە هەموو شتێكی گرتۆتەوە؟

كاتێك بەندەكەی بە یاخیبوونەكانی خودای تووڕە كرد ئەوا ئەو بەزەییە لەسەر خۆی لادەدات، گەر تەوبەی كرد و گەڕایەوە بۆ لای خودا ئەوا داوای ئەوەی كردووە كە شایستەیەتی و لەپێشترە بۆی.

ئەمە پوختەیەكە نهێنی خۆشحاڵی خودا بە تەوبەی بەندەكەی دەخاتە پێش چاوت كە مەزنتر و گەورەترە لەو كەسەی وڵاخەكەی لە زەوی تیاچووندا گەڕایەوە بۆ لای دوای بێهیوابوون لە گەڕانەوەی، ئەمە و گەر سەرنجی وابەستەبوونی فەرەحی خودایی بدەی بە ئیحسان و بەخشین و چاكەی مەزنی.

بەڵام گەر سەرنجی وابەستەبوونی فەرەحی خودا بدەی لە رووگەی خواوەندی و بەوەی پەرستراوێكی حەقە: ئەوە دیمەنێكە مەزنتر و باڵاترە لەوەی پێشوو، تەنها تایبەتمەندان لە خۆشەویستان هەستی پێ دەكەن و دەیبینن.

خودا –سبحانە– دروستكراوەكانی بۆ بەندایەتی دروست كردووە، عیبادەت كۆكەرەوەی خۆشەویستی و زەلیلی و گەردنكەچی و گوێڕایەڵییە بۆ خودا، ئەمە ئەو حەقەیە كە ئاسمانەكان و زەوی لەسەر دروستكراوە و ئامانجی بوون و بڕیارە،

www.iqra.ahlamontada.com

خـودا-سـبحانه- پێیخۆشـه بپەرسـترێ و گوێڕایـەڵی لـێ بکرێـت، بـاکێکی بـه دروستکراوەکانی نییە گەر خۆشەویستی ئەوان و گوێڕایەڵییان و داوا و نزایان نەبوایە.

خودا بانگەشەی ئەوانە رەد دەکاتەوە کە پێیان وایە بۆ شتێکی تر دروستکراون، گەر ئـەوان بـۆ بەندایـەتی و یەکتاپەرسـتی و گوێڕایـەڵی خـۆی دروسـتنەکردبایە ئـەوا دروستکردنەکەیان پووچ و بێمانا دەردەچوو، ئەمەش لە سیفەتی "أحكم الحاكمين" و خـودای حـەق بـەدوورە، گـەر بەنـدە دەرچـوو لـەوەی لـە پێناویـدا دروسـتکراوە لـە گوێڕایەڵی و بەندایەتی ئـەوا ئـەو کەسـە لـە باشـترین شـت لـەلای خـودا و ئـەوەی لـە پێناویدا دروستکراوە دەرچـووە، وای لـێ دێـت وەك ئـەوەی هـەروا و بـەبێ مەبەسـت دروست کرابێت، چونکە زەوییەکەی ئەو تۆوەی سەوز نەکرد پیایـدا وەشـابوو، بـەڵکو تۆوەکـەی گـۆڕی بـۆ درك و داڵ، گـەر پێداچـوونەوە بکـات بـەوەی لـە پێناویـدا دروستکراوە ئەوا دەگەڕێتەوە بۆ ئەو مەبەست و مەرامەی کە خۆشەویسترین شتە لای دروسـتکەر و بەدیهێنـەر، دەگەڕێتـەوە بـۆ ئـەو حیکمەتـەی لـە پێناویـدا خولقـاوە و سـەرئەنجام لـە مانـای پووچـی و بـێ مەبەسـتی دێتـە دەرەوە، خۆشەویسـتی پەروەردگار بۆی زیاد دەبێت، چونکە خـودا تەوبـەکاران و پاکـانی خۆشـدەوێت، ئـەو خۆشەویسـتییە خۆشـحاڵییەك بەرهـەم دێنێـت کـە مـەزنترین فەرەحـە، گـەر خۆشحاڵییەکی تری بینراو لەم جیهانەدا هەبوایـە ئـەوا پێغەمبـەر(ﷺ) باسـی دەکـرد، بەڵام خۆشحاڵییەك مەزنتر لە خۆشحاڵی ئەو پیاوە کە وڵاخەکەی دەبینێتـەوە و ژیـان و هۆکاری سەفەرەکەی بۆ دەگەڕێتەوە بوونی نییە دوای بێهیوابـوون لـە هۆکارەکـانی ژیان. ئەمە نموونەی زۆری فەرەحی خودایی و خۆشەویستییە بۆ تەوبـەکارێك کـە بـۆ لای خودا دەگەڕێتەوە کاتێك بەندەکەی بزر دەبێت و پاشـان دەیدۆزێتـەوە و دێتـەوە بەردەستی، هیچ خۆشحاڵییەك لەلای خودا لەو خۆشحاڵییە مەزنتر نییە.

چۆن بیر دەکەیەوە لە مرۆڤێك کە زۆرت خۆشدەوێت، دوژمنەکەت ئەوی بەدیل گرتـووە و تۆی لەو دابڕیوە، تۆ دەزانێـت دوژمـن چ ئـازارێکی دەرخـوارد دەدات و بەچـەندین رێگـە دەیەوێت رووبەڕووی تیاچوونی بکاتەوە، تۆ نزیکترین کەسی لە ئەو، ئەو نەمامی نێژراو و بەرهـەمی پـەروەردەی تۆیـە، پاشـان لەدەسـتی دوژمنەکـەی هـەڵهاتووە و رووی لـە دەرگاکەت کردووە، لێت دەپاڕێتەوە و داوای رەزامەندی و کۆمەکیت لێدەکات، روومـەتی ناوە بە چوارچێوەی دەرگاکەتەوە، دەبێ دڵخۆشبوونی تۆ بەو هەڵوێسـتەی ئـەو چـۆن و

www.iqra.ahlamontada.com

چەند بێت؟ ئەوت تایبەت کردووە بە خۆت و کردووتە بە نزیکان لە خۆت و هەڵتبـژاردووە بەسەر کەسانی تردا؟

ئەمە هێشتا وەك ئەوە نییە کە بەدیتهێنابێت و دروستت کردبێـت و نیعمەتـەکانی خۆتـت بەسـەردا دابارنـدبێت، خـودا-عزوجـل- هـەر بـۆ خۆیـەتی بەندەکـەی بـەدیهێناوە و دروستیکردووە و نیعمەتەکانی خۆی بەسـەردا دابارانـدووە، ئـەو-سبحانه- پێـی خۆشـە نیعمەتەکانی لەسەر تەواو بکات، بەندەکەی ببێت بە دەرکەوتەی نیعمـەتی خـودا، باسـی نیعمەتەکە بکات و شـوکری بکـا و خـاوەن نیعمـەتی خۆشـبوێ و بـۆی گوێڕایـەڵ بێـت و بەندایەتی ئەو بکات و دوژمنی دوژمنەکەی خودا بێت و رقی لێی بێت و لێی یاخی ببێـت، خودا پێیخۆشە دوژمنایەتی دوژمنەکەی بکرێت و سەرپێچی فەرمانـەکانی بکرێـت، وەك چـۆن پێـی خۆشـە گوێڕایـەڵی پـەروەردگاریان بکـەن و بەندایـەتی بـۆ ئـەنجام بـدەن، خۆشەویستی بۆ بەندەکەی بەهۆی خۆشەویستن و گوێڕایەڵی و گەڕانەوە بۆ لای دەخرێتە سەر خۆشەویستی بۆی بەهۆی دوژمنایەتی کردنی دوژمنەکەی خودا و سەرپێچی کردنـی و نەچوونە ژێر فەرمانەکانییەوە، بۆیە خۆشەویستی لەلای خـوداوە بـۆ ئـەو بەندەیـە زۆر دەبێت لەگەڵ بەدەستهێنانی مەحبووبەکەی، ئەمەش حەقیقەتی خۆشحاڵبوونە.

لە سیفەتی پێغەمبەر(ﷺ) لە هەندێ کتێبی پێشواندا ((ئەو بەندەیەی کە نەفسم پێـی خۆشـحاڵ دەبێـت))، ئـەمـە لـە کـەماڵی خۆشەویسـتی خوداوەیـە بـۆ پێغەمبـەر، وای کردووە نەفسی خۆی-سبحانه- بەو پێغەمبەرە خۆشحاڵ بێت.

۞ لەگەڵ دڵخۆشیدا.... پێکەنینیش

لەمەوە "پێکەنینی" خودا-سبحانه- بەدەم بەندەکەیەوە کاتێك لـە مەیـدانی بەندایەتیـدا مـەزنترین کـار ئـەنجام دەدات، خـودا بـە خۆشـحاڵبوون و رەزامەنـدی لـە بەندەکـەی بـە دەمیەوە پێدەکەنێت، خودا پێدەکەنێت بەدەم ئەو بەندەیەوە کە لەسەر جێگەی نووستن -لەلای هاوسەرەکەی- راست دەبێتەوە و قورئان دەخوێنێت و لەبەر خودا دەپاڕێتەوە.

هـەروەها خـودا پێدەکـەنێت بـەدەم پیاوێکـەوە هاوەڵـەکانی هـەڵهاتوون لـە رووبەڕووبوونەوەی دوژمن، ئەو روویان تێدەکات و خـۆی بـە خـودا دەفرۆشـێت و سـنگی دەکاتە چەکی دەستیان و لە پێناوی خۆشەویستی و رەزامەندی خودادا شەهید دەبێت.

www.iqra.ahlamontada.com

پێدەکەنێت بەدەم کەسێکەوە کە خێری خۆی لە هاوەڵەکانی دەشارێتەوە، داواکەرێك داوای خێری لێکردن، هاوەڵەکانی پشتیان تێکرد و هیچیان پێنەدا، ئەو خۆی دواخست لە هاوەڵەکانی و بەنهێنی خێری پێکرد، جگە لە خودا کەس پێی نەزانی، ئەم پێکەنینە خۆشەویستی خودایە بۆ ئەو و خۆشحاڵییە بە کارەکەی، هەر بەو جۆرە لە رۆژی دواییدا کاتێك شەهید بە خزمەتی خودا دەگات، خودا بەڕوویەوە پێدەکەنێت و خۆشحاڵە بە هاتن بۆ لای.

ئەوە "خۆشحاڵییەکە" وەك هیچ شتێکی تر نییە، و پێکەنینێکە هیچ شتێك وەك ئەوە نییە، باوەڕمان بە هەردووکیان (خۆشحاڵی و پێکەنین) هەیە چونکە لە فەرموودەی سەحیحدا هاتوون، وەك باوەڕمان بە هەموو سیفاتەکانی خودا کە دەقەکان جێگیریان کردووە.

۞ سزادان دوای بەڵگە هێنانەوە و بیانوو بڕینە

ئەوەی کە خودا –عزوجل– مرۆڤی داوەتە دەست گوناه تاکو بەڵگەی دادپەروەرانەی لەسەر ساغ بکاتەوە و پاشان لەسەر گوناهەکانی بەو بەڵگانە سزای بدات، ناوەرۆکەکەی ئەوەیە کە داننانی بەندە بەوەی خودا بە ئەنجامدانی ئەو گوناهانە دەیەوێت بەڵگەی لەسەر ساغ بکاتەوە، ئەم داننانەش لە پێویستییەکانی باوەڕە، گوێڕایەڵ بێت یان یاخی، ساغبوونەوەی بەڵگەی خودا لەسەر بەندەکەی بە ناردنی پێغەمبەر و دابەزاندنی قورئان و گەیشتنی هەموو ئەوانە بە ئەو و بوونی زانست پێیان، بیزانێت یان نەیزانێت، هەر کەس توانی فرمانی خودا جێبەجێ بکات و لە قەدەغەکراوەکانی دوور بکەوێتەوە، بەڵام وای نەکرد و کەمتەرخەمی نواند و نەیویست بیانزانێت ئەو کەسە بەڵگەی خودایی بەسەردا جێبەجێکراوە و بیانووی بڕاوە، خودا کەس سزا نادات لەدوای بڕینی بەڵگە و بیانوو نەبێت، گەر لەسەر گوناهەکەی سزای بدات بە بەڵگە هێنانەوە لەسەری سزای دەدات ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴾ الإسراء: ١٥ ﴿كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ۝٨ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ۝٩﴾ الملك: ٨ – ٩ ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ۝١١٧﴾ هود: ١١٧، لەسەر ئەم ئایەتەی دوایی دوو قسە هەیە:

www.iqra.ahlamontada.com

یەکەم، خودا ئەوانی بەرباد نەکرد بەهۆی ستەمێکەوە ئەنجامیان دابێت، دووەم، خودا بە ستەم ئەوانی تیا نەبرد، واتە خودا ستەمی لێنەکردن، ماناکەی لەسەر **قسەی یەکەم:** خودا ئەوانی بەرباد نەکرد بەهۆی ستەمێکەوە پێشتر ئەنجامیان دابێت و ئێستا ئەهلی چاکە و چاکسازی بن، واتە ئەوان دوای ئەوەی چاکەیان کرد و تەوبەیان کرد بەهۆی ستەمەکانی پێشوویانەوە خودا بەربادی نەکردن.

لەسەر قسەی دووەم: خودا لە تیابردن و بەرباد کردنی ئەوانەدا ستەمکار نەبوو، خودا ئەوانی تیانەبرد لە کاتێکدا ئەوان چاکەکار بوون، بەڵکو ئەوانی تیابرد لەبەرئەوەی ستەمکاربوون، ئەوان بە سەرپێچیکردنەکەیان ستەمکار بوون، ئەو لە تیابردنیان دادپەروەر بوو، هەردوو قسەکە لە ئایەتەکەی سورەتی "الأنعام"دا ئاماژەی پێدراوە ﴿ ذَٰلِكَ أَن لَّمْ يَكُن رَّبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَافِلُونَ ﴿١٣١﴾ ﴾ الأنعام: ١٣١، هەروەها ئایەتی ﴿ وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنبَغِي لَهُ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ ﴿٦٩﴾ لِّيُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾ ﴾ یس: ٦٩ - ٧٠

خودا-سبحانە- رایگەیاند کە خەڵکی دوو بەشن: زیندوو و شایستە بە سوودبینین، لە هەڕەشە و ترسان تێدەگات و قبوڵی دەکات، لەگەڵ مردوویەك کە هەڕەشە و ئاگادارکردنەوە وەرناگرێت و سوودی لێ نابینێت، چونکە زەویەکەی بەفەڕ نییە و ئامادەیی خێری تێدا نییە، بۆیە بڕیاری سزا دەسەپێت بەسەریدا، سزادانەکەشی دوای بیانووبڕین و خستنەڕووی بەڵگە و نیشانەیە، نەك تەنها بەهۆی ئەوەی شایستەی هیدایەت و باوەڕ نییە، بەڵکو لەبەر ئەوەی شایستە نییە و پێی هەڵناسێت، دوای هاتنی بەڵگەی پێغەمبەر ناشایستەبوونەکەی دەردەکەوێت، چونکە گەر سزای بدابایە تەنها بەوەی شایستە نییە ئەوا دەیوت: گەر پێغەمبەرێك لەلای تۆوە بهاتبایە فەرمانەکانی تۆم جێبەجێ دەکرد، بۆیە پێغەمبەری بۆ رەوانە کردووە، فەرمانی پێکردووە و رێگری لێکردووە،ئەو لە پێغەمبەرەکە یاخی بوو بەهۆی ناشایستەبوونی بۆ هیدایەت، سزا درا لەبەر ئەوەی کاری هیدایەت و باوەڕی جێبەجێ نەکرد، و سەرئەنجام بڕیاری خودای بەسەردا سەپا، ئەو باوەڕ ناهێنێت با پێغەمبەریشی بۆ رەوانە بکرێت، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿ كَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا

www.iqra.ahlamontada.com

﴿أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝٣٣﴾ یونس: ٣٣، سزا سەپا بەسەریدا﴿ وَكَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ۝٦﴾ غافر: ٦

ئەو كەلیمەی بەسەریدا جێبەجێ بوو دوو كەلیمە بوو: كەلیمەی گومڕابوون و كەلیمەی سزادان، وەك دەفەرموێت ﴿وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ۝٧١﴾ الزمر: ٧١، كەلیمەی خودا بە سزادان سەپا بەسەریاندا، ئەوەش بەهۆی بێباوەڕییانەوە، بۆیە كەلیمەی بەڵگە بەسەریاندا یەكلابوویەوە و دواتریش كەلیمەی دادپەروەری خودایی سزایدان.

پوختەی هەموو ئەمەی وترا: خودا–سبحانه– فەرمانی بە بەندەكانی كردووە لەگەڵ ویستی ئاینیی خودادابن، نەك لەگەڵ ویستی خودی خۆیاندا بن، لەگەڵ ئاگاهی بە مردنی دڵی هەندێكیان، ئەهلی گوێڕایەڵی خودا ویستی خودایان هەڵبژارد بەسەر ویستی خۆیاندا بۆیە شایستەی ڕێزلێنان بوون، ئەهلی یاخیبوونیش ویستی خۆیان سەرخست بەسەر ویستی خودادا بە یاخیبوونەكەیان بەڵگەی دادپەروەری خودا سەپێنرا و بە ستەمەكانیان سزای دان.

۞ دەروونێكی پڕ لە نەنگی......... پەروەردگارێكی چاكەكار

باسی ئەوەمان كرد بەندە لەناو گوناهدا چوار شتی بۆ هەیە:

یەكەم: سەیری ئەمر و نەهی، و **دووەم:** سەیری حوكم و قەزا، ئەوەی پەیوەندی بەم دوو سەرنجەوە هەیە باسمان لێوە كرد و خستمانە ڕوو.

سێیەم: سەیری جێگە و سەرچاوەی تاوان كە بریتییە لە نەفسی فرمانكەر بە خراپە، لەوێوە دەزانێت كە نەفسێكی نەزان و ستەمكارە، هەرچی قسە و كرداری خراپە لە نەزانی و ستەمەوە سەرچاوە دەگرن، ئەمەش پێویست دەكات لەسەری بكۆشێت بۆ بەدەستهێنانی زانستی بەسوود كە لە وەسفی نەزانی دەریدەهێنێت، هەروەها بكۆشێت بۆ كرداری چاكە كە دەریدەهێنێت لە وەسفی ستەم. لەگەڵ ئەمەشدا نەزانینەكەی زۆرترە لە زانستەكەی و ستەمەكەی گەورەترە لە دادپەروەرییەكەی.

كەسێك ئەمە شان و شكۆی بێت دەبێت ڕوو لە دروستكەر و بەدیهێنەر بكات تاكو لە شەڕەكەی پارێزراو بێت و خۆپارێزی پێ ببەخشێت و پاكی بكاتەوە، خودا

www.iqra.ahlamontada.com

پەروەردگار و سەرپەرشتكارییەتی، داوای لێبكات تاكو چاوتروكانێك نەیداتە دەست نەفسی خۆی، چونكە گەر بیداتە دەستی تیایدەبات، ئەوانەی تیاچوون ئەوانە بوون دراونەتە دەست نەفسی خۆیان، پێغەمبەر(ﷺ) بە "الحصین بن المنذر" دەفەرموێت ((قل: اللهم ألهمني رشدي وقني شر نفسي))، لە وتاری پێویستیدا ((الحمدلله، نحمده ونستعینه، ونستهدیه، ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، و من سیآت أعمالنا))، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ﴾ الحشر: ٩، هەروەها دەفەرموێت ﴿إِنَّ ٱلنَّفْسَ لَأَمَّارَةٌۢ بِٱلسُّوٓءِ﴾ یوسف: ٥٣

هەر كەس حەقیقەتی دەروونی خۆی و ئەوەی لەسەری نەقشكراوە ناسی لەوە تێدەگات كە سەرچاوەی هەموو شەڕێك و ماوای هەموو خراپەیەكە، هەر خێرێكی تێدا بێت لە چاكە و گەورەیی خوداوەیە و منەتی كردووە كە پێی بەخشیوە و لە خودی نەفسەوە نییە، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ مَا زَكَىٰ مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ أَبَدًا﴾ النور: ٢١، ﴿وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ ٱلْإِيمَٰنَ وَزَيَّنَهُۥ فِى قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ ٱلْكُفْرَ وَٱلْفُسُوقَ وَٱلْعِصْيَانَ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلرَّٰشِدُونَ﴾ الحجرات: ٧

ئەم خۆشەویستی و رقلێبوونە لە خودی نەفسەوە نییە و لەودا بوونیان نییە، بەڵكو ئەوە خودایە پێی بەخشیوە، وایكردووە بەندە بەهۆی ئەو دوانەوە بچێتە ریزی كامڵان (الراشدین)﴿فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَنِعْمَةً وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾﴾ الحجرات: ٨، "علیم"زانا بەو كەسەی كە شایستەی ئەو فەزڵەیە و لەسەر ئەو فەزڵە و بەو فەزڵە پاك دەبێتەوە و لەلای بەردەگرێت، "حكیم"دانا ئەو فەزڵە لای كەسێك دانانێت كە ئەهل نەبێت و تیای ببات بەوەی لە شوێنی خۆی دانانێت و بەكاریناهێنێت.

<u>نهێنی دووەم لە نهێنییەكانی تەوبە:</u> بزانێت كە سەرنجی بەصیرەت ئامێز و راستگۆیانە لە خراپەكانی خۆی چاكەیەكی بۆ ناهێڵێتەوە، چونكە ئەو لەنێوان بینینی منەتی خودایی و گەڕان بەدوای نەنگی دەروون و كرداردا دەجولێت، هەر كەس بەصیرەتی بە خودی خۆی و بە ماف پەروەردگاری هەبوو و راستگۆ بوو لە داوا و گەڕانیدا ئەوا سەرنجی بۆ خراپەكانی خۆی چاكەیەكی بۆ ناهێڵێتەوە، بە ئیفلاسێكی تەواو و هەژارییەكی بێوێنەوە بە خودای خۆی دەگات، ئەو كۆڵوبارەش كۆیكردۆتەوە رزگاربوونی لە سزای خودایی پێ ناكڕێت، چجای سەركەوتنی مەزن و بەدەستهێنانی

www.iqra.ahlamontada.com

پاداشت، گەر كردار و حاڵی لەگەڵ خودا پاڵفتە بوون، كاتی بینینی منەتی خودایی لەسەری –بەهۆی پاڵفتەبوونی كردار و حاڵەوە لەگەڵ خودا– بۆی پاڵفتە بوو، تێگەیشت كە ئەوە تەنها فەزڵی خودایە و لە نەفسی خۆیەوە نییە و ئەو كەسێكە شایستەی ئەوە نییە ئەوا بە هەمیشەیی منەتی خودا لەسەر خۆی و ناتەواوی و نەنگی كردار و حاڵی خۆی دەبینێت، چونكە هەر كات بەدوایاندا بگەڕێت دەتوانێت بیانبینێت.

ئەمە لە باڵاترین و بەسوودترین جۆری مەعریفەیە، بۆیە دەبێت بە "سید الإستغفار" واتە سەرداری داوای لێخۆشبوون **((أللهم أنت ربي لا إله إلا أنت خلقتني، وأنا عبدك، وأنا على عهدك ووعدك مااستطعت، أعوذ بك من شر ما صنعت، أبوء لك بنعمتك علي وابوء بذنبي، فاغفر لي إنه لا يغفر الذنوب إلا أنت))**.

ئەم داوای لێخۆشبوونە لە بەندەوە: داننان بە پەروەردگاریی و خواوەندی و یەكتایی خودا دەستەبەر دەكات، هەروەها داننان بەوەدا كە ئەو–**سبحانه**– دروستكەری ئەوە و زانایە پێی، ئەو بەجۆرێك دروستكراوە كە دەستەوسانی و كەمتەرخەمی لە سروشتیدایە بەرانبەر جێبەجێ كردنی مافی پەروەردگاری، داننان بەوەدا كە بەندەی خودایە و چارەنووسی بەدەست ئەوە و لەناو لەپی دەستی ئەودایە، ناتوانێت لەدەستی خودا هەڵبێت، هیچ سەردارێكی نییە جگە لە ئەو، پاشان پابەندبوون بە هاتنە ناو پەیمانەكەیەوە–واتە ئەمر و نەهی خودایی– كە لەسەر زمانی پێغەمبەرەكەی پەیمانی لەگەڵ بەستووە، ئەوەش بەپێی توانای "من" نەك بەپێی حەقی "تۆ" ئەی خودای موتەعال، چونكە ئەوە لە توانای مرۆڤدا نییە، بەڵكو كۆششێكی كەم و توانایەكی سنووردارە، لەگەڵ ئەوەشدا من بەڵێنەكانت بەڕاست دەزانم كە بەڵێنت دابوو بە ئەهلی گوێڕایەڵیت، ئەو بەڵێنەش بریتییە لە پاداشت، هەروەها هەڕەشەت لە یاخیبووان بەڕاست دەزانم كە بریتییە لە سزای دۆزەخ، من لەسەر عەهد و پەیمانەكەت راوەستاوم، و باوەڕم بە بەڵێنی تۆ هێناوە، پاشان هەڵدێم بۆ ژێر پەنا و پارێزگاری تۆ لەو خراپانەی لە ئەمر و نەهی تۆ تێیكەوتووم، گەر لەو كارە ناباشانە پەنام نەدەی بێشك تیاچوون دەورەی داوم، ئەنجامنەدانی حەقی تۆ هۆی تیاچوونی مرۆڤە، من دان بە نیعمەتەكانی تۆدا دەنێم و پێیانەوە پابەندم، هەر بەو جۆرە دان بە گوناهەكانی خۆمدا دەنێم، نیعمەت و چاكە لە تۆوەیە و گوناه و

www.iqra.ahlamontada.com

خراپەش لە منەوە، داوات لیّ دەكەم گوناهەكانم بسڕییەوە و لە شەڕیان پارێزگاریم لیّ بكەی، جگە لە تۆ كەس لە گوناهان نابورێت.

بۆیە ئەم نزایە سەرداری داوای لێخۆشبوونە، هەرچی بەندایەتی خاوێنە تێیدایە، چ چاكەیەك بۆ كەسی خاوەن بەصیرەتی صادق دەمێنێتەوە لەگەڵ سەیركردنی نەنگییەكانی نەفس و كردارەكانی و زۆری منەتی خودا لەسەری؟ ئەمە ئەو بڕەیە كە سەرنجی نەفسی خۆی و كردارەكان بە مرۆڤی دەبەخشن

✿ شەیتان پێداگرە و درەنگ بێهیوا دەبێت

سەرنجی چوارەم: سەیری ئەو بڕیاردەرە بكات بڕیار دەردەكات بەسەریدا بۆ ئەنجامدانی گوناه و یاخیبوون، كارە خراپەكەی بۆ دەڕازێنێتەوە، و هانی دەدات بۆ ئەنجامدانی، ئەو كەسەش بریتییە لە شەیتانەكەی كە بەسەریەوە دانراوە.

سەیركردنی ئەمە سوودی پێدەگەیەنێت، سەرنجدانی: واتە شەیتان بكە بە دوژمنی خۆت و بەتەواوی خۆتی لیّ بپارێزە، خۆپارێزی و ئاگاهیی و بێداری تەواو لەوەی دوژمنەكەی لەوی دەوێت و بەخۆی نازانێت، ئەو دەیەوێت لە حەوت لەمپەردا سەربكەوێت بەسەریدا، هەندێكیان لە هەندێكیان گرانترن، لە كۆسپ و لەمپەرێكی گران دانابەزێت بۆ یەكێكی ئاسان مەگەر شەیتانەكەی دەستەوسان بێت لە سەركەوتن بەسەریدا.

كۆسپی یەكەم: كۆسپی بێباوەڕبوون بە خودا و ئایینی خودا و گەیشتنەوە بە خودا لە ڕۆژی دواییدا، هەروەها بێباوەڕی بە سیفاتی كەماڵی خودا و بەوەی پێغەمبەران دەربارەی خودا هەواڵیان پێداوە، گەر لەم قۆناغەدا سەركەوت بەسەر مرۆڤدا ئاگری دوژمنایەتییەكەی سارد دەبێتەوە و پشوو دەدات، گەر ئەم لەمپەرەی بڕی و لێی ڕزگار بوو و سەلامەتی بەدەست هێنا بەهۆی بەصیرەتی هیدایەت و نووری ئیمانەوە، ئەوا شەیتان لە لەمپەری دووەمدا بەدوای مرۆڤەوەیە.

لەمپەری دووەم: بریتییە لە كۆسپ و لەمپەری بیدعە، یان لە باوەڕدا بەوەی پێچەوانە بیربكاتەوە لەگەڵ ئەو ڕاستیانەی پێغەمبەری بۆ ڕەوانە كردوون و قورئانی بۆ دابەزاندوون، یان لە پەرستنی خودادا بە شتێك كە خودا مۆڵەتی پێنەداوە، لە بەندوباو و ڕسوم و بارودۆخێكی داهێنراو لە ئاییندا كە خودا هیچ یەكێك لەوانەی قبووڵ نییە، ئەم دوو بیدعەیە (لە باوەڕدا، لە پەرستندا) زۆر جار تەواكەری یەكترن، كەم جار یەكێكیان لەوی تریان جیادەبێتەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

گەر ئەم کۆسپەشی بڕی و بەنووری سوننەت لە دەستی ڕزگاری بوو، خۆی لێپاراست بە حەقیقەتی شوێنکەوتنی پێغەمبەر و ئەوەی پێشینی چاکان لەسەری ڕۆیشتوون لە هاوەڵان و شوێنکەوتووان، ئەوا لە کۆسپی سێیەمدا بەدوایەوەیە.

سێیەم: ئەمەش بریتییە لە کۆسپی گوناهە گەورەکان، گەر شەیتان توانی سەربکەوێت بەسەر مرۆڤدا ئەوا لای جوان دەکات و لەبەرچاوی شیرینی دەکات، بە "سوف" دەیخەڵەتێنێت، دەرگای دواخستنی تەوبەی بەڕوودا دەکاتەوە و پێی دەڵێت: باوەڕ تەنها بریتییە لە بەڕاست زانین(تصدیق)، خراپە و یاخیبوون کار لە باوەڕ ناکەن، ئەمە مانای "دواخستن"ە کە خراپترین بیدعەیەکە ئایینی خەڵکی تێکدابێت، لەوانەیە بەسەر زمانیدا و بە گوێیدا وشەیەك بوترێت و ببیسترێت کە خەڵکێکی زۆری تیابردووە، ئەو قسەش بریتییە لە"لەگەڵ یەکتاپەرستیدا گوناه و تاوان زیانیان نییە، وەك چۆن لەگەڵ هاوەڵداناندا چاکە دەور نابینێت و سوودی نییە"، سەرکەوتن بەسەر مرۆڤدا لە کۆسپی بیدعەدا لە لای شەیتان خۆشەویسترین شتێکە بەهۆی پێچەوانە راوەستانی لەگەڵ ئاییندا و لادانی لەوەی خودا بە پێغەمبەردا رەوانەی کردووە، خاوەنەکەی تەوبەی لەسەر ناکات و ناگەڕێتەوە، بەڵکو خەڵکی بانگ دەکات بۆ سەری، بەهۆی ئەوەی قسە بەبێ زانست لەمەڕ خودا لەئامێز دەگرێت و بەئاشکرا دوژمنایەتی سوننە و ئەهلی شارێگەی سوننە دەکات و دەکۆشێت بۆ ئەوەی نووری سوننە بکوژێنێتەوە و ئەوەی خودا و پێغەمبەر کەناریان داوە بیهێنێتە پێشەوە و ئەوەی ئەوان نەریان کردووە جێگیریان بکات و ئەوەی ئەوان جێگیریان کردووە نەریان بکات و راست بە درۆ بزانێت و درۆ بە راست دابنێت و ململانێی حەق بکات بە باتڵ و ئاوەژوو کردنەوەی راستییەکان بەوەی حەق دەکات بە باتڵ و باتڵ دەکات بە حەق و لادان لە ئایینی خودا و شاردنەوەی حەق لە دڵان و بە ناڕاست زانینی شارێگەی خودا و کردنەوەی دەرگای گۆڕینی ئایین بە گشتی، بیدعە هەنگاو بە هەنگاو لە بچووکەوە بۆ گەورە بەرز دەبێتەوە تا خاوەنەکەی لە ئایین دەردەکات، وەك چۆن موویەك لە هەویر دەردەهێنیت، خراپەکانی بیدعە تەنها مەگەر ئەهلی بەصیرەت پەی پێ ببەن، بێ چاوان و گومڕایان لە تاریکستانی کوێریدان ﴿وَمَن لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ ۝٤٠﴾ النور: ٤٠.

www.iqra.ahlamontada.com

گەر ئەم كۆسپەشی بڕی بە پارێزگاری لێكردنی خودایی بۆ كەسەكە، یان بە تەوبەیەكی یەكجاریی رزگاركەر لەدەستی بیدعە، ئەوا شەیتان لە كۆسپی چوارەمدا بەدوای دەكەوێت.

كۆسپی چوارەم: بریتییە لە كۆسپی تاوانە بچووكەكان، پێی دەڵێت: لە ئەنجامدانی گوناهی بچووكدا هیچت لەسەر نانوسرێت ئەگەر خۆت لە گوناهە گەورەكان بپارێزیت، ئەو بێئاگایە و نازانێت بە دووركەوتنەوە لە گوناهە گەورەكان و ئەنجامدانی چاكە خودا لە گوناهە بچووكەكان دەبووڕێت، بەردەوام گوناهە بچووكەكانی لا سووك ئاسان دەكات لەسەریان بەردەوام ببێت، وای لێ دێت ئەو كەسەی گوناهی گەورەی ئەنجامداوە و ترسی لە خودا هەیە حاڵی باشترە لە ئەو، بەردەوام بوون لەسەر گوناهی بچووك خراپترە لەو گوناهە گەورەیە، گوناه گەورە نییە گەر تەوبە و داوای لێخۆشبوونی لە خودا بۆ بكرێت، بچووكیش بچووك نییە گەر بەردەوام بێت لەسەری، پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت **((إياكم و محقرات الذنوب، لم ضرب لذالك مثلا بقوم نزلوا بفلاة من الأرض فأوعزهم الحطب فجعل هذا يجيء بعود وهذا بعود حتى جمعوا حطبا كثيرا فأوقدوا النار و أنضجوا خبزتهم، فكذالك فأن محقرات الذنوب تجتمع مع العبد وهو يستهين بشأنها حتى تهلكه))**.

گەر لەم كۆسپەش بە خۆلادان و خۆپارێزی و بەردەوامی تەوبە و داوای لێخۆشبوون رزگاری بوو، بەدوای خراپەدا چاكەی ئەنجام دا، ئەوا لە كۆسپی پێنجەمدا بە دوایەوەیە:

كۆسپی پێنجەم: بریتییە لە كۆسپی موباحات كە هیچ لەسەر ئەنجامدەرەكەی نانوسرێت، زۆر خەریك بوونی كەسەكە لەم مەیدانەدا بێئاگای دەكات لە ئەنجامدانی كاری چاكە و هەوڵدان بۆ كۆكردنەوەی تێشوو بۆ رۆژی دوایی، لێرەوە فریوی دەدات بۆ وازهێنان لە سوننەتەكان و پاشان لە دووركەوتنەوە لە سوننەتەكانەوەبۆ وازهێنان لە واجبەكان، كەمەكەی ئەوەیە دووری بخاتەوە لە قازانج و كار و كەسابەتی مەزن و مەنزیلەی بەرز و باڵا لەسەر رێگەی باوەڕ، گەر نرخی ئەوانەی بزانیبایە ئەوا دەستبەرداری ئەو كارانە نەدەبوو كە لە خودا نزیكیان دەكاتەوە، بەڵام ئەو كەسێكی نەزانە بە نرخی كاڵاكان و مامەڵە پێكردنیان.

گەر لەم كۆسپەش رزگاری بوو بە بەصیرەتی تەواو و نووری هیدایەتدەر و ناسینی پلە و پایەی كاری چاكە و زۆركردنی كاری چاكە، تێگەیشت لە كەمی مانەوە لە

www.iqra.ahlamontada.com

بەندەری دونیا و ترسی بازرگانی و هەروەها تێگەیشت لە بەخشندەیی کڕیار(خودای موتەعال) و بڕی ئەوەی بازرگانەکانی پێ باربوو(تعویض) دەکرێتەوە، ئەوا دەست بە کاتەکانیەوە دەگرێت و نایەوێت هەناسەکانی بەفیڕۆ بڕوات، گەر لەم کۆسپەش رزگاری بوو، ئەوا دوژمن لە کۆسپی شەشەمدا بەدوایەوەیە.

کۆسپی شەشەم: کۆسپی کار و کردەوەی "باش و باشتر" لە پەرستن و گوێڕایەڵی خودادا، فەرمان بە کردنی باشەکان دەکات بە سەر باشترەکاندا، لەبەرچاوی جوان دەکات و لای چاك و باش دەکات و دەیڕازێنێتەوە، ئەوەی تێیدایە لە خێر و قازانج دەیخاتە پێش چاوی، بۆ ئەوەی خەریکی بکات و ئەو کردارەی کە باشتر و چاکتر و خێرترە ئەنجامی نەدات، چونکە کە نەیتوانی لە بنچینەی پاداشتدا زیانی پێبگەیەنێت هەوڵدەدات لە کەماڵی پاداشت و پلەی باڵادا زیانۆمەندی بکات، بۆیە بە چاك و باشەوە سەرقاڵی دەکات لە چاکتر و باشتر، هەروەها خەریککردنی بەوەی لای خودا خۆشەویستە لەوەی لە لای ئەو-سبحانە- خۆشەویستترە، هەروەها خەریکبوونی بەوەی لای خودا جێگەی رەزامەندییە لەوەی رازامەندی زۆرتر و زیاتری خودای لەسەرە.

بەڵام کێن هاوەڵانی بەردەمی ئەم کۆسپە، ئەوانە لە جیهاندا بە پەنجەی دەست دەژمێررێن، زۆربەی خەڵکی لە کۆسپی یەکەمدا گیرۆدە بوون چجای گەیشتن بە کۆسپی شەشەم!.

گەر لەمەش رزگاری بوو بەهۆی تێگەیشتنی وردەوە دەربارەی کار و کردەوەکان و ئاستەکانیان لەلای خودا و مەنزیلەیان لەخێر و چاکە و ناسینی بڕ و سنووریان و جیاکردنەوەی باڵاکانیان و نزمەکانیان و باشتر و باش و لوتکە و دامێن و سەردار و خوارپلە، چونکە لە کرداردا سەردار و خوارپلە و سەردەستە و ژێردەستە و لوتکە و دامێن بوونیان هەیە، وەك لە فەرموودەیەکی سەحیحدا هاتووە ((سيد الإستغفار: أن يقول العبد: **أللهم أنت ربي، لا إله إلا أنت- الحديث**))، لە فەرموودەیەکی تردا ((الجهاد ذروة سنام الأمر))، تەنها ئەهلی بەصیرەت و راستگۆیی و راستڕەوی و خاوەن زانستەکان-ئەوانەی لەسەر راستە شەقامی کۆمەك و یارمەتی خوداین- دەتوانن ئەم کۆسپە ببڕن، کار و کردەوەکان لە شوێنی خۆیان دادەنێن و ماف بە هەموو خاوەن مافێك دەدەن.

www.iqra.ahlamontada.com

بەندایەتی بە بوغزاندی شەیتان و هەڵهاتن لە دەستی و دۆزینەوەی داڵدە و پەنای تر

گەر لە هەموو ئەوانەی پێشوو رزگاری بوو کۆسپێك نامێنێت شەیتان لە دوایەوە بێت جگە لە یەك کۆسپ، گەر کەسێك لێی رزگار بوو بێت ئەوە پێغەمبەری خودا(بەرێزترین دروستکراوی خودا) و سەرجەم پێغەمبەرانی ترن، ئەوەش کۆسپی زاڵکردنی سەربازەکانی (واتە سەربازەکانی شەیتان) بەسەریدا بە چەندین جۆر لە ئازار، بە دەست و زمان و دڵ، بەپێی ئاست و پلە و پایەی کەسەکە لە خێردا، هەر کات پلەی بەرز دەبێتەوە شەیتانی دوژمن سەربازەکانی بە سواری و پیادەرەو دەنێرێت بۆ سەری، بەو سەربازانە بەربەرەکانی کەسەکە دەکرێت و چەك و جبەخانە و ئەهلی شەیتان زاڵ دەکات بە سەریدا، هیچ رێگەیەك بوونی نییە بۆ زاڵبوون بەسەر ئەم کۆسپەدا و رزگاربوون لەدەستی، هەر کات لەسەر ئیستیقامە و بانگەواز بۆ لای خودا گەرم دەبێت و دەیەوێت بڕیارەکانی خودا جێبەجێ بکات دوژمن(واتە شەیتان) سەفیهەکان دژ بەو هاندەدات، ئەو لەم کۆسپەدا -کە جلوبەرگی جەنگی پۆشیوە- لەگەڵ دوژمندا بە خودا و بۆ خودا دەجەنگێت، بەندایەتی لەم کۆسپەدا بەندایەتی کەسە تایبەتەکانە لە عاریفان، ئەمەش پێی دەوترێت "بەندایەتی بە بوغزاندنی شەیتان" کە تەنها ئەهلی بەصیرەت بە تەواوی لای بەلادا دەکەنەوە، هیچ شتێك لەلای خودا بە ئەندازەی موراغەمەی دوژمن و بوغزاندنی خۆشەویست نییە، خودا ئاماژەی بەم جۆرە بەندایەتییە لە چەندین شوێنی قورئاندا کردووە.

یەکەم: ئایەتی ﴿وَمَن يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً﴾النساء: ١٠٠، کۆچکەر کە کۆچ دەکات بۆ پەرستنی خودا قورئان بە "مراغم" ناوی هێنا کە بریتییە لەو کەسەی دوژمنی خۆی و خودا دەبوغزێنێت، خودا پێی خۆشە دۆستەکەی دوژمنەکەی ببوغزێنێت، دەفەرموێت ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَّيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُم بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾﴾ التوبة: ١٢٠، خودای موتەعال لە نموونەی پێغەمبەر و شوێنکەوتووانیدا دەفەرموێت: ﴿وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ﴾الفتح:

www.iqra.ahlamontada.com

٢٩، بوغزاندنی بێباوەڕان ئامانجێكی خۆشەویست و داواكراوە لای پەروەردگار، سەركەوتنی باوەڕدار لەم مەیدانەدا لە كەماڵی بەندایەتی كردنە بۆ خودا، پێغەمبەر(ﷺ) دوو سوژدەی بۆ نوێژی سەهو داناوە، فەرموویەتی ((گەر نوێژەكەی تەواو بوو ئەوا لوتی شەیتان دەدات لە خۆڵەوە)) لە ریوایەتێكی تردا ((ترغما للشیطان)) نوێژەكەی بە بوغزێنەری شەیتان ناوهێنا.

هەر كەس بە بوغزاندنی شەیتان خودای پەرست ئەوا لە مەقامی "الصدیقیة" بەشێكی باشی بەركەوتووە، بەپێی خۆشەویستی بەندە بۆ پەروەردگاری و "وەلا" بۆ خودا و دوژمنایەتی لەگەڵ شەیتاندا لە بوغزاندنی شەیتان بەشی دەدرێت، لە پێناوی ئەم بوغزاندنەدایە ستایشی لەنجە و لار كراوە لە كاتی رووبەڕووبوونەوەی بەرەی باوەڕ لەگەڵ بەرەی بێباوەڕی لە كاتی جەنگدا، هەروەها لەنجە و لار لە كاتی سەدەقەی نهێنیدا كە تەنها خودا دەیبینێت، چونكە بوغزاندنی شەیتانی تێدایە، هەروەها بەخشینی ئەو شتەی تێدایە كە خۆشەویستە لەلای نەفس كە بریتییە لە ماڵ و دارایی.

ئەمە دەرگایەكە لە بەندایەتی كەمێكی كەم لە خەڵكی دەیزانن، هەر كەس تام و چێژی كردبێت دەگری بۆ رۆژە سەرەتاكانی باوەڕ. كۆمەك بە خودایە و پاڵپشت بەوە و "و لا حول ولا قوة إلا بالله"

خاوەنی ئەم مەقامە كە سەیری شەیتان دەكات و سەرنجی دەدات گەر لەناو گوناهدا بێت بە تەوبەیەكی نەصوح دەیبوغزێنێت، ئەم بوغزاندنەش بەندایەتییەكی تری لا گەڵاڵە دەكات (واتە تەوبەكەی جۆرێكە لە بەندایەتی و بوغزاندنی شەیتانیش بەندایەتییەكی تر).

ئەمە هەندێكە لە نهێنییەكانی تەوبەكردن بە كەمی مەزانە، لەوانەیە لە دانراوێكی تردا دەستت نەكەوێت، ستایش و منەت بۆ خودایە، كۆمەك و داواش هەر لەو دەكرێت.

۞ فیترەت كاری خراپەی پێ باش نییە

نهێنی سێیەم لە نهێنییەكانی تەوبە ئەوەیە كە تەوبەكار ناشیرینی و خراپی ئەو كار و كردەوانە ببینێت كە خودا نەهی لێكردوون، هەروەها باشی و جوانی ئەو كار و كردەوانە ببینێت كە خودا فەرمانی پێكردوون، بزانێت دەچێتە ریزی تێكدەرانەوە

www.iqra.ahlamontada.com

گەر ئەو كارە بكات كە خودا نەهی لێكردووە، هەروەها بزانێت بەرژەوەندییەكی گەورەی لەدەست چووە كاتێك كەمتەرخەمی دەكات لەوەی خودا فەرمانی پێ كردووە، خودا نەهی لە كاری قێزەون -قێزەون لە خودی كارەكەدا- كردووە، هەروەها فەرمانی بە چاكە-چاك لە خودی كارەكەدا- كردووە، ئەو-سبحانە- بەندەكانی لەسەر بەباش زانینی راستی و دادپەروەری و پاكی و چاكە و شوكركردنی نیعمەت بارهێناوە (بەدیهێناوە)، هەروەها لەسەر بەناشیرین و ناباش زانینی دژەكانی ئەوانە مرۆڤی بارهێناوە، نزیكی ئەمانە لە فیترەت و ژیرییەوە وەك نزیكی شیرین و ترش وایە بۆ هەستی چەشتن، هەروەها وەك بۆنی خۆش و بۆگەن وایە بۆ هەستی بۆنكردن، یاخود وەك بیستنی دەنگی خۆش و پێچەوانەكەی وایە بۆ هەستی بیستن، هەر بەو جۆرە تەواوی ئەو شتانەی بە هەستە دەرەكی و ناوەكییەكان هەستی پێ دەكەن، جیاوازی دەكەن لەنێوان باش و ناباش و بەسوود و زیانبەخش.

بەڵگە بۆ ئەمە ئایەتی ﴿ وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا ۗ قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ ۖ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ ۖ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴿٢٩﴾ فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ ۗ إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾ ۞ يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ ۚ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَن تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَن تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ ﴾ الأعراف: ٢٨ - ٣٣، خودای موتەعال هەواڵیداوە كە كارەكەیان "فاحشة"یە بەر لەوەی نەهی لێبكرێت، فەرمانی كردووە بە دووركەوتنەوە لەو فاحیشەیە بە "خۆجوانكردن"، وشەی "فاحشة" لێرەدا بریتییە لە تەوافكردنی بەیت (كەعبە) بەرووتی-پیاو و ژن بە تێكەڵاوی- جگە لە قورەیش، پاشان دەفەرموێت (إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ)، واتە خودا فەرمان نادات بە شتێك كە لە ئەقڵ و فیترەتدا بە فاحشە دادەنرێت، قورەیشەكان بوون بەرووتی تەوافیان بە حەجاج و عەمرەكاران دەكرد، پێشەوایەتیان دەكردن بۆ مەناسیكی حەج و دروشمەكانی، شتێكیان لێ

www.iqra.ahlamontada.com

وەردەگرتن بۆ ئەوەی پێی بژین، وەك وەڵامێك بۆ داواكەی باوكیان ئیبراهیم ﴿رَّبَّنَآ إِنِّىٓ أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِى بِوَادٍ غَيْرِ ذِى زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ ٱلْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱجْعَلْ أَفْـِٔدَةً مِّنَ ٱلنَّاسِ تَهْوِىٓ إِلَيْهِمْ وَٱرْزُقْهُم مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾﴾ إبراهیم: ٣٧، خودا ڕۆزی ئەوانی دا بەوەی دڵی خەڵك ڕوو لە كەعبە دەكات، بەڵام زۆربەیان نوێژ و شوكریان بەو جۆرە نەكرد وەك خودا دەیویست، بەڵكو بێباوەڕبوون و خواوەند و بت و بتخانەیان لە مردووان دروست كرد و دەیانپەرستن، پەیوەندیان لەگەڵ ئەربابەكانیان زۆرتر و زیاتر بوو لە پەیوەندییان لەگەڵ پەروەردگاری ئاسمانەكان، شەیتان –لەخوار خوداوە– بوو بە سەرۆكاریان، نیعمەتەكانی خودا لەو ڕۆزییەی خودا بۆی ڕەوانە دەكردن شەیتان بە كەم خستیە پێش چاویان، ئیبلیس وەحی بۆ كردن كە بیدعەیەكی زۆر خراپ بۆ خەڵكی داتاشن: ئەوەش ئەوە بوو كە خەڵكی دەبێت بە پۆشاكی قورەیشەوە تەواف بكەن، پۆشاكەكانیان دابكەنن و بیخەنە ژێر پێی تەوافكارانی دەوری كەعبە، لەو كارە ناڕەوادا خەڵكی بۆیان ملكەچ بوون و شوێنیان كەوتن، ئەوەش بوو بە سەرچاوەیەكی بژێوی بۆ قورەیش، فەرمانڕەوایی خەڵكییان دەكرد بەو جۆرەی دەیانویست، دواتر شەیتان وەحی بۆ كردن لەگەڵ زیادبوونی خەڵكدا نرخەكان(نرخی جلوبەرگی قورەیش) لەسەر خەڵكی گران بكەن، تا زۆربەی خەڵكی دەستەوسان بوون لە حەج كردن، بۆیە داوایان كرد لە سەركردە ملهوڕەكان هەندێك لە نرخەكە دابەزێنن، ئەگەر نە، ناچاردەبن بەڕووتی تەوافی كەعبە بكەن، قورەیش نرخی پۆشاكەكانیان دانەبەزاند، بۆیە خەڵكی هەزار بەڕووتی تەوافیان دەست پێكرد.

پاشان دەفەرموێت (قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ ٱللَّهِ ٱلَّتِىٓ أَخْرَجَ لِعِبَادِهِۦ وَٱلطَّيِّبَٰتِ مِنَ ٱلرِّزْقِ)، ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی شتەكە چاك و پاك بووە بەر لە حەرام كردنی، وەسفی چاك و پاك ڕێگری دەكات لە حەرام كردنی شتەكە و گەر حەرام بكرێت پێچەوانەی حیكمەتە.

پاشان فەرمووی (قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّىَ ٱلْفَوَٰحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ)، ئەوانە بەر لە حەرام كردن و دوای حەرام كردن ناباش و خراپ بوون، خودای موتەعال پۆشاكی نەهی خۆی كرد بە بەریاندا و ناشیرینییەكی تری خستە پاڵ ناشیرینییەكانیان، ناشیرینییەكانیان لە خودی خۆیاندا بوو، ئەو ناشیرینییە بە نەهی كردنی پەروەردگار و زەم كردنیان

www.iqra.ahlamontada.com

بوو بە دوو ناشیرینی، هەواڵی دا بە بێزراوی کارەکانیان و ئەنجامدەری کارەکان، وەك چۆن دادپەروەری و راستگۆیی و یەکتاپەرستی و شوکری نیعمەت لـە خـودی خۆیانـدا باش و چاکن، بۆیە بە فەرمانی پەروەردگار و مەدح کردنـی ئەنجامـدەرانی و هەوڵدان بە خۆشویستنی ئەوانە و ئەنجامدەرانیان باش و چاکێکی تر خرایـە سـەر ئـەو بـاش و چاکەی لە خودی خۆیاندا بوو.

بەڵکو لە راگەیاندنی پێغەمبەرایەتی پێغەمبەرەوە(ﷺ) فەرمانیان بە چاکە پیێ دەکات و نەهیان لە خراپە لێ دەکات و چاك و پاکیان بۆ حـەڵاڵ دەکـات و پـیس و ناباشـیان لەسەر حەرام دەکات.

ئەوەی دەبێتـە مـەدح و سـەنا و بەڵگـە و نیشـانە لەسـەر پێغەمبەرایـەتی محمـد(ﷺ) ئەوەیـە کـە ژیـری تەندروسـت گـەواهی باشـی و چـاکی و پـاکی دەدات لەسـەر فەرمانپێکراوەکانی ئایینەکەی، بەوەی مەعروفن واتـە ناسـراون، ئـەوەش کـە نـەهیان لێکراوە ژیری تەندروست گەواهی خراپی و ناباشیان دەدات بەوەی لە خودی خۆیاندا پیس و نەناسراون بە فیترەتی مرۆڤ، ئەمەش بانگەوازی تەواوی پێغەمبەرانە –صـلوات الله وسـلامه علـیهم– پێچـەوانەی بـانگی خۆسـەپێنان و ئـەهلی باتـڵ و درۆزنـان و ساحیرەکان، ئەوان بانگ دەکەن بۆ شتانێك کە لەگـەڵ حـەز و بەرژەوەندییەکانیانـدا پێك دێنەوە لە ناباش و نامۆ و خراپ و ناشیرین و ستەم و دەستدرێژکاری.

بۆیە وتراوە بە هەندێ ئەعراب –کە بانگەوازەکەی پێغەمبەری ناسی و موسڵمان بوو– بەچی موسڵمان بووی؟ چیت لێ بینی بەڵگە بێت لەسەر ئەوەی پێغەمبـەری خودایـە؟ وتی ((فەرمانی بە شتێك نـەکردووە ژیـری بڵێـت خۆزگـە نـەهی لێبکردبایـە، هـەروەها نەهی لە شتێك نەکردووە ژیری بڵێت: خۆزگە فەرمانی پـێ بکردبایـە، شـتێکی حـەڵاڵ نەکردووە ژیری بڵێت خۆزگە حەرامی بکردبایە، شتێکی حەرام نـەکردووە ژیـری بڵێـت خۆزگە حەڵاڵی بکردبایە))، سەیری ئەو ئەعرابییە بکە و سەرنجی تەندروستی ژیـری و فیترەت و هێزی باوەڕی بدە، هەروەها بەڵگە هێنانـەوەی لەسـەر راسـتیی بانگـەوازی پێغەمبـەر ببینـە بـەوەی لـە گـەڵ هـەموو ئـەو شـتانەی ئـەقڵ بـە باشـی دەزانێـت پێکدێتەوە، هەر بەو جۆرە تەبایی حەڵاڵ و حەرامەکانی لەگەڵ ژیریدا.

خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾﴾ المؤمنون: ١١٥، واتە پێتان وایە ئێوە بۆ هیچ شتێك دروست نەکراین،

www.iqra.ahlamontada.com

نە فەرمانتان پێ بکرێت و نە نەهیتان لێ بکرێت، نە پاداشتتان بدرێتەوە و نە سزاتان بدرێت، ئەمەش لە خۆیدا گاڵتەجارییە، گاڵتەجاڕی و بێمانایی(عبث)ش لە خودی خۆیاندا ناشیرینن، ئایەتەکە ئاماژە دەدات بەوەی کە پەیبردن بەو ناشیرینییە لە فیترەت و ژیریدا جێگیرە، بۆیە کارەکەیان بە ناباش دادەنێت و ئاگاداریان دەکاتەوە بگەڕێنەوە بۆ سەر ژیری و فیترەتی خۆیان، ئەوانە گەر بیریان بکردبایەتەوە و ئەهلی بەصیرەت بوونایە دەیانزانی بۆ خودا گونجاو و شیاو نییە دروستکراوەکانی بەبێ ئامانج و مەرامێك خولقاندبێت، واتە نە بۆ فەرمان پێکردن و نە بۆ نەهی لێ کردن، نە بۆ پاداشت و نە بۆ سزا، ئەمەش بەڵگەیە کە چاکی و باشی کاروبارەکان و خراپی و ناشیرینییان لە ژیری و فیترەتدا جێگیربوون، هەر کەس بۆ خودا ئەو کارە نەشیاوە بڕیار بدات و شتێك بداتە پاڵ خودا کە ناوە جوانەکانی و سیفەتە باڵاکانی رێگەی پێ نادەن ئەوا ناشیرینی و ناباشی داوەتە پاڵ خودا ﴿أَمْ حَسِبَ ٱلَّذِينَ ٱجْتَرَحُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن نَّجْعَلَهُمْ كَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ سَوَآءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۚ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾﴾ الجاثية: ٢١، خودای موتەعال ئەم بۆچوونە رەد دەکاتەوە، رەدکردنەوە بە بەئاگاهێنانی ژیری لەمەڕ ناشیرینییەکەی، ئەو بڕیارە بڕیارێکی خراپە، ئەو کەسەش بڕیاری وا دەردەکات کەسێکی خراپەکار و ستەمکارە.

هــەروەها ئایــەتی ﴿أَمْ نَجْعَلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ كَٱلْمُفْسِدِينَ فِى ٱلْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ ٱلْمُتَّقِينَ كَٱلْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾﴾ ص: ٢٨، ئەمە پرسیارێکە نینکاری تێدایە، ئاماژەی بەوە کرد کە ئەو کارە لە خودی خۆیدا ناشیرین و ناباشە، ناباش و نامۆیەکە کە لای ئەقڵ و فیترەت بێزراوە، ئایا وا گومان دەبەن ئاوا کارێك شایەنی ئێمەیە و ئەنجامدانی بۆ ئێمە باش و گونجاوە؟ خودای موتەعال ناپەسەندیی ئەوەی دەرخست و ژیری و فیترەتی ئاگادار کردەوە لەسەر ناشیرینییەکەی، و رایگەیاند ئەو شتە شایستە نییە بدرێتە پاڵ خودا.

هەر بەو جۆرە خودای موتەعال ناشیرینی هاوەڵدانان بۆ خۆی رەد دەکاتەوە، بە بوونی بەڵگە لەسەر ئەوەی کە ئەو شتە لە خودی خۆیدا لای ژیری و فیترەت ناشیرینە، ئەو کارە ناشیرینترین ناشیرین و خراپترین ستەمە، چ شتێك لە ژیریدا راست دەردەچێت(یان چ بڕیارێکی ژیری راست دەکەوێتەوە) گەر لەناو ئەو ژیرییەدا

www.iqra.ahlamontada.com

زانستی بە ناپەسەندیی و ناشیرینی هاوەڵدانان بۆ خودا تێدا نەبێت؟ زانست بە ناپەسەندی هاوەڵدانان لەناو ژیریدا و ناشیرینی ئەو بڕیارە بەڵگەنەویستە و زانستێکی حاشاهەڵنەگرە، پێغەمبەران گەلانیان هۆشدار کردۆتەوە بەو ناشیرینییەی هاوەڵدانان لەناو ژیری و فیترەتدا، رایانگەیاندووە کە هاوەڵدانەران نە ژیری و نە ناوەرۆك و نە دڵیان هەیە، بەڵكو بیستن و بینینیان لێ نەرێ دەکەن، مەبەست بیستن و بینینی دڵە، بۆیە رایدەگەیەنێت ئەوانە کەڕ و لاڵ و کوێرن، ئەوەش وەسفی دڵیانە کە نەدەبیستێ و نە دەبینێ و نە دەتوانێت بژنەوێت و دەربڕێت، دەیانچوێنێت بە ئاژەڵان کە ژیرییان نییە بۆ جیاکردنەوەی باش و ناباش و حەق و باتڵ، بۆیە لە ئاگردا بێباوەڕان دان بەوەدا دەنێن کە ئەهلی بیستن و بینین و ژنەوتن نەبوون، ئەوانە گەر بگەڕابانایەوە بۆ لای بیستن و ژنەوتن ئەوا باشی و چاکەی ئەوەی پێغەمبەران هێنابوویان دەیانزانی و ناباشی سەرپێچی پێغەمبەرانیان بۆ دەردەکەوت.

خودای موتەعال دەربارەی ئەوانە بۆمان باس دەکات و دەفەرموێت ﴿وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾﴾ الملك: ١٠، زۆرجار لە قورئاندا پێیان دەفەرموێت (أفلا تعقلون؟)، (لعلكم تعقلون)، هۆشدارییان پێدەدات لەوەی لەناو فیترەت و ژیریاندایە لە پێوەری باش و ناباش، هەواڵ دەدات کە پێدانی ئەو دووانە (ژیری و فیترەت) بۆ سوود لێبینین و جیاکردنەوەی باش لە ناباش و حەق لە باتڵە.

زۆر نموونەی ئەقلی و بەرهەستی لە قورئاندا خراونەتە روو کە ژیری ئاگادار دەکەنەوە لەسەر باشیی و جوانی ئەوەی فەرمانی پێکردووە و ناشیرینی ئەوەی نەهی لێکردووە.

قورئان پڕە لەم نموونە بەرز و بڵندانە بۆ کەسێك لێی تێبگات و تێڕامانی تێدا بکات، وەك ئایەتی ﴿ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ ۖ هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾﴾ الروم: ٢٨، خودای موتەعال بەڵگەیان لەسەر دەهێنێتەوە بەو راستییەی لەناو ژیرییاندایە لە ناشیرینی ئەوەی کەسێك بەندەکەی شەریکی بێت، گەر یەکێك لای ناشیرینە بەندەکەی لە ماڵ و ملك و خانەوادەیدا ببێت بە شەریکی و پێی رازی نییە، کەوابێت چۆن شەریك بۆ من بڕیار دەدەن و وەك بەندایەتی بۆ من بەندایەتییان دەکەن؟ ئەمەش نیشانی دەدات ناشیرینی بەندایەتی بۆ کەسێك لە خوار

www.iqra.ahlamontada.com

خوداوە لە فیترەت و ژیریدا جێگیرە، بیستن (بیستنی ئایات) هۆشداری دەدات بەو مەعریفەی خودا لە ناو ژیرییدا دایناوە لە ناشیرینی ئەو بەندایەتی کردنە بۆ کەسێك جگە لە خودا.

هەر بەو جۆرە ئایـەتی ﴿ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَآءُ مُتَشَٰكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ ﴾ الزمـر: ٢٩، خـودای موتـەعال بەڵگـە دەهێنێتەوە لەسەر ناشیرینی هاوەڵدانان بـەوەی ژیـری دەیزانێـت لـە جیـاوازی حـاڵی بەندەیەکی خزمەتکار کە چەند کەسێکی شەڕەنگێزی خـراپ ڕەفتـار خاوەنـداری ئـەو دەکەن، لەگەڵ حاڵی بەندەیەکی تردا کە تەنها یەك سەرداری هەیـە و خـۆی ڕادەسـت کردووە، ئایا ئەو دوو بەندەیە حاڵیان وەك یەك وایە؟ هەر بەو جۆرە حاڵی هاوەڵدانەر و کەسی یەکتاپەرست کە تەواوی بەندایەتی خۆی بۆ خودای حەق ئـەنجام داوە؟ ئـەو دوانە یەکسان نین و یەکسان نابن.

هەر بەو جۆرە ئایەتی ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُبْطِلُوا۟ صَدَقَٰتِكُم بِٱلْمَنِّ وَٱلْأَذَىٰ كَٱلَّذِى يُنفِقُ مَالَهُۥ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۖ فَمَثَلُهُۥ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُۥ وَابِلٌ فَتَرَكَهُۥ صَلْدًا ۖ لَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَىْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٦٤﴾ ﴾ البقرة: ٢٦٤، نموونە بۆ ناشیرینی "ڕیاکردن" دەهێنێتەوە کە دەبێتە هۆی بەتاڵکردنەوەی کاری چاکەی مرۆڤ، هەروەها نموونەی ئەوانەی منەت و ئازار تێکەڵ بە خێر و سەدەقەکانیان دەکەن، نموونەی "صفوان" کە بەردێکی سافە دەهێنێتەوە، ئەو بەردە وەك دڵی کەسی ڕیاباز و منەتکار و ئازاردەرە، خاکیش "التراب" کە بە بەردەکەوە لکاوە نموونەی کارە چاکەکانییەتی، لێزمە بارانیش "الوابل" ئەو بارانەی ژیانی زەوی پێوە بەندە، گەر بە نەرمی و لەسەرخۆیی بەسەریدا دابارێ ئەوا گژوگیای لێ دەڕوێت، گەر بەسەر تاشە بەردەکاندا بەلێزمە دابارێ هیچی لەسەر ناڕوێت، بارانە لێزمەکە ڕوویکردە ئەو بەردە سافە کە هەندێك تەپوتۆزی لەسەر نیشت بوو، بەسەریدا دابارێ و هیچی پێوە نەهێڵا، وایکرد بەردەکە هیچی لەسەر نەڕوێت، ئەمەش نیشانەی ئەوەیە کە ناشیرینی (منەت و ئازار و ڕیا) لە قوڵایی ژیریدا جێگیر بووە، بۆیە خودا نموونەی لەسەر دەهێنێتەوە و شوبهاندنی بۆ دەکات.

پێچەوانەی ئەو مرۆڤە ڕیابـازە، ئایـەتی ﴿ وَمَثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُمُ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍۭ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَـَٔاتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ

www.iqra.ahlamontada.com

﴿يُصِبۡهَا وَابِلٞ فَطَلّٞۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٌ ٢٦٥﴾ البقرة: ٢٦٥، گەر ئەو بەهەشتە(باخچە و بێستان و باخ و سەهەند)-كە بە شوێنێكی بەرزەوەیە و خۆر و با دەیگرێتەوە و بارانێكی بەخوڕ بەسەریدا دادەبارێت، بەروبوومەكەی دوو بەرانبەری ئەوەیە باخەكانی تر بەرهەمی دەهێنن- لە ئەقڵ و ژیریدا چاك و پاك بێت، هەر بەو جۆرە بەختكردنی ماڵ و دارایی لە پێناوی خودادا چاك و پاكە، نەك بۆ پاداشت و شوكری خەڵكی، بەڵكو بە ساغبوونەوەی ناخ و دەروون و هێزی دڵ بۆ خودا لە بەخشیندا، بەخشین جێگەی خۆی ناگرێت گەر لە كاتی جیاكردنە و پێدانـدا دڵ بهەژێت و دەست بلەرزێت، ورەی دابەبەزێت و ترس دایبگرێتەوە، پێچەوانەی بەخشینی كەسانی خاوەن دڵی بەهێز و دامەزراو.

لەبەر ئەوەی خەڵكی لە بەخشیندا ئەم دوو جۆرەن: نموونەی كەسی خاوەن ئیخلاص و دڵسۆزی و دڵ بە هێز و دامەزراو وەك بارانی لێزمە (وابل) وایە، نموونەی بەخشینی كەسی تر وەك نەرمە باران وایە، كە بارانێكی كز و لاوازە، ئەمە بەپێی زۆری و كەمی بەخشین و كەماڵی ئیخلاص و هێز و یەقین تیایدا لەگەڵ بوونی لاوازی و دڵەڕاوكێ لە بەخشیدا، نابینی خودای موتەعال ژیری دێنێتەوە بەر هۆش بەوەی تێیدایە لە "بەباشزانین" و لە "بە خراپزانین"؟

هەروەها ئایەتی ﴿أَيَوَدُّ أَحَدُكُمۡ أَن تَكُونَ لَهُۥ جَنَّةٞ مِّن نَّخِيلٖ وَأَعۡنَابٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ لَهُۥ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَأَصَابَهُ ٱلۡكِبَرُ وَلَهُۥ ذُرِّيَّةٞ ضُعَفَآءُ فَأَصَابَهَآ إِعۡصَارٞ فِيهِ نَارٞ فَٱحۡتَرَقَتۡۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلۡأٓيَٰتِ لَعَلَّكُمۡ تَتَفَكَّرُونَ ٢٦٦﴾ البقرة: ٢٦٦، خودا-سبحانه- هۆشداری بە ژیری داوە لەوەی تێیدایە لە بە خراپزانینی كرداری ناباش كە پاداشتی چاكە دەپوكێنێتەوە، ئەو كارەشی شوبهاندووە بە حاڵی پیاوێكی بە تەمەن كە بەرپرسیارێتی خێزانێكی هەژار و لاوازی كەوتۆتە ئەستۆ، بەجۆرێك لە تیاچوونی خۆی و ئەوان دەترسێت، بێستانێكی هەیە كە سەرچاوەی بژێوی خۆی و خێزانەكەیەتی، بیستانەكەی دارخورما و ترێ و هەموو جۆرە میوەیەكی تێدایە، زۆر هەژار و ئاتاجی ئەو باخە بوو، دڵی پێی خۆش بوو، لەناكاو ئاگرێكی بەهێز بیستانەكەی سوتاند، خودای موتەعال ئاگادارمان دەكاتەوە لەوەی ناباشی گوناه كە چاكەكان دەسوتێنێت وەك ناباشی حاڵی ئەو پیاوە پیرە وایە، عومەر و ئیبن عەباس-خوایان لێ رازی بێت- بەم جۆرە تەفسیریان كردووە ((پیاوێكی دەوڵەمەند سەردەمێك خەریكی كاری چاكە و

www.iqra.ahlamontada.com

گوێڕایەڵی خودابوو، خودا شەیتانی نارده لای، بە کاری گوناهەوە خەریك بوو تا هەموو کرداره چاکەکانی نوقم کرد)) ئیمامی بوخاری لە سەحیحەکەیدا باسی کردووە.

نـابینی چـۆن ئاگـاداری بـە ژیـری دەدات لەسـەر ناشـیرینی گونـاه دوای چـاکە و گوێڕایەڵی، لەمەڕ ئەو کارەش ئەم نموونەی بۆ ناباشی کارەکەی هێنایەوە؟

هەندێك لە فەقیهان: قسە لە هۆ و مەرام و بۆنەگەلێك دەکـەن کـە داوای هـاتنی بـەیان کردنی حوکم دەکەن، جیاوازی دەکەن لەنێوان بەرژەوەندی پوخـت و لـەپێش لەگـەڵ بەرژەوەنـدی پلـە دوو، هـەروەها جیـاوازی نێـوان زیانـەکان بـە هـەمان شـێوە، بەرژەوەنـدی زۆرتـر و بـەرینتر لـە مەودایەکدا دەدەن بەسـەر بەرژەوەنـدی کـەمتر و بەرتەسـك تـر لـە هـەمان مـەودادا، هـەروەها بـەهێزترین زیـان پـاڵپێوە دەنـێن بـە لاوازترینیان، ئەم کارە ئەنجام نادرێت بە دەرهێنانی حیکمەت و هـۆ و مـەرام نـەبێت، ناسینی بەرژەوەندی و زیان لە کردارەکانەوە سەرهەڵدەدەن.

۞ خراپە لە بازنەی ویستی خودادایە، بەڵام پێی رازی نییە

ئەمەش لەتیفەی سـێیەمە لـە نهێنییـەکانی تەوبـە کـە جـوانی و ناشـیرینی و باشـی و خراپی تیا رۆشن دەبنەوە، لێرەوە جیاوازی نێوان خۆشویستنی خودا بۆ ئەو شـتە و پێـڕازی بـوون لەگـەڵ ویسـتێکی گـەردوونیی رۆشـن دەبێتـەوە، هـەروەها یەکسـان نەکردنی ئەم دوانە بە یەکتر و باوەڕ بە پێویستبوونیان بە یەکتری، وەك جەبرییـەکان بۆی دەچوون کـە دەیـانوت: هەرچـی کـرداره لـەلای خـودا خۆشەویسـتە چونکە لـە ویستی ئەوەوە سەرچاوەیان گرتووە، ئەو کردارانە خودی خۆشەویستی و رەزامەنـدی خودان، ئەمەش سەریکێشا بۆ ئەوەی خراپە لەلایان بە ناباش تەماشا نەکرێت و کاری ناشیرین و نامۆ بە قێزەون سەرنج نەدرێت.

لە بەرپەرچدانەوەی ئەوانـەدا خـودا دەفـەرموێت ﴿وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلۡفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾﴾ البقـرة: ٢٠٥ ﴿كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُۥ عِندَ رَبِّكَ مَكۡرُوهٗا ﴿٣٨﴾﴾ الإسـراء: ٣٨، لێیـان تێکچـوو و پرسییان: چۆن دەبێت شتێك لای خـودا بێـزراو بێـت لـە کاتێکدا ئـەو ویسـتوویەتی؟ چـۆن خۆشـی ناوێـت کاتێـك ئـەو بـوونی ئـەو شـتەی دەوێـت؟ ئـەم ئایەتانـە و هاوشـێوەکانی ئەمانـەیان تـەئویل کـرد کـە لـەڕووی ئایینـەوە خۆشـیناون و لـەڕووی

www.iqra.ahlamontada.com

شەرعەوە پێیان رازی نییە و بێزراون لەلای بەو مانایەی شەرعییەتیان پێ نادات، لەگەڵ ئەوەی بوونیانی خۆشدەوێت و ویستراون لەلای ئەو-سبحانه-.

لەسەر ئەم بۆچوونە ئەوەیان بینا کرد کە ئەوان فەرمانیان پێکراوە بە شتە بڕاوەکان(بە بڕیارە قەدەرییەکان) رازی بن، گوناه و خراپە بڕاوەیەکن لە بڕاوەکانی خودا، بۆیە پێی رازی دەبین، لەم باوەڕەیانەوە گەیشتنە ئەو ئەنجامەی: بەوەی ئەو شتانە لای پەروەردگار خۆشەویستن و فەرمانیان پێکراوە پێیان رازی بن و کردارەکان یەکسان تەماشا بکەن و هیچ یەکێك لەو کردارانە بە خراپ و ناشیرین تەماشا نەکەن.

لەم میانەدا شتێکی تر خراپە سەر باوەڕیان ئەویش ناچارکردنی بەندەیە بە ئەنجامدانی ئەو کارانەی لێی دەوەشێتەوە، چونکە کاری ئەو نین و ناچارکراوە لە ئەنجامدانیان، ئەمەش بریتییە لە باوەڕی جەبرییەکان.

لێرەوە پێویست بوونێك سەری هەڵدا ئەویش لادان و سڕینەوەی ئەمر و نەهی و پێچانەوەی راخەری شەرع و خۆڕادەستکردنی قەدەر و رۆیشتن لەگەڵی رووی لە هەر شوێنێك کرد.

سەرچاوەی هەڵەکەیان لەو جێگەوەیە ویستی خودایان یەکسان کرد بە خۆشویستنی خودا و باوەڕبوونیان بە پێویستیی رازیبوون بە قەزا و بڕیارە بڕاوەکان، لەم دوو بەشەدا بە پشتیوانی خودا ئەمە رۆشن دەکەینەوە، هێز و توانین هەر لای خودایە.

ویست و خۆشەویستی: قورئان و سوننەت ئاماژە بە جیاوازی نێوانیان دەکەن، هەر بەو جۆرە ژیری و فیترەت و کۆدەنگی موسڵمانان هاوڕان لەسەر جیاوازی نێوان ئەو دوانە.

خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿ يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَىٰ مِنَ الْقَوْلِ ﴾النساء: ١٠٨، هەواڵیدا کە رازی نییە بەو قسانەی لە پەنهاندا شەوان لەگەڵ یەکتر دەیکەن، بوختان لەخۆ دەگرێت و بێگوناه تۆمەتبار دەکەن و شایەتی درۆ دەدەن و تاوانبار بێگوناه دەردەکەن، ئەم ئایەتە لەسەر چیرۆکێك دابەزیوە بەم شێوەیە ئاماژەی بۆ کرا، لەگەڵ ئەوەی هەر هەموو کاروکردەوەکان بە ویستی خودان، موسڵمانان کۆدەنگیان هەیە لەسەر ئەو باوەڕەی: ئەوەی خودا بیەوێت دەبێت و ئەوەی نەیەوێت نابێت.

تەئویلێك لە تەئویلەکانی ئەو ئایەتە ئەوەیە: لەڕووی دینەوە پێی رازی نییە، لەگەڵ خۆشویستنی بۆ ئەوەی روویدات، کە دەبێت ئەم لێکدانەوەیە کەلامی خودای لێ

www.iqra.ahlamontada.com

بپارێزرێت، مانا لەلایان: کارەکە لای خودا خۆشەویستە، بەڵام لەڕووی شەرعەوە کەسەکە لەسەری پاداشت وەرناگرێت.

مەزهەبی پێشینی ئەم ئوممەتە و ئیمامەکانی: کرداری خراپە لای پەروەردگار بێزراوە و لەڕووی قەدەر و شەرعیشەوە ناپەسەندە، لەگەڵ ئەوەی بە ویست و بریاری ئەو-سبحانه- هاتوتە بوونەوە، خودا دەتوانێت ئەوەی خۆشیناوێت و لای ناپەسەندە دروستی بکات، هەروەك چۆن شتە بینراوەکان هەموو دروستکراوی خودان، تیایدایە لای خودا ناپەسەند و ناشیرین وەك ئیبلیس و سەربازەکانی و سەرجەم شتە پیسەکانی تر، هەر بەو جۆرە لەناو دروستکراوەکانیدا تیایدایە خۆشەویستە و جێگەی ڕەزامەندی ئەوە-سبحانه- وەك پێغەمبەران و فریشتە و دۆستانی خودا، بەم جۆرە تەواوی کردارەکان دروستکراوی خودان، هەیانە خۆشەویست لەلای و هەیانە بێزراو و ناپەسەند، دروستی کردووە بۆ حیکمەتێکی خۆی لە دروستکردنی شتێك کە بێزراو و ناپەسەندە لەلای وەك بینراو و بەرچاوەکان، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾﴾ البقرة: ٢٠٥، لەگەڵ ئەوەی بە ویست و بڕیار و قەدەری خۆیەتی ﴿إِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ عَنكُمْ ۖ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ ٱلْكُفْرَ ۖ وَإِن تَشْكُرُوا۟ يَرْضَهُ لَكُمْ﴾الزمـــــر: ٧، بێباوەڕی و شوکردن بە ویست و قەدەری خودا ڕوودەدەن، یەکەمیان لای خودا خۆشەویستە و پێبڕازییە، ئەویتریان بێزراو و ناشیرین و ناپەسەندە.

هەر بەو جۆرە ئەو ئایەتەی دوای نەهیکردن لە هاوەڵدانان و ستەم و خراپە هاتووە ﴿كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُۥ عِندَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾﴾ الإسراء: ٣٨، ئەو شتە لای خودا بێزراوە لەگەڵ ڕوودانی بە ویست و بڕیار و قەدەری خودا.

لە فەرموودەی سەحیحدا لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) ((إن الله كره لكم ثلاثا: قيل وقال، وكثرة السؤال، وإضاعة المال)) ئەم کەراهەتە بۆ شتێکە کە ویست و بڕیار و قەدەری خودا بۆ هێنانە بوونی پێیەوە وابەستە بووە.

لە مەسنەددا هاتووە ((إن الله يحب أن يؤخذ برخصه، كما يكره أن تؤتى معصيته))، ئەم خۆشەویستی و کەراهەتە بۆ دوو شتن کە هاتوونەتە بوون: هەردووکیان لە ویستی خواییدا کۆبوونەتەوە و لە خۆشویستن و کەراهەتدا لەیەکتر جیابوونەتەوە، ئەم جۆرە نموونانە لە قورئان و فەرموودەدا زۆرترن لەوەی هەمووی باس بکرێن.

www.iqra.ahlamontada.com

خودا مرۆڤی بەدیهێناوە لەسەر وتنی: ئەم کارە خودا خۆشی دەوێت، ئەو کارە بێزراو و ناپەسەندە لەلای خودا، فلان کارێك دەکات کە خودا خۆشی ناوێت، قورئان پڕە لە باسکردنی تووڕەیی و رقی خودا لە دوژمنەکانی، ئەوە سیفەتێکە پێیەوە راوەستاوە و سزا و نەفرەتی لەسەر دروست دەبێت، نەك تووڕەییەکە خودی سزا و نەفرەتەکە بێت، بەڵکو ئەو دوانە شوێنەواری تووڕەییەکەی خودان، بۆیە جیاکاری دەکرێت لەنێوانیان ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾ ﴾ النساء: ٩٣، جیاوازی خستە نێوان سزا و تووڕەیی و نەفرەتەوە، هەریەکەیانی بەسەربەخۆ باس کرد جیا لە دوانەکەی تر.

لە نزاکانی پێغەمبەر(ﷺ) **((أللهم إني أعوذ برضاك من سخطك و أعوذ بمعافاتك من عقوبتك، و أعوذ بك منك))**

سەرنجی پەنابردنی پێغەمبەر(ﷺ) بدە بە سیفەتی رازیبوون (الرضا) لە سیفەتی رق و تووڕەیی (السخط)، هەروەها بە کاری سەلامەتی و رزگاربوون لە کاری سزادان (العقوبة)، یەکەمیان بۆ سیفەتە، دووەمیان بۆ ئەو دەرئەنجامەیە لێیەوە سەرهەڵدەدات، هەموو ئەوانەشی بەستۆتەوە بە خودی خودای موتەعالەوە، هەموو ئەوانە تەنها بۆ ئەو دەگەڕێتەوە، نەك بۆ کەسێکی تر، ئەوەی پەنای پێ دەگرم: بە ویست و بڕیاری تۆ روودەدات، ئەوەی پەنای پێدەگرم لە رەزامەندی تۆ و سەلامەتی بە ویست و بڕیای تۆیە، گەر بتەوێت رازی دەبیت لە بەندەکەت و سەلامەتی دەکەیت، گەر بتەوێت خەشمی لێ دەگری و سزای دەدەیت، پەناگرتنی من لەوەیە کە حەزی پێ ناکەم و خۆمی لێ دەپارێزم، نەهێڵانی ئەوەی تووشم ببن دیسان بە ویستی تۆیە، خۆشەویست و بێزراو هەر هەموو بۆ بڕیار و ویستی تۆ دەگەڕێتەوە، بۆیە پەنادەگرم بە تۆ لە تۆ، پەنام بەهێز و توانا و دەسەڵات و بەزەیی و چاکەی تۆیە لەوەی بەهۆی هێز و توانا و دەسەڵات و دادپەروەری تۆوە روودەدەن، پەناناگرم بە کەسێك جگە لە تۆ لە کەسێك جگە لە تۆ، پەناناگرم بە تۆ نەبێت لە شتێك کە لە ویست و بڕیاری تۆوە سەرچاوە دەگرێت، بەڵکو ئەوە تۆی وام لێدەکەی پەنا بگرم لە ویستی تۆ لەو شتەی بە ویستی خۆت هاتۆتە بوونەوە، بۆیە پەنادەگرم بە تۆ لە تۆ.

تەنها ئەوانەی بە قووڵی لەگەڵ زانستی خودا و ناسینیدا رۆچوون دەزانن چی لەناو ئەو چەند وشەدایە لە یەکتاپەرستی و مەعریفە و بەندایەتی.

www.iqra.ahlamontada.com

ئاماژەمان بە شتێکی کەم لە ماناکەی کرد، گەر بەدوای هەموو راڤەکردنیدا بچین کتێبێکی چەند بەرگی دەردەچێت، بەڵام دەرگاکەت بۆ کراوەتەوە، گەر بچیتە ژوورەوە ئەوەی چاو نەیبینیوە و گوێ نەیبیستووە و بەدڵی مرۆڤدا گوزەری نەکردووە دەیبینیت و هەستی پێدەکەیت.

مەبەست: دابەشبوونی بەدیهێنراوەکان -لە بینراو و سیفات و کردار- بۆ خۆشەویست لای پەروەردگار و رازی پێی لەگەڵ بێزراو ناپەسەند لە لای ئەو-سبحانە- بە چەندین جۆر بەڵگە خراوەتە روو، بۆیە کارێکی ئاشکرا و زانراوە لەناو ژیری و لەناو دەقدا، هەر بەو جۆرە لەناو فیترەتی مرۆڤدا، هەر کەس یەکسانی بخاتە نێوان هەموو ئەمانەوە ئەوە پێچەوانەی ئەو فیترەتە دەجوڵێتەوە کە خودا مرۆڤی لەسەر بارهێناوە، هەروەها پێچەوانەی ماقوڵ و مەنقوولە (المعقول و المنقول) و لەوەی پێغەمبەران هێناویانە چووتە دەرەوە.

بۆ چ شتێك خودا-سبحانە- سزای توندی لە دونیا و دوارۆژدا جۆراوجۆر کردووە و هەندێکی نیشانی بەندەکانی داوە؟ گەر توندیی تووڕەبوون و رقی نەبوایە لە ئەنجامدەرانی ئەو کارانە ئەوا بەو جۆرە بوغز وخەشمی لەمەڕ ئەو شتانە هەڵنەدەگیرسا، بوونی بێزاری و بوغز لەو شتانە: چەندین جۆر ناخۆشی بۆ خاوەنەکانیان بڕیوەتەوە، هەر بەو جۆرە خۆشەویستی بۆ ئەو شتانەی خۆشیدەوێن و پێیان رازییە لە کاروکردەوەی چاکە: چەندین جۆر سەرئەنجامی باشی بۆ خاوەنەکانیان بەدەست هێناوە، بینینی رێز و گەورەیی لە دونیادا بۆ دۆستانی خودا و تەواوکردنی نیعمەتەکانی لەسەریان و سەرخستنیان و پاڵپشتی کردنیان و سووکایەتی بە دوژمنەکانیان و سزادانیان و دابەزاندنی بەڵا بۆ سەریان باشترین بەڵگەیە لەسەر خۆشەویستی و بوغزی خودا، بەڵکو خودی دۆستایەتی لەگەڵ ئەوانەی دۆستایەتی خودا دەکەن و دوژمنایەتی لەگەڵ ئەوانەی دوژمنایەتی خودا دەکەن: بریتییە لە چاوگەی خۆشەویستی و بوغزی خودا، دۆستایەتی بنچینەکەی خۆشەویستییە، دوژمنایەتیش بنچینەکەی رق و بوغزە، نەرێکردنی سیفەتی "خۆشەویستی و رق" نەرێکردنی حەقیقەتی دۆستایەتی و دوژمنایەتی.

www.iqra.ahlamontada.com

بەگشتی: بینینی دڵان بۆ خۆشەویستی و رقی خودا وەك بینینی بەرچاو وایە لە ڕێزلێنانی خودا بۆ دۆستەکانی و سووککردنی دوژمنەکانی، لەسەر بابەتی "رازیبوون بە قەزا و بڕیاری بڕاوەش" دەوترێت:

یەکەم: بە کام قوران و بە کام سوننەت و بە کام ژیری زانیتان رازیبوون بە هەموو ئەوەی قەزا و قەدەری خودایی دەریدەکات پێویستە؟ بەڵکو دروستە، چجای پێویستبوونی؟ ئەوە کتێبەکەی خودا و سونەتی پێغەمبەرەکەی(ﷺ) و بەڵگەی ژیری کە هیچ یەکێك لەو قسانەی تێدا نییە و بە ڕەوایان نەزانیوە.

بەڵکو هەندێك لە بڕیارە بڕاوەکان خودا پێی رازییە و رقی لە هەندێکی ترە و لای ناپەسەندن، بە هەموو قەزایەك رازینین وەك چۆن قازی-سبحانه- خۆی پێی رازی نییە، هەر وەك چۆن هەندێك لە بینراوە بڕاوەکان: مرۆڤ ڕووبەڕووی خەشم دەکەنەوە و رقی بەسەردا دادەبارێنن و دواجار نەفرەتی لێدەکرێ و بە خراپ باس دەکرێت.

پاشان دەوترێت قەزا دوو ڕووی هەیە:

یەکەم: وابەستەبوونی بە خودای موتەعالەوە-سبحانه- لەم ڕووەوە پێی رازییە.

دووەم: وابەستەبوونی بە بەندەوە و دانەپاڵ ئەو، لەم ڕووەوە: دابەش دەبێت بۆ ئەوەی پێی رازییە و ئەوەی پێی رازی نییە.

نموونەی ئەوە: خۆکوشتن-بۆ نموونە- دوو ڕووی هەیە: بەوەی خودا ئەندازەگیری بۆ کردووە و بڕیویەتەوە و نوسیویەتی و ویستوویەتی و کردوویەتی بە ئەجەلێك بۆ کوژراوەکە و کۆتایی تەمەنی: پێی رازییە، لەو ڕووەوە کە لە بکوژەکە کارەکە دەوەشێتەوە و ئەنجامیداوە و بەدەستی هێناوە و بە ویستی خۆی کارەکەی کردووە و بەو کردارەی لە خودا یاخیبووە: لەم ڕووەوە خودا رقی لێیەتی و پێی رازی نییە.

۞ چاودێری کردارەکانت بکە.......... و تاوتوێی دەروونی خۆت بکە

لە عابیداندا کەسانێك هەن لێبڕان و توانایان هەڵیان دەنێنن بۆ زۆر کردنی کار و کردەوەی چاکە، بەبێ سەرنجدانی نەنگی دەروون و کردار هەروەها پشکنینی فێڵ و پیلانەکانی نەفس، ئەوەی هەڵیان دەنێت بۆ زۆرکردنی کاروکردەوەی باش بینینی ئەو کارانە و سەرسامبوونە پێیان، گەر خۆیان یەکلابکردبایەتەوە بۆ پشکنینی نەفس و

www.iqra.ahlamontada.com

کردار و دادگایی کردنی نەفس لەسەریان، جیاکردنـەوەی بەشـی دەروون لـەو حـەق و ڕەوایەتییەی تێیدایە، ئەوا ئەو کارە سەرقاڵی دەکردن بەخۆیەوە و ئەوەندە خـەریکی زۆرکردنی کردار نەدەبوون، لەو پێناوەدا کاری کـەمی عابیـد چـاودێر بـۆ کردارەکـانی لەسەری ئاسانە و هەوڵی زۆرکردنی دەدات و وەك کاری دەقپێوەگیراوی لێدێت، کاتێك دەیەوێت کارەکانی لە خەوش و خاڵ پاك بکاتەوە و لە لێڵـی پاڵفتـەیان بکـات لەوانـە درك وداڵی ریا: دەبینێت ئەو کارە وەك قورسی چیاکان قورسە بۆیـە لەبەرچـاوی ئـەو کارە بەکەم رادەگیرێت، بەڵام گەر شیرینی تێدا بینییـەوە لەسـەری ئاسـان دەبێـت و شان دەداتە ژێر قورسییەکەی و بەو ئەرکە هەڵدەسـتێ و تـام و چـێژی لـێ دەبینێـت لەگەڵ قورسییەکەیدا.

گەر ویستت لەم برە وەك پێویست تێبگەی سەرنجی کـاتی خوێندنـەوەی ئـەم بابەتـە بدە، گەر پشتت هەڵکرد لە ئەرکەکانی و تێڕامان لە مەوداکانی و تێگەیشتن و ژنەوتنی یەك بە یەکی ئایەتەکان و بەشت لە گوتاری ئەو ئایەتانە و دابەزاندنیان وەك دەوایـەك بۆ چارەسەری دڵ و پابەندبوون پێیانەوە، چۆن کۆی بابەتەکە دەبینی–یـان زۆربـەی بابەتەکە، یاخود بەشێکی– بە ئاسانی و ڕەوانی، داوای خوێندنـەوەی زۆرتـر بکـەیت، گەر خۆت پابەند کرد بە تێڕامان و ناسینی مـەرام و مەبەسـتەوە، و سـەرنجی ئـەوەی تایبەتـە بـە تـۆ تـاکو بەندایـەتی پـێ ئـەنجام بـدەی، و دابەزانـدنی دەواکـانی بـۆ چارەسەری دڵت و داوای شیفا پێیان لە خودا، ئەوا ناتوانی سورەتەکە یـان ئایەتەکـە بـەجێبهێڵی بـۆ سـورەت و ئایـەتێکی تـر، هـەر بـەو جـۆرە گـەر هـەموو دڵـت لەسـەر ئەنجامدانی دوو رکات نوێژ کۆبوویەوە، دڵـت بـە باشـی تیایـدا ئامـادە بـوو، هـەر بـەو جۆرە لێوان لێو بوو بە تـرس و چـاودێری خـودایی، ئـەوا ئەنجامـدانی دوو رکـاتی تـر کۆشش و ماندووبوونی زۆری دەوێت، بەڵام گەر دڵ ئامـادەیی و تـرس و چـاودێری لـە نوێژەکەدا تێدا نەبێت ئەوا چەندین رکات بەئاسانی ئـەنجام دەدەی، بۆیـە زۆر کردنـی کاروکردەوەی باش بەبێ ڕەچاوکردنی ئافەتەکانی و نەنگی و ناتەواوییەکانی بەڵگەیـە لەسەر کەمی فیقە و تێگەیشتن.

ئەنجامـدەری ئـەو کارانـە وا دەبینێـت کـە حـەقی لەسـەر خـوا هەیـە لـە پاداشـتی چاکەکانیدا بەهەشتی نەعیم و ریزوانی پێ بدرێت، بۆیە کارەکانی خۆی لەبەرچاو زۆر

www.iqra.ahlamontada.com

دەبێت لەگەڵ بێئاگایی لە ناتەواوی کاروکردەوەکانی، ئەوە نازانێت هیچ کەس بە کردەوەکانی خۆی لە ئاگر رزگاری نابێت مەگەر بە لێبوردنی خودا و بەزەیی بەرینی ئەو-سبحانە-.

گومانی تێدا نییە تەنها ئەنجامدانی کاروکردەوەکان بە ئەندامەکان بەبێ ئامادەبوونی دڵ و چاودێری و رووکردنە خودا: قازانجیان کەمە لە دونیاو دوارۆژدا، زۆر لەسەر مرۆڤ دەکەوێت، ئەوە وەك کردارێك وایە ئەنجام درابێت بەبێ شوێنکەوتنی پێغەمبەر(ﷺ) و بوونی ئیخلاص تیایدا بۆ خودا، ئەو کارانە-با زۆریش بن- ماندووکەر و بێکەڵکن، هەر بەو جۆرە کار و کردەوەی توێکڵ و رووالەتی وەك دارخورمای بێبەر وایە کە دیمەنێکی بەرچاوی هەیە و هیچ بەرێك ناگرێت، خودا تەنها ئەوە بۆ بەندەکەی لە نوێژ دەنوسێت کە تێیگەیشتووە.

بەڵام خۆشەویسترین کەس لەلای خودا: ئەوانەن کە کرداری چاکە زۆر دەکەن لەگەڵ چاودێری کردنی ئەو کارە چاکانە، خودای موتەعال دەفەرموێت﴿ كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ ﴾ الذاريات: ١٧ - ١٨، حەسەن دەفەرموێت: نوێژەکانیان تا بەرەبەیان درێژ دەکردەوە، پاشان دادەنیشتن بۆ داوای لێخۆشبوون لە خودا. پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت ((تابعوا بين الحج والعمرة، فأنهما ينفيان الفقر والذنوب كما ينفي الكير خبث الحديد))، هەروەها لە وەڵامی کەسێکدا کە داوای لێ کرد وەسێتی بۆ بکات بە شتێك بۆ رزگاربوون دەستی پێوە بگرێت فەرمووی ((لايزال لسانك رطبا من ذكر الله))

ئایین هەر هەمووی زۆرکردنی کاروکردەوەی چاکەیە، خۆشەویسترین دروستکراو لەلای خودا ئەوانەن کە مەزنترین کاری چاکەیان هەیە، لە فەرموودەیەکی سەحیحی قودسیدا هاتووە ((ما تقرب إلي عبدي بمثل أداء ماافترضت عليه، ولايزال عبدي يتقرب إلي بالنوافل حتى أحبه، فإذا أحببته كنت سمعه الذي يسمع به، وبصره الذي يبصر به، ويده التي يبطش بها، ورجله التي يمشي بها، فبي يسمع و بي يبصر وبي يبطش وبي يمشي، ولئن سألني لأعطينه ولئن استعاذني لأعيذنه)) ئەمە پاداشت و رێزلێنانە بۆ کاروکردەوەی چاك و زۆریان.

www.iqra.ahlamontada.com

۞ گوناهی بچووكی باوەڕدار........ گەورەیە

هەروەها: بەكەم تەماشاكردنی گوناه خراپە، هەر وەك چۆن بەزۆر تەماشاكردنی كرداری چاكە خراپەیە، خوداناس كەسێكە چاكەكانی خۆی لەبەرچاو بچووكە و خراپەكانی خۆی لا گەورەیە، هەتا چاكە لەبەر چاوت بچووك بێت لەلای خودا گەورە دەبێت، هەر بەو جۆرە هەتا چاكە لەلات گەورە بێت لەلای خودا بچووك دەبێتەوە، خراپەكانیش هەر بەو جۆرەن. هەر كەس خودا و ئەوەی شایستەی خودای موتەعالە لە بەندایەتی ناسی چاكەكانی خۆی لەبەرچاو بزر دەبێت و زۆر لەبەرچاوی بچووك دەبنەوە، لەوە تێدەگات ئەو كردارانە بۆ ئەوە ناشێن لە سزای خودایی رزگاری بكەن، ئەوەی شایستەی عیززەتی خودایە و بۆی ئەو شیاوە لە بەندایەتی شتێكی ترە. هەتا زۆرتر ئەنجام بدات بە كەمتر و بچووكتر تەماشایان دەكات، چونكە هەتا هەوڵی زۆرتر بدات بۆ كاری چاكە دەرگای مەعریفەی زۆرتر دەربارەی خودا و نزیكبوون لە خودا بەڕوویدا دەكاتەوە، كە دڵی مەزنی و شكۆمەندی خودا –سبحانه– دەبینێت هەرچی كاروكردەوەی چاكەیە لەبەرچاوی بچووك دەبنەوە با ئەوەندە قورس و زۆربێت هاوتای كاروكاردەوەی ئینس و جین بێت، گەر كارەكانی لەبەرچاو مەزن و گەورە بوون ئەوە بەڵگەی بێ بەشبوونیەتی لە گەیشتن بە خودا، نە دەیناسێ و نەدەزانێ چ شتێك شایستەی ئەوە –سبحانه–، بەپێی ئەو مەعریفەیە و مەعریفەی بە نەفسی خۆی گوناهەكانی خۆی لا گەورە و مەزن دەبێت، بەهۆی بینینی حەق –سبحانه– و ئەوەی شایستەیەتی و كەمتەرخەمی لە هەستان بەوەی داوای كردووە، هەروەها ئەنجامدانیان بەو جۆرەی خودا پێی خۆشە و لەسەری رازییە لە هەموو روویەكەوە.

۞ وەستان............ گەڕانەوەیە

تەوبەی كەسانی تایبەت لە بەفیڕۆدانی كاتدایە لە شتی پڕ و پووچدا، چونكە سەردەكێشێت بۆ دەرگای كاری خراپ و نزم، و نووری چاودێری خامۆش دەكات، ئەو كەسەی كە پارێزگاری لە كاتەكانی دەكات بەرەو پلەی كەماڵ سەردەكەوێت، گەر كاتەكانی بەفیڕۆ بدات لە پێگەی خۆیدا ناوەستێت، بەڵكو بەرەو پلەی نزم دەگەڕێتەوە، گەر بەرەو پێشەوە نەڕوات ئەوا بەدڵنیاییەوە بۆ دواوە دەگەڕێتەوە، بەندەی خودا لە جووڵە و ڕۆیشتندایە و ناوەستێت، یان بۆ سەرەوە یان بۆ خوارەوە،

www.iqra.ahlamontada.com

یا بۆ پێشەوە یان بۆ دواوە، نە لە سروشتدا و نە لە شەریعەتدا وەستان بوونی نییە، تەنها قۆناغ بڕینە بە خێراترین شێوە یان بەرەو بەهەشت، یان بەرەو دۆزەخ، خێرا و هێواش، پێشکەوتوو و دواکەوتوو، لەسەر ڕێگە وەستان نییە، بەڵکو تەنها لە ئاراستەدا لەیەکتر جیاوازن، هەروەها جیاوازی لە خێرایی و هێواشی ﴿إِنَّهَا لَإِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَن شَاءَ مِنكُمْ أَن يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾﴾ المدثر: ٣٥ – ٣٧، باسی وەستاوی نەکرد، چونکە شوێنێك نییە لە نێوان بەهەشت و دۆزەخدا، هیچ ڕێگەیەك جگە لە ڕێگە بۆ ئەو دوو ماڵە لەبەردەم سالیکدا نییە، هەر کەس بە کردەوەی چاکە پێشنەکەوێت بۆ ئەم ماڵەیان ئەوا بە کردەوەی خراپە دوادەکەوێت بەرەو ئەو ماڵەیان.

گەر بڵێی: هەر کەسێکی تێکۆشەر بۆ دەستەبەرکردنی ئەوەی داوای دەکات ڕوویەڕووی وەستان و ساردبوونەوە دەبێت، پاشان ڕاست دەبێتەوە بۆ گەیشتن بە مەبەستەکەی.

دەڵێم: دەبێ ئەوە ڕوویدات، بەڵام کەسی وەستاو دوو حاڵی هەیە: یان دەوەستێت بۆ جەنگ و جۆرکردنی خۆی و ئامادەکردنی نەفسی خۆ بۆ بەرەو خوداچوون، ئەم وەستانە بەشێکە لە ڕۆیشتن بەرەو خودا و وەستانەکە زیانی پێ ناگەیەنێت، چونکە ((بۆ هەر کارێك لوتکەیەك هەیە تیایدا دەگاتە ئەوپەڕی چالاکی، بۆ هەر گەیشتنە لوتکەیەکیش ساردبوونەوە و خاوبوونەوەی هەیە)).

یان دەوەستێت بەهۆی بانگی بانگکەرێك لەدواوە، هەروەها بەهۆی هێزێکەوە کە رایدەکێشێت، گەر وەڵامی دایەوە دوای دەخات، گەر خودا بە بەزەیی خۆی گەیشتە فریای و ئاگاداری کرد لە ڕۆیشتنی کاروانەکە و دواکەوتنی ئەو، ئەوا وەك ڕاپەڕینی کەسێکی تووڕە لە دابڕان و دواکەوتن ڕادەپەڕێت، هەوڵدەدات و ڕۆیشتنی خێرا دەکات بۆ گەیشتنەوە بە کاروان، گەر بەردەوام بوو لەگەڵ بانگکەری دواکەوتن و گوێی بۆ گرت ڕازی نابێت بیگێڕێتەوە بۆ حاڵی یەکەمی لە بێئاگابوون و چوون بەدەم داوای حەزەکانەوە بەڵکو دەیگێڕێتەوە بۆ خراپترین شوێن و جێگە، ئەوەش وەك شکستێك وایە دوای چاکبوونەوە لە نەخۆشییەك کە ترسەکەی زۆرتر و سەختترە.

بەگشتی: گەر خودا(ﷻ) فریای ئەو بەندە کەوت و دەریهێنا لە دەستی دوژمنەکەی و ڕزگاری کرد، ئەگەر نە ئەو تاکو مردن بۆ دواوە دەگەڕێتەوە، بۆ دواوە دەگەڕێتەوە و پاشگەز دەبێتەوە و پشت هەڵدەکات، هیچ هێزێکیش جگە لە هێزی خودا بوونی نییە و پارێزراویش کەسێکە خودا پارێزگاری لێ بکات.

www.iqra.ahlamontada.com

لەسەرو ئەمەوە مەقامێکی تر بۆ تەوبە هەیە، بەرزتر و تایبەتترە، تەنها کەسانی تایبەت و خواویست دەیزانن و دەیناسن، ئەوانەی کاروکردەوە و حاڵ و قسە و گوفتاری چاکەی خۆیان بۆ خۆشەویستەکەیان بەکەم دەزانن، هەمیشە بە چاوی کەم و کورت سەیری دەکەن، شانوشکۆ و گەورەیی خودا مەزنتر و باڵاتر تەماشا دەکەن لەوەی لە خۆیان و کارەکانیان رازی بن، ئەوان بە خراپترین و کەمترین شێوە سەرنجی کارەکانیان دەدەن، گەر نەیانتوانی مەبەست و مەرامی خۆشەویستەکەیان جێبەجێ بکەن و بێئاگابوون لێی ئەوا تەوبە دەکەن، وەك تەوبەکردنی کەسێك گوناه و تاوانی مەزنی ئەنجام دابێت، بۆیە تەوبەیان لێ جیانابێتەوە، تەوبەی ئەمان رەنگێکە تەوبەی خەڵکی تر رەنگێکی ترە ﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ ۝٧٦﴾ یوسف: ٧٦، تا خۆشەویستییان بۆ خودا زیاد بکات ناسینیان بە خودا زیاد دەکات و کەمتەرخەمی خۆیان دەبینن، بۆیە تەوبەکەیان مەزن دەبێت و ترسیان لە خودا زیاتر دەبێت، بێزکردنەوەیان لە نەفسی خۆیان زۆرتر دەبێت، ئەوەی ئەوان تەوبەی لێ دەکەن لەوانەیە چاکەی کەسانی تر بێت.

۞ ۞ ۞

www.iqra.ahlamontada.com

یاسا و ڕێساكانی تەوبە

كەمێك باسی یاسا و ڕێساكانی تەوبە دەكەین، پێویستییەكی زۆر هەیە بەم بابەتە و شیاو نییە بەندەی خودا نەیزانێت.

لەوانە: دەستبردن بۆ تەوبە لە گوناهان فەرزێكە دەبێت یەكسەر و بەبێ دواخستن ئەنجام بدرێت، هەركات تەوبەی دواخستن بەو دواخستنە دیسان یاخیبووە، گەر لە گوناهان تەوبەی كرد تەوبەیەكی تری لەسەر دەمێنێت ئەوەش تەوبەكردنە لە دواخستنی تەوبە، كەم جار ئەمە بە بیری تۆبەكاردا گوزەر دەكات، بەڵكو لای ئەو: گەر لە گوناه تەوبەی كرد هیچی لەسەر نامێنێت، بەڵام تەوبەیەكی تری لەسەر ماوە ئەوەش تەوبەیە لە دواخستنی تەوبە، لەمەش ڕزگاری نابێت بە تەوبەیەكی گشتی نەبێت، تەوبە لە گوناهانەی دەیزانێت و لەو گوناهانەی نایزانێت، ئەوەی بەندە نایزانێت زۆر زیاترە لە گوناهانەی دەیزانێت، نەزانین نابێتە بیانوو بۆ تەوبەكردن لە گوناهە نەزانراوەكان ئەگەر كەسەكە ئەهلی زانست بێت، ئەو بە وازهێنان لە زانست و كردار بووە بە كەسێكی یاخی، یاخیبوونی ئەو كەسە خراپتر و توندترە، لە سەحیحی ئیبن حەبباندا هاتووە، كە پێغەمبەر(ﷺ) فەرموویەتی ((هاوەڵدانان بۆ خودا لەناو ئەم ئوممەتەدا لە تەپەی پێی مێروولە شاراوەترە، ئەبوبەكر فەرمووی: چۆن خۆمانی لێ ڕزگار بكەین ئەی پێغەمبەری خودا؟ فەرمووی: بڵێت: **"اللهم إني أعوذ بك أن أشرك بك وأنا أعلم و أستغفرك لما لا أعلم"**)).

ئەمە دوای لێخۆشبوونی گوناهێكە كە خودا دەزانێت گوناهە و بەندە نایزانێت.

لە فەرموودەی سەحیحدا لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) ((لە نوێژەكانیدا دەپاڕایەوە: **"اللهم اغفر لي خطيئتي وجهلي وإسرافي في أمري وما أنت أعلم به مني، اللهم اغفر لي جدي وهزلي و خطئي وعمدي وكل ذالك عندي اللهم اغفر ما قدمت وما أخرت وما أسررت و ما أعلنت وما أنت أعلم به مني، أنت إلهي لا إله إلا أنت"**))

لە فەرموودەیەكی تردا ((**اللهم اغفر لي ذنبي دقه وجله، خطأه وعمده، سره وعلانيته، أوله وآخره**))

ئەم گشتاندن و گشتگیرییە بۆ ئەوەیە بەندە لەوەی دەیزانێت و لەوەی نایزانێت تەوبە بكات.

www.iqra.ahlamontada.com

۞ تەوبە بە هەمیشەیی نوێ دەبێتەوە

لە یاساكانی تەوبە: ئایا مەرجە بۆ ئەوەی تەوبەكەی دروست بێت هەرگیز نەگەڕێتەوە بۆ سەر گوناهەكانی پێشووی، یان ئەوە مەرج نییە؟

هەندێك لە خەڵكی: نەگەڕانەوەیان بۆ سەر گوناهان كردووە بە مەرج و دەڵێن: هەر كات گەڕایەوە بۆ سەر گوناه دەردەكەوێت كە تەوبەكەی باتڵ و نادروست بووە.

زۆربەیان لەسەر ئەوەن كە نەگەڕانەوە بۆ سەر گوناه مەرج نییە، بەڵكو دروستیی تەوبە لەسەر دەستكێشانەوە لە گوناه و پەشیمانی و لێبڕان بۆ ئەوەی نەگەڕێیەوە وەستاوە.

گەر تەوبەكردنەكە حەقی مرۆڤی تێدابوو، ئایا مەرجە حەقەكە بگێڕێتەوە؟ بەدرێژی قسەی لەبارەوە دەكەین-إنشاءالله- گەر گەڕایەوە سەر گوناه لەگەڵ ئەوەی لە كاتی تەوبەكردندا بڕیاری دابوو نەگەڕێتەوە سەری وەك ئەوە وایە كە دەست بە گوناهێكی تر بكات و تەوبەكەی یەكەم جاری بەتاڵ ناكاتەوە.

بابەتەكە لەسەر بنچینەیەك بیناكراوە ئەوەش: بەندە كە تەوبە لە گوناه دەكات و پاشان دەگەڕێتەوە سەری ئایا كۆڵی ئەو گوناهانەی بۆ دەگەڕێتەوە كە پێشتر تەوبەی لێ كردبوو و دواتر گەڕاوەتەوە سەریان، بەجۆرێك لەسەر ئەوانەی پێشوو و ئەمانەی دواتر سزا بدرێت گەر سووربوو لەسەر گوناهان تا مردن؟ یان ئەوانەی پێشوو بە تەواوی پووچ بوونەتەوە و گوناهەكان ناگەڕێنەوە بۆ سەری و تەنها لەسەر گوناهەكانی دواتر سزا دەدرێت گەر تەوبەیان لێ نەكات؟

لەسەر ئەم بنچینەیە دوو قسە هەیە:

دەستەیەك دەڵێن: گوناهەكانی یەكەمجاری بۆ دەگەڕێتەوە، بەهۆی تێكچوونی تەوبەكەیەوە و پووچكردنەوەی بەهۆی گەڕانەوە بۆ سەری.

ئەمانە دەڵێن: مەنزیلەی تەوبەكردن لە گوناه وەك مەنزیلەی ئیمان وایە لە بێباوەڕی، مرۆڤی بێباوەڕ كە موسڵمان دەبێت موسڵمانبوونەكەی هەموو گوناهی بێباوەڕی و ئەوەی بەدوایدا دێت دەشۆرێتەوە، گەر پاشگەزبوویەوە لە ئیسلام گوناهەكانی سەرەتا و گوناهی پاشگەزبوونەكەی دێتەوە سەر، وەك لە فەرموودەیەكی سەحیحدا لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) فەرموویەتی ((هەر كەس لە ئیسلامدا باشی ئەنجامدا ئەوا گوناهی سەردەمی نەفامی ناكەوێتە گەردن، هەر كەسیش لە ئیسلامدا خراپەی

www.iqra.ahlamontada.com

ئەنجامدا گوناهی پێشوو و دوایی دەكەوێتە گەردن))، ئەمە حاڵی كەسێكە موسڵمان بووە و لە موسڵمانبوونەكەیدا خراپەی ئەنجامداوە، وەك زانراوە پاشگەزبوونەوە گەورەترین گوناهە لە ئیسلامدا، گەر گوناهی سەرەدەمی بێباوەڕی بێتە گەردنی و موسڵمانبوونی نێوان دوو بێباوەڕی لە كۆڵی نەكاتەوە، هەر بەو جۆرە تەوبەی نێوان دوو گوناهـ گوناهەكەی پێشوو ناسڕێتەوە، وەك چۆن ڕێگر نییە لە گوناهی پاشتر.

دەڵێن: لەبەر ئەوەی دروستیی تەوبە بەبەردەوامییەوە بەستراوە، هەروەها گرێدراوە بە وەفاداری بە تەوبەوە و وابەستەبوون بە مەرجێكەوە كە تەوبەكە تیادەچێت دەبێت بە ونبوونی ئەو مەرجە، وەك چۆن دروستیی ئیسلام مەرجداركراوە بە بەردەوامبوون لەسەری و وەفاداری بە هاتنە سەر ئیسلامەكەی.

دەڵێن: تەوبە پێویستە بە پێویستبوونی گرتنەئامێزی هەموو تەمەن، كاتەكەی درێژایی تەمەنە، پێویستە لەسەری بە هەموو تەمەنی حوكمەكەی لەگەڵ بێت، تەوبە بۆ تەمەن وەك خۆگرتنەوە وایە لە هەموو ئەو شتانەی ڕۆژوو بەتاڵ دەكەنەوە، گەر زۆربەی ڕۆژەكەی بەڕۆژوو بوو پاشان بە شتێك ڕۆژووەكەی شكاند ئەوا ئەو بەشەی لە ڕۆژ كە تیایدا بەڕۆژوو بووە بەتاڵ دەبێتەوە و بە كەڵكی ناخوات و وەك ئەوە وایە ڕۆژەكەی بەڕۆژوو نەبوو بێت.

دەڵێن ئەوەی دەبێتە بەڵگە لەسەر ئەمە: ئەو فەرموودە سەحیحەیەی پێغەمبەری خودایە(ﷺ) كە دەفەرموێت ((بەندە كاردەكات بە كاری ئەهلی بەهەشت تا لەنێوان ئەو و بەهەشتدا دووری باڵێك دەمێنێت، نووسراوی لێ هەڵدەگەڕێتەوە (لێ پێش دەكەوێت) بە كاری ئەهلی ئاگر كار دەكات و دەچێتە ناو ئاگرەوە))، ئەمە گشتگیرترە لەوەی كرداری دووەم بێباوەڕییەك بێت سەری دەربچێت لە مانەوەی هەتاهەتایی لە ئاگردا، یان گوناهێك بێت سەری لە چوونە ئاگرەوە دەربچێت، فەرموودەكە نافەرموێ (فيرتد فيفارق الإسلام) پاشگەز دەبێتەوە و لە ئیسلام جیادەبێتەوە، بەڵكو هەواڵمان پێ دەدات: ئەو بە كردارێك كار دەكات شایستەی ئاگری دەكات، لە هەندێ سونەندا ((بەندە شەست ساڵ بەندایەتی خودا دەكات، تا دەگاتە سەرەمەرگ لە وەسێتەكەیدا ستەم دەكات و دەچێتە ناو ئاگرەوە))، سەرئەنجامی خراپ گشتگیرترە لەوەی سەرئەنجامی خراپ بێت بە بێباوەڕی یان بە یاخیبوون، كردارەكان بە كۆتاییەكان دەپێورێن.

www.iqra.ahlamontada.com

گەر بوترێت: ئەمە پووچبوونەوەی چاكە بە خراپە لەخۆ دەگرێت، كە ئەمە قسەی موعتەزیلەیە، قورئان و فەرموودە ئاماژە بەوە دەدەن كە چاكە خراپە دەسڕێتەوە نەك بە پێچەوانەوە، قورئان دەفەرموێت ﴿إِنَّ ٱلْحَسَنَٰتِ يُذْهِبْنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ﴾ هود: ١١٤، پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت ((لە هەر شوێنێك هەیت لە خودا بترسە، بەدوای خراپەدا چاكە ئەنجام بدە دەیسڕێتەوە، لەگەڵ خەڵكی بە رەوشتی جوان تێكەڵ ببە)).

وتراوە: قورئان و سوننەت ئاماژە بە كێشانە و پێوانەی هەموو كردارەكان دەكەن، لێرەشەوە باس لە پووچبوونەوەی چاكە بە خراپە دەكرێت، قورئانیش بەشێكی دژایەتی نییە لەگەڵ بەشێكی تریدا، قورئان رەد ناكرێتەوە تەنها لەبەر ئەوەی موعتەزیلە -ئەهلی ئارەزوو و دەمارگیری- ئەو رایەیان هەیە، بەڵكو حەق هەر كەس بیڵێت ئێمە قبووڵی دەكەین، باتڵیش هەر كەس بیڵێت رەد دەكرێتەوە.

كێشانە و پێوانەی كردارەكان لەم سوورەت و ئایەتانەدا ئاماژەی پێكراوە ((الأعراف(٨-٩)، الأنبياء (٤٧)، المؤمنون (١٠١-١١١)، القارعة، الحاقة (١٩-٣٧))

بۆ پووچەڵكردنەوەی كردارەكان: خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوٓاْ أَعْمَٰلَكُمْ ﴿٣٣﴾﴾ محمد: ٣٣، "بەتاڵبوونەوە" لێرەدا بە "پاشگەزبوونەوە" تەفسیر كراوە، چونكە گەورەترین بەتاڵكەرەوەیە، نەك بەتاڵكەرەوە لەناو پاشگەزبوونەوەدا بێت، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُبْطِلُواْ صَدَقَٰتِكُم بِٱلْمَنِّ وَٱلْأَذَىٰ كَٱلَّذِى يُنفِقُ مَالَهُۥ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ﴾ البقرة: ٢٦٤، ئەم دوو هۆیە -منەت و ئازار- دواتر روویكردە بەخشین و بەتاڵیان كردەوە، خودای موتەعال لە پووچبوونەوەی پاداشتی هەر یەك لەو دوانە بەتاڵ كردنەوەكەی -بە منەت و ئازار- شوبهاندووە بە حاڵی بەخشندەیەكی ریاباز، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَرْفَعُوٓاْ أَصْوَٰتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ ٱلنَّبِىِّ وَلَا تَجْهَرُواْ لَهُۥ بِٱلْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَٰلُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾﴾ الحجرات: ٢، لە فەرموودەی سەحیحدا لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) فەرموویەتی ((هەر كەس نوێژی عەسری واز لێ هێنا كرداری چاكەی بەتاڵ بووەتەوە))، عائشە -خودای لێ رازی بێت- بە دایكی كوڕێكی "زەیدی كوڕی ئیبن ئەرقەم" -كە فرۆشرابوو- فەرمووی ((هەواڵ بە زەید بدە كە جیهادەكەی لەگەڵ پێغەمبەر(ﷺ) بەتاڵ بووەتەوە مەگەر تەوبە بكات))، ئیمامی ئەحمەد لەسەر ئەم ریوایەتە ئەفەرموێت: بەندە گەر لە خۆی

www.iqra.ahlamontada.com

ترسا دەتوانێت ژن بهێنێت، قەرز بكات و ژن بهێنێت، با نەكەوێتە ناو حەرامەوە و كردارەكانی پووچ ببنەوە.

گەر ڕێسای شەریعەت جێگیر بوو-كە هەندێك خراپە هەن چاكە دەشۆرنەوە بە كۆدەنگی و هەندێكیش بە دەقی ڕۆشن- دروستە بڵێین كە خراپەی گەڕانەوە بۆ سەر گوناهان چاكەی تەوبە دەسڕێتەوە، تەوبە وای لێ دێت وەك ئەوەی هەر نەكرابێت، هەردوو كردارەكە یەك دەگرن و پەردە لە نێوانیاندا نامێنێتەوە، بۆیە كاریگەری بۆ هەردووكیان دەگەڕێتەوە.

دەڵێن: قورئان و سوننەت و كۆدەنگی سەلەف لەسەر كێشانە و پێوانەكردنی كردارن، سوودەكەی: بەهەندگرتنی تای قورس و بۆیە كاریگەری و كاری بۆ ئەو لە خوار تای سوكەوەیە، ئیبن مەسعود-خوای لێ ڕازی بێت- دەفەرموێت ((لە ڕۆژی دواییدا خەڵكی دادگایی دەكرێن، هەر كەس خراپەكانی بە یەك دانە لە چاكەكانی زۆرتر بوو دەچێتە ناو ئاگرەوە، هەر كەس چاكەكانی بە یەك دانە لە خراپەكانی زۆرتر بێت دەچێتە بەهەشتەوە))، پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوە ﴿وَٱلۡوَزۡنُ يَوۡمَئِذٍ ٱلۡحَقُّۚ فَمَن ثَقُلَتۡ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ٨ وَمَنۡ خَفَّتۡ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓاْ أَنفُسَهُم﴾ الأعراف: ٨ - ٩، پاشان فەرمووی: ((ترازوو بە كێشی گەردیلەیەك دادەبەزێت یان بەرز دەبێتەوە))

دەستەیەكی تر بەڵگە دەهێننەوە-ئەو دەستەیەی كە دەڵێن گوناهی ئەو خراپانەی پێشتری بۆ ناگەڕێتەوە كە تەوبەكەی شكاند- چونكە ئەو گوناهانە بە تەوبەكە سڕاونەتەوە و وەك ئەوەیان لێهاتووە كە ئەنجامی نەدابێت، وەك ئەوەی هەر نەبن، بۆیە جارێكی تر بۆی ناگەڕێنەوە، بەڵكو گوناه گوناهی تێهەڵچوونەوەیە، نەك رابردوو.

دەڵێن: مەرجی تەوبە بێگوناهی نییە هەتا مردن، بەڵكو گەر پەشیمان بوویەوە و دەستی لە گوناه گرتەوە و لێبڕا بۆ ئەوەی نەگەڕێتەوە سەری: گوناهەكانی دەسڕێنەوە، گەر تێیهەڵكردەوە گوناهەكانی تێهەڵدەكەنەوە.

دەڵێن ئەمە وەك بێباوەڕبوون نییە كە كردارەكان پووچ دەكاتەوە، بێباوەڕیی شتێكی ترە بۆیە هەرچی چاكەیە دەیسڕێتەوە، گەڕانەوە بۆ سەر گوناه ئەوەی ئەنجامی داوە لە چاكە بەتاڵ ناكاتەوە.

دەڵێن: تەوبە گەورەترین چاكەیە گەر گەڕانەوەی بۆ گوناه بەتاڵی بكاتەوە ئەوا چاكەكانی تریش بەتاڵ دەكاتەوە، ئەمەش قسەیەكی باتڵە و هاوشێوەی مەزهەبی

www.iqra.ahlamontada.com

خەواریجەکانە کە بە گوناھ خەڵکیان بێباوەڕ دەکرد، هەروەها هاوشێوەی مەزهەبی موعتەزیلەیە کە پێیان وایە کە بە گوناهی گەورە موسڵمان لە ئاگردا بۆ هەتاهەتایە دەمێنێتەوە، با هەزاران چاکەی ئەنجام دابێت، هەردوو دەستەکە هاوڕان لەسەر ئەوەی کە خاوەن گوناهی گەورە بۆ هەتاهەتایە لە ئاگردا دەمێنێتەوە، بەڵام خەواریجەکان بە کافریان دانان، بەڵام موعتەزیلەکان بە فاسق، هەردوو مەزهەبەکە لە ئیسلامدا باتڵە، پێچەوانەی قورئان و فەرموودە و ئەقڵ و دادپەروەری خودایە ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَٰعِفْهَا وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾﴾ النساء: ٤٠

دەڵێن: ئیمام ئەحمەد لە مەسنەدەکەیدا هێناویەتی بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) بەرزکراوەتەوە ((إن الله يحب العبد المفتن التواب))

دەڵێم: ئەوە ئەو کەسەیە هەرکات بە گوناھ تووشی فیتنە دەبێت تەوبە دەکات، گەر گەڕانەوە بۆ سەر گوناھ تەوبەکەی پووچ بکردبایەتەوە خۆشەویستی خودا نەدەبوو، بەڵکو سەری دەکێشا بۆ رقی خودایی.

دەڵێن: خودای موتەعال قبووڵی تەوبەی گرێداوە بە داوای لێخۆشبوون و بەردەوام نەبوون و نەگەڕانەوە بۆ سەر گوناھ، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَٱلَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا۟ فَٰحِشَةً أَوْ ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا۟ ٱللَّهَ فَٱسْتَغْفَرُوا۟ لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ إِلَّا ٱللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا۟ عَلَىٰ مَا فَعَلُوا۟ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾﴾ آل عمـــــران: ١٣٥، ســــووربوون: دامەزراندنی دڵە لەسەر ئەنجامدانی گوناھ کەی بۆی رێکبکەوێت، ئەمە ئەو کەسەیە لێخۆشبوونی لێ قەدەغە دەکرێت.

دەڵێن: بەردەوامبوونی تەوبە: مەرجی کەماڵ و سوودی تەوبەیە، نەك مەرجی دروستیی تەوبەکەی لەوەی لێی وەشاوەتەوە، پەرسشەکانیش بەو جۆرە نین، وەك رۆژوو و ژمارەی رکاتەکانی نوێژ، ئەوانە یەك پەرسشن وەرناگیرێن بە ئەنجامدانی هەموو پایە و بەشەکانی نەبێت، بەڵام تەوبە بریتییە لە ژمارەیەك بەندایەتی بە ژمارەی گوناهەکان، هەر گوناهێك تەوبەیەکی تایبەت بەخۆی هەیە، گەر بەندایەتییەکی ئەنجام دا و یەکێکی تری واز لێ هێنا، ئەوا ئەوەی وازی لێ هێناوە نابێتە هۆی بەتاڵبوونەوەی ئەوەی ئەنجامیداوە، وەك پێشتر ئاماژەی پێدرا.

www.iqra.ahlamontada.com

بەڵكو هاوشێوەی ئەمە: لە رەمەزان هەندێك بگرێت و هەندێك بشكێنێت بەبێ بیانوویەكی شەرعی، ئایا ئەوەی شكاندوویەتی پاداشتی ئەو رۆژانە بەتاڵ دەكەنەوە كە بەڕۆژوو بووە؟

یان هاوشێوەی ئەو كەسەی نوێژ دەكات و بەڕۆژوو نابێت، یان زەكات دەدات و حەج ناكات.

خاڵی بابەتەكە: تەوبەی پێشتر چاكەیە و گەڕانەوە بۆ گوناه خراپەیە، بۆیە گەڕانەوەكە ئەو چاكەیە بەتاڵ ناكاتەوە، وەك چۆن ئەو بەراوردپێكراوانە یەكتر بەتاڵ ناكەنەوە.

دەڵێین: ئەمە لەسەر رەوگەی ئەهلی سوننەت دیاتر و رۆشنترە، ئەوان كۆدەنگیان هەیە كە تەنها كەسێك لە یەك كاتدا –لە دوو رووی جیاوازەوە– دۆستایەتی خودا و دوژمنایەتی خودای تێدایە، خۆشەویستە لەلای خودا لەڕوویەكەوە و ناباش و خراپە لەلای خودا لەڕوویەكی ترەوە، بەڵكو دەگونجێ باوەڕ و نیفاق و باوەڕ و بێباوەڕی تێدا بێت، لە یەكێكیانەوە نزیكتر بێت تا ئەویتریان، بۆیە ببێتە ئەهلی ئەوەیان، وەك خودای موتەعال دەفەرموێت﴿هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ﴾ آل عمران: ١٦٧ ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُم بِاللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾﴾ یوسف: ١٠٦، باوەڕ بە خودای بۆ جێگیر كردن لەگەڵ نزیكبوونەوە لە كوفر، گەر ئەو هاوەڵدانانەدا بەدرۆ زانینی پێغەمبەرانی تێدابێت ئەو كاتە باوەڕ بە خودایەكەیان سوودێكیان پێناگەیەنێت، گەر بەڕاستزانینی پێغەمبەرانی تێدابێت و چەندین جۆر هاوەڵدانانیان بۆ خودا بڕیار دابێت لە باوەڕ بە پێغەمبەران و رۆژی دوایی دەریان ناهێنێت، ئەوانە شایستەی هەڕەشەی توندترن لەوانەی گوناه و تاوانی گەورە ئەنجام دەدەن.

هاوەڵدانانیان بۆ خودا دوو بەشە: <u>هاوەڵدانانێكی شاراوە، لەگەڵ هاوەڵدانانێكی ئاشكرا</u>، ئاشكراكەیان تەنها بە تەوبەكردن خودا لێی خۆشدەبێت، چونكە خودا خۆش نابێت هاوەڵی بۆ دابنرێت، بەم بنچینەیە ئەهلی سوننە باوەڕیان وایە ئەهلی گوناهی گەورە دەچنە ناو ئاگرەوە، پاشان دەردەهێنرێن و دەخرێنە بەهەشتەوە، لەبەر ئەو دوو هۆی گرتوویانەتە بەر.

گەر ئەمە ساغبوویەوە ئەوا ئەو كەسەی دەگەڕێتەوە بۆ گوناه لەلای خودا كەسێكی بێزراوە بەهۆی گەڕانەوەی بۆ سەر گوناهەكانی، خۆشەویستە بەهۆی تەوبەكردنەكە و

www.iqra.ahlamontada.com

چاكەكانی پێشوویەوە، خودای موتەعال بە حیكمەت و دادپەروەری لەسەر هەر هۆیەك شوێنەوار و دەرئەنجامەكەی رێكدەخات و كێشی گەردیلەیەك ستەم ناكات ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ٤٦﴾ فصلت: ٤٦.

۞ باشی سەرئەنجام زەخیرەی تەمەن پارێزگاری لیّ دەكات

گەر خراپە تازەكانی چاكە كۆنەكانی لە خۆیدا نوقم كرد و پووچی كردەوە، پاشان تەوبەیەكی یەكجاریی پاكی لە هەموو گوناهان كرد ئەوا چاكەكانی بۆ دەگەڕێتەوە، حوكمەكەی وەك حوكمی تێهەڵچوونەوە نییە، بەڵكو پێی دەوترێت: تەوبەت كرد لەسەر ئەو چاكانەی پێشتر ئەنجامت دابوون، چاكەی ئەنجامت داون لە ئیسلامدا مەزنترن لەو چاكانەی بێباوەڕ ئەنجامی دەدات لەناو بێباوەڕیدا: لە رزگاركردنی كۆیلە و خێر و سەدەقەكردن وبەجێهێنانی سیلەی رەحم، حەكیمی كوڕی حوزام دەڵێت ((ئایا ئەو كۆیلانەی لە پێش ئیسلامدا رزگارم كردوون و ئەو خێر و سەدەقانەی ئەنجامم داون و ئەو سیلەی رەحمەی كە گەیاندوومە چۆنن؟ ئایا هیچ پاداشتێكم بۆ هەیە؟ پێغەمبەر فەرمووی: موسڵمان بووی لەسەر ئەو پێشینە خێرەی كە هەتبووە))، ئەوەش لەبەر ئەوەی خراپەی نێوان دوو چاكە بە تەوبە لابراوە، وەك ئەوەی نەبووبن، هەردوو چاكەكە یەكیان گرت، خودا باشتر دەزانێت.

۞ تەوبەی دڵ تەواوە

لە یاسا و رێساكانی: كەسی یاخیبوو گەر گوناهەكەی بۆ رێكنەكەوت و دەستەوسان بوو لە ئەنجامدانی بەجۆرێك نەتوانێت ئەنجامی بدا، ئایا تەوبەكەی دروستە؟ ئەمەش وەك درۆزن و كەسی تۆمەتبەخش و شایەتی درۆ كە زمانی بڕابێت، زیناكەرێك ئەندامی نێرینەی یان مێیینەی بڕابێت، دزێك هەر چوار پەلی نەبێت، تەزویرچییەك دەستی بڕابێت، هەر كەس گەیشتبێتە سنوور و رادەیەك نەتوانێت ئەو گوناهەی هەیە ئەنجامی بدات.

ئەوەی دەردەكەوێت: تەوبەكەی دروست و گونجاوە، بەڵكو راستییە، چونكە پایەكانی تەوبە تیایدا كۆدەبێتەوە، ئەوەی دەستی بەسەردا دەڕوات بریتییە لە پەشیمانی، لە فەرموودەیەكی بەرزكراوەدا لە مەسنەد ((پەشیمانی بریتییە لە

www.iqra.ahlamontada.com

تەوبە))، ئەگەر پەشیمانی لەسەر گوناهەکە بۆ دروست بوو و لۆمەی نەفسی خۆی کرد لەسەری ئەوە تەوبەی کردووە.

چۆن دروستە تەوبەی لێ وەربگرینەوە لەگەڵ پەشیمانی زۆری کەسەکە لە گوناه و لۆمەکردنی نەفسی خۆی؟ بەتایبەت ئەوەی بەدوایدا دێت لە گریان و خەم و ترس و لێبڕانی تەواو و نێتی ئەوەی گەر لەشساغ بووایە و بیتوانیبایە ئەو کارە خراپانە بکات ئەوا هەرگیز ئەنجامی نەدەدان؟

گەر خودای موتەعال کەسی دەستەوسان و پەککەوتە لە کاری چاکە لە جێگەی ئەوانە داناوە کە کارەکان ئەنجام دەدەن گەر نێتی دروست بێت، وەك فەرموودەی پێغەمبەر لە فەرموودەیەکی سەحیحدا ((ئەگەر کەسێك نەخۆش کەوت یان سەفەری کرد ئەو کاروکردەوە چاکانەی بۆ دەنوسرێت کاتێك لەشساغبووە و نیشتەجێ بووە ئەنجامی داون))، لە فەرموودەیەکی سەحیحی تردا ((خەڵکانێك لە مەدینە هەن ڕێگەیەکتان نەبڕیوە و بە دۆڵێکدا تێنەپەڕیون ئەوانتان لەگەڵ نەبێت، وتیان ئەی پێغەمبەری خودا، بەڵام ئەوان لە مەدینەن؟ فەرمووی: ئەوان لە مەدینەن، بەڵام پاساویان هەبوو))، هاوشێوەی ئەمە لە فەرموودەدا زۆرە، تەماشاکردنی کەسی دەستەوسان لە گوناه و دوورەپەرێز بەهۆی ناچارکردنییەوە-لەگەڵ بوونی نێت لە نەکردنی بە ویستی خۆی گەر بیتوانیبایە- وەك کەسێك کە دەتوانێت گوناه بکات و ئەنجامی نادات لەپێشترە.

۞ گەردنی خۆمان بەوانە ئازاد دەکەین ستەممان لێ کردووە

لە یاسا و ڕێساکانی: گەر گوناهەکە حەقی مرۆڤێکی تێدابوو: ئەوا تەوبەکار دەبێت لەو حەقە دەربچێت، یان بە گێڕانەوەی حەقەکە یان بە ئازادکردنی گەردنی خۆ پێی دوای ئەوە ئاگاداری دەکەیەوە لەسەر حەقەکەی، گەر حەقەکە حەقێکی دارایی یان دەستدرێژییەك بۆ سەر جەستەی یان جەستەی میراتگرێکی بوو، وەك لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) ساغبووەتەوە فەرموویەتی ((هەر کەس لە براکەی ستەمێکی کردووە لە ماڵ یان لە ناموس، با گەردنی خۆی پێ ئازاد بکات، بەرلەوەی دینار و درهەم بوونی نەمێنێت و تەنها چاکە و خراپە بمێنێتەوە)).

www.iqra.ahlamontada.com

گەر ستەمەكە بە خراپ ناوهێنانی بوو، غەیبەتی كردبوو یان بوختانی بۆ هەڵبەستبوو، یان مەرجە بۆ تەوبەكەی كەسەكە ئاگادار بكات بەو شتە تاكو گەردنی خۆی پێ ئازاد بكات؟ یان تەنها ئەوەندە بەسە كە ئاگاداری بكات كە دەمی خستۆتە حورمەتی، یان مەرج نییە بۆی دیاری بكەیت، یان هیچ كام لەو دوانە بەمەرج ناگیرێن، هەر ئەوەندە بەسە لە تەوبەكەیدا لە نێوان خودا و خۆیدا تەوبە بكات بەبێ ئەوەی ئاگاداری ئەو كەسە بكات كە غەیبەتی كردووە یان بوختانی بۆ دروست كردووە؟

وەڵامەكەی سێ بۆچوونە:

لە ئەحمەدەوە دوو ریوات كراوە دەربارەی سنووری تۆمەت بەخشینەوە، ئایا لە تەوبەی كەسی تۆمەت بەخشدا مەرجە كەسە تۆمەت بۆ هەڵبەستراوەكە ئاگادار بكرێتەوە و گەردنی خۆی پێ ئازاد بكات یان نە؟ لە دوو ریوایەتەكە تەوبەی كەسی غەیبەتكەر و جنێودەر دەرهێنراوە.

ئەوەی لە مەزهەبی "شافیعی و ئەبی حەنیفە و مالیك"دا ئاشكرایە ئەوەیە: مەرجی ئاگادار كردنەوەی كەسەكە و گەردنی خۆ پێ ئازاد كردن، هاوەڵانی ئەو سیانە لە كتێبەكانیاندا بەو جۆرە باسیان كردووە.

ئەوانەی ئەوەیان بە مەرجگرتووە بەڵگەیان هێناوەتەوە بەوەی گەر گوناه حەقێكی مرۆڤی تێدابوو ئەوا تا گەردنی خۆی پێ ئازاد نەكات لە كۆڵی نابێتەوە. پاشان ئەوانەی تەنها گەردن ئازادی لە حەقێكی نادیار بە راست نابینن بە مەرجیان گرتووە كە دەبێت كەسەكە بە خودی گوناهەكە دەرحەقی ئاگادار بكرێت، بەتایبەت گەر ئەو كەسەی حەقەكەی لەسەرە بڕەكەی دەزانی، بۆیە دەبێت ئاگادار بكرێتەوە لە حەقە خوراوەكەی، چونكە لەوانەیە كەسەكە گەردنی ئازاد نەكات گەر بڕی مافە خوراوەكەی بزانێت.

بەڵگەیان بەو فەرموودەی پێشوو هێناوەتەوە كە دەفەرموێت ((هەر كەس لە براكەی ستەمێكی كردووە لە ماڵ یان لە نامووس، با گەردنی خۆی پێ ئازاد بكات، بەرلەوەی دینار و درهەم بوونی نەمێنێت و تەنها چاكە و خراپە بمێنێتەوە)).

دەڵێن: لەو خراپەدا دوو ماف هەیە: مافێكی خودا و مافێكی مرۆڤ، تەوبەكردن لێی بە گەردنی خۆ ئازاد كردن لە پێناوی مافەكەیدایە، پەشیمانیش لەو گوناهە لەنێوان خۆی و خودادا بۆ مافی خودایە لەسەری.

www.iqra.ahlamontada.com

دەڵێن: بۆیە تەوبەی کەسی بکوژ دروست نییە تا خۆی نەداتە دەست خاوەن خوێنەکە، گەر بیەوێت تۆڵە دەکاتەوە یاخود لێی دەبورێت، هەر بەو جۆرە تەوبەی کەسی رێگر و چەتە.

بۆچوونی دووەم: مەرج نییە ئاگادار بکرێت بەوەی زمانی لە ناموسیدا بەکارهێناوە و غەیبەتی کردووە و تۆمەتی داوەتە پاڵی، بەڵکو تەنها تەوبەکردنی لەنێوان خۆی و خودادا بەسە، لەو شوێنەی غەیبەتی کردووە و ناوی بە خراپە هێناوە بەباشی ناوی کەسی غەیبەتکراو و تۆمەتبارکراو بهێنێت، غەیبەتەکەی بگۆڕێت بۆ مەدح و سەنا لەسەری و باسی چاکەکانی، پاکێتی و خۆپارێزییەکانی، داوای لێخۆشبوونی بۆ بکات بە ئەندازەی ئەو غەیبەت کردن و بە خراپە ناوهێنانە.

ئەمە هەڵبژاردەی شێخمان "أبي العباس إبن تيمية"یە-قدس الله روحه-.

خاوەنی ئەم بۆچوونە بەوە بەڵگە دەهێننەوە کە ئاگادارکردنەوەی خراپەی لێوە بەرهەم دێت و بەرژەوەندی تێدا نییە، ئازار و خەم و دڵتەنگی زۆرتر بۆ ئەو کەسە دروست دەکات، ئەو بەر لە بیستنی ئاسوودە بوو، گەر بیبیستێت لەوانەیە ئارام نەگرێت لەسەری و زیان بە نەفس و جەستەی بگەیەنێت، وەك شاعیرێك دەڵێت:

فإن الذي يؤذيك منه سماعه   وأن الذي قالوا وراءك لم يقل

(ئەوەی ئازارت دەدات ئەوەیە کە دەیبیستی، ئەوەی لە پاشملە وتیان نەوتراوە)

هەر گوناهێك بەم جۆرە بوو خودا بە رەوای نابینێت کەسەکەی لێ ئاگادار بکرێتەوە، چجای بەپێویستی بزانێت و فەرمانی پێ بکات.

دەڵێن: لەوانەیە ئاگادار کردنەوەی بەو حەقەی هۆیەك بێت بۆ دوژمنایەتی و لەنێوان ئەو کەسەکەی تردا، هەرگیز دڵی بەرانبەری ساف نابێت، زانستی بەو کارە دوژمنایەتی و رقێکی وا دروست دەکات کە شەڕێکی لێوە بەرهەم بێت گەورەتر و خراپتر لە غەیبەت و تۆمەتەکە، ئەمەش پێچەوانەی مەبەست و مەرامی خاوەن شەرعە لە نزیکردنەوەی دڵان و سەرهەڵدانی بەزەیی و سۆز و خۆشەویستی.

دەڵێن: جیاوازی نێوان ئەوە و مافی دارایی و دەستدرێژی جەستەیی لە دوو رووەوەیە:

یەکەم: سوودی لێ دەبینێت گەر مافەکەی بۆ گەڕایەوە، بۆیە نابێت حەقەکەی لێ بشاریتەوە، ئەوە مافێکی خۆیەتی، بۆیە پێویستە بۆی بگەڕێتەوە، بە پێچەوانەی

www.iqra.ahlamontada.com

غەیبـەت و تۆمەتـەوە کـە سـوودێکی پـێ ناگەیـەنێت جگـە لـە زیـان و هەڵچـوون، پێوانەکردنی ئەوە بۆ سەر ئەمە لە خراپترین کێشانە و پێوانەیە.

دووەم: ئەگەر پێی ئاگادار بکرێـت ئـازاری نـادات، نـە تـوورەیی و نـە هەڵچوون رووی تێناکات، بەڵکو لەوانەیە دڵخۆش بێت پێی، بە پێچەوانەی ئاگادار کردنەوەی بە شتێك کە شەوانە و رۆژانە حورمەت و نامووسی لەکەدار کردووە، بە چەندین جۆر تۆمـەت و غەیبەت و هێرش، دانانی ئەمە لە پاڵ ئەوەدا دانانێکی بێجێیە، ئەمەیان راسترینی دوو بۆچوونەکەیە وەك بینیت، خودا باشتر دەزانێت.

۞ گەر بە گوناه دابەزێت بە تەوبە بەرز دەبێتەوە

لە یاسا و رێساکانی: بەندە کە لە گوناه تەوبە دەکات ئایا دەگەڕێتەوە بۆ ئەو پلەیەی پێش کردنی گوناهەکە لێی بەربووبوویەوە، یـان ناگەڕێتـەوە بـۆی؟ دروسـت ئەوەیـە: هەندێك لە تەوبەکاران ناگەڕێنەوە بـۆ پلـەی یەکـەمجاریان، هەنـدێکیش دەگەڕێنـەوە، بەڵکو پلەی باڵاتر لەوەی یەکەم جار بەدەسـت دەهێـنن، بۆیـە باشـتر و چـاکتر و پلـە بەرزتر دەبێت لە پـێش ئەنجامـدانی گوناهەکـە، هەرچـەند کەسـانێکی وەك ئـەو هـەن دەچنەوە بۆ دۆخی یەکەمجاریان و هەیانە خوارتر لەو ئاستە و دابەزیو لە پلە.

ئەمە بە دوو نموونە رۆشن دەبێتەوە:

یەکەم: پیاوێکی موسافیر بە دڵنیایی و ئارامی و ئاسایشەوە بە رێگەیەکدا تێدەپـەڕێت، تاوێك بە پرتاو و تاوێك بە رۆیشتنی ئاسایی رێگە دەبڕێت، تاوێك پشـوو دەدات و تاوێـك دەخەوێت، ئەو لەو بارەدا بوو لەناکاو باخ و بیستان و سێبەر و ئاوێکی سارد هاتە سـەر رێگەی، نەفسی پاڵینا بۆ ئەوەی سەرێك بکێشێتە ئەو جێگەیە، بۆیـە رۆیشـتە ناویـەوە، دوژمنێك دای بەسەریدا، گرتی و کۆت و بەنـدی کـرد و لـە سـەفەرەکەی وەسـتاندی، تـا نزیك بوویەوە لە تیاچـوون، وا گومـانی بـرد کـە تیاچـووە و دەبێتـە ژەمـی گیانـداران و ئاژەڵانی دڕندە، وا گومانی برد لەو مەرامە دابڕا کە سـەفەرەکەی بـۆ گرتبـووە بـەر، لـە کاتێکدا ئـەو لـەو دۆخـەدا گومـان دایدەگرتـەوە لـەناکاو بـاوکی بەبـەزەیی و بـەتوانای گەیشتە سەری، کۆت و بەندەکەی کردەوە، پێی وت: بچۆرەوە سەر رێگەکەت و ئاگـات لەو دوژمنە بێت، ئەو لە قۆناغـەکانی رێگەتـدا بـۆت لـە شـکاردایە، بزانـە تـا خـۆتی لـێ

www.iqra.ahlamontada.com

بپارێزێت و بێدار بێت توانای بە سەرتدا نییە، کە بێئاگابووی هێرش دێنێتە سەرت، من بۆ شوێنی مەبەست پێشت دەکەوم، لە پێشەوەم و شوێنپێکانم هەڵبگرە.

گەر موسافیرەکە کەسێکی ژیری زیرەکی هۆشیار بوو، زەین و ئەقڵی ئامادە بوو، بە جۆرێکی تر دەست بە سەفەرەکەی دەکاتەوە، بەهێزتر لە یەکەم و جار و تەواوتر، ئاگاهیی و خۆپارێزی زیاد دەکات، خۆی بۆ ئەو دوژمنە ئامادە دەکات، بەو جۆرە رۆیشتنی دووەمی بەهێزتر چاکتر دەبێت لە یەکەمی، گەیشتنی بە مەنزڵ خێراتر دەبێت، گەر لە دوژمنەکەی بێئاگابوو کەوتەوە سەر باری یەکەمجاری بەبێ زیاد و کەم و بەبێ هێزی خۆپارێزی و ئامادەباشی، دەگەڕێتەوە بۆ هەمان دۆخی یەکەمجاری، لەو بارەدا ئەگەری ئەوە هەیە جارێکی تر تێبکەوێتەوە.

گەر ئەو بەدیلگرتنە خاوبوونەوە و ساردبوونەوەی بۆ دروست کرد و بیری دەکردەوە لە خۆشی مانەوەی ناو باخ و بێستانەکە و ئاوی سازگار و سێبەری چڕوپڕ و سوکنایی دڵی بۆ ئەو شوێنە ئەوا ناگەڕێتەوە بۆ هەمان جێگە و لە کەمی دەدات.

نموونەی دووەم: بەندەیەك لە تەندروستی و لەشساغی و نیعمەتدا بوو، تووشی نەخۆشییەك بوو ناچاری کرد خۆپارێزی بکات و دەوا بخواتەوە و خۆی لە تێکەڵاوی بپارێزێت، بەو نەخۆشییە مادەیەکی ناباش لە جەستەیدا کەمی کرد کە بووبووە هۆی لاوازی هێز و تەندروستی ئەو، دوای نەخۆشییەکە بەهێزتر لە جاران دەرکەوتەوە، وەك وتراوە:

لعل عتبك محمود عواقبه وربما صحت الأجسام بالعلل

(لەوانەیە سەرزەنشت کردنەکەت سەرئەنجامی باشی هەبێت، لەوانەیە بە نەخۆشی جەستە تەندروست ببێت)

گەر ئەو نەخۆشییە لاوازی لە هێز و تواناادا بۆ بەرهەم هێنا بە ئەندازەی کەمی هێزی فریای خۆی کەوت دەگەڕێتەوە بۆ سەر ئەو دۆخەی بەر لە نەخۆشییەکە لەسەری بوو.

گەر فریای ئەو کەمکردنەی هێز و توانای نەکەوت ئەوا دەگەڕێتەوە بۆ ناو دۆخێك کەمتر لەوەی پێش نەخۆشییەکە لەسەری بوو.

ئەم دوو نموونەیە بەسە بۆ کەسێك لێیان تێبگات.

www.iqra.ahlamontada.com

بۆ ئەم مەبەستە نموونەیەكی تر هێنراوەتەوە بە پیاوێك لە ماڵەوە دەردەچێت بۆ نوێژی جەماعەت، دەیەوێت لە ریزی یەكەمدا فریای نوێژ بكەوێت، لەسەر رێگەكەی لا بەلای هیچ شتێكدا ناكاتەوە، پیاوێك لە دواوە لە جلوبەرگەكەی دەنەوێت كەمێك رایدەگرێت، دەیەوێت بۆ گەیشتنە نوێژەكەی لەمپەری بۆ دروست بكات، لەو بارەدا یەكێك لەم دوو هەڵوێستەی هەیە:

یەكەم: بەو كەسەوە خەریك بێت تا نوێژەكەی دەچێت، ئەمەیان حاڵی كەسێكە تەوبەی نەكردووە.

دووەم: خۆی رادەكێشێت و لەدەستی خۆی قوتار دەكات بۆ ئەوەی نوێژەكەی نەچێت.

لەدوای ئەو خۆ قوتاركردنە سێ حاڵی هەیە:

یەكەم: رۆیشتنەكەی هەڵهاتن و راكردن بێت بۆ ئەوەی باربووی ئەو كاتە بكاتەوە كە دواكەوتووە، لەوانەیە باربووی بكاتەوە و زیاتریش لەوەی لەدەستی چووە.

دووەم: بگەرێتەوە بۆ هەمان رۆیشتنی یەكەمجاری.

سێیەم: ئەو وەستانە ساردبوونەوە و خاوبوونەوەی بۆ دروست بكات، خێری ریزی یەكەمی لەدەست بچێت، یان خێری نوێژی بە كۆمەڵ و سەرەتای دەستپێكردنی، حاڵی تۆبەكاران و رێبوارانیش بەم جۆرەیە.

۞ ۞ ۞

www.iqra.ahlamontada.com

بەراوردکاری

ئەمە بە بابەتێکی شکۆمەند روون دەبێتەوە، ئەویش ئەوەیە: ئایا ئەو کەسەی گوێڕایەڵ و چاکەکارە و خراپەی لێ ناوەشێتەوە چاکترە لەو کەسەی یاخیبوونی لێدەوەشێتەوە و پاشان تەوبە دەکات و بە تەوبەیەکی یەکجاریی، یان ئەو تەوبەکەرە باشترە لەو؟

✿ جوانی بەرائەت

دەستەیەك ئەو کەسەی گوناه ناکات بەباشتر دەزانێت لەو کەسەی گوناه دەکات و دواتر تەوبەیەکی یەکجاریی دەکات، ئەمەش لە چەند روویەکەوە:

یەکەم: باشترین و کامڵترین دروستراوی خودا گوێڕایەڵترینیانە بۆ خودا، ئەوەی گوناه ناکات گوێڕایەڵترە بۆیە باشترینیانە.

دووەم: لە زەمەنی خەریکبوونی گوناهکەر بە ئەنجامدانی گوناهەوە کەسی گوێڕایەڵ چەندین قۆناغ پێشکەوتووە، بۆیە پلەی بالاترە لە کەسی گوناهکەر، ئامانجەکەی: کاتێك تەوبەی کرد روو لە رۆیشتن بەرەو خودا دەکات بۆ ئەوەی پێی بگاتەوە، ئەوەش بە رۆیشتنێکی تر بەرەو خودا، ئیتر چۆن پێی دەگاتەوە؟ ئەو دوانە وەك دوو پیاو وان لە کەسابەتدا شەریکبن، هەر کات یەکێکیان برێك خێر دەکات، ئەویرتیان هەمان بڕ خێر دەکات، یەکێکیان ئەوەی پەیدای کردووە بەفیڕۆی دەدات و دەست دەکاتەوە بە پەیداکردنی بڕێکی تر، بەلام ئەویتریان لە کەسابەتەکەیدا کەسێکی تێکۆشەرە، گەر گوڕوتینی ململانێی بکاتێ و دەست بە کەسابەت بکاتەوە دەبینێت هاوڕێکەی لەو ماوەیەدا خێرێکی زۆری کردووە، هەرچەندی خێر کردبێت برادەرەکەشی هەمان خێری کردووە، ئیتر چۆن پێی یەکسان دەبێت؟

سێیەم: ئامانجی تەوبە ئەوەیە خراپەکان لەسەر ئەو کەسە هەڵبگیرێن و وەك کەسێکی لێ بێت کە ئەنجامی نەداون، بۆیە کۆششی لە ماوەی یاخیبوونەکەیدا نە بۆ ئەوە نە لەسەر ئەوە، ئەم کۆششە لە کوێ و کۆششی کاسپیکەرێکی خاوەن قازانج لە کوێ؟

چوارەم: خودا رقی لەوانەیە لێی یاخی دەبن و سەرپێچی فەرمانەکانی دەکەن، لە ماوەی سەرگەرمی ئەو کەسە بە گوناه کردنەوە بەشەکەی بریتییە لە رقی خودا،

www.iqra.ahlamontada.com

بەڵام بەشی گوێڕایەڵ بریتییە لە ڕەزامەندی خودا، خودا بە بەردەوامی لێی ڕازییە، گومانی تێدا نییە ئەم كەسە باشترە لەو كەسەی خودا لێی ڕازی بووە و دواتر بەهۆی گوناهەكانییە و ڕقی لێ هەڵگرتووە و پاشا بەهۆی تەوبەكەیەوە خودا لێی ڕازی بووە، ڕازامەندی خودایی بەردەوام باشترە لە ڕەزامەندییەك ڕقی خودای كەوتبێتە نێوانەوە.

پێنجەم: گوناه وەك خواردنەوەی ژەهر وایە، تەوبەكردن دەوا و چارەسەرەكەیەتی، گوێڕایەڵی تەندروستی و لەشساغییە، تەندروستی و لەشساغی بەردەوام باشترە لە تەندروستییەك خواردنەوەی ژەهر لە نێوانیدا بێت و دواتر چاكبووبێتەوە، لەوانەیە ئەو ژەهرە سەری لە نەخۆشی و هەمیشەیی و ناتەواویی هەمیشەییەوە دەربچێت.

شەشەم: كەسی یاخیبوو لەسەر ترس و هەڕەشەیەكی زۆر گەورەیە، هەمیشە بە دەوری سێ شتدا دەسوڕێتەوە:

یەكەم: تیاچوون و پەككەوتن بە خواردنەوەی ژەهرەكە، دووەم: لاوازبوون و بێهێزكردن گەر لە تیاچوون ڕزگاری بوو، سێیەم: گەڕانەوەی هێزی یەكەمجاری، یان باشتر لە هێزی یەكەمجاری.

بەزۆری دوو بەشی یەكەمە، لەوانەیە سێیەم زۆر دەگمەن بێت، ئەو دڵنیایە لە زیانەكانی خواردنەوەی ژەهر، هیوای وایە تەندروستی و لەشساغی بۆ بگەڕێتەوە، بەپێچەوانەی ئەو كەسەی كە ژەهری نەخواردۆتەوە.

حەوتەم: كەسی گوێڕایەڵ دیوارێكی بەرز و توندوتۆڵی بەدەوری باخی چاكەكانیدا هێناوە، دوژمن ناتوانێت بێتە ناویەوە، بەروبووم و گوڵ و سەوزی و جوانی و ڕازاوەیی باخەكەی بە هەمیشەیی لە گەشە و گوڕاندایە، یاخیبوو چەندین كەلەبەر بووەتە پەرژین و دیواری باخەكەی، كونی گەورەی تێبووە، دز و دوژمن دەتوانن بچنە ناویەوە، ڕۆیشتنە ناوی و بەچەپ و بەڕاستدا باخەكەیان وێران كرد، لق و پۆپی درەختەكانیان داهێنایە خوارەوە، دیوارەكەیان تێكوپێك شكاند، بەری درەختەكانیان كردەوە، هەندێ ئاگریان لەناویدا لێرە و لەوێ خستەوە، سەرچاوەی ئاوەكەیان لێبڕی و ئاودانیان كەم كردەوە، دەبێ ئەم باخە كەی بگەڕێتەوە بۆ دۆخی یەكەمجاری؟ گەر خاوەنەكەی فریای كەوت و وێرانكارییەكانی چاككردەوە و ئەوەی تێكدرابوو بینای كردەوە و سەرچاوە و ڕێگەی ئاوەكەی بە باخەكەی گەیاندەوە و ئەو وێران كرابوو ئاوەدانی كردەوە، ئەوا یان دەگەڕێتەوە بۆ دۆخی یەكەمجاری، یان كەمتر لە جاران

www.iqra.ahlamontada.com

یـان باشـتر لـە جـاران، بـەڵام باخەکـەی لـە جـوانی و رازاوەییـدا ناگـات بـە بـاخی برادەرەکەی کە تـاکو ئێسـتا لـە گەشـە و بـەرەو پێشـچووندایە و بەروبوومەکـەی دوو چەندانە بووە و درەختی نێژراوی زۆرتر لەئامێز دەگرێت.

هەشتەم: چـاوتێبڕینی دوژمـن لـەو یـاخیبووە بـەهۆی لاوازی زانسـت و لاوازی توانـا و لێبڕانییەوەیە، بۆیە بە نەزان یـان نـەفام ناودەبرێـت، قـەتادە دەفـەرموێت: هـاوەڵانی پێغەمبەر(ﷺ) لەسەر ئەوە کۆدەنگن کـە هەرشـتێك بەهۆیـەوە لـە خـودا یـاخی بیـت بریتییە لە نەفامی، هەر بەو جۆرە خودا لە حەقی "ئادەم"داد دەفەرموێت ﴿وَلَمۡ نَجِدۡ لَهُۥ عَزۡمٗا ١١٥﴾ طه: ١١٥، لە حەقی کەسـانی تـردا دەفـەرموێت ﴿فَٱصۡبِرۡ كَمَا صَبَرَ أُوْلُواْ ٱلۡعَزۡمِ مِنَ ٱلرُّسُلِ﴾ الأحقاف: ٣٥، هەر کەس لێبڕانی بەهێز بێت و زانستی کامڵ بێـت و ئیمانی تەواو بێت دوژمنەکەی چاوی تێنابڕێت، بۆیە باشتر و پلە باڵاترە.

نۆیەم: گوناه شوێنەواری خراپ بەجێدەهێڵێت، یان بـە تیاچـوونێکی یـەکجاریی، یـان زیانۆمەندی و سزا بەدوایدا: یـان لێبـوردن و چـوونە نـاو بەهەشـت، یـان کـەمی پلـە و پایە، یاخود خامۆشبوونی چرای باوەڕ، کاری تەوبەکار بۆ لابردنی شـوێنەواری گونـاه و سڕینەوەیەتی، کاری کەسی گوێڕایەڵ لە زیادبوون و بەرزبوونەوەی پلە و پایەدایە.

بۆیە شەونوێژ بۆ پێغەمبەر(ﷺ) سوننەت بووە، ئەو بۆ بەرزبوونەوەی زیاتر لـە پلـە و پایە کاری کردووە، کەسانی تر کاریان بۆ لێخۆشـبوون و سـڕینەوەی گونـاه کـردووە، ئەمە لە کوێ و ئەوە لە کوێ؟

دەیەم: کەسی روو لە خودا و گوێڕایەڵ بۆی بە کۆی کردارەکانی بەرەو خودا دەچێت، تا گوێڕایەڵ و کاروکردەوەکانی زیاد بکات کەسابەتەکەی زیاتر و مەزنتر دەبێت، ئەوە وەك کەسێك وایە سەفەرێکی بازرگانی کردووە و دە بەرانبەری سەرمایەکەی قـازانجی بەدەست هێناوە، بۆ جاری سێیەم بە هەموو ئەو سـەرمایەوە سـەفەرێکی تـر دەکـات قەزانجەکەی هەر بەو جۆرە بوو (دە بەرانبەر بوو)، ئیتر بەو جۆرە، کە لە کۆتایـدا لـە سەفەکردن سارد دەبێتەوە، تەنها یەك جار سەفەر نەکردن بە قەدەر قازانجی هـەموو سەفەرەکانی، یاخود زیاتر خێری بازرگانی لەدەست دەچێت، ئەمـە مانـای قسـەکەی "الجنید"ە-رەحمەتی خـودای لـێ بێـت- کـە دەفـەرموێت ((گـەر کەسـێکی راسـتگۆ هەزار ساڵ رووی لە خودا بـوو، پاشـان بـۆ سـاتێکی کـەم پشـتی لـە خـودا کـرد ئـەوا

www.iqra.ahlamontada.com

ئەوەی لەدەستی چووە زۆرترە لەوەی بەدەستی هێناوە))، بەم مانایە ئەم قسەیە راستە، ئەو لە ماوەی پشتهەڵكردندا خێری هەموو ئەو كردارانەی لەدەست چووە، ئەوەش لە قازانجەكانی پێشوو زۆر زیاترە، گەر ئەمە حاڵی كەسێك بێت پشتی هەڵكردبێت، دەبێ ئەو كەسە چۆن بێت كە یاخی دەبێت و گوناه ئەنجام دەدات؟ ئەوەندەی باسمان كرد با بەس بێت.

۞ كەسی پێگەیشتوو جوانی خۆی هەیە.... هەروەها

دەستەیەك تەوبەكاری پێ باشترە هەرچەند نەرییی ئەوە ناكەن كەسی بێگوناه چاكەی زۆرترە، ئەمانەش بە چەند شێوە و روویەك بەڵگە دەهێننەوە:

رووی یەكەم: بەندایەتی تەوبە خۆشەویسترین و بەرێزترین بەندایەتییە لەلای خودا، ئەو-**سبحانه**- تەوبەكارانی خۆشدەوێت، گەر تەوبە خۆشەویسترین شت نەبوایە لەلای ئەوا بەرێزترین دروستكراوی خۆی بە گوناه تووش تاقینەدەكردوە، لەبەر خۆشەویستی خودا بۆ تەوبەی بەندەكەی كە رووبەرووی گوناهی كردۆتەوە ئەوەی خۆشیدەوێت لە تەوبەوە سەرهەڵدەدات و خۆشەویستی زیادە بە بەندەكەی دەبەخشێت، لای خودا تەوبەكاران خۆشەویستییەكی تایبەتیان هەیە، ئەوەی ئەم راستییە رۆشن دەكاتەوە:

رووی دووەم: تەوبە لای خودا-**سبحانه**- مەنزیلەیەكی تایبەتی هەیە كە چاكە و كاروكردەوەكانی تر بەو جۆرە نین، بۆیە خودا-**سبحانه**- بە تەوبەی بەندەكەی خۆشحاڵ دەبێت بە مەزنترین خۆشحاڵی كاتێك تەوبە دەكات و دەگەڕێتەوە بۆ لای، وەك پێغەمبەر(ﷺ) نموونەی هێناوەتەوە بە خۆشحاڵبوونی ئەو كەسەی خواردن و خواردنەوەكەی لەسەر وڵاخەكەیەتی لە زەوییەكی بیابانی تیابەردا، دوای ئەوەی لێی ون بوو، لە هۆكارەكانی ژیان بێهیوا بوو وڵاخەكە گەڕایەوە بۆ لای خاوەنەكەی، ئەم نموونەی خۆشحاڵ بوونە بۆ هیچ كارێكی چاكە نەهاتووە بۆ تۆبە نەبێت بەتەنها، ئەمەش لەنهێنییەكانی نووسینی گوناهە لەسەر بەندەكان، بەندە بە تەوبە پلەی خۆشەویستی بەدەست دەهێنێت و دەبێت بە خۆشەویستی خودا، خودا تەوبەكاران و بەندەیەكی تووشبوو بە گوناه و هەمیشە تەوبەكاری خۆشدەوێت، ئەم راستییە رۆشن دەكاتەوە:

www.iqra.ahlamontada.com

رووی سێیەم: بەندایەتی تەوبە گەردنکەچی و دڵشکاوی تێدایە، پاشان سەرکزی و خۆبردنەبەرەوە بۆ لای خودا و زەلیلی و لارەملی، ئەمەش لە زۆر کاروکردەوەی رووالەتی لای خودا خۆشەویستترە با لە برِ و چەندێتیدا لە بەندایەتی تەوبە زۆرتر بن، گەردنکەچی و سەرکزی و دڵشکاوی رۆح مۆخ و کرۆکی بەندایەتییە، رۆشنی دەکاتەوە:

چوارەم: بەدەستهێنانی پلەی گەردنکەچی و دڵشکاوی بۆ تەوبەکار کاملترە لە هی کەسانی تر، ئەو لە دەربڕینی هەژاری و بەندایەتی و خۆشەویستیدا بەشداری دەکات لەگەڵ ئەو کەسەی گوناه ناکات، لەگەڵ ئەوەشدا بە گەردنکەچی و دڵشکاوی بەهۆی گوناهەوە لەو کەسە جیادەبێتەوە، خودا –سبحانە– زۆر نزیکە لە بەندەکەی لە کاتی زەلیلی و دڵشکاویدا، لەو پێناوەدا ((لەکاتی سوژدە بردندا بەندە لە هەموو کات زیاتر لە خوداوە نزیکە))، چونکە سوژدە مەقامی زەلیلی و گەردنکەچییە لەبەردەم خودادا.

لە فەرموودەکەی پێغەمبەر(ﷺ) کە لە خوداوە –عزوجل– دەیگێڕێتەوە رابمێنە ((خودا لە رۆژی دوایدا دەفەرموێت: ئەی رۆڵەی ئادەم داوای خواردنم لێ کردنی خواردنت پێ نەبەخشیم، دەڵێت: ئەی پەروەردگار چۆن خواردنت پێ بدەم لە کاتێکدا تۆ پەروەردگاری هەموو جیهانەکانی؟ دەفەرموێت: بەندەکەم داوای خواردنی لێ کردی خواردنت پێ نەدا، گەر خواردنت پێ بدابا لەلای من دەتبینییەوە، ئەی رۆڵەی ئادەم، داوای ئاوم لێ کردی ئاوت پێ نەدام، دەڵێت: ئەی پەروەردگار چۆن ئاوت پێ بدەم لە کاتێکدا تۆ پەروەردگاری هەموو جیهانەکانی؟ دەفەرموێت: بەندەکەم داوای ئاوی لێ کردی ئاوت پێ نەدا، گەر ئاوت پێ بدابا لەلای من دەتبینییەوە، ئەی رۆڵەی ئادەم نەخۆش کەوتم سەرت لێ نەدام، دەڵێت: خودایە من چۆن سەردانی تۆ بکەم لە کاتێکدا تۆ پەروەردگاری هەموو جیهانەکانی؟ دەفەرموێت: فڵان بەندەم نەخۆش کەوت سەردانت نەکرد، گەر سەردانت بکردبایە منت لەوێ دەبینییەوە))، بۆ سەردانی نەخۆشەکە فەرمووی ((منت لەوێ دەبینییەوە))، بۆ خواردن و خواردنەوە پێدان وتی ((پاداشتی ئەوەت لەلای من دەبینییەوە))، جیاوازی لە نێوانیاندا کرد، نەخۆش هەر کەسێك بێت دڵشکاوە، نەخۆشی تێکیدەشکێنێت، گەر باوەڕدار بێت دڵی بە نەخۆشییەکە دەشکێت ئەو کاتە خودا لەلای ئامادەیە.

ئەمە –خودا باشتر دەزانێت– نهێنی وەڵامدانەوەی دوعای سێ کەسەکەیە: ستەملێکراو، و موسافیر و رۆژووان، بەهۆی ئەو شکانەی لە دڵی هەر یەکێکیاندایە،

www.iqra.ahlamontada.com

غەریبی موسافیر و دڵشكانی بەندە لە ناخیدا هەستی پێ دەكات، هەر بەو جۆرە ڕۆژووان نەفسی دڕندەیی بەڕۆژووەكەی تێكدەشكێنێ و زەلیلی دەكات.

ڕووی پێنجەم: گوناه گەر تەوبەی لەگەڵ بێت لەوانەیە بۆ بەندە باشتر بێت لە زۆرێك لە چاكە، ئەمە مانای قسەی هەندێ لە پێشینە ((لەوانەیە كەسێك گوناهێك ئەنجام بدات و بەهۆیەوە بچێتە بەهەشت، لەوانەیە چاكەیەك ئەنجام بدات و بەهۆیەوە بچێتە ئاگرەوە، وتیان: ئەوە چۆن دەبێت؟ وتی: گوناهێك دەكات و بەبەردەوامی گوناهەكەی لەپێش چاوانە، كە هەڵدەستێت و دادەنیشێت و هاتوچۆ دەكات بیر لە گوناهەكەی دەكاتەوە، ئەوەش گەردنكەچی و سەركزی و تەوبە و داوای لێخۆشبوون و پەشیمانی بۆ دروست دەكات، هەر ئەوەش دەبێتە هۆی ڕزگاربوونی، كەسێك چاكەیەك ئەنجام دەدات، بەردەوام لەپێش چاوانی دایدەنێت، كە هەڵدەستێت و دادەنیشێت و هاتوچۆ دەكات بیر لە چاكەكەی دەكاتەوە، هەر كات بیری لێدەكاتەوە لەخۆدەرچوون و لوتبەرزی و منەتكردنی لا دروست دەكات، ئەوەش دەبێتە هۆی تیاچوونی)) گوناهەكە گوێڕایەڵی و چاكە و گەشی دڵ و دەروونی لێدەكەوێتەوە لە ترس و حەیا لە خودا و سەركز كردن و گەردنكەچی و شەرمەزاری و گریان و پەشیمانی و ڕووكردنە خودا، هەر یەكێك لەم شوێنەوارانە قازانجترە بۆ كەسەكە لە كارێكی چاكە خۆدەرخستن و لەخۆباییبوون و لوتبەرزی و خەڵك بەكەم بینینی لێ بكەوێتەوە، گومانی تێدا نییە ئەو گوناهكارە لەلای خودا باشترە و لە ڕزگاربوون و بەدەستهێنانی سەركەوتنەوە نزیكترە لەو كەسەی بە چاكەكەی خۆی باییبووە و خۆی پێدەنوێنێ و بە چاكە و حاڵی خۆی منەت دەكات بەسەر خودا و بەندەكانی خودادا، بە زمانی پێچەوانەی ئەوە بڵێت، خودا ئاگادارە بەوەی لەناو دڵیدایە، خەریكە دەستدرێژی دەكاتە سەر خەڵكی گەر بە مەزن تەماشای نەكەن و پلە و پایەی بەرزی پێنەبەخشن، بۆی ملكەچ بن، لە دڵیدا بوغز لەو كەسانە هەڵدەگرێت وا تەماشای ناكەن و مامەڵەی بەو جۆرە لەگەڵ ناكەن،، گەر بە وردی پشكنینێكی دەروونی خۆی بكات دەبینێت تیایدا شاراوەتەوە، بۆیە لۆمەی ئەو كەسانە دەكات كە مەزن تەماشای ناكەن و حەقی شكۆمەندی پێ نادەن، نەنگییەكەی خۆی لە قاڵبی خەمخۆری بۆ خودا و تووڕەبوون لە پێناویدا نیشان دەدات، گەر ئەوانەی بە مەزن تەماشای دەكەن و ڕێزی لێدەگرن و بۆی ملكەچ دەبن چەندین گوناه و خراپە ئەنجام

www.iqra.ahlamontada.com

بدەن –زۆرتر لەوەی گوایە کەسانێك ڕێزیان لەو نەگرتووە– دەرگای بیانوو و پاساو و هیوایان بە ڕوودا دەکاتەوە و گوێ و چاوی لە گوناهەکانیان دەپۆشێ و دەڵێت: دەرگای بێگوناهی جگە لە پێغەمبەران لە هەموو کەسێك داخراوە، لەوانەیە وا گومان ببات گوناهی ئەوانەی ڕێزی بە مەزنی دەزانن بەهۆی ئەو پێدانی شان و شکۆ و ڕێزەوە بە ئەو سڕاوەتەوە و لەسەریان نەماوە.

گەر خودا خێری بۆ ئەو بەندە ویست هەڵیدەداتە ناو گوناهێکەوە بەهۆیەوە نەفسی بشکێت، سنووری خۆی بزانێت و خراپەکانی لە بەندەکانی دوور بخاتەوە، سەری کز بکات و نەخۆشی لوتبەرزی و لەخۆدەرچوون و منەتکاری بەسەر خودا و خەڵکیدا لێ ببێتەوە، ئەو گوناهە وەك خواردنەوەی دەوا وابێت بۆ چارەسەری نەخۆشییەکی کوشندە، وەك وتراوە بە زمانی حاڵ لە چیرۆکی ئادەم و دەرچوونی لە بەهەشت بە گوناهەکەی: ئەی ئادەم، نیگەرا مەبە لە خواردنەوەی پیاڵەی هەڵە و تێکەوتن کە دەبێتە هۆی زیرەکی و هۆشمەندی تۆ، بەو گوناهە لە نەخۆشییەك ڕزگارت بوو کە بەکاری ئەوە نەدەهات هاوسێیەتی ئێمەی پێ بکەیت، بەو گوناهە پۆشاکی ڕازاوەی بەندایەتی کرا بە بەرتدا، ئەی ئادەم، من بە گوناهێك تۆم تاقیکردەوە، چونکە پێمخۆشە فەزڵ و بەخشندەیی خۆم دەربخەم لەسەر ئەو کەسانەی یاخی دەبن لێم "گەر گوناه نەکەن خودا ئێوە لادەبات و کۆمەڵێکی تر دەهێنێت گوناه دەکەن و داوای لێخۆش بوون دەکەن و خوداش لێیان خۆش دەبێت"، ئەی ئادەم گەر تۆ و ڕۆڵەکانت لە گوناه بپارێزم ئەی حیلمی خۆم بەکێ ببەخشم؟ لێبوردن و لێخۆشبوون و قبوڵی تەوبەی خۆم بەکێ بدەم، من تەوبەکار و بەبەزەییم، ئەی ئادەم، نیگەران مەبە لەو قسەم کە دەڵێم"لە بەهەشت بچۆ دەرەوە" چونکە بۆ تۆم دروستکردووە، بەڵکو دابەزە بۆ خانەی تێکۆشان، تۆوی خۆپارێزی بچێنە، بارانی هەوری فرمێسکی بەسەردا داببارێنە، کە تۆوەکە ڕووا و قەد و گەڵای گرت وەرە و بیدوورەوە، ئەی ئادەم، بۆیە لە بەهەشت دەرمکردی تاکو تکا و ڕجام لێبکەی و هۆکار بگریتە بەر بۆ بەرزبوونەوە، تۆم دەرنەکردووە لە بەهەشت و نەفیت بکەم، تۆم بۆیە دەرکرد بۆ ئەوەی بۆی بگەڕێیتەوە، ئەی ئادەم، گوناهێك بەهۆیەوە زەلیل و سەرکز ببیت لەلای ئێمە خۆشەویستترە لە گوێڕپەڵییەك ئاماژەی پێ بکەیت و لەخۆت بایی ببیت، ئەی ڕۆڵەی ئادەم، تا تۆ داوا و ڕجام لێ بکەیت من لەوەی لێت وەشاوەتەوە

www.iqra.ahlamontada.com

خۆش دەبم و باكێكم نییە، ئەی ڕۆڵەی ئادەم، گەر گوناهەكانت بگاتە بەرزییەكانی ئاسمان پاشان داوای لێخۆشبوونم لێ بكەیت لێت خۆش دەبم، ئەی ڕۆڵەی ئادەم گەر بە زەوییەك گوناهەوە رووم تێبكەیت و هاوەڵم بۆ بڕیار نەدەیت منیش بە ئەندازەی ئەوە بە لێخۆشبوونەوە رووت تێدەكەم)).

لە هەندێ عابیدانەوە باس دەكەن: لە كاتی تەواف كەعبەدا داوای لە خودا كردووە كە لە گوناهان بیپارێزێت، پاشان چاوەكانی خەو دایگرتووە و خەوی لێكەوتووە، گوێی لە قسەكەرێك بووە دەیوت: تۆ داوای بێگوناهی لە من دەكەیت و هەموو بەندەكانم داوای بێگوناهیم لێ دەكەن، گەر هەمووتان بێگوناه بن، ئەی لێخۆشبوون و لێبووردن بە كێ ببەخشم؟ تەوبە لەكێ قبوڵ بكەم؟ ئەو كاتە بەخشندەیی و لێبووردەیی و لێخۆشبوون و فەزڵ و گەورەیی من لە كوێیە؟ هاوشێوەی ئەمە لە بەسەرهات.

ئەی ڕۆڵەی ئادەم، باوەڕم پێ بهێنێ و هاوەڵم بۆ بڕیار نەدەی، هەڵگرانی عەرشم و ئەوانەی بەدەوری عەرشدان بە ستایش تەسبیحاتی من دەكەن و داوای لێخۆش بوون بۆ تۆ دەكەن و تۆش لەناو جێگەی خۆتدای، لە فەرموودەیەكی مەزنی خواییدا لە "أبي ذر"ەوە ((بەندەكانم ئێوە شەو و ڕۆژ هەڵە دەكەن منیش لە هەموو گوناهان دەبوورم، هەر كەس بزانێت من خاوەن توانام بۆ لێخۆش بوون لێی خۆش دەبم و باكێكم نییە ﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ الزمر: ٥٣

ئەی بەندەكەم، دەستەوسان مەبە، دوعا لەسەر تۆیە و وەڵامدانەوە لە منەوە، داوای لێخۆشبوون لەسەر تۆ و لێخۆشبوون لەسەر من، تەوبە لەسەر تۆیە و گۆڕینی خراپەكانت بە چاكە لەسەر منە))، ڕۆشنی دەكاتەوە:

رووی شەشەم: كەلامی خودا ئایەتی ﴿إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٠﴾﴾ الفرقان: ٧٠، ئەم ئایەتە گەورەترین مژدەیە بۆ تەوبەكاران گەر لەپاڵ تەوبەكەیاندا باوەڕ و كرداری چاكەی لەگەڵ بوو، ئەوەش بریتییە لە ڕاستێتی تەوبە، ئیبن عەباس-خودا لە خۆی و باوكی ڕازی بێت- دەفەرموێت ((پێغەمبەر بە دابەزینی ئەم ئایەتە بە جۆرێك دڵخۆش بوو كە پێشتر بەو ئەندازەیە بۆ هیچ شتێكی تر ئەوەندە دڵخۆش نەبووە))، هەروەها

www.iqra.ahlamontada.com

خۆشحاڵ بوونی بە ئایەتی ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ① لِّيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ﴾ الفتح: ١ — ٢.

جیاوازی هەیە لەسەر سیفەتی "گۆڕین" ئایا ئەو "گۆڕینی خراپە بە چاکە" لە دونیادایە، یان لەدواڕۆژدا؟ ئەمەش دوو بۆچوون هەیە لەسەری:

ئیبن عەباس و هاوەڵانی دەڵێن: کردارە خراپەکانیان دەگۆڕین بۆ چاکە، هاوەڵدانان دەگۆڕین بۆ باوەڕ و زینا بۆ پاکداوێنی و خۆپارێزی، و درۆ بۆ ڕاستگۆیی و خیانەت بۆ ئەمانەتپارێزی.

لەسەر ئەمە مانای ئایەتەکە: سیفاتە ناباشەکانیان و کردارە خراپەکانیان و بە سیفاتی جوان و کرداری چاکە ئاڵوگۆڕ دەکرێت، وەك چۆن نەخۆش نەخۆشییەکەی بە تەندروستی دەگۆڕێت و خاوەن بەلا بە سەلامەتی و لاچوونی بەلایەکەی، "سەعیدی کوڕی موسەیب" و کەسانی تریش لە شوێنکەوتووان دەڵێن: گۆڕینی ئەو خراپانەی ئەنجامیان داوە بە چاکە لە ڕۆژی دواییدا، لە جێگەی هەر خراپەیەك چاکەیەکیان پێ دەبەخشن، خاوەنی ئەم ڕایە بەڵگە بەو فەرموودە دەهێننەوە کە ئیمامی "الترمذي" لە جامعەکەیدا لە "الحسين بن حريث"ەوە ڕیوایەتی کردووە، دەڵێت: وەکیع بۆی گێڕاینەوە و وتی: ئەعمەش لە مەعروری کوڕی سویدەوە لە ئەبو زەڕەوە فەرمووی: پێغەمبەر فەرمووی ((من دواین پیاو کە لە ئاگر دەردەچێت دەناسم: پیاوێك لە ڕۆژی دواییدا دەهێنن، دەوترێت: گوناهە بچووکەکانی بخەنە پێش چاوی، گوناهە گەورەکانی لێدەشارنەوە، دەوترێت: فلان ڕۆژ فلان شت و فلان شتت ئەنجام دا، ئەو دانی پیادا دەنێت و نەرێیان ناکات، ئەو لە گوناهە گەورەکان دەترسێت، دەوترێت لە جێگەی هەر خراپەیەك چاکەیەکی پێبدەن، دەڵێت: من کۆمەڵێك گوناهم هەیە بۆ لەوێدا نایبینم، ئەبو زەڕ فەرمووی: پێغەمبەری خودام بینی پێکەنی تا ددانەکانی دەرکەوتن)).

ئەم فەرموودەیە فەرموودەیەکی سەحیحە، بەڵام لە کردن بە بەڵگەی ئەو بۆچوونە جێگەی سەرنجە، ئەو کەسە بە گوناهەکانی سزا دراوە و چووەتە ناو ئاگرەوە، دوای ئەوە لە ئاگر دەرهێنراوە، لە جێگەی هەر خراپەیەك چاکەیەکی پێدراوە، چاکەیەکە خودا لەگەڵی کردووە بە ژمارەی گوناهەکانی، لەمەدا گۆڕینی خراپە بە چاکەی تێدا نییە، چونکە گەر وا بوایە لەسەری سزا نەدەدرا وەك چۆن تەوبەکار سزا نادرێت،

www.iqra.ahlamontada.com

قسەکردن لە تەوبەکارێکە لە جێگەی هەر خراپەیەك چاکەیەکی بۆ جێگیر کراوە، بۆیە چاکەکانی زیادی کردووە، کوێی ئەم فەرموودەیە ئاماژە بەوە دەکەن؟

خەڵکی ڕوویان لەم فەرموودە کردووە بۆ تەفسیر کردنی ئەو ئایەتە پیرۆزە بەم شێوەیە، لەوەی لە ئایەتەکەدایە تێگەیشتووم، بەڵام پێشین تێگەیشتنی ورد و قووڵیان هەیە و ئەوانەی دوای ئەوان پەی پێ نابەن.

بەڵگەهێناوە بە فەرموودەکە دروستە دوای زەمینەسازی بە ڕێسایەك، گەر ئەو ڕێسایەت زانی ورد و ناسکی بەڵگەهێناوەکەت دەردەکەوێت، ئەویش ئەوەیە گوناھ شوێنەواری هەیە، شوێنەوارەکەشی یان بە تەوبە یان بە کرداری چاکە یان بە بەڵای سڕەرەوەی گوناھ، یاخود بە چوونە ناو ئاگر دەسڕێتەوە بۆ ئەوەی ڕزگاری بێت لە شوێنەوارەکانی، هەر بەو جۆرە گەر شوێنەوارەکەی کاریگەر بوو و ئەو شتانە نەیانتوانی بیسڕنەوە، ئەوە پێویستە بچێتە ناو ئاگرەوە، چونکە بەهەشت گەردیلەیەك لە پیسی تێدا نییە، تەنها ئەوانە دەچنە بەهەشتەوە کە پاك و چاکن لە هەموو ڕوویەکەوە، ئەگەر شتێك لە پیسی گوناهی لەسەر مایەوە ئەخرێتە ناو کورەی تاقیکردنەوەوە تاکو ئاڵتوونی باوەڕەکەی لە خەوشی گوناھ پاکبێتەوە، ئەو کاتە شایستەی دیوانی مەلیك ببێت.

گەر ئەمە زانرا ئەوا لابردنی گوناھ و شوێنەواری گوناھ جارێك بە تەوبەیەکی یەکجاری -کە بەهێزترین هۆکارە- و جارێك بە گێڕانەوەی حەق بۆ خاوەن حەقەکان و جارێك بە پاکبوونەوەی بە ئاگر، ئەگەر بە ئاگر پاکبوویەوە و شوێنەواری پیسی و خەوشوخاڵی لێبوویەوە، ئەوا لە جێگەی هەر گوناهێك چاکەیەکی پێ دەدرێت، گەر بە تەوبەی یەکجاریی پاکبوویەوە و شوێنەواری پیسی گوناهی لێبوویەوە، ئەوا لەپێشترە لە جێگەی هەر خراپەیك چاکەیەکی پێ بدرێت، چونکە تەوبەی لابەری پیسی گەورەترە لە سڕینەوەی گوناھ بە ئاگر و خۆشەویستریشە لە لای خودا، لابردن بە ئاگر بەدیلی تەوبەکردنە، تەوبە لەپێشتر و بنچینەیی ترە تا چوونە ئاگر و پاکبوونەوە بە ئاگر، ڕۆشنی دەکاتەوە:

ڕووی حەوتەم: تەوبەکار بە پەشیمانییەکەی هەموو خراپەکانی بە چاکە بۆ گۆڕیوە، پەشیمانییەکەی تەوبە بووە لەو خراپانە، پەشیمانیش بریتییە لە تەوبە، تەوبەش لە

www.iqra.ahlamontada.com

هەموو گوناهێك چاكەیە، بەم پێیە جێگەی هەر گوناهێك بە چاكەیەك گیراوەتەوە، لێڕابمێنە چونكە وردترین رووە لە رووەكان.

بینا لەسەر ئەمە بۆی هەیە ئەو چاكایە لە بڕدا یەكسان بێت بەو خراپەیە، لەوانەیە لەخوار ئەوەوە بێت، یان لەسەرروو ئەو، ئەمەش بەپێی هێز و پێزی تەوبەكەی و راستڕەوی تەوبەكارەكە لە تەوبەكەیدا و ئەوەی لێیەوە سەرهەڵدەدات لە كاری دڵ كە سوود و قازانجی تەوبەكەی بەسەر مەفسەدەی ئەو گوناهەدا زیاد دەكات، ئەمەش لە نهێنی تەوبە و وردەكارییەكانییەتی، رۆشنی دەكاتەوە:

رووی هەشتەم: گوناهی زانا بە خودا و بە فەرمانەكانی بۆی هەیە چاكەی زۆرتر و گەورەتری لێوە پەیدا بێت، هەروەها مەزنتر لەڕووی قازانجەوە و خۆشەویستر لەلای خودا لە خۆپارێزی لەو گوناهە، لە زەلیلی و ملكەچی و دڵشكاوی و ترس و گەڕانەوەی بەردەوام و پەشیمانی و پیاگەیشتن بە بوغزاندنی شەیتان و ئەنجامدانی كرداری چاكە، یان كۆمەڵێك چاكەی گەورەتر لەوە، تا شەیتان دەڵێت: خۆزگە ئەو گوناهەم پێنەكردبایە، شەیتان پەشیمان دەبێتەوە لە گوناه پێكردنی، وەك پەشیمانی گوناهكەرەكە لە گوناهەكەی، بەڵام جیاوازی زۆرە لەنێوان ئەو دوو پەشیمانییەدا، خودا پێیخۆشە بەندەكەی شەیتان ببوغزێنێت و لوتی لەخۆڵەوە بدات، وەك پێشتر باسمان كرد ئەم جۆرە بەندایەتییە لە نهێنییەكانی تەوبە و پیاگەیشتنە و بەدەستهێنانی ئەوەیە خودا لە تەوبە گەرەكییەتی، و ئەوەی بەدوایدا دێت لە زیادكردنی كرداری چاكە لێرەدا كە داوا دەكات لە جێگەی خراپە چاكە دابنرێت، بەڵكو چەندین چاكە دابنرێت.

لەم ئایەتە رابمێنە (يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَٰتٍ)، نافەرموێت لە جێگەی هەر دانەیە دانەیەك دادەنرێت، بۆیە دەگونجێ یەك خراپە بە چەندین چاكە ئاڵوگۆڕ بكرێت بەپێی حاڵی كەسەكە.

ئەوەی لە فەرموودەكەدایە: ئەوەی لەسەر گوناهەكانی سزا دەدرێت لە دونیادا خراپەكانی بە چاكە ئاڵوگۆڕ نەكردووە لە تەوبەی یەكجاریی و ئەوەی بەدواییدا دێت لە كاری دڵ و ئەنجامدانی كرداری چاكە، ئەوەی نەكردووە كە وابكات لە جێگەی هەر خراپەیەك چەندین چاكە دابنرێت، بەڵكو لە جێگەی هەر خراپەیەك تەنها یەك چاكەی

www.iqra.ahlamontada.com

پێدراوە، پێغەمبەر(ﷺ) لە گوناهە گەورەکانی بێدەنگ بووە، کە بەندەکە باسی گوناهە گەورەکانی خۆی کرد پێغەمبەر پێکەنی و باسی ئەوەی نەکرد خودا چی لە گوناهە گەورەکانی دەکات، تەنها هەواڵی دا خودا هەر گوناهێکی بچووکی بە چاکەیەك ئاڵوگۆڕ دەکات، بەڵام لە فەرموودەکەدا ئاماژەیەکی وردی تێدایە کە ئەو ئاڵوگۆڕکردنە گوناهی بچووك و گەورەش دەگرێتەوە، لە دوو رووەوە:

یەکەم: ئەو بەشەی فەرموودەکەی پێغەمبەر(أخبئوا عنه كبارها) گوناهە گەورەکانیان لێشاردەوە، ئەمە رایدەگەیەنێت کە کەسەکە بینی گوناهە بچووکەکانی بە چاکە بۆ ئاڵوگۆڕ دەکەن باسی گەورەکانیش دەکات، و چاوەبڕێتە ئاڵوگۆڕیان بە چاکە، ئەو کاتە ئاڵوگۆڕی ئەو گوناهە گەورانە زۆر باشتر دەبێت بۆی لە گوناهە بچووکەکان، ئەویش بەو کارە خۆشحاڵی زیاتر دەبێت.

دووەم: پێغەمبەر(ﷺ) لە باسکردنی ئەوەدا پێکەنی، ئەم پێکەنینە ئاماژەی سەرسوڕمانی تێدایە بەو هەموو چاکەی لەگەڵی ئەنجام دەدەن و ئەو دانپیادانان بەو گوناهانەی ئەنجامی داوە، بەبێ ئەوەی داوای لێ بکرێت دانیان پیادا بنێت یان پرسیاری لێ بکرێت، تەنها خراپەکانی خرایە پێش چاو.

(فتبارك الله رب العالمين، و أجود الأجودين، وأكرم الأكرمين، البر اللطيف، المتودد إلى عباده بأنواع الإحسان، وإيصاله إليهم من كل طريق بكل نوع، لا إله إلا هو الرحمن الرحيم)

❁ ❁ ❁

www.iqra.ahlamontada.com

پایەی كۆكەرەوە

زۆربەی خەڵكی تەوبە وا لێكدەدەنەوە كە لێبڕانێكە جارێكی تر نەگەڕێتەوە بۆ سەر گوناه، یەكسەر دەست هەڵگرتن لە گوناه و پەشیمانی لەوەی روویداوە لە رابردوودا، گەر گوناهەكە حەقی مرۆڤی تێدا بوو ئەوا كاری چوارەم بریتی دەبێت لە گەردنی خۆ پێ ئازاد كردن.

ئەمەی باسیان كردووە هەندێك لە ناوەكانی تەوبەن، بەڵكو مەرجەكانی تەوبەن، ئەگەر نە، تەوبە لە قورئان و فەرموودەی پێغەمبەردا–وەك چۆن ئەوانە لەخۆ دەگرن– لێبڕان و یەكلایی بوونەوەیە بۆ ئەنجامدانی كرداری چاكە و پابەندبوون پێیەوە، بەڵكو رق لەو كەسانەی واز لە كرداری چاكە دەهێنن و لێی دوور دەكەونەوە، پابەندبوون بە فەرمان كردن بە فەرمانەكانی خودا و نەهیكردن لە نەهییەكانی، كرداری چاكە–بە مەرجگیراو بۆ تەوبە لە ئایەتەكەی سورەتی الفرقان– بریتییە لە ئەنجامدانی دژی ئەو كارە خراپانەی ئەنجامی دەدا، بە تەنها دەستهەڵگرتن لە گوناه و لێبڕان و پەشیمانی كەسەكە نابێتە تۆبەكار، تا لێبڕانی تەواوی لێ نەبینرێت بۆ ئەنجامدانی ئەوەی خودا فەرمانی پێكردووە و جێبەجێ كردنی، ئەمە حەقیقەتی تەوبەیە كە بریتییە لە ناوێك بۆ كۆكردنەوەی ئەو دوانە(وازهێنان لە گوناه و ئەنجامدانی كرداری چاكە)، بەڵام گەر جێبەجێ كردنی فەرمانەكانی بەدوادا هات ئەوە ئەو تەوبەیە كە ئەوان باسیان كردووە، گەر تاك كرایەوە هەردوو كارەكە لەخۆ دەگرێت.

تەوبە وەك وشەی "التقوی" وایە گەر بە تاك هات دەبێت ئەوەی خودا فەرمانی پێكردووە ئەنجام بدرێت و ئەوەی نەهی لێكردووە خۆی لێ بپارێزێت، كە دەبێت بە فەرمانێكی داخوازی مانای كۆتاهێنان بە نەهیلێكراوەكان دەگەیەنێت، هەرچەند ماناكەی گشتگیرترە، چونكە "التقوی" بریتییە لە بەكارهێنانی هەموو ئەوەی خودا بە بەندەكەی داوە –لە تەندروستی و ماڵ و منداڵ و شەو و رۆژ و نیعمەتەكانی تر– وەك قەڵغانێك خۆی پێ بپارێزێت لەوەی لێی دەترسێت. لە رۆیشتنی بەرەو خودا و خانەی دوارۆژی رێگەكەی پڕە لە كۆسپ و دوژمن لە نەفسی فەرمانكەر بە خراپە و ئارەزوو و شەیتان كە پەلاماری دەدەن و رایدەكێشن تاكو رێگەی لێ بگرن و بیگێڕنەوە و رووبەڕووی تیاچوونی بكەنەوە، خودا بە هەموو ئەوانە گرفتاری كردووە، تەندروستی

www.iqra.ahlamontada.com

و لەشساغی و سەركەوتنی پێ بەخشیوە، ئەوەش بە باش دانانی هەر نیعمەتێك لە جێگەی خۆی، تیاچوون لەو جێگەدایە نیعمەتەكان لە جێگەی خۆیان بەكارنەهێنین، هەموو ئەمانەش بەهۆی نەفامی و شوێنكەوتنی ئارەزوو و زاڵبوونی حەزی ئاژەڵی و خۆدارنین لە بەڵگە و نیشانەكانی خودا و شەیتان كردن بە دۆست لە خوار خوداوە.

حەقیقەتی تەوبە بریتییە لە گەڕانەوە بۆ لای خودا بە پابەندبوون بەو كارانەی ئەو پێی خۆشە و دووركەوتنەوە لەوانەی پێی ناخۆشە، تەوبە گەڕانەوەیە لە خراپەوە بۆ باش، گەڕانەوە بۆ باشەكان بەشێكی تەوبەیە و ناوی تەوبەی لێنراوە، گەڕانەوەش لە ناباشەكان بەشێكی تریەتی، بۆیە خودای موتەعال سەركەوتنی تەواوی بەستۆتەوە بە ئەنجامدانی ئەو كارانەی فەرمانی پێكراوە و دووركەوتنەوە لەو كارانەی نەهی لێكراوە ﴿وَتُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾﴾ النور: ٣١، هەموو تۆبەكارێك سەرفرازە، سەرفرازیش نابێت تا ئەوەی فەرمانی پێكراوە ئەنجامی نەدات و ئەوەی نەهی لێكراوە خۆی لێ نەپارێزێت، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿١١﴾﴾ الحجرات: ١١، هەر كەس واز لە فەرمان پێكراوەكان بهێنێت ستەمكارە وەك چۆن ئەنجامدەری كارە نەهی لێكراوەكان ستەمكارە، لاچوونی ناوی "ستەمكار" لەسەری بە تەوبەیەك دەبێت كە ئەو دووانەی تێدا كۆ ببێتەوە، خەڵكی دوو بەشن: تۆبەكار و ستەمكار، بەشی سێیەمی نییە، تۆبەكاران ئەمانەن ﴿ٱلتَّٰٓئِبُونَ ٱلْعَٰبِدُونَ ٱلْحَٰمِدُونَ ٱلسَّٰٓئِحُونَ ٱلرَّٰكِعُونَ ٱلسَّٰجِدُونَ ٱلْءَامِرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَٱلنَّاهُونَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَٱلْحَٰفِظُونَ لِحُدُودِ ٱللَّهِ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾﴾ التوبة: ١١٢، پارێزگاری لە سنوورەكانی خودا بەشێكە لە تەوبە، تەوبە كۆی هەموو ئەوانەیە، بۆیە نانونراوە"تائب" تۆبەكار چونكە لە نەهیكراوەكانەوە دەگەڕێتەوە بۆ سەر ئەوەی خودا فەرمانی پێكردووە، هەروەها لە یاخیبوونەوە بۆ گوێڕایەڵی، بەڵكو گەڕانەوە بۆ لای دۆست و خۆشەویستی خۆی و رزگاربوونی لەدەست دوژمنەكەی. دوژمنەكەی دەیەوێت بەدبەختی بكات، بۆیە بە حەبلی ئاژەڵی و گێلی و نەفامی و شەهوانی رایدەكێشێت، بەڵام خودای دۆستی ئەو بۆ بەختەوەری و ئاسوودەیی ئەوی دەوێت، ئەو -سبحانه- خۆی لای بەندەكەی خۆشەویست دەكات بە هەموو ئەوەی پێیداوە لە خودی خۆی و ئەوەی بۆی رامهێناوە، بە هۆكاری نیعمەتەكانی كە نایەنە هەژماردن بەندەكەی بۆ لای خۆی

www.iqra.ahlamontada.com

رادەكێشێت، لە بەهێزترینیان ئایەتەكان لە ئاسۆی دەروون و گەردوون و یاسا و ڕێساكانی كە گۆڕانیان بەسەردا نایەت و ئەو وەحیەی خودا بۆ پێغەمبەرانی ڕەوانە كردووە لە هیدایەت و ڕۆشنبینی ﴿قَدْ جَآءَكُم بَصَآئِرُ مِن رَّبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِۦ وَمَنْ عَمِىَ فَعَلَيْهَا وَمَآ أَنَا۠ عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ ﴿١٠٤﴾﴾ الأنعام: ١٠٤.

كەوابوو "تەوبە" بریتییە لە حەقیقەتی ئایینی ئیسلام و هەر هەموو ئایین دەچێتە ناو ناوی "تەوبە"وە، بەم شێوەیە تۆبەكار شایستە دەبێت بەوەی خۆشەویستی خودا بێت، خودا تۆبەكاران و پاكژكەرانی خۆشدەوێت، خودا ئەوانەی خۆشدەوێت بە فەرمانەكان هەڵدەستن و خۆیان لە نەهی لێكراوەكان بەدوور دەگرن.

كەوابوو تەوبە بریتییە لە گەڕانەوە(الرجوع) لەوەی لەناوەوە و لە دەرەوە خودا پێی ناخۆشە بۆ ئەوەی خودا پێیخۆشە لە ناوەوە و لە دەرەوە، ئیسلام و ئیمان و ئیحسان دەچنە ژێر ناوی تەوبەوە، هەرچی مەقاماتی باوەڕە لە تەوبەدا جێی دەبێتەوە، بۆیە تەوبە دەبێتە ئامانجی هەموو باوەڕدارێك و سەرەتا و كۆتایی گەشتی بەرەو خودا، وەك پێشتر ئاماژەی پێدرا، تەوبە ئەو ئامانجەیە دروستكراوەكانی لە پێناودا دروستكراوە، فەرمان پێكردن و یەكتاپەرستی بەشێكە لە تەوبە، بەڵكو مەزنترین بەشی تەوبەیە و بینای تەوبە لەسەر ئەو دوانە دەوەستێت.

زۆربەی خەڵكی گەورەیی تەوبە و حەقیقەتی نازانن، چجای پێی هەڵبستن لەڕووی زانست و كردار و حاڵەوە، خودای موتەعال بۆیە خۆشەویستی خۆی بە تۆبەكاران داوە چونكە كەسانێكی تایبەتن لەلای ئەو.

گەر تەوبە ناوێكی كۆكەرەوە نەبوایە بۆ شەریعەتی ئیسلام و حەقیقەتی باوەڕ خودای موتەعال بەو ئەندازە مەزنە بە تەوبەی بەندەكەی دڵخۆش نەدەبوو، هەموو ئەوەی خەڵكی قسەی لێدەكەن لە مەقامات و حاڵ بریتییە لە درێژە و وردەكاری و شوێنەوارەكانی تەوبە.

۞ لە باتڵ جیادەبینەوە و پاشان دەگەڕێینەوە بۆ حەق

داوای لێخۆشبوون (الإستغفار) دوو جۆرە: تەنها و هاتوو لەگەڵ تەوبە، ئەوەی بە تەنها هاتووە: وەك فەرموودەكەی نوح (عليه السلام) لەگەڵ هۆزەكەی ﴿فَقُلْتُ ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ إِنَّهُۥ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾ يُرْسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا ﴿١١﴾﴾ نوح: ١٠ – ١١، هەروەها صالح پێغەمبەر

www.iqra.ahlamontada.com

لەگەڵ هۆزەكەی ﴿لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾﴾ النمل: ٤٦، هەر بەو جۆرە ئایەتی ﴿وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٩﴾﴾ البقرة: ١٩٩، هەروەها ئایەتی ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾﴾ الأنفال: ٣٣.

هاتوو لەگەڵ تەوبەدا: ﴿وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُم مَّتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِن تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ﴿٣﴾﴾ هود: ٣، فەرموودەكەی هود لەگەڵ هۆزەكەی ﴿وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا﴾ هود: ٥٢، هەروەها فەرموودەكەی صالح پێغەمبەر ﴿هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ﴿٦١﴾﴾ هود: ٦١، فەرموودەكەی شوعەیب پێغەمبەر ﴿وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾﴾ هود: ٩٠.

داوای لێخۆشبوون (الإستغفار) بەتەنها وەك "تەوبە" وایە، بەڵكو بریتییە لە خودی تەوبە لەگەڵ داوای لێخۆشبوون لەخۆگرتن، كە بریتییە لە سڕینەوەی گوناه و لابردنی شوێنەواری و خۆپارێزی لە شەڕی، نەك وەك هەندێك كەس گومانی بۆ دەبەن: بریتییە لە "داپۆشین" چونكە خودا ئەوانەی داوای لێخۆشبوون دەكەن و ئەوانەش كە نایكەن دادەپۆشێت، بەڵكو "داپۆشین" پێویستی ناوەڕۆكەكەیەتی یان بەشێكە لە داوای لێخۆشبوون، ئاماژە پێكردنی داوای لێخۆشبوون بە "داپۆشین" یان بە لەئامێزگرتنە یان بە پێویستبوون.

حەقیقەتی داوای لێخۆشبوون: بریتییە لە خۆپارێزی لە شەڕی گوناه، لەوەوە وشەی "المغفر واتە خوودەی سەر" هاتووە بەهۆی ئەوەی سەر لە ئازار دەپارێزێت، داپۆشین دەبێتە پێویستی ئەم مانایە، ئەگەر نە، بە عەمامە نالێن "المغفر" لە پارێزگارییەوە، ئەم داوای لێخۆشبوون (الإستغفار)ەیە ڕێگری لە سزا دەكات ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾﴾ الأنفال: ٣٣، خودا سزای كەسێك نادات داوای لێخۆشبوون بكات، بەڵام ئەو كەسەی بەردەوام بێت لەسەر گوناه و داوای لێخۆشبوونیش بكات ئەوە لە هیچ ڕێگەیەكەوە داوای لێخۆشبوون نییە.

لەگەڵ ئەوەدا هیچ ڕێگرێك نییە مانای "الإستغفار" داوای "غفر" پۆشین بێت، كە بریتییە لە داپۆشینی نەنگی و ناتەواوییەكی تیابەری زیانبەخش، گەورەترین نەنگی

www.iqra.ahlamontada.com

مرۆڤ و ناتەواوی بریتییە لە نەفامی و ستەمی، بە قـولاپی نـەفامی و سـتەم دوژمنەکـەی رایدەکێشێت بۆ هەڵدێر و تیاچوون، رزگاربوونی لەدەست ئەو دوانە بە بێداری و وریـایی و هەوڵدان بۆ سوودبینین لەوەی خودا پێی بەخشیوە لە زانست و دادپەروەری و چـاکە، هەر کات بەندە لە رێزی مرۆیی خۆی بێئاگا دەبێت کە خودا لە رۆحی خۆی کـردووە بـە بەردا ئەوا دادەبەزێت و دەلکێت بە زەوی ئاژەڵیانەوە، ئەو کاتە نەفامی و سـتەمی زیـاد دەکات و خۆی رسوا دەکات.

هەتا گرنگی بە مرۆڤبوونی خۆی بدات و بە بیرکردنەوە لـە بەڵگـە و نیشـانە و یاسـا و رێساکان لە ئاسۆی دەروون و گەردووندا پشتیوانی کرد، هەروەها بە تێڕامان لە بەڵگە و نیشانە زانستییەکان کە پێغەمبەرانی پێ رەوانە کراوە کۆڵیـیەوە، ئـەوا خـودا لێـی خۆشدەبێت و نەنگی و ناتەواوییەکانی بۆ دادەپۆشێت، لەم رێگەیەوە لەوە تێدەگـەین خـودای موتـــەعال بـــە پێغەمبەرەکـــەی(ﷺ) دەفـــەرموێت ﴿ لِّيَغْفِرَ لَكَ ٱللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنۢبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُۥ عَلَيْكَ ﴾ الفتح: ٢، پێغەمبەر(ﷺ) هـەرگیز کـارێکی نەشـیاوی نەکردووە و هەرگیز لە خودا یاخی نەبووە و لە فەرمانەکانی لای نەداوە، بـەڵکو ئـەوە بریتییە لە داپۆشینی نەنگی مرۆڤایەتی و لەسەر بارهاتووەکانی بـەوەی پێیـدراوە لـە زانسـت و هیدایـەت کـە خـودا تیایانـدا بـاڵای کردبـوو لـە دەستبەسـەردا گـرتنی ئـەم سروشـتە مرۆییانـە، چـاکە لەگـەڵ ئـەو سروشـتە مرۆییانـە و کـارکردن لەناویانـدا، تـا پێغەمبەر بوو بە حەکیمێکی کامڵی رێنومایيکار–علیه الصلاة والسلام–

بـەڵام لـە نزیکبوونـەوە و هـاتنی یـەکێك لـە وشـەکان لـەپاڵ ئـەوی تـردا، ئـەوا داوای لێخۆشبوون (الإستغفار) بریتییە لە داواکردن بۆ پارێزگاری لە شەڕی ئەو خراپانـەی لـە رابردوودا لێی وەشاوەتە، تەوبەش بریتی دەبێت لـە گەڕانـەوە و داوای پارێزگـاری لـە شەڕێك کە لە داهاتوودا لێی دەترسێت لە کار و کردەوەی خراپی خۆی.

لێرەدا دوو گونـاه هەیـە: گوناهێـك کـە گـوزەری کـردووە، داوای لێخۆشـبوون بریتییـە لـە پارێزگاری لە شەڕی، لەگەڵ گوناهێك کـە ترسـی روودانـی هەیـە، تەوبـە بـریتی دەبێـت لـە لێبڕانێـك کـە ئـەنجامی نـەدا، گەڕانـەوە بـۆ لای خـودا هـەردوو جۆرەکـە لـەخۆ دەگرێـت، گەڕانەوەیـەك بـۆ لای خـودا بـۆ ئـەوەی لەشـەڕی ئـەوەی روویـداوە بیپارێزێـت، لەگـەڵ گەڕانەوەیەك پارێزگاری لێ بکات لە شەڕێکی داهاتووی نەفسی خۆی و کردارە خراپەکانی.

www.iqra.ahlamontada.com

هەروەها گوناهکار وەك کەسێك وایە کەوتبێتە سەر ڕێگەیەك کە سەری لە تیاچوونییەوە دەردەچێت و نایگەنێت بە مەرام، ئەو فەرمانی پێکراوە پشت لەو ڕێگەیە بکات و بگەڕێتەوە بۆ سەر ئەو ڕێگەیەی ڕزگاری لێوە بەدەست دەهێنێت و بە مەبەستی دەگەیەنێت و سەرفرازی ئەوی تێدایە.

لێرەدا دوو شت هەیە پێویستە ببن: جیابوونەوە لە شتێك و گەڕانەوە بۆ سەر شتێکی تر، "تەوبە" تابەتکراوە بەو گەڕانەوەیە و "إسغفار"یش تایبەت کراوە بە جیابوونەوە، کاتێك هەر یەك لەم دوانە تەنها دەکەون هەردوو ماناکە لەخۆ دەگرن، بۆیە –خودا باشتر دەزانێت– بەدوای یەکتردا فەرمان بە هەردووکیان کراوە لە ئایەتی ﴿ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ﴾ هود: ٥٢، ئەمە بریتییە لە گەڕانەوە بۆ سەر ڕێگەی حەق لەدوای جیابوونەوە لە ڕێگەی باتڵ.

هەروەها "إسغفار" لە دەروازەی لادانی زیانە و "تەوبە"ش داوای ڕاکێشانی سوود و قازانجە، خودا لەشەڕی گوناه بیپارێزێت، تەوبە ئەوەیە دوای ئەو پارێزگارییە ئەوەی خودا پێی خۆشە بێتە سەر ڕێگەی، لە تەنهابوونەوەدا هەر یەکەیان مانای ئەویتریان لەخۆ دەگرێت، خودا باشتر دەزانێت.

۞ تەوبەی یەکجاریی

ئەمەش بە باسی تەوبەی یەکجاریی (توبة نصوحا) و حەقیقەتی تەوبەی یەکجاریی ڕۆشن دەبێتەوە ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ تُوبُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ﴾ التحريم: ٨، خۆپارێزی لە شەڕی خراپە– کە بریتییە لە سڕینەوەی– کرد بە لابردنی ئەوەی بەندە حەزی پێناکات، چوونە بەهەشت–کە بریتییە لە بەدەستهێنانی ئەوەی بەندە دەیەوێت– بەستراوەتەوە بە کردنی تەوبەی یەکجارییەوە، وشەی "النصوح" لەسەر کێشی "فعول"ە، لە ناوی بکەر(ناصح)ەوە وەرگیراوە بە مەبەستی "مبالغة" زۆرکردنی ئەو کارە، وەك "شکور و صبور"، بنچینەی مادەی "ن ص ح" مانای ڕزگارکردنی شتێکە لە خەوش و غەشی نامۆ پێی، ئەوەش لە داتاشینی گەورەتری "نصح" بەمانای "خلص" خاوێنکردنە و پاڵفتەکردن، یەکانگیر دەبێت، بۆیە "النصح" لە تەوبە و پەرسش و ڕاوێژدا بریتییە لە پاککردنەوە و پاڵفتەکردنیان لە هەرچی غەل و غەش و خەوش و ناتەواوی و تێکدانە، جێبەجێ کردنیان بە باشترین شێوە، "النصح" دژی "الغش"ە.

www.iqra.ahlamontada.com

عومەری كوڕی خەتاب و ئوبەی كوڕی كەعب -خودایان لێ ڕازی بێت- دەڵێن ((تەوبەی یەكجاریی: ئەوەیە كە تەوبە لە گوناهێك بكات و پاشان نەگەڕێتەوە سەری، وەك چۆن شیر ناگەڕێتەوە بۆ گوان)).

شێخ حەسەنی بەصری دەڵێت: ((ئەوەیە بەندە لەوەی لە ڕابردوو لێیوەشاوەتەوە پەشیمان بێت و یەكلابووبێتەوە لەسەر ئەوەی نەگەڕێتەوە سەری)).

"الكلبي" دەڵێت: ((ئەوەیە كە بە زمان داوای لێخۆشبوون بكات و بەدڵ پەشیمان و جەستەی بگرێتەوە لەو گوناهە)).

سەعیدی كوڕی موسییب دەڵێت ((تەوبەی یەكجاریی ئامۆژگاری خۆتانی پێبكەن)).

وەك مانای "ناصحة للتائب" ئامۆژگاریكەر بۆ تەوبەكار لێكیدایەوە، وەك وشەی "ضروب"ی داتاشراو لە "ضارب" لێدەر.

خاوەنانی قسەی یەكەم مانای "مفعول"یان پێدا واتە كەسی تەوبەكار كاری پاككردنەوەی تێدا كرد و تێكەڵی نەكرد بە خەوش و غەل و غەش. كەوابوو یان بە مانای "منصوح" وەك "ركوبة، حلوبة" بە مەمانای "مركوبة، محلوبة"، یان بە مانای "فاعل" واتە "ناصحة" وەك "خالصة، صادقة".

"محمد بن كعب القرظي" دەڵێت: چوار شت تەوبە لە ئامێز دەگرن: داوای لێخۆشبوون بە زمان، خۆگرتنەوە بە جەستە، شاردنەوەی بڕیاری گەڕانەوە بۆ سەر گوناه بە دڵ و ناخ، دووركەوتنەوە لە هاوڕێ و هاوخوانانی خراپ.

دەڵێم: "نصح" لە تەوبەدا سێ شت لەخۆ دەگرێت:

یەكەم: تەوبەكە هەرچی گوناهە بەگشتی لەخۆ بگرێت و گوناهێك نەمێنێتەوە ئەو تەوبەیە لەئامێزی نەگرێت.

دووەم: لێبڕان و ڕاستگۆیی بەتەواوی لە تەوبەكەیدا بەجۆرێك دڵەڕاوكێ و سەرزەنش و چاوەڕوانی نەمێنێت، بەڵكو بە هەرچی ویست و لێبڕانەوەیە دەست دەداتە تەوبەكەی.

سێیەم: ڕزگاركردنی تەوبەكەی لە هەرچی خەوش و غەل و غەش و نەخۆشی و نەنگییەك كە پاڵفتەبوونی بشێوێنێت، بەجۆرێك تەوبەكە تەنها ترسی خودا و ویستی گەیشتن بەوەی لەلای خودایە و خۆپاراستن لە سزای خودای لە پشتەوە بێت، نەك

www.iqra.ahlamontada.com

وەك کەسێك تەوبە بكات کە دەیەوێت پلە و پایە و رێز و کورسی و سەرۆکایەتی خۆی پارێزگاری لێ بكات، یان بیەوێت بەهۆیەوە پارێزگاری بکات لە حاڵ و هێز و ماڵی، ستایشی خەڵك بەدەست بهێنێت و لە زەمیان دووربکەوێتەوە، یاخود نەفامان و ساویلکەکان بەسەریدا زاڵ نەبن، یان لە دونیا تێربوبێت، تووشی ئیفلاس و دەستەوسانی بووبێت، هاوشێوەی ئەم هۆیانە کە دروستیی تەوبەکەی و پاڵفتەبوونی بۆ خودا لەکەدار دەکەن.

یەکەمیان گرێدراوە بەوەی تەوبەی لێدەکات، سێیەم گرێدراوە بەو کەسەوەی تەوبەکەی بۆ دەکات (خودای موتەعال)، ناوەڕاستەکەیان (دووەم) گرێدراوە بە خودی تەوبەکارەکەوە، "نصح" لە تەوبەدا بریتییە لە راستکردن لە تەوبەدا و پاڵفتەبوون و گشتگیرکردنی هەموو گوناهەکان، گومانی تێدا نییە ئەم تەوبەیە داوای لێخۆشبوون لە ئامێز دەگرێت و پێویستی دەکات و سەرجەم گوناهەکان دەسڕێتەوە، ئەمەش کاملترین تەوبەیە، والله المستعان و علیه التكلان ولا حول ولا قوة إلا بالله.

۞ خەڵاتکردنێك سەرەتاکەی بریتییە لە ئیلهام

تەوبەی بەندە بۆ لای خودا دەورەدراوە بە تەوبەیەك لەلای خوداوە بۆ ئەو لە پێش تەوبە کردنەکەی، تەوبەکردن لە بەندەکەوە دوای ئەو تەوبەیە دێت، تەوبەیەکی پێشین و تەوبەیەکی دوایین، یەکەم جار خودا تەوبەی لێوەرگرتووە بە مۆڵەتدان و کۆمەك و ئیلهام ئەوجا بەندەکە تەوبەی دەستپێکردووە، بۆیە بۆ جاری دووەم خودا تەوبەی لێقبووڵ فەرمووە، وەك وەرگرتن و پاداشت و خەڵات، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿ لَقَد تَّابَ ٱللَّهُ عَلَى ٱلنَّبِيِّ وَٱلْمُهَٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ ٱلْعُسْرَةِ مِنۢ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّهُۥ بِهِمْ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُوا۟ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوٓا۟ أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ ﴾ التوبة: ١١٧ – ١١٨، خودای موتەعال رایدەگەیەنێت کە تەوبەکەی لەسەریان پێش تەوبەکەی ئەوانە، ئەوە خودایە ئەوانی کردووە بە تەوبەکار، ئەو هۆی داواکەری تەوبەکەیانە، ئاماژەی تێدایە کە ئەوان تەوبەیان نەکرد تا خودا تەوبەی بۆ بڕیار نەدان، حوکمەکە نەرێ دەکرێت بە نەرێکردنی هۆیەکەی.

www.iqra.ahlamontada.com

هاوشێوەی ئەمە: هیدایەتدانی بەندەکەی پێش هیدایەت وەرگرتنی، خودا هیدایەتی فیترەتی بە مرۆڤ بەخشیوە ﴿إِنَّا خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَٰهُ سَمِيعًۢا بَصِيرًا ﴿٢﴾ إِنَّا هَدَيْنَٰهُ ٱلسَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾﴾ الإنسان: ۲-۳، باشترین هیدایەت بە هیدایەتی فیترەت بریتییە لە بوونی بیستن و بینین و ژنەوتن، شوکرکردنی خودا لەسەر ئەمانە بەکارهێنانیانە بۆ گەیاندنی زانیاری بە دڵ بەو جۆرە دروستەی خودا باری هێناون لەسەری و دروستیکردوون، لێیان تێبگات و ڕێکیان بخات و کەڵکیان لێ ببینێت، خوداش بەوە هیدایەتی بۆ زیاد دەکات و نیعمەتی بیرکردنەوە و تێڕامانی پاڵفتەتر و نوورانی تر دەبن، ئەوەش سەردەکێشێت بۆ تێگەیشتن لە کەلامی خودا و کەلامی پێغەمبەرەکەی(ﷺ) هەرکەس خودا نووری پێ نەدات نووری نییە.

کە بەندە هیدایەتی وەرگرت ئەو هیدایەتە هیدایەتێکی تری بۆ پێویست دەکات، خودا بەو هیدایەتە پاداشتی هیدایەتەکەی دەداتەوە، لە پاداشتی هیدایەت هیدایەتێکی ترە کە بە دوایدا دێت، وەك چۆن لە سزای گومڕایی گومڕاییەکی ترە کە بەدوایدا دێت، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَٱلَّذِينَ ٱهْتَدَوْا۟ زَادَهُمْ هُدًى﴾ محمد: ۱۷، یەکەمجار هیدایەتیدان و ئەوانیش هیدایەتیان وەرگت، بۆیە هدایەتی دووەمی بۆ زیادکردن، پێچەوانەکەشی لە لادراونی راستە شەقامی هیدایەت لە ئایەتی ﴿فَلَمَّا زَاغُوٓا۟ أَزَاغَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمْ﴾الصف: ٥، ئەم لادانەی دووەم سزایە لەسەر لادانیان

ئەم برە لە نهێنی دوو ناوی "الأول" و "الآخر" ئەو ئامادە دەکات و کۆمەك دەکات، هۆ و دەرئەنجام هەر لە خوداوەیە، ئەو کەسەیە کە بەندەکانی لەخۆی بە خۆی پەنادەگرن، وەك زاناترین کەس بە خودا دەفەرموێت ((أعوذ بك منك)) پەنا دەگرم لە خۆت بە خۆت، بەندە تۆبەکارە و خوداش قبووڵکەری تەوبە، تەوبەی بەندە گەڕانەوەیە بۆ لای سەردارەکەی دوای هەڵهاتنی، تەوبەی خودای موتەعالیش دوو جۆرە: مۆڵەت بە کەسەکە بۆ تۆبەکردن، لەگەڵ قبووڵکردنی تەوبەکەی و کۆمەك کردنی.

تەوبە سەرەتا و کۆتایی هەیە، سەرەتاکەی: بریتییە لە گەڕانەوە بۆ لای خودا بە گرتنەبەری شارێگەی راست و دروست کە بۆ بەندەکانی راخستووە تاکو بە ڕەزامەندی خودا بگەن، فەرمانی کردووە بە گرتنەبەری ئەو شارێگەیە بە ئایەتی ﴿وَأَنَّ هَٰذَا صِرَٰطِى مُسْتَقِيمًا فَٱتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا۟ ٱلسُّبُلَ﴾ الأنعام: ۱۵۳، ﴿وَإِنَّكَ لَتَهْدِىٓ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَٰطِ ٱللَّهِ ٱلَّذِى لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ ﴿٥٣﴾﴾ الشوری: ٥٢ – ٥٣ ﴿وَهُدُوٓا۟ إِلَى ٱلطَّيِّبِ مِنَ ٱلْقَوْلِ وَهُدُوٓا۟ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْحَمِيدِ﴾ الحج: ٢٤ .

www.iqra.ahlamontada.com

کۆتاییەکەی: گەڕانەوەی بۆ لای خودا لە ڕۆژی دواییدا، گرتنەبەری ئەو شارێگەی ڕاخراوە بۆ گەیشتنە بەهەشت، هەر کەس لەم خانەی دونیادا بە تەوبە گەڕایەوە بۆ لای خودا، ئەوا لە خانەی دواڕۆژدا بە پاداشتەوە دەگەڕێتەوە، ئەمە یەکێکە لە تەئویلەکانی ئایەتی ﴿ وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَإِنَّهُۥ يَتُوبُ إِلَى ٱللَّهِ مَتَابًا ﴾ الفرقان: ٧١، ئیمامی بەغەوی و کەسانی تریش دەڵێن: (("يتوب إلى الله متابا" واتە دەگەڕێتەوە بۆ لای خودا لەپاش مردن، گەڕانەوەیەکی باش کە لە هەرچی گەڕانەوەی ترە باشترە))، تەوبەی یەکەمیان کە بریتییە لە "ومن تاب" گەڕانەوەیە لە هاوەڵدانان بۆ خودا، دووەمیان: بریتییە لە گەڕانەوە بۆ لای خودا بۆ پاداشت و خەڵات.

تەئویلی دووەم: پاداشت فەرمان دەگرێتە ئامێز، ماناکەی: هەرکەس بۆ تەوبە لێبڕا و ویستی تەوبە بکات با تەوبەکەی تەنها بۆ خودا و لەبەر خودا و بۆ لای خودا بێت، تەنها لەبەر ڕووی جوانی خودا بێت نەك شتێکی تر.

تەئویلی سێیەم: مەرام و مەبەست پێویستی ئەم مانایە، کە بریتییە لە ئاگادارکردنەوەی تەوبەکار بەوەی تەوبەی بۆ دەکات و بۆ لای دەگەڕێتەوە، ماناکەی: با بزانێت تەوبەکەی بۆ لای کێیە؟ گەڕانەوەکەی بۆ لای کێیە؟ تەوبە دەبێت بۆ لای خودا بێت نەك بۆ لای کەسێکی تر و شتێکی تر.

هاوشێوەی ئەمە لەسەر یەکێك لە تەئویلەکان، ئایەتی﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ بَلِّغْ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ۖ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُۥ ﴾المائدة: ٦٧، واتە ئەو شتە بزانە کە لەسەر یاخیبوون لە فەرمانەکانی و نەگەیاندنی پەیامەکەی سەرهەڵدەدات

تەئویلی چوارەم: تەوبە یەکەمجار بە مەبەست و لێبڕان دەبێت لەسەر ئەنجامدانی، پاشان کە لێبڕان بەهێز بوو سەریکێشا بۆ پێداگری و سووربوون کرداری تەوبەی لێوە پەیدا دەبێت، تەوبەی یەکەم بە لێبڕان و مەبەست لە ئەنجامدانی و تەوبەی دووەم بە ڕوودانی تەوبەکە و سەرهەڵدان و ئەنجامدانی، ماناکەی: هەر کەس بە مەبەست و نێت و لێبڕان تەوبەی کرد بۆ لای خودا ئەوا تەوبەکەی بۆ لای خودایە بە کار و کردار، ئەمەش هاوشێوەی فەرموودەی پێغەمبەرە(ﷺ) ((هەر کەس کۆچەکەی بۆ لای خودا و پێغەمبەرە، ئەوە کۆچەکەی بۆ لای خودا و پێغەمبەر(ﷺ) دەبێت، هەر کەس کۆچەکەی بۆ لای شتێکی کەموکورت بێت دەستی دەکەوێت، بۆ لای ئافرەتێك بێت مارەی دەکات، کۆچەکەی بۆ لای ئەو شتەیە کۆچی بۆ کردووە))

www.iqra.ahlamontada.com

گوناهی بچووك لەخوار گوناهی گەورەوە

گوناه دابەش دەبێت بۆ گەورە و بچووك بە دەقی قورئان و فەرمووده و كۆدەنگی پێشین، و بە وردبوونەوە﴿ إِن تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ ﴾ النساء: ٣١، هەروەها دەفەرموێت﴿ الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ ﴾ النجم: ٣٢، لە فەرموودەیەكی سەحیحدا لە پێغەمبەری خوداوە((پێنج نوێژەكە و ئەم هەینی بۆ ئەو هەینی و ئەم رەمەزان بۆ ئەو رەمەزان دەبنە لابەری گوناه لە نێوانیاندا، گەر لە گوناهە گەورەكان كەناگیری بكرێت)).

ئەوەی بە دەربڕینی خاوەن شەرع هاتووە ناونانی ئەوە بە "اللمم" و "محقرات" وەك لە فەرموودەی ((إياكم و محقرات الذنوب))، وتراوە"اللمم" كە لە ئایەتەكەدا ئاماژەی پێدراوە لە گوناهە گەورەكانە، ئیمامی بەغەوی و كەسانی تریش باسیان كردووە.

دەڵێن: مانای "الإستثناء"كە ئەوەیە كە جارێك گوناهی گەورەی كرد پاشان تەوبەی لێ بكات، بكەوێتە ناو گوناه و لێی بێتە دەرەوە، نەك بیكات بە كار و پیشەی بەردەوامی، بینا لەسەر ئەمە هەڵاواردنی "اللمم" لە دوورەپەرێزی و خۆدوورگرتنەوەیە، چونكە ماناكەی ئەوەیە كە لێیان نەوەشێتەوە، گوناهە گەورەكانیان لێ نەوەشێتەوە مەگەر جار بە جار كە زوو تەوبەی لێبكەن و نەیكەنە پیشەی شەو و رۆژیان.

جمهور لەسەر ئەوەن وشەی "اللمم" لە وشەی "الكبائر" هەڵاوراوە، هەڵاوەردنەكە لە جۆری دابڕاوە (المنقطع)، واتە بەڵام "اللمم"یان لێ دەوەشێتەوە.

رووداني دابڕانی لە دوای ئەرێ بەباش دادەنێت-كە زۆرینە پێچەوانەی ئەون- چونكە لە هەڵاوەردەی خاڵیكردنەوە (التفريغ)دا ئەوە روودەدات، چونكە لەم ئەرێی ئێرەدا مانای نەرێی تێدایە كە بریتییە لە: گوناهی گەورە ئەنجام نادەن، بۆیە هەڵواردنی"اللمم"ی بەباش دانا.

لەوانەیە ئەمە "أبا إسحاق"ی هاندابێت بۆ ئەوەی بڵێت ((هەرچی گوناهە گەورەیە))، چونكە بنچینە لە "إستثناء"دا بریتییە لە كەیاندن و پەیوەست بوون (الإستثناء المتصل)، بە تایبەت كە لە رستەی ئەرێدا دێت، بەڵام دەقەكانی قورئان و فەرموودە و كۆدەنگی پێشین لەسەر ئەوەن كە گوناه گەورە و بچووكی هەیە.

دواتر لە دوو بەشدا جیاوازی كەوتۆتە نێوانیانەوە، یەكەمیان: لە "اللمم"دا كە كامانەن، دووەمیان: لە گوناهە گەورەكان (الكبائر) ئایا ژمارەیەكی دیاریكراوی هەیە، یان سنوورێك هەیە سنوورداری بكات، لێرەدا شتێك دەربارەی ئەم دوو بەشە باس دەكەین.

www.iqra.ahlamontada.com

❁ راڤەی "اللمم"

لەسەر "اللمم" لە كۆمەڵێك لە پێشینەوە گێڕراوەتەوە كە بریتییە لە جارێك كەوتنە ناو گوناه و پاشان نەگەڕانەوە بۆ سەری، با گوناهەكەش گەورە بێت، ئیمامی بەغەوی دەڵێت: ئەمە قسەی "أبي هريرة و مجاهد و الحسن" و ریوایەتی "عطاء"ە لە ئیبن عەباسەوە، دەڵێت–عبدالله بن عمرو بن العاص–یش وتوویەتی (("اللمم" لەخوار هاوەڵدانانەوەیە بۆ خودا))، "السدي"یش دەڵێت ((ئەبو صالح وتی: پرسیارم لێكرا لە فەرموودەی خودا "إلا اللمم" منیش وتم: ئەوە كەسێكە گوناهێك لەخۆدەگرێت و پاشان ناگەڕێتەوە سەری، پاشان ئەمەم بۆ ئیبن عەباس باس كرد، فەرمووی: فریشتەیەكی بەخشندە كۆمەكی تۆی كردووە لەسەری))

جمهور: لەسەر ئەوەن كە"اللمم" لەخوار گوناهە گەورەكانەوەیە، ئەمەش راسترینی یەكێك لەو دوو ریوایەتەیە لە ئیبن عەباسەوە، وەك لە سەحیحی بوخاریدا لە "طاووس"ەوە لە ئیبن عەباسەوە ریوایەت كراوە كە دەڵێت ((هیچ شتێكم نەبینیوە زیاتر بە"اللمم" بچێت لەوەی ئەبو هورەیرە لە پێغەمبەری خوداوە ریوایەتی دەكات: خودا بەشی زینای لەسەر مرۆڤ نوسیوە، بەبێ چەنوچوون پێی دەگات: زینای چاو نەزەری حەرامە، زینای زمان قسەیە، نەفس ئاوات دەخوازێ و حەزی لێدەكات و داوێنیش یان ئەوانە بەڕاست دەردەكات یان بەدرۆیان دەخاتەوە))، ئیمامی مسلم لە "سهيل بن أبي صالح" لە باوكیەوە، لە ئەبی هورەیرەوە ریوایەت دەكات كە تێیدا هاتووە ((هەردوو چاو زیناكەیان نەزەرە، هەردوو گوێ زیناكەیان گوێگرتنە، زمان زیناكەی قسەیە، دەست زیناكەی دەست بۆ بردنە، لاقیش زیناكەی هەنگاونانە بۆی))

"الكلبي"دەفەرموێت: (("اللمم" دوو رووی هەیە: هەر گوناهێك خودا لە دونیادا "حد"ی بۆ دانەناوە و لە دواڕۆژیشدا باسی سزای بۆ نەكراوە، ئەوە بریتییە لەوەی پێنج نوێژەكە دەیسڕێتەوە، گەر نەگاتە گوناهی گەورە و فاخیشە، رووی دووەم: بریتییە لە گوناهی گەورە، موسڵمان ناو بەناو تێدەكەوێ و تەوبەی لێ دەكات))

سەعیدی كوڕی موسەییب دەڵێت: ئەوەیە بە دڵدا تێدەپەڕێت، واتە پیایدا گوزەر دەكات.

حوسەینی كوڕی فەزڵ دەڵێت: "اللمم" سەیركردن بەبێ مەبەست، ئەوە خودا لێخۆشبووە، گەر جارێكی تر سەیری كردەوە ئەوا "اللمم" نییە، بەڵكو گوناهە.

www.iqra.ahlamontada.com

"عطاء" لە ئیبن عەباسەوە ریوایەتی كردووە، دەڵێت پێغەمبەری خودا(ﷺ) فەرمووی ((إن تغفر اللهم تغفر جما، وأی عبد لك إلا ألما))

دەستەی سێیەم وای بۆ دەچن: كە "اللمم" ئەوەیە كە لەسەردەمی نەفامیدا و پێش ئیسلام ئەنجامیان داوە، خودا بەو گوناهانە نایانگرێت، ئەوەش چونكە هاوەڵدانەران بە موسڵمانانیان دەوت: ((ئێوە دوێنێ لەگەڵ ئێمە ئەوەتان دەكرد، خودا ئەم ئایەتەی دابەزاند))، ئەمە قسەی "زيد بن ثابت" و "زيد بن أسلم"ە.

دروست قسەی جمهورە: "اللمم" بریتییە لە گوناهی بچووك لە نەزەر و چاوداگرتن و ماچ و هاوشێوەكانیان. ئەمە قسەی جمهوری هاوەڵان و ئەوانەی دوای ئەوانە، هەر بەو جۆرە قسەی "أبي هريرة و عبدالله بن مسعود و إبن عباس و مسروق و الشعبي"، ئەمە نەرێی قسەكەی "أبي هريرة و إبن عباس" ناكات لە ریوایەتێكی تردا كە دەڵێن "تووشی گوناهی گەورە دەبێت و پاشان ناگەڕێتەوە سەری"، كەوابوو "اللمم" یان هەردوو ماناكەیە و وشەكە دوو رووی هەیە، وەك "الكلبي" دەڵێت، یان ئەبو هورەیرە و ئیبن عەباس ئەوەی گوناهی گەورە -یەك جار ئەنجام دەدات و سوورنابێت لەسەری، بەڵكو هەڵەی تەمەنییەتی- گرێدەدەنەوە بە "اللمم"ەوە، وایدەبینن كە گوناه گەورە دەبێت و قورس و گران دەبێت كاتێك چەندین جار لە كەسەكە بوەشێتەوە، ئەمەش لە فیقهی هاوەڵانەوەیە -خودایان لێ رازی بێت- و قووڵی زانستیان نیشان دەدات، گومانی تێدا نییە خودا جارێك و دوو جار و سێ جار لە بەندەكەی دەبوورێت، ترس لەسەر ئەو كەسەیە كە دەقی بە گوناهەوە گرتووە و بەردەوامە لەسەری و چەند بارە دەبێتەوە، لەوەدا شوێنەواری كوشندە بوونی هەیە، سەرنجدان لە واقیع ئەو راستییەمان بۆ روون دەكاتەوە، دەگێڕنەوە لە "علي"ەوە -خودای لێ رازی بێت- كە دزێكیان هێنا بۆ لای، فەرمانی بە بڕینی دەست كرد، تۆمەتبارەكە وتی: ئەی ئەمیری باوەڕداران، سوێند بەخودا تەنها ئەم جارە دزیم كردووە، فەرمووی: درۆ دەكەی، كە دەستی بڕا، فەرمووی: راستم لەگەڵ بكە چەند جار بەم جارەوە دزیت كردووە؟ وتی: چەندین جار، فەرمووی: راست دەكەی، خودا بە یەكەم گوناه كەس ناگرێت، یان هاوشێوەی ئەوەی كە فەرمووی. یەكەمین گوناه گەر "اللمم" نەبێت ئەوا لە رەگەز و هاوشێوەی ئەوە، دوو قسەكە لە "ئەبی هورەیرە و ئیبن عەباس"ەوە لەگەڵ یەكتر تەبان و جیاواز نین، خودا باشتر دەزانێت.

www.iqra.ahlamontada.com

ئـەم وشـەیە "اللمـم" مانـای نـاو بـە نـاو نزیكبوونـە و چـوونە بـەردەمی تێدایـە بـە فەرمانەكەن، دەوترێت "ألم بكذا" گەر لێی نزیك ببێتەوە و نەیگاتیٚ، لەم روەوە ماچ و چاوداگرتن بە "اللمم" نابراوە چونكە لـەوەی دواتـر نزیـك دەبێتـەوە، یـان دەوترێـت "فلان لا یزورنا إلا لماما" فلان ناو بە ناو سەردانمان دەكات، مانای وشەكە جێگیرە لەو دوو روەوە كە هاوەڵان ئایەتەكەیان پیٚ راڤە كردووە، مانای ئایەتـەكـە ﴿ ٱلَّذِينَ يَجۡتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡفَوَٰحِشَ إِلَّا ٱللَّمَمَ ﴾ ئەوە نییە كـە ئـەوان لێـی دوور ناكەونـەوە، ئـەو كاتـە ئایەتەكە بە دووركەوتنەوە لە "اللمم" مەدحیان دەكات كـە ئەمـەش بـەهیچ رێگەیـەك دروست نییە، بەڵكو ئەمـە هەڵاوردنێكـە لـە نـاوەرۆكی قسـەكە، ماناكـەی: دووتـوێیی قسەكردن باسی دابەش بـوونی خەڵكـە بـۆ چـاكەكار و خراپـەكار، خـودا ئەمـەیان بـە چاكەكەی پاداشـت دەداتـەوە و ئەوەشـیان بـە خراپـەكـەی سـزا دەدا، پاشـان باسـی چـاكەكارانی كـرد و وەسـفی كـردن بـەوەی لـە گوناهـە گـەورەكان دوور دەكەونـەوە، ناوەرۆكی ئەمـەش: ئـەو نابێتـە چاكەكار و پاداشـتی چـاكەی نادرێتـەوە و لـە سـزای خودایی رزگاری نابێت مەگەر كەسەكە لە گونـاهی گـەورە خـۆی بـەدوور بگرێـت، لـەو بارەدا هەڵاوردنی "اللمم" باش و شیاوە، گەر نەچێتە ناو گوناهـە گەورەكانـەوە ئـەوا دەچێتە ناو "الإثم والفواحش".

پێوەری هەڵاوردنە دابڕاوەكە (المستثنى المنقطع): ئەوەیە كە هەڵاوردەكە "مستثنى" لە رەگەزی لێهەڵاوراو"المستثنى منه"ەكەیە، یا نەشچێتە ناو خودی شتەكەوە، وشـەكەی نەیگرێتـە خـۆی، وەك ئایـەتی ﴿ لَّا يَسۡمَعُونَ فِيهَا لَغۡوًا إِلَّا سَلَٰمًا ﴾مـریم: ٦٢، وشـەی "سلام" دەچێتە ناو كەلامەوە كە لە رەگەزی "اللغـو و السـلام"ە، هـەر بـەو جۆرە ئایـەتی ﴿ لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرۡدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ ﴾ النبـأ: ٢٤ - ٢٥، وشەی "حمیم و غساق" دەچنە ناو چێژی دابەشبوو، وەك لە یەكەمیاندا وترابێـت: "لا یسـمعون فیهـا شـیئا إلا سـلاما" هـیچ نابیسـتن تیایـدا جگـە لـە سـەلام، لـەوەی دووەمیان: "لا یذوقون فیها شیئا إلا حمیما و غساقا"، هەر بەو جۆرە ئایـەتی ﴿ مَا لَهُم بِهِۦ مِنۡ عِلۡمٍ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّ ﴾النساء: ١٥٧، گومان "الظن" دەچێتە ناو هەستەوە كە لە رەگەزی زانست و گومان (العلم و الظن)ە.

www.iqra.ahlamontada.com

۞ هەژمارکردنی گوناهە گەورەکان

گوناهی گەورە: پێشین جیاوازیان هەیە تیایدا بە جیاوازییەك ناگەڕێتەوە بۆ جیاوازی لە یەکتر و دژ بەیەکتر وەستان، قسەکانیان لەیەکترەوە نزیکە.

لە هەردوو سەحیحەکەیدا، لەو فەرموودەوە کە "الشعبي" لە عبدالله بن عەمرەوە لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) دەگێڕێتەوە، فەرموویەتی ((گوناهە گەورەکان بریتین لە: هاوەڵدانان بۆ خودا، و خراپبوون لەگەڵ دایك و باوك، و کوشتن، سوێندی درۆ)).

لە دوو سەحیحەکەدا لە "عبدالرحمن بن أبي بكرة" لە باوکییەوە، لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) ((دەتانەوێت هەواڵتان پێ بدەم بە گەورەترینی گوناهە گەورەکان؟ وتیان: بەڵێ، ئەی پێغەمبەری خودا، فەرمووی: هاوەڵدانان بۆ خودا، و خراپبوون لەگەڵ دایك و باوك، شانی دادابوو بەرزبوویەوە و دانیشت و فەرمووی: شایەتی درۆ، ئەوەندە دووبارەی کردەوە، تا وتمان خۆزگە بێدەنگ دەبوو))

لە فەرموودەی سەحیحدا لە ئەبی وائلەوە لە عمروی کوڕی شورەحبیلەوە لە عبدوڵای کوڕی مەسعودەوە، فەرمووی: وتم ((ئەی پێغەمبەری خودا(ﷺ)، چ گوناهێك مەزنترینە؟ فەرمووی: هاوەڵ بۆ خودا دابنێیت کە دروستی کردووی، دەڵێ: وتم: پاشان چیتر؟ فەرمووی: زینا لەگەڵ ژنی جیرانەکەتدا بکەیت، خودای موتەعال بۆ بەڕاستزانینی فەرموودەکەی پێغەمبەر(ﷺ) ئەم ئایەتەی دابەزاند ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ﴾الفرقان: ٦٨))

لە دوو سەحیحەکەدا لە "أبي هريرة"وە لە پێغەمبەری خوداوە، فەرموویەتی ((لە حەوت گوناهە گەورە تیابەرەکە خۆتان بپارێزن، وتیان: ئەی پێغەمبەری خودا، ئەوانە کامانەن؟ فەرمووی: هاوەڵدانان بۆ خودا، سیحر، کوشتنی مرۆڤ کە خودا حەرامی کردووە مەگەر بە مافێك، خواردنی ماڵی هەتیو، هەڵهاتن لە ڕۆژی ڕووبەڕووبوونەوەی دوژمندا، تۆمەتدانە پاڵ ئافرەتی پاکداوێن و بێئاگا و باوەڕدار)).

"شعبة" لە سەعدی کوڕی ئیبراهیمەوە دەگێڕێتەوە: گوێم لە حەمیدی کوڕی عبدالرحمن بوو کە لە دەمی عەبدوڵای کوڕی عومەرەوە-خوایان لێ ڕازی بێت- دەیگێڕیەوە، ئەویش لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) فەرموویەتی ((لە گەورەترینی گوناهە گەورەکان: کەسێك جنێو بە دایك و باوکی بدات، وتیان: چۆن پیاو جنێو بە دایك و باوکی دەدات؟

www.iqra.ahlamontada.com

فەرمووی: جنێو بە باوکی پیاوێك دەدات، ئەویش جنێو بە باوکی ئەو ئەداتەوە، جنێو بە دایکی کەسێك دەدا، ئەویش جنێو بە دایکی دەداتەوە)).

لە فەرموودەیەکدا کە "أبي هريرة" لە پێغەمبەری خوداوە دەیگێڕێتەوە، فەرموویەتی ((لە گەورەترینی گوناهە گەورەکان: دەمدرێژی و زمان خستنە ناو حورمەت و نامووسی برا موسڵمانەکەیەوە بە ناحەق))

عبدالله بن مسعود -خوای لێ رازی بێت- دەفەرموێت ((گەورەترینی گوناهە گەورەکان: هاوەڵدانان بۆ خودا، ئاسایش و سەلامەتی لە مەکری خودا، و رەشبینی بە بەزەیی خودا، و بێهیوابوون لە دەروو و رەحمی خودا))

سەعیدی کوڕی جوبەیر دەفەرموێت ((پیاوێك پرسیاری لە ئیبن عباس کرد دەربارەی گوناهە گەورەکان: ئایا ئەوانە حەوتن؟ فەرمووی: ئەوانە نزیکەی حەوتسەدن، بەڵام لەگەڵ داوای لێخۆشبووندا گوناهی گەورە بوونی نییە، لەگەڵ بەردەوامبوون و سووربوونیشدا گوناهی بچووك بچووك نییە)) هەروەها فەرمووی ((هەر شتێك لە خودا پێی یاخی بێت ئەوە گەورەیە، هەر کەس شتێك لەوانەی کردووە با داوای لێخۆشبوون لە خودا بکات، خودا کەس لەم ئوممەتە لە ئاگردا بە هەتاهەتایی ناهێڵێتەوە مەگەر کەسێك لە ئیسلام پاشگەز بووبێتەوە، یان ئینکاری یەکێك لە فەرزەکان بکات، یاخود قەدەر بەدرۆ بخاتەوە))

عەبدوڵای کوڕی مەسعود -خوای لێ رازی بێت- ((ئەوەی خودا لە سورەتی "النساء"دا نەهی لێکردووەلە سەرەتایەوە تا ﴿ إِن تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ ﴾ النساء: ٣١، بریتین لە گوناهی گەورە))، "علي بن أبي طلحة" دەڵێت: گوناهی گەورە هەر گوناهێکە خودا بە هەڕەشەی ئاگر کۆتایی پێ هێنابێت، یان بە خەشم و تووڕەیی، یان بە نەفرەت، یان سزا.

"ضحاك" دەڵێت: ئەو گوناهانەن کە خودا هەڕەش حەددی لەسەر داناون، یان سزا لە دوارۆژدا، حوسەینی کوڕی فەزڵ دەڵێت: ئەوەی خودای موتەعال لە قورئاندا بە گەورە(كبير) ناوی بردووە، یان بە مەزن (عظيم)، هاوشێوەی ئەمانە ناوی هێناون گوناهی گەورەن، وەك ﴿ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ﴿٢﴾ ﴾ النساء: ٢ ﴿ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴿٣١﴾ ﴾ الإسراء: ٣١ ﴿ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ ﴾ لقمان: ١٣ ﴿ إِنَّ كَيْدَكُنَّ

www.iqra.ahlamontada.com

عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ ﴾ يوسـف: ٢٨ ﴿سُبْحَٰنَكَ هَٰذَا بُهْتَٰنٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾ ﴾ النـور: ١٦ ﴿إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾ ﴾ الأحزاب: ٥٣

مالیکی کوڕی میغوەل دەڵێت: گوناهە گەورەکان(الکبائر) بریتیە لە گوناهەکانی ئەهلی بیدعە، خراپەش (السیئات) برتییە لە گوناهی ئەهلی سوننە.

دەڵێم: دەیەوێت بڵێت بیدعە لە گوناهە گەورەکانە، بەڵکو زۆر گەورەترە لە گوناهە گەورەکانی ئەهلی سوننە، گوناهە گەورەکانی ئەهلی سوننە وەك گوناهی بچووك وان بەراورد بە گوناهی ئەهلی بیدعە، ئەمە مانای قسەی هەندێ لە پێشینە: بیدعە خۆشەویستره لای ئیبلیس لە یاخیبوون، چونکە بیدعە تەوبەی لێ ناکرێت، بەڵام یاخیبوون تەوبەی لێ دەکرێت.

دەستەیەك دەڵێن: گوناهی بچووك ئەوەیە کە دەکەوێتە خوار دوو سنوور(حد)ەکەوە، گوناهی گەورەش ئەوەیە یەکێك لە دوو سنوور(حد)ەکە بیگرێتەوە.

مەبەستیان بە دوو سنوورەکە سزای دونیا یان دواڕۆژە، هەر گوناهێك سزایەکی شەرعی سنووراری لە دونیادا بۆ دانرابێت، وەك زینا و ئارەق خواردنەوە و دزی و تۆمەت، یان هەڕەشەی دواڕۆژی لەسەر بێت، وەك خواردنی ماڵی هەتیو و خواردنەوە لە قاپ و قاچاغی زیو و ئاڵتوون و خۆکوژی و ناپاکی لە ئەمانەت، و هاوشێوەی ئەمانە، هەموو ئەوانە لە گوناهە گەورەکانن، ئیبن عەباس–خوایان لێ رازی بێت– راستی فەرمووە لە وتنی ((ئەوانە لە حەوتسەد نزیکترن تا لە حەوتەوە))

۞ چاکەی گوناهکار شفاعەتی بۆ دەکات

لێرەدا خاڵێك هەیە دەبێت زۆر لێی بەئاگابین، ئەوەش ئەوەیە کە گوناهی گەورە هەندێ جار حەیا و ترس و بە گەورەزانینی گوناهەکەی بەدوادا دێت وای لێدەکات پاشکۆی گوناهە بچووکەکان بکرێت، لەوانەیە گوناهی بچووك کەمی حەیا و بێباکی و نەبوونی ترس و سوك تەماشا کردنی لەگەڵدا بێت وای لێ بکات ببێتە پاشکۆی گوناهە گەورەکان، بەڵکو لە لوتکەی گوناهە گەورەکاندا دەیدەنێت.

ئەمە کارێکە بۆ دڵ دەگەڕێتەوە، بڕێکی زیاترە لە کردارەکە، مرۆڤ ئەوە لە دەروونی خۆی و خەڵکانی تردا دەخوێنێتەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

هەر بەو جۆرە خودا لە كەسی خۆشەویست و چاكەكار دەبوریّ كە لەوانەیە لە كەسانی تر هەمان گوناه نەبووریّت، لێبووردەیی بۆ هەندێ كەس هەیە و بۆ هەندێكی تر بەو جۆرە نییە.

گوێم لە "شیخ الإسلام إبن تیمیة-قدس الله روحه" بوو، دەیفەرموو: سەیری موسا بكە- صلوات الله وسلامه علیه- لەوحەكانی هەڵدا كە كەلامی خودای تێدا بوو، خودا بەدەستی خۆی نووسیبووی و شكاندنی، ریشی پێغەمبەرێكی وەك خۆی راكێشا، ئەو كەسەش هاروون بوو، زلەیەكی دا لە چاوی "ملك الموت" و چاوێكی دەركرد، لۆمەی پەروەردگاری كرد لە شەوی ئیسرادا بەهۆی "محمد"ەوە (ﷺ) و بەرزكردنەوەی بەسەر ئەودا، پەروەردگاری هەموو ئەوانەی لیّ قوبولّ دەكات، خۆشی دەوێت و رێزی لیّ دەنێت، چونكە بۆ خودا لەو مەقامە مەزنانەدا هەستاوە و رووبەرووی خراپترین دوژمنی خودا بوەتەوە و فەرمانی خودای پێگەیاندووە، چارەسەری هەردوو ئومەتی قیبتی و بەنی ئیسرائیلی بە باشترین شێوە چارەسەر كردووە، ئەو كارانە وەك موویەك وایە لە دەریایەكدا.

سەیری "یونس بن متی" بكە ئەو مەقامانەی نەبوو كە موسا هەیبوو، تەنها یەك جار پەروەردگاری خۆی توورە كرد، گرتی و لە سكی حوتێكدا بەندی كرد، ئەوەی لیّ قبوولّ نەكرد كە لە موسای قبوولّ كرد، جیاوازی هەیە گەر تەنها یەك گوناه ئەنجام بدات و چاكەی نەبێت شفاعەتی بۆ بكات لەگەلّ كەسێك گوناهێك دەكات و چاكەی هەیە بۆ ئەوەی شفاعەتی بۆ بكات، وەك وتراوە:

وإذا الحبیب أتى بذنب واحدا جاءت محاسنه بألف شفیع

(گەر خۆشەویست گوناهێك بكات چاكەكانی بە هەزار تكاكارەوە دێن)

كرداری چاكە لەلای خودا شفاعەت بۆ خاوەنەكەی دەكەن، گەر كەوتە ناو تەنگانەوە یادی دەكەن، خودای موتەعال دەربارەی "ذي نون" دەفەرموێت ﴿ فَلَوْلَآ أَنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلْمُسَبِّحِينَ ١٤٣ لَلَبِثَ فِى بَطْنِهِۦٓ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴾ الصافات: ١٤٣ – ١٤٤، فیرعەون كە پێشینەیەكی خێر و چاكەی نەبوو تاكو شفاعەتی بۆ بكات وتی ﴿ ءَامَنتُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱلَّذِىٓ ءَامَنَتْ بِهِۦ بَنُوٓاْ إِسْرَٰٓءِيلَ وَأَنَا۠ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴾ یونس: ٩٠، بەلام جبریل (عليه السلام) پێی فەرموو ﴿ ءَآلْـَٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴾ یونس: ٩١.

www.iqra.ahlamontada.com

بۆیە هەر کەس تای ترازووی چاکەکانی قورستر بوو لە خراپەکانی رزگاری بووە و سزا نادرێت، خراپەکانی پێ دەدرێتەوە لە پێناوی چاکەکانیدا، بۆیە لە گوناهانێکی کەسی یەکتاپەرست خۆشدەبێت کە هەمان گوناه لە هاوەڵدانەران خۆش نابێت، چونکە بە کارێك هەستاوە کە خودا پێی خۆشە و ئەوەش داوا دەکات کە لێی ببورێت و چاوپۆشی لێبکات، هەتا یەکتاپەرستی کەسەکە مەزنتر بێت لێخۆشبوونی خودایی بۆ ئەو تەواوترە، هەر کەس بە خزمەتی خودا گەیشت و هیچ جۆرە هاوەڵێکی بۆ بڕیار نەدابێت، خودا لە هەموو گوناهەکانی دەبورێت، هەرچەندە زۆربن و لەسەریان سزا نادرێت.

ئێمە ناڵێین هیچ کەس لە ئەهلی یەکتاپەرستی ناچێتە ناو ئاگرەوە، بەڵکو زۆر لەوانە بە گوناهەکانیان دەچنە ناو ئاگرەوە و بە ئەندازەی گوناهەکەی سزا دەدرێت، پاشان لە ئاگر دێتە دەرەوە، دژایەتی لەنێوان ئەو دوانەدا نییە هەر کەس زانیاری تەواوی هەبێت بەوەی پێشتر باسمان لەبارەوە کرد.

لێرەدا دەمانەوێت رۆشنکردنەوەیە بدەین بەهۆی مەزنی مەقامەکە لە پێویستی زۆر بەم بابەتە. بزانە تیشکی "لا إله إلا الله" تەم و مژ و هەوری گوناه بە ئەندازەی هێز و رووناکی و لاوازی ئەو تیشکە دەرەوێنێتەوە، نووری خۆی هەیە و جیاوازی خەڵکی لەو نوورە—لەرووی بەهێزی و لاوازییەوە— مەگەر تەنها خودا بۆ خۆی هەژماری بکات.

هەیانە: نووری "لا إله إلا الله" وەك خۆر وایە لەناو دڵیدا.

هەیانە: وەك ئەستێرەیەکی درەوشاوە و پرشنگدار.

هەیانە: نوورەکەی وەك مەشخەڵێکی مەزن وایە.

هەیانە: وەك چرایەکی رۆشن، هەشیانە وەك چرای کز و لاواز.

بۆیە لە رۆژی دوایدا لەلای راست و لە بەردەمیانەوە نوور پەیدا دەبێت، بەو ئەندازەیە و بەپێی بوونی نووری وشەی "لا إله إلا الله" لە دڵیاندا لەرووی زانست و کردار و مەعریفە و حاڵەوە.

تا نووری ئەم وشەیە گەورە بێت و رۆشنتر بێت گومانەکان و حەزەکان زیتر دەنوسێنێت بەپێی بەهێزی و توندی نورەکە. تەنانەت لەوانەیە بگاتە حاڵێك نە گومان و نە حەز و نە گوناه بوونیان نەمێنێت بیانسووتێنێت، ئەمە حاڵی کەسی راستگۆیە لە یەکتاپەرستییەکەیدا کە هاوەڵ بۆ خودا بڕیار نادات، هەر گوانە و حەز

www.iqra.ahlamontada.com

و گومانێك لێی نزیك ببێتەوە دەیسوتێنێت، ئاسمانی باوەڕی بە ئەستێرە پارێزراوە دژ بە هەر دزێك بیەوێت لە چاکەکانی بەرێت، دزەکە ناتوانێت دەستی خۆی بوەشێنێك لەپڕ و لەباری بێئاگایی ئەودا نەبێت کە بەسەر هەموو مرۆڤێکدا گوزەر دەکات، کە بەئاگاهاتەوە و ئەوەی زانی کە لێی دزراوە لەدەستی دزەکە وەریدەگرێتەوە، یان بە کۆششی زۆرتر چەند بەرانبەر بەوەی لێی دزراوە چاکە زیاد دەکات، ئەو بە هەمیشەیی لەگەڵ دزی جین و ئینسدا بەو جۆرە مامەڵە دەکات، وەك ئەو کەسە نییە خەزێنەکەی خۆی بۆیان دەکاتەوە و پشت هەڵدەکات لێی.

یەکتاپەرستی تەنها ئەوە نییە بەندە دان بەوەدا بنێت کە هیچ دروستکەرێك بوونی نییە جگە لە "الله"، خودا پەروەردگار و مەلیکی هەموو شتێکە، وەك چۆن بتپەرستان دانیان بەوەدا دەنا و لەگەڵ ئەوەشدا هاوەڵدانەر بوون، بەڵکو یەکتاپەرستی "خۆشەویستی خودا و فەرمانبەرداری و ملکەچی و کەماڵی چوونە ژێر باری گوێڕایەڵی و ئیخلاص لە بەندایەتی و پەرستش و خوداویستی لە قسە و کردار و لێگرتنەوە و پێ بەخشین و خۆشەویستی و رق" دەگرێتە خۆ، هەموو ئەمانە خاوەنەکەیان و هۆکاری بانگەکەر بۆ یاخیبوون و سووربوون لەسەر گوناه لە یەکتر دوور دەخەنەوە، هەر کەس ئەمە بزانێت لە فەرموودەکەی پێغەمبەر(ﷺ) تێدەگات کە دەفەرموێت ((خودا کەسێکی لە ئاگر حەرام کردووە بڵێت: "لا إله إلا الله" بە وتنی ئەوە تەنها رووی خودای مەبەست بێت))، لەم شێوەیە فەرموودەی زۆر هاتووە کە لای هەندێ کەس تێکەڵیی دروست کردووە و تەنانەت هەندێ کەس پێیان وایە کە نەسخکرابنەوە، هەندێکیش وا گومان دەبات بەر لە هاتنی "بکە و مەکە" و جێگیربوونی شەرع وترابێت.

راڤەکەری شەرع –صلوات الله و سلامه علیه– بەدەستهێنانی ئەوەی تەنها بە وتنی زمانەوە نەبەستۆتەوە، چونکە ئەوە پێچەوانەی زانراوە بە ناچاری لە ئایینی ئیسلامدا، دووڕووەکان بە زمان دەیانوت، بەڵام لە ژێرەوە و لە ناخەوە رەدیان دەکردەوە، لەگەڵ ئەوەشدا ئەوان لە قوڵترینی قوڵاییەکانی دۆزەخدان، پێویستە وتنی دڵ و وتنی زمان هەردوو هەبن، وتنی دڵ داوا دەکات وشەکە بزانرێت و بناسرێ و بەڕاست دابنرێت، زانینی حەقیقەتی ئەوەی وشەکە لە ئامێزی دەگرێت لە

www.iqra.ahlamontada.com

نەریّ و ئەریّ، ناسینی حەقیقەتی خواوەندی و نەریّکراو لە هەرچی کەس و شتە جگە لە خودا، تایبەتکراو بە خوداوە کە نەشیاوە و نابێت بۆ کەسان و شتانێك جگە لە خودا جێگیر بکرێت، راوەستانی ئەم مانایە لە دڵدا بە زانست و مەعریفە و یەقین و حاڵەوە وا لە کەسەکە (وێژەرەکە) دەکات لە ئاگر حەرام ببێت، هەر قسەیەکی راڤەکەری شەرع پاداشتی لەسەر جێگیر کرابێت ئەوە قسەیەکی تێر و تەواوە، وەك فەرموودەی ((هەر کەس لە رۆژێکدا سەد جار بڵێت: "سبحان الله وبحمده" گوناهەکانی لیّ هەڵدەوەرێن، یاخود لە گوناهەکانی خۆشەبن، با وەك کەف دەریا زۆر و زەبەند بن))، ئەمە بەتەنها وتنی زمان دانامەزرێت.

بەڵیّ کەسێك بە زمان بیڵێت و لە ماناکەی بێئاگا بێت و پشتی لە تێرامانی کردبێت و دڵ و زمانی یەکانگیر نەبن و پایە و حەقیقەتی ئەو وتنە نەزانێت، لەگەڵ ئەوەشدا هیوای بە پاداشت هەبێت، بە ئەندازەی ئەوەی لە دڵیدایە لە گوناهەکانی هەڵدەوەرێت، باشی و چاکی کار وکردەوەکان بە وێنە و ژمارە نییە، بەڵکو بەوەی لەناو دڵدایە، ئەو کاتە وێنەی دوو کارەکە (کاری دڵ و کاری زمان) یەك وێنە دەبێت، بەڵام جیاوازی نێوانیان وەك جیاوازی نێوان ئاسمان و زەوی وایە، دوو پیاو لە نوێژدا مەقامی وەستانیان لە یەك ریزدایە، بەڵام جیاوازی نوێژەکانیان ئاسمان و رێسمانە.

تێرابمێنە لەو حەقیقەتی باوەڕەی لە دڵی بکوژی سەد کەسەکەدا سەریهەڵدا و سەرقاڵی نەکرد لە رۆیشتن بەرەو گوندە باشەکە، ئەو باوەڕە وای لێکرد-کە ئەو لە سەرەمەرگدا بوو- سنگی بەرەو گوندە باشەکە وەربگێڕێت و چارەسەری سەرەمەرگی خۆی بکات، ئەمە شتێکی تر و باوەڕێکی ترە، بۆیە کرایە پاشکۆی گوندە باشەکە و لە خەڵکەکەی سەرژمێر کرا.

نزیك لەمە ئەوەی لە دڵی ئافرەتە پیسداوێنەکەدا سەریهەڵدا، کە سەگێکی بینی لە تینوێتیدا خۆڵی دەخوارد، لەو کاتەدا بەدڵ -لەگەڵ نەبوونی ئامێرێك بۆ هەڵگۆزینی ئاو و سەرچاوەیە لە ئاو و نەبوونی کەسانێك لە دەورویەر کارەکەی ببێتە مایەی ریا- وای لێکرد خۆی بخاتە بەر مەترسی و دابەزێت بۆ ناو بیرەکە و خوفەکانی پڕ بکات لە ئاو و گویّ نەداتە خراپوونی خوفەکانی، هەردوو خوفەکەی بەدەم هەڵگرت کە پڕبوون لە ئاو تا بەبیرەکەدا بتوانێت سەر بکەوێت، پاشان خۆ بەکەم زانینی لەبەردەم ئەو

www.iqra.ahlamontada.com

مەخلوقەدا كە خەڵكی راهاتوون لێی بدەن، خوفەكانی بەدەستی خۆی گرت تا سەگەكە ئاوی خواردەوە، بەبێ ئەوەی چاوەڕوانی پاداشت و شوكرێك بكات، نووری ئەم برە لە یەكتاپەرستی هەموو كارە خراپەكانی سوتاند و خودا لێی خۆشبوو.

كار و كاركەر بەم جۆرەیە لەلای خودا، كەسی بێئاگا بێئاگایە لەم ماددە كیمیاوییە پڕ نهێنییە، گەر گەردیلەیەكی بخرێتە سەر چیایەك لە نوحاسی كاروكردەوەكان دەیانگۆڕێت بۆ زێڕ، خودا كۆمەكی هەمووان بێت.

❁ بەرزی مەنزیلە وریای زۆرتری دەوێت

گەر بوترێت: باسی ئەوەتان كرد خۆشەویست لێبوردنی بۆ خۆشەویستەكەی خۆی وەك لێبوردنی نییە بۆ كەسانی تر، شتێك لە دۆستەكانی دەبورێت كە لە كەسانی تر نایبوورێت.

ئەوەی باستان كرد دروستە، هەر ئەوەش بەپێی حیكمەت و بەخشین و چاكەی خودایە، بەڵام چی لەو سزا چەند بەرانبەرە دەكەن، كە هەڕەشەی پێكراوە لەمەڕ ئەوانەی شتێكیان لێبوەشێتەوە خودا پێی ناخۆش بێت، وەك ﴿يَٰنِسَآءَ ٱلنَّبِيِّ مَن يَأۡتِ مِنكُنَّ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖ يُضَٰعَفۡ لَهَا ٱلۡعَذَابُ ضِعۡفَيۡنِ﴾ الأحزاب: ٣٠ ﴿وَلَوۡلَآ أَن ثَبَّتۡنَٰكَ لَقَدۡ كِدتَّ تَرۡكَنُ إِلَيۡهِمۡ شَيۡـٔٗا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذٗا لَّأَذَقۡنَٰكَ ضِعۡفَ ٱلۡحَيَوٰةِ وَضِعۡفَ ٱلۡمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيۡنَا نَصِيرٗا﴾ الإسراء: ٧٤ – ٧٥، واتە گەر جێگیركردنی ئێمە نەبوایە بۆ تۆ خەریك بوو شتێكی كەم بەلایاندا لابدەی و مەیلیان پێ بدەی، گەر ئەوەشت بكردبایە ئەوا چەند بەرانبەر سزای دونیا و دوارۆژمان دەدایت، واتە سزای دونیا و دوارۆژمان بۆ زیاد دەكردی، هەروەها دەفەرموێت ﴿وَلَوۡ تَقَوَّلَ عَلَيۡنَا بَعۡضَ ٱلۡأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذۡنَا مِنۡهُ بِٱلۡيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعۡنَا مِنۡهُ ٱلۡوَتِينَ ﴿٤٦﴾﴾ الحاقة: ٤٤ – ٤٦، واتە گەر شتێك لە خۆیەوە بهێنێت، ئەوا لای راستی دەگرین و شارەگی دڵی ئەبڕین و تیایدەبەین، خودا پارێزگاری لێكرد لەوەی گەردیلەیەك مەیل لە دڵیدا بەرانبەر بەوانە بوونی هەبێت، یان قسە بەدەم خوداوە هەڵبەسێت، زۆرن ئەوانەی مەیل بە دوژمنانی خودا دەدەن و درۆ بەدەم خوداوە هەڵدەبەستن و خودا پەتی بۆ شلكردوون و مۆڵەتی داون و گوێیان پێ نادات، وەك خاوەن بیدعەكان و درۆ هەڵبەستان بەدەم ناو و سیفات و ئایینی خوداوە.

www.iqra.ahlamontada.com

ئەوەی لە چیرۆکی حەزرەتی یونس باستان کرد لەم دەروازەیە، تورەبوونێکی لێ قبووڵنەکرا، لەو پێناوەدا لە سکی حوتێکدا بەندکرا، بەسە بۆ ئێمە حاڵی باوکی مرۆڤایەتی کە تەنها یەك پارووی لێ قبووڵ نەکرا و هۆی وەردەرنانی بوو لە بەهەشت.

وەڵام: ئەمەش هەر بەو جۆرە راست و دروستە، دژیەتی لەنێوان ئەو دوانەدا نییە، ئەو کەسەی نیعمەتی خودای لەسەر تەواو بووە بە شتێك تایبەتی کردۆتەوە کە بە کەسێکی تری نەبەخشیوە لە پێدانی شتێك کە خەڵکانی تر لێی مەحروومن، بە نیعمەت بە هۆی خۆشویستنەوە بەسەریدا رژاوە و تایبەتکراوە بە رێز و گەورەیی، نزیکی لە خودا پێ بەخشراوە و خراوەتە مەنزیلەی دۆستێکی خۆشەویست حاڵی ئەو کەسە لە پارێزگاری پلەی دۆستایەتی و نزیکیی و تایبەتکردنەوە داوا دەکات پلە و پایەی خۆی پارێزگاری لێ بکات لە کەمترین تێکدەر و رێگر، لەبەر گرنگیدانی زۆر بەو کەسە و نزیکی زۆری لە خوداوە و بوون بە بەشی خودا و هەڵبژاردنی لەلای ئەوەوە بەسەر خەڵکانی تردا ماف دۆست و سەردارەکەی بەسەرییەوە زۆر زیاتر و نیعمەتەکانی گەورەترە، بۆیە داوا لەو کەسە لەسەروو داوا لە کەسانی ترەوەیە، گەر بێئاگابێت و بەپێی پلەی خۆی هەڵسوکەوت نەکات بەجۆرێك ئاگادار دەکرێتەوە کە کەسێکی دووری لابەلا بەو جۆرە ئاگار ناکرێتەوە، وەك چۆن لێبووردنێك بۆ ئەو هەیە بۆ کەسانی تر دەستەبەر نابێت، بۆ لە حەقی ئەودا هەردوو مامەڵەکە کۆدەبێتەوە.

لاکردنەوەی بەلای ئەم مانایەدا لە شەرعدا دەرکەوتووە، کاتێك حەددی ئەو کەسەی نیعمەتی هاوسەرداریی هەیە کاتێك دەستی بۆ زینا برد بریتییە لە رەجمکردن، بەڵام حەددی ئەو کەسەی ئەم نیعمەتەی نییە بریتییە لە جەڵدکردن.

پاکێتی بۆ خودایەك حیکمەتی لە بوون و بڕیار و پاداشت و سزادا ژیری خاوەن ژیرییەکانی سەرسام کردووە و شایەتی دەدەن کە خودا دادپەروەرترین دادوەرە.

لله سر تحت كل لطيفة　　　فأخو البصائر غائص يتملق

(لەژێر هەر وردەکارییەکدا نهێنییەکی خودایی خۆی حەشارداوە، خاوەن رۆشنبینییەکان لە ئاستیدا قوڕگیان دەگیرێ و خۆیان دەبەنەوە بەرەوە)

www.iqra.ahlamontada.com

جۆرەكانی حەرام

بەندە شایستەی ناوی "تۆبەكار" نابێت تا بە تەواوی لە هەموو جۆرەكانی حەرام پاڵفتە دەبێت.

ئەوانەش دوازدە جۆرن و لە قورئاندا باسیان كراوە: بێباوەڕی، هاوەڵدانان، دووڕوویی، لادان(فسوق)، یاخیبوون، تاوان، دوژمنایەتی، خراپەی گەورە، مونكەر، دەستدرێژی، قسەكردن لەسەر خودا بەبێ زاست، گرتنەبەری رێگەیەك كە رێگەی باوەڕداران نەبێت.

ئەم دوازدە جۆرە خولگەی هەموو ئەوانەیە كە خودا حەرامی كردوون، هەموو دونیا بە گشتی روو لەمانە دەكەن، جگە لە شوێنكەوتەی راستەقینەی پێغەمبەران–صلوات الله وسلامە علیهم– لەوانەیە لە كەسێكدا زۆرینەی یان كەمینەی بوونی هەبێت، یان دانەیەك، لەوانەیە ئاگاهی هەبێت بە بوونی ئەوانە لە خۆیدا، یان بێئاگابێت.

تەوبەی یەكجاریی: بریتییە لە رزگاربوون لەوانە، خۆپارێزی و خۆلادان لە كەوتنەوە ناویان، تەنها ئەوانەی ئەم حەرامكراوانە دەناسن توانای خۆپارێزییان هەیە.

ئێمە باسیان لەبارەوە دەكەین و ئەوەی كۆدەنگی لەسەرە و ئەوەی جیاوازی دەیخەینە روو، تاكو سنوور و حەقیقەتیان رۆشن ببێتەوە، خودا كۆمەك و یارمەتیدەرە بۆ ئەوانەی دوای ئەمانە دێن، وەك چۆن كۆمەكی كردووە، **ولا حول ولا قوة إلا بالله**.

ئەم بەشە لە بەسوودترین بەشەكانی ئەم كتێبەیە، بەندە لە هەموو شتێك زیاتر پێویستی پێیەتی.

۞ بێباوەڕییەك كە نزمترە لە بێباوەڕییەكی تر

بێباوەڕی دوو جۆرە: بێباوەڕی گەورە و بێباوەڕی بچووك.

بێباوەڕی گەورە: سەردەكێشێت بۆ مانەوەی هەتاهەتایی لە ئاگردا.

بێباوەڕی بچووكیش: شایستەبوونی هەڕەشەی چوونە ناو ئاگرە بەبێ مانەوەی هەتاهەتایی، وەك لە فەرموودەیەكی پێغەمبەردا(ﷺ) هاتووە ((دوو شت لە ئوممەتی مندا بێباوەڕییان پێوەیە، تانە لە رەچەڵەك لەگەڵ شینوشەپۆڕ بۆ مردوو))، هەروەها

www.iqra.ahlamontada.com

فەرموودەی ((هەر كەس هاتە لای كاهینێك یان فاڵچییەك باوەڕی كرد بەوەی دەیڵێت، ئەوە بێباوەڕ بووە بەوەی بۆ سەر محمد دابەزیوە))، هەروەها فەرموودەی ((لەدوای من مەگەڕێنەوە بۆ بێباوەڕبوون، هەندێكتان بدەن لە گەردنی هەندێكی ترتان))، ئەمە تەئویلی ئیبن عەباس و هاوەڵانە بە گشتی لەسەر ئایەتی ﴿وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٤٤﴾﴾ المائدة: ٤٤، ئیبن عەباس دەفەرموێت: ئەو كوفرە نییە لە ئایینی ئیسلام دەریبكات، بەڵكو ئەگەر ئەنجامیدا ئەوا كوفری پێوەیە، وەك ئەوە نییە كەسێك كوفری بە خودا بە ڕۆژی دوایی كردبێت. "طاووس"یش هەر بەو جۆرە دەڵێت، "عطاء"یش دەڵێت ((ئەوە كوفرێكە لە خوار كوفرێكی ترەوە، ستەمێكە لەخوار ستەمێكی ترەوە، لادانێكە لەخوار لادانێكی ترەوە))

لەوانە: ئایەتەكەی بەوە تەئویل كردووە كە حوكم پێ نەكردنەكەی، بەهۆی بێباوەڕییەوە بێت، ئەوەش قسەی"عكرمة"یە، كە تەئویلێكی ڕەدكراوەیە، چونكە هەر خودی بێباوەڕییەكەی بێباوەڕییە، جا حوكمی پێ بكات، یان حوكمی پێ نەكات.

لەوانە: ئایەتەكەی تەئویل كردووە بە وازهێنان لە هەموو حوكمی خودا، دەڵێت: حوكم بە یەكتاپەرستی و بە ئیسلامیش دەچێتە ناو ئەو وازهێنانەوە، ئەمە تەئویلی "عبدالعزیز الكناني"ە، ئەمەش دیسان دوورە، چونكە هەڕەشەكە لەسەر نەڕێكردنی حوكمە بە "دابەزێنراوەكە"، كە بریتییە لە پەكخستنی حوكمەكەی هەمووی یان بەشێكی.

لەوانە: ئایەتەكەی تەئویل كردووە بە پێچەوانەی دەقی ترەوە، بە ئەنقەست و بەبێ ئەوەی پێی نەزان بێت، هەڵە لە تەئویلدا نییە، ئیمامی "بەغەوی" لە زانایانەوە بەگشتی ئەمەی باس كردووە.

لەوانە: ئایەتەكەی بەسەر ئەهلی كیتابدا تەئویل كردووە، ئەوەش ڕای "قتادة و ضحاك" و كەسانی ترە، ئەمەش دیسان دوورە، پێچەوانەی ئاشكرای مانای ئایەتەكەیە، بۆیە ئەو بۆچوونە هەڵناگرێت.

لەوانە: ئایەتەكەی بە بێباوەڕییەك ڕاڤە كردووە كە خاوەنەكەی لە ئیسلام دەردەكات.

ڕای دروست: حوكم كردن بەشتێك جگە لەوەی خودا دایبەزاندووە دوو جۆر بێباوەڕی لەخۆ دەگرێت: كوفری بچووك و كوفری گەورە بەپێی حاڵی فەرمانڕەواكە. گەر ئەو

www.iqra.ahlamontada.com

باوەڕی وابوو حوکم کردن بەوەی خودا دایبەزاندووە لەو ڕووداوە تایبەتەدا پێویستە، بەڵام بەهۆی یاخیبوونەوە لێی لادا لەگەڵ دان نان بەوەدا کە شایستەی سزادانە، ئەمە کوفری بچووکە، گەر باوەڕی وابوو کە کارکردن بە حوکمی خودا پێویست نییە، ئەو ئازادە تیایدا لەگەڵ بوونی یەقین کە ئەوە حوکمی خودایە، ئەمە بریتییە لە کوفری گەورە، گەر نەیزانی و هەڵەی تێدا کرد: ئەو هەڵەکارە و حوکمی هەڵەکار دەدرێت بەسەریدا.

مەبەستەکە: هەموو یاخیبووەکان لە جۆری کوفری بچووکن، ئەو کارانە پێچەوانەی شوکرن کە بریتییە لە کارکردن بە گوێڕایەڵی.

کوفری گەورە: پێنج جۆرە: کوفری بەدرۆزانین، و کوفری لوتبەرزی و خۆ لێبایبوون لەگەڵ بەڕاستزانین، کوفری پشتهەڵکردن، کوفری گومان، کوفری دووڕوویی.

کوفری بەدرۆزانین: بریتییە لە باوەڕی بەدرۆزانینی پێغەمبەران، ئەم بەشە لە بێباوەڕان کەمن، خودای موتەعال پێغەمبەرەکانی خۆی پاڵپشت کردووە و بەڵگە و بورهانی لەسەر ڕاستێتی ئەوان پێ بەخشیون و کردوونی بە بڕینی بیانوو و پاساوی مرۆڤ، خودای موتەعال لەمەڕ فیرعەون و هۆزەکەی دەفەرموێت ﴿وَجَحَدُوا۟ بِهَا وَٱسْتَيْقَنَتْهَآ أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾ النمل: ١٤ ﴿فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾﴾ الأنعام: ٣٣، گەر ئەمە بە بێباوەڕی بەدرۆزانین ناوبنێین دیسان دروستە، چونکە بەدرۆزانینە بە زمان.

کوفری لوتبەرزی و خۆلێبایبوون: وەك کوفری ئیبلیس، ئەو فەرمانی خودای ڕەد نەدەکردەوە و ئینکاری نەدەکرد، بەڵکو بە لوتبەرزی و لەخۆبایبوونەوە، لەم جۆرە بێباوەڕییە بێباوەڕی ئەوانەی پێغەمبەر بەڕاست دەزانن و ئەوەی لەلای خوداوە هێناویەتی بەڕەوای دەزانن، بەڵام بەهۆی لوتبەرزی و لەخۆ باییبوونەوە بۆی ملکەچ نابن، کە بێباوەڕی دوژمنانی پێغەمبەران بەزۆری لەم جۆرە بێباوەڕییەیە ﴿فَقَالُوٓا۟ أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَٰبِدُونَ ﴿٤٧﴾﴾ المؤمنون: ٤٧، قسەی گەلان بە پێغەمبەرانیان ﴿إِنْ أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا﴾ إبراهیم: ١٠ هەروەها ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَىٰهَآ ﴿١١﴾﴾ الشمس: ١١، ئەوە بێباوەڕی یەهودییەکان بوو، وەك ﴿فَلَمَّا جَآءَهُم مَّا عَرَفُوا۟ كَفَرُوا۟ بِهِۦ﴾ البقرة: ٨٩، هەروەها ﴿يَعْرِفُونَهُۥ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَآءَهُمْ﴾ البقرة: ١٤٦،

www.iqra.ahlamontada.com

کوفری "ئەبی تالب"یش لە هەمان بێباوەڕییە، ئەو پێغەمبەری بەراست دەزانی و گومانی لە راستگۆییەکەی نەبوو، بەڵام دەمارگیری و بە مەزن راگرتنی باب و باپیر لەوەی پشت لە ئایینەکەیان بکات و شایەتی کافربوونیان بدات.

<u>کوفری پشتهەڵکردن:</u> ئەوەیە بە گوێ و دڵ پشت لە پێغەمبەر بکات، بەڕاستی نەزانێت و بە درۆی نەزانێت، دۆستایەتی نەکات و دەستدرێژیش نەکاتە سەری، گوێ نەگرێت بۆ ئەوەی هێناویەتی، وەك "عبد یالیل" وتی پێغەمبەر(ﷺ) ((سوێند بەخودا قسەیەکت پێ دەڵێم، گەر راستگۆ بیت تۆ مەزنتری لەبەرچاوم لەوەی رەدت بکەمەوە، گەر درۆزن بیت تۆ بچووکتری لەوەی قسەت لەگەڵ بکەم)).

ئەو کوفرە هەمان کوفری مولحیدینی ئەمڕۆیە لەوانەی ناوی ئیسلامان لەخۆ ناوە، چاولێکەرانی ئەفرنج(فەرەنسا و ئەورووپای ئەمڕۆ) لە یەهود و نەصارا و هەڵوەشاوان لە گشت ئەخلاق و فەزیلەتێك، بانگەشەکران بە نەزانی و گێلی کە ئەوە رێگەی پێشکەوتن و شارستانێتە.

<u>کوفری گومان:</u> نە بەڕاستزانینی یەکلاکردۆتەوە، نە بەدرۆزانین، بەڵکو گومانی هەیە تیایدا، ئەم کەسە گومانەکەی بەردەوام نابێت مەگەر خۆی ناچار بکات بە پشت هەڵکردن لە تێڕوانینی ئەو بەڵگە و نیشانانەی بەگشتی راستێتی پێغەمبەرایەتی پێغەمبەر دەسەلمێنن، گوێیان بۆ نەگرێت و لایان بەلادا نەکاتەوە، بەڵام لەگەڵ لابەلادا کردنەوە و سەرنجدانی بەڵگە و نیشانەکان هیچ جۆرە گومانێکی نامێنێت، چونکە نیشانەکان مرۆڤ ناچار دەکەن پێغەمبەر بەڕاست بزانێت، بە تایبەت سەرنجدان لە کۆی نیشانەکان، چونکە ئاماژەی ئەو نیشانانە لەسەر راستێتی پێغەمبەر وەك ئامارەی رۆژ وایە لەسەر خۆر.

<u>کوفری دووڕوویی:</u> ئەوەیە کە بە زمانی باوەڕ نیشان بدات و بەدڵ بەدرۆی بزانێت، ئەمە بریتییە لە دووڕوویی گەورە، بە پشتیوانی خودا لە داهاتوودا بەشەکانی دەخەینە روو.

کوفری ئینکار و ملنەدان، دوو جۆرە: <u>کوفرێکی رەهای گشتی</u>، لەگەڵ <u>کوفرێکی سنووورداری تایبەت</u>.

<u>کوفری رەها:</u> ئەوەیە ئینکاری تەواوی ئەوەی خودا دایبەزاندووە و ناردنی پێغەمبەر لەلای خوداوە بکات.

www.iqra.ahlamontada.com

كوفری تایبەت: ئینكاری فەرزێك لە فەرزەكانی ئیسلام بكات، یان ئینكاری حەرامێك لە حەرامەكانی بكات، یان ئینكاری سیفەتێك كە خودا خۆی پێ وەسف كردبێت، یان ئینكاری هەواڵێك خودا رایگەیاندبێت، یان پێش خستنی قسەی كەسێك بەسەر ئەوەی خودا رایگەیاندووە بۆ مەبەستێك لە مەبەستەكان.

بەڵام ئینكاری كردن بە نەفامی، یان بە تەئویل خاوەنەكەی بیانووی بۆ دەهێنرێتەوە و بەو ئینكار كردنەی بە بێباوەڕ لە قەڵەم نادرێت، وەك ئەو فەرموودەی ئاماژە بە كەسێك دەكات كە ئینكاری دەسەڵاتی خودا دەكات بۆ زیندووكردنەوەی، فەرمانی بە خانەوادەكەی كرد دوای مردن بیسووتێنن و خۆڵەمێشەكەی بدەن بەدەم باوە، لەگەڵ ئەوەشدا خودا لێی خۆش بوو، بەهۆی نەزانینەكەیەوە بەزەیی پێكرد، چونكە ئەوەی كردی ئەوپەڕی زانستی بوو، تا ئەو شوێنە زانستی بڕی كردبوو، ئینكار كردنەكەی بۆ دەسەڵاتی خودا لەسەر زیندووبوونەوە بەهۆی ملنەدان و بەدرۆزانینەوە نەبوو، چیرۆكەكە لە سەحیحی بوخاری و شوێنی تریش ریوایەت كراوە.

۞ هاوەڵدانانیش دوو هاوەڵدانانە

هاوەڵدانان دوو جۆرە: گەورە و بچووك، گەورە: خودا لێی نابورێت مەگەر بە تەوبەكردن لێی، هاوەڵدانان ئەوەیە هاوتا لەخوار خوداوە بۆ خودا دابنرێت، خۆشی بوێت وەك چۆن خوای خۆشدەوێت، ئەوە ئەو هاوەڵدانانەیە كە یەكسانبوونی خوداكانی هاوەڵدانەرانی بە خودای پەروەردگاری تێدایە، بۆ ئەو مەبەستەیە لە ئاگردا بە خوداكانیان دەڵێن ﴿ تَاللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَٰلَمِينَ ﴿٩٨﴾ ﴾ الشعراء: ٩٧ – ٩٨، لەگەڵ دان نان بەوەی كە تەنها خودا دروستكەر و پەروەردگار و مەلیكی هەموو شتێكە و خواكانیان نە دەتوانن دروست بكەن و نە رۆزی بدەن، نە زیندوویكەنەوە و نە بمرێنن، بەڵكو ئەو یەكسان كردنە تەنها لە خۆشەویستی و بە مەزن زانینی و پەرستشدا بووە، هەر وەك حاڵی زۆربەی هاوەڵدانەرانی جیهان، بەڵكو هەموویان، پەرستراوەكانی خۆیان لەخوار خوداوە خۆشدەوێت و بە مەزنیان دەزانن و دۆستایەتییان لەگەڵیان هەیە، زۆربەیان –بەڵكو هەرە زۆریان– خوداكانی خۆیانی لە خودا زیاتر خۆشدەوێت، زۆرتر و زیاتر خۆشحاڵ دەبن و مژدە بە یەكتر دەدەن كاتێك

www.iqra.ahlamontada.com

ناویان دەهێنن وەك لەوەی ناوی خودا بە تەنها بهێنرێت، تووڕەبوونەکەیان بۆ ناوهێنانی پەرستراوەکانیان -لە شێخ و مەشایخ- بە خراپە گەورەترە وەك لەوەی کەسێك بە کەم باسی پەروەردگاری جیهانەکان بکات، گەر حورمەتی خوداکان و پەرستراوەکانیان سوکایەتی پێبکرێت وەك شێر تووڕە دەبن و دێنە دەنگ، بەڵام گەر سوکایەتی بە سنوورەکانی خودا بکرێت هیچ تووڕە نابن، بەڵکو گەر کابرای سنوور بەزێن شتێك خواردنی پێدان لێی رازی دەبن و دڵیان هیچ گرانییەك بەرانبەر ئەو کەسە هەڵناگرێت، ئێمە و خەڵکانی تریش بەئاشکرا ئەمانەمان لێ بینیون، لەوانە دەبینیت کاتێك هەڵدەستێ و کاتێك دادەنیشێت ناوی خوداکان و پەرستراوەکانی خۆی لەخوار خوداوە بەسەر زمانەوەیە، لە کاتی تێکەڵ بوون بە خەڵکی و نەخۆشی و تەنهایی ناویان دەهێنێت، یادی حخوداکانی و پەرستراوەکانی لە خوار خوداوە زاڵە بەسەر دڵ و زمانیدا و خۆشی ئەم راستییە رەد ناکاتەوە، وا گومان دەبات ئەوانە دەرگای پێویستی و داوای ئەون بۆ لای خودا، شفاعەتنی بۆ دەکەن و دەبنە وەسیلەی گەیشتن بە خودا.

هەر بەو جۆرە عابیدانی بت یەکسانن، ئەم برِەیە لە دڵیاندا سەری هەڵداوە، هاوەڵدانەران بە میرات بۆیان بەجێماوە بە جیاوازی خواوەندەکانیان، ئەوانە خواوەندەکانیان لە بەرد و بەڵام خەڵکانی تر خواوەندەکانیان لە مرۆڤ دروست کرد، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ إِلَى ٱللَّهِ زُلْفَىٰٓ إِنَّ ٱللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِى مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ الزمر: ٣، پاشان شایەتی لەسەردان بە کوفر و درۆیان و رایدەگەیەنێت کە خودا هیدایەتیان نادات﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى مَنْ هُوَ كَٰذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾﴾ الزمر: ٣، ئەمە حاڵی کەسێکە لەخوار خوداوە دۆستی تری گرتووە، بانگەشە دەکات گوایە لە خودا نزیکی دەکەنەوە، زۆر دەگمەن خەڵك لەمە رزگاری دەبێت،، بەڵکو زۆر دەگمەنن ئەوانەی دەستدرێژی ناکەنە سەر کەسێك نەرێی خواوەندەکانیان بکات.

ئەوەی لە دڵی هاوەڵدانەر و پێشینەکانیاندایە ئەوەیە کە خوداکانیان لای خودا شفاعەتیان بۆ دەکەن، ئەمە بۆخۆی خودی هاوەڵدانانە، خودا لە کتێبەکەیدا رەدی ئەمەی داوەتەوە و پووچی کردۆتەوە، رایگەیاندووە کە هەر هەموو شفاعەت بۆ

www.iqra.ahlamontada.com

خودایـە و لای خودایـە، هـیچ کـەس ناتوانێـت شـفاعەت بکـات مەگـەر خـودا مۆڵـەتی شفاعەت کردنی پێبـدات و خـودا لـە قسـە و کردارەکـانی رازی بێـت، ئەوانـەش تـەنها ئەهلی یەکتاپەرستین کە شفاعەتکەریان لەخوار خـوداوە دانـەناوە، خـودا بـە ویسـتی خۆی مۆڵەتی ئەوانە دەدات شفاعەت بکەن، چونکە ئەوانە ئەم کەسەیان نەکردووە بە شفاعەتکار، بۆیە بەختەوەرترین کەس بـە شـفاعەت ئـەو کەسـەیە کـە خـودا مۆڵـەتی دەدات، ئەوەش یەکتاپەرستان سەرکەوتنی پێ بەدەست دەهێنن.

تێڕابمێنە لە فەرموودەکەی پێغەمبەر(ﷺ) لە ئەبو هورەیرەوە کە پرسیاری لـێ کـرد، فەرموویەتی ((بەختەوەرترین کەس بە شفاعەتی من: کەسێکە بڵێت "لا إله إلا الله" بە پوختی و دڵسۆزی لە دڵەوە)) دەبینیت چۆن مەزنترین هۆکارێك شفاعەتی پێغەمبـەری پێ بەدەست بهێنیت بریتییە لە پاکبوونەوەی یەکتاپەرستی، پێچـەوانەی ئـەوەی لای هاوەڵدانەرانە: شفاعەت بەدەست دێت–بەبیری خۆیـان– بـەوەی دۆستەکانیان بکـەن بە شفاعەتکار بـۆ لای خـودا و لەوێشـەوە بیانپەرسـتن و دۆسـتایەتیان بکـەن لـەخوار خـوداوە، پێغەمبـەر(ﷺ) ئـەو بانگەشـە درۆی هەڵگەڕانـدەوە، پێـی راگەیانـدن هـۆی شفاعەت بریتییە لە پاککردنەوەی یەکتاپەرستی و رووتکردنەوەی لە هاوەڵدانان، ئـەو کاتە خودا مۆڵەت دەداتە شفاعەتکەرەکە تا شفاعەت بۆ کەسەکە بکات.

لە نەزانی کەسی هاوەڵدانەر ئەوەیە کە باوەڕی وایە ئەو کەسەی کردوویەتی بە دۆست و شـفاعەتکاری خـۆی دەتوانێـت شـفاعەتی بـۆ بکـات و قـازانجێکی لـەلای خـودا پـێ بگەیەنێت، هەروەك چۆن پیاوانی نزیك لە مەلیکەکان و والییەکان دەتوانن شفاعەت بۆ دۆستەکانی خۆیان بکەن، ئەوە نازانن کە هیچ کـەس ناتوانێـت لـەلای خـودا شـفاعەت بکات تا خودا بۆخۆی مۆڵەتی نەدات، مۆڵـەتی کەسـێکیش نـادات لـە قسـە و کـرداری رازی نەبێت، وەك چۆن لـە بەشـی یەکەمـدا خـودای موتـەعال فـەرمووی﴿مَن ذَا ٱلَّذِی یَشۡفَعُ عِندَهُۥۤ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦ﴾ البقـرة: ٢٥٥، بەشـی دووەم ﴿وَلَا یَشۡفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرۡتَضَىٰ﴾ الأنبیاء: ٢٨، لە بەشی سێیەمدا خودا لە قسە و گوفتاری کەسێك رازی نابێـت مەگـەر کەسـەکە ئـەهلی یەکتاپەرسـتی بێـت و شـوێنکەوتەی راسـتەقینەی پێغەمبـەر بێـت، لەسەر ئەم دوو وشەیە لە ئەوانەی پێشوو و ئەوانـەی دوایـین پرسـیار دەکرێـت، وەك "أبـو العالیـة" دەڵێـت: ((دوو کەلیمـە هەیـە پێشـوەکان و دوایـنـەکان پرسـیاریان لـێ دەکرێت لەسەریان: چیتان دەپەرست؟ چیتان وەڵامی پێغەمبەران دایەوە؟))

www.iqra.ahlamontada.com

ئەم سێ ئەسڵە دررەختی هاوەڵدانان لە دڵی کەسێکدا تێبیگات و بژنەوێت ریشەکەند دەکات: شفاعەتکردن بە مۆڵەتی خودایە، رێگە بە کەسێك نادات شفاعەت بکات مەگەر لە گوفتار و کرداری رازی بێت، لە گوفتار و کرداری رازی نابێت گەر ئەهلی یەکتاپەرستی نەبێت و شوێنکەوتەی راستەقینەی پێغەمبەر نەبێت، خودا لە هاوەڵدانانی کەسێك خۆشنابێت بتەکانیان لەگەڵ خودادا هاوتا کردبێت ﴿ثُمَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِمۡ يَعۡدِلُونَ﴾ الأنعام: ١، راسترین دوو بۆچوون: هاوەڵدانەران کەسی تریان دەکردە هاوتای خودا لە پەرسش و دۆستایەتی و خۆشەویستیدا، وەك ﴿تَٱللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٍ ٩٧ إِذۡ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٩٨﴾ الشعراء: ٩٧ – ٩٨، هەروەها لە ئایەتەکەی سورەتی "البقرة"دا ﴿وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَندَادٗا يُحِبُّونَهُمۡ كَحُبِّ ٱللَّهِ﴾ البقرة: ١٦٥.

هاوەڵدانەران حاڵ و کرداریان قسەکانیان بەدرۆ دەخەنەوە، ئەو دەڵێت: وەك خۆشەویستی خودا خۆشمان ناون، یەکسان و هاوتایان ناکەین بە خودا، دواتر بۆ ئەوانە و حورمەتی ئەوانە زیاتر تووڕە دەبێت وەك لە تووڕەبوونی بۆ خودا و سنووری خودا، بە ناوهێنانیان سروور و خۆشحاڵی رووی تێدەکات، بە تایبەت ئەگەر باسی شتێك بکرێت لەواندا بوونی نەبێت وەك بە هاناوەچوونی لێقەوماوان و هانابەران، رەواندنەوەی مەینەتی و بەڵا و ناخۆشی، جێبەجێ کردنی پێویستی و داواکان، ئەوانە دەرگایەکن لە نێوان خودا و بەندەکانیدا، کە باسی ئەمانە دەکرێت کەسی هاوەڵدانەر دەبینی دەگەشێتەوە و خۆشحاڵ دەبێت و دڵی پڕ دەبێت، لە ناخیدا هەستی بە مەزن زانین و ملکەچی بۆیان و دۆستایەتییان سەرهەڵدەدات، بەڵام گەر خودا بە تاکو تەنها باس بکرێت و یەکتاپەرستییەکەی لە هەموو ئەوانە دابڕنرێت دەبینی نامۆیی و تەنهایی دایدەگرێتەوە، سنگی توند دەبێت و ناڕەحەت دەبێت و کەمی و ناتەواوی دەداتە پاڵت و لەوانەیە بکەوێتە دوژمنایەتییەوە لەگەڵت.

سوێند بە خودا ئەمانەمان بە ئاشکرا لێ بینیوون، تۆمەتباریان کردووین بە دوژمنایەتییان، دەستدرێژیان کردتە سەرمان، خودا رسوای کردوون لە دونیا و دواڕۆژدا، هیچ بەڵگەیەکیان بەدەستەوە نەبووە جگە لە وتنی -وەك چۆن هاوشێوەکانیان دەیانوت: خواکانمان عەیبدار دەکەن - : ئەمانەش دەڵێن: شێخو

www.iqra.ahlamontada.com

مەشایخی ئێمە و دەرگای پێویستییەکانمان بۆ لای خودا بە کەم دەزانن، نەصاراکان هەمان شتیان بە پێغەمبەر(ﷺ) دەوت، کاتێك پێغەمبەر پێی فەرموون: ((مەسیح بەندەی خودا بوو))، وتیان: مەسیحت بە کەم دانا و عەیبدارت کرد، هەر بەو جۆرە هاوشێوەی هاوەڵدانەران هەمان شتیان بەوانە وت کە پێیان دەڵێن قەبر مەکەن بە بت و لەخوار خوداوە بیپەرستن، مزگەوت تایبەت مەکەنەوە بە زیارەت، ئەوەش فەرمان بە زیارەتی کراوە بەو جۆرە زیارەتی بکەن و خودا و پێغەمبەرەکەی مۆڵەتیان پێداوە، دەڵێن: ئێوە خاوەنی ئەو گۆڕشانە بەکەم تەماشا دەکەن، ئەوەش نامۆ نییە لەوان، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿ وَإِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَحْدَهُ ٱشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَإِذَا ذُكِرَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦٓ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾ ﴾ الزمر: ٤٥، هاوەڵدانانی تازە هەمان هاوەڵدانانە کۆنەکەیە، سەرهەڵدانی هەموو ئەمانە لە بەدرۆزانینی رۆژی دواییەوە سەرچاوە دەگرن، باوەڕەکەیان لەسەر دوارۆژ بەو جۆرە نییە کە خودای زانا و دانا بەیانی کردووە، لە سزا و پاداشتی دادپەروەرانە، کێشانە و پێوانەی کردارەکان بە میزانی ورد و دروست، ئەوان دوارۆژ بە شفاعەت و کۆمەڵێك مەبەست تەماشا دەکەن کە خودا ناتوانێت–بە بۆچوونی ئەوان– بڕیاری لێ نەدات، ئەوە ئەو دوارۆژە نییە خودا وەسفی کردووە و هۆشداری بە بەندەکانی داوە لەمەڕ رووداوەکانی، هاوەڵدانەرانی کۆن و نوێ باوەڕیان وایە دۆست و شفاعەتکارەکانیان شتێك لە سیفەتی پەروەردگارییان تێدایە، بۆیە بانگیان لێ دەکەن و لە کاتێکدا ئەوانە مردوون و شاراونەتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا باوەڕییان وایە ئەوانە زیندوون، نەك زیندوویێتی قەبر و پرسیاری قەبر، بەڵکو لە جۆری زیندەگی پەروەردگار–سبحانە– جۆرە توانایەکیان دەدەنە پاڵ تەنانەت مرۆڤی زیندوو ئەو توانایەی نییە، چجای کەسی مردوو، کە پێغەمبەران هاتنە لایان، پێیان وتن: ئەوانە مرۆڤن و مردوون، پێیان دەڵێن: ئێوە جنێو بە خواوەندەکانی ئێمە دەدەن و بەکەم تەماشایان دەکەن و عەیبداریان دەکەن.

تەماشای لێکچوونی نێوان دڵانیان بکەن، وەك ئەوەی وەسێتیان بۆ یەکتر کردبێت ﴿ مَن يَهْدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِ ۖ وَمَن يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ وَلِيًّا مُّرْشِدًا ﴿١٧﴾ ﴾ الكهف: ١٧.

هەرچی هۆکارە کە هاوەڵدانەران دەستی پێوە دەگرن لەلای خوداوە براوەتەوە، بڕینەوەیەك کە هەر کەس تێیڕابمێنێ و بیناسێتەوە لەوە تێدەگات هەر کەس لەخوار

www.iqra.ahlamontada.com

خوداوە دۆست و شفاعەتکار بگرێت نموونەکەی وەك ﴿كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتْ بَيْتًا ۖ وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ لَبَيْتُ ٱلْعَنكَبُوتِ﴾العنكبوت: ٤١، هەروەها ئایەتی ﴿ قُلِ ٱدْعُوا۟ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۖ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُۥ مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُۥ ﴾ سبأ: ٢٢ – ٢٣.

هاوەڵدانەر بۆیە پەرستراوێك لەخوار خوداوە بڕیار دەدات تاکو سوود و قازانجی پێ بگەیەنێت، سوود و قازانجیش بەدەست نایەت مەگەر کەسی قازانجبەخش یەکێك لەم چوار سیفەتەی تێدا بێت: خاوەنی ئەو شتە بێت بەندە لێی داوا دەکات، گەر خاوەنی نەبێت ئەوا شەریکی خاوەنەکەی دەبێت، گەر شەریکی نەبێت ئەوا یارمەتیدەر و پشتیوانی بێت، گەر یارمەتیدەر و پشتیوانی نەبوو ئەوا شفاعەتکار بێت لەلای.

خودا هەر چوار ئاستەکەی نەرێ کردووە، لە سەرەوە بۆ خوارەوە، نەرێی "موڵك و شەراکەت و پشتیوانی و شفاعەت"ی کردووە کە هاوەڵدانەران باوەڕیان پێیەتی، شفاعەتێکی جێگیر کردووە کە بەشی هاوەڵدانەرانی تێدا نییە، ئەویش شفاعەتە بە مۆڵەتی خودا.

نوور و بەڵگە و ڕزگاری و یەکتاپەرستی پاك و بێگەردی ئەم ئایەتە بەسە، ئەم ئایەتە هاوەڵدانان لە ڕەگ و ڕیشك دەردەهێنێت، قورئان پڕە لە نموونە و هاوشێوەی ئەم ئایەتە، بەڵام زۆر کەس هەست ناکەن بەو مانا قووڵەی لە ژێریدایە و ئەوەی لە ئامێزی دەگرێت، وا گومان دەبەن باسی جۆر و هۆزێکی تر دەکات کە پێشتر تێپەڕیوە و هیچ میراتگرێکیان لەدوا بەجێنەماوە، ئەمە ئەوەیە کە دڵ لە تێگەیشتنی قورئان لا دەدات.

سوێند بە خودا گەر ئەوانە گوزەریان کردبێت ئەوا کۆمەڵێك میراتگری وەك خۆیان بەجێهێڵاوە، یان خراپتر لەوان، یاخود لەخوار ئەوانەوە، دەستبردنی قورئان بۆ ئەوانە وەك دەستبردنیەتی بۆ هاوەڵدانەرانی پێشوو، بەڵام کارەکە–وەك عومەری کوڕی خەتتاب خوای لێ ڕازی بێت دەفەرموێت– ((گرێکانی (پایەکانی) ئیسلام هەڵدەوەشێتەوە ئەگەر لە ئیسلامدا نەوەیەك دروست بوون نەفامیان نەناسی))

ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە گەر نەفامی و هاوەڵدانان بۆ خودا نەناسی و ئەوەی قورئان زەمی کردووە جیای نەکاتەوە ئەوا دەکەوێتە ناویەوە و بڕیاری لێدەدات و

www.iqra.ahlamontada.com

بانگ دەكات بۆ لای و بەڕاست و دروستی دەزانێت، ئەو نازانێت ئەوە ئەوەیە كە ئەهلی نەفامی لەسەری بوون، یان هاوشێوەی ئەوەیە، یان خراپتر لەوە، یان لەخوار ئەوەوە، بەو هۆیەوە گرێی ئیسلام لەدڵیدا هەڵدەوەشێت، مەعروف و چاكەی لێدەگۆڕێت بە خراپە و خراپەشی لێدەگۆڕێت بە چاكە، بیدعەی لێدەبێت بە سوننەت، و سوننەتیش بە بیدعە، كەسێك كافر دەكەن لەگەڵ بوونی باوەڕ و پاكی و بێگەردی یەكتاپەرستی لەلای، ئەو كەسەی شوێنی پێغەمبەر دەكەوێت و جیادەبێتەوە لە ئارەزووبازی و بیدعە بە بیدعەی تۆمەتبار دەكرێت، هەر كەس خاوەنی ڕۆشنبینی و دڵێكی زیندوو بێت بە بەرچاوەوە شتەكان دەبینێت، خودا كۆمەككار و یارمەتیدەرە.

✿ هەژماركردنی دووڕوویی بچووك

هاوەڵدانانی بچووك وەك كەمێك لە ڕیا، خۆنمایشكردن و خۆبردنەوە بەرەوە لای خەڵك، سوێندخواردن بە كەسێك یان شتێك جگە لە خودا، وەك لە پێغەمبەرەوە(ﷺ) ساغ بووەتەوە كە فەرموویەتی ((هەر كەس بە شتێك یان كەسێك سوێند بخوات ئەوە هاوەڵیداناوە))، سوێنخواردن بە غەیری خودا هاوەڵدانانە، لەبەرئەوەی ڕاستێتی سوێندخواردن و داواكەی: سوێنخۆر ڕاستێتی هەواڵەكەی پشتڕاست دەكاتەوە بەوەی گەر درۆ بكات ئەوا سوێن پێخوراوەكە سزای بدات بە سزایەك كە ئەو دەستی بەسەردا ناڕوات، هیچ مرۆڤێكیش ناتوانێت لەسەری لایبدات، چونكە سوێنپێخوراوەكە توانای ئەوەی هەیە تۆڵە و دەستوەشاندنی خۆی بگەیەنێت بەرێگەیەك لەسەرو دەسەڵات و توانای مرۆڤەوە، ئەمەش نابێت بۆ خودای خاوەن هێز و دەسەڵات نەبێت، خاوەن دەستوەشاندنی توندوتیژ و كارا لە ئەنجامدانی ئەوەی دەیەوێت.

هاوشێوەی ئەوە وتنی كەسێك بە كەسێكی تر "گەر خودا و تۆ بتانەوێت" یان "ئەمە لە خودا و لە تۆوەیە"، "من گیانم بە خودا و بە تۆیە"، "كەسم نییە جگە لە تۆ و خودا"،"تەوەكولم بە خودا و بە تۆ بەستووە"، "گەر تۆ نەبوایە ئەوە و ئەوە ڕوویندەدا"، ئەم جۆرە قسانە هەندێ جار هاوەڵدانانی گەورەن، بەپێی قسەكەرەكە و مەبەستەكەی، لە فەرموودەی سەحیحدا پێغەمبەر بە پیاوێكی فەرموو كە پیاوەكە وتبووی: ((خودا و تۆ بتانەوێت))، پێی فەرموو ((دەمكەیت بە هاوەڵ بۆ خودا؟ بڵێ: تەنها خودا بیەوێت)) ئەم قسەیە هێواشترە لەو قسانەی ئاماژەمان پێكردن.

www.iqra.ahlamontada.com

لە جۆرەکانی هاوەڵدانان: تەوبە بۆ شێخ، ئەمە هاوەڵدانانێکی زۆر گەورەیە، چونکە تەوبە تەنها بۆ خودای موتەعالە، وەك نوێژ و ڕۆژوو و حەج و مەناسیکەکان کە تەنها دەبێت بۆ خودابن.

لە مەسنەددا: پێغەمبەر(ﷺ) ((ئەسیرێکیان هێنا، وتی: خودایە من تەوبە دەکەم بۆ لای تۆ، تۆبە ناکەم بۆ لای محمد، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: حەقی ناسی بۆ خاوەنەکەی))

تۆبەکردن بەندایەتییە وەك سوژدە و ڕۆژوو و دەبێت تەنها بۆ خودای موتەعال بێت، **هەروەها لە جۆرەکانی:** نەزرکردن بۆ غەیری خودا، ئەوەش هاوەڵدانانە، لە سوێندخواردن بە غەیری خودا گەورەترە، گەر ((هەر کەس بە شتێك یان کەسێك سوێند بخوات ئەوە هاوەڵیداناوە)) دەبێت حاڵی کەسێك چۆن بێت نەزر بۆ غەیری خودا بڕیار دەدات؟ لەگەڵ ئەوەی لە "السنن"دا لە فەرموودەکەی "عقبە بن عامر" لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ) فەرموویەتی ((نەزرکردن سوێنخواردنە))

لە جۆرەکانی: ترسان لە غەیری خودا و پشتبەستن بە غەیری خودا و کارکردن بۆ غەیری خودا و گەڕانەوە و ملکەچی و گەردنکەچی بۆ غەیری خودا، داواکردنی ڕۆزی لە غەیری خودا و ستایش کردنی غەیری خودا کە ڕۆزی پێدا، بەجۆرێك لە ستایشکردنی خودا**—سبحانە—** بێنیاز ببێت، بێزار و وەڕسی و بێتاقەتی لەسەر شتێك خودا بۆ تۆی نەبڕیوەتەوە و قەڵەمی قەدەر بۆتی نەنوسیوە، هەروەها دانەپاڵی نیعمەتەکانی خودا بۆ لای غەیری خودا، باوەڕبوون بەوەی لە گەردووندا شتێك بوونی هەیە کە ویستی خودای لەسەر نەبێت.

لە جۆرەکانی: داوای پێویستی لە مردوو، هانا بۆ بردنیان، ڕووکردنە تێیان.

ئەمەیان بنچینەی هاوەڵدانانی هەموو دونیایە، مردوو لەگەڵ کارەکانی لەیەکتر دابڕاون، ئەو زیان و قازانج بە خودی خۆیشی ناگەیەنێت، چجای بۆ ئەو کەسانەی پەنای پێدەگرن و هانای بۆ دەبەن و داوای جێبەجێ کردنی پێویستییەکانیان لێ دەکرێت، یان داوای لێدەکات لەلای خودا ببێت بە تکاکاری، ئەمە نەناسینی شفاعەتکار و شفاعەتبۆکراو و شفاعەت لاکراوە، وەك پێشتر ئاماژەی پێکراوە، ئەو ناتوانێت شفاعەتی بۆ بکات لەلای خودا بە مۆڵەتی خودا نەبێت، خودا پەنابردنەکەی و

www.iqra.ahlamontada.com

داواكردنەكەی نەكردووە بە هۆیەك بۆ مۆڵەتدانەكەی، بەڵكو هۆی مۆڵەتدانەكە بریتییە لە كەماڵی یەكتاپەرستی، كەسی هاوەڵدانەر دەستی بۆ هۆیەك بردووە كە مۆڵەت قەدەغە دەكات، ئەو وەك ئەو كەسە وایە بۆ پێویستییەك هانای بە شتێك بردووە كە رێگرە لە بەدەستهێنانی، ئەمە دۆخی هەموو مرۆڤێكی هاوەڵدانەرە، مردوو پێویستی بەوەیە دوعای بۆ بكرێت و بەزەیی پیابێتەوە، و داوای لێخۆشبوونی بۆ بكرێت، وەك پێغەمبەر(ﷺ) وەسێتی بۆ كردووین كاتێك زیارەتی گۆڕستانی موسڵمانانمان كرد رەحمەتیان بۆ بنێرین و داوای سەلامەتی و لێخۆشبوونیان بۆ بكەین.

كەس لە داوی ئەم هاوەڵدانانە گەورە رزگاری نەبووە جگە لە ئەوانەی یەكتاپەرستی خۆیان پاك و بێگەرد كردووە و دوژمنایەتی هاوەڵدانەرانیان لەبەر خودا راگەیاندووە، بە رق لەوانە لە خودا نزیك بووەتەوە، خودای بە تاق و تەنها كردووە بە دۆست و خودا و پەرستراو، خۆشەویستی و ترس و رجا و گەردنكەچی و پشتبەستن و هانابردن و پەناگرتن و هەڵهاتنی تەنها بۆ خودا و بۆ لای خودایە، مەرام و مەبەستی بۆ خودا پاك كردۆتەوە، شوێنی فەرمانەكانی كەوتووە، بەدوای رەزامەندی ئەودا دەگەڕێت، گەر داوایەكی هەبوو داوا لە خودا دەكات، گەر پەنای گرت پەنا بە خودا دەگرێت، گەر كارێكی كرد بۆ خودا ئەنجامی داوە، ئەو بۆ خودایە و بە خوداوەیە و لەگەڵ خودایە.

هاوەڵدانان جۆری زۆرە مەگەر تەنها خودا هەژماریان بكات.

گەر بەردەوام بین لە ناوهێنانیان باسەكەمان زۆر درێژ دەبێتەوە.

۞ نەخۆشی دووڕوویی

دووڕوویی دەردێكی كوشندەی ناوەوەیە، كە كەسەكە پڕ دەبێت بەو دەردە و پێی نازانێت، كارێكی شاراوەیە لە خەڵكی، زۆرجار ئەو كەسەی نەخۆشییەكە بووە بە پۆشاكی بەری ئاگاهی پێی نییە، وا بانگەشە دەكات كە ئەو كەسێكی چاكساز (مصلح) بێت، بەڵام راستییەكەی ئەوەیە كە ئەو تێكدەر(مفسد)ە.

ئەمەش دوو جۆرە: <u>گەورە</u> و <u>بچووك</u>.

<u>گەورەكەی:</u> ئاگری دۆزەخی بۆ دەبڕێتەوە لە قووڵترین شوێنیدا. ئەوەیە كە بۆ موسڵمانان باوەڕی خۆی بە خودا و فریشتەكان و كتێبەكان و پێغەمبەران و رۆژی

www.iqra.ahlamontada.com

دوایی رابگەیەنێت، بەڵام لە ناوەوە لە هەموو ئەوانە دابڕنرابێت و بەدرۆیان بزانێت، باوەڕی بەوە نییە خودا بە كەلامێك قسەی كردووە و دایبەزاندووە بۆ سەر مرۆڤ و كردوویەتی بە پێغەمبەر بۆ خەڵكی، خەڵكی بە مۆڵەتی خودا هیدایەت دەدات و لە هەڕەشەكانی خودا ئاگاداریان دەكاتەوە، و لە سزاكەی دەیانترسێنێت.

خودا لە قورئاندا پەردەی لەسەر دووڕووان لاداوە و نهێنییەكانی دەرخستوون و كاروبارەكانی بۆ بەندەكان رۆشن كردۆتەوە، بۆ ئەوەی لەوانە و ئەهلی ئەوانە خۆیان بەدووربگرن و هۆشیار بن.

سێ دەستەكەی هەموو دونیا لە سەرەتای سورەتی "البقرة"دا باس كردووە: باوەڕداران و بێباوەڕان و دووڕووان، چوار ئایەتی لەسەر باوەڕداران باس كردووە، دوو ئایەتی لەسەر بێباوەڕان باس كردووە، پاشان سیازدە ئایەتی لەسەر دووڕووان باس كردووە، بەهۆی زۆرییانەوە و گشتگیریی بەڵای ئەوانە و توندی و دژواری فیتنەیان لەسەر ئیسلام و ئەهلی ئیسلام، تووشبوونی ئیسلام بەوانە و بەڵای ئەوانە لەسەر ئیسلام سەخت و دژوارە، چونكە خۆیان دەدەنە پاڵ ئیسلام و سەرخستنی ئیسلام و دۆستایەتی ئیسلام، بەڵام لە ناوەرۆكدا دوژمنی ئیسلامن، دوژمنایەتی كردنی ئیسلام دەخەنە ناو قاڵبێكەوە كە مرۆڤی نەزان وادەزانێت زانست و چاكسازییە، لەراستیدا لوتكەی نەزانی و تێكدانە.

بەس خودا دەزانێت ئەوانە چەند سەنگەری ئیسلامیان وێران كردووە، چەند قەڵای ئیسلامیان لە بناغەوە دەرهێناوە و روخاندووە، چەند شوێنەوار و مەشخەڵی ئیسلامیان سڕیوەتەوە، چەند ئاڵای بەرزی ئیسلامیان دانەواندووە، چەند بنچینەی دامەزراوی ئیسلامیان بە گومان و تەمومژ هەڵتەكاندووە، چەند سەرچاوەی ئیسلامیان وشك كردووە بە بۆچوونەكانیان تاكو ئیسلام بشارنەوە و بنبڕی بكەن!

ئیسلام و ئەهلی ئیسلام بەردەوام لەدەستیان لەناو بەڵا و ئازاردا بووە، بەردەوام و سوپا لە دوای سوپا گومان و شوبهەكانیان رەوانەی سەر ئیسلام دەكەن و بەو كارەشیان وا بانگەشە دەكەن كە چاكسازن﴿ أَلَآ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِن لَّا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾ ﴾ البقـــرة: ١٢﴿ يُرِيدُونَ لِيُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَٱللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨﴾ ﴾ الصف: ٨

www.iqra.ahlamontada.com

ناشیرینییەکانی کەسایەتی دووڕوو

کۆدەنگن لەسەر دوورکەوتنەوە لە وەحی، ئەوان لەسەر هیدایەت وەرنەگرتن لە وەحی کۆبوونەتەوە ﴿ فَتَقَطَّعُوٓاْ أَمۡرَهُم بَيۡنَهُمۡ زُبُرٗاۖ كُلُّ حِزۡبِۭ بِمَا لَدَيۡهِمۡ فَرِحُونَ ٥٣ ﴾ المؤمنون: ٥٣ ﴿ يُوحِي بَعۡضُهُمۡ إِلَىٰ بَعۡضٖ زُخۡرُفَ ٱلۡقَوۡلِ غُرُورٗاۚ ﴾ الأنعام: ١١٢ ﴿ ٱتَّخَذُواْ هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانَ مَهۡجُورٗا ٣٠ ﴾ الفرقان: ٣٠

مەشخەڵی باوەڕ لە دڵیاندا کپبوەتەوە و نایناسنەوە، شوێنی پەیمانی رزاوە و ئاوەدانی ناکەنەوە، هەسارە رووناکەکانی باوەڕ لە دڵیاندا ئاوابووە و زیندووی ناکەنەوە، خۆری باوەڕ لە دڵیاندا بەهۆی تاریکی بیر و بۆچوونەکانیانەوە گیراوە و نایبینن، ئەو هیدایەتەی خودا بە پێغەمبەردا رەوانەی کردووەقوبووڵی ناکەن و سەری خۆیانی پێ بەرزناکەنەوە و پشتهەڵکردن لەو هیدایەتە بە رووکردنە بیر و بۆچوونەکانیان بەخراپ نابینن، دەقەکانی وەحییان لە دەسەڵاتی حەقیقەت رووت کردۆتەوە، لە ویلایەتی یەقین کەناریان داون، هێرشی تەئویلی پووچ و بێبنەما دەکەنە سەری، دەڵێن: ئێمە چیمان لە دەرەوە و رواڵەتی وشە کە یەقینمان پێ نابەخشێت؟ ئەوەی پاشین(خلف) بۆیان بەجێهێڵاوین بەسمانە، ئەوان شارەزاتر و زاناتر بوون لە پێشینی رابردوو، راستڕەوترن لەسەر رێگەی هێناوەی بەڵگە و بورهان، ئەوانە سادەیی و سینەساف زاڵ بووە بە سەریاندا، خۆیان یەکلا نەکردۆتەوە بۆ رێخۆشکردنی کۆمەڵێك یاسا و رێسای تێڕامان و سەرنجدان لە دەقەکان، توانا و لێبڕانیان لە ئەنجامدانی کاری فەرمانپێکراو و دوورکەوتنەوە لە نەهیلێکراودا بەخت دەکەن، رێگەی پاشین زاناتر و توندوتۆڵترە، و رێگەی پێشینی رابردوو نەزانترە، بەڵام سەلامەتترە.

نەخۆشی گومان و حەز ناخی پڕکردوون و تیابردوون، مەبەست و مەرامی خراپ زاڵبووە بەسەر ویست و نێتیاندا و تێکیداوە بەسەر یەکدا، تێکچوونی ئەوانە سەری لە تیاچوونەوە دەرچووە و پزیشکە عاریفەکان لێی دەستەوسانن ﴿ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ فَزَادَهُمُ ٱللَّهُ مَرَضٗاۖ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمُۢ بِمَا كَانُواْ يَكۡذِبُونَ ﴾ البقرة: ١٠

گوێی دڵیان قورسیی کەڕی کردووە و بانگی بانگەکەری باوەڕ نابیستێت، چاوی رۆشنبینییان پەردەی کوێری بەسەردا هاتووە، حەقیقەتی قورئان نابینێت، زمانیان

www.iqra.ahlamontada.com

لاڵی تێکەوتووە لە وتنی حەق و ئەوان ناتوانن قسەی پێبکەن﴿ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ ﴾ البقرة: ١٨

نیشانەیان لە قورئان و فەرموودەدا بۆ دانراوە و پێی دەناسرێنەوە، بۆ ئەوانەی ئەهلی ڕۆشنبینی باوەڕن دەردەکەوێت، ڕیا بەوانەوەیە، کە سوێند بە خودا خراپترین شتێکە بە مرۆڤەوە بێت، تەمبەڵی لە ئەنجامدانی ئەو فەرمانانەی پێیان کراوە پەکی خستوون ﴿ وَإِذَا قَامُوٓا۟ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ قَامُوا۟ كُسَالَىٰ يُرَآءُونَ ٱلنَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ ﴾ النساء: ١٤٢

هەریەك لەوانە وەك مەڕی وێڵبووی نێوان دوو ڕانەمەڕی لێهاتووە، جارێك خۆی دەکات بەمیاندا و جارێك بەویاندا، لە ڕانەمەڕێکیاندا خۆی ڕاناگرێت، ئەوان لەنێوان دوو دەستەدا وەستاون، سەیردەکەن بزانن کامیان بەهێزتر و ژمارە زۆرترە﴿ مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ لَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ وَلَآ إِلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ ۚ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾ ﴾ النساء: ١٤٣

چاوەڕوانی تیاچوونی ئەهلی سوننە و قورئانن، گەر لەلای خوداوە سەرکەوتنێکیان پێبدرێت، دەڵێن: ئەی ئێمە لەگەڵ ئێوە نەبووین؟ لەسەر ئەوە بە ئەوپەڕی توانایانەوە سوێن دەخۆن، گەر بۆ دوژمنانی کیتاب و سوننە سەرکەوتنێك تۆمار کرا، پێیان دەڵێن: بۆ نازانن پەیمانی برایەتی لەنێوانماندا توندوتۆڵە و ڕەچەڵەکمان لە یەکترەوە نزیکە؟ ئەی ئەو کەسەی دەتەوێ بیانناسی، سیفەتەکانیان لە کەلامی پەروەردگاری جیهانەکانەوە وەربگرە، لەدوای ئەوە پێویستت بە بەڵگە و نیشانە نییە ﴿ ٱلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِن كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ ٱللَّهِ قَالُوٓا۟ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ وَإِن كَانَ لِلْكَٰفِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوٓا۟ أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُم مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۚ فَٱللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ وَلَن يَجْعَلَ ٱللَّهُ لِلْكَٰفِرِينَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾ ﴾ النساء: ١٤١

گوێگر سەرسام دەبێت بە قسەیان لە نەرمی و شیرینی، خودا بە شایەت دەگرێت لەسەر ئەو درۆ و ناڕاستیانەی لەناو دڵیدایە، دەبینیت لە حەق و بۆ حەق نوستووە و بۆ باتڵیش لە پێشەوەیە، وەسفی ئەوانە لە قسەی "القدوس السلام" وەربگرە﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُۥ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَيُشْهِدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا فِى قَلْبِهِۦ وَهُوَ أَلَدُّ ٱلْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ ﴾ البقرة: ٢٠٤.

ئەو فەرمانانەی بەسەر شوێنکەوتووانیاندا دەریدەکەن فەسادی خاك و خەڵکی تێدایە، نەهێکردنیان لە چاکەیەکە کە ژین و دین و دواڕۆژی خەڵکی پێوە بەستراوە، لەوانە

www.iqra.ahlamontada.com

دەبینیت خۆیان خزاندۆتە ناو ئەهلی باوەڕ و نوێژ و یاد و زوهد و ئیجتیهاد ﴿ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي ٱلْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ ٱلْحَرْثَ وَٱلنَّسْلَ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ ﴾ البقرة: ٢٠٥

گەر بیانگێڕیتەوە بۆ سەر وەحی ڕۆشن دەبینی لێی هەڵدێن، گەر بانگیان بکەی بۆ حوکمی قورئان و سونەتی پێغەمبەر(ﷺ) دەیانبینی پشتی لێ هەڵدەکەن، گەر حەقیقەتیان سەرنج بدەی دەبینی لەنێوان هیدایەتدا دوورییەکی بەرین بوونی هەیە، بۆت دەردەکەوێت حەقیقەتیان پشت لە وەحییە بە پشت تێ کردنێکی توند و بەرین ﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ ٱللَّهُ وَإِلَى ٱلرَّسُولِ رَأَيْتَ ٱلْمُنَٰفِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُودًا ﴾ النساء: ٦١

سوێندیان پێش قسەیان دەکەوێت بەبێ ئەوەی کەس بەرهەڵستی کردبێت بەهۆی ئەوەی کە دەزانێت دڵی ئەهلی ئیمان دڵنیا نییە لێی، بە سوێندەکەی پاکانە بۆ خۆی دەکات لە بردنی گومانی خرا پێی و پەردەلادان لەسەر ئەوەی لەلایەتی، هەر بەو جۆرە ئەهلی گومان درۆ دەکەن و سوێند دەخۆن تاکو گوێگر وادابنێت ئەوانە راستگۆن ﴿ ٱتَّخَذُوٓا۟ أَيْمَٰنَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ إِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴾ المنافقون: ٢

دەستیان بە برین بچێت! لەگەڵ قافڵەی باوەڕدا هاتنە دەرەوە و کاتێك درێژی ڕێگەکە و ئازار و مەینەتی دووریيان بینی پاشگەز بوونەوە و لەسەر پاژنە وەرچەرخان و گەڕانەوە، وا گومانیان برد چێژ لە خۆشی ژیان و ئاسوودەیی خەو لەناو ماڵەکانیاندا وەردەگرن، نە خۆشییان چەشت و نە سودیان لە خەوەکانیان بینی، دەبێ حاڵیان چۆن بێت کاتێك دەگەنەوە بە خودا؟ حەقیان ناسی و رەدیان کردەوە، کوێربوون دوای ئەوەی حەقیان بینی﴿ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ ءَامَنُوا۟ ثُمَّ كَفَرُوا۟ فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾ ﴾ المنافقون: ٣

جوانترین جەستەیان هەیە و شیرینترین زمان و رەوانترین بەیان، بەڵام پیسترین دڵ و لاوازترین ناخ، ئەوان وەك تەختەی رەق وان کە هیچ بەروبومێکی نییە، لە رەگ و ریشە هەڵکەنراوە و پاڵی بە دیوارێکەوە داوە تاکو پیادەڕەوان پێی پیانەنێن ﴿ وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِن يَقُولُوا۟ تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ ٱلْعَدُوُّ فَٱحْذَرْهُمْ قَٰتَلَهُمُ ٱللَّهُ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴾ المنافقون: ٤

نوێژ دوا دەخەن و لە کاتی خۆیدا ئەنجامیان نادەن، بەیانی لە کاتی هەڵهاتنی خۆر و نوێژی عەسر و خۆرئاوابوون، دەنووك بە زەویدا دەدەن وەك قەلەڕەش، نوێژەکانیان

www.iqra.ahlamontada.com

نوێژی جەستەیە، نەك نوێژی دڵ، لە نوێژەكانیاندا وەكو ڕێوی لادەكەنەوە، چونكە دڵنیایە ئەو دەركراو و داواكراوە، نوێژی بە كۆمەڵ ناكەن، بەڵكو گەر یەكێكیان نوێژی كرد یان لە ماڵەوە یان لە دوكان ئەنجامی دەدات.

گەر ئەهلی كیتاب و سونەت سەلامەتی و سەركەوتن و پشتیوانیان بۆ بەدەستهات نیگەران دەبن و پێی دڵتەنگن، گەر ناخۆشی و تاقیكردنەوەیەك لە خوداوە ڕوویان تێبكات تاكو گوناهەكانیان بشۆرێتە و خراپەكانیان بسڕێتەوە خۆشحاڵ دەبن و دەگەشێنەوە ﴿إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا﴾ آل عمران: ١٢٠ خودا گوێڕایەڵی ئەوانەی پێ ناخۆشە بەهۆی پیسی دڵ و تێكچوونی نێتەكانیانەوە، خودا لەو كارە باشانە بەندی كردوون و لە جووڵەی خستوون، خودا نزیكی و جیرانی ئەوانەی پێ ناخۆشە بە هۆی مەیلیانەوە بۆ دوژمنانی خودا، لەلای خۆی دەریكردوون و دووری خستوونەتەوە، ئەوان پشتیان لە وەحی خودا كرد و خوداش پشتی لەوان كرد، ڕووبەڕووی شەقاوەتی كردنەوە و بەختەوەرییان پێ نابەخشێت، بە بڕیاری دادپەروەرانە حوكمی بەسەر ئەوانەدا دەركرد، بۆیە هیچ جۆرە هیوایەكی ڕزگارییان لەدوای ئەوە نییە، مەگەر بچنە ڕیزی تۆبەكارانەوە، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَٰكِن كَرِهَ اللَّهُ انبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ﴾ التوبة: ٤٦

پاشان باسی حیكمەتی بەندكردن و دانانیان دەكات لە كرداری چاكە، هەروەها باسی دەركردنیان لە دەرگای خودا و دوورخستنەوەیان، ئەمە بەهۆی لوتفی خوداوەیە بە دۆستەكانی و بەختەوەركردنیان، دەفەرموێت -كە ئەو داناترین و دادوەرترین بڕیاردەرە- ﴿لَوْ خَرَجُوا فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلَّا خَبَالًا وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ﴾ التوبة: ٤٧

دەقەكان لەسەریان گران بوون بۆیە لێیان بێزارن، هەڵگرتنیان شەكەتی كردوون بۆیە لەسەر شانیان هەڵیاندا و لەكۆڵیان كردنەوە، ناتوانن سونەتەكان لەبەر بكەن و لەدەستیان دەرچوون، بۆیە پشتگوێیان دەخەن، دەقەكانی كیتاب و سوننەت هێرش دەكەنە سەریان بۆیە كۆمەڵێك یاسایان بۆ داناون تاكو بەرپەرچییان بدەنەوە و بیانبەنە دواوە، خودا پەردەی لەسەر هەڵگرتوون و نهێنییەكانی دەرخستوون،

www.iqra.ahlamontada.com

كردوونی بە نموونە بۆ بەندەكانی، بزانە هەر كات دەستەیەك لەوانە قڕ دەكات دەستەیەكی تر لە هاوشێوەیان بەدوایاندا دێت، خودا وەسفی ئەوانی بۆ دۆستانی كردووە و ڕۆشنی كردوونەتەوە تاكو لێیان ئاگادار بن ﴿ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾ ﴾ محمد: ٩

نهێنی پڕ لە نیفاقیان شاردۆتەوە، خودا لەسەر ڕووپەڕی ڕوخساریان و زەلەی زمانیان دەریخستووە، مۆرێكی داوە لە ڕوخساریان كە لەلای كەمتری ئەهلی ڕۆشنبینی و باوەڕ ناشارڕێتەوە، وا گومانیان برد گەر بێباوەڕییەكەیان بشارنەوە و لەدەرەوە باوەڕ نیشان بدەن ڕزگاریان دەبێت لە دەستی تاوتوێكەران و ڕەخنەگران، چۆن؟ ڕەخنەگری خاوەن بینینی ڕەها پەردەی لەسەر ئەوان لاداوە ﴿ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَن لَّن يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُم بِسِيمَاهُمْ ۚ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴾ محمد: ٢٩-٣٠

ئەبێ حاڵی ئەوانە چۆن بێت لە ڕۆژی یەكتر بینینەوە و ڕووبەڕووبوونەوەدا، خودا-جل جلاله- جیلوە بكات بۆ بەندەكانی، لەسەر لاق پەردە لابدرێت؟ بانگ بكرێن بۆ سوژدە، بەڵام نەتوانن سوژدە ببەن ﴿ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ ﴾ القلم: ٤٣

دەبێ حاڵیان چۆن بێت گەر كۆبكرێنەوە بۆ سەر پردی دۆزەخ؟ كە لە تاڵەموو باریكتر و لە دەمی شمشێر تیژترە، جێی هەڵكەوتن و خلیسكانە، تاریكە و هیچ كەس ناتوانێت ببڕێت تەنها بە نورێك نەبێت بەرپێی خۆیانی پێ ببینن، لەو ڕۆژەدا نوور لەنێوان خەڵكیدا دابەش دەكرێت، ڕۆیشتن و تێپەڕبوونیان بەپێی كەمی و زۆری نوورەكەیە، لەگەڵ ئەهلی ئیسلامدا نورێكی دەرەكیان پێ دەدرێت، وەك چۆن لەگەڵیان بوون لەم ژیانی دونیادا و نوێژ و ڕۆژ و حەج و زەكاتیان ئەنجام دەدا، كاتێك گەیشتنە ناوەڕاستی پردەكە بارەشی نیفاقیان هەڵدەكات و ئەو چرانەی بە دەستیانەوەیە دەكوژێنێتەوە، سەرسامانە دەوەستن و ناتوانن گوزەر بكەن، لەنێوان ئەوان و ئەهلی باوەڕدا دیوارێك دروست دەبێت كە دەرگایەكی هەیە، لەنێوان دووڕووان و كلیلی دەرگاكەدا دوورییەكی زۆر هەیە، ڕووی ناوەوەی-كە ڕووی باوەڕدارانە- ڕەحمەتی خودایە و ڕووەكەی تر كە ڕووی دووڕووانە سزا و تۆڵەیە، بانگ لەوانە دەكەن كە پێشییان كەوتوون لە نوێنەرانی

www.iqra.ahlamontada.com

باوەڕ، مەشخەڵی كاروانەكەیان لە دوورەوە وەك ئەستێرە دەدرەوشێتەوە و ئەو كەسەی تەماشا بكات دەیبینێت ﴿ٱنظُرُونَا نَقۡتَبِسۡ مِن نُّورِكُمۡ﴾ الحديد: ١٣، تاكو لەم گەرووە تەنگەلانەوە بتوانین بپەڕینەوە، نوورەكانمان كوژاونەتەوە، كەس ناتوانێت گوزەر بكات بە چرای نوورەوە نەبێت ﴿قِيلَ ٱرۡجِعُواْ وَرَآءَكُمۡ فَٱلۡتَمِسُواْ نُورٗا﴾ الحديد: ١٣، نوور دابەشكراوە و زۆر دوورە وەستان لەو شوێنەدا، چۆن نوور بەدەستبهێنین لەم گەرووە تەنگەلانەدا؟ ئایا لە ئەمڕۆدا و لەسەر ئەو ڕێگەیە كەی ئاوڕ بەلای كەسی تردا دەداتەوە؟ ئایا دۆست و هاوەڵ لا بەلای یەكتردا دەكەنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: ئێمە لە دونیادا لەگەڵ ئێوە كۆدەبووینەوە و هاوەڵی ئێوە بووین، وەك چۆن كەسێكی غەریب لە سەفەرێكدا هاوەڵی و ئاشنایی خۆی بیری كەسێك دەخاتەوە (ئایا ئێمە لەگەڵ نەبووین؟) وەكو ئێوە ڕۆژوومان دەگرت و نوێژمان وەك ئێوە دەكرد، وەكو ئێوە قورئانمان دەخوێند و خێر و چاكەمان وەك ئێوە ئەنجام دەدا، حەجمان وەكو ئێوە دەكرد؟ ئەی چی لە ئەمڕۆدا ئێمەی لە ئێوە جیاكردەوە؟ تا ئێوە بەبێ ئێمە گوزەر بكەن؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، بەڵام ئێوە بە ڕووالەت لەگەڵ ئێمەدا بوون و ناوەوەتان لەگەڵ مولحیدان و لادراوان ستەمكاران و بێباوەڕاندا بوو ﴿وَلَٰكِنَّكُمۡ فَتَنتُمۡ أَنفُسَكُمۡ وَتَرَبَّصۡتُمۡ وَٱرۡتَبۡتُمۡ وَغَرَّتۡكُمُ ٱلۡأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَآءَ أَمۡرُ ٱللَّهِ وَغَرَّكُم بِٱللَّهِ ٱلۡغَرُورُ ١٤ فَٱلۡيَوۡمَ لَا يُؤۡخَذُ مِنكُمۡ فِدۡيَةٞ وَلَا مِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۚ مَأۡوَىٰكُمُ ٱلنَّارُۖ هِيَ مَوۡلَىٰكُمۡۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ١٥﴾ الحديد: ١٤ — ١٥

درێژە بە وەسفی ئەو دەستەیە مەدە، سوێند بەخوا ئەوەی لەسەریان باس نەكراوە چەند بەرانبەری ئەوەیە كە باس كراوە، خەریكە هەموو قورئان لەسەر ئەمانە بێت، بەهۆی زۆرییان لەسەر زەوی و لەناو سكی گۆڕدا، زەوی خاڵی نییە لەمانە تاكو باوەڕداران لەسەر ڕێگە و بانەكان نامۆ نەبن و هۆكارەكانی ژیان پەكیان نەخات و گیاندارانی دڕندە پەلاماریان نەدەن، "حذيفة" گوێی لە پیاوێك بوو دەیوت: خودایە دووڕووان بەرباد بكە، ئەویش پێی فەرموو: برازای خۆم، گەر دووڕووان تیابچن لەسەر ڕێگە و بانەكان نامۆیی و غەریبی داتان دەگرێتەوە بەهۆی نەبوونی كەسێك بەسەریدا گوزەر بكات))

سوێند بەخودا ترس لە نیفاق دڵی پێشینە پێشەنگەكانی ئەم ئومەتەی لەت لەت كردبوو، بەهۆی زانستیان بە ورد و درشت و پوختە و درێژەی كاری دووڕوویی،

www.iqra.ahlamontada.com

گومانی خراپیان بە نەفسی خۆیان دەبرد تا ترسـان یـەكێكبن لـە دووڕووان، عومـەری كوڕی خەتتاب فەرمووی بە "حذيفة" خودا لە هەردووكیان رازی بێت ((ئەی حوزەیفـە داوات لـیٚ دەكـەم بـە خـودا، ئایـا پێغەمبـەر(ﷺ) نـاوی مـنی لـە دووڕووان هێنـاوە)) فەرمووی: نەخێر، بـەڵام دوای تـۆ پاكانـە بـە هـیچ كەسـێكی تـر نـادەم)) ئـیبن ئـەبی مولیكە دەڵێت: بە سی هاوەڵ لـە هـاوەڵانی محمـد(ﷺ) گەیشـتم، هـەر هـەموویان لـە دووڕوویی خۆیان دەترسان، هیچ كەس لەوانە نـەبوو بڵێـت: باوەڕەكـەی وەك بـاوەڕی جبریل و میكائیل وایە))

ئیمامی بوخاری باسی كردووە، لە حەسەنی بەسرییەوەدەگێڕنەوە: هیچ كەس لە نیفـاق دڵنیا نییە جگە لە دووڕوو، تەنها باوەڕداریش لە دووڕوویی دەترسێت)).

لە هەندیٚ لە هاوەڵانەوە دەگێڕنەوە: كە لە دوعاكانیدا دەیفەرموو: "أللـهم إنـي أعـوذ بك من خشوع النفاق" وتیان "خشوع النفاق"چییە؟ فەرمووی: بەدەن وانیشان بدرێت كە بۆ خودا خاشیعە و دڵ بۆ خودا خاشیع نەبێت))

سوێن بە خودا دڵی ئەوان پڕ لە باوەڕ و یەقین بـوو، ترسـیان لـە نیفـاق زۆر زۆر بـوو، خـەمیان بـۆ ئـەوە خـەمێكی قـورس و گـەورە بـوو، جگـە لـەوان كەسـانی تـر كـە باوەڕەكەیان لە قوڕگیان نەچۆتە خوارەوە بانگەشەی ئەوە دەكەن باوەڕەكەیان وەك باوەڕی "جبریل و میكائیل"ە.

ڕووەكی نیفاق لەسەر دوو ئاودەر دەڕوێت: ئاودەری درۆ و ئاودەری ڕیا.

ئەو دووانەش لە دوو سەرچاوە دێنە دەرەوە: چاوگەی لاوازی ڕۆشنبینی، و چاوگەی لاوازی لێبڕان، كـە ئـەم چـوار پایەیـە بەرزبوویـەوە ڕووەكـی نیفـاق و بینـای نیفـاق دەچێت بە ئاسماندا، بەڵام لـە لێـواری مـەجرای لافـاودا، لەسـەر لێـوار و قـەراغێكی بەئاو داڕنراو كە خەریكە دەڕمێت، گەر ئەو ڕۆژەی نـاخی مـرۆڤ دەهێنرێتـە دەرەوە لافاوی ڕاستییەكان ببینن و نهێنییەكان پەردەی لەسەر بدرێت و ئەوەی لەناو گۆڕدا دەربهێنرێت و ئەو لە سینەدا كۆبكرێتەوە، لەو ڕۆژەدا ئەوانەی شمەكیان بریتییە لە نیفاق بۆیان دەردەكەوێت كە بەری ڕەنجیان وەك سەراب وایـە ﴿ يَحْسَبُهُ ٱلظَّمْـَٔانُ مَآءً حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَهُۥ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ ٱللَّهَ عِندَهُۥ فَوَفَّىٰهُ حِسَابَهُۥ ۗ وَٱللَّهُ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ٣٩ ﴾

النور: ٣٩

www.iqra.ahlamontada.com

دڵیان لە خێر و چاکە بێئاگایە، جەستەیان بۆ خێر و چاکە هەوڵدەدات و خراپە لە شیودۆڵییاندا بڵاوبۆتەوە، کە حەق دەبیستن دڵیان لەبیستنی رەق دەبێت، کە لەسەر باتڵ و زور و خراپە ئامادە دەبن چاوی دڵیان دەکرێتەوە و گوێیەکانیان دەبیستن.

ئەمانە سوێند بە خودا نیشانەکانی نیفاقن، ئاگات لێی بێت ئەی پیاوی مەرد بەرلەوەی بڕیاری کۆتایی بەسەرتدا دابەزێت، کە پەیمان دەبەستن وەفادار نین، کە بەڵێن دەدەن دەیشکێنن، کە قسە دەکەن بە ویژدانانە قسە ناکەن، کە بانگ دەکرێن بۆ گوێڕایەڵی دەوەستن، گەر پێیان بوترێت: وەرن بۆ لای ئەوەی خودا دایبەزاندووە و بۆ لای پێغەمبەر پشت هەڵدەکەن، گەر هەوا و ئارەزوو بانگیان بکات بۆ مەرام و حەزەکانیان بە پەلە رووی تێدەکەن و بۆی دەچن، لێیانگەڕێ با لەگەڵ ئەو رسوایی و سەرشۆڕی و زیانۆمەندییەدا بن بۆ خۆیان هەڵبژارد، متمانەت بە بەڵێنەکانیان نەبێت و لە پەیمانەکانیان دڵنیا مەبە، ئەوانە لەوانەدا درۆ دەکەن ﴿وَمِنْهُم مَّنْ عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَانَا مِن فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا آتَاهُم مِّن فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوا وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾﴾ التوبة: ٧٥ — ٧٧

❁ ❁ ❁

www.iqra.ahlamontada.com

جۆرەكانی لادان (فسوق)

لە قورئاندا دوو جۆرە: تەنها و رەها بەستراوە بە گوناە و یاخیبوون.

تەنهاش دوو جۆرە: لادانی بێباوەڕی، كە كەسەكە لە ئیسلام دەكاتە دەرەوە، لەگەڵ لادانێك كە لە ئیسلام نایكاتە دەرەوە، تەنهای بەستراوە بە یاخیبوون، وەك ﴿وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ حَبَّبَ إِلَيۡكُمُ ٱلۡإِيمَٰنَ وَزَيَّنَهُۥ فِي قُلُوبِكُمۡ وَكَرَّهَ إِلَيۡكُمُ ٱلۡكُفۡرَ وَٱلۡفُسُوقَ وَٱلۡعِصۡيَانَۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلرَّٰشِدُونَ ٧﴾ الحجرات: ٧

تەنها-كە بریتییە لە لادانی بێباوەڕی- وەك ﴿يُضِلُّ بِهِۦ كَثِيرٗا وَيَهۡدِي بِهِۦ كَثِيرٗاۚ وَمَا يُضِلُّ بِهِۦٓ إِلَّا ٱلۡفَٰسِقِينَ ٢٦ ٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهۡدَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ مِيثَٰقِهِۦ وَيَقۡطَعُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ﴾ البقـــــرة: ٢٦- ٢٧ ﴿وَلَقَدۡ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ءَايَٰتِۭ بَيِّنَٰتٖۖ وَمَا يَكۡفُرُ بِهَآ إِلَّا ٱلۡفَٰسِقُونَ ٩٩﴾ البقــرة: ٩٩ ﴿وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فَسَقُواْ فَمَأۡوَىٰهُمُ ٱلنَّارُۖ كُلَّمَآ أَرَادُوٓاْ أَن يَخۡرُجُواْ مِنۡهَآ أُعِيدُواْ فِيهَا وَقِيلَ لَهُمۡ ذُوقُواْ عَذَابَ ٱلنَّارِ ٱلَّذِي كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ﴾ السجدة: ٢٠، هەموو ئەمانە لادانی بێباوەڕییە.

نموونەی ئەو لادانەی كە كەسەكە لە ئیسلام دەرناكات، وەك ﴿وَإِن تَفۡعَلُواْ فَإِنَّهُۥ فُسُوقُۢ بِكُمۡ﴾البقـرة: ٢٨٢ ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمۡ فَاسِقُۢ بِنَبَإٖ فَتَبَيَّنُوٓاْ أَن تُصِيبُواْ قَوۡمَۢا بِجَهَٰلَةٖ فَتُصۡبِحُواْ عَلَىٰ مَا فَعَلۡتُمۡ نَٰدِمِينَ ٦﴾ الحجرات: ٦، ئەم ئایەتە لەسەر "ولید بن عقبة بن أبي معیط" دابەزیوە كاتێك پێغەمبەر(ﷺ) ناردی بۆ لای "بني المصطلق" لەدوای ڕووداوەكە تا بزانێت ڕاستە، لە سەردەمی نەفامیدا دوژمنایەتی لەگەڵیان هەبوو، كە هۆزەكە بیستبوویان بەڕێوەیە هاتبوونە پێشوازی، وەك بە مەزن ڕاگرتێكی فەرمانەكەی پێغەمبەر، شەیتان وەسوەسەی بۆ دروست كردبوو كە ئەوانە بۆ كوشتنی هاتوونەتە دەرەوە، لێیان ترسا بوو و بەڕێگەی خۆیدا گەڕابوویەوە بۆ لای پێغەمبەر(ﷺ) وتبووی: "بني المصطلق" زەكات و سەدەقەیان لێ گرتۆتەوە و ویستوویانە بیكوژن، بۆیە پێغەمبەر تووڕەبوو ویستی هێرش بكاتە سەریان، هۆزەكە بیستبوویان گەڕاوەتەوە خۆیان هاتنە خزمەتی پێغەمبەر، وتیان: ئەی پێغەمبەری خودا ئێمە بیستمان نێراوت ناردووە هاتینە دەرەوە تا پێشوازی لێبكەین و ڕێزی لێبگرین و ئەو حەقەی خودا لەسەرمانە پێی بدەین، بەڵام ئەو گەڕابوویەوە، ترساین لە ڕێگە نووسراوێكی لە تۆ

www.iqra.ahlamontada.com

پێگەیشتبێت بەهۆی تووڕەبوونێکەوە لە ئێمە، ئێمە پەنا دەگرین بە خودا لە تووڕەبوونی خۆی و پێغەمبەرەکەی، پێغەمبەر تۆمەتباری کردن، خالیدی کوڕی وەلیدی لەگەڵ کۆمەڵێك سەرباز رەوانە کرد، فەرمانی پێکرد رۆیشتنەکەی بۆ سەریان بشارێتەوە، پێی فەرموو: سەرنج بدە گەر شتێکت لێ بینین نیشانەی باوەڕیان بێت ئەوا زەکاتی ماڵ و داراییان وەربگرە، گەر ئەوەت لێ نەبینن ئەوەی بەرانبەر بە بێباوەڕان دەکرێت لەگەڵیان ئەنجام بدە، خاید بەو جۆرەی کرد، بەنهێنی هاتە لایان و گوێی لە بانگی نوێژی مەغریب و عیشا بوو، زەکاتەکانیانی وەرگرت، جگە لە گوێڕایەڵی و خێر شتێکی تری لێ نەبینن، گەڕایەوە بۆ لای پێغەمبەر و هەواڵەکەی پێدا، ئەم ئایەتە دابەزی ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمۡ فَاسِقُۢ بِنَبَإٖ فَتَبَيَّنُوٓاْ أَن تُصِيبُواْ قَوۡمَۢا بِجَهَٰلَةٖ فَتُصۡبِحُواْ عَلَىٰ مَا فَعَلۡتُمۡ نَٰدِمِينَ ﴾ الحجرات: ٦

"النبأ" بریتییە لە هەواڵێکی نادیار لە سەرچاوەی هەواڵەوە بە مەرجێك هەواڵەکە شکۆ و گەورەییەکی تێدا بێت.

لێرەدا سوودێکی ورد هەیە: خودای -سبحانه- فەرمانی نەکردووە بە رەدکردنەوەی هەواڵی کەسی فاسق و بەدرۆزانینی و رەدکردنەوەی شایەتی ئەو کەسە بە یەکجاریی، بەڵکو فەرمانی بە رۆشنکردنەوە کردووە، گەر بەڵگە و نیشانە لە دەرەوە بوونی هەبوو کە راستگۆیی کەسەکەی دەسەلماند بە بەڵگەی راستی کاردەکرێت، هەواڵەکە هەر کەسێك رایگەیاندبێت، بەم جۆرە دەبێت شان لەسەر ریوایەت و شایەتی کەسی فاسق دابدرێت، زۆرێك لە فاسقەکان لە هەواڵ و گێڕانەوە و شایەتیداندا راست دەکەن، بەڵکو زۆربەیان ئەوپەڕی هەوڵی راستگۆیی دەدات، فیسقەکەی لەلایەکی ترەوەیە، نموونەی ئەو کەسانە هەواڵ و شەهادەتی رەد ناکرێنەوە، گەر شایەتی و هەواڵی ئەم جۆرانە رەد بکرێنەوە بەشێکی زۆر لە مافەکان تیادەچن و پەکیان دەکەوێت، ئەو کاتە زۆرێك لە هەواڵی راست بە پووچ دەردەکرێن، بە تایبەت ئەو کەسەی لادانەکەی لەڕووی باوەڕ و بۆچوونەوەیە، ئەو بەدوای راستیدا دەگەڕێت و دەپشکنێت، ئەم کەسانە نە هەواڵەکانیان و نە شایەتیدانەکەیانیان رەد ناکرێنەوە.

بەڵام ئەو کەسەی فیسقەکەی لە رووی درۆوەیە: گەر زۆری لێبینرا و چەندبارە بوویەوە بەجۆرێك درۆی زاڵ بێت بەسەر راستیدا ئەو کەسە نە هەواڵ و نە شایاتی لێ

www.iqra.ahlamontada.com

وەرناگیرێت، گەر بەدەگمەن لێببینرا جارێك دووجار ئەوا لە رەدی شایەتی و هەواڵیدا لای زانایان دوو بۆچوون هەیە: ئەو دوانەش دوو ریوایەتن لای ئیمام ئەحمەد-خودا رەحمی پیٚ بکات-

مەبەست: باسی ئەو لادانەی کە ناگاتە بێباوەڕی.

ئەو لادانەی تەوبەکردن پێویست دەکات گشتگیرترە لە لادانی کەسێك هەواڵ و شایەتی وەرناگیرێت.

قسەی ئێمە ئێستا لەسەر ئەوەیە کە تەوبەکردن لێی پێویستە، ئەمەش دوو بەشە: فیسقێك لە رووی کردارەوە، لەگەڵ فیسقێك لەڕووی باوەڕەوە.

فیسقی کرداریش دوو جۆرە: گرێدراوە بە یاخیبوونەوە، لەگەڵ هاتنی بە تەنها.

ئەوەی گرێدراوە بە یاخیبوونەوە: بریتییە لە ئەنجامدانی ئەوەی خودا نەهی لێکردووە، یاخیبوونەکە یاخیبوونە لە فەرمانی خودا، وەك ئایەتی ﴿لَّا يَعْصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ﴾ التحريم: ٦، موسا بە هاروونی برای فەرموو ﴿مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوٓا۟ ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِى ﴿٩٣﴾﴾ طه: ٩٢ - ٩٣، شاعیرێك دەڵێت:

أمرتك أمرا جازما فعصيتني فأصبحت مسلوب الإمارة نادما

(فەرمانم پێکردی بە فەرمانێکی پێداگر کەچی تۆ لێم یاخی بوو، بۆیە دەسەڵاتی ئەمیریت لێوەرگیرایە و پەشیمان بوویەوە)

فیسق تایبەترە بە ئەنجامدانی ئەو شتانەی نەهییان لێکراوە، بۆیە زۆر بۆیان بەکاردەهێنرێت، وەك ئایەتی ﴿وَإِن تَفْعَلُوا۟ فَإِنَّهُۥ فُسُوقٌۢ بِكُمْ﴾ البقرة: ٢٨٢، یاخیبوونیش تایبەتە بە ئەنجامنەدانی ئەو شتانەی فەرمانی پێکراوە، هەر یەکێك لەم دووانە بەکاردەهێنرێن بۆ خاوەنی ئەو دوو کارە (ئەنجامدەری نەهیلێکراو، ئەنجام نەدەری فەرمانپێکراو) ﴿إِلَّآ إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِۦٓ﴾ الكهف: ٥٠، لەم شوێنەدا جێبەجیٚ نەکردنی فەرمانی خودا بە "فسق" نابرا، ئایەتی ﴿وَعَصَىٰٓ ءَادَمُ رَبَّهُۥ فَغَوَىٰ﴾ طه: ١٢١، لێرەدا ئەنجامدانی کاری نەهیلێکراو بە "معصية" یاخیبوون ناوبرد، ئەمە ئەگەر وشەی "فسق" تەنها بێت و بە گوناه و یاخیبونەوە گرێنەدرابێت، بەڵام گەر گرێدرابوون پێیەوە ئەوە یەکێکیان بۆ سەرپێچی فەرمان و ئەویتریان بۆ سەرپێچی نەهی بەکاردەهێنرێن.

www.iqra.ahlamontada.com

((التقوی))–خۆپارێزی بریتییە لە خۆپاراستن لە هەردوو کارەکە، بە دەستەبەربوونی خۆپارێزی تۆبەکردن لە لادان و یاخیبوون دروست دەبێت، بەوەی کەسەکە کار بە گوێڕایەڵی خودا –لەسەر نورێك لە خوداوە– بکات و هیوای بە پاداشتی خودا بێت، دەستبەرداری یاخیبوون ببێت لەسەر نورێك لە خوداوە و لە ترسی سزای خودایی.

هەر کەس تێڕامان لە وشەی ((التقوی)) بکات لە قورئان و فەرموودەی پێغەمبەردا(ﷺ) و لە زمانی عەرەبدا–بە مەرجێك سەلامەت بێت لە لاساییکردنەوە و دووبارە کردنەوەی بێ تێگەیشتن– تێدەگات کە ((التقوی)) ئەوەیە بەندە هەموو ئەوەی پێیدراوە بکات بە خۆپارێزی بۆ خۆی بەرانبەر ئەوەی لێی دەترسێت لە بێهیوایی و زیانۆمەندی دونیا و دوارۆژ، بە ئەوپەڕی بێداری و هیدایەت و رۆشنبینییەوە هەوڵبدات هەموو ئەوانە بکاتە هۆی سەرکەوتن و رزگاربوونی لە دونیا و دوارۆژدا، باوەڕی هەبێت هەموو ئەوەی خودا پێیداوە لە خودی خۆی و ماڵ و منداڵ و هەموو ئەوشتانەی بۆی رامهێنراوە گونجاون بۆ ئەوەی ببنە هۆی رزگاربوونی و هەر بەو جۆرە هۆی زیانۆمەندی دونیا و دوارۆژ، بەڵکو ئەوانە قورئان خۆشی ﴿ وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ ﴾ الإسراء: ٨٢، گەر قورئان بۆ ستەمکاران مایەی زیانۆمەندی بێت، ئەی دەبێ غەیری قورئان بۆ ئەوانە چۆن بێت؟ بۆیە پەروەردگارمان وەسێتمان بۆ دەکات کاتێك وشەیەکی قورئان بەسەر زمانماندا دێت هانا و پەنا بۆ خودا ببەین لە شەیتانی رەمکراو، تا لە تێگەیشتنی قورئان گومڕامان نەکات و لەو مانایە لامان نەدات کە خودا وشەکەی بۆ داناوە، لەوێشەوە بچینە ریزی زیانۆمەندان.

لادان لە باوەڕدا وەك لادانی ئەهلی بیدعەت کە باوەڕیان بە خودا و پێغەمبەر و رۆژی دوایی هەیە و ئەوەی خودا بە حەرامی داناوە بە حەرامی دەزانن و ئەوەی خودا پێویستی کردووە بە پێویستی دەزانن، بەڵام زۆرێك لەوەی خودا و پێغەمبەر جێگیریان کردووە ئەوان نەرێی دەکەن، ئەمەش بەهۆی نەزانی و تەئویل و شوێنکەوتنی شێخەکانیان، هەر بەو جۆرە شتێك جێگیر دەکەن کە خودا و پێغەمبەر جێگیرییان نەکردووە.

تەوبە کردن لەم جۆرە لادانە بەوە دەبێت ئەوەی خودا بۆ خۆی جێگیری کردووە، هەروەها ئەوەی پێغەمبەر بۆ خودا جێگیری کردووە ئەرێ بکەن بەبێ چواندن و

www.iqra.ahlamontada.com

نموونانـدن (التشـبيه والتمثيـل)، هـەروەها پـاكڕاگرتنی خـودا لـەو شـتانەی خـۆی لێپـاكڕاگرتووە و پێغەمبەرەكـەی خـودای لـێ پـاكڕاگرتووە بـەبێ گریمانـەكاری و پەكخستن، هەروەها وەرگرتنی نەرێ و ئەرێ لە چرای وەحییـەوە، نـەك لـە بۆچـوونی پیاوان و بەرهەمی بیریانەوە كە سەرچاوەی بیدعە و گومڕاییە.

تەوبەی ئەو لادەرانە لە رووی باوەڕی تێكدەرانەوە تـەنها بـە شـوێنكەوتنی سـوننەتی پێغەمبەر دەبێت، ئەمەیان لێ وەرناگیرێت تاكو فەسادی ئەو بیدعەیەی لەسەری بوون بۆ مەردوومان روون نەكەنەوە، چونكە تەوبە لە گونـاه بـە ئەنجامـدانی پێچـەوانەكەی دەبێـت، بۆیـە خـودا لەمـەڕ تەوبـەی ئەوانـەی بەڵگـە و نیشـانە و هیدایـەتی خـودا دەشـارنەوە مەرجەكـەی ئەوەیـە بـۆ خـەڵكی بیخەنـە روو، چـونكە گوناهەكـەیان شاردنەوەی حەق بوو، كەوابوو تەوبەكەیان بریتییـە لـە بـەیان كردنـی حـەق، خـودای موتـەعال دەفـەرموێت ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ أَنزَلْنَا مِنَ ٱلْبَيِّنَٰتِ وَٱلْهُدَىٰ مِنۢ بَعْدِ مَا بَيَّنَّٰهُ لِلنَّاسِ فِى ٱلْكِتَٰبِ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ ٱللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ ٱللَّٰعِنُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ وَأَصْلَحُوا۟ وَبَيَّنُوا۟ فَأُو۟لَٰٓئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنَا ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾ ﴾ البقرة: ١٥٩ – ١٦٠

گوناهی بیدعەكەر لەسەرو گوناهی ئەوانەوەیـە كـە حـەق دەشـارێتەوە، چـونكە ئـەوە حەقێكی شاردۆتەوە، بەڵام بیدعەكەر حەق دەشارێتەوە و بانگ بـۆ پێچـەوانەی حـەق دەكات، هەموو بیدعەكەرێك دەبێتە شارەوەی حەق، نەك بەپێچەوانەوە.

مەرجی تەوبەی كەسی دووڕوو بریتییە لە ئیخلاص، چونكە گوناهەكەی بەهۆی ریاوەیە، خـودای موتـەعال دەفـەرموێت ﴿ إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِى ٱلدَّرْكِ ٱلْأَسْفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ وَأَصْلَحُوا۟ وَٱعْتَصَمُوا۟ بِٱللَّهِ وَأَخْلَصُوا۟ دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَعَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ وَسَوْفَ يُؤْتِ ٱللَّهُ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾ ﴾ النساء: ١٤٥–١٤٦

چەندین رەنگ لە خراپە، ئەوانیتر

خراپە و دەستدرێژی (الإثم والعدوان) هاوتای یـەكترن، خـودای موتـەعال دەفـەرموێت ﴿ وَتَعَاوَنُوا۟ عَلَى ٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا۟ عَلَى ٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ ﴾ المائـدة: ٢، هـەر یـەك لـەم دووانە كە تەنها دەبنەوە مانای ئەویتر لە ئامێز دەگرێت، هـەموو"إثم"ێك بریتییـە لـە "عدوان" ئەوەش بریتییە لە ئەنجامدانی ئەوەی خودا نەهی لێكردووە، یان نـەكردنی

www.iqra.ahlamontada.com

ئەوەی خودا فەرمانی بە كردنی كردووە، ئەو كارە بریتییە لە دەستدرێژی بۆ سەر "بكە و مەكە"ی خودایی، هەموو دەستدرێژییەك خراپەیە و خاوەنەكەی پێی دەبێت بە خراپەكار، بەڵام كاتێك لەگەڵ یەكتر دێن، ئەوا دەبنە دوو شت بەپێی وەسفەكانیان و وابەستەگییەكانیان.

خراپە "الإثم" وەك رەگەزێكی حەرامكراو وایە لە درۆ و زینا و خواردنەوەی ئارەق و هاوشێوەكانیان، دەستدرێژی (العدوان) ئەوەیە موباح تێپەڕینی و بگەیە بڕی حەرام و زیادە لەو كارەدا.

دەستدرێژی (العدوان) بریتییە لە تێپەڕاندنی ئەوەی لەو كارە موباح كراوە تا دەگاتە بڕی حەرامكراو و زیادە لەو بڕەش، وەك دەستدرێژی بۆ وەرگرتنەوەی حەقێك كە لەسەر كەسێكە، بە دەستدرێژی بۆ سەر ماڵی یان گیانی یان شەرەف و نامووسی، گەر چڵە دارێكی براوی تووڕەی بكات تەنها بە خانووی كەسەكە رازی دەبێت، گەر شتێكی تێكبدەی چەند بەرانبەر تێكدەدات، گەر وشەیەكی پێ بوترێت چەندین وشەی پێدەڵێت، هەموو ئەمانە بریتین لە دەستدرێژی و تێپەڕاندنی دادپەروەری.

ئەم دەستدرێژییە دوو جۆرە: دەستدرێژییەك بۆ سەر حەقی خودا، لەگەڵ دەستدرێژییەك بۆ سەر حەقی مرۆڤ، وەك ئەوەی لەوەی بۆی حەڵاڵ كراوە لە چوونە لای هاوسەرەكەی و كەنیزەكەكانی سنووربەزێنی بكات بۆ شتی تر كە خودا حەرامی كردووە، وەك ئایەتی ﴿ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَٰفِظُونَ ۝٥ إِلَّا عَلَىٰٓ أَزْوَٰجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝٦ فَمَنِ ٱبْتَغَىٰ وَرَآءَ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْعَادُونَ ۝٧ ﴾ المؤمنون: ٥ – ٧، هەروەها دەستدرێژی لەوەی لە ژنەكەی و كەنیزەكەیدا بۆی حەڵاڵكراوە تا دەگاتە ئەوەی لێی حەرامكراوە، چوونە لایان لە حەیز و زەیسانیدا، یان لە كاتی ئیحرامدا، یان كاتی رۆژووی واجبیان، هاوشێوەكانی ئەمانە.

هەر بەو جۆرە هەر كەس بڕێكی دیاریكراوی بۆ موباح كرابێت تێیپەڕێنێت بۆ زیاتر لەوە، ئەوە دەچێتە ریزی دەستدرێژییەوە، نموونەی ئەو كەسەی بە مەبەستی داخوازی یان شایەتی یان مامەڵە و كڕین و فرۆشتن یان چارەسەركردن تەماشای ئافرەتێك دەكات، چاوی بە هەموو شوێنەكانیدا دەخشێنێت، لەوێوە موباح بەجێدەهێڵێت و دەكەوێتەوە ناو قەدەغەكراوەوە، بە دەوری ناوچەی قەدەغەكراو و پەرژینكراودا دەسوڕێتەوە.

www.iqra.ahlamontada.com

خراپە(الإثم): "الإثم والبغي" لە سورەتی "الأعراف-لآیة ٣٣"دا باسكراون ﴿ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَن تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَن تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ ﴾ الأعراف: ٣٣، بەزۆری بەكارهێنانی "البغي"تێپەڕندن و سنووربەزێنی لە مافی خەڵكیدای و هەڵكوتانە سەریدایە.

لەسەر ئەم شێوەیە گەر "البغي" لەگەڵ "العدوان"دا هات، ئەوا "البغي"ستەم لێكردنیانە بە حرامی رەگەزەكە، وەك دزی و درۆ و بوختان و ئازاردان، "العدوان"یش بریتی دەبێت لە تێپەڕاندنی حەق و دەستبردن بۆ زیاتر و زۆرتر لەوە، ئەو كاتە "البغي" و "العدوان" لە حەقی خەڵكیدا وەك "الإثم" و "العدوان"ی لێدێت لە سنووری خودادا.

لێرەدا چوار شت هەیە: حەقێك هی خودایە و حەددی بۆ داناوە، حەقێك بۆ مرۆڤە و حەددی بۆ داناوە، "البغي"تێپەڕاندن و "العدوان"دەستدرێژی و "ظلم"ستەم بریتین لە تێپەڕاندنی هەردوو سنوورەكە و گەیشتنە ئەو دیوی دوانەكە، یان كەمتەرخەمی لەو دوانەدا و نەگەیشتنە مەرزی ئەو دووانە.

"الفحشاء"كرداری زۆر ناشیرین و "المنكر"كار و كردەوەی نامۆ و بێزراو، "الفحشاء" لە بنچینەدا سیفەتە بۆ وەسفكراوێكی لابراو بۆ ئەوەی مەرامی سیفەتەكە روون ببێتەوە، ئەوەش بریتییە لە "الفعلة الفحشاء"كاری زۆر ناشیرین، روخساری "الفحشاء" ئەوەیە كە ناشیرینییەكەی بۆ هەموو كەس دەربكەوێت و هەموو خاوەن ژیرییەكی تەندروست بە ناشیرینی بزانێت، بۆیە وشەی"الفحشاء" بە "زینا و لیواتە" تەفسیر كراوە، خودا بە "الفاحشة" ناویان دەبات بەهۆی ناشیرینی بێسنووریان، هەر بەو جۆرە ناشیرین لە قسە بە "فحش" ناودەبرێت، ئەوەش ئەوەیە كە ناشیرینییەكەی لای هەمووان ئاشكرا بێت لە جنێودان و تۆمەت، و هاوشێوەكانیان.

"المنكر" دیسان سیفەتێكە بۆ وەسفكراوێكی لادراو، واتە "الفعل المنكر"كاری نامۆ و بێزراو، ئەو كارەیە بە فیترەت و ژیری نامۆیە و بێزی لێ دەنەوە، دانەپاڵی "المنكر" بۆ لای فیترەت و ژیری وەك دانەپاڵی بۆنی ناخۆش وایە بۆ هەستی بۆن كردن، یان دیمەنی ناشیرین بۆ هەستی بینین، یان تامی ناخۆش بۆ هەستی چەشتن، یاخود دەنگی بێزاركەر بۆ هەستی بیستن، ئەوەی زۆر نامۆ و بێزراو بێت لەلای ژیری و فیترەت بریتییە لە "فاحشة"، وەك چۆن هەستەكان بۆ ئەو پەیپێبراوانە بێزار دەبن.

www.iqra.ahlamontada.com

مونکەر بۆ هەستەکان بریتییە لەو "مەودا"نەی کە نەدەیانناسن و نە هۆگرییان لەگەڵیاندا هەیە، ناشیرین و بێزراویش بە رادەیەکی زۆر بریتییە لە "الفاحشة"، بۆیە ئیبن عەباس دەفەرموێت: (("فاحیشة" بریتییە لە زینا، "مونکەر"یش ئەوەیە کە لە شەریعەت و سوننەت نەناسراوبێت))، تێڕامێنە لە پێناسەکەی نێوان ئەوەی باشی و چاکییەکەی نەناسراو و ناباوە، لەگەڵ ئەوەی ناشیرینییەکەی لەناو فیترەت و ژیریدا جێگیر بووە.

۞ قسەکردن لەسەر خودا بەبێ زانست سەرچاوەی تێکدان و تێکچوونە

"قسەکردن لەسەر خودا بەبێ زاست" لە هەرچی ئەو حەرامکراوانەیە خراپتر و تاوانی زۆرترە، بۆیە لە ئاستی چوارەمی حەرامکراوەکاندا باسی کراوە کە شەریعەت و ئایینەکان کۆدەنگن لەسەری و هەرگیز و لە هیچ بارێکدا موباح ناکرێن، بەڵکو هەمیشە حەرامن، وەکو مردارەوە بوو خواردنی خوێن و گۆشتی بەراز نین کە لە حاڵێکەوە بۆ حاڵێکی تر موباح دەکرێن.

حەرامکراوەکان دوو جۆرن: حەرامکراو لە خودی خۆیدا کە لە هیچ کاتێکدا موباح نابن، لەگەڵ حەرامکراوێك لە کاتێکەوە بۆ کاتێکی تر، خودای موتەعال لەسەر ئەو حرامکراوانەی لە خودی خۆیاندا حەرامن دەفەرموێت ﴿ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ﴾ الأعراف: ٣٣، پاشان گواستییەوە بۆ گەورەتر لەوە ﴿وَأَن تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا ﴾، پاشان گواستنەوە بۆ گەورەتر لەوە ﴿وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ﴾، پاشان گەورەتر لەوە ﴿وَأَن تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾، ئەمەی دواییان گەورەترین حەرامکراو و خراپترین خراپەیە، چونکە درۆ کردنی تێدایە بەدەم خوداوە و شتێك دەدرێتە پاڵی کە شایستە نییە، لەوێوە گۆڕینی ئایینەکەی و نەرێکردنی ئەوانەی خودا جێگیری کردوون و جێگیرکردنی ئەوانەی کە خودا نەرێی کردوون، بە رەوا بینینی شتێك خودا بە ناڕەوای دەزانێت و بە ناڕەوابینینی شتێك خودا بە ڕەوا دایناوە، دوژمنایەتی کەسێك دۆستی خودایە و دۆستایەتی کەسێك دوژمنی خودایە، خۆشەویستی کەسێك خودا رقی لێیەتی و رقبوونەوە لە کەسێك خودا خۆشیدەوێت، وەسفکردنی خودا لە زات و سیفات و قسە و کرداریدا بە شتێك کە شایستەی نییە.

www.iqra.ahlamontada.com

هیچ کام لە جۆرەکانی حەرام بە ئەندازەی "قسەکردن لەسەر خودا بەبێ زانست" لای خودا گەورە نییە و خراپەی زۆر نییە، ئەو کارە سەرچاوەی هاوەڵدانان و بێباوەڕییە، لەسەر ئەو جۆرە قسەکردنەوە لەمەڕ خودا کۆشکی بیدعە و گومڕایی بیناکراوە.

هەر بیدعەیەکی گومڕاکەر لە ئاییندا بنچینەکەی بریتییە لە "قسەکردن لەسەر خودا بەبێ زانست"

بۆ ئەو مەبەستە پێشین و ئیمامان زۆر بە توندی بە گژیداچوون، ئەهلی ئەو حەرامەیان لەسەر زەوی ناساندووە و قاوکردووە، هۆشدارییان داوە لەسەر فیتنەی ئەوانە بە توندترین هۆشداری، زیادەڕەوییان لە ڕووبەڕووبوونەوەیاندا کردووە کە بۆ "فحشاء و ظلم و عدوان" بەو ئەندازەیە زیادەڕەوییان نەکردووە، چونکە زیانی بیدعە لە ڕوخانی ئایین و نەرێکردنی ئایین زۆر گەورەتر و ترسناکترە، ئەوانەی حەڵاڵکردنی شتێك و حەرامکردنی شتێك دەدەنە پاڵ ئایین خودا کارەکەیان بە خراپە و ئیفتیرا لە قەڵەم دەدات﴿ وَلَا تَقُولُوا۟ لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ ٱلْكَذِبَ هَٰذَا حَلَٰلٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ ﴾ النحل: ١١٦

ئەی ئەوانەی سیفەتێك دەدەنە پاڵ خودا-سبحانه- کە خودا نەیدابێتە پاڵ خۆی، یان نەرێی سیفەتێك دەکەن کە ئەو-سبحانه- بۆ خۆی جێگیر کردبێت، دەبێ حاڵیان چۆن بێت؟

هەندێك لە پێشین دەڵێن: ئاگادارین لە وتنی: خودا ئەوەی حەڵاڵ کردووە، و ئەوەی حەرام کردووە، خودا پێی دەفەرموێت: درۆت کرد، ئەوەم حەڵاڵ نەکردووە و ئەوەم حەرام نەکردووە.

ئەوان مەبەستیان حەڵاڵکردن و حەرامکردنێکە تەنها بە بۆچوونی خۆی بێت و بەڵگە و بورهانی لەلای خودا و پێغەمبەرەوە لەسەر نەبێت.

بنچینەی هاوەڵدانان و بێباوەڕی بریتییە لە قسەکردن لەسەر خودا بەبێ زانست، هاوەڵدانەر وا گومان دەبات ئەو کەسەی ئەو کردوویەتی بە پەرستراو لەخوار خوداوە لە خودا نزیکی دەکاتەوە، و لەلای ئەو شفاعەتی بۆ دەکات، و پێویستییەکانی بەهۆی ئەوەوە دەستەبەر دەبێت، هەروەك ئەو کەسانەی دەبنە واسیتەی نێوان مەلیك و ڕەعییەتەکەی، هەموو هاوەڵدانەرێك شتێك لەسەر خودا دەڵێت کە زانستی پێی نییە،

www.iqra.ahlamontada.com

بەبێ پێچەوانەکەی، قسەکردنی لەسەر خودا بەبێ زانست هەندێ جار پەکخستن و داهێنانی بیدعە لە ئایینی خودادا لەئامێز دەگرێت، لە هاوەڵدانان گشتگیرترە، هاوەڵدانان تاکێکە لە تاکەکانی.

بۆیە درۆکردن بە دەم پێغەمبەرەوە(ﷺ) سەردەکێشێت بۆ چوونە ناو دۆزەخ، و دیاریکردنی شوێنێك لە ئاگردا بۆ خۆی، ئەوەش شوێنێکە خاوەنەکەی لێی جیانابێتەوە، چونکە کارەکەی "قسەکردن لەسەر خودا بەبێ زانست" لەئامێز دەگرێت، وەك درۆی ئاشکرا بەدەم پێغەمبەرەوە، چونکە ئەوەی دەدرێتە پاڵ پێغەمبەر دەدرێتە پاڵ خودا، قسەکردنیش لەسەر خودا بەبێ زانست درۆهەڵبەستنێکی ئاشکرایە بە دەم خوداوە﴿ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴾ الأنعام: ٢١، گوناهی ئەهلی بیدعە هەر هەموو دەکەونە ژێر ئەم جۆرەوە و تەوبەی لێوە بەدەست نایەت مەگەر لە هەرچی بیدعەیە تۆبە بکات.

چۆن دەتوانێت تەوبەی لێ بکات گەر نەزانێت کارەکەی بیدعەیە، یاخود وا گومان دەبات کارەکەی سوننەیە، ئەو بانگی بۆ دەکات و خەڵکی هاندەدات بۆ سەری؟ گوناهی ئەمانەی بۆ دەرناکەوێت کە تەوبەکردن لێیان پێویستە تەنها بە شارەزابوون لە سوننەت نەبێت، زۆری ئاگاهی لێی و بەردەوامی لێکۆڵینەوە و پشکنین تیایدا، خاوەنی بیدعەش هەرگیز ئەوە بە خۆیەوە نابینێت.

سوننە لە خودی خۆیدا بیدعە دەسڕێتەوە، بە سوننەت بیدعە لەسەر پێی خۆی ناوەستێت، کە خۆری سوننەت لە دڵی کەسێك هەڵهات تەمومژی بیدعە دەڕەوێتەوە، و تاریکی هەموو گومڕاییەکان کۆتایی پێ دێت، چونکە بەرانبەر دەسەڵاتی خۆر تاریکی هیچ دەسەڵاتێکی نییە، جیاوازی نێوان سوننە و بیدعە نیشانی بەندە نادرێت و یارمەتی نادرێت بۆ دەرچوون لە تاریکی بیدعەوە بۆ رۆشنایی سوننەت مەگەر ئەو کەسە شوێنی پێغەمبەر بکەوێت و بەدڵ لە هەموو کاتێکدا کۆچ بۆ لای خودا بکات، بەداوای کۆمەکی و ئیخلاص و پەناگرتنی راستەقینە بە خودا، هەروەها کۆچ کردن بۆ لای پێغەمبەر، بە سووربوون بۆ گەیشتنە فەرموودەکانی کردارەکانی و هیدایەت و سوننەتەکانی ((هەر کەس کۆچەکەی بۆ لای خودا و پێغەمبەرە، ئەوە کۆچەکەی بۆ لای خودا و پێغەمبەر دەبێت)) هەر کەس کۆچەکەی بۆ لای شتێکی تر بێت ئەوە دەبێتە بەشی لە دونیا و دوارۆژدا، خودا کۆمەککار و یارمەتیدەرە.

www.iqra.ahlamontada.com

دیمەنەكانی یاخیبوون

بریتییە لە: دیمەنی ئاژەڵسروشتی و تێركردنی حەزەكان و دیمەنی جەبر و دیمەنی قەدر، و دیمەنی حیكمەت، و دیمەنی كۆمەك و شەرمەزاری، و دیمەنی یەكتاپەرستی و ناو سیفەتەكانی، و دیمەنی باوەڕ و فرە دیمەنی، و دیمەنی بەزەیی و دیمەنی دەستەوسانی و لاوازی، و دیمەنی گەردنكەچی و هەژاری، و دیمەنی خۆشەویستی و بەندایەتی.

سیانی یەكەمیان بۆ لادەرانن و ئەوانی تر بۆ ئەهلی راوەستاون لەسەر راستە شەقام.

ئەم بەشە لە بەرزترین بەشەكانی كتێبەكەیە، بەسوودترینیانە بۆ هەمووان، شایستەی ئەوەیە خۆتی بۆ ماندوو بكەی، لەوانەیە لە كتێبی تردا ئەمەت بەرچنگ نەكەوێت، مەگەر لە كتێبێكی ترماندا بە ناوی **"سفر الهجرتين في طريق السعادتين"**.

۞ سروشتی ئاژەڵی لە هەندێ مرۆڤدا

دیمەنی ئاژەڵی و تێركردنی حەز دیمەنی خەڵكانی نەفامە، ئەو خەڵكانەی جیاوازییەك نابینرێت لە نێوان ئەوان و ئاژەڵانی تردا، جگە لە باڵا رێكی و قسەی زمان، هیچ خەمێكیان نییە جگە لە تێركردنی حەزەكانیان بە هەر رێگەیەك بێت، ئەوانە نەفسیان نەفسێكی ئاژەڵییە، بەرز نەبووەتەوە بۆ پلەی مرۆیی، چجای بەرزبوونەوە بۆ پلەی فریشتە، ئەوانە حاڵیان پەستترە لەوەی باس بكرێت، ئەوان لە حاڵیاندا جیاوازیان هەیە بەپێی جیاوازی ئاژەڵان كە ئەوان لەسەر ئەخلاق و سروشتیانن.

هەیانە نەفسیان نەفسێكی سەگانەیە، گەر گەیشت بە لاكێك كە هەزار سەگ تێر دەكات، دەست دەگرێت بەسەریدا و لە سەگەكانی تر پارێزگاری لێ دەكات، هەر سەگێك لێی نزیك دەبێتەوە دەست بە وەڕین دەكات لێی، سەگەكان بە گەلەكۆمە و بەزاندنی ئەو نەبێت ناوێرن لێی نزیك ببنەوە، شتێك لەو لاكە تۆپیوە نادات بە سەگێك، خەمی گەورەی ئەو تێركردنی ورگێتی بە هەر رێگەیەك بێت، مردارەوە بوو یان سەربراو، پیس یان پاك، شەرم لە قێزەون ناكاتەوە، داری بۆ هەڵبگریت دەمە لاسكێیەتی، دەستبەرداری ببیت دەمە لاسكێیەتی، گەر نانی پێ بدەیت بە دەورتدا كلكەلەقێیەتی، گەر پێی نەدەیت دەست بە وەڕین دەكات لێت.

www.iqra.ahlamontada.com

هەیانە نەفسی وەك نەفسی گوێدرێژە، دروستنەكراوە بۆ زەحمەت و ئالف نەبێت، تا ئالفی بۆ زیاد بكرێت زەحمەتی زیاد دەكات، گیاندارێكی بێزمان، كەمترین هەستی هەیە، بۆیە خودا ئەو كەسەی كتێبەكەی هەڵدەگرێت و هیچی لێ تێناگات و مەعریفەی پێی نییە و كاری پێ ناكات بە گوێدرێژ شوبهاندووە، سەگی كردووە بە نموونەی ئەو زانا خراپانەی كە خودا بەڵگە و نیشانی پێ بەخشیون كەچی خۆیان لێدارنیوە وەك دارینی كەوڵ لە جەستەی ئاژەڵ، بە زەویەوە لكا و شوێنی حەزەكانی خۆی كەوت، لەم دوو نموونەدا نهێنی زۆر مەزنیان تێدایە كە ئێرە جێگەی باسكردنی نییە.

هەیانە نەفسی نەفسێكی دڕندەییە و تووڕەییە، هەوڵی بریتییە لە دەستدرێژی بۆ سەر خەڵكی و ژێردەستە كردنیان بەو هێز و دەسەڵاتەی بەدەستی هێناوە، سروشتی ئەو كارە داوا دەكات وەك سروشتی گیاندارێكی دڕندە كە ئەو كارانەی لێوە پەیدا دەبێت.

لەسەر ئەو لێكچوونە ئەوانەی تەئویلی خەون دەكەن بینینی گیانداری دڕندە لەلای مرۆڤ و لەماڵەكەیدا، یان بیەوێت هێرش بكاتە سەری بەو سیفەتە لێكدەدەنەوە و شانی لەسە دادەدەن، بۆ ئێمە و بۆ خەڵكانی زۆر لەو جۆرە خەونە لە خەودا روویداوە، تەئویلی خەونەكە پڕاوپڕ بووە بۆ خەڵكانێك كە لەسەر سروشتی ئەو دڕندانە بوون، پێغەمبەر(ﷺ) لە چیرۆكی غەزوەی ئوحد لە خەوندا بینی ((گایەك سەردەبڕا))، ئەوە بوو هەندێ لە باوەڕداران بەدەستی بێباوەڕان شەهید بوون، گا بەسوودترین گیاندارە بۆ زەوی، باشی زەوی و كاری جوتیاری بە گاوەیە، لەگەڵ بوونی ئارامی سوودی زۆری تر، ملكەچ و رامهاتووە بۆ مرۆڤ، مل بە مرۆڤ دەدات و یاخی نابێت، عومەری كوڕی خەتتاب لە خەوندا بینی وەك ئەوەی كەڵەشێرێك بیەوێت سێ دەنووكی لێبدات، ئەوە بوو "ئەبو لوئلوئە" چەند خەنجەرێكی لێدا، كەڵەشێر پیاوێكی ئەعجەمی زۆر خراپە.

هەندێ مرۆڤ هەیە سروشتی وەك سروشتی بەراز وایە، بەلای شتی باشدا گوزەر دەكات و لای بەلادا ناكاتەوە، كە مرۆڤێك بیەوێت رێی پێبگرێت لێیدەدا، زۆربەی خەڵكی بەم جۆرەن، چەند بەرانبەری خراپە چاكەت لێ دەبیستێ و لێ دەبینێت نە لەبەری دەكات و نە دەیگوێزێتەوە و نە بەكاری ئەو دێت كە تێكەوتنێكی تۆی بینی یان وشەیەكی خراپی تۆی بیست ئەوەی بەدوایدا دەگەڕێت دەیبینێتەوە و دەیكات بە میوە و شەوچەرەی خۆی.

www.iqra.ahlamontada.com

هەیانە سروشتی وەك سروشتی تاووس وایە، هیچ كارێكی نییە خۆجوانكردن و خۆڕازانەوە نەبێت بە پەڕەكانی، لەپشتی ئەوەوە هیچ شتێكی تر نییە.
باشترین سروشت سروشتی ئەسپە كە گیاندارێكە خاوەن نەفسێكی بەرز و سروشتێكی بەخشندەیە، هەر بەو جۆرە مەڕ، هەر كەس سروشتی یەكێك لەم ئاژەڵانەی تێدا بێت ئەوا لە ناخ و ئەخلاقیدا شتی باشی دەستكەوتووە، گەر گۆشتیان بخوات لێكچوونەكەی زۆر دەبێت، چونكە خۆراكخۆر سیفەتی خۆراكەكە وەردەگرێت.
بۆیە خودا خواردنی گۆشتی ئاژەڵی دڕندە و باڵندەی ڕاوكەری حەرام كردووە، چونكە خواردنەكەی سیفەتی ئاژەڵەكە لە دەروندا دروست دەكات، خودا باشتر دەزانێت.
مەبەست: ئەوەیە كە كەسانێك خاوەنی ئەم دیمەنەن بینینیان بۆ نییە جگە لە مەیلی دەروون و تێركردنی حەزەكان، شتێكی تر لە پشتی ئەوەوە نابیننەوە.

۞ دیمەنی هاوەڵانی جەبر

پاشان دیمەنی هاوەڵانی جەبر، ئەمەش ئەوانەن كە شایەتی دەدەن ئەوان لەسەر ئەنجامدانی كردارەكانیان ناچاردەكرێن و ویستی ئەوانی تێدا نییە و ئەو ڕووداوانە بەبێ دەسەڵاتی ئەوان ڕوویداوە، بەڵكو شایەتی نادەن ئەو كارانە كاری ئەوان بێت.
دەڵێن: هیچ كەس لە ڕاستیدا بكەری كاری خۆی نییە و خاوەن هێز و توانین نییە، بكەر و بزوێنەر لە كارەكەدا كەسێكی ترە، ئەو تەنها ئامێرێكە، جووڵەی ئەو وەك هەڵكردنی با و جووڵەی درەختەكان وایە.
ئەوانە گەر كارەكانیان بە خراپ دابنێیت پەنا بۆ قەدەر دەبەن، گوناه و تاوانەكانی خۆیان دەدەن بە كۆڵدا، هەندێ جار زیادەڕەوی دەكەن، تا وایان لێ دێت هەموو كارەكانیان بە كار و كردەوەی چاك و گوێڕایەڵی خودا بزانن، بەخێر و شەڕەوە گوایە لەگەڵ ویست و قەدەری خودادا پێكهاتوونەتەوە.
هەروەها دەڵێن: وەك چۆن ئەنجامدانی فەرمانی خودا چاكەیە، هەر بەو جۆرە ئەنجامدانی ویستی خودا چاكەیە، وەك چۆن خودا حكایەتی هاوەڵدانەرانمان –براكانی ئەوان– بۆ دەگێڕێتەوە، ئەوان ویستی خودا بۆ كارەكانیان كردە بەڵگە و نیشانە بۆ فەرمانی خودا و ڕەزامەندی ئەو بۆ ئەو كارانە و لەسەر ئەو كارانە، ئەوانە خراپترن لە

www.iqra.ahlamontada.com

قەدەرییە نەرێكەرەكان، دوژمنایەتییان بۆ خودا كێبەكانی و پێغەمبەران و ئایینەكەی توندتر و سەختترە، هەتا هەندێ لەوانە بیانوو بۆ ئیبلیس دەهێنێتەوە، ئازاری بۆ خودا، بیانووەكەی بە كۆششی خۆی رادەوەستێنێت و بە زمانی حاڵ و گوفتار ستەم دەداتە پاڵ خودا-سبحانه- دەڵێن: ئیبلیس گوناهی چی بوو ناوچاوانی خۆی پاراست لە سوژدەبردن بۆ غەیری دروستكەرەكەی خۆی؟ ئەو تەبایی كردووە لەگەڵ حوكم و ویستی خودا لەسەر خۆی؟ ئەو چۆن دەتوانێت سوژدە ببات لە كاتێكدا دروستكەرەكەی رێگەی سوژدەبردنی لێگرتووە؟ ئایا واز هێنان لە سوژدە بۆ غەیری خودا كارێكی باش نییە؟

ئەوانە دوژمنی راستەقینەی خودان، دۆستی ئیبلیسن و برای ئەون، گەر یەكێكیان ئیبلیس بلاوێنێتەوە دەبینی هەمووان دەدەن لە پرمەی گریان و سۆز و هەڵچوونێكی سەیر داگیریان دەكات، دەبینیت ستەمی قەدەر لەوان و تۆمەتباركردنی خودا بەسەر زمانیاندا جاری دەبێت و لە روخسارياندا دەردەكەوێ، لەوانە دەبیستی سكاڵا لە مەزڵومی و ئازارچەشتنی دەستی قەدەر دەكات وەك بیستنی سكاڵای كەسێكی دەستەوسانی ستەملێكراو لە دوژمنەكەی.

۞دیمەنی قەدەری نەرێكەر

پاشان دیمەنی قەدەری نەرێكەر، شایەتی دەدەن هەموو ئەو تاوان و خراپانە خۆیان خولقاندوویانە و بە ویستی ئەوان هاتوونەتە دی، بەبێ ویستی خودای موتەعال، خودا ئەوانەی بۆ ئەوان نەبڕیوەتەوە و نەینووسیوە و نەیویستووە و كاروكردەوەكانی ئەوانی نەخولقاندووە، نە دەتوانێت هیدایەتی كەسێك بدات، نە دەتوانێت گومڕای بكات، ئەو تەنها بەیان و رۆشنكردنەوەی لەسەرە، نەك ئیلهامی هیدایەت و گومڕابوون و خراپە و خۆپارێزی بە كەسەكە ببەخشێت و ئەوانە بخاتە ناو دڵیەوە.

شایەتی ئەوە دەدەن كە شتێك لە موڵكی خودادا روودەدات كە خودا نەیویستووە، هەروەها شتێكی لە موڵكی خۆیدا دەوێت، بەڵام نابێت و روونادات، مرۆڤ خولقێنەری كاروكردەوەكانی خۆیانن بەبێ ویستی خودا.

یاخیبوون و گوناه دروستكراوی ئەوانە و لە ویستی ئەوانەوە هاتوون، نەك دروستكراوی خودا بن، ئەوانە بە هیچ جۆرێك پەیوەست نین بە ویستی خوداوە، ئەوان

www.iqra.ahlamontada.com

لەوانەدا بەشێكی خراپیان هەیە لـە داواكردنـی كۆمـەك و یارمـەتی لـە خـودا، و پشـت پێبەستنی و دەستگرتن بە حەبلییەوە و داوای هیدایـەت و جێگیركـردن و راوەسـتانی دڵییان و داوا لە خودا دڵییان تووشی لادان لە باوەڕ نەكاتـەوە، هـەموو ئەوانـە ناچـنە ژێر ویستی خوداوە.

شەیتان بەم برە لێیان رازی بووە، بۆیە هانیان نـادات بـۆ ئەنجامـدانی ئـەو گوناهانـە، بێزاریان ناكات بۆ رووكردنە تاوان و گوناه، لەو كارەدا دوو مەرامی گڵاوی هەیە:

مەرامی یەكەم: تاكو لە دڵیانـدا دروسـتیی ئـەم دیمـەن و بیروبـاوەڕە جـێگیر بكـات و پێیـان بڵێـت: ئـەو گوناهانـە گەورانـەی ئـەهلی سـوننەت دەیكـات ئێـوە تێیناكـەون، ئەمەش بەڵگەیە كە ئـەو كـارە بەدەسـت ئێوەیـە و بـەهۆی ئێـوەوە روودەدات، ئێـوە خۆتانن دەبنە پارێزەری خۆتـان لـە گونـاه و تـەنها خۆتـانن رێگـری دەكـەن تووشـی گوناه دەبن.

مەرامی دووەم: بەو كارە خەڵكی نەزان بەدەستی ئەوانە (قەدەرییـەكان) راو دەكـات، كـە دەیـانبینن ئـەهلی عیبـادەت و زوهـد و وەرعـن لـە خراپـە و یـاخیبوون و بـە گەورەزانینی ئەو گوناهانە، دەڵێن: ئەوانە ئەهلی حەقن-شەیتانیش بیدعە باشترە لە لای و خۆشەویسترە لە گوناه- گەر شەیتان زەفەری پێبردن و لەسەر دەستی ئەوانـە نەزانانی راوكرد، ئیتر چۆن فەرمانیان پێ دەكات بـە یـاخیبوون؟ بـەڵكو نـەهییان لـێ دەكات و لەبەر چاو و دڵانیـان ناشـیرینی دەكـات، ئـەم حەقیقەتانـەش تـەنها ئـەهلی رۆشنبینی دەیانزانن.

۞ یەكەمین راوەستان لەسەر شارێگە بریتییە لە زانینی حیكمەتی دروستكراو

بەڵام ئەهلی راوەستان لەسەر شارێگە حیكمەتی خودا دەبینن لەوەی شـتێكی لەسـەر بەندەكەی بڕیارداوە كە بێزراو و بوغزێنراوە لـەلای-سبحانه-، ئـەو شـتەی بەندەكـەی لەسەر لۆمـە دەكـات و سـزای دەدات، ئـەو-سـبحانه- گـەر بویسـتبایە لـەو گوناهانـە دەیپاراست و لە ئەنجامدانی لایدەدا، خودا-سبحانه- بەزۆر هیچ كـەس وا لێناكـات لـە خودا یاخی ببێت، هیچ شتێكیش لەم جیهانەدا روونادات بە ویستی ئەو نەبێت ﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾﴾ الأعراف: ٥٤

www.iqra.ahlamontada.com

ئەوانە شایەتی دەدەن کە خودا هیچ شتێکی بەبێ حیکمەت دروست نەکردووە، بەڵکو مەزنترین حیکمەت هەیە لە هەموو ئەوەی بڕیاری داوە و بڕاوەتەوە لە خێر و لە شەڕ و گوێڕایەڵی و یاخیبوون، حیکمەتێکی سەرسامکەری ئەوتۆ کە ئەقڵ دەستەوسانە لە پەیبردن بە حەقیقەتی و زمانەکان دەستەوسانن لە تەعبیرکردنی.

سەرچاوەی قەزا و قەدەری خودا لەوەی بوغزێنراوە و جێگەی تووڕەیی و ناڕەزایی خودایە بۆ ناوی "الحكيم" دەگەڕێتەوە، کە حیکمەتەکەی هەموو خاوەن ژیرییەکی سەرسام کردووە، خودای موتەعال بە فریشتەکانی فەرموو، کاتێك ئەوان وتیان ﴿أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ﴾ البقــــــرة: ٣٠، وەڵامیدانەوە ﴿إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾﴾ البقرة: ٣٠، خودا-سبحانه-حیکمەتی مەزنی هەیە لە دەرکەوتنی گوناه و تاواندا و کاریگەری شوێنەواری گوناه و تاوان لەسەر بەڵگە و نیشانە و حیکمەتەکان و جۆرەکانی خۆناساندن بە دروستکراوەکانی و هەروەها کاریگەری لەسەر هەمەچەشنی ئایەتەکان و بەڵگەکانی پەروەردگاری و یەکتاپەرستی و خواوەندی و دانایی و عیززەت و تێر و تەواوی موڵکی خودا و کەماڵی قودرەت و ئابلۆقەی زانستی خودا کە خاوەن رۆشنبینییەکان بە رۆشنبینی دڵیان ئاشکرا دەیبینن و دەڵێن ﴿رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ﴾ آل عمران: ١٩١، ئەوە تەنها حیکمەتی سەرسامکەر و بەڵگە و نیشانەی ئاشکرای تۆیە.

وللہ في كل تحريكة وتسكينة أبدا شاهد

وفي كل شيء له آية تدل على أنه واحد

(لە هەموو جووڵاندن و وەستانێکدا بۆ خودا بە هەمیشەیی گەواهیدەرێك بوونی هەیە، لە هەر شتێکدا ئایەتێکی خودا هەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە ئەو تاك و تەنهایە)

زۆرن ئەو ئایەتە رۆشنانەی لە زەویدا بوونیان هەیە و بەڵگەن لەسەر خودا و راستێتی پێغەمبەرەکانی، هەروەها بەڵگەن لەسەر ئەوەی گەیشتنەوە بە لیقای خودا راستە، چەندین ئایەتی گەورە نیشانی مرۆڤ دراوە کە هۆیەکەیان یاخیبوونی مرۆڤ و گوناهەکانیان بووە، وەك ئایەتی نوقمبوونی قەومی نوح و بەرزبوونەوەی ئاو بۆ سەر لوتکەی چیاکان و نوقمکردنی هەموو ئەهلی سەر زەوی و رزگارکردنی دۆستەکانی لە ئەهلی ناسینی خودا و یەکتاپەرستی، زۆرن ئەو ئایەتانەی بەڵگە و نیشانە و پەند و

www.iqra.ahlamontada.com

وانەیان تێدایە و ئاماژەیەکی هەمیشەیین لەگەڵ تێپەڕبوونی سەردەمەکان، هەر بەو جۆرە بەرباد کردنی قەومی عاد و سەموود.

هەروەها گۆڕینی ئاگر بۆ ساردێکی سەلامەت لەسەر ئیبراهیم بەهۆی گوناهی قەومەکەی و یاخیبوونیانەوە، هەڵدانی ئیبراهیم بۆ ناو ئاگر لەلایەن ئەوانەوە، تا بوو بە ئایەتێك و ئیبراهیم کەماڵی خۆشەویستی و نزیکی لە خوداوە بەو هۆیەوە بەدەستهێنا.

هەر بەو جۆرە ئەوەی لە پێغەمبەران روویانداوە لە کەرامەت و پلە و نزیکبوونەوە لە خوداوە و پایەداری لەلای ئەو، بەهۆی ئارامییانەوە لەسەر ئازاری قەومەکانیان و بەگژداچوونیان لەلایەن ئەوانەوە و دوژمنایەتی و دەستدرێژییان بۆ سەر پێغەمبەران.

هەر بەو جۆرە هەڵبژاردنی گەواهیدەران (الشهداء) و دۆستان (الأولياء) و هەڵبژێراوان و پاڵفتەکراوان (الأصفياء) لە مرۆڤ لەلایەن خوداوە، بەهۆی ئارامگرتنیان لەسەر ئازاری مرۆڤەکان لە ئەهلی یاخیبوون و ستەم، کۆشان لەگەڵیان لە پێناوی خودادا، دان بەخودا گرتن لەبەر خودا بەرانبەر دوژمنانی خودا، ئەوەش شایستەی بەرزترین پلە و پایەی کردن.

ئەوانە و زۆرێکی تریش لە بەرژەوەندی و حیکمەت کە هاتوونەتە دی بەهۆی یاخیبوون و تاوانی مرۆڤەوە، کە لە هۆیەکانیان بڕانەوە و بڕیاری خودایە بۆ ئەو کار و کردەوانەی لەلای خودا بێزراو و بوغزێنراون و جێگەی رق و خەشمی خودان. ئەو کارە حیکمەتێکی بالایە، نەبوونی ئەو کارانە (نەبوونی گوناه و یاخیبوون) دەبووە هۆی تیاچوونی زۆرێك لە کار و کردەوەی چاك و باش کە لەلای خودا خۆشەویست و ویستراون.

بەدەستهێنانی ئەو خۆشویستراوە مەزنانە لەلای خودا خۆشەویسترە لە نەبوونی ئەو کارە ناپەسەند و بوغزێنراوانە، بەدەستهێنانی ئەو خۆشویستراوە کە پەیدا نەدەبوو بەبێ بوونی ئەو ناپەسەند و بێزراوانە لای خودا خۆشەویسترە و تیاچوونی ئەو خۆشویستراوە لەلای خودا لە تیاچوونی کارە خراپەکان ناپەسەندترە، کەماڵی حیکمەتی خودا داوا دەکات خۆشەویسترینی دوو کارێك بێتە بوونەوە بە تیاچوونی نزمترینی دوو خۆشویستراوەکە و ئەو خۆشویستراوە پەکی نەکەوێت بە پەکخستنی ئەو بێزراوە، گریمانەی بیر و زەین بۆ بوونی ئەمە بەبێ ئەوە وەك گریمانەی بوونی دەرئەنجامەکان وایە بەبێ هۆ، یان گریمانە پێویستکراوەکان بەبێ پێویستی کە

www.iqra.ahlamontada.com

حیکەتی خودا و کەماڵی توانا و دەسەڵاتی و پەروەردگاریی ئەو ڕێگری دەکات لەو جۆرە کارانە.

زۆرێك لە حیکمەتی مەزن و نیعمەتی گەورە بوونی هەیە لەسەر خستنی دۆستەکانی بەسەر دوژمنەکانیدا و سەرخستنی دوژمنەکانی بەسەر دۆستەکانیدا و کۆکردنەوەیان لە یەك شار و ناوچەدا.

زۆرێك لە بەدەستهاتووی خۆشەویست بۆ پەروەردگار بوونی هەیە، لە ستایشی ئەهلی ئاسمانەکان و زەوی بۆ خودا و گەردنکەچی و زەلیلی و ترس و هەژاری و لارەملی لە بەردەمی خودادا بەوەی نەیکردوون بە دوژمنی خۆی، ئەهلی باوەڕ دوژمنانی خودا دەبینن و رووزەردی و رسوابوونیان بەهۆی خوداوە تەماشا دەکەن، دەبینن چۆن خودا پشتیان تێدەکات و خەشمیان بەسەردا دادەبارێنێ و سزای گەورەیان بۆ ئامادە دەکات، هەموو ئەوانە بە ویستی خودا و تاوتوێکردن و بڕیاردان لە مەملەکەتەکەیدا، دۆستانی خودا لە ترسی رووزەردبوون گەردنکەچن و دەلەرزن، بە ئەوپەڕی ترس و ملکەچییەوە.

کە فریشتەکان ئیبلیس و ئەوەی بەسەریدا هات دەبینن، هەروەها بینینی هاروت و ماروت، سەریان دەخەنە بەردەم پەروەردگاریان وەك گەردنکەچی بۆ مەزنی خودا و سەرکزی بۆ عیززەتی ئەو و ترسان لە دوورخستنەوەیان و دەرکردنیان، هەروەها زەلیلی لەبەردەم شانوشکۆی مەزنی خودادا و دەربڕینی هەژاری بۆ بەزەیی و پارێزگاری لێکردنیان، بەوەش منەت و چاکەی خودا و تایبەتمەندکردنیان بە گەورەیی و ڕێز لەسەر خۆیان دەبینن.

هەر بەو جۆرە دۆستە خۆپارێز و لە خودا ترساوەکانی، کە حاڵی دوژمنانی خودا و خەشم و رق و رسواکردنیان لێیان دەبینن گەردنکەچی و فەرمانبەرداری زۆرتریان بۆ دروست دەبێت، هەژاری و دڵشکاوی زۆرتر دەردەبڕن، کۆمەك هەر بە خودایە و گەڕانەوەش هەر بۆ لای ئەوە، پشتبەستن بەوە و ترس و هیواش بۆ لای ئەوە، دەزانن کە هیچ پەنا و هانایەك نییە جگە لە پەنای ئەو، لە خەشم و تووڕەیی ئەو رزگاریان نابێت بە رەزامەندی خودا نەبێت، فەزڵ و گەورەیی هەر بۆ ئەوە لە یەکەمجار و دواجاردا.

ئەمە دڵۆپێکە لە دەریای حیکمەتی ئابلۆقەدەری دروستکراوەکانی، مرۆڤی رۆشنبین بە رۆشنبینییەکەی تەماشای پشتەوەی ئەمانە دەکات، لەوێوە حیکمەتی

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

دڵێك ئەم شكانە رووی تێنەكات ئەو سوژدە پێويست و داواكراوە نابات، گەر دڵ ئەم سوژدە مەزنە بۆ خودا ببات هەموو ئەندامەكانی سوژدەی لەگەڵ دەبەن، ئەو كاتە رووی خۆی دەكاتە خودای زيندوو و راگری هەموو بوونەوەر، دەنگ و ئەندامەكان پڕ دەبن لە خشوع، بەندە زەليل و گەردنكەچ و سەركز دەبێت، روومەتی دەخاتە سەر دەرگای بەندايەتی، بەدڵ چاوەڕوانی پەروەردگار و سەرپەرشتكاری خۆی دەبێت بە چاوەڕووانی كەسێكی زەليل بۆ خودای عەزيز و رەحيم، لەبەر پەروەردگاری دەپاڕێتەوە بۆی گەردنكەچ و فەرمانبەردار دەبێت و ملكەچ و داواكەری سۆز و بەزەيی دەبێت، ئەو بەدوای رەزامەندی خودادا دەگەڕێت وەك كەسێكی خۆشەويست بەدوای رەزامەندی خۆشەويستەكە و خاوەنەكەيدا، ئەو پەروەردگارەی ناتوانێت لێی بێنياز ببێت، بەڵكو بوونی ئەو بە بوونی ئەوەوە بەستراوە، هيچ خەمێكی نييە جگە لە خەمی رازيكردنی و گەيشتن بە سۆز و بەزەيی ئەو، چونكە ژيان و سەرفرازی بۆ ئەو بەدەست نايەت مەگەر بە نزيكی و رازيبوون و خۆشەويستی ئەو -سبحانە- دەڵێت: چۆن لە خۆم تووڕەبم بۆ رازيكردنی ئەو؟ چۆن لە كەسێك دووربكەومەوە بەختەوەری و سەرفرازی و سەركەوتنم لە نزيكی و خۆشەويستی و يادی ئەودايە؟

خاوەنی ئەم ديمەنە خۆی وەك پياوێك دێتە پێش چاو كە لەژێر چاودێری و باڵی بەزەيی باوكيدا بووە، باشترين خواردن و خواردنەوە و پۆشاكی پێبەخشيوە، بە جوانترين شێوە پەروەردەی كردووە، بە پلەكانی كەماڵدا بە تەواترين شێوە سەريخستووە، ئەو باوكە سەرپەرشتی هەموو كار و بەرژەوەندييەكانی كوڕەكەی دەكرد، باوكی بۆ كارێكی پێويستی خۆی كوڕەكەی رەوانە كرد، لە رێگە دوژمنێكی لێ پەيدا بوو، بەديلی گرت و كۆت و زنجيری كرد، پاشان لەگەڵ خۆی بردی بۆ وڵاتی دوژمنان، بە خراپترين ئازار ئازاری دا، بەپێچەوانەی مامەڵەی باوكی مامەڵەی لەگەڵ دەكرد، ئەو ناو بەناو بيری لە پەروەردە و چاكەی باوكی دەكردەوە، هەر كات بيری لە حاڵی خۆی دەكردەوە ئازار و خەم و مەينەتی لە ناخيدا سەری هەڵدەدا، بيری ئەو رۆژانەی دەكردەوە كە پێشتر تيايدا ژيابوو، هەموو ئەو چاكە و نيعمەتانەی تيايدا تەمەنی بەرێكرد بوو، لە كاتێكدا ئەو ديل و بەندەی دوژمنەكەی بوو و بەخراپترين شێوە ئازاری دەدا و دەيچەوساندەوە و لە كۆتاييدا دەيويست بيكوژێت لايەكی بەلای وڵاتی باوكيدا كردەوە، باوكی خۆی لە

www.iqra.ahlamontada.com

نزیکەوە بینی، رۆیشت بۆ لای و خۆی خست بەسەر دەست و پێیدا، لەبەر دەستی ڕاکشا و هانا و پەنای بۆ برد: باوکە گیان، باوکە گیان، باوکە گیان، سەیری کوڕەکەت و ئەوەی تێیدا دەژی بکە، فرمێسکەکانی بەسەر گۆنایدا پێشبڕکێیان دەکرد، ئەویش لە ئامێزی گرت و بە خۆیدا نووساند، دوژمنەکەشی لەدووی دەگەڕا، تا هاتە سەری، بینی باوکی لە ئامێزی گرتووە و توند بە خۆیەوە نووساندووە، ئایا دەڵێیت: باوکی لەو حاڵەدا ڕادەستی دوژمنەکەی بکاتەوە، واز لە کوڕەکەی بهێنێت بۆ دومنەکەی؟ دەبێت گومانت چۆن بێت بە کەسێك لە باوك و دایك بە کوڕەکەیان بە بەزەییترە؟ گەر بەندەیەك بۆ لای ئەو هەڵبێت و لە دەستی دوژمنەکەی ڕابکات و خۆی بخاتە بەر دەرگای پەروەرگاری و گۆنای بخاتە سەر خاکی بەردەم دەرگاکە و بگری و بڵێت: ئەی پەروەردگار، ئەی پەروەردگار، بەزەیت بە کەسێکدا بێتەوە کە هیچ کەس نییە بەزەیی پیایدا بێتەوە، هیچ کەسێك نییە سەرپبخات جگە لە تۆ، مەئوایەکی پێ ببەخشێت جگە لە تۆ، داڵدەی بدات جگە لە تۆ، هیچ داڵدەیەك بوونی نییە جگە لە داڵدەی تۆ، هەر تۆ پەنای و بۆ لای تۆ هانا دەبرێت.

يا من ألوذ به فيما أؤمله ومن أعوذ به مما أحاذره

لا يجبر الناس عظما أنت كاسره ولا يهيضون عظما أنت جابره

(ئەی ئەو کەسەی لەو شتانەی ئاواتمە پەنای بۆ دەبەم، ئەی ئەو کەسەی لەو شتانەی لێیان دەترسم هانای بۆ دەبەم، ئێسکێك تۆ بیشکێنی خەڵکی ناتوانێت بیگرێتەوە، ئێسکێك تۆ بیگریتەوە کەس ناتوانێت بیشکێنێت)

گەر وردبوویەوە لەم دیمەنە، دڵی داگیر کرد و هەستی پێکرد و تام و شیرینییەکەی چەشت لێیەوە بەرزدەبێتەوە بۆ دیمەنی بەندایەتی و خۆشەویستی، هەروەها تامەزرۆبوون بۆ لیقای خودا و گەشانەوە پێی و خۆشی و سروور و ڕۆشنبوونەوەی چاو بە خوداوە، دڵ لەگەڵی ئارام دەگرێ و ئەندامەکان خامۆش دەبن و یادی خودا بەسەر زمان و دڵیدا زاڵ دەبێت و ئەوکات بیری خۆشەویستی جێگەی بیری یاخیبوون دەگرێتەوە، ویستی نزیکبوونەوە لە خودا و لە ڕەزامەندی خودا جێگەی ویستی یاخیبوون و تووڕەکردنی خودا دەگرێتەوە، جووڵەی زمان و ئەندامەکان بە گوێڕایەڵی جێگەی جووڵەیان بە گوناه و یاخبوون دەگرێتەوە، دڵی بە خۆشەویستی خودا پڕبووە،

www.iqra.ahlamontada.com

زمانی بە یادی ئەو پاراو بووە، ئەندامەکان ملکەچی گوێڕایەڵی بوون، ئەو شکانە تایبەتەی دڵ کاریگەری سەرسوڕهێنی لەسەر خۆشەویستی هەیە و زمان ناتوانێت تەعبیری بکات.

لە هەندێ لە عاریفانەوە دەگێڕنەوە کە وتوویەتی: لە هەرچی دەرگای خێر و چاکەوەیە ویستم بچمە ژوورەوە بۆ خزمەتی خودا، لە دەرگایەکەوە نەچوومە ژوورەوە خەڵکێکی زۆری لە بەردەمدا نەبێت، بۆیە نەمتوانی بچمە ژوورەوە، تا هاتم بۆ دەرگای گەرنکەچی و نیشاندانی هەژاری، بینیم نزیکترین دەرگا و بەرینترین دەرگایە بۆ خزمەتی خودا، قەرەباڵغی و کۆسپ و تەگەرەی لەسەر نەبوو، هەر ئەوەندە پێم نایە بەر دەرگاکەی خودا دەستی گرتم و بردمی بۆ لای خۆی.

"شيخ الإسلام ابن تيمية" خوای لێ ڕازی بێت دەیفەرموو: هەر کەس بەختەوەری هەتاهەتایی گەرەکە با دەرگای بەندایەتی بەرنەدات.

هەندێ لە عاریفان دەڵێن: هیچ ڕێگەیەك نزیکتر نییە لە خوداوە بەقەدەر ڕێگەی بەندایەتی.

مەبەست: ئەو گەردنکەچی و شکانە تایبەتەی دڵ پەلی دەگرێت بۆ خزمەتی خودا، دەیخاتە سەر ڕێگەی خۆشەویستی، دەرگایەکی بە ڕوودا دەکرێتەوە کە لە هیچ ڕێگەیەکی ترەوە بۆی ناکرێتەوە، هەرچەند ڕێگاکانی تری چاکە و گوێڕایەڵی دەرگای خۆشەویستی بۆ بەندە دەکاتەوە، بەڵام ئەو دەرگای خۆشەویستییەی گەرنکەچی و نواندنی هەژاری دەیکاتەوە لە پاڵ خۆشەویستیدا، هەروەها بێز کردنەوە لە نەفس و بە کەم تەماشاکردنی کارەکانی خۆ و سەیرکردنی نەفس بە چاوی لاوازی و دەستەوسانی و نەنگی و ناتەواوی، بە جۆرێك کارە چاکەکانی وا دەبینێت وێڵبوون و دەستەوسانی بن، لێرەوە جۆرێکی تر لە سەرکەوتن بەڕوویدا دەکرێتەوە، ڕێبواری سەر ئەم ڕێگەیە نامۆیە لەناو خەڵکی، ئەوان لە شیوێکی تر و ئەمیش لە دۆڵێکی تر، خودا کۆمەککارە و باشترین کەسێکە لە گوناهان ببورێت.

ئەمە ئەو کەسەیە ئاسەواری خۆشەویستی خودای لەسەر دەرکەوتووە، بۆ لای خودا دەگەڕێتەوە، خۆشحاڵبوونی خودا بە تەوبەی بەندەکەی زمان کۆڵە لە دەربڕینی، خودا تۆبەکارانی خۆشدەوێ و بە تەوبەیان خۆشحاڵ دەبێت.

www.iqra.ahlamontada.com

تا بەندە سەرنجی منەتەكانی خودا بدات لەسەر خۆی پێش گوناهكردن و لە كاتی گوناه كردن و دوای گوناهەكەی، پاشان سەرنجی چاكەی خودا و حیلمی خودا بدات، خۆشەویستی لە دڵیدا سەرهەڵدەدات و تامەزرۆی دیداری دەبێت، دڵ ئەوانەی خۆشدەوێت چاكەی لەگەڵ دەكەن، چ چاكەیەك لەو چاكەیە مەزنترە بە یاخیبوون و گوناه رووبەڕووی ببیتەوە، بەڵام ئەو–سبحانە– بە پێدانی نیعمەت و چاكە لەگەڵ كردن و داپۆشینی گوناهەكانی رووبەڕووی دەبێتەوە؟

باسی تەوبە و ئەحكام و بەروبومەكانی كورت دەكەینەوە و لەم برە زیاتر درێژەی پێنادەین، درێژەپێدانی بەم ئەندازەیە بە هۆی پێویستبوونی باسی تەوبە و ناسینی ئەحكام و بابەت و دەروازەكانییەوەیە، خودا یارمەتیدەرە بۆ كاری تەوبە و هەستان بە تەوبە بە كردار و حاڵ، وەك چۆن لەڕووی زانست و مەعریفەوە كۆمەككار و یارمەتیدەر بوو، هەر كەس پشتی پێ ببەستێت و هانا و پەنای بۆ ببات زیانئومەند نابێت، ولا حول ولا قوة إلا بالله.

www.iqra.ahlamontada.com

(٧) (منزلة الإنابة)

مەنزیلەی گەڕانەوەی بەردەوام بۆ لای خودا

ئەوەت زانی ئەو کەسەی پێ لە مەنزیلەی تەوبە دەنێت و تیایدا دەمێنێتەوە ئەوا پێی لە هەموو مەنزیلەکانی ئیسلام ناوە، تەوبەی کامڵ هەموو ئەوانە لە ئامێز دەگرێت، تەوبەش بۆ خۆی یەکێکە لەو مەقامانە، بەڵام پێویست بوو بە باسکردنی دوور و درێژ تەنها بکرێتەوە تاکو حەقیقەت و تایبەتمەندییەکان و مەرجەکانی ڕۆشن ببنەوە.

کە پێیەکانی لە مەنزیلەی تەوبەدا جێگیر بوون بەدوایدا پێ لە "مەنزیلەی گەڕانەوەی بەرەوام بۆ لای خودا" دەنێت، خودا لە کتێبەکەیدا فەرمانی پێکردووە، وەسفی خۆشەویستەکەی خۆی پێکردووە، دەفەرموێت﴿ وَأَنِيبُوٓاْ إِلَىٰ رَبِّكُمۡ ﴾ الزمر: ٥٤﴿إِنَّ إِبۡرَٰهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّٰهٞ مُّنِيبٞ ٧٥ ﴾ هود: ٧٥، خودای موتەعال هەواڵی داوە کە تەنها ئەوانەی ئەهلی گەڕانەوەن بەڵگە و نیشانەکانی خودا دەبینن﴿ أَفَلَمۡ يَنظُرُوٓاْ إِلَى ٱلسَّمَآءِ فَوۡقَهُمۡ كَيۡفَ بَنَيۡنَٰهَا وَزَيَّنَّٰهَا ﴾ ق: ٦ ، تا دەفەرموێت﴿ تَبۡصِرَةٗ وَذِكۡرَىٰ لِكُلِّ عَبۡدٖ مُّنِيبٖ ٨ ﴾ ق: ٨ ﴿وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن يُنِيبُ ١٣ ﴾ غافر: ١٣ ، هەروەها خودای موتەعال دەفەرموێت﴿ هُوَ ٱلَّذِي يُرِيكُمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ رِزۡقٗاۚ وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن يُنِيبُ ١٣ ﴾ غافر: ١٣، هەروەها﴿مُنِيبِينَ إِلَيۡهِ وَٱتَّقُوهُ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ ﴾ الروم: ٣١.

وشەی (منيبين) لە حاڵەتی "نصب" دایە چونکە "حال"ە بۆ ئەو جێناوە شاراوەی کە لە وشەی (فأقم وجهك)، واتە بکەری فرمانی "أقم"، چونکە ئەم گوتارە ڕوو بە پێغەمبەر و ئومەتەکەیەتی، واتە ماناکەی بەم جۆرە لێکدەدرێتەوە"**أقم وجهك أنت و أمتك منيبين إليه**"، هاوشێوەی ئەمە ئایەتی ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا طَلَّقۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ ﴾ الطلاق: ١، دەگونجێ "حال" بێت بۆ بەرکاری "الناس" لە "**فطر الناس عليها**"دا، واتە ماناکەی "**فطرهم منيبين إليه**"، گەر خۆیان بدەنە دەست فیترەتیان ئەوا لە گەڕانەوە بۆ لای خودا لانادەن، بەڵام گۆڕانیان بەسەر ئەوەدا هێناوە کە خودا فیترەتیانی لەسەر بارهێنابوو، وەك پێغەمبەر(ﷺ) دەفەرموێت ((**ما من مولود إلا يولد على الفطرة–وفي**

www.iqra.ahlamontada.com

الروایة على الملة– حتى یعرب عنه لسانه))، لەسەر داوود پێغەمبەر دەفەرموێت ﴿فَٱسْتَغْفَرَ رَبَّهُۥ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ۩ ﴾ ص: ٢٤، رایگەیاندووە كە پاداشت و بەهەشتی بۆ ئەهلی ترس و گەڕانەوەی بەردەوامە بۆ لای خودا ﴿ وَأُزْلِفَتِ ٱلْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾ مَّنْ خَشِيَ ٱلرَّحْمَٰنَ بِٱلْغَيْبِ وَجَآءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ٱدْخُلُوهَا بِسَلَٰمٍ ﴾ق: ٣١ – ٣٤ ، مژدە لە خوداوە بۆ ئەهلی گەڕانەوەیە ﴿وَٱلَّذِينَ ٱجْتَنَبُوا۟ ٱلطَّٰغُوتَ أَن يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ لَهُمُ ٱلْبُشْرَىٰ ﴾الزمر: ١٧

گەڕانەوەی بەردەوام دوو گەڕانەوەیە: گەڕانەوە بۆ لای پەروەردگاریی خودا كە بریتییە لە گەڕانەوەی تەواوی دروستكراوەكان، تیایدا بێباوەڕ و باوەڕدار بەشدارن، ﴿وَإِذَا مَسَّ ٱلنَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا۟ رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ﴾ الروم: ٣٣ ، ئەمە گشتییە بۆ هەموو بانگكەرێك كە رووبەڕووی زیان دەبێتەوە، وەك چۆن لە واقیعدا دەبینرێت، ئەم گەڕانەوەیە مەرج نییە موسڵمانبوونی لەگەڵ بێت، بەڵكو جاری وایە هاوەڵدانان و بێباوەڕی لە خۆیدا كۆدەكاتەوە، وەك خودای موتەعال لەمەڕ ئەوانە دەفەرموێت ﴿ثُمَّ إِذَآ أَذَاقَهُم مِّنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا۟ بِمَآ ءَاتَيْنَٰهُمْ ﴾الروم: ٣٣ – ٣٤، ئەمەیە حاڵی ئەو كەسانە دوای گەڕانەوەكەیان.

گەڕانەوەی دووەم: بریتییە لە گەڕانەوەی دۆستانی خودا بۆ لای خودا و ملكەچبوون و رووتێكردن و پشكردن لە هەرچی شت و كەسە جگە لە خودا، هیچ كەس شایستەی ناوی "منیب" نابێت تا ئەم چوار سیفەتەی تێدا كۆنەبێتەوە، تەفسیری پێشین بۆ ئەم وشەیە بە دەوری ئەم چوارەدا دەسوڕێتەوە.

لە وشەكەدا مانای پەلەكردن و پێشكەوتنی تێدایە، "المنیب إلى الله" واتە كەسێكی پەلەكەر لە گەڕانەوە بۆ لای رەزامەندی خودا، لە هەموو كاتێكدا بۆ لای دەگەڕێتەوە، لەو شتانەی خودا پێی خۆشە پێشكەوتووە، لە زمانەوانیدا وشەكە مانای "الرجوع"ی هەیە، لێرەدا بریتییە لە گەڕانەوە بۆ حەق.

شێخی هەروی دەڵێت: ((بریتییە لە سێ شت: گەڕانەوە بۆ لای حەق بۆ خۆچاككردن، وەك چۆن بۆ لای دەگەڕێتەوە و پاساو و بیانووی بۆ دەهێنێتەوە، هەروەها گەڕانەوە بۆ لای بە حاڵ، وەك چۆن بە وەڵامدانەوە بۆ لای گەڕاوەتەوە))، واتە كە تۆبەكار گەڕاوەتەوە بۆ لای خودا بە پاساو هێنانەوە و دەستگرتنەوەی لە گوناه و خراپەكانی

www.iqra.ahlamontada.com

ئەوا تەواوکەری ئەوە بریتییە لە گەڕانەوە بۆ لای خودا بە کار و تێکۆشان و گەردنکەچی تەواو لە گوێڕایەڵیدا، وەك ئایەتی ﴿ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا ﴾ الفرقان: ٧٠ ، هەروەها﴿ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ وَأَصۡلَحُواْ ﴾ البقرة: ١٦٠، تەوبە کردن و دەست بەتاڵی سوودی نییە، دەبێ تەوبە و کرداری چاکە بوونی هەبێت، وازهێنان لە کارە خراپەکان و رووکردنە کارە چاکەکان و خۆشەویستەکان، خۆی لە گوناه و یاخیبوون خاڵی دەکاتەوە و بە گوێڕایەڵی خۆی دەرازێنێتەوە.

هەر بەو جۆرە گەڕانەوە بۆ لای خودا بە وەفاکردن بە بەڵێنەکانییەوە، وەك چۆن گەڕایەوە بۆ لای لە کاتی وەرگرتنی بەڵێندا، گەڕایەوە بۆ لای بە چوونە ژوورەوە لەژێر پەیمانەکەیدا یەکەمجار، بۆیە لەسەرتە بۆ جاری دووەم بگەڕێیتەوە بۆ لای و وەفا بکەیت بەوەی پەیمانت دابوو لەسەری، ئایین هەر هەموو پەیمان و وەفادارییە، خودا پەیمانی گوێڕایەڵی لێ کردن بۆ خۆی وەرگرتووە لە "داوالێکراوان"، پەیمانی خۆی لە پێغەمبەران وەرگرتووە لەسەر زمانی فریشتەکانی، یان راستەوخۆ لە خۆیەوە بۆ پێغەمبەرەکە وەك چۆن قسەی لەگەڵ موسا کرد، پەیمانی خۆی لە ئوممەتان وەرگرتووە لەسەر زمانی پێغەمبەرەکانی، پەیمانی خۆی لە خەڵکانی نەزان وەرگرتووە بەهۆی زاناکانە، لە نەزانان پەیمانی فێربوون و لە زانایان پەیمانی نیعمەت، مەدحی وەفاداران بە پەیمانەکانی دەکات، هەواڵیداوە بەوەی لەلایەتی لە پاداشت بۆ وەفاداران ﴿ وَمَنۡ أَوۡفَىٰ بِمَا عَٰهَدَ عَلَيۡهُ ٱللَّهَ فَسَيُؤۡتِيهِ أَجۡرًا عَظِيمٗا ١٠ ﴾ الفتح: ١٠ ﴿ وَأَوۡفُواْ بِٱلۡعَهۡدِۖ إِنَّ ٱلۡعَهۡدَ كَانَ مَسۡـُٔولٗا ٣٤ ﴾ الإســـــــراء: ٣٤﴿ وَأَوۡفُواْ بِعَهۡدِ ٱللَّهِ إِذَا عَٰهَدتُّمۡ ﴾ النحل: ٩١﴿ وَٱلۡمُوفُونَ بِعَهۡدِهِمۡ إِذَا عَٰهَدُواْ ﴾البقرة: ١٧٧

ئەمەش وەفاداربوون بەو پەیمانەی لەگەڵ خودا بەستوویانە دەگرێتەوە، بە ئیخلاص و باوەڕ و گوێڕایەڵی کردن لێی، هەر بەو جۆرە پارێزگاری لە پەیمان لەگەڵ خەڵکیدا.

پێغەمبەر رایگەیاندووە کە لە نیشانەکانی دووڕوویی بریتییە لە غەدر لە دوای بەستنی پەیمان (الغدر بعد العهد)

کەسێك بۆ لای خودا نەگەڕاوەتەوە غەدر و ناپاکی لە پەیمانەکەی کردبێت، هەروەك چۆن نەگەڕاوەتەوە بۆ لای خودا گەر نەچێتە ژێر پەیمانەکەیەوە، گەڕانەوە دەستەبەر دەبێت بە پابەندبوونی پەیمانەکەی و وەفاداری پێی.

www.iqra.ahlamontada.com

ئەوەش کە دەڵێت ((گەڕانەوە بۆ لای بە "حاڵ" وەك چۆن گەڕایتەوە بۆ لای بە وەڵامدانەوە))، واتە ئەو-سبحانە- بانگی لێکردی و تۆش بە وتنی "لبیك و سعدیك" وەڵامت دایەوە، بۆیە دەبێت بە "حاڵ"یش وەڵامی بدەیەوە، حاڵەکەت قسەکەت بەڕاست بگەڕێنێت، چونکە حاڵ یان قسە بەڕاست دەگەڕێنێت، یان بە درۆی دەردەکات، هەموو قسەیەك بۆ راستی و درۆیی شایەتێکی لە حاڵی قسەکەردا بۆ هەیە، وەك چۆن بە قسە وەڵامی خودات دایەوە، ئاواش بە حاڵ وەڵامی خودا بدەرەوە، حەسەن دەڵێت: ئەی رۆڵەی ئادەم، قسە و کردارت بۆ هەیە، کردارەکانت بۆ تۆ لە پێشترن لە قسەکانت، شاراوە و ئاشکرات هەیە، شاراوەکانت زیاتر مولکی تۆن لە ئاشکراکانت.

۞ گەڕانەوەی چاکسازی

دەڵێت ((گەڕانەوە راوەستان پەیدا دەکات بە چاکسازی لە سێ شتدا: بە دەرچوون لە دەرئەنجامە ناباشەکانی گوناه، و ئازار بۆ هەڵە و تێکەوتنەکان و، و پیاڕاگەیشتنی لەدەستچووەکان))

دەرچوون لە دەرئەنجامە خراپەکانی گوناه بە تەوبەکردن دەبێت لە گوناه، ئەو گوناهانەی لەنێوان مرۆڤ و خوداداان و گەڕانەوەی ماف بۆ خاوەن مافەکان ئەگەر گوناهەکە مافی مرۆڤی تری لەسەر بوو.

پاشان ئازار دەچێژێت بۆ ئەو هەڵە و خراپانەی کە لێی دەوەشێتەوە، دڵی ئازار دەخوات و ژان دەکات، ئەوەش بەڵگەی گەڕانەوەیە بۆ لای خودا، بەپێچەوانەی ئەوانەی دڵیان بە گوناه هیچ ئازار و ژانێك ناخوات، ئەوەش بەڵگەیە لەسەر تێکچوونی دڵ و مردنی.

هەر بەو جۆرە ئازار دەخوات بە هەڵە و گوناه و تێکەوتنەکانی براکەی، تەنانەت وا هەست دەکات ئەو هەڵەکانی پێ ئەنجامداوە و پێی خۆشحاڵ نابێت، ئەوەش بەڵگەی نەرمی دڵ و گەڕانەوەیەتی بۆ لای خودا.

ئەو دوانە بە "پیاڕاگەیشتن بە لەدەستچووەکان" تەواو دەبن، ئەوەش پیاگەیشتنە بەوەی لە دەستی چووە لە کاری خێر و چاکە و گوێڕایەڵی و نزیکبوونەوە لە خودا،

www.iqra.ahlamontada.com

یان باشتر لەوانە بە تایبەت لەو بەشەی تەمەن كە ماوە، لە نزیكبوونەوەی كۆچكردنی بۆ لای خودا، ئەوەی ماوەتەوە لە تەمەنی لە باوەڕدار بەها و نرخی نییە گەر بەوەی نەدەست چووە پیاڕانەگات و ئەوەی مراندوویەتی زیندووی نەكاتەوە.

❁ گەڕانەوە وەفادارییە بە پەیمان

دەڵێت ((گەڕانەوە ڕاوەستان پەیدا دەكات بە پەیمانداری و وەفاداری بە سێ شت: بە ڕزگاربوون لە چێژی گوناه، و بە وازهێنان لە سووكایەتی بە ئەهلی بێئاگایی بەهۆی ترسان لەسەر ئەنجامیان و ڕجای زۆر بۆ خۆ، هەروەها بە پشكنینی هۆی ئەنجامدانی خزمەت و چاكەكانت))

مرۆڤ كە گەڕانەوە بۆ لای پەروەردگاری بۆ پاڵفتە دەبێت، لە بیری چێژوەرگرتن لە گوناه ڕزگاری دەبێت، هەر كات یادی دەكاتەوە و دەیهێنێتەوە بیری خۆی جێگەی گوناه بە ئازار و ژان دەگیرێتەوە، تا چێژی بیری گوناه لە دڵدا بوونی هەبێت گەڕانەوەكەی بۆ لای خودا پاڵفتە نەبووە.

گەر بوترێت: كام حاڵیان باڵاترە؟ حاڵی كەسێك چێژی گوناه لە دڵیدا دەبینێت و لەبەر خودا تێكۆشانی لەگەڵ دەكات و لەبەر ترس و خۆشەویستی و شكۆی خودا دەستبەرداری دەبێت، یان حاڵی ئەو كەسەی چێژی گوناه لە دڵیدا مردووە و جێگەی بە ئازار و ژان و دڵنیایی بۆ لای پەروەردگار و ئارامی و چێژوەرگرتن لە خۆشەویستی و بەهرەمەندبوون لە یادی خودا گیراوەتەوە؟

وتراوە: حاڵی ئەم كەسی دووەمەیان كامڵتر و بەرزترە، ئامانجی ئەو كەسەی لەگەڵ دڵی تێدەكۆشێت ئەوەیە بگاتە مەقام و مەنزیلەی ئەم كەسەی دووەم، بەڵام لە پلە و پایە و نزیكیدا لەدوای كەسی دووەمەوەیە.

گەر بوترێت: ئەی پاداشتی تێكۆشانی كەسی خاوەن چێژ و دەستبەردار لێی لەبەر خۆشەویستی خودا و هەڵبژاردنی ڕەزامەندی ئەو بەسەر حەز و ئارەزووكاندا لە كوێیە؟ بەم تێڕوانینە لەلای ئەهلی سوننەت مرۆڤ باشتر و چاكترە لە فریشتەكان، ئەوان باشترین دروستكراوێكن، بەڵام كەسی دڵنیا لە ئازاری تێكۆشان ڕزگاری بووە و

www.iqra.ahlamontada.com

تەندروستی رووی لە دڵی کردووە، جیاوازی نێوان ئەو دوو کەسە وەك جیاوازی مرۆڤێکی تووشبوو بە بەڵا و مرۆڤێکی ئاسوودە و بێبەڵا وایە.

وتراوە نەفس سێ حاڵی هەیە: فەرمان کردن بە گوناه، و پاشان لۆمەکردن لەسەری و پەشیمانی لێی، و لە کۆتاییشدا ئارامی و دڵنیایی بۆ لای پەروەردگار و روو تێ کردنی، ئەم حاڵی سێیەمە باڵاترین و بەرزترین حاڵیانە، ئەو حاڵەیە تێکۆشەران خۆیانی بۆ ئامادە دەکەن و هەوڵی بۆ دەدەن، ئەوەی بەدەستی دەهێنێت لە پاداشتی تێکۆشان و ئارامگرتنەکەی بۆ ئەوەیە بگات بە پلەی دڵنیایی و پاڵدانەوەی دڵ بەلای خوداوە، ئەو وەك کەسێك وایە رێگەی چۆڵی پڕ ترسی سارای گرتبێتە بەر تاکو بگاتە ماڵی خودا(کەعبە) دڵی ئارام بگرێت و تەواف بە دەورەدا بکات، ئەویتریان وەك کەسێك وایە لە کەعبەدا سەرقاڵە و نوێژ و تەواف دەکات و سوژدە و رکوع دەبات، لا بەلای هیچ شتێکی تردا ناکاتەوە، ئەمەیان بە ئامانجەوە سەرقاڵە و ئەویتریان بە هۆکارەوە، هەردووکیان پاداشتی خۆیان هەیە، بەڵام لە نێوان پاداشتی ئامانجەکان و پاداشتی هۆکارەکاندا جیاوازییەکی گەورە هەیە.

ئەوەی بۆ کەسی دڵنیا بەدیدێت لە ئەحواڵ و بەندایەتی و باوەڕ لەسەروو ئەو پلانەوەیە کە بۆ کەسی تێکەشەر لەگەڵ نەفسی-لە پێناوی خودادا- بەدیدێت، با کرداری زۆرتری هەبێت، رێز و گەورەیی کرداری کەسی دڵنیا و ئارام و گەڕاوە بۆ لای خودا بە شێوەیەکی گشتی و لەڕووی چۆنێتییەوە مەزنترە، هەرچەند کەسە تێکۆشەرەکە کردارەکانی زۆرترن، ئەوە فەزڵێکە لە خوداوە بە هەر کەسێکی دەدات کە بیەوێت، ئەبوبەکری صدیق بە زۆری کردار پێش هاوەڵان نەکەوتبوو، چونکە لەناو یاراندا کەسانێك هەبوون لە ئەو زیاتر رۆژ و حەج و خوێندنەوەی قورئان و نوێژیان هەبوو، بەڵکو بە کارێکی تر کە دڵی پێی هەڵدەستا، تەنانەت باشترین هاوەڵی پێغەمبەر پێشبڕکێی لەگەڵ دەکرد، بەڵام هەمیشە صدیقی لەپێشەوە دەبینی.

بەڵام بەندایەتی کەسی تێکۆشەر لەگەڵ نەفسی خۆی لەسەر چێژی گوناه و حەز و ئارەزوو لەوانەیە گرانتر بێت، گرانتر نابێتە هۆی باشتر بوون و باڵاتربوون لە پلەدا، باشترین کردار باوەڕ بە خودایە، تێکۆشان گرانترە لە باوەڕ بە خودا کەچی بەدوایدا دێت لە پلە و پایەدا، پلەی صدیقان باڵاترە لە پلەی تێکۆشەران و گەواهیدەران.

www.iqra.ahlamontada.com

✲ ترس.... بەبێ ڕەشبینی

لە نیشانەکانی گەڕانەوە بۆ لای خودا: وازهێنانە لە سوکایەتی کردن بە ئەهلی بێئاگایی، ترسان لە سەرئەنجامیان و کردنەوەی دەرگای ڕجا بەڕووی نەفسی خۆتدا، هیوای بەزەیی بۆ نەفسی خۆت دەخوازیت، بەڵام ناخۆشی و سزا بۆ ئەهلی بێئاگایی وێنا دەکەیت، ڕاستییەکەی ئەوەیە دەبێت بەزەیی بۆ ئەوان ڕجا بکەی و لە نەفسی خۆشت بترسیت ڕووبەڕووی سزا ببێتەوە، گەر پێویست بێت سوك سەیریان بکەی و ڕقت لێیان ببێتەوە بەهۆی دەرکەوتنی حاڵیانەوە بۆت و بینینی ئەوەی ئەوان تێیکەوتوون، ئەوا ڕقت لە نەفسی خۆت با زۆرتر و زیاتر بێت تا لەوان، ڕجات بە بەزەیی خودا بۆ ئەوان لە ڕجات بۆ خۆت پێ نزیکتر بێت.

هەندێ لە پێشین دەڵێن: ئاگایی و تێگەیشتنی تەواوت نابێت تا لەبەر خودا ڕقت لە کردەوەی خراپی خەڵکی نەبێتەوە، پاشان بگەڕێیتەوە بۆ لای نەفسی خۆت و زۆر زیاتر لەوەی خەڵکی ڕقت لێی ببێتەوە.

ئەم قسەیە تەنها شارەزایان و ئاگادارانی ئایین لە ماناکەی تێدەگەن، هەر کەس حەقیقەتی دروستکراو و دەستەوسانی و لاوازی و کەموکوڕیی ببینێت، بەڵکو کەم ڕەوی و تیابردنی حەقی خودا و ڕووکردنە کەسانێك لە خوارخوداوە، و فرۆشتنی بەشی خۆیان لەلای خودا بە شتێکی کەمی دونیایی ببینێت دەبێت ڕقی لێیان بێت، چونکە جگە لەوە چارەیەکی تری نییە، بەڵام کە دەگەڕێتەوە بۆ لای نەفسی خۆ و حاڵ و کەموکورتییەکەی و سەرنجدانی بە بینینی ڕۆشن، ئەوا ڕقی زۆرتر و سووك تەماشاکردنی زیاتر بۆ نەفسی خۆیەتی، ئەم کەسەیە دەبێتە فەقیە.

پشکنین بۆ بینینی هۆی ئەنجامدانی کاری خێر و چاکە و ئەوەی تێکەڵی دەبێت لە حەزی دەروون و جیاکردنەوەی مافی خودا لە بەشی دەروون. لەوانەیە زۆرینەی-یان لەوانەیە هەموو- کاری خێر و چاکە بەشی دەروون بێت و تۆ پێی نەزانیت.

پەنا بە خودا دەبێ چەند دەرد و نەخۆشی و مەرام و بەشی دەروون لە ئاخدا بوونی هەبێت و ڕێگرین لەوەی کار و کردەوەکان تەنها بۆ خودا بن و بگەنە خودا! بەندە جاری وایە کردارێك ئەنجام دەدات و هیچ مرۆڤێك پێی نازانێت و بە پاکیش بۆ خودا ئەنجام نەدراوە، یان کردارێك ئەنجام دەدات و چەندین چاوی لەسەرە و بۆ خودای

www.iqra.ahlamontada.com

موتەعال ئەنجامی داوە، تەنها ئەهلی بینینی رۆشن و پزیشكی دڵان و زانایان بە دەرد و دەرمان دەتوانن ئەم دووانە لەیەكتر جیا بكەنەوە.

لە نێوان كردار و دڵدا دوورییەك بوونی هەیە، لەسەر ئەو دوورییە كۆمەڵێك رێگر هەن ناهێڵن كار بگاتە دڵ، بۆیە كەسەكە كرداری زۆری هەیە و خۆشەویستی و ترس و رجا ناگاتە دڵی، هەر بەو جۆرە نە زوهد لە دونیا و نە حەز بۆ دوارۆژ و نە نوور بۆ جیاكردنەوەی دۆستانی خودا و دوژمنانی خودا و جیاكردنەوەی حەق لە باتڵ و هەروەها نەبوونی هێز و پێز لە كاروبارەكانیدا بوونی نییە، گەر كاریگەری كار و كردەوەكان بگەنە دڵی ئەوا نوورانی دەبێت و روناك دەبێتەوە و حەق و باتڵ دەبینێت و ئەولیای خودا و دوژمنی خودا لەیەكتر جیادەكاتەوە، و حاڵی زۆرتر و زیاتر بەو هۆیەوە بۆی دەستەبەر دەبێت.

پاشان لە نێوان دڵ و پەروەردگاردا دوورییەك بوونی هەیە، كۆمەڵێك رێگر هەن رێگرن لە گەیشتنی كردارەكان بە خودا، لە لوتبەرزی و خۆپەسەندی و ئاماژەكردن بە كاروكردەوەكانی و لەبیرچوونەوەی منەتی خودا و كۆمەڵێك هۆی شاراوە گەر پشكنینی بۆ بكات و بەدوایدا بروات شتی سەیر و سەمەرە دەبینێت، لە بەزەیی خودا ئەوەیە كە زۆربەی كاركەرانی داپۆشیوە، چونكە گەر ببینن و تەماشای بكەن دەكەونە ناو خراپتر لەوانە، لە بێهیوایی و رەشبینی و دەستەئەژنۆیی و وازهێنان لە كار و خامۆشبوونی لێبڕان و خاوبوونەوەی هیممەت، بۆیە كاتێك كتێبی "الرعایة"ی حاریسی موحاسیبی دەركەوت و عابیدان پێیەوە سەرقاڵ بوون، مزگەوتەكانیان چۆڵ كرد كە كاتی خۆی بە بەندایەتی ئاوادانیان كردبوونەوە، پزیشكی لێزان دەزانێت چۆن چارەسەری دەروونەكان دەكات، قەسرێك ئاوەدان ناكاتەوە و میسرێك بڕوخێنێت.

۞ دەبێت حاڵێك بوونی هەبێت گوفتار بەڕاست دەربكات

گەڕانەوە لە رووی حاڵەوە بە سێ شت دێتە راستە: بێهیوابوون لە كارەكەت، و بینینی ناچاری خۆت، و بینینی لوتفی خودا بە خۆت.

بێهیوا ببە لە رزگاربوون بە هۆی كردارەكانتەوە، تەنها رزگاربوون بەهۆی بەزەیی و فەزڵ و گەورەیی خوداوەیە، وەك لە فەرموودەی سەحیحدا لە پێغەمبەری خوداوە(ﷺ)

www.iqra.ahlamontada.com

فەرموویەتی ((کردارەکان هیچ کام لە ئێوە رزگار ناکات، وتیان: تۆش ئـەی پێغەمبـەری خودا؟ فەرمووی منیش، مەگەر خودا نوقمی بەزەیی و فەزڵی خۆیم بکات)).

"بینینی ناچاری" ئەوەیە کاتێك لە کارەکانی بێهیوا دەبێت دەبینێت خودای موتەعال لە زاتی خۆیدا دەوڵەمەندە، دەوڵەمەندی وەسفێکی زاتییە بـۆ پـەروەردگار، هـەژاری و پێویستی و ناچاریی سیفەتێکی زاتییە بۆ بەندە.

شیخ الإسلام إبن تیة —قدس الله روحه— دەفەرموێت:

هەژاری بۆ من وەسفی خودێکە کە بە هەمیشەیی لەگەڵیدایە، وەك چۆن دەوڵەمەنـدی بە هەمیشەیی وەسفی زاتی خودای موتەعالە.

پێویستە بەندە لە دوای ئەوە "سەرنجی لوتفی خودا بدات"، بزانێت هەموو ئـەوەی ئـەو تێیدایە و ئەوەی هیوای بۆ دەخوازێ و ئەوەی پێی دراوە لوتفە لـە خـوداوە و منەتێکـە خودا بە بەندەکانی بەخشیوە، چاکەیە بـەبێ بەرانبـەر خـودا بـەوی بەخشـیوە، خـودا چاکەکارە بە بەخشینی هۆ و دەرئەنجامەکان، هەموو کارەکـان لـە رابـردوو و داهـاتوو و ئێستادا بۆ خودایە، ئەو—سبحانە— "الأول و الآخر، لا إله غيره، ولا رب سواه".

۞ ۞ ۞

www.iqra.ahlamontada.com

(٨) (منزلة التذکر)

مەنزیلەی بەیادهاتنەوە

پاشان دڵ پێ دەنێتە مەنزیلەی "بەیادهاتنەوە" کە هاودەمی گەڕانەوەی بەردەوام (الإنابة)یە، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾﴾ غافر: ١٣ ﴿تَبْصِرَةً وَذِكْرَىٰ لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٨﴾﴾ ق: ٨، ئەوەش (ذکری) لە تایبەتمەندییەکانی خاوەن ژیری و ناوەڕۆکە ﴿إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾﴾ الزمر: ٩ ﴿وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾﴾ غافر: ١٣

بەیادهاتنەوە(التذکر) و بیرکردنەوە(التفکر) دوو مەنزیلەن جۆرەکانی مەعریفە و حەقیقەتەکانی باوەڕ و ئیحسان لە باوەڕدا بەرهەم دەهێنن، خوداناس کەسێکە بەردەوام بە "بیرکردنەوە"کەی دەگەڕێتەوە بۆ سەر "یادهێنانەوە"کەی، هەروەها بە "یادهێنانەوە"کەی دەگەڕێتەوە بۆ سەر "بیرکردنەوەکەی"، تا قوفڵی دڵ بە مۆڵەتی ئەو کەسەی والاکاری زانا "الفتاح العلیم"ە دەکرێتەوە، شێخ "الحسن البصری"دەفەرموێت: بەردەوام ئەهلی زانست بە یادکردنەوە دەگەڕێنەوە بۆ سەر بیرکردنەوە، و بەبیرکردنەوە بۆ سەر یادکردنەوە، زۆر لە دڵ دەکەن قسە بکات تا دەیهێننە قسە.

یادهاتنەوە یاخود یادکردنەوە"التذکر" لەسەر کێشی "التفعل"ە لە "الذکر"ەوە-یاد- وەرگیراوە کە پێچەوانەکەی "النسیان"ە-لەبیرچوون، کەوابوو یادکردنەوە"التذکر" بریتییە لە ئامادەکردنی وێنەی یادکراوی زانستی لە دڵدا، بینای "التفعل"ی بۆ هەڵبژێرراوە لەبەر بەدەستهێنانی لەدوای ماوەیەك لە زەمەن و پلەبەندی (مهلة وتدرج)، هەروەك "التبصر، والتفهم، والتعلم"کە لەسەر هەمان کێش و مانان.

مەنزیلەی یادکردنەوە(التذکر) لە بیرکردنەوە(التفکر) بریتییە لە مەنزیلەی بەدەستهێنانی ئەوەی بەدوایدا دەگەڕێیت لە دوای پشکنین، بۆیە ئایاتی خوێنراو و بینراو بریتییە لە یادخستنەوە(ذکری)، وەك لە ئایاتی خوێندراودا هاتووە ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَىٰ وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى وَذِكْرَىٰ لِأُولِي

www.iqra.ahlamontada.com

ﭐﻷَﻟۡﺒَٰﺐِ ﴿٥٤﴾﴾ غافر: ٥٣ — ٥٤، دەربارەی قورئان دەفەرموێت ﴿وَإِنَّهُۥ لَتَذۡكِرَةٞ لِّلۡمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾﴾ الحاقة: ٤٨، دەربارەی ئایاتی بنراو دەفەرموێت ﴿أَفَلَمۡ يَنظُرُوٓاْ إِلَى ٱلسَّمَآءِ فَوۡقَهُمۡ كَيۡفَ بَنَيۡنَٰهَا وَزَيَّنَّٰهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٖ ﴿٦﴾ وَٱلۡأَرۡضَ مَدَدۡنَٰهَا وَأَلۡقَيۡنَا فِيهَا رَوَٰسِيَ وَأَنۢبَتۡنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوۡجِۢ بَهِيجٖ ﴿٧﴾ تَبۡصِرَةٗ وَذِكۡرَىٰ لِكُلِّ عَبۡدٖ مُّنِيبٖ ﴿٨﴾﴾ ق: ٦ — ٨

بۆیە "التبصرة" بریتییە لە ئامراز یان ئامێری بینین، "التذكرة"ش بریتییە لە ئامراز یان ئامێری یاد، هەردووكیانی كۆكردۆتەوە و كردوونی بە سیفەتی ئەهلی گەڕانەوە بۆ لای خودا(الإنابة)، چونكە ئەو كەسەی دەگەڕێتەوە بۆ لای خودا شوێنی بەڵگە و نیشانەكان دەبینێت، دەیانكاتە بەڵگە لەسەر ئەوانەی دەبنە ئایات بۆ خودای موتەعال، بۆیە پشتهەڵكردن —بە گەڕانەوە بۆ لای— كۆتایی پێ دێت، هەر بەو جۆرە كوێری بە بینین و بێئاگایی بە یادكردنەوە نامێنێت، چونكە بینین وێنەی ئاماژەبۆكراو لە دڵدا بەرهەم دەهێنێت دوای بێئاگایی لێی، بۆیە ڕێكخستنی ئەو سێ مەنزیلەیە باشترین ڕێكخستنە، پاشان هەریەك لەوانە دوانەكەی تر پاڵپشتی دەكەن و بەهێز و بە بەرهەمیان دەكەن.

خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿وَكَمۡ أَهۡلَكۡنَا قَبۡلَهُم مِّن قَرۡنٍ هُمۡ أَشَدُّ مِنۡهُم بَطۡشٗا فَنَقَّبُواْ فِي ٱلۡبِلَٰدِ هَلۡ مِن مَّحِيصٍ ﴿٣٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكۡرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُۥ قَلۡبٌ أَوۡ أَلۡقَى ٱلسَّمۡعَ وَهُوَ شَهِيدٞ ﴿٣٧﴾﴾ ق: ٣٦ — ٣٧

خەڵكی سێ جۆرن: كەسێكی دڵ مردوو، كەسێكە كە دڵی نییە، ئەو كەسە ئەم ئایەتە نابێتە یاد بۆی.

دووەم: كەسێك دڵێكی زیندووی ئامادەی هەڵگرتووە، بەڵام گوێ بۆ ئایاتی خوێنراو ناگرێت كە خودای موتەعال لە ڕێگەیانەوە هەواڵ لەمەڕ ئایاتی بینراو ڕادەگەیەنێت، یان بەهۆی باس نەكردنیانەوە، یاخود بەهۆی ئەوەی بەدەستی نەگەیشتووە، دڵی بە شتی ترەوە خەریك بووە و لە ئایاتەكان بێئاگابووە، ئەو كەسە دڵی بزرە و ئامادە نییە، ئەم جۆری دووەمەش یاد بەدەست ناهێنێت، لەگەڵ بوونی ئامادەیی و بوونی دڵ.

سێیەم: پیاوێكی دڵ زیندووی ئامادە، ئایاتی بەسەردا خوێنراوەتەوە، گوێی بۆ گرتووە، گوێی بۆ هەڵداون و دڵی ئامادە بووە، ئەوەی گوێی لێبووە بە تێگەیشتنەوە گوێی بۆ گرتووە، ئەو دڵئامادەیە، گوێهەڵخەرە، ئەم بەشی سێیەمەیە سوود لە ئایاتی خوێنراو وبینراو دەبینێت.

www.iqra.ahlamontada.com

یەکەمیان وەك پیاوێکی کوێر وایە کە نابینێت.

دووەمیان وەك پیاوێك وایە کە دەبینێت بەڵام رووی لە شوێنێك کردووە کە شوێنی بینینەوەی راستییەکان نییە، بۆیە هەردووکیان (یەکەم و دووەم) کوێرن.

سێیەم وەك کەسێکی چاوساغ وایە کە رووی کردۆتە شوێنی مەبەست، چاویشی دوای ناراستەکەی(رووگەکەی) کەوتووە، رووبەرووی وەستاوە لەسەر میانەگیری لە دووری و لە نزیکی، چونکە نزیکی زۆریش دیسان نابینێت، ئەمە ئەو کەسەیە دەبینێت.

پاکێتی بۆ ئەو خودایەی کەلامی خۆی کردووە بە شیفای ئەوەی لە سنگدا شاراوەتەوە.

گەر بوترێت مانای وشەی ((أو)) لە ئایەتەکەدا(أَوْ أَلْقَى ٱلسَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ) چییە لەم رێکخستنەی تۆ بڕیارت لەسەر داوە؟

وتراوە: نهێنییەکی زۆر وردی تێدایە، ئێمە ناڵێین "أو" بە مانای "واو" هاتووە، وەك "نەحوزان"ە رووالەتییەکان دەیڵێن.

بزانە هەندێ جار کەسێك دەبێتە خاوەنی دڵێکی گەش و گەرم، پڕ دەبێت لە دەرهێنانی پەند و حیکمەت، ئەم کەسە دڵی دەبخاتە ناو یادکردنەوە و پەند وەرگرتن، کە ئایاتی بیست دەبێت بە نوور لەسەر نوور، ئەوانە کامڵترین دروستکراوی خودان، مەزنترین باوەڕ و بینینی رۆشنیان هەیە، تەنانەت ئەوەی پێغەمبەر هەواڵیان پێ دەدات وەك ئەوەیە بینیبێتیان.

خاوەنی ئەم دڵە (لِمَن كَانَ لَهُۥ قَلْبٌ) کە ئایات دەبیستێت –و لە دڵیدا نووری بەصیرەت بوونی هەیە– نووری زیاتر دەخاتە سەر نوورەکەی، گەر کەسەکە خاوەنی ئەم دڵە نەبوو ئەوا گوێ هەڵدەدات و دڵی ئامادە دەبێت و بزر نابێت (أَوْ أَلْقَى ٱلسَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ) ئەمیش دیسان یادکردنەوە بەدەست دەهێنێت وەك ئەوەی یەکەمیان.

خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ ﴾البقرة: ٢٦٥

لێزمەباران (وابل) و نەرمەباران (طل) لە هەرچی کار و کردەوە و ئاسەوار و داوا و بەدواداهاتنەکاندا بوونیان هەیە. ئەهلی بەهەشت "سابقون مقربون" و "أصحاب الیمین" لە نێوان ئەو دوو کۆمەڵەدا جیاوازی زۆر لە پلە و پایەدا بوونی هەیە، تەنانەت شەرابی جۆری یەکەمیان پاڵفتە و بێگەردە و شەرابی دووەمیان تێکەڵ دەکرێت،

www.iqra.ahlamontada.com

قورئـــان دەفـــەرموێت ﴿ وَيَرَى ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْعِلْمَ ٱلَّذِيٓ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ هُوَ ٱلْحَقَّ وَيَهْدِيٓ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ ﴿٦﴾ ﴾ سبأ: ٦، هـەموو باوەڕدارێـك ئەمـە دەبینێـت، بەڵام بینینی ئەهلی زانست رەنگێکە و بینینی کەسانی تریش رەنگێکی تر.

۞ بیرکردنەوە سەردەکێشێت بۆ کرداری چاکە

بینای وشەی "التذکر" سیٚ شت لە ئامێز دەگرێت: کـەڵکبینین لـە ئامۆژگـاری، داوای ڕۆشنبینی(بەصیرەت) بە پەندوەرگرتن، گەیشتنە سەرئەنجامی بەری بیرکردنەوە.

کەڵکبینین لە ئامۆژگاری: ترس و رجا لە دڵدا لە یەکتر بدەن، دڵ بکەوێتە گەڕ بـۆ کـار، بەدوای رزگاربوون لە ترس بگەڕێت و حەزی بەدەستهێنانی رجاکانی لا دروست ببێت.

پەندوەرگرتن (العظة) بریتییە لە "ئەمر و نەهی" کە بە تـەرغیب و تـەرهیب ناسـراون، **ئەمەش دوو جۆرە:** پەند و ئامۆژگاری بە بیستراو، لەگەڵ پەندو ئامۆژگاری بە بینراو.

پەندوەرگرتن بە بیستراو: سودبینین لەوەی دەیبیستێت لە هیدایەت و رێنومایی، ئـەو ئامۆژگارییانـەی لەسـەر زمـانی پێغەمبـەران و ئـەو وەحییـەی هێناویانـە، هـەروەها سوودبینین لە هەر ئامۆژگارییەك لە ئامۆژگارییەکەران و مورشیدانەوە دەیبیسـتێت بـۆ بەرژەوەندی دونیا و دواڕۆژی.

پەند وەرگرتن بە بینراو: بریتییە لە سوودبینین لەوەی لە جیهاندا دەیبینێت لـە پەنـد و ئامۆژگـاری و بڕیارەکـانی قـەدەر و تێپـەڕبوونی، هـەروەها بینـینی ئـەو ئایەتانـەی بەڵگەن لەسەر راستێتی پێغەمبەران لە خوداوە.

ڕۆشنبینی(بەصیرەت) بە پەند: بریتییە لە ڕۆشـنبینی زیـاد لـەوەی لەسـەری بـوو لـە مەنزیلـەی بیرکردنـەوە بـە هێـزی ئامـادەکردن، چـونکە یادکردنـەوە ئـەو مانایانـە وەردەگرێت کە بـە بیرکردنـەوە بەدەسـتهاتووە لـە شـوێن و جێگـەی پەنـد، واتـە بـە بیرکردنەوە پەندەکان بەدەست دەهێنێت و پاشان بە یادکردنـەوە سـپی دەکاتـەوە و رووی ڕۆشنیان دەردەکەوێت، لەوێوە لێبڕان بەهێز دەبێت بۆ گەشتکردن بەرەو خـودا بەپێی داوای ڕۆشنبینی، چونکە دیاریکردنی سـەرنج پێویسـت دەکـات لـەو شـوێنەی داواکراو دەبزوێنێت، چونکە داوا لقێکە لە هەستکردن و بەدوایدا دێـت، هـەتا هەسـتی کەسـەکە بـە خۆشەویسـتەکەی بـەهێزتر بێـت سـەفای دڵ بـۆ لای تونـدتر و خێراتـر

www.iqra.ahlamontada.com

دەبێت، هەتا بیر پێیەوە خەریك بێت هەستی كردن و بینینی ڕۆشن و یادكردنەوە بۆی زۆرتر دەبێت.

"گەیشتنە دەرئەنجامی بەری بیركردنەوە" ئەمە بابەتێكی ورد و هەستیارە.

دوو بەری شیرین بۆ بیركردنـەوە بوونیـان هەیـە: بەدەسـتهێنانی داواكـراو بـە تـەواوی و بەپێی پێویست، لەگەڵ كاركردن بەپێی ئەو بەدەستهاتووە وەك ڕەچاوكردنی مـافی ئـەو بەدەستهاتووە. دڵ لە حاڵەتی بیركردنەوەدا لە بەدەستهێنانی داواكراودا شەكەت بـووە، كـە ماناكـانی بـۆ بەدەسـت دێـن و لـە دڵـدا ڕەنـگ دەگـرن ژێـری پشـوویەك دەدات و دەگەڕێتەوە بۆ "یادكردنەوە"ی ئەوەی بەدەسـتی هێنـاوە و سەریكێشـاوەتە نـاو، لـەو بارەدا پێی دەگەشێتەوە، لەم مەنزیلەیەدا ئەوەی لە مەنزیلەی بیركردنـەوەدا لەدەسـتی چووە بەدەستی دەهێنێتەوە، چونكە لە مەقامی "یادكردنـەوە"دا پێـی گەیشـتووە كـە بەرزترە لەو (بەرزترە لە بیركردنەوە)، لەو دەمەدا بەری مەبەست دەچنێتەوە، ئـەوەش بریتییە لە كاركردن بەپێی بەدەستهاتووەكە وەك ڕیعایەت كردن لە مافی، كـرداری چـاكە بەری زانستی بەسوودە، كە ئەمیش لە ڕێگەی خۆیەوە بەری بیركردنەوەیە.

گـەر دەتـەوێت لەمـە تێبگـەیت بـە نموونەیـەكی بەرهەسـت: كەسـی داواكـەری مـاڵ و سامان هەتا لە داواكردنەكەیدا سوور و لێبڕاو بێت لـە شـەكەتی و ماندووبووندایـە، كـە گەیشـت پێـی مانـدوویێتی هـەوڵ و كۆششـەكەی دەردەچـێت، لـە كـاروانی بازرگـانی دەگەڕێتەوە، ئەوەی بەدەستی هێناوە و بینیویەتی پیاداچوونەوەی بـۆ دەكـات، لـەم حاڵەدا ئەو شتانەی لەوانەیە هەڵەی تێدا كردووە بەهۆی خـەریكبوونی بـە داواكەیـەوە ڕاسـتیان دەكاتـەوە، گـەر شـتەكانی ڕاسـتكردەوە و قازانجەكـەی بەدەسـتهێنا ئـەوا سەرمایەكەی لەو جێگانە بەرهەم دەهێنێت كە قازانجی لێوە دەست دەكەوێت، خـودا باشتر دەزانێت.

۞ مەرجی سوودبینین لە پەند و ئامۆژگاری

سوود لە پەند و ئامۆژگاری دەبینێت دوای بەدەستهێنانی سێ شت: "زۆری پێویسـتی و هـەژاری بـە پەنـد و ئامۆژگـاری"، "كوێربـوون لـە نـەنگی ئامۆژگاریكـەر"، "یادكردنەوەی بەڵێن و هەڕەشە".

www.iqra.ahlamontada.com

هەژاری و پێویستی بەندە بۆ ئامۆژگاری زیاد دەكات–كە بریتییە لە تەرغیب و تەرهیب– ئەگەر گەڕانەوە و یادكردنەوە(الإنابة والتذكر)ی لاواز بوون، ئەگەر نە، هەر كات گەڕانەوە و یادكردنــەوەی بــەهێز بــوون پێویســتی بــە یادخســتنەوەی تــەرغیب و تــەرهیب كــەم دەبێتەوە، بەڵام لەو بارەدا پێویستی لە ناسینی ئەمر و نەهی زیاد دەكات.

كەسـی گـەڕاوە بـۆ لای خـودا و یادكـەرەوە زۆر پێویسـتی بـە ئـەمر و نەهییـە، بـەڵام پشتهەڵكەری بێئاگا پێویستی زۆری بـە تـەرغیب و تەرهیبـە، پشـتهەڵكەری لوتبـەرز پێویستی بە موجادەلەیە.

ئەم سیانە لـە حـەقی ئـەو سـیانەدا هـاتووە، لـە ئایـەتی﴿ ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِۖ وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ ﴾النحل: ١٢٥، ئایەتە "حیكمەت"ی ڕەهـا كرد و بە وشەی چاك و باش "الحسنة" وەسفی نەكرد، چونكە هـەمووی "الحسـنة"یـە، وەسفی چاك و باش"الحسن" لـە خـودی حیكمەتدایـە. بـەڵام ئامۆژگـاری(الموعظـة) بـە وشەی چاك و باش (الحسنة) سنوورداری كرد، چونكە هەموو ئامۆژگارییەك چاك و باش نییە. هەر بەو جۆرە گفتوگۆ (الجدال) لەوانەیە بـە باشـە بێـت، لەوانەشـە بـەو جـۆرە نەبێت، ئەم سێ حاڵەتە لەوانەیە بۆ حـاڵی كەسـی گفتوگۆكـەر لـە تونـدی و نـەرمی و تیژی و ناسكی بگەڕێتەوە، ئەو كەسە فەرمانی پێكراوە بەپێی حـاڵی كەسـەكە و بـەو جۆرەی باش و شیاوە گفتوگۆكە بكات.

لەوانەشە سیفەت بێـت بـۆ ئـەو شـتەی گفتوگۆكـەی پـێ دەكـات لـە بەڵگـە و بورهـان و وشەگەلێك كە باشترین و ڕونترین بن، دروسترین ئاماژە بن بۆ مەبەستەكە، بـە كـورترین شێوە بگەنە ئەو شتەی داواكراوە، لە ڕاستیدا ئایەتەكە هەردوو جۆرەكە لەخۆ دەگرێت.

كوێربوون لە نەنگی ئامۆژگاریكەر: چـونكە گـەر بـە نەنگییەكانییـەوە خـەریك بـوو لـە پەنـد و ئامۆژگارییـەكانی مـەحروم دەبێـت و سـوودیان لـێ نابینێـت، نەفسـی مـرۆڤ ڕاهاتووە لەسەر ئەوەی سوود نەبینێت لە قسەی كەسێك بە زانستەكەی كار نـەكات و بۆ خۆی سوودی لێ نەبینێت.

لـەپێناو ئـەم سـەرنجەدا شـوعەیب (عليه السلام) بـە هۆزەكـەی دەفـەرموێت ﴿وَمَآ أُرِيدُ أَنۡ أُخَالِفَكُمۡ إِلَىٰ مَآ أَنۡهَىٰكُمۡ عَنۡهُۚ ﴾ هود: ٨٨، هەندێ لە پێشین دەڵێن: گـەر دەتـەوێت فەرمانی ئەمر و نەهیت لێ قبووڵ بكرێت، گەر فـەرمانت بـە شـتێك كـرد خـۆت یەكـەم

www.iqra.ahlamontada.com

کەس بیت جێبەجێی دەکەیت و بە فەرمانەکە هەڵدەستیت، گەر نەهیت کرد لە شتێك خۆت یەکەم کەس بیت لەو شتە دەست هەڵدەگریت و دوور دەکەوییەوە، وتراوە:

يا أيها الرجل معلم غيره	هلا لنفسك كان ذا التعليم؟
تصف الدواء لذي السقام من الضنى	ومن الضنى تمسي و أنت سقيم
لا تنه عن خلق وتأتي مثله	عار عليك إذا فعلت ذميم
إبدأ بنفسك فانهها عن غيها	إذا انتهت عنه فأنت حكيم
فهناك يقبل ما تقول و يقتدى	بالقول منك وينفع التعليم

کوێری و خۆبێئاگاکردن لە نەنگییەکانی ئامۆژگاریکەر: لە مەرجەکانی سوودبینینی تەواوە لە ئامۆژگاری، سالیکی ڕێگەی خودا یادکردنەوەی بەڵێن و هەڕەشەکان و ترس و سڵەمینەوە لێیان بە پێویست دەزانێت، ئامۆژگاری تەنها بۆ کەسێك سوودی هەیە باوەڕی بە خودا هێنابێت و لێی بترسێت و هیوای پێی هەبێت، خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ﴾ هود: ١٠٣، هەروەها دەفەرموێت ﴿سَيَذَّكَّرُ مَن يَخْشَىٰ ﴿١٠﴾﴾ الأعلى: ١٠، هەروەها ﴿إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَاهَا ﴿٤٥﴾﴾ النازعات: ٤٥، ڕۆشنتر دەفەرموێت ﴿فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾﴾ ق: ٤٥، باوەڕ بە بەڵێن و هەڕەشە و یادکردنەوەیان مەرجی سوود بینینە لە پەند و ئامۆژگاری و تێگەیشتن لە بەڵگە و نیشانەکان، بەبێ ئەو باوەڕە هیچ کام لەوانە بەدەست نایەن.

✲ مەرجەکانی پەندوەرگرتن

بە سێ شت پەند وەردەگیرێت: زیندەگی ژیری، و ناسینی ڕۆژگار، و سەلامەتی لە مەرامەکاندا.

"پەند (العبرة)" بریتییە لە وەرگرتنی پەند (الإعتبار)، ڕاستییەکەی بریتییە لە پەڕینەوە لە حوکمی شتێکەوە بۆ حوکمی هاوشێوەی خۆی، گەر کەسێکی بینی بەڵا و ناخۆشی ڕووی تێکردبوو بە هۆیەکەوە کە پێی هەستابوو، دەزانێت حوکمی هەر کەسێك ئەو هۆیە ئەنجام بدات وەك ئەو کەسە وایە بەڵا و ناخۆشییەکانی بەسەردا هاتووە.

"زیندەگی ژیری" بریتییە لە تەندروستی و پەیپێبردن، هەروەها هێز و پێزی تێگەیشتن و بەدواداچوون بۆ سوود بینین لە شتێك و زیان لێ بینینی، ئەوە نوورێکە

www.iqra.ahlamontada.com

خودا هەندێ لە بەندەكانی خۆی پێ تایبەت دەكاتەوە، بەپێی جیاوازی خەڵك لە بەهێزی و لاوازی ئەو نوورەدا، هەروەها بەپێی بوون و نەبوونی ئەو نوورە جیاوازی زەین و تێگەیشتن و پەیبردن سەرهەڵدەدات، پەیوەندی ئەو نوورە لەگەڵ دڵدا وەك پەیوەندی ڕۆشنایی وایە لەگەڵ چاودا.

لە ئەزموونەكانی سالیكان كە ئەزموونیان كردووە و هۆگری بوون بە دروستی ئەوەیە: هەر كەس بە وتنی ((يا حي يا قيوم لا إله إلا أنت)) ئالوودە ببێت زیندەگی ئەقڵ و دڵی بۆ دەستەبەر دەبێت.

"شيخ الإسلام ابن تيمية-قدس الله روحه-" زۆر ئەو یادەی دەخوێند، ڕۆژێك پێی وتم: ئەم دوو ناوە كە بریتین لە "الحي القيوم" كاریگەری مەزنیان لەسەر زیندەگی دڵ هەیە.

"ناسینی ڕۆژگار": ئەوەیە كە بزانێت چەندە كەموكورتە، چەند هەناسەیەكی گوزەركردوون، هەر هەناسەیەكی هەزاران هەزار ساڵ لە خانەی مانەوە بەرانبەریەتی، ئەم چەند ڕۆژەی دونیا هەرگیز بە زەمەنی دواڕۆژ بەراورد ناكرێت، وەك ماوەی خەوتن وایە بەراورد بە ئاگاهی ژیریيەكی بەئاگا و زیندوو و دڵێكی هۆشمەند، چەند باشە بۆی گەر بتوانێت هەناسەیەك لە هەناسەكانی بەفیڕۆ نەدات، بەڵكو تەنها لە باشترین و خۆشەویسترین كار لەلای خودا بەختیان بكات، گەر لە كارێكدا بەختی بكات كە لای خودا خۆشەویستە و بەو كارەشی خۆشەویستری واز لێهێنا ئەوە تووشی زیان بووە بە لە دەستچوونی باشترین، ئەی دەبێ حاڵی ئەو كەسە چۆن بێت تەمەنی لە شتێكدا بەخت دەكات سوودی پێ ناگەیەنێت؟ ئەی ئەو كەسە چۆنە كە تەمەنی لە تووڕەیی و رقی خودادا بەخت دەكات؟ خودا كۆمەككارە و هێز و توانین هەر لەلای ئەوە.

هەر بەو جۆرە ئەو ڕۆژگارانە یاد دەكاتەوە كە خودا فەرمانی بە پێغەمبەران كردووە گەلانی خۆیان لە هەڕەشەی خودایی بترسێنن و خودایان یادبخەنەوە، وەك خودای موتەعال دەفەرموێت ﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُم بِأَيَّامِ اللَّهِ ﴾ إبراهيم: ٥، تەفسیری "أيام الله" بە نیعمەتی خودا كراوە، هەروەها بە بەڵا و ناخۆشییەكانی ئەهلی بێباوەڕی و یاخیبوون تەفسیر كراوە، یەكەمیان تەفسیری ئیبن عەباس و ئوبەی بن كەعب و موجاهیدە، دووەمیان تەفسیری "مقاتل"ە.

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com